af

Generallöjtnant **Carl Akrell**

och

Landshöfding **S. G. von Troil**

Jemte supplement ur vår nyare politiska historia: Utdrag ur Troils riddarhusanföranden och ur en riksdagsbondes anteckningar.

(Lefnadsminnen af **Pehr Sahlström**.)

Stockholm
Oscar L. Lamms Förlag.
Norrköping 1884-1885. M. W. Wallberg & Comp. Boktryckeri.

Förord till den digitala utgåvan

Detta är Projekt Runebergs digitala faksimilutgåva av en bok med memoarer av tre svenska statstjänstemän/politiker från 1800-talet. Det låter kanske tråkigt, men deras tid var långt ifrån händelsefattig. Den elektriska telegrafen, belagda vägar med makadam, järnvägar och lantbruksinstitutet i Alnarp var nyheter under de här herrarna och de har sina egna historier att berätta.

Boken omfattar 561 sidor (inklusive titelblad etc.) och har scannats (13 aug 2003) i 600 dpi svartvitt. Sidorna återges här i 120 dpi gråskala. För utskrift finns PDF-filer i full upplösning. Det inscannade exemplarets papper är syrahaltigt och gulnat med vissa fläckar, men förhoppningsvis framgår texten ändå.

Förord.

I afseende på föreliggande arbete, hvartill materialierna äro öfverlemnade af herr öfverstelöjtnant *F. Akrell* samt enkefru grefvinnan *Sophie von Troil*, född von Hermansson, har utgifvaren blott att göra följande meddelande.

Vid 83 års ålder började general Akrell nedskrifvandet af sina lefnadsminnen och fortsatte dermed ännu inemot nitioårig. I samråd med hans son, öfverstelöjtnant Akrell, har utgifvaren uteslutit ur den efterlemnade handskrifna journalen sådant, som varit af allt för enskild beskaffenhet eller berott på författarens höga ålder. Af

honom sjelf voro minnena icke afsedda för offentligheten, men då man i dessa anteckningar funnit åtskilliga märkliga tidsbilder, hafva dessa icke bort undanhållas allmänheten.

I viss mån liknande är äfven förhållandet med landshöfding von Troils memoarer, hvilka för familjens medlemmar varit tryckta såsom manuskript, men först nu i omredigerad form offentligen framläggas. Förf. erhöll i lifstiden många uppmaningar att sjelf vidtaga en sådan åtgärd, och hans efterlefvande maka har ansett, att den omsider bör komma till verkställighet, hvarvid hon dock uttryckt sin önskan, att sådant, som i memoarerna är af mera privat natur eller af andra skäl ej lämpar sig för offentligheten, måtte utelemnas. Liksom Akrells minnestaflor, innehålla ock Troils åtskilligt af detta privata slag, men derjemte mycket af allmänt intresse. Särskildt inom det län, såsom hvars omtyckte styresman förf. under lång tid fick verka, skall det nu under utgifning varande verket säkert bli välkommet. Genom förf:s närmare bekantskap med trenne konungar af vår nu varande dynasti och för öfrigt genom hans uttalade omdömen och skildringar öfver många bekanta personligheter är ock arbetet egnadt att öfver allt i vårt land vinna läsare.

I.

Inledning: Barndoms- och ungdomsminnen från åren näst före Karl Johans ankomst till Sverige.

Min lefnad har icke varit brokig och skiftesrik, icke utmärkt af ovanliga tilldragelser eller hemsökt af svåra pröfningar; den har med sakta fart ilat till sitt mål, som bäcken i dalen, fredad för stormarna. Men den erbjuder *många* minnen af klara, lyckliga och glada dagar, *några* äfven af mulna och sorgliga. För mig äro de betydelsefulla och dyrbara dessa minnen från den långa vandringen, och derför vill jag försöka att samla och ordna några af dem, innan de alla blifvit af tiden skördade.

Den 13 Januari 1779 var första dagen af min tillvaro. Till fylda 9 år hade jag ännu ingen erfarenhet af skoltvång, utanlexor och handplagg. Min gode far var sjelf min lärare, sedan min ömma mor, snart sagdt genom lek, hos mig inpluggat den svåra konsten att läsa rent. Mitt lilla kunskapsförråd inhemtade jag till det mesta af min faderlige lärares muntliga framställningar och förklaringar af hvad jag för honom uppläst; sjelf måste jag alltid redogöra för det upplästa, någon gång äfven försöka att skriftligen uppfatta hvad jag deraf kunnat inhemta, alltid på kartan eller globen utmärka de ställen som afhandlades. Med omvexlande läroämnen förstod han att lifva och underhålla min barnsliga vetgirighet; lärotimmarne blefvo efterlängtade och ansedda såsom belöning, men nekades till straff för fel och olydnad.

Genom denna lärometod och genom inflytelsen af den verksamhet och flit jag ständigt hade för ögonen, blef arbete och sysselsättning för mig ett behof, en vana, som framdeles, under alla lifvets skiften, varit mig en tillflykt i motgång och bekymmer, ett skydd mot lättsinnets retelser och ett medel till bergning, trefnad och sinnesfrid. Min morbror, assessor Lagerheim, hade i sitt hus antagit en fransk språkmästare, då nyligen ankommen till Sverige. Denne blef också min lärare i franska språket och skönskrifning. Snart blef det godt förstånd oss emellan, då jag fick, i utbyte mot språkmästarens lektioner, lära honom svenska namn på åtskilligt, och dessutom hjertligt skratta åt hans ofta förvända prononciation, utan att han deröfver harmades. Af

språkundervisningen, som allt för snart afbröts, qvarstod dock föga gagn, om ej vinsten af ett riktigare uttal af språket än som vanligen inhemtas af svenska språklärare.

Ibland dagar af betydelse inom föräldrahuset, kan jag med mycken bestämdhet erinra mig den 8 April 1783. Jag var då 4 1/2 år gammal och min lille bror Axel föga mer än 2 år. Vi båda gossar ville, som vanligt, leka inne hos mamma, men det nekades oss, och i stället fördes vi ned i den lilla trädgården, (huset n:o 7 i Bryggaregränd) der vi på egen hand lemnades utan all tillsyn. Åter uppkomna och införda till vår goda mor, funno vi henne sjuk och sängliggande, ehuru ännu tidigt på aftonen; och till vår, åtminstone min, stora förvåning, bredvid henne en liten varelse, som man kallade vår syster. Jag fann henne ganska ful och förklarade det högljudt.

En annan tilldragelse af ofvannämda art har äfven fästat sig i mitt minne. Slägtingar och vänner voro en afton (26 Febr. 1786) samlade hos föräldrarne, med flera af sina barn. Stoj och lekar, glädje högt i tak bland oss barn, då på en gång sällskapet hastigt bröt upp och åtskildes; endast tant Lagerheim stannade qvar hos min mor, som redan förut dragit sig undan från sällskapet. Min syster Kerstin och jag måste genast gå till sängs; oaktadt min protest och fordran att få veta orsaken till det inträffade tumultet. Morgonen derpå visades oss en liten syster, som emellertid icke upphann ett halft års ålder.

Vid slutet af året 1786 hade föräldrarne tagit såsom lifstidspensionär en fru Flodberg, då 78 år gammal -- och erhöllo derför i ett för allt dennas egande kapital af 1,200 Rdr Spec. (efter nuvarande penningevärde 4,800 Kr.). För denna summa köpte min far följande året en liten gård, ett halft mantal, Hammora, belägen på Adelsön i Mälaren 4 1/2 à 5 mil från Stockholm.

Denna handel, som ändtligen förverkligade en af föräldrarna länge närd önskan, utöfvade sedermera genom händelsernas sammanlänkning ett ganska stort inflytande på deras egna och deras barns lefnadsförhållanden.

Utflyttning till Hammora skedde på en förhyrd Mälareskuta. Resan gick långsamt, ty vinden var svag och motig, och natten tillbringades i den långt ifrån trefliga och snygga kajutan. Längtan och oron hade stigit till sin höjd, då ändtligen vid segelledens krökning gårdens väderqvarn upptäcktes och snart derefter fartyget lade till vid bryggan. Aldrig förgår minnet af denna sköna morgon, af ankomsten till det nya, vänliga hemmet; af min barnsliga förtjusning; af min goda mors belåtna, glada leende, då hon i byggningens utseende, i dess utskjutande förstugqvist, i dess omgifning, träd och grönska, tyckte sig finna en erinran om och en likhet med hennes föräldrars fridfulla boning.

Vistandet på Hammora under somrarne skulle nödvändigt gifva en annan riktning åt mina studier, tidtals afbryta dem, och för min frivilliga verksamhet framställa nya föremål. Den hittills begagnade uppfostrings- och lärometoden blef således icke längre möjlig, och det kära föräldrahemmet måste utbytas mot ett främmande. Underrättelsen derom var för mig en svår sorgepost, och skilsmessan från det i mitt tycke förtjusande och härliga Hammora, kostade många strida tårar.

Om hösten 1788 sattes jag i pension hos en min fars vän och bekante, en kungl. sekter Grundelstjerna, i hvars aktningsvärda hus jag omhuldades med all möjlig både faderlig och moderlig omvårdnad. För mig var dock Olhamra en förvisningsort, der ingenting kunde ersätta hvad jag förlorat. Men barnasinnet tryckes icke länge af sorgen, och efter någon tid blef jag hemmastadd i de nya förhållandena. Till skolkamrat och medtäflare fick jag äldste sonen i huset, Albin, nära nog på dagen med mig jemnårig. Vår informator, en ung student, var icke synnerligt egnad att fortsätta den undervisning jag i hemmet erhållit; han kunde förhöra en lexa och rätta ett skriptum, icke med egna förklaringar lifva och klargöra lärjungarnes begrepp och uppfattning. Latinet synes hafva varit hans starka sida, och detta sökte han också inplugga i sina elever; historia och geografi försummades nästan alldeles; i aritmetik kommo vi aldrig längre än till de fyra räknesätten i hela tal, och för Euklides elementa hade han en panisk förskräckelse, som äfven meddelades hans elever. Det för mig ovana skoltvånget förstörde all håg och lust för studier; min försummelse straffades med ökade lexor, förlust af lekstunder och äfven med handgripliga tillrättavisningar. Följden deraf blef en ökad ovilja jemte hemsjuka, hvilken senare underhölls af en viss otrefnad på stället, och synnerligen af min skolkamrats påstådda företräde, på grund af hans adelskap, och deraf föranledda ständiga tvister och rätt allvarliga slagsmål oss emellan. Jag tyckte mig bringad till det yttersta och föresatte mig att trotsa alla bestraffningar och visa huru litet de på mig verkade. På 14 dagar kunde jag icke förmås att felfritt uppläsa en lexa, ehuru jag ganska väl förmådde det. Slutligen måste min far underrättas om förhållandet, och han lär tillstyrkt en mot den hittills begagnade motsatt behandling. Oförmodadt framstäldes en dag ett litet fartyg med tackling och segel, passande för de små sjöar som vårsolen började tilldana på platsen af vår skolbygnad, och derjemte förklarades att denna klenod skulle tillhöra den af oss båda, som efter en veckas flitig läsning aflade den bästa examen. Priset tillföll mig; jag erhöll bifall och beröm, och uppmuntrad deraf, föresatte jag mig att genom flit och uppmärksamhet förvärfva förmågan att hädanefter kunna fägna min gode far med bref, skrifna på latin.

Julen kom och med den skollof och lekar. Af dessa var den förnämsta och mest tilldragande sig vår uppmärksamhet, att i en viss ordning på golfvet uppställa en mängd papperskråkor, hvilka skulle föreställa stridande arméer, och att sjelfva med fjederbössor nedskjuta hvarandras, soldater representerande kråkor. Den, som för motståndaren kunnat döda de flesta, var den lycklige segraren, en ära hvarom striden ej sällan fortsattes emellan de båda generalbefälhafvarne personligen. Att försaka detta nöje för den åter började läsningen var en uppoffring som jag ej kunde underkasta mig; jag försummade den senare, rekryterade min vid sista bataljen illa tilltygade armé och sökte äfven ingifva Albin samma lofliga omtanke. Sålunda allmänt myteri i skolkammaren. Händelsen måste delgifvas min far, hvilken med anledning deraf sände mig ett bref af innehåll: att han ämnade snart göra ett besök på Olhamra och önskade att en dröm, som han nyligen haft, då icke måtte besannas. Han tyckte sig nämligen hafva funnit mig förvandlad i en stor papperskråka, i följd af den förkärlek jag fattat för sådana och min olust för sysselsättning. Den spiken drog! Min gode far fick glädjen att snart derefter omfamna en flitig och i sina studier försigkommen gosse.

Efter utkämpade strider i barndomen, blefvo Albin och jag goda ungdomsvänner. Han blef kornett vid dåvarande kyrassier-regementet; men hans mindre fördelaktiga figur misshagade regementets chef, hertig Karl; bland kamraterna vann han heller ingen sympati, utan lemnade tjensten. Under afvaktandet på tillträdandet af sin fideikommissrätt, arrenderade han ett hemman, ingick ett nödtvunget giftermål, kom af sig och dog ännu i sina bästa år.

Efter ett tvååårigt vistande på Olhamra återkommen till det kära hemmet, fick jag en egen informator, en magister Forsberg, en allvarsam, kunnig och förståndig man. Under hans kloka ledning gjorde jag -- efter min ålder -- rätt

vackra framsteg i vanliga skolstudier, blef temligen hemmastadd i franskan och kunde med något biträde af lexikon läsa Virgilius och äfven bemärka deri förekommande sköna språkbygnader. I stället för att läsa Euklides lärdes jag att upprita och utklippa geometriska figurer, och genom dessas sönderdelning eller inpassande i hvarandra fick jag begrepp både om ytors och kroppars mätning o. s. v. Men den fruktade bekantskapen med Euklides måste omsider göras; jag måste sjelf anhålla derom. En dag under vandring på sjöstranden, framkastade magistern den frågan: "Hur långt kan det vara härifrån till holmarne framför oss?" -- Det kan jag ej säga. -- "Huru skulle vi kunna utröna det?" -- Jo, när sjön lägger sig kunna vi uppmäta afståndet. -- "Sant, men det vore ganska besvärligt. Man kan härifrån stranden, äfven vid öppet vatten, med noggrannhet bestämma detta afstånd." -- Detta vore ju trolleri! -- "Tvärtom, en enkel och lätt sak." -- För all del, herr magister, låt mig lära den! -- "Rätt gerna, men då måste vi tillgripa den ledsamma Euklides! Vi måste genast börja med den!" -- Det skedde, och aldrig har något läroämne varit mig så lätt och intressant som detta, hvartill snart äfven fogades elementer af algebra. Länge fick jag icke begagna denna undervisning, ty magister Forsberg erhöll en presterlig anställning. Han blef sedermera kyrkoherde i Trosa.

Mars månad 1792, af sorglig betydelse för hela landet, var nära att bli det äfven för mina goda föräldrar i deras obemärkta och indragna lefnadsställning. Gustaf III var mördad, ett pris var utsatt for upptäckten af mördarens medbrottslige, och såsom sådana blefvo föräldrarne angifna. En gårdsdräng på Hammora, förlofvad med min mors huspiga, ville förtjena det utsatta priset såsom medel till bosättning och, efter öfverenskommelse med sin käresta, begaf han sig till Stockholm och framförde sin angifvelse till polismästaren Liljensparre. Denne, närmare bekant med min far, fann genast det orimliga i saken, och skickade angifvaren till högvakten, der han t. v. arresterades. Som den äldste af bröderna Lagerheim (Karl Olof) vid samma tillfälle var vaktbefälhafvare, blef händelsen snart bekant i Lagerheimska huset, hvarifrån ytterligare sådana mått och steg vidtogos att någon inställelse eller förhör med de angifne icke kom i fråga, utan saken förföll utan allt uppseende och buller. Sedan föräldrarna samma år om hösten inflyttat till staden, fick jag fortsätta mina afbrutna matematiska, studier hos d. v. premieringeniören vid landtmäterikontoret, Öfverbom, hvars lätta, klara framställning af ämnet, gjorde denna undervisning för mig ganska angenäm. Det blef också beslutet att jag påföljande vår skulle aflägga landtmäteriexamen tillika med 6 stycken landtmätarelever, som i sådan afsigt äfven läste för Öfverbom. Den utsatta dagen kom, den 5 April 1793, och med den min bäfvan ej för utgången af examen, men för dess offentlighet, hvilken för mig var lika motbjudande som ovanlig. Snart förgick likväl denna bäfvan; min öfverlägsenhet öfver de andra examinandi blef allt för märkbar och äfven af examinator framhållen. Jag skördade bifall och var öfverlycklig af den tillfredsställelse, som lyste ur min gode fars ögon, och ännu mer af de glädjetårar hvarmed min ömma mor mottog underrättelsen om min triumf. Jag glömmer aldrig den dagen och den följande; då jag fick ett förordnande att vara auskultant vid landtmäterikontoret, hvilket dyrbart dokument, hvilket löftesbref på framtida fortkomst! Många fullmakter har jag sedan erhållit, men ingen i värde och betydenhet för mig jemförlig med detta första förordnande. Jag tyckte mig vara en man i staten, berättigad till en titel -- jag var blott 14 år.

Den sålunda påbörjade tjenstebanan blef snart derefter utbytt mot en annan. En obetydlig händelse föranledde denna förändring.

Min far hade nämligen åtagit sig att gravera planscher till ett arbete som, under namn af Journalisten, utgafs af sekreteraren vid d. v. fortifikationskåren Bagge och en doktor De Rogier. Den förstnämde hade, vid besök hos min far och under min frånvaro, händelsevis kommit att genomögna min ritbok hvaruti äfven fans ett blad med minnesanteckningar uti plan trigonometri. Fästande någon uppmärksamhet härvid, föreslog han min far att låta

mig ingå vid fortifikationen, der en för mig passande och, som han påstod, lysande bana vore att förvänta. Denna i sig sjelf obetydliga händelse blef afgörande för min framtid, den bestämde min blifvande samhällsställning, och anvisade målet och sättet för mina sträfvanden. Förslaget blef nämligen, efter långa öfverläggningar, antaget. Jag anställdes såsom volontär vid fortifikationskåren, och började den 1 Sept. 1794 bevista de allmänna föreläsningarna vid kårens läroverk, då ännu egande ett betydligt, ehuru blott traditionelt, anseende. Bland det temligen talrika auditoriet befunno sig ej endast officerare af kåren utan ock af Stockholms garnisonsregementen, samt några af kårens underofficerare, aspiranter till officersgraden, jemte några ynglingar, såsom jag, volontärer, och med mig jemnåriga. Det felades således icke tillfällen till täflan. Der fans äfven en ung man, vid namn Boring, mycket tyst och sluten, men med godt hufvud och arbetsförmåga, som utan synbart mål följde föreläsningarna; med denne föresatte jag mig att obemärkt ingå i täflan. Med biträde af en förut upprymd tanke- och uppfattningsförmåga, kunde jag utan särdeles ansträngning följa lektionerna och tillegna mig dervid förekommande läroämnen, så att jag under höstterminen 1795 kunde aflägga en temligen allvarsam examen, hvilken tillskyndade mig fullmakt att vara officerskadett vid kåren (lika med fanjunkare vid armén). Hvad lärarepersonalen beträffar så var den icke egnad att väcka eller underhålla håg och uppmärksamhet vid lektionerna. Geometri, trigonometri och något algebra förelästes af en löjtnant Boberg, en lång, blek och stel figur, med ett entonigt uttal, som vaggade till ljuf slummer. Jag ansåg mig ej behöfva och begagnade ej hans lektioner. Professorn vid kåren, Sjöberg, som läste analytisk geometri, mekanik och hydrostatik, saknade icke kunskaper deruti, men var till figur och beteende så löjlig att äfven hans föredrag deraf fingo en icke ringa anstrykning. Den stackars mannen var också mål för mycken drift, och värst af mig, som dertill eggades af de äldre, hvilka icke ville utsätta sig för möjligen obehagliga föjder. Det oaktadt var jag dock länge professorns gunstling, till dess jag en dag företog det orådet att med krita å hans öfverrock rita en karrikatyr af honom, med diverse inskriptioner, på hans breda och platta ryggtafla. Ej förr än vid hemkomsten kom han under fund med orsaken till den synnerliga uppmärksamhet, som under vägen varit honom egnad af en svärm gatpojkar. Naturligtvis fordrade professorn en allvarsam bestraffning åt upphofsmannen till detta allt för långt drifna gyckel; jag inkallades till tjenstgörande majoren (Branderhjelm), bekände och fick en skrapa, som bar alla märken af att icke vara med allvar menad.

Oförtjent sluppen ur den klämman, företog jag snart ett annat spel med vår professor. Han trodde sig ständigt omgifven af andar, hvilka varnande gåfvo sig tillkänna, än genom att något föll i golfvet, än genom något tillfälligt buller, en knäppning i en möbel o. s. v. När sådant inträffade hette det alltid: "Skynda, skynda, måla fort, mina herrar, vi måste sluta." Det var lätt att -- af våda -- släppa i golfvet en sanddosa, bryta af en lineal e. d. -- men bättre att under bordet vid professorns plats fästa en träribba med ett vidhäftadt snöre. Att jag höll snöret var naturligt, likasom att en stark knäppning uppkom när lektionen blef för långtrådig. Följden blef alltid densamma.

Vår informationskapten (Sturtzenbecker) var en man med hufvud och insigter, men i hög grad originel äfven i sina s. k. föreläsningar. Han lät oss efter uppgifna mått rita fästningsverk och systemer, med fasader och profiler deraf i alla riktningarr men gaf aldrig förklaring deröfver. Begärdes en sådan, så svarades: "Se i min bok," (föreläsningar i fortifikationen) der det begärda svaret ofta söktes förgäfves.

En konduktör (underlöjtnant) Törner föreläste det teoretiska af artilleriet, efter samma metod och till nära lika omfång som vid artilleriregementena, och undervisningen i teckning, som skulle meddelas af kårens löjtnant-desinatör (Ax. Gillberg) bestriddes af dennes bror, en ung man med god vilja men föga öfvad förmåga.

Befälet öfver läroverket tillkom tjenstgörande majoren, men någon tillsyn från hans sida kom aldrig i fråga. Endast en traditionell disciplin sammanhöll det aftynande verket.

En sergeant vid kåren, Elvius, och jag, slogo oss tillsammans att på egen hand studera för att derigenom med nytta kunna följa de allmänna föreläsningarna. Han var några år äldre än jag, och i vissa stycken mer försigkommen, men i andra mig underlägsen. Vi kunde således vexelvis understödja hvarandra. Vårt gemensamma mål var officers-examen -- men ännu sedd i ett dunkelt fjerran.

En dag efter slutad lektion berättade en af kamraterna, den alltid slutne och hemlighetsfulle Boring, att han s. d. begärt och fått tillstånd att, efter pågående vårtermins slut, aflägga officersexamen. Detta var för mig ett förkrossande slag. Han, min utsedde rival, gå mig förbi. Omöjligt! Min far, för hvilken jag berättade min harm, äfvensom mitt beslut att också begära examen, afstyrkte på goda skäl ett så förhastadt steg; men förgäfves. Några dagar derefter anmälde jag mig hos tjenstgörande majoren till undergående af examen, på samma gång som Boring och de 4 konduktörerna Sparre, Lithander, Liljeheim och Röök. Han, majoren, nekade, på den grund att dessa voro officerare, men jag blott underofficer. Obekant med de disciplinära formerna, svarade jag -- måhända -- något trotsigt att Boring icke heller var officer och att jag tänkte att bli det. Följden blef att jag afvisades -- och det till min lycka. Boring hade emellertid ändrat sig och fått anställning i någon civil tjenst.

Det egentliga skälet till min framfusighet hade således försvunnit, men jag hade en gång begärt examen och att utan giltig anledning nedlägga denna begäran, var för min fåfänga allt för sårande. Vid början af påföljande hösttermin uppvaktades således majoren med förnyad anhållan, men möttes äfven då med afslag, på ett sätt och med uttryck som en förman aldrig borde tillåta sig. Saken var den, som jag sedan erfor, att mannen ville bli bjuden på frukostar, tog äfven på embetsrummet en styrkedryck i sällskap med sin adjutant, och var tillgänglig för handtryckningar.

Mig återstod då den utväg att direkte vända mig till chefen generalmajor Mannerskants, en human och hederlig gubbe. Han mottog mig välvilligt och biföll min ansökan, så att officersexamen för Elvius och mig omsider blef anbefald i påföljande december.

Vanligen räckte en sådan examen tvänne förmiddagar, men vår förbittrade major bestämde den till fyra under yttrande att jag skulle bli improberad. Elvius hade i det föregående endast gått passivt tillväga, och sålunda icke dragit öfver sig hans onåd. Jag deremot, som äfven hade flera efterräkningar att frukta af professorn, började känna hjertat allt närmare halsgropen; men, uppmuntrad af min gode far, lät jag dock icke modet falla, utan arbetade med fördubblad ifver.

Ändtligen kom den både efterlängtade och fruktade dagen. Jag var ej rätt väl till mods, så att min far under ditvägen fann för godt att, på d. v. Malmens källare, uppfriska mig med ett glas rhenskt vin, hvaraf den åsyftade verkan icke uteblef. I trappan upp till lektionssalen passerade vi professorn som, svettig och andfådd, stånkade fram det löfte att jag nu skulle få betala alla de fuffens jag gjort honom under föregående lektioner. När slutligen

majoren såsom examenspræses uppkom och, med en temligen omild blick på mig, satte sig, så var modet nära att öfvergifva mig.

Professorn började med några frågor till Elvius, som i allmänhet redde sig rätt bra, men då han, vid en kalkyl höll på att misstaga sig, skulle professorn hjelpa till rätta, och kom sjelf af sig, så att svaret alldeles blef borttrassladt. Bland de frågor som jag fick att besvara var en hvarå beräkningen hade af mig blifvit förändrad och derigenom enklare än den professorn för oss uppgifvit; denne, som ej igenkände kalkylens form, föll genast in med rättelse; men jag, som befarade samma trassel, som nyss förut egt rum, anhöll, med någon ofrivillig skärpa i rösten, att herr professorn ville dröja med sitt biträde till dess det visat sig att sådant behöfdes. Resultatet af kalkylen granskades noga, med lorgnetten för ögat, men något fel deri kunde professorn ej uppleta, utan måste stiga tillbaka något flat och missbelåten. Hos de öfriga lärarne, till och med hos den stränge majoren, tyckte jag mig märka ett leende till bifall. Från detta ögonblick ingen fruktan mer, utan en sjelftillit som gaf nödig säkerhet och bestämdhet åt de svar jag sedan hade att afgifva.

Hvad vid slutet af denna dags examen inträffade öfvergick likväl all min förväntan! Majoren sjelf förklarade att han med synnerlig tillfredsställelse bevitnat mina aflagda kunskapsprof, att jag, i nu genomgångna ämnen, visat mig vara den andre Lithander, och således förtjenade både hans och samtliga lärares odelade bifall. Professorn sökte minska intrycket af detta visserligen något för ampla loford, genom den anmärkningen att jag också visste stiga längst fram, hvarpå jag svarade att som jag här var den minste nödgas jag stiga fram för att icke blifva af herr professorn förbisedd.

Aldrig glömmer jag denna lyckliga stund och med hvilken tillförsigt och visshet om framgång de återstående examensdagarne emotsågos. De aflupo också på ett för oss examinandi tillfredsställande sätt. Den sista hedrades med närvaron af mina morbröder Lagerheim och Edman, hvilket från den förstnämdes sida med skäl ansågs som ett stort ynnestbevis.

Några veckor derefter, den 1 Febr: 1796, hade jag min första officersfullmakt, och var således, nyss 17 år gammal, konduktör vid fortifikationskåren.

Några dagar derefter erhöll jag befallning att vid kårens läroverk undervisa i civil bygnadskonst. Aldrig har väl någon med mindre begrepp i ämnet varit nödsakad att framträda som lärare; men jag lärde det lilla jag sjelf fått inhemta under några privata lektioner hos kapten Sturtzenbecker. Att för mig, ännu i pojkåren, nyss blifven officer och särdeles liten till växten, kunna upprätthålla en lärares värdighet, var ingen lätt sak inför ett auditorium hvaraf en del äldre män, redan kaptener vid gardesregementena, såsom Weidenhjelm, Engelbrecht m. fl. Också bör endast såsom uttryck af välvilja mot den lille läraren, den uppmärksamhet anses, som egnades åt dessa med namn och värdighet af lektioner hedrade ritöfningar. Dessa blefvo, vid påföljande termin, alldeles indragna, hvaremot jag beordrades att informera i artilleri samt i kartritning, en befattning hvarmed jag sedan fortfor under vintermånaderna, till år 1805, och hvilken jag någorlunda, efter dåvarande fordringar, kunde fullgöra, åtminstone hvad den senare delen beträffar.

De kunskaper, på hvilka jag under föregående examina aflagt prof, voro dock ingenting mindre än grundliga och användbara; de hade kunnat blifva det genom ett fortsatt bemödande; men i det skick de nu, tyvärr, lemnades, voro de allt för omogna och osmälta, endast en frukt af lätt uppfattningsförmåga och godt, minne. Men det bifall jag med ringa möda vunnit, ingaf mig en falsk tillit till egen förmåga och duglighet, och bidrog äfven att missleda andras omdöme om min personlighet. Äldre kamrater och äfven förmän föreslogo mig brorsskap, kallade mig en framtidsman för hvilken de sjelfva en gång skulle komma att stå tillbaka; med ett ord, man skämde bort mig, och till mitt eget rättfärdigande måste jag säga att jag sjelf insåg det, och var besvärad af den falska ställning i hvilken jag blifvit försatt. En naturlig följd af allt detta var att jag tyckte mig hafva hunnit ett mål som i sjelfva verket ännu var långt aflägset; att jag gjorde mig saker till en tioårig försummelse af de studier hvartill endast en svag grund var lagd, och derigenom ådrog mig en förlust, som aldrig kunnat ersättas, men som jag ofta fått erfara och bittert beklagar.

Också var ingeniör- (fortifikations) kåren den tiden särdeles egnad att qväfva hågen för studier och gifva afsmak för tjensten. Personalen, i sin helhet betraktad, var en föråldrad qvarlefva från bättre dagar, allt för talrik för att kunna användas; hade 80-åriga regementsofficerare och underlöjtnanter med 20-åriga fullmakter; karrikatyrer till öfverflöd för hela armén. Och tjenstgöringen sedan: att, såsom pådrifvare öfver ett eller par dussin arrestanter, lappa torftak, bygga latriner, laga golf i fångrummen, m. fl. d. högst lifvande befattningar.

Någon erfarenhet af den inom kåren allmänt rådande försoffningen fick jag väl icke genast, då jag, såsom lönlös, icke hade annan tjenstgöring än den nyssnämda vid läroverket. Men äfven vid denna, som jag frivilligt åtagit mig, saknades all uppmuntran, all tillsyn från befälets sida. Nit och skicklighet ådrogo sig ingen uppmärksamhet, gåfvo intet företräde framför den krassa odugligheten. Ej underligt således att goda anlag under sådana förhållanden blefvo qväfda och en gryende skicklighet utträngd af liknöjdhet och missmod.

Jag hade under loppet af föregående år vid lediga stunder förvärfvat någon färdighet i konsten att föra en etsnål och grafstickel och började nu, sedan studerandet ej mera upptog tid och omtanke, att med mera allvar egna mig åt sådana öfningar. Min goda far nödgades ofta -- allt för ofta -- sysselsätta sig med arbeten till hvilka hans stora artistiska förmåga aldrig bort sänkas. Vid sådana brödarbeten kunde jag snart vara honom till biträde, till någon del lätta hans trägna mödor och derjemte förskaffa mig en egen, sjelfförvärfvad inkomst. Det måste dock erkännas att landtlifvet och den vackra årstiden med sina oemotståndliga lockelser ut i det fria gjorde starka afbrott i denna nya verksamhet. Kammarluften var mig för tryckande, jag deltog i alla landtmanna-arbeten, planterade i trädgården, fiskade, vandrade i skog och mark, och var öfverlycklig. För jagt hade jag ingen fallenhet, men deltog dock i de ofta nog förekommande jagtpartier, som anstäldes af ett par af mina jemnåriga och vänner, söner till vår granne, en major Reutersköld. Våra jagtfärder sträcktes ibland något längre och utom ön, då jag hade nöjet att föra sällskapet på min segelbåt, en i alla afseenden usel skopa, med hvilken jag flera gånger var nära att dränka mig och medpassagerare, och skulle säkert lyckats deri om ej vår Herre, såsom alltid, varit de dårars förmyndare.

Vid slutet af sommaren (1796) sågs en dag en liten seglare, af egen, då ovanlig tackling, styrande till vår brygga och snart der landande, hvarefter på gården inträdde en ung man, presenterande sig såsom kapten Klint vid d. v. amiralitetet. Jag mins rätt väl att denna oväntade apparition gjorde litet bryderi, ty fruntimren hade något betydligare hushållsbestyr; toaletten var icke beräknad för främmande besök, och min far var för tillfället frånvarande. Ändamålet med den främmandes besök var att med min far öfverenskomma om gravyren af en

sjökarta som han, Klint, författat och ämnade utgifva; men följderna af besöket stannade icke vid uppgörelsen af denna affär: de blefvo afgörande för en hel lifstid, för Klints och min systers, ty på samma ställe och under samma låga tak der de första gången helsade, hvarandra, fingo de sedan, under en lång följd af år dela ljuft och ledt, fröjder och sorger, och se sig omgifna af en talrik familj.

Då kapten Klint innan afresan från Hammora erbjöd mig att göra sällskap på en liten kryssning med hans lilla täcka fartyg, icke kunde jag då ana att han skulle bli min svåger, hvars vänskap skulle bli mig så dyrbar och i alla skiften min glädje och tröst. Förunderligt var det ock att han, den allvarsamme unge mannen blef betagen vid första anblicken af min anspråkslösa syster, en yrhätta föga mer än 13 år gammal, ännu icke medveten om en vacker flickas makt och visst icke anande förmågan att kunna göra en eröfring.

Det dittills fridfulla föräldrahuset, tarfligt och anspråkslöst och dock så trefligt och gladt, så värderadt och eftersökt af både närmare och fjermare sällskapsvänner, hade de senare åren fått röna smärtsamma erinringar om lyckans vansklighet. Min goda mor började lida af en tilltagande sjuklighet, som hon ådragit sig under en resa till Hammora sent på hösten, då hon i flera timmar, under stark köld, måste vid sundet (mellan Adelsön och Munsön) afvakta färjans ankomst och dermed göra en långsam öfverfart under pågående isläggning. Följderna af samma olyckliga resa hade redan lagt i tidig graf en min mors slägting och sedan längre tid hennes hushållsbiträde och vän. Hos min mor hade det onda verkat mera långsamt och smygande; men i början af året 1797 antog sjukdomen en mera betänklig art, och nödgade henne att inflytta till staden der hon snart måste intaga sängen för att ej mer derifrån uppstiga. En förunderlig ödets lek kan jag ej underlåta att här omnämna: min älskade mor utandades sin sista suck, ikläddes den enkla drägten och lades på sin sista hvilobäd i samma rum der hon, 19 1/2 år förut, i fulla glansen af ungdom och skönhet, smyckades till brud, då endast 17 år gammal.

Efter den smärtsamma förlust vi alla lidit inträdde ett förändradt skick i alla husliga förhållanden och lefnadssätt, i synnerhet under vistandet i Stockholm vintertiden.

Min far fortsatte väl ännu sina arbeten, hans enda inkomstkälla, men med mattad ifver och förmåga. Hans sinne var nedslaget, hans styrka bruten, hans helsa aftagande, och redan i sitt 50:de år började den nyss förut så kraftfulle, lefnadsglade mannen, att visa spår af tidig ålderdom. Ett oväntadt tillfälle erbjöd sig likväl att, åtminstone för någon tid, mildra de första smärtsamma intrycken och något förströ de dystra tankarna. Min far erhöll nämligen anbud af sin svåger Lagerheim (d. v. president i statskontoret) att med honom företaga en resa till Göteborg, der den sistnämde hade något embetsuppdrag att utföra, som jag vill minnas, en revision af d. v. Ostindiska kompaniets räkenskaper. Hemresan skulle sedan tagas genom Jönköping, Vadstena och Norrköping, och fördröjas några dagar hos ett par för båda gemensamma ungdomsvänner i Södermanland. Anbudet, lika välvilligt och vänskapligt som under d. v. förhållanden fördelaktigt, antogs omsider, och till min synnerliga belåtenhet fick äfven jag medfölja.

För mig var denna resa förtjusande, en utgångspunkt till ett nytt lif. De föremål och ställen jag då såg hafva ännu bibehållit sig i minnet, bättre än de, som under senare årens resor förekommit. Jemte kassörsbefattningen under resan, hade jag äfven uppdrag att studera Tunelds geografi och fästa de gamla herrarnes uppmärksamhet på deri uppgifna historiska och andra märkvärdigheter som under vägen vore att iakttaga. Allting skulle beses och sällan

lemnade min far någon från vägen åtkomlig kyrka utan att göra sig underrättad om der möjligen befintliga taflor och monumenter. I hvar residensstad minst ett par dagars uppehåll till firande af den ankomne presidenten, hvarvid dock inträffade att, der denne ej var personligen känd, min far helsades såsom föremålet för bjudningen, ett misstag som besvärade båda herrarne, ehuru af olika anledningar. I Mariestad stor middag hos landshöfdingen (baron Hjerta) och på qvällen stort spektakel i en gammal lada, der dagsljuset genom springor i de glesa väggarna täflade med talgljusen i rampen. Hela sällskapet begaf sig dit åkande; landshöfdingen med presidenten i vagn med fyra hästar. Afståndet var dock icke mer än några hundra alnar.

Ändtligen voro vi vid Trollhättan, målet för mina ifrigaste önskningar! Jag var öfverlycklig, då, genom min morbrors allsmäktiga förord, jag erhöll en anställning vid då pågående kanal- och slussverksbygnad, under den förtjenstfull direktör E. Nordvalls ledning. Min egentliga befattning var att tillhandagå denne utmärkte man med ritning, samt att komplettera kanaldirektionens arkiv af kartor, slussverksritningar m. m. Men genom direktör Nordvalls välvilja lemnades mig ett önskadt tillfälle att, vid de storartade arbetena, inhemta bekantskap i åtskilligt som framdeles kunde bli af nytta och användbarhet i min tjensteutöfning såsom ingeniörofficer.

Morbror Lagerheim afreste till Göteborg, men min far qvarstannade några dagar, för att, på grund af tillgängliga geometriska mätningar, affatta en situationskarta öfver Trollhättan med der utstakade och under arbete varande kanal- och slussverk m. m. hvilken karta, på direktionens anmodan, sedermera af honom ock utgafs.

Det återstående af sommaren förflöt ganska angenämt, under ständig sysselsättning och under daglig sammanvaro med de båda direktörerna Nordvall och Svedenstjerna, hvilkas välvilja jag lyckades tillvinna mig. Äfven min fysik vann betydligt i utveckling under denna tid. Jag hade dittills varit ovanligt småväxt; fick af jemnåriga och bekanta derför uppbära smälek och kallades alltid *lille Akrell*. Mitt lynne led och retades, deraf, det gaf anledningar till tvister och obehag, till skygghet och tillbakadragenhet. Till min stora glädje började jag nu växa ganska märkbart för hvarje vecka så att jag innan hemresan måste skaffa mig en ny garderob, hvilket åter för min kassa föll sig ganska olägligt.

För åren 1799 och 1800 kan jag icke påminna mig något, i mina enskilda förhållanden anmärkningsvärdt. Min tid delades emellan tjenstgöring vid kårens läroverk och gravyrarbeten, samt om somrarna den tillsyn öfver jordbruket vid Hammora, som blifvit mig öfverlemnad, och med särdeles ifver omfattades.

År 1801 hade de tre nordiska makterna ingått en s. k. triple-alliance, till skyddande af sin handel mot Englands öfvervåld på hafvet. Bland försigtighetsmått, som i anledning häraf här vidtogos, var äfven det att förstärka befästningarna utanför Vaxholm och vid Fredriksborg. Vid dessa arbeten blef jag, jemte andra kamrater, anstäld under befäl af en d. v. kapten Berger, hvilken dock ganska sparsamt hedrade oss med sin närvaro.

Jag, äfvensom en yngre kamrat, konduktören E. Strålin, fingo vår station på den s. k. Kammarholmen, som skulle med starka batterier befästas, och hvarå arbetet den 15 maj företogs. Vi förde på denna holme ett rätt muntert lif. Vårt läger var uppslaget på en vacker plan vid stranden, hvarvid låg förtöjd en fördelning kanonslupar under befäl af en löjtnant Sthiemens och arbetsstyrkan 250 man af d. v. lifregementets värfvade bataljon,

kommenderades af en löjtnant Lindblad.

Alla voro vi unga, fulla af lefnadslust och lefnadsmod, och utan all tillsyn af befäl, nästan sjelfrådande öfver våra åtgöranden. Bland soldaterna befans en hel hop fördettingar ur de bildade stånden, qvicka, snillrika vindbeutlar: 2:e jurister, hvaraf en f. d. häradshöfding, en prest, en handelsbokhållare, flera studenter. Våra båda jurister hade organiserat en domstol, i hvilken f. d. häradshöfdingen var præses och valde bisittare för tillfället. Den andra Juristen, en verklig galenpanna, fungerade såsom aktor. Domstolen hade sina seancer hvar söndagseftermiddag och upptog då till afgörande de under föregående vecka begångna s. k. brottmål. Man var uppfinningsrik att tillskapa sådana, äfvensom att under förhören advocera, förvränga och inveckla målen. Det hela var ytterst komiskt. F. d. presten och en af studenterna sammanskrefvo ett par komedier, hvilka just icke voro af det finaste slag, men också icke af det ledsamma. En grof svartmuskig soldat spelte fruntimmer, med bart, ludet bröst och en yllekjortel som räckte till knäna. Musiken bestod af gälla skrattsalfvor af åskådarne. I sammanhang med dessa förlustelser föreföll äfven sådana obetänksamheter som om de blifvit, som sig bordt, dragna inför domstol, icke kunnat undgå att behandlas som urbota mål. Ett exempel må anföras. På värdshuset Stäket, der vi brukade intaga våra middagar, hade löjtnant Lindblad råkat i ett särdeles förtroligt förhållande till den kärliga värdinnan, hvilket icke undföll hennes man. Denne beslöt att taga en lysande hämd, hvarför han en dag, då Lindblad ensam qvarstannade efter middagen, tillkallade en sin goda vän, en sjökapten, som med några man af sin skeppsbesättning ankom, i tanke att gifva Lindblad en handgriplig tillrättavisning. Men Lindblad hade någon aning om hvad som väntade honom, och affärdade genast bud till lägret, derifrån en slup med beväpnadt manskap afsändes till Stäket. Tillställaren sjelf slapp undan, men sjökaptenen greps, fördes till lägret, arresterades der i ett tält under bevakning, samt dömdes af en improviserad ståndrätt till böter och afbön för sitt beteende mot löjtnant Lindblad. Delinqventen var dum nog att eftersäga den förestafvade, högst löjliga afbönen och tacka ödmjukt för efterskänkning af böterna, och rätt belåten var han, då han den andra morgonen, under bevakning, fördes ombord på sitt fartyg.

Egentligen var löjtnant Lindblad tillställare af detta uppträde, men vi andra deltogo deri, utan aning eller begrepp om det olagliga deruti. Saken hölls ej en gång hemlig; den omtalades öfverallt i Vaxholm, men utan påföljd för oss. Det fans icke något Aftonblad den tiden!

Då frampå sommaren konungen sjelf behagade inspektera de pågående arbetena, förklarade han sitt nådiga välbehag dermed, och synnerligen med de utstakningar som blifvit gjorda på den s. k. Tallholmen, för hvilka vår befälhafvare, kapten Berger, högligen lofordades och hugnades med Svärdsorden. Jag, som hade gjort dessa utstakningar jemte plan- och profilritningarna deröfver, efter en ganska löslig anvisning af vår kapten, hoppades att af honom vinna något bifall, möjligen äfven af chefen (som åtföljde konungen) blifva uppmärksammad -- men då jag, en tid derefter, i anseende till en tilltänkt transport från kåren, anhöll att blifva föreslagen till löjtnant i armén, blef jag temligen snöpligt afvisad. I dess ställe erhölls sådan befordran af konduktör Liljenheim, en utmärkt odåga, som äfven varit kommenderad till tjenstgöring vid förenämda befästningsarbeten, men såsom alldeles oanvändbar, måste derifrån entledigas efter blott några dagars fåfänga försök.

Senare på hösten 1801 sammandrogs ett betydligt antal trupper till krigsöfning. En del samlades i Stockholm och embarkerades på kanonslupar m. m. för att landstiga vid Strömsholm, som försvarades af der kamperande styrka. Konungen, ombord på den kungl. jakten Esplendian, förde sjelf befälet öfver de anfallande, hvarvid hans vanliga otur icke heller uteblef. Hvar dag storm och motvind. Än stod Esplendian på grund, än måste den vända och söka

lä, efter fåfänga försök att slå sig fram genom kryssning. Kanonslupar drefvo i land eller hade andra missöden; en enda kafvade sig fram öfver Granfjärden; proviantfartygen lemnade sig efter. Min svåger och jag samt major Martin åtföljde expeditionen såsom åskådarne, och hade det nöjet att vara de enda som utan äfventyr kunde kryssa oss fram öfver nyssnämda fjärd, hvilken för alla andra seglare, under ett helt dygn, utgjorde en oöfverstiglig gräns. Så väl Klints dristiga och vackra manöver, som hans lilla fartygs goda egenskaper, väckte allmänt uppseende. Besättningen (Martin och jag) ville äfven anse oss förtjenta af någon uppmärksamhet, ty ögonblickets påpasslighet eller försumlighet bestämde vid detta tillfälle vår räddning eller undergång. För mig var denna färd lika ny som angenäm; detta sjölif i miniatyr blef sedan, under flera påföljande år, ett älsklingsnöje, som visserligen medtog något både af tid och medel, men som vid tillfällen varit mig till gagn genom sin fordran på dristighet, sitt behof på sinnesnärvaro och genom de flera tekniska färdigheter som derunder inhemtas.

Vid återfärden från Strömsholm voro vi nära att gå förlorade. Under kryssning på Björkfjärden mot stark vind och sjö, sprang skutan läck och vattnet inströmmade så våldsamt, att vi ovilkorligen hade gått till botten inom några ögonblick, om ej vår kapten haft den rådigheten att genast vända på andra bogen. Skadan, som bestod deri, att tvänne af sidoborden hade öppnat sig i en längd af vid pass en aln, kom derigenom i lovart och närmare upp mot vattenytan, samt lemnade sålunda blott högre sjöar tillgång att genom öppningen inströmma. På detta sätt måste vi, utan afseende på hvart det bar, sträcka på samma bog, allt under idkeligt pumpande och ösande, till dess vi ändtligen uppnådde en liten holme, i lä af hvilken, till ytterligare lycka för oss, en vedskuta hade ankrat. Med biträde af dess besättning blefvo vi, efter någon stund åter segelklara; men knapt voro vi några kabellängder från land, förr än läckan åter sprang upp och nödgade oss vända tillbaka. Andra gången lyckades vi bättre och kommo utan nya äfventyr, ehuru något sent, till hamnen vid jaktvarfvet i Stockholm.

Sommaren 1802 tillbringades på Hammora hos min gode far, vid hvars arbeten jag kunde vara till ett, i anseende till hans aftagande hälsa, väl behöfligt och nyttigt biträde. Tyvärr egnade jag dock icke deråt all den tid, som jag kunnat och bort: Jag hade nämligen blifvit egare af det lilla fartyg som året förut vid expeditionen till Strömsholm, hade vunnit så allmänt uppseende. Hvad jag var lycklig såsom redare och befälhafvare på egen skuta! Också pröfvades hon i alla väder, och vid kappsegling med många i Stockholm varande segelslupar och lustjagter, lemnade hon alla långt bakom sig. Hennes förra egare gaf henne likväl snart en medtäflare och mästare, för hvilken hon måste sticka tåg. Denna skymf skulle varit mig högst smärtsam, om den tillskyndats af någon annan än den hederlige Klint, som hade rättighet att öfverträffa andra lustseglare, och äfven förmåga dertill genom sin ypperliga tacklingsmetod.

Vid denna tid (1802) eller måhända ett år förut, hade jag kommit i nära och förtrolig bekantskap med en d. v. notarie, sedermera bergsråd, G. Broling, en högst snillrik och mångsidigt bildad man. Af honom lärde jag sättet att gravera i s. k. aqua tinta, en här då okänd, åtminstone icke riktigt känd konst, hvilken Broling, jemte mycket annat, inhemtat under flerårigt vistande i London. Bekantskapen med denne utmärkte man var äfven i andra afseenden lärorik och högst angenäm. Hvarje afton, åtminstone under vintermånaderna, kunde hos honom träffas ett intressant och lifvande sällskap af vetenskapsmän, literatörer eller i öfrigt utmärkta umgängesmän. Samtalsämnen fattades aldrig; ibland lästes högt poesi, resebeskrifningar, romaner eller om nya konstproduktioner (detta var mest mitt uppdrag). Spel kommo aldrig i fråga. Något behagligare och mer bildande ungkarlslif kunde svårligen finnas. Ehuru betydligt yngre än värden sjelf och flera af den vanliga umgängeskretsen, tillhörde jag snart den intimare delen deraf och försummade sällan -- under loppet af flera år -- de nöjen som dessa aftonsammankomster erbjödo. Ställningar och förhållanden afbröto sedan våra aftonkotterier,

ehuru icke helt och hållet; men minnet af dem skall alltid vara för mig dyrbart, äfvensom af de redliga, aktade män jag då lärde känna och af hvilkas vänskap och välvilja jag hedrades. Af dessa må endast nämnas sekreteraren, sedermera v. presidenten i Bergskollegium Robson, en lika glad och eftersökt sällskapsman som nitisk och kunnig embetsman samt premieringeniören, sedermera öfverstelöjtnant Hellström, den förtjänstfulle författaren till det, på sin tid, dyrbara kartverk som utgafs af den allmänt men icke nog värderade bergsrådet friherre S. Hermelin. Den fortgående utgifningen af bemälda kartverk var nära att vid denna tid afbrytas, sedan min fars aftagande hälsa icke mer tillät honom att med graverandet deraf fortfara. Friherre Hermelin beslöt derför att till London afsända en person med uppdrag att der ombesörja gravyren af tvänne kartor, samt utsåg mig att utföra detta förtroendeuppdrag. Resan skalle företagas följande sommar. Hvem var nu lycklig om icke jag! Språket hade jag förut lärt af Broling; det fordrades blott deri en öfning hvilken äfven erbjöds af honom, desto lättare som han hade i sin tjenst en gammal engelsman med hvilken han sjelf alltid talade engelska.

Med den tilltänkta resan voro dessutom stora och vidtomfattande planer förenade. Jag hade nämligen förut öfverenskommit med en bekant och kamrat vid mina seglingar, en löjtnant Forsell vid flottan, att med mitt lilla fartyg göra en längre tur i skärgården öfver åt Gotland och derifrån till Köpenhamn, möjligen ock till Lybeck. Forsell, en öfverdådig sjögast, hade under föregående höst, i Bohusläns skärgård, köpt en af der brukliga smärre båtar, hvilken han under hemfärden pröfvat, under ganska hårdt väder, både på Kattegatt och på Östersjön. I följd af denna erfarenhet blef oss emellan beslutet att gemensamt företaga resan till London med våra egna fartyg; vid framkomsten försälja dessa (som vi hoppades) med god vinst, i anseende till deras förvärfvade märkvärdighet, och sedermera anträda återresan landvägen, till fots genom Frankrike och Tyskland. Hvad den vintern skred långsamt fram! Ändtligen kom den efterlängtade våren, och vi skulle då börja sätta våra fartyg i ändamålsenligt skick till den äfventyrliga resan. En vacker dag promenerande i Kungsträdgården (nu Karl den XIII:s torg) mötte jag kapten Berger vid fortifikationen, som förkunnade chefens order att genast, samma dag, afresa såsom kurir till Stralsund och der anmäla mig till tjenstgöring. Huru beskrifva min förvåning, min harm, min förtviflan! Jag trodde ej mina öron; jag ansåg olyckan för stor för att kunna bäras af en stackars dödlig. Att lappa fästningsvallar i Stralsund, i stället att få bese det stolta London, och på ett eget fartyg besegla Themsen. Det var för mycket att kunna lida med tålamod. Men nöden har ingen lag! Genast ett bud till Forsell med underrättelse om våra ramlade luftslott, ett bref till min far; uppvaktning hos baron Hermelin o. s. v. samt några för tillfället nödiga anordningar; erhöll kl. 11 på qvällen kurirpass och depescher, och redan kl. 12 på natten d. 4 juni 1803 passerades Horns tull, visst icke med lätt och gladt sinne.

Onekligen var det en för mig stor förlust, en känbar motgång, att på det sätt som först erbjöds, icke få se och någon tid vistas i London, men deremot torde såsom verklig vinst få anses, att vår dumdistrigt tilltänkta sjöresa icke kom i fråga att försökas.

Chefen för den i Stralsund stationerade afdelningen af fortifikationen var en öfverste Rosenblad, en man full af bizarra egenheter, hade vistats någon tid i Turkiet, hade mycket derom att förtälja à la manière de Münchhausen. Majoren Schürich, en till själ och hjerta inbiten preussare, stel formalist. Kapten Winblad talade jemt och mycket med starkt utflöde från mungiporna. Flera subalterner hvaraf en, tid efter annan, öfvade sin talent på teatern i Hamburg. Kamratskapet var icke inbjudande. Tonen inom garnisonsregementenas officerskorpser utmärkte sig såsom en dålig kopia af den i Preussen. En officer kunde icke på gatan samtala med en borgare, icke på ett värdshus qvarstanna i ett rum der en sådan inkom, utan att utsätta sig för duell eller tvingas till afsked. Hvarje till garnisonen nykommen officer bemöttes kallt, nästan frånstötande, till dess han undergått den vanliga receptionen med blanka vapen.

Vid min ankomst till Stralsund blef jag anstäld såsom adjutant hos öfverste Rosenblad. Angenäm och undervisande var åtminstone icke denna tjenstgöring, blott en dagdrifvartjenst, bestående för hvar dag i att hos majoren uppsätta dagrapport o. d.; bevista vaktparaden; uttaga kommendantsorderna, och slutligen hos öfversten rita befästningsförslag, framkläckta ur en virrig hjerna, och framför allt att höra och låtsa tro de historier man städse behagade plugga i mig. Snart tillvann jag mig öfverstens synnerliga välvilja, och erhöll stundom förtroenden af rätt sällsam art; men hans sätt att yttra denna välvilja var, vid mer än ett tillfälle, nära att inveckla mig i rätt obehagliga förhållanden.

I augusti månad ankom konungen till Stralsund, hvarifrån han efter någon tids vistande, fortsatte sin resa (olycklig i åminnelse) till Baden. Samtidigt dermed hade en mängd preussiska officerare infunnit sig för att bese de svenska trupper som väntades, och på hvilkas räkning man på förhand gjorde sig lustig. Men det väntade "Baur Regiment" kom, det var en bataljon af Kalmar regemente, och sällan har väl en trupp -- under fredliga förhållanden -- kunnat vinna en större seger. Redan vid debarkeringen tillvann den sig uppmärksamhet, ännu mer dagen derpå vid paraden och vaktombytet, och slutligen vid följande öfningar, på fältet ihop med de tyska regementena, var den nykomna bataljonens öfverlägsenhet så gifven, att t. o. m. de preussiska officerarne förklarade bataljonen jemförlig och jemngod med potsdamer-gardet.

Bland andra festligheter var äfven en stor bal anstäld af Gustaf Adolf. Samtliga officerare vore befalda, och jag njöt i fullt mått af der vankande nöje. Men, dagen derpå, då jag efter vanligheten infann mig hos min öfverste, kom denne emot mig, med ögonen utsvälda och ansigtet blossande af vrede, under utrop: "Nu skall det bli annan dans, ni skall slåss med grefve Taube." (Place major vid Drottningens regemente.)

"Jag känner ej grefve Taube och har således ej kunnat komma med honom i någon delo."

"Men ser ni Tauben har nyss varit här och gjort er beskyllningar som ni icke kan eller får tåla."

"Hvad har han sagt?"

"Att ni på balen i går mankerat honom; att ni icke låtsat se honom utan vändt honom ryggen under dansen; att ni ej på militäriskt sätt helsat på regementsofficerare -- med ett ord att ni är inbilsk och högfärdig. Men vet ni hvad jag svarade? Jo att ni hade för mycket förstånd och kunskaper för att vara högfärdig, och att ni i egenskap af ingeniörofficer väl kunde anses så god som en regementsofficer vid ett garnisonsregemente."

Huru mycket som var sant af allt detta fick lemnas derhän; jag tackade för det försvar öfversten redan lemnat mig, och ansåg att saken dermed kunde vara slut -- men omöjligt! jag skulle i öfverstens närvaro utmana grefve Taube och han sjelf skulle bli min sekundant.

Hvad var att göra? Utmaningen gick för sig; men grefve Taube, som rätt väl kände Rosenblad och förstod att *han* var det egentliga upphofvet, tog saken ganska förståndigt och gjorde en förklaring hvarmed äfven Rosenblads vrede stillades.

Några dagar derefter ville öfversten åter draga mig in i en dylik affär. Han hade nämligen sjelf utmanat en kapten Basewitz hvilken, enligt Rosenblads åsigter, hade förolämpat en dennes slägtinge, en Staël von Holstein, och nu skulle jag bli min öfverstes sekundant. Till lycka blef affären bilagd af St. von H. som likväl var nära att derför komma i allvarsam delo med sin ridderlige vän och slägtinge.

Under tiden hade det blifvit bekant att jag utmanat en af garnisonens majorer. Detta gaf mig en viss lyftning i den missbildade opinionen, receptionen ansågs derigenom genomgången; jag vann bekantskaper, inbjöds i åtskilliga samqväm, just icke alltid de mest intressanta, dock bidragande att bryta den enformighet hvaraf jag ofta tröttades.

Ändtligen erhöll jag den efterlängtade befallningen att lemna Stralsund, och mot slutet af oktober hade jag den glädjen att i Stockholm återse anhöriga och vänner.

Min gode far, hvars helsa under sommaren synbart aftagit, hade nu lemnat sitt kära Hammora för sista gången, och min svåger var genom köp blifven egare deraf, med föresats att der bosätta sig för beständigt.

År 1804 om sommaren var jag kommenderad såsom fortifikationsofficer på Waxholm och Fredriksborg samt Dalarö kastell, vid hvilka förstnämde, utom vanliga reparationer, sunden skulle stängas med s. k. sjöpalisader, som der hoptimrades och sedan söndertogos för att i förråd uppläggas. Under denna kommendering fick jag för första gången uppbära ett löneqvartal (nämligen stabskonduktörs: 21 Rd.) sedan jag, under 10 månader, eller från d. 8 juni föregående året, aftjenat s. k. begrafningshjelp m. m. Vid årets slut erhöll jag omsider full konduktörs lön eller 150 Rd. B:ko, efter nära 9 års tjenstgöring såsom officer, hvaraf 8 1/2 år utan all löneinkomst.

De arbeten jag hade att förrätta denna sommar voro af beskaffenhet att lätt och med fördel kunna verkställas genom s. k. beting, hvarigenom mycken ledighet från daglig tillsyn bereddes. Också begagnade jag den rätt flitigt med utfarter åt flera håll med mitt lilla fartyg, bland andra en till Blidö der den äldsta af mina kusiner, Carolina, gifte sig med en hofpredikant Årman, då blifven kyrkoherde i Mällösa pastorat i Nerike. En underlöjtnant vid artilleriet v. Vicken, äfven tjenstgörande vid Waxholm, medföljde. Båda voro vi såsom slägtingar i huset marskalkar på bröllopet.

En annan utflykt från det visst icke angenäma Waxholm förekom snart derefter, som alltid skall i kärt minne bevaras. Då jag, efter några timmars uppehåll i Stockholm, ämnade återvända till fästningen, träffade jag min

svåger och syster, som öfvertalade mig att med dem afsegla till Hammora, i sällskap med grefven och grefvinnan Cronstedt (guvernörens på Carlberg) hvilka, med sina 2:ne fosterdöttrar, Hedda Lewenhaupt och Margareta Gyllenhammar, ämnade der tillbringa ett par dagar. Jag följde med dem ehuru med motvilja, ty det förnäma sällskapet var mig motbjudande, och de båda fröknarna hade för mig intet lockande. Detta oaktadt, var resan rätt nöjsam; vädret var herrligt, vinden god, omgifningarna vackra; de gamla voro rätt trefliga, flickorna glada, samspråken lifliga. Ett par dagar på stället förgingo rätt angenämt, men då återresan skulle anträdas var Klint illamående, så att jag såsom skeppare på skutan fick föra sällskapet hem. Gynnad af väder och vind utförde jag återresan lyckligt, men i mitt tycke, och måhända också i en annans, alltför fort; och då jag vid Karlbergs brygga landsatte mina passagerare, märkte jag att en af dem, den glada, okonstlade fröken Gyllenhammar hade hos mig qvarlemnat ett visst intresse, en känsla af sympati för hvilken jag då icke kunde rätt väl göra mig redo, men som snart utvecklade sig till en lugn och innerlig tillgifvenhet, så olik de efemera tycken hvaraf jag förut varit upptagen. Det är lätt begripligt att mina besök i Cronstedtska huset sedermera förnyades så ofta etiketten det medgaf, och att jag städse välkomnades af en blick, ett leende, som visade att dessa besök voro lika kärkomna som af mig efterlängtade.

Detta glada skifte af mitt lif blef likväl smärtsamt afbrutet genom min vördade och älskade fars död den 6:te november. Slaget var icke oväntadt men kändes dock djupt och bittert.

1805. Min anställning vid fortifikationskorpsen hade, med hvarje år, blifvit mig alltmer och mer hopplös och obehaglig. Ingen utsigt hvarken till intellektuel förkofran eller till framtida fortkomst; ålderdom och slapphet gälde uteslutande såsom meriter i tjensten. Det var således naturligt att jag ifrigt önskade en anställning som, åtminstone till en början, kunde erbjuda en intressantare tjenstgöring. Också var jag nära att erhålla en sådan genom morbror Lagerheims, den tiden allsmäktiga, förord. Jag hade nämligen, under de föregående åren, efter förrättade rekognosceringar, utarbetat och efter den tidens fordringar, ritat en temligen vacker karta öfver Stockholm med dess närmaste omgifningar, och denna skulle jemte författaren presenteras för konungen af d. v. statssekreteraren Lagerbring, som åtagit sig att skaffa mig anställning såsom stabsadjutant, medförande kaptens grad. För mig, som blott underlöjtnant, var detta en stor och oväntad befordran. Men tit. Lagerbring var en högt aktad och inflytelserik man, och hade nyss förut utverkat en sådan utmärkelse åt en underlöjtnant vid artilleriet, Berg, en ung, förhoppningsfull framtidsman (hvars bana döden alltför snart afbröt). Samtidigt med nyssnämnda förslag inträffade att en min gynnare, en man i hvars gästvänliga hus jag var särdeles väl upptagen, hade mig ovetande rekommenderat mig till adjutant hos d. v. krigspresidenten baron Cederström. I följd häraf blef jag kallad till denna storkaxe, hvilken hade hört omtalas den ifrågavarande kartan och som ålade mig att för honom uppvisa densamma. Jag måste hörsamma, och följden deraf blef att baron Cederström förklarade sig sjelf vilja föreställa mig jemte kartan för konungen. Derigenom kom jag i ett svårt bryderi: å ena sidan den mägtige Cederström hvars vilja var lag för hvar och en som med honom kom i beröring -- å andra sidan de likmäktiga hrr Lagerheim och Lagerbring. Blotta närmandet till den förstnämnde var i de senares ögon ett fel, som, jag visste det, skulle ådraga mig dessas ovilja. Så skedde också. Ingenting afhördes heller från baron Cederström. Jag satt emellan för båda partiernas rivalitet, och mina förhoppningar gingo upp i rök. Anledningen till detta missöde förargade mig storligen, men inom mig fann jag dock att ifrågavarande arbete icke förtjenade det afseende som båda partierna dervid syntes fästa, eller att derpå skulle kunna grundas någon förhoppning om fortkomst på ett eller annat sätt.

Snart fick jag dock erfara att vida mindre behöfs för att ådraga sig uppseende och bifall af höga gynnare. Vid min fars död hade jag, i stället för vanligt tryckt notifikationskort, graverat i aqua tinta ett sådant, föreställande ett

slätt klippstycke, öfverskuggadt af ett par slokbjörkar, på hvilket namn och dödsdag syntes inristade. Idén dertill kom från vännen Klint, och utförandet var ett hastverk utan allt värde. Men det ovanliga deri gjorde uppseende. Kortet spriddes åt alla håll, visades och prisades, och fick på detta sätt omsider den lyckan att komma under hr krigspresidentens eller rättare, under hans grefvinnas ögon. Författaren blef, i följd deraf ihågkommen med bjudning till supé hos krigspresidentens och erhöll snart derefter förordnande att vara adjutant i krigskollegii-presidents-departementet med ett arfvode pr år af 120 Rd. B:ko.

Detta departement var, vid kollegii nyss erhållna förändrade organisation, ämnadt att öfvertaga de befattningar som tillhöra n. v. landtförsvars-departementets kommandoexpedition, hvars ärenden till en del blifvit dit öfverflyttade. Min tjenstgöring var i så måtto för mig af intresse att den förskaffade mig något begrepp om det formela af krigsförvaltningen; i öfrigt var den icke hvarken svår eller, trägen, men någon gång temligen besynnerlig, genom de befallningar som af hr krigspresidenten i mera enskild väg erhöllos. Så t. ex. befalde han mig en dag, att rita en modell till en sadel för kavalleriet, men af bättre form och beskaffenhet än de brukliga hvilka borde alldeles kasseras. På min fråga hvilka ändringar som skulle göras o. s. v., svarades: "Det får ni skaffa er reda på, det förstår jag inte. Ni kan fråga min son (öfverste vid mörnerska husarregementet), han förstår saken. Men det säger jag er att ritningen skall vara sådan att fullt god sadel derefter kan tillverkas."

Den höge herrn förstod icke mycket, och han erkände det sjelf; men han hade det omdöme och den klokhet att välja och använda personer af förtjenst, hvilka handlade i hans namn, såsom Tibell, vice president i krigskollegium, och Hellvig, öfverste vid artilleriet, för hvilket vapen tit. Cederström äfven var generalinspektör.

Sommaren detta år var en af de behagligaste af min lefnad. På Karlberg fans då den magnet ifrån hvars dragningskrets jag icke kunde eller ville frigöra mig. I stället bosatte jag mig der för någon tid, i min svågers och systers rum. Han var då chef pä en fregatt, utrustad till en sjöexpedition med kadetter, och hon bodde med sina barn på Hammora. För oss båda älskande passade förträffligt att grefvinnan Cronstedt fick den idéen att dricka brunn och således måste, med sina båda flickor, hvar morgon ett par timmar promenera i parken. Naturligtvis var jag med om dessa promenader, ty damerna måste ju hafva en kavaljer till sauvegarde, och grefvinnan hade äfven den artigheten att bjuda mig på de åtskilliga lustpartier som i följd af hennes brunnsdrickning anstäldes.

En vacker afton öfverraskades jag af min kära systers ankomst till Karlberg. Hon skulle om ett par dagar återvända och ämnade då föreslå Margret G. att medfölja och någon tid vistas hos henne på Hammora. Att jag icke nekade att medfölja faller af sig sjelf. Så skedde. Det var Margreta-dagen, eller den 20 juli. Vi uppehöllo oss en stund vid Drottningholm för att göra en lusttur i den vackra parken. Kosan styrdes åt Floras backe, och på vägen dit gingo vi, Margret och jag, på ett ögonblick in i den lilla grottan midt för badhuset; men detta ögonblick blef afgörande för lifstiden. Några ord, och bandet oss emellan var oupplösligen knutet. Några och femtio år äro sedan dess förflutna, många företeelser, både glada ooh sorgliga äro derunder förgätna -- men den 20 juli 1805 har alltid varit i tacksamt minne bevarad såsom en, till sina följder den lyckligaste dag i min lefnad.

En glad öfverraskning slutade denna dag. Vi hade samlats för att intaga supéen, då dörren hastigt öppnades och in träder Klint sjelf, värden i huset, åtföljd af en kapten Nordenskjöld. Hvilken glädje för min goda syster, för barnen, ja äfven för oss båda af dagens företeelse redan stämda för glada intryck! Klint hade, nämligen med

fregatten lupit in i Teljeviken, och i staden Södertelje lyckats erhålla en båt med hvilken han nu anländt och efter några timmar skulle åter afresa.

På förslag af öfverste Tibell hade, vid början af detta år en ny korps blifvit upprättad under namn af fältmätningskorpsen, med föremål att under fredstid uppmäta och författa en militärkarta öfver riket, och i krigstid utgöra en del af arméns generalstab. Endast chefen, (öfverste Tibell) och 2:ne kaptener voro ännu tillsatta, men vid den allmänna promotion som väntades mot slutet af året, skulle jag enligt chefens löfte, blifva löjtnant vid korpsen.

Öfverste Tibell skulle vid denna tid (september) afresa till Stralsund, der konungen då vistades och der en liten del af svenska armén var sammandragen, till utförande af de stora värf som då dväljdes i Gustaf Adolfs trånga hjerna.

Enligt plan skulle jag åtfölja tit. Tibell vid ankomsten till Pommern, der tjenstgöra såsom fältmätningsofficer, och derefter anställas vid korpsen. Men, på derom gjord anhållan tilläts mig att qvarstanna några veckor för att afsluta den genom min fars frånfälle afbrutna gravyren å förstnämda karta öfver Stockholm, hvars snara utgifvande var för min ekonomi af största vigt. Jag erhöll dock befallning att hålla mig beredd att vid derom inhändigade order, genast kunna till Pommern afresa. Men den väntade ordern afhördes icke, lika litet som den utlofvade löjtnantsfullmakten. Deremot hade 2:ne löjtnanter, fänrikarne Nisbeth vid lifgrenadierregementet och Tawaststjerna vid Sawolax infanteriregemente, blifvit vid fältmätningskorpsen tillsatta den 2 oktober, således straxt efter öfverste Tibells ankomst till Pommern; båda voro yngre än jag i tjenst (den ena officer ett par år förut), men kommo genom denna sin tidigare anställning alltid före mig, ifall jag ens kunde påräkna någon uppfyllelse af det löfte man gifvit mig. Året förgick sålunda under svikna förhoppningar, dock hade jag den tillfredsställelsen att min karta öfver Stockholm, som utkommit i bokhandeln, tycktes med välvilja omfattas och gifva hopp om en temligen god inkomst.

Året 1806 ingick med lika missgynnande tjensteutsigter som det föregående. På upprepade förfrågningar till öfverste Tibell ankommo ibland inga, ibland undvikande svar, med nya löften. Dylikt svar fick äfven presidenten Cederström som hade den godheten att skriftligen påminna Tibell om min angelägenhet.

Ändtligen ankom den efterlängtade löjtnantsfullmakten, daterad högqvarteret, Greifswald den 5 maj. Jag hade då varit i 10 1/4 år underlöjtnant eller konduktör vid fortifikationen, och hade vid afgången derifrån ännu 18 före mig till löjtnant.

Ehuru flera år äldre officer än mina nya kamrater i löjtnantsgraden, blef jag dock den 4:de i ordningen, ty utom de båda förut anstälde, nämligen Nisbeth och Tawaststjerna, hade Lefrén, som utnämdes på samma dag som jag, nyss förut blifvit löjtnant vid d. v. finska gardet, och således fått tur före mig. Mitt inträde på den nya tjenstebanan blef derigenom föga gynsamt för framtida förhoppningar, och följderna deraf uteblefvo icke heller. Den plats inom korpsen, som jag efter tur och ålder i tjensten kunnat och bort erhålla 1812, tillföll mig sedan först 1829.

Det finnes ett ordspråk som säger: att ingen är bättre än sedan han blifvit död och ingen sämre än då han blifvit förlofvad. Knapt var min förlofning känd förr än min blifvande svärfar erhöll anonyma bref, med varning och vänskapliga råd att icke till måg antaga en person med så förderfvade seder och så dåliga affärer som löjtnant Akrell, hvilken dessutom stod i det förhållande till dottern i ett hederligt ganska ansedt hus, att han icke egt rätt att ingå någon annan förbindelse, o. s. v. Mig hedrade man också med en anonym skrifvelse, deruti man -- af vänskap och välvilja -- på det högsta afrådde mig att fortsätta den förhastadt ingångna förbindelsen. Jag kom snart den anonyme brefskrifvaren på spåren. Han hade haft den oförsigtigheten att försegla ett af brefven till gubben Gyllenhammar med ett sigill af lätt igenkänligt utseende, hvilket jag en gång hade sett i hans gömma. Han var en förhoppningsfull ung man, med godt hufvud och goda kunskaper. Vi hade en tid umgåtts förtroligt, men af förekommen anledning nödgades jag afbryta denna bekantskap och, i ett par af hans kamraters närvaro, uppsäga vårt brorsskap. Han sökte och fick derefter transport på ett annat regemente. Hans anonyma författarskap var troligen ett uttryck af ovilja och hämdbegär, möjligen också uppeggadt af hans syster, som i min ringa person trott sig ha egt en trogen kurtisör. Det säkra är dock att jag icke dertill hade på något sätt gifvit anledning, utan att mitt umgänge i deras föräldrars hus inskränkte sig till emottagande af de bjudningar hvarmed jag tid efter annan hedrades, och till afläggande af derpå följande ceremonivisiter. Emellan brefskrifvaren och mig kom icke någon muntlig förklaring i fråga; och på de rader jag tillsände honom erhöll jag intet svar.

Sommaren detta år tillbringades högst behagligt på Hammora hos mina goda vänner, syster och svåger samt i sällskap med min älskade Margret.

Vid hemkomsten till Stockholm inträdde jag åter i min adjutantstjenstgöring samt bevistade, jemte samtliga kamrater, de snart derefter började föreläsningarna vid korpsen af professor Svanberg. Besöken på Karlberg hade nu föga intresse, blefvo allt mer sällsynta och ersattes af en liflig skriftvexling. Jag bodde, vid denna tid, i Lagerheimska huset, der jag således i dubbelt afseende hade ett kärt hem, bland slägtingar och ungdomsvänner af båda könen, af alla omfattad med godhet och välvilja. Jag märkte dock att min käre morbror icke var rätt nöjd med min förlofning. Han hade sjelf föreslagit mig ett parti inom en ansedd familj af hans bekanta, inom hvilken både förmögenhet och gynnsamma relationer voro att förvänta; flickan sjelf såg rätt bra ut, var i mitt tycke ganska hygglig, och skulle icke haft något emot förslaget (hvilket en hennes förtrogna vän inom Lagerheimska huset tillhviskat mig). Men med mina, den tiden, romantiska idéer om sjelfständighet och huslig lycka, stod icke att förena: mannens beroende af hustruns förmögenhet och slägtförbindelser. Dessa åsigter, hvilka jag icke hade den klokheten att inom mig dölja, ådrogo mig ej sällan kära morbrors ogillande anmärkningar, samt från den qvinliga sidan af familjen anspelningar på trots och sjelfrådighet, hvilka, jag måste bekänna detr icke heller voro så aldeles oförtjenta.

Vid slutet af året (1806) hedrades jag med kallelse att vara ledamot af krigsvetenskaps-akademien.

Min ställning vid den nybildade och ännu icke fulltaliga fältmätningskorpsen var i början mindre behaglig, dels för den ofördelaktiga tur jag der erhållit, dels för det, som jag tyckte, frånstötande sätt hvarmed chefen bemötte mig. Af redan utnämda officerare var halfva antalet från finska armén, och utgjorde likasom ett kotteri för sig hvilket framför det svenska partiet syntes vara i åtnjutande af chefens bevågenhet. Också bör erkännas att det finska partiet räknade bland sig de förnämsta kapaciteterna, hvaremot det svenska hade några qvickhufvuden

hvilka med espièglerier och bons-mots gåfvo upphof till, åtminstone misstankar hos vederbörande om en viss opposition. Härtill kom att vår högst förtjente och aktade professor icke alltid iakttog eller uppfattade hvad hans auditorium ansåg sig af honom kunna fordra. Små obetydliga anmärkningar, som häraf stundom uppkommo, ansågos af chefen såsom missaktning mot förman (professorn hade majorsgrad), och vid ett af dessa höll han för oss alla en skarp föreläsning om krigslydnaden, hotade löjtnant Nisbeth med arrest på högvakt, hvilken dock aflöpte med arrest på eget rum. Äfven jag blef strängt apostroferad, ehuru jag hvarken vid detta eller dylika tillfällen hade yttrat ett ord till klander. Ej nog dermed: en stund derefter blef jag inkallad i öfverstens rum och fick der uppbära skarpa förebråelser för yttradt missnöje och klander af chefens tillgöranden. Min anhållan att nu mellan fyra ögon få rent ut säga min tanke, beviljades, hvarpå jag erinrade om svikna löften, hvarigenom jag förlorat den tur mig tillkom, om skäl till missnöje, om önskan att vinna transport till något regemente o. s. v. Resultatet af min temligen uppriktiga förklaring blef att öfversten sjelf erbjöd sig att anmäla mig till erhållande af en kaptensfullmakt i armén, hvilken jag ock några dagar derefter erhöll, och således kunde med fördel söka en transport. Ifrån den dag då nämde förklaring egde rum fick jag fägna mig af ett bättre förhållande till öfverste Tibell, hvilken sedan och allt framgent hedrade mig med synnerlig välvilja och förtroende.

Guvernören för krigsakademien grefve Cronstedt hade redan, några år förut, erbjudit mig att vid akademien blifva informationsofficer i befästningskonsten, hvilket anbud jag då icke ansåg mig böra emottaga. Nu åter voro omständigheterna väsentligen förändrade och en sådan anställning rätt önskvärd för en blifvande bosättning, hvarför ock ett förnyadt anbud i den vägen med tacksamhet antogs.

Efter en förlofningstid af 2:ne år, medförande, såsom vanligt, många illusoriska behag, var ändtligen bröllopsdagen utsatt till den 11 augusti. Några dagar förut begaf jag mig härifrån till Sundbyholm, åtföld af vänners och kamraters såväl allvarliga som skämtsamma välönskningar.

Det blefve allt för vidlyftigt att beskrifva bröllopshögtidligheten, de glada festligheterna vid hemkomstölet, som firades på min svärfars närbelägna egendom Alfvesta, alla bjudningar och afskedsvisiter hos slägtingar och bekanta, nära och fjerran; allt nog, första smekmånaden och ett stycke af den andra förgick i sus och dus, hvarefter det blef tid att omsider tänka på hemfärden som också företogs någon dag omkring den 20 september.

Vår omsorg blef nu att ordna och komplettera vårt bohag, hvarvid kom väl till pass att jag förut hade dels ärft dels anskaffat ett litet nätt ungkarlsbo. Det hela blef emellertid ytterst tarfligt och likasom i öfrigt vårt sätt att lefva, lämpadt efter de knappa tillgångarna. Icke desto mindre voro vi rätt lyckliga, och vårt tarfliga hus blef snart eftersökt och värderadt inom sällskapskretsen på Karlberg, ty den glada, okonstlade värdinnan hade den lyckliga förmågan att i sin omgifning väcka och underhålla det otvungna lif, den flärdfria munterhet som förjagar hvarje skymt af ledsnad. En verklig lycka för oss och för hvar och en af de mindre bemedlade familjer som utgjorde societeten på Karlberg, var det värdiga föredöme af sparsamhet som gafs i guvernörens gästvänliga hus, der alla till Karlbergsstaten hörande inbjödos och mottogos, och der umgänget tillika utsträcktes till hufvudstadens förnämsta och mest lysande sällskapskretsar.

Min kontanta inkomst af löjtnantslönen och det till samma belopp uppgående arvodet som informationsofficer utgjorde ej mer än tillhopa 500 Rd. B:ko, hvartill kom fria husrum som jemte dithörande emolumenter kunde, vid

denna tid, räknas till vid pass 250 Rd. s. m. Hvad derutöfver erfordrades till fyllande af de i ett hushåll städse växande behofven, måste anskaffas genom flit och arbetsamhet.

Den 1 oktober började lästerminen vid akademien och med den mitt uppträdande såsom lärare. Jag hade väl ämnat och bort bereda mig till min nya befattning, men under första delen af sommaren var hvarje från tjensten ledig timme upptagen af arbete till inbringande af medel för den stundande bosättningen; efter bröllopet och under vistandet på Sundbyholm togs tiden i anspråk af småresor och lustbarheter, och efter ankomsten till Karlberg af ekonomiska bestyr. Under senare åren upptagen af annan tjenstgöring, hade jag alldeles lagt åsido det ämne jag nu skulle föreläsa, så att jag ganska oberedd uppträdde inför mitt auditorium, som just råkade vara högsta klassen och således omfattade de i ämnet mest försigkomna. Detta var för mig en ganska gynsam omständighet. För att utröna den ståndpunkt, på hvilken de unga herrarne befunno sig, anstälde jag med dem en allmän examen, hållande isynnerhet efter de kadetter, som man sagt mig vara de skickligaste. Både dessa och hela klassen befunnos dervid ganska underhaltiga, och icke befarade jag således att komma i trångmål genom "de illfundiga spörsmål de sätta på en!" för hvilka en lärare hade varnat mig.

Min adjutantstjenst stod naturligtvis icke att förena med lärarebefattningen, den måste således lemnas. Jag hade 18 lektionstimmar i veckan och måste till hvar lektion i de 3 klasser, som utgjorde mitt auditorium, skriftligen uppsätta ett program för att lemna kadetterna till afskrifning och öfverläsning, så att föga tid återstod till några egna arbeten, hvilka likväl icke fingo alldeles försummas.

Konung Gustaf Adolfs okloka politik, dumdristiga trots mot öfvermakten och blinda, fanatiska tro på öfvernaturliga bistånd, hade omsider dragit öfver landet de olyckor som länge kunnat förutses. I början af mars månad inlopp underrättelse att ryssarne från flera punkter af gränsen infallit i Finland. Det svaga motstånd som i hast kunnat samlas var tillbakakastadt, och snart var hela landet för fienden öppet, sedan finska armén erhållit befallning att, utan försök till motvärn, ständigt draga sig tillbaka.

År 1808 ingick sålunda under mörka och hotande utsigter; ingen undsättning kunde från svenska sidan öfversändas; Finland med dess tappre försvarare måste lemnas åt sitt öde, och till den allmänna villervallan sällade sig äfven förräderiet, då Sveaborg, redan innan vinterns slut, utan dertill tvingande förhållanden, öfverlemnades i fiendens våld.

Danmark förnekade icke heller sin vanliga politik, och krigsförklaring utfärdades och med den följde ett anfall i ryggen från norska sidan. Hos oss åter nedslagenhet, brist och planlöshet; från krigsstyrelsen ordres, kontraordres, desordres.

Femtio år hafva, till någon del, utplånat de sorgliga minnena af denna tid, och det vore utan ändamål att nu vilja upplifva dem. Blott i hvad som rör mina enskilda, af de allmänna tilldragelserna beroende förhållanden, må några ord här anföras.

Enligt till krigsakademien ankommen generalorder skulle icke allenast högsta eller 5:te klassens kadetter utexamineras, utan ock den 4:de, och längre fram på vintern anbefaldes att äfven 3:dje klassen skulle beredas till afgång från akademien. Min önskan att blifva anstäld vid någon af de armékorpser, som då sammandrogos, kunde således icke ens ifrågasättas, enär militärlektioner och öfningar skulle mer än vanligt vid akademien påskyndas. Deremot hade jag den oturen att mista en tredjedel af min lön vid fältmätningskorpsen, eller de s. k. tjenstgöringspenningarna, hvilka tilldelades en officer vid Bohusläns reg:te, en grefve Oxenstjerna, som i mitt ställe skulle tjenstgöra såsom fältmätningsofficer vid vestra armén. Dertill kom ytterligare att löneqartalerna vid krigsakademien icke utföllo till mer än halfva beloppet. Och då, genom ansträngd tjenstgöring, tiden för egna arbeten blef allt knappare, och deraf påräknad inkomst äfven minskad, så blefvo utsigterna till bergning ingenting mindre än ljusa, desto mindre som priserna på alla lefnadsförnödenheter stegrades, i följd så väl af hämmad tillförsel som stora uppköp för arméns behof.

Att icke, i likhet med de flesta bekanta af arméns yngre befäl, få någon erfarenhet af fältlifvet och lukta litet krutrök, var verkligen påkostande, så mycket mer som jag måste åt en afundad substitut afstå en del af min väl behöfliga löjtnantslön; möjligen var dock denna förlust en verklig vinst, en lösepenning för mitt lif: ty min substitut, grefve Oxenstjerna, blef, under ett uppdrag att såsom parlamentär afgå till norska högqvarteret, skjuten af en norsk fältvakt vid Svinesund.

Enär med den ogynsamma tur jag erhållit vid fältmätningskorpsen, föga utsigt der visade sig till framtida befordran och utkomst, sökte jag, med chefens underdåniga tillstyrkande, att blifva transporterad till Södermanlands regemente såsom regementsqvartermästare, efter en kapten Goes, en gammal man, som man önskade blifva qvitt och som mot ett obetydligt ackord ville afgå. Jag ansåg denna transport så mycket mer önskvärd som idéen dertill varit mig gifven af åtskilliga officerare vid regementet, och jag således kunde -- emot vanliga förhållandet -- påräkna att mötas med välvilja af blifvande nya kamrater. Till min stora ledsnad blef min ansökan afslagen. Konungen hade vid denna tid sitt högqvarter på Åland, och hans dervarande föredragande för krigsärendena, en expeditionssekreterare Hederstjerna, ville åt sin bror, kapten vid regementet, bevara denna plats, hvarför ock beviljandet af kapten Goes afsked uppsköts tills vidare. Mot förmodan ville kapten Hederstjerna icke söka den ifrågavarande beställningen, utan Goes återtog sin afskedsansökan och qvarstannade vid regementet.

Året 1809 började under förhållanden, som läto ana en allmän förstöring och upplösning, så vida ej kraftiga botemedel skyndsamt kunde beredas.

Finland var redan förloradt, Åland intaget af ryssarne; qvarlefvorna af denna tappra finska armén hade kapitulerat; vintern var ovanligt sträng, Ålands haf och Qvarken kunde med trupper isvägen passeras; en rysk ströfkorps visade sig vid Grisslehamn, en annan gjorde besök i Umeå. Vårt olyckliga landtvärn hade hoptals omkommit af vanvård och bristande beklädnad; bland de hemkomna rasade en pestartad fältsjuka; alla sjukhus öfverfylda, men förråder och kassor tomma; en allmän gärd af fem millioner skulle utskrifvas. Brist och oreda i alla försvarsanstalter; allmänna sinnesstämningen dyster och hotande; konungen trotsande faran, sjelfrådigt afvisande alla kloka föreställningar, förlitande sig på den öfvernaturliga hjelp han, såsom ett af Gud utkoradt redskap, snart skulle erhålla.

Allmänt och utan all hemlighet talades nu om konungens snara afsättning såsom enda medlet till landets frälsning. Snart bildades en sammansvärjning af flera beslutsamma män som skulle arrestera konungen på hans färd till staden från Haga, der han då bodde. Planen var redan allmänt känd under flera dagar förut; blott den höge herrn var derom okunnig. En af deltagarne deruti lånade af mig ett par pistoler och anmodade mig äfven att biträda vid det stora företaget. Någon synnerlig fara tycktes icke vara dermed förbunden. Likväl gick hela planen om intet genom en deltagares obeslutsamhet, just i det ögonblick då de sammansvurne voro samlade i Beckers värdshus på Norrtullsgatan, för att sätta den i verket. Emellertid hade vestra armén, under anförande af öfverstelöjtnant Adlersparre, uppbrutit och närmade sig Stockholm, för att åvägabringa en regementsförändring. Konungen, sent omsider derom underrättad, beslöt att begifva sig till de södra orterna, under betäckning af härvarande 2:ne tyska regementen från det äfven förlorade Pommern, och att medtaga i sin flykt bankens redbarheter. Ett inbördes krig stod således för dörren, men afvärjdes lyckligen genom general Adlercreutzs dristiga beslutsamhet att arrestera konungen den 13 mars, samma dag, som till afresan var utsatt.

Ryktet om att något ovanligt förefallit spriddes snart äfven till Karlberg. Anande beskaffenheten deraf, begaf jag mig genast till staden åtföljd af d. v. teol. adjunkten vid krigsakademien Wallin (sedermera erkebiskopen); men vid tullen hindrades vi af en der anstäld borgarvakt att gå vidare. Som posten på min fråga svarade att vakten icke hade skarpladdade gevär, hade det varit lätt att hoppa öfver bommen och komma vidare; men Wallin ville ej lystra till detta förslag. I stället gingo vi genom Sabbatsberg och kommo på en derifrån till Observatorii-planen löpande väg till Drottninggatan o. s. v.

Uppkommen på slottet, mötte jag i drabantsalen general Adlercreutz, då blifven högste befälhafvare, hvilken befalde mig att qvarstanna för att, tillika med några redan samlade officerare, bestrida vaktgöring om den arresterade konungen. Den oväntade, ganska olägliga befallningen måste åtlydas.

Vid indelningen af vaktlagen, hvartdera bestående af 2:ne officerare, fick jag till kamrat löjtnanten vid d. v. finska gardet, Gripenwald. Vår första vakt utmärkte sig genast med retsamma frågor af Gustaf Adolf och opassande, ohyfsade svar af Gripenwald, och slutligen med yttranden och beteenden, som hos den förre visade ej endast slöhet, utan rent af rubbning i förståndet.

Senare på qvällen skulle konungen afföras till Drottningholm. Vagnarna voro redan uppförda och i ordning på Slottsbacken, då underrättelse inlopp att stora folkmassor samlat sig omkring dem, äfvensom i Kyrkbrinken. I stället att med den väpnade styrkan skingra dessa samlingar, befalde general Adlercreutz att 2:ne officerare skulle nedsändas för att med goda ord och lämpliga föreställningar förmå dem att åtskiljas. Ryttmästaren Lagerheim (min kusin) och jag blefvo dertill beordrade.

Lagerheim var synnerligen passande till detta uppdrag; värre var det för mig, som icke hade hans lediga tunga och lätta öfvertalningsförmåga. Jag valde Kyrkbrinken, vände mig der till åtskilliga välklädda s. k. bättre personer, sade dem och kringstående att konungen var väl bevakad men med skyldig aktning bemött; att han skulle under stark betäckning afföras till Drottningholm; erinrade om de olyckor som kunde uppkomma i fall af hinder från det samlade folkets sida och af behofvet att anlita den väpnade styrkan o. s. v. samt bad dem biträda att med lämpliga uppmaningar förmå massorna att åtskiljas. Detta lyckades också ganska snart; och då en stund

derefter tåget skulle ge sig i väg, syntes ingen menniska, hvarken i slottets granskap eller på gatorna. Det lugn och den stillhet som rådde i staden, och der man väl kände hvad som på f. m. sig tilldragit, voro talande bevis på sinnesstämningen, äfven hos de lägre folkklasserna. Inga patruller genomkorsade gatorna; inga utomordentliga bevakningsanstalter voro synbara; blott de vanliga brandvakterna, hvaraf ett par i hörnet af Gustaf Adolfs torg och Fredsgatan förkunnade oss vid förbifarten att klockan slagit 12.

På Drottningholm erhöll Gustaf Adolf sitt rum i paradsängkammaren, der han af 2:ne officerare dag och natt turvis bevakades. Vaktlagen ordnades som förut och några instruktioner meddelades oss af general Silfversparre såsom befälhafvare. Den yttre bevakningen bestreds af en sqvadron kyrassierer och en bataljon af Lifregementets grenadierer.

Vid supéen, eller rättare dejeunéen samma natt väcktes fråga om så väl klädseln under vaktgöringen, som sättet i öfrigt att bemöta den höge fången. I senare afseendet yrkade jag iakttagandet af den vördnadsfulla uppmärksamhet som tillkom hans nyss förut höga samhällsställning och hans nuvarande olycka. Denna åsigt gillades också allmänt och anbefaldes till efterföljd; men min vaktkamrat förklarade, att Gustaf Adolf hade förverkat all rätt till aktning och att han -- Gripenwald -- ämnade derefter rätta sitt förhållande.

Konungens stelhet och taktlöshet gåfvo sedermera flera anledningar till utbrott af Gripenwalds ohöfliga beteende. Vakttimmarne blefvo derigenom ganska obehagliga, desto mer som den höge herrn sjelf aldrig samtalade om andra än de obetydligaste och plattaste, ofta retsamma ämnen, än med hånfulla miner och åtbörder, än med en slö, tafatt eftergifvenhet för våra yttranden, hvartill äfven kom hans oöfvervinnliga misstänksamhet och fruktan för anslag mot hans lif. Exempelvis må anföras: En afton under sin supé (kammartjenaren hade för ögonblicket aflägsnat sig) lät konungen, helt oförmärkt och liksom af våda, en brödskifva nedfalla på golfvet och lät med en manande sidoblick på Gripenwald förstå att han borde taga upp den. När likväl denne, som stod helt nära icke låtsade förstå vinken, måste konungen sjelf upptaga sitt brödstycke och yttrade tillika: "Vet Gripenwald att när jag var barn lärde man mig att icke låta bröd ligga på golfvet, ty Guds gåfva kan då bli trampad under fötterna." Gripenwald svarade blott med ett hånleende. Båda funno nöje uti att reta hvarandra, men det klandervärda deraf faller dock ensamt på den senares, det enfaldiga åter på den förres andel.

En qväll sedan konungen lagt sig, frågade jag som vanligt, om H. M. hade något att befalla, hvarpå svarades: "Jag har ingenting att befalla, detta tillkommer nu herrarne, jag anhåller blott att de båda ljusen midt för min säng måtte släckas. Öfriga ljus må gerna brinna, äfvensom elden i Spiseln, och herrarne kunna tala ogeneradt, ty jag sofver ganska tungt, och allt tyngre ju mer bekymmer jag har." Afsigten med detta tal var likväl att kunna uppsnappa något af hvad vi skulle säga, ty en stund derefter, då Gripenwald och jag stodo framför elden och helt sakta språkade, kom jag, i anledning af något prasslande bakom oss, att vända mig om, och fick då se konungen stående bakom skärmen, som skyddade honom för eldskenet, med hufvudet utom densamma för att lyssna på oss. Han misstänkte alltid något förrädiskt anslag mot sin person.

En dag hade Gripenwald, till följd af ordres, men på sitt vanliga brutala sätt, visiterat ett stort knyte som kammartjenaren uppburit från de i jordvåningen alldeles obevakade rummen. Högeligen förargad deröfver, tycktes den stackars konungen med ens fått lust att visa sig modig. Han kom nämligen med mycken häftighet

emot oss, yttrande några otydliga, osammanhängande meningar och med åtbörder som ville han rycka till sig våra värjor. Försöket vågades väl icke, men tillstymmelser dertill förnyades flera gånger. Hans beteenden voro lika besynnerliga som ovanliga.

När vi sedan anmälde detta obehagliga förhållande, svarade general Silfversparre: "Jag skall snart taga modet af honom", hvarpå han ingick till konungen, och under samtal om ett och annat, frågade om H. M:t ville göra en liten tur genom rummen o. s. v. Detta bifölls, men i vaktrummet utanför sängkammaren, hade under tiden blifvit på ett bord upplagda ett dussin ryttarpistoler, vid anblicken hvaraf konungen studsade, blef likblek i ansigtet och vände åter till sitt rum. Och dock inbillade han sig att vara den andre Karl XII, hade några år förut högtidligen påhängt sig dennes värja och, så utrustad, haft mod att, från ett kyrktorn i Stralsund, beskåda den utanför staden pågående striden.

Snart ledsen vid min roll af fångvaktare, begärde och erhöll jag befrielse derifrån för att återtaga mina vid krigsakademien afbrutna lektioner, och fick således efter åtta dagars frånvaro, återse mitt lugna hem och njuta af den trefnad, som der mötte mig. Denna lycka blef mig ock förunnad under det återstående af året. Sommaren tillbringades på Sundbyholm som vanligt. Vid våra ut- och inflyttningar till landet lemnade mitt lilla fartyg mycken lätthet och beqvämlighet, och inbesparade en kostnad som annars hade blifvit rätt känbar.

Den frihet jag sålunda åtnjöt att under sommaren disponera öfver min tid, var visserligen i hög grad angenäm och i ekonomiskt afseende fördelaktig; men det låg en förödmjukande känsla deri, att i godan ro ligga hemma, under det landets hela krigsmakt var i verksamhet, och kamrater jemte bekanta af alla vapen hade tillfälle att förvärfva erfarenhet och bifall. Det var likväl fråga om att jag skulle blifva adjutant hos generalen, grefve Wachtmeister, vid expeditionen till Rathan. Jag hade t. o. m. hans mer än halfva löfte derom, men detta gjordes om intet, som jag sedan fick veta, af den nye chefen för fortifikationen öfverste Cedergren, hvilken förstått att vinna grefve Wachtmeisters odelade förtroende och, som jag tror, fungerade som chef för hans generalstab. Cedergren hade nämligen -- liksom den tiden hela fortifikationskorpsen -- en synnerlig ovilja mot den nybildade fältmätningskorpsen, hvilken ovilja sedan under riksdagen utbröt i skarpa och för förstnämde korps föga tillfredsställande strider.

Inom fortifikationskorpsen hade emellertid på chefens, öfverste Cedergrens, föranstaltande, blifvit utarbetad en motion, yrkande fältmätningskorpsens indragning, såsom kostsam och till intet gagnande. Motionen antogs och frambars på riddarhuset af löjtnanten vid korpsen Liljenheim, samt understöddes af från korpsen utgifna flygskrifter, vitnande lika mycket om lumpen ensidighet som obekantskap med det ämne, som deri afhandlades. Fältmätningskorpsen var vid denna tid i saknad af målsman. Chefen, general Tibell, efter revolutionen fallen i onåd hos d. v. mäktige, belastad med hela Gustaf Adolfs syndaregister och aflägsnad på resor utom landet; och de af korpsens officerare, som egde rätt att uppträda i representationen, voro dels frånvarande, dels unga män utan det konventionella anseende som fordrades.

Under sådana förhållanden ansåg jag nödigt att gifva en ledning åt omdömet om båda korpserna och utgaf i sådan afsigt en liten afhandling, kallad: *Jemförelse emellan fortifikations- och fältmätningskorpserna*, hvilken tilldrog sig någon uppmärksamhet och vann bifall i en tidning.

En kapten Björnstjerna (sedermera general m. m.), som hade på riddarhuset uppträdt till försvar af fältmätningskorpsen, blef derför i en tidning plumpt och dumt anfallen, men angriparen, en officer vid fortifikationskorpsen, som äfven utsatt sitt namn, lät tvinga sig till offentligt erkännande och urskuldande af sitt ohöfviska uppträdande. Ännu fortforo fältmätningskorpsens nitiska vedersakare med sina retsamma anfall i tidningarna, i följd hvaraf inom korpsen beslöts att en allvarlig men lugn, passionsfri vederläggning af deras anfall skulle utarbetas och, med författarens namn utsatt, införas i en tidning. Lefrén, Ekenstam och jag anmodades att hvar för sig uppsätta förslag till en sådan skrifvelse, och då det af mig författade antogs, måste jag, ehuru med mycken bäfvan, för första gången underkasta mig offentligheten.

Obehaget af alla dessa strider, osäkerheten om det öde, som kunde drabba fältmätningskorpsen, äfvensom min ofördelaktiga, placering vid densamma, väckte å nyo hos mig den önskan att erhålla transport derifrån. Jag tillskref i sådant afseende kapten Goes och förnyade mitt förra anbud om ackord, hvilket af honom antogs, hvarjemte han utfäste sig att efter det då pågående mötets slut ingifva sin afskedsansökan.

Men vår öfverenskommelse blef bekant inom den samlade officerskorpsen och på det sätt tillintetgjord att Goes lät tvinga sig att i tjensten qvarstanna, hvarmed han sedan, mot vederbörandes beräkning, höll ut i 10 år. Skälet till det motstånd jag denna gång mötte, låg deruti -- som man sedermera lät mig veta -- att jag, sedan saken förra gången var i fråga, hade blifvit kapten i korpsen, och i följd deraf, berättigad att blifva den äldste i graden inom regementet.

Detta var det sista försöket att komma ifrån fältmätningskorpsen. Jag ansåg då dess misslyckande som en känbar och svår motgång, men har sedermera efter lugn sjelfpröfning, kommit till motsatt åsigt deraf.

Jag hade låtit trycka och utgaf i början af året (1811) ett arbete under titel: *Föreläsningar i fortifikation*, hvilket jag under föregående året sammanskrifvit. Ett arbete af denna art är icke annat än ett sammandrag af hvad förut finnes i ämnet utgifvet, och författarens förtjenst ligger blott i uppställningen och ordnandet af de afhandlade ämnena. Men jag hade en synnerlig förskräckelse för trycksvärtan, och hade visst icke kunnat förmås att erkänna detta slags författareskap, om jag icke dertill blifvit uppmuntrad af det bifall som skänktes åt den förutnämda, under riksdagen anonymt utgifna broschyren, rörande fortifikations- och fältmätningskorpserna. Emellertid blef detta opus, i brist på bättre af detta slag, välvilligt mottaget, fick god afsättning och gaf en icke obetydlig tillökning i mina små inkomster.

I sådant afseende, äfvensom för att på något sätt kunna deltaga i fältmätningskorpsens arbeten, från hvilka jag, genom min anställning vid krigsakademien, var aflägsnad, hade jag, föregående året uppgjort en plan till ett kartverk öfver riket, utarbetadt efter de mätningar och rekognosceringar som af fältmätningskorpsen förrättades; såsom prospekt till detta arbete började, vid samma tid, en karta öfver Sverige, å hvilken landets vattendelningsryggar och dalsystem förestäldes, och hvarmed skulle följa en topografisk-statistisk beskrifning. Företaget omfattades med mycken välvilja af chefen, general Tibell, som ock beordrade till mitt biträde en officer: löjtnant Södermark, hvilken vid början af året till mig utflyttade. Båda arbetade vi med all möjlig åhåga

och flit, så att verket fortgick med stora steg, och gravyren af kartan kunde redan på våren delvis företagas. Södermark var likväl för mycket artist för att oafbrutet kunna hålla sig vid ett så trivialt arbete. Ibland öfvergaf han mig under flera veckor, då han jemte sin goda vän grefve Hjalmar Mörner stängde sig inne för att rita och måla, snart sagdt både natt och dag.

Min sträfvan blef likväl belönad öfver förmodan. Arbetet fick en strykande afgång och lemnade snart ett icke obetydligt öfverskott, sedan förlagskostnaden -- hvilken räntefritt lemnades mig af baron Henning Wrangel -- blifvit betald; och då jag fått deraf lemna ett exemplar till d. v. kronprinsen Karl Johan, blef jag några dagar derefter befordrad till major i armén. Den uppmärksamhet som egnades ofta nämda arbete tillskyndade mig sedermera en vida betydligare fördel. Då vid slutet af året landtbruksakademien inrättades blef jag utnämd till föredragande i dess statistiska afdelning med 300 Rdr Bko i årligt arfvode, dertill föreslagen af akademiens direktör, presidenten friherre Edlercrantz, till följd af den förtjenst han behagade tillägga den kartan åtföljande beskrifningen. Sjelf ansåg jag dem båda endast såsom ett program till ett större tillämnadt kartverk, jemte statistik öfver riket, och tror att mitt anställande vid nyssnämda befattning var mera en följd af min gode morbrors mäktiga förord hos Edlercrantz, än af min egen förtjenst.

Sinnesstämningen bland hrr kamrater var på denna tid ganska obehaglig: i allmänhet nedstämd och slapp, men delvis retlig och trotsande. Det förra en följd af kårens, året förut verkstälda förening under en gemensam chef med fortifikationen; det senare i följd af de förföljelser och sanningslösa beskyllningar som, från de högre kretsarne, städse riktades mot chefen, general Tibell, i sammanhang med den oväntade, antinationella omkastning i politiken som allt framgent varit betecknad med namn af 1812 års politik.

Inom fältmätningskåren (n. m. brigaden) utgjorde general Tibell det egentliga stridsäpplet. Ett parti hade gjort till sin uppgift att öfva sig i smutskastning mot mannen; ett annat gjorde sig en heder af att, enligt öfvertygelse och sanning, vid alla tillfällen öppet uppträda till hans försvar. I spetsen för det förra voro Forsell, adjutant hos kronprinsen, och Whitlock som sökte att bli det; för det senare åter Lefrén och jag. Af de ständigt förekommande striderna, äfven utom brigaden, må blott en anföras, emedan den väckte ett visst uppseende och betydligt inverkade på min samhällsställning. Samtliga kamraterna hade öfverenskommit att till en festmiddag inbjuda vår förre professor, den allmänt värderade J. Svanberg, och löjtnant Whitlock hade åtagit sig att ombesörja denna tillställning. Middagen utsattes på samma dag som general Tibells afskedande stod att läsa i den officiella tidningen, hvaraf också ett exemplar fans framlagdt till beskådande. Derutaf uppkom genast ett spändt förhållande som efter middagen utbröt i allvarsamma uppträden. Whitlock, understödd af Forsell, uppträdde nämligen med det påstående att sedan nu general Tibell vore, såsom känd riksförrädare, afskedad, hans porträtt skulle nedrifvas från väggen i kårens embetsrum. Såsom den äldste af motpartiet (Lefrén var för tillfället frånvarande) blef det min lott att bestrida, så väl den lögnfulla beskyllningen, som den för kåren vanhedrande handlingen, i början ensam, men sedan värjorna blifvit dragna, och ultima ratio skulle anlitas, förklarade sig *alla* mot de båda angriparne, hvilka snöpligen nedtystades. Porträttet fick alltså fortfarande pryda den plats som kårens skyldiga tacksamhet mot en förtjenstfull och aktad chef detsamma anvisat.

Hvad som lätt kunde förutses inträffade, också: affären framfördes, med tillägg och vanställningar, till högre ort. Ett par dagar derefter blef jag uppkallad till general Adlercreutz, som i häftiga ordalag förehöll mig: trots emot regeringens beslut, indisciplin m. m. d. men som, efter erhållen upplysning om rätta förhållandet, ej allenast

ursäktade sig utan äfven i allo gillade mitt tillgörande, men förkunnade mig tillika att jag var befald att genast inställa mig hos h. k. h. kronprinsen att ytterligare stå till rätta. Förgäfves anhöll jag att generalen ville åtaga sig mitt försvar hos prinsen. Han gaf mig blott det råd, att lugnt mottaga stormen och efter dess slut anhålla att få förklara mig. Stormen uteblef icke, men den aflagda förklaringen mottogs välvilligt och syntes för tillfället nöjaktig, men qvarlemnade dock hos den höge herrn ett visst misstroende som af min f. d. gode vän, n. m. bittra motståndare Forsell, underblåstes. Följden deraf uteblef icke heller. Kronprinsen hade någon tid förut genom general Adlercreutz låtit säga mig att jag var en af dem som han utsett till adjutant hos sig, vid en snart skeende komplettering af hans adjutantkår. Kompletteringen egde rum snart derefter, men jag blef tillsvidare utesluten.

Min sedan förra året vacklande helsa hade blifvit allt mer och mer aftagande. En brunnsdrickning ansågs derför nödig fram på sommaren, och Söderköpings helsokälla förordnades såsom dertill tjenligast. Ännu ett skäl förefans, tyvärr, att pröfva detta helsomedel. Vår lille Karl, 2 1/2 år gammal, hade ej ännu försökt att eftersäga ett enda artikuleradt ord, och säkra spår till hörsel kunde ej heller hos honom förnimmas. Var döfheten en följd af organiskt fel, eller var den tillfällig? Det senare kunde möjligen afhjelpas, och en brunnsdrickning ansågs böra försökas. Snart visade sig dock olyckan i sin rätta skepnad; den var obotlig. Sorgen var djup och bitter, den blef lifstidslång! Jag led till kropp och själ. Ännu återstod mig en bitter pröfning: min intime vän och f. d. kamrat Strålin hade sedan någon tid varit plågad af ett ondt, som ofta påkom under formen af ängslan och själslidande. Han skulle, enligt läkares råd, dricka brunn, och vi hade uppgjort den plan att följas åt till Söderköping. Vår afresa var redan utsatt och jag afvaktade endast den gode vännens ankomst till Stockholm, då i dess ställe ett bref erhölls med underrättelse att han, ämnande sig på jagt, hade vid bössans laddning troligen begått någon oförsigtighet. Skottet hade träffat honom i hjertat!

I den mest nedstämda sinnesförfattning anträdde vi, min hustru och jag med barnen, vår resa, först till Sundbyholm, der vi tillbringade några dager och qvarlemnade tvänne af barnen, och derefter till bestämmelseorten. En obehaglig resa, under ständigt illamående, sinnesoro och dystra aningar.

Min brunnsdrickning blef ej långvarig; den utbyttes efter några dagar mot sjuksängen; det onda tillväxte hastigt och snart visade sig symptomer som bådade en nära förestående upplösning, hvilken ock af tvänne tillkallade läkare med bestämdhet förutsades inträffa inom dygnet. Men en sund fysik och brunnsläkarens doktor Noræi stundliga omsorger åstadkommo en brytning; krisen framkallades genom yttre stillhet och lugn -- men ack! i ett själslidande som jag ännu med fasa erinrar mig. Jag tyckte mig flyttad till ett annat lif, der mig förelades valet emellan att blifva den sällaste eller den osällaste af alla skapade varelser -- och jag valde det senare! I ögonblicket var icke endast jorden utan ock hela skapelsen med allt hvad deri funnits förstördt, förintadt, och ur det omätliga kaos som deraf uppkom frambröto röster som förföljde mig med jämmer och förebråelser för den förstörelse och de lidanden jag förorsakat. Under allt detta kringfördes jag i ett ofantligt kretslopp såsom en planet i rymden, bemödande mig, och med hopp, att kunna återställa allt i sitt förra skick, men vid en viss punkt på denna bana försvann åter detta gäckande hopp och utbyttes mot vissheten om att de redan profvade qvalen skulle, under ständigt stigande, fortgå i evighet. Detta var den 5 juli, fasansfull i åminnelse.

Omsider någorlunda befriad från sinnesförvirring, fann jag med förundran doktor Noræus och sköterskan vid min säng, båda vid helsa och lif, och snart derefter infann sig äfven grefve Cronstedt, för hvilken jag bittert beklagade att såväl grefvinnan Cronstedt som min hustru omkommit i den allmänna förstöring som jag olycklige vållat. För att trösta mig och reda mina ännu förvirrade begrepp, hade grefven den godheten att hemta dem båda, ehuru de --

kl. 4 på morgonen -- nyss sökt någon hvila efter en förut hos mig genomvakad natt. Deras ankomst återgaf mig klarhet i begreppet och visshet om att de utståndna skräckscenerna endast varit foster af en sjuk inbillning. Från detta ögonblick var sjukdomen bruten och lifskraften återväckt. Några dagar derefter ansåg läkaren en hemresa både möjlig och nyttig, under vilkor af små dagsresor och åkning i täckt vagn. Grefve Cronstedt hade då den godheten att, med begagnande af min vagn, öfverlåta sin plats i sin egen, och den goda grefvinnan åtog sig obehaget att jemte min hustru under resan vårda den ännu ganska svaga konvalescenten. Första dagsresan till Norrköping, 1 1/2 mil var allt hvad jag förmådde uthärda; men med af rörelsen och sommarluften någorlunda stärkta krafter, hade jag ändtligen, vid slutet af 4:de resdagen, den glädjen att återse det kära efterlängtade hemmet. Tillfrisknandet gick ovanligt fort: Redan den 20 juli, min hustrus namnsdag och vår förlofningsdag (således blott 14 dagar efter den utståndna kampen mellan lif och död) kunde jag deltaga i en lustfärd till Drottningholm och med öfriga sällskapet der kringvandra i parken.

*

II.

Afresa till Tyskland. Tjenstgöring hos Karl Johan under 1813 års fälttåg.

Den s. k. 1812 års politik, mycket prisad och ännu mer klandrad, tycktes komma att framträda i handling. Simulacren mot England var lyckligen utspelad och krigsförklaringen mot detta land utbytt mot en allianstraktat; kronprinsens löftesrika möte med ryske kejsaren i Åbo hade försiggått, och förbundet dem emellan blifvit afslutadt. En landstigning på Seeland sades här vara beslutad; 3:ne armékårer organiserades och höllos redo till uppbrott; befälhafvare och staber tillsattes o. s. v.

Genom general v. Schultzenheim erhöll jag en helsning från general Sandels, åt hvilken befälet öfver 3:dje arméfördelningen var uppdraget, med tillbud att blifva anstäld såsom öfveradjutant vid hans stab. Anbudet antogs, förnämligast på tillrådan af tit. Schultzenheim, men med mycken tvekan å min sida, i följd af bland annat misstroende mot hans förut varande öfveradjutant, major v. Fiandt, som egde generalens (knappast *någon* annans) odelade förtroende. Jag hade ej orätt bedömt förhållandet. Fiandt kunde ej lida min anställning, desto mindre som min äldre majorsfullmakt möjligen kunde vid tjensteärendenas fördelning oss emellan gifva mig någon fördel eller något inflytande som han ensam ville ha sig förbehållet. Vårt ömsesidiga misstroende hann likväl icke till utbrott, ty efter några veckor upphörde de krigiska förberedelserna, staberna upplöstes tills vidare, och jag fick återtaga min vanliga tjenstgöring vid krigsakademien. Vid min afskedsuppvaktning hos general Sandels förklarade dock denne, att han ansåg mig fortfarande tillhöra hans stab och således vara disponibel så fort något allvarsamt skulle inträffa.

Redan i början af mars månad 1813 erhöll ock general Sandels order att med sin fördelning afgå till Pommern. Enligt generalens eget förklarande, borde jag äfven vänta hans befallning att medfölja; men då ingen sådan hördes af, förstod jag rätt väl att major v. Fiandt lyckats bli mig qvitt, ansåg mig likväl skyldig att af generalen sjelf derom begära underrättelse. Han förklarade också -- med ledsnad, det förstås -- att kronprinsen placerat hos honom så många officerare att staben redan var öfvertalig, men bad mig likväl att sjelf hos högst densamme

anhålla om fortfarande anställning. Mitt svar var: att jag aldrig ämnade söka en befattning hvartill befälhafvarens eget val icke berättigade mig. "Ni vill då nödvändigt att jag skall begära er?" "Nej, icke numera; jag blott anhåller att få veta om herr generalen har något vidare att befalla." Vi åtskildes rätt förbittrade mot hvarandra.

Några dagar derefter fick jag befallning att inställa mig hos general Adlercreutz, som underrättade mig att jag var anställd såsom öfveradjutant vid h. k. h. kronprinsens generalstab, hvilken då organiserades. Denna upprättelse bör likväl icke tillskrifvas min förtjenst eller någon välvilja af general Adlercreutz af hvilken jag var föga känd, utan blott min morbror Lagerheims mäktiga förord, samt måhända både hans och general Adlercreutz ovilja mot general Sandels.

Efter erhållna order afreste jag den 12 april i sällskap med en stabskamrat, kapten Stjernskantz (kompaniofficer vid Karlberg) och ankom till Karlskrona den 18. Från Kristianstad for jag till Beckaskog för att uppvakta h. ex. fältmarskalken grefve Toll, som genast efter min ankomst började examinera mig rörande förloppet vid vår tvist året förut om general Tibells porträtt. På mitt försök att framställa saken som en obetydlighet, svarade ex. Toll: "Om så varit, hvarför drog ni då blankt?" hvarefter han sjelf beskref hela uppträdet med en noggrannhet och fullständighet som hade han sjelf varit närvarande, samt, till min stora tillfredsställelse förklarade sitt fullkomliga gillande af mitt förhållande vid det afhandlade tillfället.

Att skilsmessan från hustru och barn var högst påkostande behöfver ej sägas; och den obehagliga resan i regn och snöglopp var ej heller egnad att stämma till munterhet.

Öfverfarten, som skedde på fregatten Camilla, var rätt besvärlig och räckte 2 1/2 dygn, under ganska hård storm. Första dygnet var jag alldeles förintad af sjösjuka, och debarkeringen från den öppna redden vid Perth var verkligen vådlig i anseende till den höga sjön. Väl komna i land, började ett muntert och för mig nytt lif. Mycket bråk och löjliga uppträden innan alla effekter kommo i land; de upptogo 13 fyrspända bondvagnar. Sjelfva måste vi tåga till fots de 3 milen till Bergen. Våra generaler hade rest förut, men lyckligtvis qvarlemnat sina väl försedda kantiner, å hvilka vi gjorde en stor förödelse. Vid ankomsten till Bergen sent på aftonen, hvilket bråk att få reda på sina saker, hvilka löjliga trätor emellan betjenter och forbönder hvilka icke förstodo hvarandra! I qvarteret emottogs jag med största välvilja af en ämabel värdinna, men som nära nog kunnat döda mig med sin språksamhet och sina frågor. Obegripligt var det att hon förstod mina högst lakoniska svar, ty icke kunde jag uppfatta hennes ordsvall och ännu mindre besvara dem på tyska, ehuru hon, för att uppmuntra mig, försäkrade att jag talade ganska god tyska.

Efter en uppvaktning hos furst Putbus på det sköna godset Putbus och der intagen dejeuner, ankommo vi den 23 april till Stralsund, der 3:ne arméfördelningar under general Sandels redan befunno sig, och dit trupper af de öfriga fördelningarna nästan dagligen ankommo.

Vid ankomsten till Stralsund bestod svenska arméns generalstab af chefen, general Adlercreutz, souschef general Lagerbring, öfveradjutanter öfverste Ulfsparre, öfverstelöjtnant Peyron, majorerne Akrell och Petré;

stabsadjutanter kaptenerna v. Arbin, v. Hohenhausen och Heijkensköld, löjtnanterna grefve Magn. Rosen och Hedenstjerna samt fältsektern Dægner. Alla hade fritt bord hos chefen. Der lefdes kräsligt, en mängd bjudna hvarje dag då ej andra bjudningar minst ett par gånger i veckan förekommo, både i och utom staden. Hvar dag kalasering upptagande en stor del af vår tid.

I öfrigt, och sedan göromålen hunnit behörigen fördelas, voro dessa temligen enformiga, ehuru trägna, och endast aftnarna kunde disponeras till s. k. nöjen, till det mesta bestående i ridning, för att motverka inflytandet af den myckna vällefnaden. Den tråkiga enformigheten blef ändtligen bruten då kronprinsen den 18 maj ankom till Stralsund. På morgonen samma dag afreste jag, enligt order, till Putbus, der prinsen passerade natten, för att för honom presentera arméns förslag, hvilkas upprättande hörde till min speciella tjenstebefattning.

Kronprinsens intåg i Stralsund var briljant, under kanondunder, parad af 8,000 man, dånande hurrarop och hviftande i alla fönster. Vid uppfarten till slottet en hop hvitklädda flickor som blomsterströdde hans väg. Jag kunde ej undgå att inom mig göra den önskan att inga törnen måtte uppstå ur dessa blommor, hvarken för den höge herrn eller de många hit öfverkomna, och att de trupper som nu med förtjusning hurrade måtte finnas i lika sinnesstämning och fulltaliga, vid vårt blifvande återtåg. Tio år förut bevistade jag ett lika entusiastiskt emottagande då Gustaf Adolf ankom till Stralsund!

Efter allt detta: uppvaktningar, presentation, baler och kalaser; utländska prinsar, fältmarskalkar i parti, ända till kronprinsens afresa, jag mins ej hvart. Kom så någon tid af dödande enformighet tills dagarne efter midsommar, då svenska armén sammandrogs till 2:ne öfningsläger, det ena i Rostock, det andra i Greifswald, dit jag beordrades att afresa för att, innan truppernas inryckning, utstaka de särskilda truppslagens kampementsplatser.

Utbytet af Greifswald mot Straslund var för mig högst välkommet: den förra en ganska treflig stad med godt umgängeslif -- den senare odräglig i alla afseenden. De s. k. öfningarna och krigslekarna -- såsom alla sådana, tråkiga, tröttsamma: immer ordres, contraordres, desordres, fjesk, snäsor o. s. v. Bjudningar och kalaser, små rus af champagne hvarje dag underhållna af nya. Den 8 juli återtåg till Stralsund, fortsatt ovisshet hvad komma skulle af allt detta bråk.

Ändtligen återkom kronprinsen från sin resa till Schlesien och der hållna för följande tilldragelser afgörande möte med kejsare och kungar, då på generalorder kungjordes att svenska armén skulle i trakten af Berlin sammanträffa med en rysk och en preussisk armé, och att dessa 3 under namn af *förenade norra tyska armén* skulle ställas under kronprinsens af Sverige öfverbefäl. Det speciella befälet öfver svenska armén uppdrogs åt h. ex. fältmarskalken grefve Stedingk.

Nu blef bland oss ett gissande om hvilka som skulle anställas på förenade arméns stab, och således få åtfölja general Adlercreutz, eller qvarstanna vid svenska generalstaben under general Lagerbring. Denne förkunnade mig att general Adlercreutz velat hafva mig med sig men att han (Lagerbring) utverkat att jag skulle qvarblifva vid svenska staben, jemte flera af kamraterna som då nämdes. Men ett par dager derefter var allt förändradt. Den

nya staben bestod af: chef general Adlercreutz; souschefer generalerna Tawast och Löwenhjelm; öfveradjutanter öfverstelöjtnant Peyron, major Akrell; stabsadjutanter ryttmästaren baron v. Engeström, kapten Heijkenskjöld, löjtnanten grefve Magnus Rosen, och snart derefter dennes bror Karl Rosen, jemte flera ryska och preussiska stabsofficerare.

Våra generaler hade åtföljt kronprinsen till Berlin och äfven medtagit Peyron, så att jag för tillfället var chef för staben och expeditionen, och fick emottaga rapporter från våra i marsch varande trupper och efter olika beskaffenhet dem besvara eller till kronprinsen afsända. Jemte de af staben qvarvarande voro också flera af kronprinsens ordonnansofficerare, hvaribland en comte de Monrichard, samt flere ryssar och preussare. Jag var högligen besvärad af att såsom chef göra les honneurs för denna olikartade samling; men ändtligen erhölls order till uppbrott, och i Demmin skulle vi träffa general Adlercreutz m. fl., hvilket dock slog felt, ty han hade åtföljt kronprinsen på återresa till Stralsund, för att der möta den namnkunnige f. d. franske generalen Moreau.

Skilda från våra höga förmän och från kommissariatet, kommo vi i stor förlägenhet för penningar, och alla ansatte mig att anskaffa sådana. Det lyckades mig ock att i det briljanta köpmanshus der jag var inqvarterad få låna det nödvändiga.

Tågandet från Demmin gick genom Neue Brandenburg, Strelitz och Grausee och ankomst till Oranienburg skedde den 11 augusti. Efter några dagar åter uppbrott till Potsdam, och ankomst till Charlottenburg, der högqvarteret samlades.

Redan den 16 eller samma dag som stilleståndet gick tillända, hade några förpostfäktningar egt rum, och nu blef lif och verksamhet i alla riktningar. Svenska armén, sammandragen mellan Charlottenburg och Berlin, vann allmänt bifall för sitt utseende och hållning; stora massor af stadens befolkning, gående, ridande, åkande besågo den dagligen. Damerna hade verklig förtjusningsfeber, delade ut mat och dricksvaror bland soldaterna, och ömma ögonkast åt officerarne. Hvem kunde neka "de vackra svenskarne" något!

Inom högqvarteret ett oupphörligt skrifveri; intet biträde af preussiska och ryska s. k. kamrater, blott hinder, prat och skryt. För mig var likväl tjenstgöringen rätt angenäm och omvexlande, dels genom dagligen förnyade uppdrag till preussiska befälhafvare i och utanför Berlin, dels genom den befattning jag erhöll att ständigt hålla kronprinsen tillhanda carte-croquier och korta uppsatser rörande de särskilda armékårernas ställningar och rörelser. Genom denna befattning kom jag i stundlig beröring med h. k. h. kronprinsen och sattes i tillfälle att någorlunda öfverskåda sammanhanget af de stora händelserna, och deröfver göra temligen fullständiga anteckningar, hvilka hemsändes till guvernören grefve Cronstedt. De kommo sedan rätt väl till gagn, då några år derefter, jag, på kronprinsens befallning, måste sammanskrifva en berättelse om fälttåget, införd i krigsakademiens handlingar för 1817. Jag förbigår också i det följande de stora krigshändelserna, och håller mig uteslutande vid hvad mig enskildt rörer och som i minnet kunnat bevaras.

Den 19 förlades högqvarteret åter till Potsdam. Förra gången hade vi varit inqvarterade i det praktfulla Neu-Palais, bygdt af Fredrik den Store för att visa verlden att han ännu egde pengar efter 7-åriga krigets slut; nu åter

fingo vi bo i den sköna staden. Som vanligt blefvo vi der särdeles gästvänligt emottagna; men glädjen deraf blef ej lång; ånyo uppbrott tidigt på morgonen den 21. Magnus Rosen och jag hade qvällen förut varit på visiter och funno vid hemkomsten våra effekter, jemte hela stabstrossen, afsända till förvar i fästningen Spandau. Vi båda hade således det missödet att visitklädda få aftaga, och sedermera under nästan oupphörligt regndusk flera nätter ligga på bivuak, utan öfverplagg eller möjlighet till ombyte af de våta kläderna. Och likväl sof jag då bättre på den uppblötta marken, än nu mången gång i min goda säng. Kronprinsen sjelf logerade i väderqvarnen vid byn Ruhlsdorf, framför den lilla staden Teltow, som betäcktes af förenade arméns uppställningslinie, hvars center upptogs af svenska armén, med preussiska armén på venstra och den ryska på högra flygeln.

Franska armén under marskalk Oudinot angrep våra förposter den 21 om aftonen, men lyckades ej framtränga till vår uppställningslinie förr än den 23 augusti, då venstra flygeln deraf, betäckande vägen till Berlin, med häftighet angreps. Striden varade till aftonen och afgjordes då, till seger för de allierade, genom ett bajonettanfall af preussiska trupper. Flera tyska militärförfattare tillskrifva general Bülow beslutet om detta anfall och tillegna honom äran om segern. Verkliga förhållandet var att order mn denna manöver gafs af kronprinsen till general Bülows stabschef öfverste v. Boijen, som kom för att på generalens vägnar begära undsättning af svenska trupper, hvilka med undantag af ridande artilleri och något jägare, icke deltagit i striden. Jag kan med desto större säkerhet intyga detta, som jag stod helt nära tit. v. Boijen, då kronprinsen, efter ett högst lifligt och elektriserande tal om preussarnes skyldighet att uppbjuda allt till försvar af sin hufvudstad, sina hem m. m., utgaf den i så många skrifter sedan omtvistade ordern, hvilken strax derefter under kronprinsens diktering på stället nedskrefs: först af mig och sedan fortsattes af grefve G. Löwenhjelm, under det jag, i anseende till regnet, höll min hatt öfver papperet.

Vid denna batalj -- benämd efter sin centralpunkt byn Gross Beeren -- hade jag jemte några kamrater, åtföljande general Adlercreutz, tillfälle att för första gången pröfva oss i elden och höra musiken af fiendtliga kulor. Vi helsades först af några granater, hvaraf två kreverade tätt framför oss, utan att göra skada, derefter och då vår general tog miste om riktningen underrättades vi derom af några, lyckligtvis illa riktade, handgevärssalfvor från franska linien, hvilken vi närmat oss i stället för det framryckta svenska artilleriet.

Vid återkomsten till lägret, eller rättare qvarnen, fick general Adlercreutz uppbära en temligen allvarsam -- och visserligen förtjent -- förebråelse för det han, utan behof hade vågat sitt och flere officerares lif, hvarpå han, eget nog, svarade: att han gjort det för att se dessa officerares kontenans i elden och att han nu var dermed tillfreds.

Kronprinsen fortfor att vistas i väderqvarnen, men generalerna, som intagit foten deraf, begåfvo sig, efter bataljens slut till den närbelägna staden Teltow der de låtit åt sig utse qvarter. Nu blef ett rifvande mellan kamrater m. fl. för att bemäktiga sig de lediga rummen i qvarnfoten. Det lyckades mig också att få en liggplats, ehuru efter mycket käbbel och nära nog handgemäng med prinsens stallmästare m:r Flisché. Men knappast insomnad, blef jag väckt af general Lagerbring som befalde mig rida till Teltow och lemna general Adlercreutz rapport derom att åtskilliga fiendtliga kavalleripatruller bemärkts innanför vår uppställningslinie och att sålunda en öfverrumpling kunde befaras. Uppdraget var så mycket obehagligare som jag lätt kunnat i mörkret stöta på en sådan patrull och blifva tagen. Vid ankomsten till Teltow, gick jag upp i det första hus af något anseende (dessa voro snart räknade) men hade den oturen att der träffa den alltid vresige Tawast. Ändtligen fick jag rätt på general Adlercreutz, som ansåg hela affären för hvad den också var: ett onödigt fjesk af Lagerbring. Den alltid

lugne Adlercreutz bad mig förtära lemningarna af hans supé, och gaf mig tillåtelse att i staden söka mig qvarter för det återstående af natten. Båda delarne smakade förträffligt.

Från Teltow, eller rättare Ruhlsdorf, flyttades högqvarteret till den lilla eländiga staden Saarmund. Jag blef inhyst i ett snuskigt rum innanför ett annat, upptaget af en otäck käring och flera barnungar; men jag tog logis i en hölada strax utom staden, dit också några af kamraterna anslöto sig. Min ordonnans skaffade en gryta, potatis togs i de omgifvande landen och kokningen skedde framför den öppna ladan. Vi hade rätt trefligt under de fyra dagar, som tillbringades i detta näste med namn af stad,

Efter några dagars fram- och återmarsch genom de eländiga städerna Belitz och Bouckholz fingo vi hvila ut ett par dagar i Treunbritzen. Jag fick ett snuskigt rum, en säng, i hvilken jag under andra förhållanden ej hade lagt mig; men nu! hvilken njutning att efter 10 dygn för första gången få ligga afklädd och ostörd sofva en hel natt!

Innan ankomsten till Treunbritzen den 31 Augusti erhöll jag kronprinsens befallning att på stället taga kännedom om de dispositioner som af general Bülow blifvit vidtagna för att rekognoscera fiendens ställning bakom byarna Marshan och Feldheim, belägna inom sachsiska gränsen, 3 à 4 mil från Treunbritzen. Ankommen till den mycket utsträckta och glest ockuperade preussiska linien, skulle jag, längs densamma, fara till högra flygeln deraf, der enligt uppgift general Bülow uppehöll sig. Jag hade dervid att passera genom en by tätt framför, nästan i jemnhöjd med vår linie, men innan ankomsten dit hejdades jag af ett preussiskt kavalleridetachement, hvars befälhafvare underrättade mig att byn ännu var af fienden intagen. Jag undgick sålunda det missödet att blifva krigsfånge.

Vid min återkomst träffade jag kronprinsen på fältet framom Treunbritzen. Knapt hade jag afgifvit min rapport om såväl fiendens som våra truppers ställning mot hvarandra, förr än general Adlercreutz fick lust att äfven taga närmare kännedom om ställningen, och oaktadt kronprinsens tydligt deröfver visade missnöje, gaf han sig af. Utan att få tid utbyta min temligen uttröttade häst mot en annan, måste jag medfölja på färden af ytterligare 7 mil fram och åter. Redan vid afgifvandet af min rapport till kronprinsen, visade general Adlercreutz något misstroende till uppgiften om fiendens ockupation af den, helt nära vår linie belägna byn, och förklarade sedan under ridten denna uppgift påtagligen omöjlig. Vid framkomsten styrde han också direkte mot denna by. Pligtenligt förnyade jag flera gånger min anhållan att generalen ville afstå från försöket att komma igenom den; erinrade att meningen med vår expedition var att iakttaga, ej att oroa fienden, och att, då vår ställning var alldeles densamma som några timmar förut, fienden säkerligen ännu innehade byn. Men då inga skäl kunde besegra den finska envisheten beslöt jag att åtminstone för min person söka undgå det öde som väntade. Byn var omgifven af en lermur med en tillsluten port; ingen menniska syntes. Men då vi väl kommo inom gevärshåll, reste sig det bakom muren dolda manskapet, med gevären färdiga till anläggning. Nu bar det af tillbaka med full fart, under yttrande af generalen: "Var det icke fan att Akrell hade rätt!" men med en harmsen min som å min sida torde besvarats med en triumferande. En obegriplig dumhet var det af fienden att, icke låta oss komma in i byn; vi hade der varit fångade som i en råttfälla. Icke en gång en gevärssalfva skickades efter oss då vi vände.

Allt hade varit bra, om generalen hade velat nöja sig med att, från vår uppställningslinie, öfverse den fiendtliga ställningen; men han skulle nödvändigt skåda fienden på nära håll, och gaf sig alltså, med en stark kavalleri- och

kosackbetäckning åstad inpå fiendens förskansade position. Följden deraf blef en liflig artillerield och onödig mansspillan å ömse sidor.

De underrättelser om fiendens rörelser som under följande dagar inlupo, voro obestämda och stridiga, men antydde dock att en hufvuddrabbning snart vore att förvänta. På aftonen den 5, under en af kronprinsens vanliga utfarter, kom en bonde ridande och bad att få tala med h. k. h. Såsom för tillfället närmast till hands, fick jag öfversätta bondens berättelse, som innehöll att fienden med samlad styrka marscherade på Zahna hvarifrån vägen var öppen till Berlin. På grund af denna uppgift vidtog kronprinsen genast nödiga dispositioner. General Bülow beordrades att förena sig med general Tauntzien framför Juterbock, samt svenska och ryska arméerna kl. 2 på morgonen den 6:te från trakten af Rabenstein framrycka till preussiska arméns understöd.

Bataljens medelpunkt utgjordes af byn Dennewitz, der preussarne med omvexlande framgång kämpade mot den öfverlägsna franska styrkan och var nära att duka under för öfvermaktenr då på eftermiddagen svenska och ryska arméerna ankommo och deploijerade i fiendens åsyn. Från detta ögonblick var fiendens reträtt gifven och segern tillhörde de allierade.

General Adlercreutz, som bittert led af att svenska armén icke fick dela äran af segern, utverkade sig kronprinsens tillåtelse att med svenska artilleriet få framrycka till understöd af den ännu hårdt ansatta högra flygeln vid byn Göhlsdorff. Hvem var nu lycklig om ej vår general? Frammarschen gick med frisk fart. Vi sjöngo och skrålade i kapp med generalen; redan kom en och annan kula ricochetterande emot oss, då till allas harm och förundran kavalleriet saknades. General Adlercreutz, förtviflad, befalde mig rida tillbaka för att påskynda dess framkomst. Med förundran fann jag vårt kavalleri formeradt på linie, och general Sköldebrand, på nådig befallning, manövrerande som på ett exercisfält. Alla voro missnöjda.

Vid min ankomst till högra flygeln, der jag förgäfves väntade att finna general Adlercreutz, pågick en häftig strid om besittningen af byn Göhlsdorff, som snart derefter för andra gången af fienden återtogs. Derigenom blef vårt ridande batteri nära nog afskuret, utan att dess befälhafvare kunde upptäcka det vådliga i sin ställning. Jag föresatte mig och lyckades, ehuru med svårighet, att igenom de stridande partierna framtränga till batteriet, hvilket placerades på en närbelägen höjd, hvarifrån affären kunde fullkomligt öfverskådas.

Batteriet var knapt i ordning förrän vi helsades af en ganska häftig eld från tvänne bakom Göhlsdorff stående batterier, men hvilkas eld var så illa riktad att den gjorde föga verkan. Till en början blef vår eld alldeles förhindrad af ett par preussiska bataljoner hvilka i spridda massor kastade sig mot kanonerna, sökande skydd bakom dem. Men sedan ordningen bland bataljonerna blifvit återstäld, serverades kanonerna med den säkerhet att de två fiendtliga batterierna bragtes till tystnad och preussarne kunde under betäckning af vår eld återtaga byn.

Der träffade jag preussiske befälhafvaren general v. Thümen, som bittert beklagade sig öfver att han, oaktadt förnyad anhållan, icke fått undsättning, och ålade mig att skynda till h. k. h. för att om möjligt utverka en sådan, synnerligen af kavalleri till understöd för hans (Thümens) högra flygel. Jag fick snart tillfälle att för kronprinsen

anmäla general Thiimens angelägenhet, men då något synnerligt afseende icke dervid fästes, fördristade jag mig att en stund derefter förnya min framställning, hvarpå blott svarades: "mais tranquillisèz vous mon cher Acrell, le General Thümen sera secouré quand je le jugerai à prospos."

Efter bataljens slut förlades högqvarteret till den lilla i svenska krigshistorien omtalade staden Jüterbock, der jag i ett dåligt qvarter fann mig särdeles väl, ty jag fick efter dagens bråk och faror, samt ständig ridning från kl 2 om morgonen till 10 om aftonen, ändtligen utsträcka min trötta, men friska och oskadade lekamen i en någorlunda dräglig säng.

Hvilket elände att här de följande dagarne beskåda! Alla tillgängliga allmänna och enskilda byggnader voro uppfylda af blesserade, äfvenså kyrkorna och slutligen torg och öppna platser, der uslingarne uppradades kring väggarna. Den var lycklig som under ryssarnas plundring kunnat berga en ränsel under sitt hufvud och ännu mer en kappa att breda öfver sina stympade lemmar; men flertalet hade äfven blifvit beröfvade denna lilla tröst i sin nöd. Och de arma fångarne! I kolonner af några tusen man framdrefvos dessa af vildsinta kosacker af hvilka de såsom boskap behandlades. En dag passerade en sådan kolonn förbi mitt fönster, då tvänne sjuka utmattade uslingar kullföllo framför porten. Jag skyndade ut för att freda dem för deras väktares misshandlingar och lyckades qvarhålla dem till ankomsten af nästa fångtransport. Min värdinna (bagarenka) förmåddes, likväl mot god betalning, lemna dem hvar sitt färskt bröd och en butelj vin; och hvilken njutning för de arma unga männen, hvilken tacksamhet! Den ena förmådde ej yttra ett ord, ej heller resa sig upp, men han rullade sig fram för att kyssa mina fötter.

På nödig sjukvård var ej att tänka; mycken liknöjdhet och försummelse tycktes ock falla herrar kirurger till last. Jag fick en dag det bedröfliga uppdrag att tillhålla vederbörande vid ett af de s. k. sjukhusen -- en stor kyrka -- att vara påpassliga. Hvilket elände jag der fick skåda! Den glädjen hade jag dock att kunna frälsa några olyckliga från kosackernas plundringar.

Den 8 september hölls Te Deum under stor parad af minst 60,000 man. Något mera högtidligt och andaktväckande kan näppeligen finnas än en lofsång af så många förenade stämmor, som tacka Gud, ej endast för seger, utan ock för enskild frälsning från död och lidande.

Vid uppbrott från Jüterbock till Seijda den 11 sept. och vid passagen öfver slagfältet hade vi den ohyggliga synen af lik här och der spridda utåt fältet, alla utplundrade och nakna. Allting var obehagligt denna dag: vädret, lynnet hos höga vederbörande, nattqvarteret i den halft uppbrända staden o. s. v. General Adlercreutz utfor mot mig i förebråelser, för att jag icke hade, under vistandet i Jüterbock, upprättat karta öfver bataljfältet, något som visst varit för mig sjelf önskligt, men alldeles omöjligt i anseende till den trägna tjenstgöringen vid expeditionen. Länge hade jag att kämpa mot generalens vresighet, men segrade slutligen så fullkomligt att han befalde mig uppsätta en instruktion, till reglerande af min tjenstgöring. Genom denna instruktion, som äfven godkändes, skulle min ställning i högqvarteret blifvit rätt angenäm och temligen oberoende; men inom staben voro både personer och tjensteförhållanden så beroende af hugskott och vindkast för stunden, att någon ordnad tjenstgöring icke kunde i längden ega bestånd.

Vi voro också för fåtaliga till bestridande af de ofta öfverhopande göromålen. Kronprinsens enskilda adjutanter nyttjades endast såsom galopins, och våra ryska och preussiska s. k. kamrater gjorde ingenting. Dagarne åtgingo vanligen till ridning med kronprinsen, ofta efter flera timmars väntning i hans förmak; ibland till uträttande af erhållna uppdrag; så middagsspisning kl. 5 à 6, då sådan vankades, och slutligen expedierandet af en massa order och skrifvelser till de 3 arméerna och alla derifrån detacherade kårer längs Elben, inåt Mecklenburg och Pommern ända till fästningarna vid Odern, hvartill oftast åtgick det mesta af natten.

Coswig, på högra stranden af Elben, var den tiden residens för enkefurstinnan af Anhalt. Vi emottogos der mycket välvilligt och inqvarterades i slottet. Det tillgick temligen ceremoniöst vid detta lilla antiqverade hof. Furstinnan, för hvilken vi af kronprinsen formligen presenterades, var en liten vänlig gumma om minst 70 år; hennes hofdamer hade visst för ett halft sekel sedan sett sin blomstringstid försvinna, och de manliga inventarierna -- betjeningen deri inberäknad -- syntes alla väl bekanta med ålderdomsbräckligheter.

Innan afmarschen från Coswig fick jag af kronprinsen befallning att rekognoscera en del af motstående Elbestranden, der fransmännen hade uppfört ett starkt, men nu öfvergifvet blockhus. Uppdraget var i så måtto vådligt som i närheten fans en fiendtlig postering, hvarifrån patruller utsändes nedåt stranden flera gånger om dagen. Jag gaf mig åstad med tvänne soldater -- allt hvad den lilla båten kunde bära -- och väl kommen i land upptäcktes en karl som, dold bakom en trädstam, uppmärksamt betraktade oss. Denne blef genast gripen och examinerad, under hot att genast bli nedhuggen om han lemnade falska uppgifter. Efter vidtagna försigtighetsmått, började min afteckning af blockhuset och dess omgifning, men jag hann ej fullborda densamma innan bajonetter syntes blänka öfver ett framför oss liggande busksnår. Också hunno vi nätt och jemt att komma ett stycke från land då den fiendtliga patrullen ankom till stranden, och i stället att helsa oss med några skott, bad oss, under skämt och skratt vara välkomna till nästa gång och då icke göra oss så brådtom. Lyckligtvis slapp jag förnya besöket. Redan det undsluppna tycktes vara fullkomligt ändamålslöst.

Den 15 september skedde uppbrott till Zerbst der högqvarteret blef till den 4 oktober, en tid af hvila, beqvämlighet och vällefnad. Staden icke obetydlig, slottet straxt bredvid storartadt, nejden deromkring ytterst bördig, skön och omvexlande. Vårt expeditionsrum, som en tid förut utgjorts af något eländigt kyffe, ej sällan med golfvet till skrifbord, bestod af en sal genom tvänne våningar, stor som en kyrka; mitt rum beläget innanför ett tafvelgalleri af högt värde; under sängar och soffor i flere rum, deribland mitt eget, en mängd sköna taflor, skurna ur sina ramar och hoprullade, synnerligen egnade att medfölja till Sverige. Men då de förut under fransmännens ockupation blifvit lemnade i ro, borde de ej af oss förflyttas. Jag ångrar dock att jag icke, till min fördel, gjorde ett litet undantag från regeln, ty den efter oss kommande ryska inqvarteringen var visst icke lika samvetsgrann.

Vårt långa vistande på slottet Zerbst var för mig så mycket behagligare som det icke hann urarta till enformighet. Jag hade nämligen under denna tid åtskilliga uppdrag vid svenska armén m. m. Vid Roslau fick jag befälet öfver de fästningsarbeten som framför denna stad anlades till försvar af de nybyggda broarna öfver Elben och Mulda. Dessa arbeten utfördes af fältmätningsofficerare under befäl af major Nisbeth, som i saknad af fortifikationsofficerare eller illamående och uttröttad, hade anhållit om ett par dagars ledighet. Arbetsstyrkan bestod af bönder och handtverkare, hvilka voro rätt svåra att hålla reda på, med den lilla militärstyrka som fans, synnerligen om nätterna då det arbetades vid uppgjorda eldar. I öfrigt var här rätt muntert bland idel kamrater.

Vårt tillhåll på lediga stunder var i ett stort stenhus vid Elb-bron, hvilket inrättades till blockhus med fönstren förändrade till skottgluggar. Våra stolar bestodo af träknubbar, vårt bord af en stor dörr. Våra middagar voro deremot förträffliga och tillsändes oss -- efter reqvisition från hertigens i Dessau taffel. Besökande saknades icke heller vid dessa middagar, der vin och munterhet verkligen öfverflödade.

Jag nödgades återvända till högqvarteret just då vårt avantgarde i Dessau (under general Schultzenheim) anfölls och -- enligt order måste retirera till Roslau. Förskansningarna, ännu icke färdiga, blefvo således afbrutna och onyttiga tills vidare.

Dagen efter min hemkomst fick jag kronprinsens befallning, att afgå till Coswig för att taga noggrann kännedom om anordnandet och sammanhanget af förposter, patrullering m. m. mellan svenska arméns venstra flygel (general Boijes brigad) och preussiska arméns framför Wittenberg högra flygel. På venstra Elb-stranden, midt emot Coswig, hade nu fransmänen förlagt ett starkt detachement i och omkring det förut omnämda blockhuset. Inga fiendtligheter föröfvades likväl, utan föreföllo nästan stundeligen rätt muntra samspråk från båda de motsatta stränderna. Vid ankomsten -- i sällskap med general Boije -- till en af våra fältvakter, hälsades vi rätt artigt af tvänne franska officerare, af hvilka dock den ene beklagade sig öfver att man, från svenska sidan, för en stund sedan skjutit på honom. General Boije försäkrade att sådant skett emot order och af okunnighet hos en soldat. Men den förre, alltid uppretad, lofvade repressalier vid lägligt tillfälle.

Åtföljd af en min kamrat, kapten Thersner, adjutant hos general Boije, red jag sedan längs vår förpostlinie och till den preussiska. Det var fullt mörkt då vi, vid en deras postering, anropades från fiendtliga sidan på tyska af några som föregåfvo sig vara sachsiska öfverlöpare och anhöllo att blifva med båt afhemtade. Preussiske befälhafvaren ville genast afsända en sådan, hvilket jag likväl motsatte mig, under påstående att alltsammans vore en krigslist för att bemäktiga sig båten och roddarne. Jag ropade också på franska att vi icke voro dupes af en sådan vanlig list, hvarpå svarades på samma språk med beröm öfver vår påpasslighet och intelligens. Härpå följde ett långt tokprat, såsom: "Har ni godt om vackra flickor på er sida? Åja. Kom och se." "Hur skola vi komma, när ni icke vilja bestå oss en häst", o. s. v. Efter återkomsten till Coswig och intagandet af en kostlig supé (rättare dejenuer 2 à 3 på natten) sutto Boije, Thersner och jag kring ett litet bord vid ett mot elfven vändt fönster, med ett par ljus emellan oss, då vårt samtalande, afbröts af en kula (förmodligen studsarkula) som träffade i fönsterposten och splittrade ut en ribba på insidan, men hade ej kraft att gå igenom, ty afståndet var för stort. Skottet var särdeles väl riktadt och skulle, efter all anledning vara den utlofvade repressalien.

Vid hemfärden besökte jag svenska högqvarteret i Roslau, uppvaktade h. ex. grefve Stedingk, glammade med de forna kamraterna och låg i staden öfver natten. Min inqvartering der var i så måtto anmärkningsvärd, som jag der, för första gången, blef med särdeles oginhet bemött. Man kunde väl ej neka mig rum, men sängkläder, till och med halm, stod ej att få. Som jag likväl af en kärvänlig dienstmädchen underrättades att nödiga persedlar funnos i öfverflöd, förklarade jag den afundsamme värden att om han ännu ett ögonblick fortfor i sitt nekande, skulle jag låta komma från högqvarteret ett par man för att undersöka husets tillgångar. Nu blef annat ljud; jag serverades på bästa vis och komplimenterades.

Vid hemkomsten till Zerbst, och då jag till h. k. h. aflemnat rapport om min förrättning, fick jag befallning att

begifva mig till general Bülow och under ett par dagars vistande vid hans högqvarter taga kännedom om den fortgående belägringen af Wittenberg, studera beskaffenheten af vidtagna anordningar och äfven anmärka de bristfälligheter, som dervid syntes vara begångna, samt om förhållandet till kronprinsen afsända skriftliga rapporter. Förtviflad öfver detta spioneri-uppdrag, beklagade jag mig deröfver hos general Adlercreutz, genom hvars bemedling ordern så förändrades, att mitt uppdrag hos general Bülow blef att få kopiera de vid hans stab befintliga kartor öfver senaste bataljer m. m. hvarvid jag, såsom för eget nöje och instruktion, skulle skaffa mig tillfälle att öfverse anordningarne vid belägringen.

På detta sätt blef mitt vistande ett par dagar hos general Bülow rätt intressant i flera afseenden, i sällskap med hans rätt trefliga stabsofficerare, af hvilka flera förut voro mig bekanta. En af dem följde mig till lägret vid Wittenberg. Jag trodde mig här få se en belägring efter alla konstens reglor utförd, helst omgifningarne kring fästningen gjorde en sådan både möjlig och nödvändig; jag förvånades öfver att finna motsatsen deraf. Äfven de första och vanligaste försighetsmått voro försummade. Framför fronten af anfallslinien, blott ett par hundrade steg framom en af preussarne ockuperad by, der fältet var något beväxt med albuskar, lågo franska tiraljörerna i godan ro i alla buskar. Vi ämnade rida igenom detta busksnår för att på närmare håll få beskåda fästningsverken, hållande oss likväl utom portée af handgevären, men blefvo, mot all förmodan, emottagna af skott, från båda sidor af vägen, af hvilka dock intet enda träffade.

De långsamt framskridna offensiva arbetena voro illa anlagda, illa flankerade, svagt försvarade, utan betäckande kommunikationer sins emellan, och lägret på högra flygeln, ehuru uppslaget bakom en ékpark, låg helt och hållet inom portée af fästningens kastpjeser. Vid mitt besök hos prinsen af Hessen-Homburg, som kommenderade nämde flygel af belägringsarmén, kunde jag ej underlåta att, på af honom gifven anledning, yttra något tvifvel om ändamålsenligheten af de vidtagna anordningarna, och han tycktes sjelf hysa sådant tvifvel, då han medgaf att: "Preussarne slåss bättre å öppna fältet än de förstå att föra en attaque industrielle."

Strax efter min afresa gjorde garnisonen i Wittenberg ett utfall och förstörde en del af belägringsarbetena. Smattrandet af gevärssalfvorna hördes tydligt och jag hade gerna velat vara med i affären för att se bekräftelse på mitt omdöme om de dåliga betäckningsarbetena, men jag måste skynda för att hinna till Zerbst innan aftonen.

Kronprinsens missnöje med general Bülows tillgörande vid Wittenberg gaf sig luft i häftiga utbrott, ty fästningens intagande afvaktades och ansågs oundgängligt innan operationen på venstra Elbstranden kunde komma i fråga.

Men den 3:dje Oktober kom rapport från general Blücher att han med 60,000 man gått öfver Elben. För att skydda detta, måhända förhastade framryckande -- hvarmed kronprinsen syntes ganska missnöjd -- måste äfven Norra förenade tyska armén i massa gå öfver Elben, hvarom också ordres genast utfärdades.

Intåget i Dessau, der högqvarteret förlades, var särdeles stojande. Gator, fönster, tak, till och med kyrktorn, voro uppfylda af menniskor som yttrade sin glädje i hurrande och skrik, samt i hviftande med schalar och näsdukar m.

m. ja! äfven utanför staden möttes vi af ett *lefve!* för kronprinsen och för svenska armén, åtföljdt från alla sidor af drufvor, päron, m. m. som räcktes oss af vackra händer, under inbjudande miner och åthäfvor.

I Dessau hade vi verkligen sötebrödsdagar, och man vet värdera sådana, då man dessemellan får undvara äfven de vanligaste beqvämligheter.

Jag fick ett elegant qvarter och emottogs på ett fjäsande sätt af en artig värdinna. Höfligheten fordrade att jag senare på eftermiddagen, gjorde henne, enkefru Hoff-Räthinn, min visit, vid hvilken jag, i mer än en timme fick beundra hennes öfver alla bräddar flödande talförmåga. En stund derefter kom hon sjelf för att bjuda mig på supé, och tillika be mig förordna hvilka rätter, af flera som nämdes, jag helst önskade, hvad slags fisk jag föredrog o. s. v. Jag var på höjden af förlägenhet, då ändtligen Magnus Rosen kom till mitt biträde och äfven inbjöds till supén, vid hvilken vi, till öfverflöd trakterades, synnerligast af den goda fruns artigheter och språksamhet. Vistandet i Dessau var äfven i det afseendet angenämt, att förra kamraterna af svenska högqvarteret äfven der träffades, och i hvilkas sällskap en lustfart företogs till det sköna Wörlitz, som utgör glanspunkten i det i allmänhet vackra furstendömet Anhalt Dessau.

Men, "korta äro glädjens dagar!"

Ett annat lif vankades härefter. Första nattlägret efter uppbrottet från Dessau d. 8 Okt. togs i Zewitz, en usel by, der man måste vada i lera och smuts och der vi samtlige kamrater blefvo logerade i ett kyffe med utsigt åt en gödselsamling. Vi voro just i bästa fart att anordna den enda beqvämlighet som stod oss till buds: den att utbreda vår lägerhalm, på det snuskiga lergolfvet, då jag inkallades till kronprinsen och fick befallning att fara tillbaka till Roslau, för att der undersöka tillståndet med förskansningarna och i följd deraf uppgifva tiden då de kunde vara färdiga, med begagnande af lika arbetsstyrka som den nu der använda.

Efter tagen kännedom om samtliga arbeten, vid skenet af eldarne längs arbetslinjen, och sedan jag rådgjort med arbetschefen, äfvensom med general Sparre, rörande tiden för verkens fullbordande (af båda utsatt till 14 dagar) anmälde jag mig vid återkomsten för att aflemna rapport till h. k. h. Men i stället att som vanligt sjelf mottaga den muntligt, fick jag befallning att uppsätta den skriftligen. Anande häraf att humöret var ondt, vågade jag ej utsätta den återstående arbetstiden till 14 dagar, utan nedsatte den till blott 8. Äfven detta befans för mycket, och nu utbröt emot mig en storm af värsta slaget, hvilken tilltog allt mer i den mån jag ej kunde ge nöjaktiga svar på de många insidiösa frågor som gjordes mig. Slutet på detta utbrott af elakt lynne var en befallning att skrifva till general Sparre att befästningarne skulle vara färdiga samma dag, på det att arbetet på broarna kunde företagas, såsom angelägnare i händelse af reträtt. Jag måste upprepa befallningen, det var lätt, -- men att återgifva meningen: le sens de cet ordre, var omöjligt emedan sådan icke fans. Jag bjöd likväl till, men framkallade dermed en ytterligare storm, åtföljd af befallning: icke att skrifva utan att sjelf fara till general Sparre i Roslau och säga honom att i fall h. k. h. skulle samma afton komma dit, han då fordrade att få se retranchementerna i fullt färdigt skick.

Jag hade ridit i 9 timmar under ständigt regn, och måste nu för att framföra en order, fysiskt omöjlig att

verkställa, göra om samma färd å nyo. Förargad och trött kom jag till general Sparre, som deremot tog saken ganska lugnt, samt yttrade: "Med den arbetsstyrka, som här disponeras, kunna arbetena icke fullbordas på mindre än 10 à 12 dagar; kommer prinsen hit dessförinnan, och humöret då är ondt, så får jag utstå en sådan storm, som den du nyss uthärdat; sådant hör till ordningen för dagen och betyder ingenting."

Så var också förhållandet, ty vid återkomsten till Zewitz, då jag med fara att åter få röna h. k. h:s onåd, afgaf lika lydande rapport och samma svar på dess frågor som förut, fick jag beröm och smickrande bifall för det sätt, hvarpå mitt uppdrag blifvit utfördt.

Detta beroende af vår höga befälhafvares hastigt omvexlande lynne gjorde vår tjenstgöring mindre behaglig. Den enda ehuru blott negativa tröston var att missödet delades af alla och drabbade oftast general Tawast, hvilket företräde vi alla unnade honom. General Adlercreutz var den ende som skonades för utbrotten af elakt lynne, hvilka dock i fullt mått fick i hans ställe af någon bland oss umgällas.

Fienden, som under flera dagar i massa manövrerat på vägen till Berlin, syntes dermed hafva för afsigt att hindra föreningen af kronprinsens armé med general Blüchers, och att med öfverlägsen styrka kasta sig öfver en af dem. Det var till förekommande deraf, som kronprinsen anbefalde den så väl beräknade, men så bittert klandrade, retrograda rörelsen öfver Saalfloden vid Rothenburg, Alsleben och Bernburg, i följd hvaraf fienden åter nödgades sammandraga sin styrka vid Leipzig. Ett stort och afgörande slag var således att förvänta i trakten af denna stad, hvarför ock kronprinsen å nyo framryckte, till förening med schlesiska arméns högra flygel, öfver Landsberg till Breitenfeld, der h. k. h. den 16 tog sitt högqvarter.

I Landsberg råkade jag ut för ett löjligt äfventyr. Enligt dagens generalordres skulle högqvarteret der tillbringa natten, men vid min ankomst på eftermiddagen var ännu ingen inqvartering uppgjord. Anande att Ziraschi (preussisk major och stabens qvartermästare, en fyllbult) hade glömt sig, skyndade jag att med borgmästarn uppgöra en provisionel inqvartering för kronprinsen och för general Adlercreutz jemte staben, för den senare i ett värdshus vid torget. Jag skulle just i godan ro äta min middag, då värden kom inrusande och förkunnade, att ett ryskt kossack-regemente hade inryckt i staden och formerat sig på torget, samt att chefen ämnade med våld taga värdshuset till sitt qvarter. I förstugan möttes jag af en man insvept i en kort kappa af kallmuckskinn, kantad med en bred guldgalon; det var chefen, en ståtlig figur, men omöjlig att förstå. Till lycka fans på stället en tolk, med hvars biträde samtalet kunde föras, mycket hotande på ryssens sida, och med fordran, att jag skulle visa vördnad för honom, som var general och hade en mängd ordnar. Då jag endast skrattade deråt, drog han sabeln och måttade åt mig ett hugg, som jag dock lyckades parera, hvarefter han blott hotade utan att göra allvar af sitt hot. Han ledsnade slutligen och aflägsnade sig, men tillsände mig sin adjutant att fullfölja dispyten. Denne, en förståndig man, med hvilken man kunde tala, förde väl något hög ton i början, men tog reson och erkände slutligen, att hans chef, en general Lapptieff, icke alltid var rätt vetande. Kort derefter aftågade generalen med hela regementet.

Emellertid blef mitt försvar af den uppgjorda inqvarteringen utan ändamål. Kronprinsen kom aldrig till Landsberg, utan hade tagit qvarter ett stycke derifrån, -- en försigtighet, som stundom iakttogs, då fienden fans i närheten. Ändtligen, efter mycket sökande i nejden, träffades h. k. h. med hela sitt talrika medfölje i en den

uslaste by kallad Syllbitz. Nyss förut hade jag ridit förbi en större by, som syntes upptagen af trupper. Jag närmade mig den för att kunskapa efter kronprinsen och träffade utanför porten några ryska officerare. Under samtal med dem utkom den förr nämde adjutanten hos general Lapptieff, med helsning från generalen, som önskade tala vid mig och derför väntade mitt besök. Jag svarade, att min tid ej tillät mig ett sådant besök, men att i det oförmodade fall, att generalen hade något att säga mig, skulle jag på stället uppehålla mig några minuter för att invänta honom.

Efter några ögonblicks väntan, utkom en äldre man af majors grad, hvilken med ifver tillrådde mig att genast aflägsna mig, emedan, såsom han utlät sig: "generalen är särdeles uppretad emot er och ett sammanträffande skulle troligen föranleda obehagliga följder". Naturligtvis skyndade jag att efterkomma detta kloka och välvilliga råd, rätt glad att för så godt köp blifva qvitt den galne ryssen.

Sedan kejsar Napoleons försök att hindra norra tyska arméns förening med den schlesiska misslyckats, genom kronprinsens retrograda rörelse bakom Saalfloden, sammandrog han hela sin styrka kring Leipzig, för att framför denna stad afvakta de allierades anfall. Detta uteblef icke heller. Den 16 oktober föreföllo ganska blodiga drabbningar på södra sidan om Leipzig med böhmiska och på den norra med schlesiska armén, båda likväl utan afgörande följder, ehuru den senare under general Blücher tillkämpade sig åtskilliga fördelar. Den 17 föreföllo blott några mindre strider på norra sidan af staden, betydliga förstärkningar sammandrogos och nödiga förberedelser vidtogos till en allmän batalj, till die grosse Völkerschlacht, som följande dag skulle utkämpas af mer än en half million menniskor.

De allierade arméerna, i massa samlade, framryckte tidigt på morgonen d. 18, bemäktigade sig dervid fiendens framdragna posteringar, samt intogo en ställning, som koncentriskt omslöt fienden i en sammanhängande båglinie af mer än 2 mils längd.

Omkring kl. 8 började kanonaden från böhmiska armén; frampå förmiddagen hade den utbredt sig utåt hela linien; förfärligast var den dock middagstiden på alla punkter af det vidsträckta slagfältet, der 13- à 1400 eldgap spridde död och förstörelse i alla riktningar. Af eldliniernas successiva framflyttning märktes tydligen de förenade arméernas koncentriska framryckande och att segern, ehuru dyrköpt, skulle blifva på de allierades sida. Ännu återstodo dock många heta strider; öfver allt mötte ett hårdnackadt försvar; byar togos och återtogos; ej en gång mörkret afbröt striden: man slogs ännu vid skenet och bland lågorna af de brinnande byarna.

Såsom vanligt fick svenska armén icke deltaga i den märkvärdiga dagens ära och faror, den användes blott som reserv tillika med en rysk korps af 10,000 man. Någon del af vårt artilleri: för dagen detacheradt på högra flygeln till understöd af general Langerons armékorps, fick likväl tillfälle att utmärka sig, och det i följd af ett kolossalt misstag af dess befälhafvare, general Gardell.

Denna, svenska armén ålagda overksamhet väckte missnöje och nedslagenhet inom densamma, och verklig harm hos general Adlercreutz, som önskade att åtminstone en gång få visa hvad man med denna armé kunde uträtta. I brist af sådant tillfälle, hastade han alltid till de ställen der striden var häftigast och elden mest liflig,

blottställande på sådant sätt sin person och sin stab, i ändamål, som han ofta yttrade, "att få visa svenska uniformer i elden".

Tillfälle dertill erbjöd sig genast vid stormningen af byn Paunsdorff, hvarmed norra tyska armén började anfallet. Efter intagandet af denna by och då vi derifrån skulle återvända till vår uppställningslinie, inträffade en händelse som (till min förundran, men också hemliga glädje) visade att äfven den oförskräcktaste och mest oförvägne kan för ett ögonblick komma ur fattning, då faran oförmodadt påkommer. Utan att ana någon fara styrde vi kurs på 2:ne egna (ryska) batterier, då vi plötsligen af dessa mottogos af en jemt underhållen eld. Det oväntade häraf och kulornas hvinande omkring oss verkade äfven -- besynnerligt nog -- på hästarna, hvilka med sina ryttare började rita ut i alla riktningar. Generalens gamla trankila grålle gick i vädret, hvarvid generalen miste hatten och var nära att falla utaf. Min häst var den enda förståndiga och lugna, hvarför jag utan all svårighet kunde komma till generalens biträde, upptaga hans hatt och fatta tyglarna för att hejda hans uppskrämda häst. Flera af kamraterna försökte komma fram till batterierna men hindrades derifrån af en bred graf, hvilken deras uppkollrade hästar icke kunde förmås att springa öfver. I förlitande på min goda häst och dess förmåga att hoppa, gjorde jag också försöket; det lyckades och jag fick ändtligen batterierna till tystnad. Detta skedde ej utan svårighet, ty ingen förstod mig; sjelfva befälhafvaren kunde ej annat språk än sitt eget, och då han ändtligen gaf befallning om eldens upphörande företog han sig att med kautschucken ge vigt åt denna befallning, frikostigt utdelande sina slag åt både befäl och manskap. Af hans tecken och miner kunde slutas att han, genom detta tillrättavisande, hade för afsigt att välta felet från sig på sina underlydande. Då jag sedan ett stycke derifrån träffade general Adlercreutz, gaf han mig en särdeles välvillig blick (något ord till bifall undföll honom aldrig) under yttrande att "man skulle vara fan så sadelfast för att kunna sitta qvar på sina hästar den gången". Han ville sedan icke höra talas om detta äfventyr.

Fiendens fördrifning ur byarna Stautz och Sellershausen jemte intagandet af den stora byn Schönfelt afgjorde segern på högra flygeln och slutade dagens blodiga arbete på denna del af bataljlinien. Under försök att träffa general Adlercreutz, som alltid borde sökas der det small som bäst, fann jag mig helt oförmodadt, bland de stormande, och sålunda bevitnande en af de häftigaste strider vid skenet af de brinnande husen. Åter utkommen på fältet, träffade jag några af kamraterna, hvilka i samma afsigt som jag begifvit sig åt detta håll. Vi kommo öfverens att söka vår general i Paunsdorff. Men det var redan temligen mörkt, och vi togo på vinst och förlust den första väg vi trodde leda till målet. Lyckligtvis var det den rätta. Dikena på båda sidor om vägen voro fulla med blesserade uslingar som krälat dit för att vara i skydd för skottlinien. Hvilken jemmer och bön om hjelp af både vän och fiende! Några af de minst sönderskjutna lyftades på våra och våra ordonnansers hästar, och af oss bredvid gående understödde, blefvo de lemnade i ett till hälften nedbrändt hus, dem sjelfva likväl till föga fromma. Många välsignelser för detta usla biträde; det enda för oss möjliga.

I en usel koja, som genom sin aflägsenhet undgått den öfriga byns förstöring, träffade jag ändtligen general Adlercreutz i sällskap med generalerna Bülow och Wintzingerode. Den förstnämde befalde mig att i det s. k. Hoffet, ett större stenhus som ensamt syntes oskadadt i den öfrigt totalt nedbrunna byn, efterse om någon lägenhet fans, i hvilken kronprinsen kunde drägligt tillbringa natten. Det var ingen lätt sak att armbåga sig fram genom massor af ryssar, hvilka, sedan de fullständigt utplundrat allt flyttbart, nu äflades med att bortbära dörrar och fönster, för att jemte taflor, speglar, pianos, m. m. dermed underhålla bivuakeldarna.

Att hindra plundringen var lika omöjligt som att finna ett enda beboeligt rum i hela den stora bygnaden; jag

skulle också med detta besked gå derifrån, då jag från ett aflägset rum fick höra ett fint jemrande läte, besvaradt af grofva skrattsalvor. Ankommen dit, möttes jag af en syn som grep mig smärtsammare än allt det lidande jag nyss förut hade bevitnat.

I ett stort ödsligt och utplundradt rum med öppna fönster, låg på golfvet en stackars qvinna med ett nyfödt barn. En kossack ville frånrycka henne de klädespersedlar som utgjorde hennes bädd, och andra dylika vilddjur voro sysselsatta att aflyfta dörren hvarigenom den kalla vinden fick fritt spelrum utåt de nakna väggarna. Med tecken och hotelser lyckades jag att åt den lidande varelsen frälsa både dörren och den usla bädden; båda funnos ännu orubbade då jag efter en stund återkom i sällskap med en preussisk officer, som anskaffat ett par man till sauvegarde vid dörren. En sådan vakt våldföres sällan af ryssar, aldrig af kossacker. Den beskrifning, som den arma qvinnan, knapt hörbart, lemnade oss öfver sitt utståndna lidande, var hjertslitande. Jag vill ej återkalla minnet deraf.

Ett par timmar förut fick jag bevitna en tilldragelse som på mig gjorde ett smärtsamt intryck och ännu står liflig för min inbillning: Jag hade tillika med min ordonnans skjutit några illa och obotligt sårade, af sina egare öfvergifna hästar. Strax derefter anropades jag af en usling, en fransk underofficer, som berömde min barmhertighet mot de arma djuren, och bad, eller rättare, fordrade samma barmhertighet mot sig. Jag kan ej, sade han, räddas, se, hvad jag lider -- han blottade sin af en kula upprifna mage -- förkorta nu detta lidande! Mitt nekande, mitt löfte att söka skaffa hjelp, förargade honom; han kallade det qvinlig vekhet, missförstådt medlidande. (Och han hade rätt!) Då han icke kunde få sin önskan uppfyld, begärde han vin eller bränvin. Jag hade en flaska af det senare, likaså ordonnansan. Vi gåfvo honom dem; han tömde dem till sista droppen, önskade oss farväl, och beredde sig att ståndaktigt kämpa de sista qvalfulla timmarne.

Nöden har ingen lag. Kronprinsen sjelf måste bivuakera på slagfältet, i ett improviseradt tält, bildadt af uppresta stänger, täckta med halm och några, på fältet funna soldatkappor. Framför öppningen tändes en väldig eld, och kring denna lägrade sig generaler och stabsofficerare om hvarandra, hvar och en tvifvelsutan af hjertat tacksam för den lyckan att hafva undsluppit det öde som drabbat tusentals omkring oss liggande döda, döende och stympade.

Följande morgon kunde tydligen skönjas att fienden lemnat slagfältet, dragit sig in till Leipzig och, för att betäcka sin reträtt, qvarlemnat starka detachementer i de staden närmast omgifvande byarna, hvilka således måste intagas innan sjelfva staden kunde eröfras.

Samtidigt med stadens anfallande på norra och södra sidorna, af schlesiska och böhmiska arméerna, stormades den östra eller s. k. grimmaiska porten af svenska och preussiska kolonner, under general Adlercreutzs befäl. Öfver allt möttes de stormande af ett förtvifladt motstånd, hvilket likväl icke förmådde hindra de allierades anfallskolonner att framrycka och på samma gång intåga i staden. Vid middagstiden var Leipzig helt och hållet i de allierades våld.

Några särskilda vid stormningen förekomna omständigheter må här anföras, för så vidt de röra mig personligen.

Efter intagandet af ett par envist försvarade byar, och innan ännu de till stadens stormning beordrade trupper hunnit framkomma, gjorde general Adlercreutz, åtföljd af öfv. löjtn. Peyron, löjtn. Carl Rosen och mig, en rekognoscering af de närmare omgifningarne, likväl med ringa vinst, utan att kunna upptäcka infarten till staden. Ett par ryska batterier hade blifvit framförda, hvilka utan allt ändamål besköto en framåt fältet utskjutande kyrkogårdsmur, krenelerad och af infanteri försvarad. Jag fick befallning att föra undan dessa batterier, men anhöll att få föra dem närmare, för att från något passande ställe med dem kunna förstöra de barrikader som fienden säkerligen under natten uppfört vid ingången till förstaden. Det nekades. (Dock visade det sig sedan att denna åtgärd hade varit ganska behöflig och för oss sparat mycket folk.) Under tiden hade en preussisk bataljon framkommit, och ännu en syntes på något afstånd. Generalen befalde mig att med den framkomna bataljonen gå längs stadsmuren -- eller rättare sagdt husen -- som utgjorde gränsen mot fältet, samt att från någon af der förmodligen varande portar intränga och sedan stöta till de egentliga anfallskolonnerna. Så orimlig denna order föreföll mig, vågade jag naturligtvis icke göra någon anmärkning, utan tågade åstad. Efter någon stund upptäcktes också ett porthvalf, som på afstånd syntes öppet, eller i saknad af stängselportar, men som vid ankomsten tillstället befans nyligen -- förmodligen om natten förut -- igenmuradt. Men för att komma till och ifrån denna port hade vi varit nödsakade att tränga igenom lemningar efter en massa dels brända, dels sönderslagna trossvagnar o. d. liggande i en sammanhängande linie framför husen, från hvilkas fönster vi fingo en väl underhållen gevärseld, som kostade oss omkring 30 man. Den preussiska bataljonschefen pesterade med ifver emot vidare försök i den vägen; och då, i händelse vi någorstädes lyckats inkomma, vi hade varit alltför långt aflägsnade från hufvudanfallet, beslöt jag att återvända.

Knapt återkommen med den förut ganska medtagna bataljonen, befalde generalen mig att genast börja stormningen. Peyron skulle med den andra preussiska nyss ankomna bataljonen, understödja; Carl Rosen åtföljde mig, och generalen sjelf for tillbaka för att påskynda anfallskolonnernas framkomst.

Framkomna till infarten till staden, funno vi den breda gatan barrikaderad med grofva palissader, försvarade af täta truppmassor, till venster den krenelerade kyrkogårdsmuren, till höger stora hus från hvilkas fönster och takgluggar gafs en oaflåtlig eld, likasom från muren och från barrikaden. Ett ögonblick såg det förtvifladt ut; intet redskap fans till förstöring af barrikaden, flera soldater började vika tillbaka, satte bajonetten mot bataljonschefen som ville mota dem; ett par af dem blefvo nedhuggna; och den efterföljande bataljonen uppkom nu äfven och trängde fram den förra. Man kastade sig i massa på palissaderna för att rifva dem lösa, en och annan började lossna och blef kulldragen. I detsamma kommo under hurrarop några svenska bataljoner -- deras anförare, stabsofficern major v. Döbeln blef genast skjuten -- modet lifvades, allt flera öppningar uppkommo i barrikaden; det värsta var nära undangjordt, då general Adlercreutz ankom med en brigad preussare jemte svenskt artilleri. Nu gick det framåt, ehuru fienden steg för steg tappert försvarade sig, och gjorde segern för oss dyrköpt. Svenska trupperna förlorade omkring 150 soldater dödskjutna och nära 100 blesserade. Af officerare blef en dödskjuten och 8 sårade, ett betydligt antal i förhållande till den använda styrkan, ty svenska trupperna uppgåfvos till 6 bataljoner, men utgjorde knappast 1,200 man.

Jag var äfven bland de sårades antal och måste draga mig ur striden, just i det afgörande och efterlängtade ögonblicket, då general Adlercreutz ankom med friska trupper.

Som jag likväl kunde qvarsitta på hästen, blef det mig möjligt att, åtföljd af grefve Carl Rosen och min ordonnans, komma ur trängseln af de packade truppmassorna, och steg för steg aftaga till närmaste by, Reudnitz, vid hvars stormning och intagande vi några timmar förut deltagit. Här blef jag af en preussisk läkare förbunden, sedan jag likväl, till dennes stora förundran, sjelf utdragit kulan ur såret. Det förunderliga härvid var följande: Skottet träffade i bröstet nära hjertat; kulan, som gått igenom rock och väst, och dervid snedböjt en massiv messingsknapp, hade ännu fart nog att genomtränga 2:ne refben, hvilkas kanter hon krossade, och hade således icke något motstånd i de derinom varande mjuka delarna. Men jag hade inom västen en tröja af s. k. Sämskskinn, nog mjuk och elastisk att, utan att brista, kunna omsluta kulan och hindra hennes vidare inträngande. Kulan följde sålunda med, när den kring henne bildade skinnpåsen utdrogs och hade icke heller på annat sätt kunnat uttagas. Skinntröjan hade således frälsat mitt lif; men att detta opåräknade skyddsmedel just denna dag och vid detta tillfälle, var en af dessa obemärkta tillfälligheter, af hvilka rätt ofta våra öden äro beroende. Jag skulle nämligen dagen förut, tidigt på morgonen, framföra, en order till svenska armén och, redan färdig att stiga till häst, märkte jag att min skinntröja blifvit glömd. Den lilla kappsäcken, hvari hon bort nedläggas, var redan fastspänd på sadeln; omöjligt att hinna göra en ompackning -- ledsamt att lemna efter sig detta plagg: Jag måste taga detta på mig, och väl var det!

Läkaren hade slutat sitt värf och gifvit mig förhoppning om att efter 4 a 5 veckor vara återstäld. Den hederlige Rosén, som vänskapsfullt gått mig tillhanda, måste nu lemna mig. Jag befann mig då jemte min ordonnans ensam i en ödslig, folktom och utplundrad by, i ett stort otrefligt rum, hvars hela möblering bestod af en träbänk, ett söndrigt skåp och vid kaminen en korg med några lemningar af bränntorf. Det var för otrefligt! Jag lät derför leda mig till ett närbeläget lusthus. Framför dörren deraf låg min stackars, uttröttade häst, sträckande benen ifrån sig och bredvid stod ordonnansens häst, med hufvudet hängande mot marken, och såg på oss med en min som ville han anropa vår hjelp både för sig och kamraten. Lusthuset förtjenade visserligen icke sitt namn; det innehöll inga andra beqvämligheter än en tom säng, i hvilken låg en vid -- förmodligen fruntimmers -- nattrock, samt en hel och en half stol. Men der fans fri utsigt öfver fältet framåt staden, och det var att förmoda det någon trupp skulle på detta fält intaga sin bivuak. Detta inträffade ock tidigt på eftermiddagen, då en österrikisk linie der utbredde sig.

Emellertid hade nu en af yttre omständigheter hittills temligen döfvad känsla gjort sig gällande, nämligen hungern. Ordonnansen hade lyckats att i de tomma ladorna hopsamla något foder åt de arma hästarna, men åt oss kunde ingenting anskaffas. Det vatten vi hade att dela med hästarna var visserligen mustigt och födande, men annat gjordes oss behof. Jag var just på väg att låta efterfråga om hos österrikarna något ätbart kunde erhållas -- då, till min stora glädje, ordonnansen berättade att preussiske generalen v. Bülow tagit qvartér i byn. Allt bekant folk! Genast sändes ett bud med anhållan om ett besök. Den hederlige general Bülow hade den godheten att komma sjelf, åtföljd af alla sina stabsofficerare. Man beklagade olyckan och erbjöd allt möjligt biträde, hvilket ock tacksamt emottogs, med anhållan om "etwas zum essen, so bald wie möglich". En stund derefter hade jag en af bouillon de pôche tillagad präktig soppa och ett stycke "pumpernickel". Jag kunde ej utan svårighet röra armarna; man matade mig och jag ropade blott på immer mehr. Hvilken njutning! Jag glömmer den aldrig; jag tycker mig känna den ännu då jag nedskrifver detta. Också hade jag ej förtärt något sedan söndagsmiddagen, då jag lyckades rifva åt mig en tallrik soppa och några potatis; varit till häst hela måndagen, från kl. 2 på morgonen under natten bivuakerat. Det var nu tisdagseftermiddag! Andra dagen på förmiddagen blef jag införd till staden. Från barrikaden, der stormningen dagen förut började och längs utåt gatan till Esplanaden, öfver allt fullt med lik och sårade som ännu ej kunnat bortföras, här och der nertrampade i smutsen. På de omgifvande husen alla fönster sönderskjutna och väggarna ärriga af kulor som af en hagelsvärm. Öfver allt spår af den rysligaste förödelse. Jag hade fått ett godt qvartér, vid stora torget, hos en modehandlerska, en af familjen dIvernois, som under

revolutionen emigrerat. Samtidigt med inflyttningen i ett trefligt qvartér, var jag äfven så lycklig att, genom min förståndige och trogne tyske betjent, få reda på mina länge saknade effekter; kunde således få aflägga och mot rent utbyta mitt, af obehaglig inqvartering, besvärade linne; få, afklädd, hvila i en god säng, och åter få njuta af de beqvämligheter som för den bildade menniskan blifvit ett oundgängligt behof.

Det trefliga i min ställning led likväl ett kännbart afbrott då, redan d. 22 oktober, högqvarteret aftågade och jag sålunda blef skild från allt umgänge med landsmän, undantagande vår läkare, professor v. Döbeln, hvars välvilja och deltagande jag dock snart lärde känna och tacksamt värdera. Också började den nödtvungna overksamheten att göra dagarna alltför långa. Jag hade väl föresatt mig att skrifva många och långa bref till min hustru och till vänner och bekanta, men den framåtlutande ställningen blef snart smärtsam och af läkaren förbjuden; alla rörelser, synnerligen med armarna, måste ske långsamt och med varsamhet; min sysselsättning inskränktes till att läsa tidningarna, att med afmätta steg gravitetiskt spatsera på kammargolfvet och att från fönstret beskåda det oupphörliga vimlet af menniskor i den brokigaste blandning om hvarandra. Det muntrande i detta rörliga lif fördystrades dock af ständiga påminnelser om nöd och död: transporter från alla stadens omgifningar af blesserade; dessas antal snart uppgående till 40,000; vagnar lastade med lik som jemte gevär och effekter stundeligen uppfiskades i Pleis- och Elslerfloderna, der sådana hopat sig i den mängd att vattnet deraf uppdämdes; öfver allt sjuka, lindrigare blesserade och konvalescenter, som släpat sig ut ur de improviserade sjukhusen, alla utsvultna, med begärlighet kastande sig öfver på gator och i rännstenar befintliga afskräden, och såsom korpar skockade, der en död häst kunde finnas qvarliggande. Nöden var -- under de första dagarna -- visserligen större än den menskliga förmågan att den afhjelpa, men dock måste erkännas att man i allmänhet med barbarisk liknöjdhet åsåg eländet bland de franska fångarna. Af dessa olyckliga kommo dagligen 8 till 10, stundom deröfver, på besök till min värdinna, om hvars härkomst de fått underrättelse; hon lemnade dem all den lilla hjelp hon förmådde, fägnade dem med sitt deltagande och gaf dem åtminstone tillfälle att beklaga sin nöd och att prata, hvilket alltid är en tröst för en fransman. Snart blef jag äfven delaktig af dessa besök som slutligen upptogo förmiddagarne, mången gång på ett rätt intressant sätt.

Min beskedliga värdinna visade mig all möjlig uppmärksamhet, äfvensom sådana petits soins som för en sjuk äro så dyrbara; hennes rätt hyggliga döttrar roade med musik och lektyr; jag var fjäsad medlem af den lilla familjen. Ännu bättre blef det då jag, efter någon tid kunde med temlig ledighet röra mig, komma ut och få se mig omkring i staden och dess närmaste omgifningar, besöka de svenska blesserade officerare, af hvilka några likasom jag nu vore konvalescenter. En aftonsocietet bildades oss emellan, som samlades hos mig på thé, dervid äfven infann sig en bekant, en ryttmästare Wallqvist, hvilken fungerade såsom en slags kommendant. En dag gjorde vi en utfart till Lützen för att bese det slagfält der Gustaf II Adolf stupade. Vid den lilla obetydliga sten, som då utmärkte detta ställe, stannade vår postiljon och tog af sig hatten under en vördnadsfull bugning; till den grad lefver ännu den store konungens minne i vördnad hos folket i dessa trakter. Vi lyckades, ehuru med svårighet, att få lös en liten skärfva af stenen, som vi sedan delade emellan oss. Kring stenen hade vår siste Gustaf Adolf år 1803 låtit plantera 7 pyramidal-popplar, hvaraf 5 funnos borthuggna af -- såsom vår postiljon försäkrade -- die verdammte Franzosen; förhållandet var dock, som man vid middagsbordet i Lützen sedan berättade, att franska armén hade efter det föregående slaget den 2 maj marscherat förbi det i yttre afseenden obetydliga monumentet under full militärisk hedersbevisning. Det var ryssar som höggo ner popplarna till bränsle vid deras bivuak.

Efter några veckor fick jag ett annat logis mig anvisadt och måste således, med verklig saknad, skiljas från den lilla familjen inom hvilken jag njutit mycken välvilja och öm omvårdnad, under den tid jag verkligen var deraf i behof. Mitt nya logis var ett rikt köpmanshus; herrn sjelf, sluten och fåordig, syntes blott under måltiderna, men

frun, en liten ful, puckelryggig kamelunge gjorde les honneurs, pratade, politiserade, extasierade sig i loford öfver de trupper som stridit och blödt för Tysklands frihet. När hon äfven behagade räkna mig bland deras antal, sökte jag att temligen kärft förklara att jag för Tysklands ännu ganska problematiska frihet just icke hade någon öfvervägande känsla, men det hjelpte icke. Jag hade det oaktadt frälsat Tyskland.

Till tacksamhet eller af blott artighet lemnade hon mig fri tillgång till sin mans dyrbara bibliotek och rika samlingar af gravyrer och planschverk, bland hvilka jag sedan tillbragte många angenäma stunder.

Den namnkunniga Leipziger höstmarknaden inträffade, föga liflig, som man försäkrade, och dock var stora torget, äfvensom ditledande gator, öfverfyldt af packvagnar och marknadsstånd samt sammanpackade folkmassor. På bostäder för alla besökande var ej att tänka. Många, kanske de flesta måste bo i sina stånd samt på eller under sina vagnar tillbringa nätterna. Snart funno likväl de trafikerande för godt att uppbryta. I staden hade nämligen från de många stinkande sjukhusen utbredt sig en epedemi som dagligen och efter få timmars lidande af hufvudvärk och yrsel skördade en mängd offer.

Under sådana omständigheter var naturligt att jag och de af mina landsmän som tillfrisknat önskade aflägsna oss från den pestsmittade staden. Men ack! ingen af oss hade så mycket per kassa att han kunde företaga en resa. Vi hade icke på en hel månad haft kommunikation med armén, kände blott genom tidningarna hvar den fans. Intet bref från högqvarteret, än mindre pengar. Ändtligen kom en, på general Adlercreutzs befallning, från högqvarteret afsänd preussisk gendarm, medförande ett stort paket med adress till mig. Med innerlig glädje fann jag deruti 5 bref från min goda hustru, åtskilliga från vänner och bekanta i Stockholm, ett från Peyron med underrättelse att jag blifvit nämd till riddare af Svärdsorden och dertill en efterlängtad vexel dragen på ett af Leipzigs bankirhus. Hvem var nu lycklig om inte jag! Brefven hemifrån, länge efterlängtade, voro alla glädjande; jag hade åter tillgång på pengar; kunde snart få lemna detta numera otrefliga Leipzig och möjligen få tillfälle att på en kort tid göra ett besök i det kära hemmet, o. s. v.

Den erhållna vexeln var ej förr realiserad och beloppet deraf till vederbörande, jemte ett parti bref, utdeladt, än flera af de svenska officerarne aftågade, medtagande omkring 200 man konvalescenter af manskapet. Vi voro då vid slutet af november, och den 8 eller 10 december var utsatt till min afresa.

Min blessyr började vid denna tid antaga en mera allvarsam karakter med oroande och plågsamma känningar. I stället att förut kunna med temlig lätthet företaga promenader i och utom staden, kunde jag nu icke utan mycken varsamhet gå öfver golfvet. Professor v. Döbeln, som under några dagar oftare än förut hade besökt mig, medförde nu en preussisk läkare; deras konsultationer och miner sinsemellan förundrade mig, hvarför jag bad dem säga rent ut hvad de tänkte och hvad jag hade att rätta mig efter. Ändtligen och efter några undvikande svar yttrade Döbeln dessa för mig oförgätliga ord: "Det är väl möjligt att Ni kan hangla med ännu en tid, men det är icke troligt." Samma förklaring af preussaren. När sedermera begge erkände att deras konst ingenting kunde uträtta till förbättring, så var mitt beslut snart fattadt: det nämligen att genast lemna Leipzig och sträfva åt hemmet, i hopp att lif och krafter skulle räcka till dess detta efterlängtade mål kunde uppnås. Man uppbjöd all förmåga för att afråda från detta vågsamma försök, erinrande om den sena årstiden, de förstörda vägarna, den outhärdliga skakningen, bristen på nödig omvårdnad m. m. Men min föresats var oföränderlig. Samma dag köpte

jag en gammal vagn med stolar, af hvilka den ena förseddes med en kur af vaxduk, till skydd mot regn och blåst; det var dock högeligen obeqvämt. Två dagar derefter eller den 6 december lemnade jag Leipzig åtföljd af en major Dankvart Liljeström, som nu var återstäld från sin vid stormningen erhållna blessyr, och af min tillgifne tyske betjent, hvilken icke ville skiljas ifrån mig så länge jag ännu fans på tysk botten.

Med stor svårighet förmådde jag i hörjan uthärda resans besvärligheter och de plågor som, vid hvarje skakning af vagnen, förorsakades af de små aflossningarna af refbenen, som gnagde i det öppna och särdeles ömma såret. Detta oaktadt kände jag mig med hvar dag bättre; af de våldsamma skakningarne började de kring hjertat bildade blodskockningarne fördelas och andningen blifva lättare, och (efter läkares intygande) var det resan med alla sina besvär som jag hufvudsakligen hade att tacka för mitt vederfående. I Lübeck, der h. ex. Adlercreutz träffades såsom konvalescent efter en svår nervfeber, tillbringades en vecka rätt angenämt, under afvaktan på kronprinsens bifall till min ansökning att få öfverresa till Sverige. Det nödiga bifallet åtföljdes af en särdeles välkommen och behöflig present af 40 louisdors till bestridande af resekostnaderna.

I Lübeck måste jag skiljas vid min treflige reskamrat, major Liljeström, och ensam anträda resan till Stralsund. Vägarna, synnerligen genom Mecklenburg, voro öfver all beskrifning svåra: på somliga ställen fylda af löst utlagda stora stenar på hvilka man löpte fara att stjelpa, på andra åter så djupa att, oaktadt de höga hjulen, vagnsbottnen dock släpade i smutsen. Omöjligt att framkomma med mindre än 4 hästar för den lilla vagnen hvilken jag sedan vid hemkomsten körde med en häst. Flerstädes lågo på sidorna om vägen döda hästar, som störtat vid transporterna af artilleri och tross, och hvaraf på ett ställe af vägen ett par begagnades af oss såsom vägfyllnad, rättare: gropfyllnad. I Wismar passerades julaftonen i sällskap med några svenska officerare och d. 27 hade jag nöjet att återse det gamla Stralsund, och på visst sätt befinna mig inom svenskt område.

Ännu återstodo dock åtskilliga obehag och pröfningar för tålamodet, innan man fick beträda svensk jord. Den 29 december anträddes öfverfarten från Stralsund till Ystad med postjakten, i sällskap med en major, grefve Cronhjelm, hvilken skulle hemföra troféer från den eröfrade fästningen Fredriksort vid Kiel.

Väder och vind voro gynsamma och vi gladde oss åt att andra morgonen vara i Ystad, då till vår innerliga harm skutan törnade upp på en sandbank utanför Bornhöft, blott 4 mil från Stralsund. Vår kapten, en flegmatisk tysk, tog saken ganska lugnt och förklarade att vi skulle bli qvarsittande till dess vinden behagade kasta om och drifva vattnet från hafvet inåt sundet; Detta inträffade ock, men först den 2 januari middagstiden, således efter en evighet af fyra långa dagar. Nyårsaftonen lät jag föra mig i land vid Bornhöft, der jag i en lotsstuga passerade natten något drägligare än i den trånga kojen på jakten.

Nyårsdagen 1814 var den längsta och tråkigaste dag jag öfverlefvat. Ändtligen voro vi flott; men nu påstod vår kapten att vädret var för hårdt och vinden för knapp samt att vi ytterligare måste vänta på bättre vind. Nu var tålamodet slut både för Cronhjelm och mig, helst det tydligen visade sig att kaptenen endast tog råd af sin beqvämlighet. Jag begärde och fick ändtligen fram ett sjökort och bevisade honom att äfven med antagande af hans öfverdrifna uppgift om skutans afdrift, vi skulle ha tillräckligt många streck i seglen; att hans fruktan för tacklingens bestånd kunde afhjelpas med tillsättande af stöttor; att flera andra af honom uppgifna svårigheter äfven voro inbillade. Allt nog: förargad öfver mina påståenden och bevis, beslöt kapten ändtligen att genast lyfta

ankar. Utkomna, i öppna sjön, styrde vi kurs på Ystad, med ganska god gång, och befunno oss i dess hamn tidigt följande morgon den 3 januari. Knappast deri inkomna, kastade vinden om med stark storm, och kaptenen nödgades erkänna att om afresan från Bornhöft företagits, som han ville, nu eller ett par timmar senare, hade vi varit nödsakade att vända tillbaka. Också skildes vi som goda vänner från hvarandra.

Resan från Ystad till Stockholm var långsam, besvärlig och, under mina kroppsförhållanden, rätt plågsam. Kölden var högst ovanlig. Aldrig under 30° men ett par dagar ända till 32°. Jag var illa utrustad med öfverplagg och frös erbarmligt. Men allt var öfverståndet och glömdt; det efterlängtade målet var uppnått, söndagen den 10 januari, oförgätlig i åminnelse. Det är lätt nog att lifligt och träffande teckna sorgen, lidandet, men den innerliga glädjen, själsnjutningen låter icke beskrifva sig. Också bjuder jag icke till att skildra återseendets fröjder, de fingo ock i rikt mått uttaga sin rätt. Kommo så påhelsningar hos vänner och bekanta, och slutligen underdåniga uppvaktningar hos samtliga medlemmar af det kongl, huset. Några dagar derefter försiggick min dubbning till riddare, en ceremoni, antiqverad och betydelselös, som, för tillfället särdeles högtidlig, föreföll mig ytterst löjlig. Den tillstäldes i stora galleriet på slottet, och drottningen, som med sina damer var närvarande, förklarade, "att det var något värdt att se en riddare dubbas, som hade öppen blessyr i bröstet." Konungen sjelf, oförmögen att stå upprätt, uppehölls i baklutande ställning af 2:ne kammarherrar, men påtog sig en min, en hållning så högtidlig och allvarlig som hade fråga varit om den vigtigaste statsangelägenhet; och slutligen: hvilken triumferande åtbörd, då det ändtligen lyckades högstdensamme att med kammarherrns tillhjelp få svärdet åter i skidan!

III.

En färd från Stockholm till Helsingborg för 70 år sedan. -- Agitation i Köpenhamn för prins Kristian Fredrik i Norge. -- Tvänne utländska resor; ett egendomligt uppdrag af Karl Johan.

Några veckor i det kära, trefliga hemmet gingo hasteligen förbi; och nu blef tid att åter begifva sig till armén. Väl var min blessyr ännu öppen och lemnade då och då erinringar om sin tillvaro, men jag fann mig dock så återstäld att jag kunde, utan olägenhet, anträda den långa resan. Den måste således företagas.

Efter det ömmaste afskedstagande och ömsesidiga välönskningar samt många förmaningar om helsans vårdande, skildes jag åter från min kära omgifning, den sista mars. Alla de obehag och motigheter, som under resa i ett civiliseradt land kunna inträffa, hopade sig under denna, med undantag endast af skenande hästar. Afresan från Stockholm var ett slående bevis på uselheten af härvarande skjutsanstalter. Min reskamrat (majoren vid flottan, grefve Claes Cronstedt) hade tingat skjutsen att möta framför slottet, der vi i kungl. kabinettet hade depescher att afhemta, och vid utkomsten derifrån funno vi, i stället för ett par åtminstone drägliga vagnar, 4 vedkärror med bräden tvärt öfver i stället för stolar, näml. 2:ne kärror för oss sjelfva och 2:ne för våra betjenter.

Vägarna öfverallt hårdfrusna, bara och knaggliga. På andra sidan om Kolmården ömsom snö och bara vägar inom samma skjutshåll. I Småland höga snödrifvor, djupa vattenhålor och lersmörja, hjul- och släddon lika svåra att begagna; vältningar tidt och ofta i snödrifvor och vattenpussar; sönderkörda åkdon och selar; upptröttade hästar; skjutsbönder som ömsom gräto och svuro. Sjelfva genomblötta inpå kroppen; regn och snöslask hvar dag;

7 à 8 mils framkomst på 18 à 19 timmar. Vid ankomsten till Helsingborg öfverhöljda af ler och smuts efter sista stjelpningen i en djup lerhåla, midt på vägen -- men också der slut på motgångarna, en god säng och en härlig hvila efter föregående dagars mödor och otrefnad.

Cronstedt hade förut lemnat mig för att afresa till Karlskrona.

I Köpenhamn dröjde jag en dag, dels för att till d. v. svenska ministern, general Tawast, aflemna depescher, dels för att se mig litet omkring i den pene bye; hvarvid general Tawast hade den godheten vara mig följaktig. Staden visade sig den gången i ett ganska snuskigt skick. Den upphuggna gatuisen låg uppstaplad på Kongens nytorv kring statyn i ofantliga högar, likaså på alla gator. Att bortföra dem sattes ej ens i fråga. Osnyggheten i det yttre föll i ögonen, värre än i Stockholm, hvilket vill säga mycket.

Från Köpenhamn fick jag ressällskap med en dansk sjöofficer, kapten v. Holstein, adjutant hos d. v. konung Kristian i Norge. Han var en intressant och kunnig man men fanatisk ifrare för Norges sjelfständighet och tillika fortsatta förbund med Danmark. Hans ifrande mot Sverige gick ofta till det löjliga. Vid ankomsten till Kolding afreste han tidigt andra morgonen till det närbelägna Fredricia för att inmönstra besättningen till 12 danska kanonslupar under hans brors befäl, ämnade att afsändas till Norge. Jag hade fått kunskap derom genom min betjent, hvilken, ehuru född tysk talade ledigt danska och hade en särdeles förmåga att kunskapa. Vid återkomsten till Kolding ville v. Holstein icke erkänna denna hjelpsändning från Danmark, men måste det slutligen, under försäkran att dessa 12 slupar jemte Norges egen sjöstyrka nog skulle visa svenskarne vägen hem till deras eget land. Jag åter förargade med det yttrande att de 12 sluparna mer eller mindre skulle icke en dag hindra svenska arméns framsteg, o. s. v.

Vår passage öfver Stora Bält dagen förut var både besvärlig och äfventyrlig; den försiggick dels seglande dels stakande mellan drifisen, dels inklämda i en smal ränna, och gående på båda sidor deraf, dragande båtarna genom rännan, allt under stark drifning norrut och under tjocka; ändtligen komna i land befunno vi oss nära en by, men flere mil norr om Nyborg der vi bort landa.

Öfverallt i Danmark möttes man såsom svensk af ovilja och bitterhet, yttrade i opåkallade loftal öfver prins Kristians och norrmännens krigiska hållning och med synbar skadeglädje uttalade förutsägelser om svenskarnes nederlag och norrmännens segrar. I Köpenhamn var tillstäld en festlighet till firande af prins Kristians uppresning -- och det i samma hotell der svenske ministern då bodde. Den blef dock af polisen indragen. I Holstein deremot, der svenska armén hade öfvervintrat, rådde en aldeles motsatt sinnesstämning; man beklagade der att landet skulle återlemnas till Danmark.

Priserna på alla förnödenheter voro i högsta grad stegrade. I Köpenhamn betalte jag för en natt, kaffe om morgonen och qvällsmål för betjenten, så otroligt det kan låta, något mer än 20 Rdr svenskt b:ko. I drickspengar för öfverfarten af St. Bält gaf jag, liksom kapten v. Holstein, hälften af nämda summa och det tycktes som man dermed var föga belåten. Äfven vid den korta passagen öfver Lilla Bält vankades rätt betydliga utgifter, hvilka bestämdes af en på stället vakthafvande, officer, i hög grad ogin och snäsig. Också blef min reskassa ganska

hårdt anlitad, och hvad värre var: när jag omsider efter åtskilliga äfventyr kom till Lübeck, der jag enligt anvisning skulle få lyfta penningar i svenska kommisariatet, så var man der totalt renonce på denna nödvändighetsvara. Fåfängt att af dervarande många bekanta svenskar få något biträde, alla väntade och längtade efter penningeremiss från högqvarteret i Brabant. Till någon del blef dock förlägenheten afhjelpt af den välvillige general Sarmain (då svensk kommendant i staden). Att resa med extra post blef likväl omöjligt; jag måste vidtaga den besvärliga och långsamma utvägen att färdas med s. k. Vorspann, eller skjuts som reqvirerades i de utåt alla större vägar upprättade militärstationer eller étapes, och för hvilken ingen betalning erlades, Utan egen vagn är man likväl illa deran, och en sådan måste jag derför, till stor förlust för min klena kassa, köpa i Lübeck.

Resan, som hittills varit förknippad med snart sagdt alla möjliga obehag, började nu antaga en glad och lifvande karakter. Visserligen kunde färden öfver Lüneburgerheden den tiden i hög grad pröfva tålamodet; men jag hade fått ett muntert ressällskap, en kapten Ljunggren som, illa blesserad vid stormningen af Leipzig, nu ämnade sig till Aachen för att nyttja dervarande varma bad. Med hvarje dag nya framsteg i årstid och luftstreck. Ännu i Holstein höga snömassor på båda sidor om vägen; vid Elben, löfsprickningen redan börjad (d. 12 april), närmare Rehn träden gröna och blommande, allt inom några få dagar. Landets vid Hannover förändrade skaplynne från tröttande enformighet till mångfald i ytformer, gaf ett lifligare intresse åt de omgifvande föremålen, och äfven de långa uppehållen vid stationerna, der hästar måste hos embetsmyndigheterna reqvireras; den långsamhet hvarmed man färdades: allt detta gaf åt resan ett visst behag, genom tillfälle att se sig omkring, taga kännedom om det sedda, komma i beröring med menniskor, hemta någon näring för vettgirigheten, o. s. v. Af denna och andra dylika resor återstå mig ännu många rätt angenäma minnen; jag har sedan, och ej längesedan, på jernväg ilat fram öfver en del af samma nejder med all möjlig beqvämlighet, men fått ingenting se, ingenting erfara, ingen minut haft till egen disposition, allt på förhand reglementeradt. Jernvägsresor äro förträffliga för affärsmän och för dem som önska skyndsamt komma från ort till annan; men jag föredrar friheten i handling och sjelfrådighet äfven under resor.

Med undantag af nödtvungna uppehåll, kunde vi likväl icke dröja på de ställen vi genomforo. Vi voro i ständig rörelse utan att jägta till målet, hade stundligen nya föremål att beskåda; en omvexlande, merendels vacker natur, rik odling, liflig rörelse, industri och verksamhet jemte synbar välmåga. I sistnämda afseende öfverträffades dock all vår förväntan af de härliga nejder kring Elberfelt och Barmen der, på en mils längd, vägen på båda sidor garnerades af bygnadstomter, bestående af verkstäder, manufaktorier och fabriker af mångfaldigt slag samt af vackra landthus med omgifvande trädgårdar, täcka parker, stora linneblekerier m. m. Hela denna trakt hade utseende af en enda stor manufakturanläggning. Den rika dalen, öfverallt uppfyld med bördiga åkrar och betande boskapshjordar, begränsades af väldiga höjder i mångfaldiga brytningar, ömsom betäckta af löfskogar, odlade fält och bostäder. Hvilken skilnad emellandessa nejder och det folkfattiga Sverige! Nog finnes der natursköna landskap i mängd, täcka utsigter i omvexling med vilda och storartade, men allt är så liflöst och dödt, så stilla och tyst, väckande samma vemodiga men ljufva känsla som den rådande tonarten i landets folksånger.

Innan ankomsten till Elberfelt hade vi ett äfventyr, som hardt nära hade satt en gräns för vår tillvaro. Vi kommo nämligen i dyningarna efter ett nyss dämpadt folkupplopp, hvarvid häftiga strider egt rum med så väl svenskt som preussiskt krigsfolk. Utan den ringaste anledning från vår sida blefvo vi först anropade och anhållna på vägen af en skara mötande förmän, hvilka derefter, uppeggade af våra 4 skjutsare, (en för hvar häst) samlade sig omkring oss med hot och löften om hämd på alla militärer. Anfallet började med ett häftigt slag åt soldaten som jemte min betjent satt på framsätet af vagnen. Dennes tschacot klöfs deraf -- men i samma ögonblick låg också angriparen baklänges på marken af ett slag af soldatens gevär. Ljunggren och jag sprungo genast ur vagnen, med

pistolen (oladdad) i ena handen och sabeln i den andra, förklarande den blifva ein Kind des Todes som gjorde första steget närmare oss. Ingen ville bli första offret; vi fingo tid att parlamentera, våra angripare började skingra sig och vi lyckades, icke allenast att blifva dem qvitt och bringa våra skjutsare till sans, utan ock att frälsa några ryska blesserade officerare, som kommo åkande efter oss, på hvilka de uppretade formännen ämnade utföra sin hämd.

Men äfventyret var ej dermed slutadt. Vid ankomsten till den lilla staden Hagen, började våra skjutsare utfara i otidigheter och en af dem rusade mot mig, riktande ett hugg åt hufvudet. Jag lyckades vika undan för detta, och att gifva min angripare ett så väl afpassadt slag under näsan att han föll emellan vagnen och den ena stånghästen. Denna började slå, mannen att pestera -- och nu först blef oväsendet fullkomligt. Inom några ögonblick var torget fullt af menniskor, alla skreko och hotade, och knappast kunde vi, stödda mot vagnen, med sablarna hålla angriparne från oss -- då platskommendanten, hemtad af min alltid fintliga betjent, kom till stället och med sin myndighet lyckades skingra folkmassan.

Rätt belåtna med utgången af dessa obehagliga uppträden lemnade vi den, ingenting mindre än gästvänliga Hagen sedan vi tömt ett par buteljer Hochheimer med kommendanten, hvilken förklarade att vi gifvit en giltig anledning till det hotande tumultet, derigenom att min betjent fått, utan tilltal, ge ett slag med sin käpp åt en af stånghästarne; dock slutade han med att säga oss att die Herren Schweden waren immer vortreffliche Leute.

I Cöln stannade vi en dag för att åtminstone få någon kännedom om denna märkvärdiga stad och synnerligast för att beskåda dess härliga domkyrka. Under en promenad mötte jag en stor procession af prester och munkar, hvilken jag väl velat närmare beskåda; men fruktande att blifva tvungen till knäfall på den smutsiga gatan, skyndade jag undan, förirrade mig i labyrinten af krokiga, slingrande gator och måste efter flere fruktlösa försök betala en vägvisare som förde mig till rätta. Under vägen gingo vi in i en stor kyrka, der messa hölls vid ett af de många sidoaltarne. Efter medgifvande af min ledsagare, kunde jag dock gå omkring i öfriga delar af kyrkan, der jag, till min stora förundran flerestädes påträffade helgonbilder, iklädda granna, osmakliga t. o. m. löjliga drägter, till firande af den nyligen tilländalupna påskhögtiden. Jungfru Maria var utstyrd i sidenklädning öfverallt garnerad med dyrbara spetsar, hade ringar på alla fingrar, perlband o. d. på bröst och armar samt en troligen dyrbar krona på hufvudet, med hvilket allt himladrottningen såg rätt tafatt ut. Mest stötande var dock att se Kristus på korset klädd i en vid nattrock af storrosigt kinesiskt sidentyg! Jag prisade min lycka att icke tillhöra ett land der förnuft, känsla och smak så hånas och folket vilseledes af fanatiska prester.

Från Aachen, hvars förträffliga och eleganta bad jag icke underlät att begagna, gick resan genom det pittoreskt belägna Lüttich, lika märkvärdigt för sina många fabriker och manufaktorier, gevärstillverkningar m. m. Vidare genom Tirlemont och Louvain till Bruxelles dit jag ankom d. 21 april, och träffade der större delen af generalstaben samt en mängd kamrater och bekanta. Vid min uppvaktning hos h. ex. Adlercreutz anmälde jag att jag medförde depescher till kronprinsen, och anhöll att personligen få öfverlemna dessa i Paris, dit h. k. h. några dagar förut afrest. Detta nekades mig och jag hade den förargelsen att se M. v. Rosen, följande dag, med mina depescher resa till Paris: skälet till afslag på min ganska billiga begäran, förklarades vara: att h, ex. ämnade lemna mig ett uppdrag, vid arméns snart inträffade tillbakamarsch, hvilket, som han behagade säga, icke kunde anförtros någon annan. Detta var godt och väl -- men att vara 2 knappa dagsresor från Paris och icke få fara dit, var en känbar uppoffring, på hvilken jag ingalunda var beredd. Några dagar derefter hade jag på permission kunnat få göra denna resa tillsammans med ett par af kamraterna; men vid noggrann beräkning ansågs kostnaden

komma att uppgå till minst 35 louis-dorer, en för mig stor summa, hvars besparande för hustru och barn fick hålla mig skadelös vid hemkomsten för det förlorade nöjet af ett flyktigt besök i Paris.

Bruxelles kallas allmänt la petite Paris, och torde förtjena denna benämning, så väl för sina praktfulla palatser som för den smakfulla lyx och den glada lifliga sällskapston här träffas. Den lilla tid vi här tillbringade var ganska glad och omvexlande. Jag var inqvarterad i ett superbt palais vid det vackra Place Madelaine, hade der en egen våning, bemöttes med artighet och välvilja af husets egarinna, en gammal vicomtesse och hennes nièce, en ung visst icke otröstlig enka; hvar dag bjudningar, omvexlande societet, spektakler -- det ena nöjet aflöste det andra.

Det oaktadt blefvo dock uppbrottsorderna i hög grad välkomna; vi fingo nu vända hemåt, der likväl ett nytt, måhända ganska allvarsamt fälttåg mot Norge väntade oss.

Den 5 maj lemnade vi det lifliga Bruxelles. Kronprinsen, som ännu icke återkommit från Paris, skulle liksom general Adlercreutz inväntas i Hannover. Flere af generalitetet hade redan afrest och befälet öfver svenska armén blef uppdraget åt general Sandels under hemmarschen.

Jag erhöll befallning att resa ett par dagsmarscher framför den hemtågande armén för att med vederbörande auktoriteter anordna om truppernas inqvartering och förplägning, efter omständigheterna förändra förut anbefalda marschrouter och rastedagar samt äfven för tillfället disloquera förut varande preussiska och ryska trupper för att skaffa rum åt våra. Detta uppdrag, som vid åtskilliga tillfällen kräfde omtanke och uppmärksamhet, var i det hela ganska angenämt Jag reste efter beqvämlighet, uppehöll mig, hvar jag fann mig bäst, och njöt af den sköna årstiden, det härliga landet och de ständigt vexlande föremålen omkring mig.

I Louvain skildes jag vid kamrater och bekanta och gaf mig i väg framför våra marschkolonner. Redan samma dag råkade jag ut för ett vidt utseende äfventyr. Vid middagsbordet (rättare supén) i Tirlemont -- till det mesta upptaget af ryska artilleriofficerare -- tillät sig en af dem att på ett stötande sätt tala om svenska armén, om Sveriges förhållande till Ryssland. Jag kunde ej annat än tillrättavisa hans påståenden, diskursen blef häftig, och följden deraf blef en utmaning från min motståndare, som ock af mig måste antagas. Genast derefter aflägsnade sig mannen på tillsägelse af en äldre officer, en öfverste, hvilken likasom öfriga officerare, högeligen ogillade deras kamrats uppförande, försäkrade att han, såsom nu arresterad, icke skulle visa sig för mig, och bad mig ursäkta och såsom ogjord anse hans obehöriga utmaning. Naturligtvis tackade jag den välvilliga öfversten för hans bemedlande af denna obehagliga affär, och var rätt nöjd då jag fick aflägsna mig, efter ett vänligt afsked från sällskapet.

I Düsseldorff och hos prinsen af Reuss fordrades åtskilliga anordningar för att bereda svenska truppernas passage öfver Rehn och underhåll för en del deraf under en rastedag, hvartill äfven fordrades särskilda öfverenskommelser med befälhafvaren för de nyligen ankomna och i trakten förlagda danska kontingenttrupperna.

I Hamm förklarade borgmästare och råd, att de ej kunde mottaga svenska trupper, emedan en preussisk kolonn borde samtidigt med dessa inträffa. På min uppgift, att preussarne tagit en annan marschväg, gjordes intet afseende, hvarför jag nödgades säga dem att de svenska vore i antågande och skulle nog veta att sjelfva taga sig inqvartering och underhåll. Slutligen, och sedan man, efter häftig ordvexling, tvungit mig att skriftligen afgifva mina påståenden, lofvade man att rätta sig derefter hvilket äfven iakttogs.

Helt olika var förhållandet i den lilla staden Minden vid Weser, der 2:ne kolonner, hvardera af omkring 6,000 man samt kavalleri, skulle sammanträffa, och en af dem ligga öfver en dag. Staden var redan upptagen af en myckenhet marknadsbesökande; det såg omöjligt ut -- men genom vederbörandes välvilja och beredvillighet var affären uppgjord inom ett par timmar.

I Bielefelt hade jag tillfälle att bese och i flere timmar uppehålla mig i ett franciskanerkloster, der en pater fick uppdrag att föra mig omkring och visa klostrets härligheter. Min ciceron var en ganska intressant man; han kallade sig klostrets magister, upptog med mycken foglighet mina, jag bör erkänna det, alltför, uppriktiga anmärkningar om det onyttiga klosterlifvet, allt under bemödande att bringa mig på bättre tankar. Slutligen förestälde han mig för klostrets prior, en gammal man med ett ganska aktningsbjudande sätt att vara och yttra sig. På hans anmodan skref jag mitt namn, titel, m. m. i en för sådana anteckningar inrättad bok, hvarefter min ledsagare bifogade några rader, rätt smickrande för min person och min nationalitet, men slutande med de orden: "es ist nur zu bedauren dass er so irrige und verkehrte Meinungen von das Klosterleben hat." Vid afskedet skänkte han mig, under tillönskan af mera renlärighet, en rosenkrans, för hvilken han dock tycktes fordra och mottog en återskänk af en louisdor.

Efter flackande fram och åter, kom jag ändtligen d. 15 Maj till Hannover, der mitt uppdrag såsom generalqvartermästare upphörde. Först d. 22 anlände general Sandels och högqvarteret, och ett par dagar derefter blef allmänt uppbrott.

Hannover var, den tiden åtminstone, kändt för sin fullkomliga brist på sällskapsnöjen. Man iakttog en skarpt begränsad kastskilnad emellan gammal och ny adel, embetsmän och borgare; ett umgänge emellan dessa kaster hade varit otänkbart. En resande rysk general hade tillstält en lysande fest med bal, hvartill alla, som derpå kunde göra anspråk, voro bjudna; hela den s. k. corps délite undandrog sig bjudningen, för att ej komma i sällskap med en ung Graf Kielmansegg, som haft den djerfheten att gifta sig med ett fruntimmer utan hög börd, men af ovanlig skönhet, talangfull, rik, på allt sätt intagande och behaglig. Han sjelf tillhörde landets äldsta och mest ansedda familj.

Jag hade fått inqvartering på stadens förnämsta hotell och hade der till granne en landsman, baron Höpken, på resa till Haag, der han skulle bli minister. Vi båda voro mycket tillsammans, och ströfvade omkring i de vackra omgifningarne, såsom Mont brillant, Wallmodens Garten och Herrenhausen, det senare kändt för sina framför slottet belägna rika vattenkonster och en fruktträdskola af ofantlig vidd. Vi hade alltid muntert middagssällskap af resande vid table dhôte, der värd och värdinna presiderade, hvilka, med lätthet att tala flere språk, förenade en sällsynt förmåga att väcka och underhålla ett lifligt samspråk, nästan i hvad ämne som helst. Dagarne gingo på

detta sätt rätt angenämt, i synnerhet sedan jag händelsevis blef bekant i 2:ne familjer, båda från Hamburg, boende i en romantiskt skön trakt i närheten af Mont brillant. Sällskapstonen lifvades i dessa familjer af både vackra och intressanta glada damer; man var välkommen när som helst, kom och gick när man ville. Jag tillbringade der mina aftnar ganska trefligt.

Efter uppbrott från Hannover tågade vi ganska långsamt till vårt mål, åtföljde af de båda gardesregementena, och dröjde ett par dagar i den trefliga staden Celle, som med skäl kan kallas en oas i öknen. För att få se stadens mycket omtalade skönheter och visa en artighet för den synnerliga välvilja oss egnades, gjorde generalstaben en bal, som verkligen var smakfullt arrangerad och lifvad af en ypperlig musik från gardesregementena. Man sökte på allt sätt ge begrepp om svensk artighet och elegans, och damerna! icke voro de just alla förtjusande, men nog voro de förtjusta, hvilket de också erkände, så väl mammor som döttrar.

Från Ultzen, der högqvarteret qvarstannade ett par dagar, skickades öfv. löjtn. Nisbeth och jag förut till Rostock för att besörja truppernas förläggning i trakten deromkring samt embarkering. Resan i sällskap med den galenpannan Nisbeth var särdeles rolig och späckad med åtskilliga af honom tillstälda små äfventyr. Vi hade god tid och vi begagnade den för att sköta vår beqvämlighet och våra nöjen.

De 3:ne veckor vi tillbringade i Rostock gingo väl icke fort för den som hvar dag längtade få begifva sig hemåt, men likväl temligen angenämt. Jag hade ett ganska godt qvartér och trefligt sällskap i huset. Det vankades ej sällan middagsbjudningar af så väl enskilda personer som af staden; äfvenså sina lustpartier till landet, tillstälda af mitt värdfolk. Man samlades hvar afton hos general Sandels; jag var der den ende som ej spelade kort. Der spelades ganska högt, förluster af 100 louisdorer voro ej ovanliga, nästan alla vinster stannade i öfverste Ulfsparres och major Petrés fickor; den förre skämdes ej omtala att han i Bruxelles och under hemmarschen på detta sätt roffat åt sig omkring 10,000 rdr b:ko. Han vann en qväll 125 louisdorer af general Posse. Det var marknad i staden och derunder ett tillopp af industririddare af alla slag. Den, som i folkträngseln icke väl tog vara på sina fickor, kunde vara säker på att förlora deras innehåll. Äfven i husen måste man vara på sin vakt mot lurande spekulanter. Jag fick också en rätt dyrköpt erfarenhet, som kostade mig 22 dukater, hvilka en schackrare, förmodligen också Taschenspieler, knep midt för mina ögon under en vexling. En af kamraterna förlorade en gulddosa på nästan oförklarligt sätt; en annan miste 30 louisdorer, o. s. v.

Ändtligen slog den, åtminstone af mig, efterlängtade afskedstimmen, och midsommarafton fingo vi, från Wernamünde, embarkera på fregatten Galathé, till ankars på den öppna redden, en mil från land, omgifven af en flotta linieskepp, fregatter och transportfartyg till truppernas hemtransporterande.

Öfverfarten gick särdeles långsamt; först den 27 på förmiddagen voro vi på svensk botten i Karlshamn. Vädret var näml. för det mesta alldeles lugnt, så att hrr passagerare, högre och lägre, kunde på däck samlade kring ett bord spela pharao hvarje dag. Den stackars fältsektern, som under hela tiden förut icke spelat, skulle, på sin namnsdag, slå sig lös och fick betala det nöjet med en förlust till Ulfsparre och Petré af 90 louisdorer. Den 26 lågo vi, nära nog, hela dagen i sigte af skånska vallen midt för Cimbrishamn. Hafvet var slätt som en spegel; vi räknade 55 seglare omkring oss. Det var söndag och gudstjenst; alle man på däck; en stund af högtidlig andakt. I Tyskland blef man alltid och allestädes med förekommande artighet emottagen i qvarteren, och under vistandet

bemött som en vän af familjen, oaktadt det besvär och de kostnader som inqvarteringen der medförde. Huru olika vårt emottagande här hemma, af egna landsmän. Idel afvoghet och ovilja, i stället för välkomsthelsning. Den första fråga, jag vid ankomsten till mitt qvarter fick att besvara, var: "Huru länge skall detta elände räcka, hvarmed vi nu hemsökas?" Mitt svar att allt ömsesidigt obehag skulle vara slut om ett par dagar, kunde knappast ställa den förgrymmade värdinnan tillfreds. Samma erfarenhet och samma jemförelse gjordes af de flesta af kamraterna. I fråga åter om yttre ostentativ välvilja, så lät man den påskina i en kräslig middag, af staden tillställd på det sköna lust每stället Bellevue.

Ehuru med någon svårighet, erhöll jag permission på en månad -- och nu gick resan genom natt och dag till Stockholm, samt efter några dagars uppehåll, till Sundbyholm, der jag hade den glädjen få omfamna min älskade hustru och barnen, och med dem njuta ett gladt och bekymmerfritt lif hos mina aktade svärföräldrar. Men dagarne gingo med hast och jag var just beredd att afresa till armén, som då var samlad på gränsen mot Norge, då jag erhöll ett bref från öfverfältläkaren Weltzin, deri han, med kännedom af beskaffenheten af min blessyr och dess möjliga följder, allvarligen afråder från deltagande i det började fälttåget, och oombedd skickar mig ett läkarebetyg, på grund hvaraf han tillråder mig att begära entledigande från min anställning vid generalstaben. Denna alldeles oväntade och särdeles förbindliga tillstyrkan var så mycket dyrbarare och kunde med desto större skäl följas, som min blessyr hade, vid tillfället, för 3:dje eller 4:de gången uppbrutit för att genom bulning ge afgång åt små afsöndringar af de skadade refbenen. Jag skref med afgående post min underdåniga anhållan, hvilken naturligtvis beviljades, och kort derefter åtföljdes af en öfv. löjtn:s fullmakt i armén.

Efter några veckors förlängdt vistande på Sundbyholm voro vi samtlige åter i vårt trefliga hem, jag i min vanliga tjenstgöring, och allt gick å nyo i det gamla nötta hjulspåret.

1815. Året ingick under hotande utsigter. Starka sinnesrörelser hade under denna tid ansenligt förvärrat det onda hvaraf jag led, och läkarne, villrådiga om rätta behandlingssättet, förordnade en utrikes resa jemte begagnande af bad- och brunnsdrickning. Botemedlet (i fall det för sådant borde anses) var lätt att föreskrifva, men ytterst svårt att tillgodogöra sig för den hvars knappa tillgångar, till sista skärfven, togos i anspråk af dagligen tillväxande behof. Sjelf trodde jag ej mycket på de förespeglade resultaten af en resa, men min hustru hade dervid fäst sitt hopp och sin förtröstan; och hon, som förut med klok förnöjsamhet ansett vår ekonomiska ställning, den hon ock, med omtanke och sparsamhet, städse uppehållit, började nu lida af den medelbrist, som vid detta tillfälle visade sig. Hon sökte också öfvertala mig att till reskassa använda ett litet kapital, som hon nyss förut erhållit af en afliden gynnarinna, hennes gudmor, generalskan Siegeroth. Men att tillgripa detta första och enda kapital vi egde och hade hopp om att få, var mig omöjligt. Grefvinnan Cronstedt, hos hvilken min hustru alltid kunde påräkna ett moderligt deltagande och råd, ogillade äfven besagde kapitals användande, men lofvade att på annan väg söka vinna medel. Hon skref också till h. k. h. kronprinsen (Karl Johan) ett bref, deri hon, på det bevekligaste, anhöll om den höga herrns välvilliga åtanke och nådiga bistånd för hennes båda protegéer. Ehuru innerligt tacksam för grefvinnans välvilliga bemödande till min fördel, var jag dock för ingen del nöjd dermed, och föresåg rätt väl de invecklade förhållanden jag derigenom skulle iråka. Jag misstog mig icke.

H. k. h., hos hvilken jag, på befallning infann mig, var särdeles nådig och förekommande; talade om nyttan i allmänhet om resor, man hade sagt honom att jag i följd af min blessyr vore nödsakad att vid någon utländsk badort, söka förbättra min helsa och frågade mig hvart jag ämnade i sådant afseende resa. Jag svarade att jag icke

hade något mål för mig bestämdt, kunde icke heller af egna medel företaga någon resa, men att jag begagnande mig af den nådiga välvilja h. k. h. alltid visat mig, nu vågade hemställa, huruvida icke h. k. h. som redan afsändt flere officerare med h. k. h:s enskilda uppdrag, täcktes åt mig lemna ett sådant, hvarigenom jag, måhända, kunde få h. k. h. att tacka för återställandet af min helsa, och möjligen för bevarandet af mitt lif. Härpå svarades ett bestämdt nej, men med det tillägg ´ att det skulle för honom vara ett nöje att betala kostnaden för min tillämnade resa och badsejour, och fordrade blott få veta hvar jag ämnade uppehålla mig. Det blef afgjordt att jag skulle uppehålla mig minst en månad i Carlsbad, på h. k. h:s bekostnad, och på mina förnyade tacksägelser svarades: "laffaire nest pour moi quune bagatelle, mais jembrasse avec plaisir loccation dêtre utile à un officer de votre mérite, blessé prèsque sous mes yeux etc. revenez demain à midi, nous causerons de cette affaire". Dagen derpå mycket tal om andra saker, men intet om laffaire en question. Ändtligen, sedan toaletten var slutad: "Apropos de notre conversation dhier": Ni vill resa utrikes, och jag finner det rätt och nödigt -- men jag har inga medel att dertill bestå, mes moyens sont très bornès". Sedan detta flere gånger upprepats, tog jag mig friheten erinra, att jag icke begärt någon uppoffring af h. k. h:s medel, och att jag ämnade inställa en resa, som väl kunde vara mig nyttig, men icke positivt nödvändig. Derpå svarades med hetta: "Ni måste resa; hör noga på hvad jag nu föreskrifver: adressera en not till konungen och en af samma innehåll på franska till mig, deri ni begär att få ett anslag af allmänna medel för att göra en utländsk resa och uppehåll vid någon badort etc. Noten till konungen lemnar ni personligen till Wirsén (d. v. statssekter för krigsärendena) och säger honom, på mina vägnar, att han föredrager den i nästa konselj -- jag vill sjelf understödja er begäran. Förgäfves sökte jag erinra om det förmätna i en sådan begäran af mig, om det obehagliga uppseende den skulle väcka; bad att hela saken måtte få anses såsom icke ifrågasatt. Kronprinsen blef ond, for ut i förebråelser och befalde lydnad.

På min anmälan svarade Wirsén tvärt: "Tag igen er ansökan, den kan ej beviljas". Jag söker ingenting, jag blott framför kronprinsens befallning o. s. v. "Nå väl! tag hit, men bered er på afslag." Jag är beredd derpå, farväl.

Någon tid derefter får jag en generalorder att afresa till Tyskland och Belgien, för att allestädes der svenska trupper passerat eller uppehållit sig, efterspana huruvida några konvalescenter möjligen kunnat blifva qvarlemnade. Till respenningar anslogos 300 rdr hamb. b:ko.

Nu var jag illa deran! Huru efterkomma en sådan order utan betydligt tillskott af egna medel? Vid min underdåniga uppvaktning frågade h. k. h. "combien vous a ton accordé?" (Liksom han icke visste det) 300 rdr b:ko. "Ah, mais quelle misère!" E. K. H. Det är mycket såsom cadeau -- men för litet om dervid fästade vilkor skola uppfyllas. "Bry er om ingenting, res hvart ni vill, uppehåll er hvar ni finner er väl." Men, E. K. H., jag har fått en positiv order och huru våga att icke hörsamma den? "Jag svarar för följderna deraf. Sköt ni er helsa, och kom frisk hem, je vous souhaite un bon voyage! Jag får tala vid er vidare innan afresan" (således nya förvecklingar). Vid derpå följande uppvaktning fick jag det besynnerliga uppdrag att från alla ställen der jag något uppehöll mig, eller så ofta ämne sig erbjöd, skrifva till h. k. h. rörande den politiska opinionen i landet**[1]**, hvilken skulle discoursvis uppsnappas i sällskaper, i hoteller, vid table dhôte etc. Jag sökte komma ifrån detta uppdrag genom framställning af min fullkomliga oduglighet dertill, min bristande språkfärdighet, oförmåga att väcka och leda en diskussion, min sjuklighet och olust för sällskaper m. m. Men fåfängt; alltid den frågan om jag ej kunde höra hvad talades, förstå meningen deraf etc., hvarefter jag befaldes att återkomma dagen derpå för att få en skriftlig instruktion, claire et nette. Detta räckte mer än en vecka; ömsom nådigt, ömsom onådigt emottagande; alltid utan resultat. Ledsen och uttröttad häraf tog jag det parti att i stället för att afvakta någon instruktion blott anmäla att jag ämnade resa den följande dagen, och att jag sålunda anhöll få göra min afskedskomplimang och aflägsna mig -- men väl hunnen till dörren hejdade h. k. h. mig med de orden: "faites

moi le plaisir de me donner de vos nouvelles, de tous les lieux que vous visitez, etc. et envoyez vos lettres par des estafettes sous ladresse de M:r Hjort à Hambourg." Jag var rådlös. "Mais, monseigneur, les estafettes sont très chères en Allemagne. Je vous rembourserai après votre retour. Il faut avouer que je ne suis pas en état davancer les sommes nécessaires. Vous avez raison; allez voir le comte dEngeström, et dites lui, de ma part, quil vous donne un ordre sur m:r Hjort (ministerresident i Hamburg) qui vous autorise de toucher de largent à besoin."

Jag instälde mig hos grefve Engeström, bad honom vara förvissad att jag rätt väl insåg att en sådan invisning på ministern i Hamburg icke kunde lemnas mig på grund af en muntlig helsning från kronprinsen, men att jag blott i följd af uttrycklig befallning hade i detta afseende vändt mig till h. ex. Han lofvade likväl sjelf tala vid kronprinsen; bad mig dröja några dagar i Hamburg och afvakta en ordre till ministern, och rådde mig att i händelse en sådan ordre uteblef, anse frågan derom, äfvensom om korrespondensen, såsom den aldrig varit väckt.

Emellertid hade halfva juli månad förgått under detta lumpna krångel, innan jag kunde ge mig i väg (och jag begaf mig genaste vägen till Ystad.)

Om bord på postjakten träffades en fransk turist, en m:r Tillet, en uppslupen glad tok, alldeles passande för att skingra den tungsinthet, hvaraf jag städse plågades. Från Trawemünde åkte vi tillsammans till Lübeck och vidare till Hamburg, der vi också bodde tillsammans under 8 dagar, så roliga som jag under min sjuklighet och hemlängtan kunde få dem.

M:r Tillet, som senast kommit från Amerika, på resa derifrån till Hamburg, lidit skeppsbrott på norska kusten, rest landvägen från Göteborg till Ystad, utan att förstå ett ord af landets språk, var särdeles hemmastadd i Hamburg, der han i sin ungdom varit anställd på ett köpmanskontor. Hvilka fröjder han lofvade sig af återseendet, af vänner och bekanta, hvad man skulle fira honom, öfver allt skulle han emottagas med öppna armar, och vid allt detta skulle jag vara med, bli införd i de bästa hus i Hamburg, o. s. v. Genast efter vår ankomst började s också vår vandring för att uppleta de såta vännerna från ungdomstiden -- men inga öppna armar sträcktes mot den storligen bedragne vännen. Hvar och en hade sina geschäft, ingen minut öfrig att åhöra erinringar om fordna förhållanden, alla voro belåtna med att slippa den käre vännen, ingen enda bjöd honom förnya besöket. Den bäste vännen af alla träffades slutligen på promenaden (am Alster); han hade icke glömt gamla vänskapsförbindelser, i följd af hvilka han påstod sig ega en fordran af 18 louisdorer hos m:r Tillet. Herrarne åtskildes ändtligen under rätt skarpa utgjutelser mot hvarandra. En hel timme var m:r Tillet förtviflad; den andra timmen svor och pesterade han öfver les lourds Allemands, och snart var han fullkomligt tröstad då jag, i stället för de presentationer i de bästa hus han förespeglat mig, lofvade presentera honom hos hrr Hjort, den ene svensk minister, den andre svensk generalkonsul. På en festlig supé hos spanske ministern gjorde jag bekantskap med en i hög grad märkvärdig och intressant man. Under supén lifvade af champagnen, kommo vi i en ganska animerad politisk diskurs, hvarvid efter vanligheten jag skarpt utfor mot ryssarne. Hans gillande och medhåll i allt, äfvensom hans flytande språk, styrkte mig i min förmodan, att han var fransman, men han var dock ryss. Denna omständighet gaf anledning till en förklaring, som å ryssens sida slutade med det yttrande: Gardez cette opinion chez vous, elle vaut cent mille hommes, etc. Jag fick sedan tillfälle att förnya denna bekantskap och storligen förundra mig öfver mannens ovanliga egenskaper.

Aldrig har jag sett så sluskiga officerare som de danska vid denna festliga inbjudning. Uniformer af kommiskläde, smutsiga smorlädersstöflar, skick och fasoner, sämre än de sämsta underofficerare hos oss. En enda regementsofficer utmärkte sig för umgängeston och snygg klädsel: men också var det en prins af Holstein, chef för de andra oborstade herrarne.

Sedan jag förgäfves väntat det utlofvade kreditivet från Stockholm, gaf jag mig åter i väg, med destination till Pyrmont.

De första 4 milen från Hamburg längs Elben företedde en tafla af odling och fruktbarhet, af verksamhet och lif, hvartill ett motstycke svårligen kan träffas. På båda sidor om vägen fruktträd af flera slag. Jag plockade päron utan att resa mig upp i vagnen, och en slokande gren af ett plommonträd, som slog emot öfverkanten af sufletten, öfversållade mig med ypperliga plommon. På andra sidan af Elben, allting förändradt, den stora heden (Lüneburgerheden) börjar, och inpå den möter man staden Lüneburg, som genom forna tiders besynnerliga infall blifvit anlagd i denna ödemark. För fjerde gången återsåg jag nu denna gamla stad, och tillbragte der natten i ett hotell, som fordom varit kloster, der man gaf mig ett rum, som för några hundra år sedan troligen varit ganska ståtligt, men nu var ödsligt, dystert och otrefligt i hög grad; en säng af minst 4 alnars bredd, på en hög fotställning, omgifven af tjocka damastgardiner; en ljusstake af drifven koppar, jemnårig med ett stort svart skåp och några stora högkarmiga tunga stolar: allt var hemskt och representerade en längesedan förgången tid. Jag var glad att åter komma i min vagn -- men nu förestod den ödsliga färden öfver Lüneburgerheden, Omöjligt att komma fortare än i gående; ingen egentlig väg, blott djupa spår korsande hvarandra i den lösa sanden, och till all olycka var min svenska vagn för smal i gången för att kunna följa dessa spår eller rättare diken. Denna omständighet gaf postiljonerna ständiga anledningar till gräl och till afvikelser från den s. k. landsvägen. På hvar poststation hördes: der Wagen spürt nicht, jemte gräl deröfver, ovilja och långsamhet. Uttråkad och nedstämd kom jag ändtligen sent på aftonen och efter 17 timmars färd på 10 1/4 tyska (7 svenska) mil, till den lilla täcka staden Celle, der ett godt nattläger utplånade dagens öfverståndna vedervärdigheter.

På andra sidan Hannover får ändtligen landet ett mera omvexlande skaplynne, och ögat hvilar med välbehag vid de med lummiga ek- och bokskogar klädda höjder, som omkransade de bördiga dalarne. Jag andades lättare, då jag i trakten kring Hameln fick med mer än vanlig fart rulla utföre några temligen branta backar. Jag hade icke sett sådana sedan jag lemnade Sverige, och jag helsade dem med särdeles nöje såsom gamla bekanta. Under vägen mötte jag en mängd från Pyrmont återvändande brunnsgäster, af hvilkas -- åtminstone de flestas -- förnöjda utseende, jag sökte draga den slutsats, att de voro nöjda och belåtna med sin brunnsdrickning. Detta besannades fullkomligt, då jag vid en poststation -- Springar -- gaf mig i tal med flera resande; alla prisade Pyrmonts vatten, alla ansågo sina djerfvaste förhoppningar på dess helsobririgande förmåga uppfylda.

Lifvad af dessa underrättelser, full af hopp och förtröstan och med sinnet upprymdt af en omgifvande egendomligt vacker natur, nalkades jag målet för min resa, der mitt framtida öde, gladt eller sorgligt, skulle bestämmas. Genast vid ankomsten var jag lycklig att -- efter på vägen erhållen adress -- få ett godt qvarter, det bästa i den lilla staden; mottogs af en fryntlig värdinna, som i sitt hus erbjöd mig ett muntert umgängeslif och gaf mig välvilliga föreskrifter om hvad en främling hade att iakttaga; och hennes vackra, pratsamma dotter, nyligen skild från sin man, efter ett års giftermål, syntes komma att ge mig god öfning i tyska språket. Från Hamburg hade jag rekommendationsbref till ett par familjer, och min värdinna erbjöd sig äfven att skaffa mig bekantskaper, så att första intrycket på stället tycktes åtminstone gynsamt, bådande nöje och trefnad.

De första dagarne voro dock allt annat än behagliga. Mitt onda förvärrades stundeligen, och en derom rådfrågad läkarer rådde mig att åter resa hem, medan ännu var tid. Detta var likväl nära nog omöjligt, jag måste hålla ut på stället och detta blef också min räddning. Det onda gaf hastigt med sig, vattnet bekom mig synnerligen väl, och äfven läkaren förutsade mig sehr heilbringende Nachwirkungen. Med lättadt sinne började jag åter finna sällskaplifvet just icke angenämt men drägligt. Jag lät presentera mig på det furstliga hofvet, letade upp de familjer, till hvilka jag var rekommenderad, gjorde bekantskaper till höger och venster och utflykter till omgifvande orter, hvaribland den lilla staden Lüders, utmärkt för sina klosterbygnader, nu inrättade till hospitaler, och för sina tillverkningar af spetsar o. d., i båda afseenden erinrande om Wadstena hos oss.

Fursten af Waldeck, tillika grefve af Pyrmont, residerade derstädes om somrarna tillika med sin mor, enkefurstinnan, och 2:ne sina systrar. Han, en helt ung man, ansågs något folkskygg och var särdeles blottad på förmåga att underhålla, till och med att uppfatta en diskurs, då den ej rörde hans ganska betydliga stall. Damerna voro allmänt uppbragta på honom för hans kallsinnighet emot könet. Men vid de tésocieteter, som gåfvos vid det lilla hofvet och der le beau monde samlades, var ganska trefligt och muntert samt vida mer otvunget och tarfligt än på s. k. småsupéer l Sverige. Kortspel kom aldrig i fråga, men lekar och dans, tillstälda af de yra, glada prinsessorna. I öfrigt och utom detta lilla hof, ingen sammanhållning till sällskapslif; alla främmande för hvarandra, inga gemensamma nöjen; mängden af menniskor, af snart sagdt alla nationer, var för stor. Ingen brunnspolis som vid våra helsobrunnar; helsovattnet iskänktes hela dagen igenom; man drack när och hur mycket man behagade; åt hvad som smakade, sof efter lystmäte. Två spelhus öppna hela natten, från kl. 9 om aftonen, då sammanringning skedde till spel. Af den maskulina societeten var en stor del spelare ex professo, bland hvilka högst betydliga summor rulerade hvarje natt, och af den feminina rätt många på hvilkas blixtrande ögon kunde ses, att de voro der, somliga för att få sig *en* man, andra för att skaffa sig flera. Hos min värdinna samlades dock ett mera valdt sällskap nästan hvar afton, bestående dels af ortens innevånare, dels af främlingar. Af de förra var en svensk: hofsekreteraren Boheman med sin fru. Han, märkvärdig för sin deportation från Sverige under början af Gustaf Adolfs regering, hade utgifvit en afhandling om sina i sitt fädernesland utståndna förföljelser, som gjorde mycket uppseende på stället. Mannen hade varit den nyligen aflidne furstens synnerlige vän och åtnjöt allmän aktning samt deltagande såsom martyr. Jag besökte denna familj ett par gånger, men blef aldrig rätt slug på den mystiske, besynnerlige mannen eller på hans beskrifningar om utståndna lidanden och förföljelser. Af främlingar träffade jag min bekante sedan vistelsen i Hamburg, den ryske öfversten. Han fans i alla sällskaper, alltid glad och intressant, alltid efterlängtad, alltid omgifven af uppmärksamma åhörare och åhörarinnor; talade med lika lätthet flera språk. Vi promenerade dagligen tillsammans, i anledning hvaraf äfven därvarande ryska officerare sökte af mig få reda på hvem mannen var. Ingen kände honom. I ett sällskap af några preussiska officerare hade han omtalat mig såsom författare af ett par militära skrifter, och såsom i Sverige ganska fördelaktigt känd. Men huru han kunnat förskaffat sig någon kunskap om mig, fick jag aldrig veta. I stället berättade han om tilldragelser under revolutionen 1809 med en fullständighet och noggrannhet, som om han sjelf dervid varit närvarande och deltagare. Han hade likväl aldrig varit i Sverige. Allestädes kände han personer och förhållanden och framstälde dem på ett sätt som fängslade uppmärksamheten. Skickligare kunskapare har väl aldrig funnits, ej en gång i Ryssland.

Vid den s. k. första middagstaffeln befann sig en polsk furste med gemål (furst Czartoritzky, om minnet ej alltför mycket bedrager mig.) Han var tyst och sluten, blandade sig aldrig i konversationen och aflägsnade sig genast efter måltiden. Jag ådrog mig en dag hans uppmärksamhet genom en politisk dispyt, som påtrugades mig af min bordsgranne (en engelsman) och hvarunder han (fursten) lär hos mig förmärkt någon öfverensstämmelse i tänkesätt. Efter middagen gaf han sig i tal med mig, och då han fått veta att jag var svensk, bjöd han mig till sig.

Naturligtvis begagnade jag mig deraf. Konversationen, hvaruti furstinnan äfven med liflighet deltog, vände sig uteslutande kring Polens olyckliga förtryck under Ryssland och dess alltmer mognande beslut att afskudda sig det förhatliga oket. Jag tog mig friheten ifrågasätta den lyckliga utgången af ett sådant företag, icke endast på grund af Rysslands öfvermakt utan förnämligast med afseende på den splittring, som rådde inom den mäktiga polska aristokratien (på hvars sammanhållighet likväl allt berodde), ett förhållande hvarom svenska krigshistorien hade mycket att omtala o. s. v. Han gillade helt och hållet anmärkningen, men försäkrade att olyckan hade nu förenat alla sinnen och att aristokratien, som disponerade och var i besittning af ofantliga tillgångar, skulle, nu mera förenad med och understödd af folket, offra allt och sig sjelf till vinnande af det stora målet. Hans sista ord voro minnesvärda: "Ännu, sade han, är icke allt beredt, men ni skall få se att inom 15 à 16 år skall Polen vara fritt, åtminstone värdt att vara det." Han lät också ej otydligt förstå att Sveriges biträde kunde påräknas i följd af dess egna intressen. Detta sades 1815, och Polens befrielsekrig började enligt förutsägelse 1830.

Bland mina förlustelser var att besöka en koloni af qväkare, som hade anlagt ett litet jernmanufaktori vid ett vattendrag, som genomskar en romantiskt skön dal, med rätta kallad Friedensthal. En gammal man, som syntes vara en slags styresman för samhället, föreföll mig särdeles aktningsvärd och hans visserligen något dystra, men på en hög och ädel verldsåsigt grundade samtal voro i hög grad anmärkningsvärda. Jag bevistade en gång gudstjensten i deras kyrka; efter en djup och långvarig tystnad, egnad -- som det tycktes -- åt upplyftande betraktelser, uppstod en man -- en smed -- aftog sin hatt och förklarade att han hade fått en andens ingifvelse, hvilken han ville meddela församlingen. Han talade om Kristi kärlek för menniskorna under sin vistelse på jorden, om vår pligt att genom efterföljd af detta höga föredöme bevisa vår rätta tro och på detta sätt sjelfva blifva lyckliga i denna och i en tillkommande verld. Hans framställningssätt var naturligtvis högst tarfligt och enkelt -- men hvad han yttrade gick från hjertat och fäste sig säkerligen i mångas hjertan.

Vid de blandade aftonsällskaperna på det lilla hofvet sökte det förnäma partiet, den s. k. Corps délite, skarpt särskilja sig från den öfriga societeten, men som jag ej låtsade förstå denna destination utan behandlade alla lika, lär man slutligen ansett mig vara af fullblodsras. Dertill bidrog min grad af öfv. löjtn., som alltid tillskyndade mig benämningen Colonel, äfvensom mitt ungdomliga utseende, hvarför ock man yttrade om mig: Colonel à son age, y sen faut bien de merite. Med merite underförstods alltid högadlig börd. Jag skrattade i mitt sinne och lät dem tro.

Men lefnaden bland alla dessa olika, sins emellan främmande menniskomassor började blifva tråkig och motbjudande. Jag led af att bland detta sällskapsvimmel vara ensam, icke ha någon, till hvilken jag kunde sluta mig förtroligt, ingen, som för mig kände det ringaste deltagande. Snart öfverföll mig en stark hemlängtan, den vanliga mjeltsjukan ville ej mer låta afvisa sig, jag måste vända hemåt. Det skedde ock någon af de sista dagarne af augusti, under det glada medvetandet och den lyckliga känslan af förbättrad helsa; och med verklig glädje återsåg jag några dagar derefter det gamla Hamburg. Af några dels lustiga, dels förtretliga händelser under vägen vill jag anteckna en enda, som efteråt utgjort ett tillfredsställande minne. I Hameln träffade jag en preussisk officer, som berättade att polisen i Hannover hade arresterat en svensk kavalleriofficer, fråntagit honom hans ordensdekorationer och behandlat honom på ett ovärdigt sätt, allt för dennes deltagande i en tvist, som med värjan blifvit afgjord.

Genast vid ankomsten till Hannover instälde jag mig hos polisministern, hvilken med mycken artighet och

obegripligt tålamod åhörde mina ganska häftiga påståenden om upprättelse för den skymf och det förorättande man tillåtit sig mot en svensk officer.

"De upplysningar man lemnat er rörande mannen i fråga hafva, i händelse de varit sanna, gifvit er full rättighet att fordra upprättelse åt en landsman för oskyldigt lidande, och långt ifrån att ogilla er häftighet mot mig, finner jag den ganska billig. Men nu torde ni med lugn besvara mina frågor. Huru finner ni denna skrift?" (Det var ett respass för baron von Holländer f. d. löjtnant vid Mörnerska husarregementet och utfärdadt från svenska högqvarteret i Stralsund, 1813). Naturligtvis fann jag dokumentet falskt, skrifvet på en eländig svenska, och kunde på ansvar försäkra, att någon officer med det uppgifna namnet icke ens funnits inom svenska kavalleriet. Fången efterskickades. Han var en bildskön ung man, med ett i alla afseenden förekommande sätt att presentera sig, äfven i sin närvarande olyckliga ställning. Han berättade, att hans namn var Holländer, född i Göteborg af judiska föräldrar; att han om hösten 1812 blifvit af sin far sänd till Hamburg för att uppbära en betydlig summa penningar; att han, lättsinnig och förflugen, rumlat bort penningarne, tordes ej dem förutan begifva sig hem; tog värfning vid de om våren 1813 till Stralsund öfverkomna Mörnerska husarerna; ledsnade vid sin underordnade ställning; rymde, skref åt sig det nu anhållna respasset; köpte i Berlin och dekorerade sig med svärdsordens stjerna och tapperhetsmedaljen och lyckades, så utstyrd, under namn af baron von Holländer, få anställning som löjtnant vid ett preussiskt kavalleriregemente. Allt gick väl under en längre tid, då omsider några misstankar började uppstå vid regementet rörande hans antecedentia, med anledning af hvilka han fann rådligt att ge sig på flykten, men vidtog tillika den olyckliga utväg att tillnarra sig en summa penningar på en falsk assignation, ställd på en af hans kamrater. Irrande omkring under olika skepnader och i tanke att hinna kusten och undkomma på ett fartyg, hade han blifvit gripen i Hannover och skulle nu utlemnas till närmaste preussiska embetsmyndigheter. Efter fångens aflägsnande och efter å min sida aflagda tacksägelser för den välvillige polisministerns öfverseende med mitt första uppbrusande, frågade jag hvad öde nu förestod den olycklige, hvarpå bestämdt svarades, att han ikce kunde undgå repet, men att hans lif kunde frälsas, om jag lyckades förmå svenska ministern i Hamburg att reklamera honom såsom svensk undersåte, hvarför ock han -- polisministern -- erbjöd sig att dröja med den olyckliges utleverering, till dess en sådan reklamation skulle hinna ankomma. Att jag med förtjusning omfattade detta uppdrag var naturligt, och några dagar derefter hade jag den glädjen erfara, att den stackars lifdömde var reklamerad och på väg till Hamburg, hvarifrån han sedan skulle öfversändas till sina anhöriga i Göteborg.

Den tiden underhölls förbindelsen mellan Ystad och Trawemünde med en enda liten postjakt en gång i veckan, och som jag ankom till Hamburg sedan denna nyss afgått, måste jag i flera dagar afvakta först dess återkomst och blef dervid ytterligare ett par dagar uppehållen i Trawemünde för motvind, hvilket allt var ett svårt hinder för tillfredsställandet af min ifriga hemlängtan.

Ändtligen hade jag det nöjet att återse och det ännu större att strax derefter få lemna det otrefliga Ystad och derifrån genom natt och dag skynda till mitt efterlängtade mål: till det hjertliga emottagandet af hustru, barn och vänner.

Snart var allt åter i sitt vanliga skick, min tjenstgöring vid krigsakademien började d. 1 oktober, och mina enskilda arbeten åter i gång, nu företagna med förbättrad helsa, ny kraft och ökad liflighet.

---

[1] Det var efter Napoleons återkomst från Elbe under de 100 dagarne.

IV.

Episoder med Karl Johan och general Cardell.

1816. Detta år gjorde en stor förändring inom vår närmaste omgifning, genom den allmänt värderade grefvinnan Cronstedts bortgång. Med henne förlorade min hustru en moderlig vän, ett stöd att med tillförsigt anlita, och hela den genom grefvinnan förut sammanhållna sällskapskretsen på Carlberg blef nära nog splittrad och upplöst.

D. v. kronprinsen (Karl Johan) brukade mottaga uppvaktningar sedan han ätit middag och med sitt bordssällskap ingått i ett annat rum, der hvar och en kunde utan anmälan inställa sig. H. k. h. hade äfven gifvit tillkänna att han vid dessa uppvaktningar ville med nöje se dem, som under föregående kriget tjenstgjort och närmare omgifvit hans person. I följd deraf ansåg jag mig äfven böra då och då visa min ringa person och hade dervid den glädjen att med godhet och välvilja bli mottagen. Vid ett sådant tillfälle kom h. k. h. mig till mötes vid mitt inträde i rummet och utan all dertill förut gifven anledning befalde att jag skulle skrifva 1Histoire de la guerre du 1813, et de la manière quelle puisse servir à linstruction des jeunes officiers. Till erhållande af vidare order skulle jag dagen derpå inställa mig hos h. k. h. Alla de undflykter jag då förebar voro förgäfves, och på det intet hinder skulle möta, fick jag tillåtelse att af h. k. h. sjelf begära alla upplysningar, som jag icke af tillgängliga handlingar eller på annat sätt kunde erhålla. Det enda medgifvande jag kunde utverka mig var att arbetet, i stället för att särskildt tryckas, skulle införas i krigsvetensk. akad. handlingar, (således med mindre fordran på fullständighet). Slutligen befaldes att ifrågavarande opus skulle författas på franska för att föreläsas h. k. h. och underkastas dess granskning.

Jag var i en gruflig vånda -- men för att ej öka densamma genom tidsutdrägt, grep jag genast verket an och anmälde mig efter någon tid med första afdelningen deraf (Operationen på högra Elbstranden). Läsningen deraf blef anbefald att börja följande dag; men då kommo åtskilliga hinder i vägen för fortsättningen och ett nådigt: vous dinerez chez moi, après le diner nous continuerons notre lecture. På eftermiddagen samma sak; mångfaldiga afbrott och högst intressanta anmärkningar och åsigter, men föga läsning: sålunda fortgick i nära 14 dagar, hvarunder vi ej hunnit längre än till truppernas uppställning för bataljen vid Gross-Beeren. Här afbröt prinsen tvärt, med anmärkning att de förberedande trupprörelserna icke voro fullständigt motiverade. Jag tog mig friheten erinra att, för att motivera h. k. h:s väl och omsorgsfullt beräknade förberedelser, fordrades en uppfattning af ämnet, som nära nog skulle förutsätta förmågan att sjelf kunna utföra sådana. Derpå följde en examen om och hvilka rörelser och dispositioner som jag icke förstod. Jag lyckades -- som jag tror -- att nöjaktigt besvara de framstälda frågorna, med undantag af deri rörande svenska och ryska arméernas dragning ur högra flanken bakom Zaar och Nuthfloden, innan de förenades med preussiska armén, hvilken rörelse jag nödgades erkänna, att jag icke förstod. Med skarp tonvigt yttrade då kronprinsen: "Ni kan ej förklara, ni ogillar således denna rörelse; jag vill bestämdt höra er tanke derom." Jag svarade: "jag måste då tillstå att jag ej förstår den, ty mig synes, att fienden i följd af densamma *kunnat* kasta sig med samlad styrka öfver den uppstälda preussiska armén, innan e. k. h. hunnit komma till undsättning, om nämligen fienden framryckt med mera skyndsamhet än nu var händelsen." Vid detta yttrande gaf prinsen mig en mörk blick, slog mig på axeln och sade: on mavait

donné des fausses renseignements, voilà la raison. Ifrån denna stund, ingen läsning mer.

Min dagliga uppvaktning hos kronprinsen och långa samtal allena med den höge herrn, tycktes emellertid hafva gjort uppseende och väckt någon misstänksamhet hos hans omgifning. Också, då jag några dagar efter den afbrutna läsningen infann mig vid timmen för den vanliga uppvaktningen blef jag afvisad med den uppgift att h. k. h. icke den dagen tog emot -- rummet innanför var likväl fullt af uppvaktande. Detta förundrade mig, hvarför jag förnyade försöket flera dagar å rad, men alltid med samma resultat. Det blef nu af intresse för mig att utröna om den afvisande befallningen kunnat komma från kronprinsen sjelf eller, hvad troligast var, från dess om hofgunsten afundsamma omgifning. Jag anmälde mig derföre till erhållande af en enskild audiens, hvilken beviljades på 3:dje dagen, en påföljande torsdag. Uppkommen på utsatt dag och klockslag, kom kammarherren (baron Nauckhoff) emot mig mycket ifrig, förklarande sin förundran öfver min försummelse att icke enligt nådig befallning hafva infunnit mig dagen förut. Jag visste ganska väl att jag icke misstagit mig om tiden, hvilket ock vitsordades af grefve Erik Lewenhaupt; men fåfängt att öfvertyga Nauckhoff, som nekade att anmäla mig. Han måste likväl dertill omsider beqväma sig, under förklarande att h. k. h. ganska onådigt upptagit mitt uteblifvande och skulle komma att allvarligen ge sitt missnöje tillkänna. Företräde blef mig genast beviljadt och i stället för den af Nauckhoff förkunnade onåden fick jag fägna mig af det mest förekommande och välvilliga emottagande. Efter inhemtande af beskaffenheten af mina enskilda förhållanden frågade kronprinsen hvilka utsigter och förhoppningar jag hade för framtiden, förundrade sig att jag ej, som så många andra, begärt något af honom, och slutade med att säga: "vous me feriez un plaisir en me donnant 1occation de vous montrer combien je desire vous être utile." Förvånad öfver detta nådiga deltagande, bemödade jag mig förgäfves att uttrycka min lifliga, underdåniga tacksamhet, men vågade -- på förnyad uppmaning -- dock utbedja mig h. k. h:s nådiga åtanke, då chefsplatsen vid landtmäteriverket i riket, i anseende till innehafvarens höga ålder, sannolikt skulle snart bli ledig. Med mycken godhet svarade kronprinsen: "Denna beställning har jag bestämdt lofvat min adjutant Forsell, och det förundrar mig att ni ej vet det; men jag vill göra er till landshöfding". Jag tillstår att jag, med någon erfarenhet om halten af sådana löften, ej fäste mig synnerligen vid detta, hvilket h. k. h. också sjelf lär bemärkt, ty han upprepade å nyo sin försäkran med tillägg att jag, vid första underrättelse om att något län skulle bli ledigt, genast skulle vända mig till honom, äfven skriftligen ifall han vore frånvarande.

Frampå sommaren blef jag på kronprinsens befallning ledamot i en komité till utarbetande af ett tjenstgöringsreglemente för armén. Komitén, under generalen baron Schultzenheims ordförande, hade redan en längre tid behandlat detta ämne, och till större delen afslutat utarbetandet deraf. Mitt uppdrag var blott att författa ett tillägg om fältbefästningar och rekognosceringar. Detta var en lätt sak. Men då jag erhöll del af det redan färdiga, med skyldighet att deröfver afgifva mitt utlåtande, kom jag i stor förlägenhet. Jag fann det planlöst till sin uppställning, oredigt och vidlyftigt redigeradt, en del t. o. m. alldeles kassabelt. Några anmärkningar till rättelse kunde icke komma i fråga: det hela borde omarbetas. Men att framställa ett sådant förslag, var att stöta de mest ömtåliga intressen och att trampa på ömma liktornar. Jag började med att för generalen antyda mina åsigter, ehuru länge utan framgång; men då jag, såsom väl bekant i huset, erbjöds att der äta middag de dagar komitén skulle samlas på e. m., fick jag tillfälle att innan ledamöternas ankomst vid pipan och kaffekoppen bearbeta vår ordförande och lyckades snart att få honom ej allenast att godkänna mina åsigter, utan ock att anse sig sjelf såsom den egentliga motören till dem. I skydd af detta stöd och under åberopande af generalens egna idéer, kunde jag sedan varsamligen framkomma med mina förslag, hvilka också blefvo af komitén antagna, ehuru med sura miner af somliga. Efter långvariga öfverläggningar, tvister, söndringar och medgifvanden, alla förökade och invecklade genom ordförandens virriga mångordighet och vissa ledamöters auktorliga ömtålighet, hann man omsider komma öfverens om planen samt de förnämsta principfrågorna, hvarefter komiterade öfverenskommo att åt mig uppdraga redaktionen af arbetet, och i mån af dess fortgång detsamma för komitén

föredraga. Min tid var sålunda hvarje stund upptagen, enär jag jemte min tjenstgöring vid krigsakademien äfven hade enskilda arbeten, på hvilka berodde mitt ekonomiska bestånd, och hvilka således icke fingo försummas.

1818. Jag var denna tid ganska väl anskrifven hos de högre vederbörande, af hvilka jag i socialt hänseende, stod i något beroende, och man uppskattade min förmåga och skicklighet vida högre än den förtjenade. Under sådana förhållanden hade jag kunnat göra -- hvad man kallar lycka; men jag saknade både lust och förmåga att uppfatta och lämpa mig efter personer och förhållanden, var och förblef sålunda oanvändbar. Och rätt väl var det! I en vidsträcktare verkningskrets skulle jag känt mig tafatt och främmande, och allt anseende för duglighet gått förloradt. Numera, vid slutet af min långa tjenstebana, anser jag mig äfven deruti hafva varit lycklig, att jag undgått sådana förhållanden, i hvilka min ringa skicklighet och förmåga blifvit satta på alltför hårdt prof.

H. ex. grefve Stedingk, dåvarande kansler för krigsakademien, visade mig särdeles förtroende och välvilja, och hans hus stod mig alltid öppet, ehuru jag blott med mycken sparsamhet begagnade mig deraf. En dag under samtal om åtskilligt rörande krigsakademien, uppdrog h. ex. åt mig att efter en allmän af h. ex. angifven plan författa ett fullständigt förslag till förändrad organisation af krigsakademien och förbjöd mig tillika att icke på minsta sätt meddela mig i detta afseende med akademiens guvernör, emedan som orden föllo: "jag icke har något förtroende för den mannen." Hurudant detta mitt förslag än må hafva varit, vill jag nu lemna derhän. Allt nog, det gillades fullkomligt af h. ex. äfvensom af dennes måg general Björnstjerna, d. v. generaladjutant för armén, af hvilken det för konungen Karl Johan anmäldes, hvarvid jag äfven var befald att närvara, för att ytterligare afgifva nödiga upplysningar och förklaringar i ämnet. Konungen tycktes väl gilla förslaget, men dess egentliga anmärkningar syntes mindre egnade sjelfva organisationsfrågan, än riktade mot akademiens styrelse, som med och utan skäl skarpt klandrades. Också syntes general Björnstjerna ganska missbelåten då jag enligt min öfvertygelse i åtskilliga omständigheter sökte försvara guvernörens tillgöranden. Snart derefter underrättade mig h. ex. Stedingk att kongl. maj:t bifallit den föreslagna organisationen, att den skulle införas så snart medel dertill hunnit beredas, och att jag skulle utnämnas till akademiens styresman. Betygande h. ex. min uppriktiga tacksamhet för mig visadt förtroende, anhöll jag tillika om den ynnest att så väl mitt författareskap till det gillade förslaget som mitt ifrågasatta chefskap måtte t. v. få blifva en hemlighet. Detta lofvades, men kort derefter var hela affären känd af kanslerens sekreterare, så af dennes goda vän, qvartermästaren på Carlberg, kapten Montan, och i följd deraf af hela Carlsbergsstaten. Jag kom derigenom i en falsk och rätt obehaglig ställning, synnerligen till guvernören som på allt sätt visade mig köld och missnöje. Detta grämde mig rätt mycket, ty jag var skyldig honom tacksamhet, erkände det uppriktigt, och hade verkligen handlat i öfverensstämmelse dermed under de samtal rörande hans person som med vederbörande förekommit. Jag nödgades således att med grefve Cronstedt ingå i en fullständig förklaring öfver mitt förhållande till h. ex. grefve Stedingk, den befallning jag af h. ex. erhållit och följderna deraf, samt lyckades omsider öfvertyga honom att jag icke af egen böjelse, utan af lydnadstvång gått honom i förväg.

På föranstaltande af artillerigeneralen Cardell hade ett läroverk för artilleriofficerare blifvit inrättadt vid Marieberg, hvilket skulle träda i verksamhet den 1 september, och Cardell erbjöd mig att dervid öfvertaga en lektion i befästningskonsten. Jag ville för ingen del komma i beröring med general Cardell och nekade således att mottaga denna befattning, ehuru flera anbud gjordes. Stutligen lät jag dock öfvertala mig af min chef, general Frank Sparre, som försäkrade mig att jag nog skulle taga mig ut med Cardell, om jag blott uppgjorde med honom bestämda vilkor och aldrig från dem afveke, i följd af Cardells fordran. Så skedde ock. Bland vilkoren var det: att inga öfningar på fältet skulle företagas det året; icke desto mindre och efter knapt 3 veckors förlopp yrkade Gardell på anställandet af sådana. På mitt bestämda nekande svarades att sådant skedde endast i följd af ovilja

mot Cardells person. Deraf uppkom en spänning oss emellan, som ytterligare utbröt, då Cardell, som alltid bevistade mina föreläsningar och dittills högeligen lofordat dem, snart derefter förklarade dem planlösa och, för mitt auditorium mindre lämpliga. På min försäkran att jag icke ville ändra det ringaste i mitt sätt att föreläsa, men i stället dermed upphöra, följde en sorts ursäkt å Cardells sida med anhållan att jag ej skulle lemna min befattning, emedan sådant skulle falla honom ensamt till last, ty sade han: alla berömma er, men mig kallar man en fan, med hvilken ingen kan komma öfverens. Häruti motsade jag honom icke. Jag måste lofva att på försök hålla ut till lästerminens slut, men med vilkor att få följa den började planen, och att Cardell sjelf icke skulle infinna sig vid mina lektioner. (Han satt sedan bakom den öppna dörren till ett angränsande rum). Det dröjde ännu någon tid till dess den inombords jäsande harmen åter utbröt, i följd hvaraf jag förklarade mitt beslut att icke mer utsätta mig för hans ovilja. Äfven denna gång sökte Cardell att genom återtagande af förut gjorda påståenden och genom att smickra min egenkärlek och kasta all skulden på sitt eget ombytliga, af andra tillfälligheter uppretade lynne, förmå mig ändra beslut. När detta ej lyckades, vidtog han den utvägen att hota med konungens onåd och lofvade -- med handslag -- att ej allenast framkalla denna onåd, utan ock på allt sätt förfölja mig. Jag var öfvertygad att Cardell i följd af böjelse skulle hålla detta löfte, och jag sade honom det uppriktigt; hvarpå vi, såsom uppenbara ovänner, åtskildes. Dagen efter detta uppträde hade Cardell en stor festmiddag på Marieberg, hvilken konungen äfven bevistade. Jemte den öfriga lärarepersonalen var äfven jag inbjuden och infann mig dervid -- oaktadt det spända förhållandet med värden -- för att erfara om och på hvad sätt han skulle begagna tillfället att då uppfylla sitt gifna löfte. Hans bemödande uteblef icke heller, ehuru utan önskad verkan.

På e. m. kom jag att stå helt nära dörren till ett närbeläget rum, dit konungen med Cardell ingått. Jag fick då höra hura den senare på allt sätt sökte uppväcka konungens ovilja mot mig genom förklarande i åtskilliga variationer att jag var högst okunnig, men till ytterlighet egenkär, sjelfrådig och envis, samt en esprit mutin af hvilken man kunde befara allt. Vid beskyllningen om min krassa okunnighet anmärkte h. mj:t: "han tjenade sista kriget under mina direkta ordres, och jag var nöjd med honom," och på öfriga tillmälen svarades då och då med ett: cest ça.

För att erfara det intryck h. mj:t fattat af Cardells välmenande framställningar, stälde jag mig så att jag nödvändigt skulle bemärkas, dä konungen återvände till samlingsrummet. Så skedde ock; men i stället för ett uttryck af missnöje, visade mig h. mj:t en utmärkt nådig välvilja, under ett längre samtal, tydligen -- som jag tyckte -- för att gifva en dementi åt general Cardell; åtminstone tycktes denne så uppfatta saken, ty han såg särdeles missnöjd ut. Jag underlät icke heller att sända honom en min af tillfredsställelse, som visst icke mildrade hans förargelse.

Inför kronprinsen (Oskar) såsom d. v. gener. fälttygmästare ansåg jag mig böra redogöra för mitt förhållande till general Cardell och tillika anhålla om dess beskydd mot de af Cardell utlofvade förföljelserna. H. k. h. bad mig i senare fallet vara fullkomligt lugn ty -- som orden föllo. -- Jag känner Cardell och h. mj:t säkerligen också. Någon inverkan af Cardell till min skada kunde icke heller märkas på högsta ort, men väl hos andra höga vederbörande, hvilket jag framdeles fick känbart erfara.

Efter ganska träget arbete afslutade jag frampå sommaren redaktionen af tjenstgöringsreglementet, sedan åtskilligt derutaf hade blifvit dels styckevis förändradt, dels alldeles omarbetadt, såsom 4:de delen om tjensten i fält. Arbetet hade blifvit inom komitén föredraget och gilladt, och jag erhöll uppdrag att ombesörja dess tryckning och kringsändande till regementena, till ersättning hvarför mig lemnades inkomsten af dess försäljning.

Mot slutet af året befaldes genom generalordres att det nya reglementet skulle vid påföljande års möten och öfningsläger tillämpas och öfvas, hvadan ock blef nödigt att företaga tryckningen af det vidlyftiga arbetet för att medhinna dess kringsändning till utsatt tid. Men general Björnstjerna ansåg sig förut böra taga närmare kännedom om det föreslagna reglementet, innan k. m:jts fastställelse derå kunde meddelas, och jag fick befallning att i sådant hänseende föredraga detsamma för honom. Detta var ingen lätt sak. Icke af komiténs ledamöter och minst af ordföranden kunde jag vänta något biträde till försvar för de anmärkningar, förändringar och uteslutningar, som af general Björnstjerna påyrkades. Jag måste ensam strida mot hans understundom omotiverade anmärkningar, lyckades ibland att besegra dem, men måste mången gång gifva efter, till föga fromma för arbetet, som i flera afseenden blef derigenom förfuskadt.

Genom obeslutsamhet och söl blef denna s. k. granskning dag från dag uppskjuten till närmare jultiden och fortgick sedan, med täta afbrott, ännu i februari påföljande året. För att få arbetet färdigt till den utsatta tiden, måste således tryckningen företagas, för hvar del särskildt, hvarefter granskningen fortgick. Deraf hände att ändringar, som anbefaldes undef föredragningen, upphäfde eller kommo i strid med hvad som förut blifvit gilladt och antaget, redan tryckta ark måste kasseras och omtryckas o. s. v. Det fordrades verkligen uppmärksamhet, minne och omtanke för att, under sådana förhållanden och med iakttagande af den största skyndsamhet, kunna få arbetet felfritt och dess alla detaljer i öfverensstämmelse med hvarandra.

Då förlagsrätten till tjenstgöringsreglementet mig lemnades, skedde det under vilkor att utan betalning lemna ett häftadt exemplar deraf åt hvart embetsverk och landshöfdingeembete i riket, samt åt divisions- och brigadgeneralerna jemte chefs-, majors- och kompani-expeditionerna vid samtliga regementen och korpser. I följd häraf och då priset var bestämdt endast efter 2 skill. b:ko arket, samt åtskilliga omkostnader erfordrades för inpackning i brädlårar af de till alla delar af riket afgående bokmassorna, så var den förväntade förlagsvinsten icke särdeles betydlig; men då general Björnstjerna, utan något föranledande från mig, välvilligt, upphäfde förstnämde vilkor och tillät mig att äfven af embetsverk och myndigheter taga betalning, så blef min förlagsvinst ganska betydlig och uppgick till fullt 6,000 rdr b:ko. Jemte min hustrus arfsmedel 4,000 rdr och de 2,000 rdr jag ett par år förut erhållit i lösen för min andel i de pommerska domäner som efter kriget utdelades, var jag således egare af ett kapital af 12,000 rdr b:ko, hvilket för mig var en ansenlig och oväntad förmögenhet.

Hade jag varit klok och handlat efter ekonomisk beräkning, så skulle jag hafva förräntat denna summa eller placerat den i en stenhusegendom i hufvudstaden; men min förkärlek för landet, mitt begär att bli herre på egen täppa, min hågkomst af lyckliga barndoms- och ungdomsdagar på det alltid älskade Hammora: detta allt förledde mig; jag måste bli egare af en liten landtgård, der jag kunde tillbringa mina från tjensten lediga sommarmånader -- och jag blef det ändtligen, då jag efter flera antagna och åter förkastade förslag stannade vid inköpet af Löttinge, ett mantal kronoskatte rusthåll, beläget i Täby socken, 2 mil från Stockholm. Inköpspriset var 16,666 rdr b:ko; således skuld för inköpet och ytterligare för uppsättning af inventarier, bohagspersedlar, nödiga reparationer m. m., i följd hvaraf jag fick beträda en förut okänd bana och lära mig konsten att skrifva skuldsedlar.

I början af detta år hade jag, på anmälan af min gynnare h. ex. grefve Stedingk, blifvit utnämd till adelsman, en utmärkelse som jag ej skattade särdeles högt, men för hvilken kostnaden gjorde mig verkliga bekymmer. H. ex.

lärer äfven märkt denna min sinnesstämning, då jag hos honom aflade min tacksägelse, ty han förklarade omständligt att adelsskapet borde anses såsom en station på tjenstebanan, hvilken ej bör förbigås: "il faut passer par là mon cher". Vid min tacksägelseuppvaktning var konungen särdeles nådig och välvillig, och jag hade således den fägnaden märka att general Cardells förföljelse icke hunnit verka på det hållet.

V.

Landtlif och statistiska arbeten. -- Topografiska resor i Norrland och Norge. -- Ett samtal med Karl Johan om Crusenstolpe.

1820. Sedan någon tid hade våra husliga bestyr hufvudsakligen varit egnade åt Löttinge: mina att skaffa nödiga inventarier af redskap och kreatur m. m., min hustrus att ordna det inre och åtminstone till någon del fylla de tomma rummen.

Sedan dessa blifvit uppsnyggade och med en salong förenade i stället för en förutvarande öppen genomfart, utflyttade vi mot slutet af maj och befunno oss rätt väl i vårt nya, icke vackra och prydliga, men ganska trefliga hem.

Mot slutet af detta år föregick en vigtig förändring vid krigsakademien. Guvernören, grefve Cronstedt, länge sedan pensionsberättigad, hade omsider beslutit sig till afsked.

Ehuru långt förut genom h. ex. grefve Stedingks förord bestämd att erhålla den ledigblifna guvenörsbefattningen, ville jag icke af flera skäl direkt efterträda grefve Cronstedt. Jag ansåg mig förbunden att för h. ex. framställa nödvändigheten af att till guvernör utse en man med stort personligt anseende, ej mindre på högsta ort utan ock i armén, och som med beslutsamhet och kraft kunde genomföra den förestående förändringen i hela lärometoden i trots af den ovilja deraf skulle uppstå i början, dels vid akademien både bland lärare och lärjungar, dels bland de senares slägtförbindelser o. s. v. Rätte mannen dertill var ock generallöjtnant Casimir Reuterskjöld som äfven åtog sig det obehagliga uppdraget, men blott på ett halft år eller till påföljande vår.

Under tiden tillförordnades en komité under h. ex. Stedingks ordförandeskap, för att närmare bestämma om krigsakademiens formella angelägenheter. Bland ledamöterna befann sig äfven general Cardell, som nu fick tillfälle att vidtaga, den mot mig utlofvade förföljelsen. Den uteblef icke heller. Jag blef genast utesluten ur den blifvande komitén och min kamrat, d. v. öfv. löjt. J. Lefrén deri insatt. Generaladjutanten för armén Björnstjerna, förut så förekommande och artig, hade blifvit frånstötande och oartig; och min höge gynnare h. ex. Stedingk led påtagligen af den förändrade roll som hans kära måg, Björnstjerna, honom påtvingat. Det gjorde mig ondt om den aktningsvärde men svage gamle mannen, och långt ifrån att ge ens en vink om hans förut gifna både egna och kungl. löften, inskränkte jag mina besök i hans hus till de nödvändigaste ceremoniuppvaktningar. **[1]**

Mitt guvernörskap var således med eng bortblåst och, sanningen att säga, grämde jag mig icke deröfver. Jag hade åtskilliga gånger förut gått till råds med mig sjelf huru vida jag borde emottaga denna ansvarsfulla befattning, och om mitt lynne och min förmåga voro dertill passande. Dessa öfverläggningar fingo tyvärr aldrig någon fullt tillfredsställande lösning. Allt nog, jag insåg rätt väl att man i Lefréns person gjort ett godt ja, det bästa val; men det var mycket sjelfva sättet att i hela denna sak gå till väga, som bittert sårade mig -- äfven från vännen Lefréns sida. Jag vill ej upprifva de länge sedan läkta såren!

Mer än vanligt voro sommarferierna detta år efterlängtade. De kommo ändtligen -- och snart derefter befunno vi oss åter på vårt lilla trefliga Löttinge, på allt sätt lyckliga och med vår lott belåtna.

1822--1826. Mina tjensteförhållanden voro oförändrade ehuru i flera afseenden mera grannlaga och kinkiga. Fem år förflöto utan synnerlig förändring -- i det hela rätt lyckligt.

Det särskilda uppdrag, hvarom ofvan blifvit i förbigående omnämdt, bör med några ord i minnet återkallas:

De folkmängdstabeller, som af presterskapet upprättas och hvart femte år prosterivis till tabellkommissionen insändas, voro den tiden och till 1820 åtföljda af uppgifter rörande beloppet af utsäde och skörd, antal underhållna kreatur m. m. Dessa uppgifter öfverflyttades vid nämda år till de *berättelser* eller den länsstatistik som landshöfdingarne anbefaldes att hvart 5:te år till kungl. mj:t afgifva. Planen eller formuläret till dessa 5-års berättelser blef, på landtbruksakademiens anmodan, af mig utarbetadt, och på dess underdåniga tillstyrkan af kungl. mj:t fastställdt, samt är ännu för dessa berättelsers formella beskaffenhet gällande.

För att efter afsedt ändamål tillgodogöra de anbefalda 5-års berättelserna, anförde jag i landtbruksakademien förslag att inrätta ett statistiskt arkiv, der så väl nämda berättelser som alla öfriga inom embetsverk och myndigheter befintliga materialier borde samlas och ordnas och deraf en fullständig statistik öfver riket sedan utarbetas. Med förslaget följde en temligen fullständig plan till en riksstatistik jemte en schematiserad uppställning af deri förekommande ämnen.

Förslaget upptogs af landtbruksakademien med särdeles bifall och lofordande, och blef på dess underdåniga tillstyrkan af kungl. mj:t bifallet samt skulle, enligt föreskriften i det kungl. brefvet, "utarbetas med all den noggranhet och fullständighet som ämnets vigt fordrade". Det hela ansågs kunna fullbordas på 3:ne år.

I betraktande af planens stora -- måhända alltför stora -- utsträckning, hade arbetets utförande på sålunda föreskrifven tid åtminstone erfordrat flera kunniga personers samverkan samt nödiga medel till erhållande af sådana materialier som endast på ort och ställe kunna erhållas o. s. v., men då uppdraget lemnades åt mig ensam, kunde de föreskrifna vilkoren ingalunda uppfyllas.

Enligt kungl. brefvet af april 1824 erhöll jag för nämde uppdrag ett årligt arvode af 1500 rdr b:ko jemte 200 rdr s. m. till renskrifning m. m. Landtbruksakademien upplät lokal samt 200 rdr till böcker, kartor, skrifmaterialier, ved. m. m.

Efter någon tids arbete på egen hand, var jag ändtligen så lycklig att, mot ersättning af 300 rdr b:ko af egna medel, erhålla ett insigtsfullt biträde i den redan då utmärkte historikern magister Strinnholm. Vi arbetade verkligen rätt flitigt tillsammans; den ena samlingen efter den andra tillkom och ordnades; 2:ne delar af arbetet hade kunnat utgifvas vid de 3 årens slut och åtskilligt färdigt af den 4:de; det hela skulle bestå af 4 delar. Jag nödgades således begära förlängning på den föresatta tiden och bifogade en underdånig anhållan derom med ett räsonneradt register öfver det som redan var eller snart kunde bli färdigt.

Förlängning af tiden bifölls på ett år -- men under förklarande att kungl. mj:t helt och hållet ogillade det för arbetet följda systemet och med befallning till landtbruksakademien att ett bättre och enklare måtte upprättas och följas och det redan färdiga derefter omarbetas.

Samma hrr statsråd som förut gillat det föreslagna systemet och förskaffat nådig befallning om dess noggranna fullföljande, voro nu ense om dess fullkomliga olämplighet, och en af dessa herrar h. ex. grefve Mörner, som i egenskap af landtbruksakademiens direktör hade varit med om den föreslagna planens speciella granskning inom akademiens förvaltningsutskott, den godkändt och i akademien detsamma ifrigt förordadt, hade ej en gång för konseqvensens skull ett enda ord till dess försvar i statsrådsberedningen.

Att den kasserade planen var riktig och god, derom är jag ännu -- efter lugn pröfning deraf -- öfvertygad, ehuru den i vissa detaljer kunnat tåla några mindre jemkningar och förkortningar. Hade den fått utföras fullständigt, så hade man nu haft en utgångspunkt för följande statistiska arbeten, hvilken man ännu saknar och troligen länge kommer att sakna vid bedömande af landets inre förhållanden.

Då jag en gång visade presidenten af Tibell planen till det arbete jag då ämnade företaga, hade jag väl den tillfredsställelsen att han i allo gillade densamma, men han tillrådde mig att först sammanskrifva en helt kort allmän statistik öfver riket efter de lättast för handen varande tillgångar och först derefter företaga att delvis och med all fullständighet utarbeta en annan efter den föresatta planen. Den första, sade han, är för att bana vägen, den andra för att hinna målet: att genast uppnå ett så omfattande mål låter sig knapt göra med de medel man lemnat till er disposition, och kom ihåg ordstäfvet: "Le mieux est lennemie du bien". Hans råd var förståndigt och klokt som alltid, men ännu är jag dock af den förmätna öfvertygelsen att jag skulle hunnit mitt föresatta mål om man ej förqväft all håg och lust till vidare ansträngning och uppoffring å min sida.

Att arbetet, efter den erfarenhet jag sålunda vunnit, bedrefs håglöst och lamt, var ej att undra på, desto mindre som min medhjelpare äfven lemnade mig.

En dag blef jag kallad att infinna mig hos grefve Brahe (sedermera excellensen). Efter några preludier började han tala om en af öfverste Forsell nyss utgifven statistik öfver Sverige, frågade mitt omdöme derom, visade sig missnöjd öfver mitt gillande deraf och ville veta om jag, på sätt Forsell tillåtit sig, ämnade i mitt statistiska arbete klandrande upptaga åtskilliga af våra institutioner och förhållanden.

Jag svarade att författarens egna tankar icke borde framlysa i ett sådant arbete, men att bemödande borde gå ut derpå att sätta läsaren i tillfälle att sjelf uppfatta och bedöma alla uppgifna förhållanden, af hvilka ej mindre de bristfälliga än de prisvärda borde sanningsenligt uppgifvas. Denna förklaring syntes icke tillfredsställande, och jag erhöll det *välmenta råd* att låta mina statistiska arbeten hvila tills vidare. Jag ansåg och borde anse detta råd såsom liktydigt med en befallning å högre ort, och jag måste rätta mig derefter, ehuru det skedde med blandade känslor af både belåtenhet och ovilja.

Först några och tjugo år derefter väcktes i landtbruksakademien fråga om förklaring öfver orsaken till förenämde arbetens plötsliga afbrott. Jag afgaf en sådan, visserligen något mystisk, men dock så beskaffad, att den af akademien antogs för god. De betydliga samlingarne, ordnade och oordnade, blefvo till akademien öfverlemnade, der de nu, till en del antiqverade, finnas begrafna i evig glömska.

1827. Detta år medförde en betydlig förändring i mina tjensteförhållanden och i min deraf beroende ekonomiska ställning, derigenom att jag i april månad beordrades att bestrida brigadchefstjensten vid d. v. fältmätningsbrigaden af ingeniörkorpsen. Bridgadchefen öfverste Nisbeth hade nämligen för sjuklighet erhållit tjenstledighet tills vidare och skulle derefter från tjensten afgå.

Denna tjenstgöring, som äfven upptog min tid under en stor del af sommaren, satte mig i mycken förlägenhet för skötseln af Löttinge, hvars försäljande numera blef af trängande nödvändighet. Under sådana förhållanden var ej att hoppas ett pris svarande emot gårdens verkliga värde eller en ersättning för deri nedlagdt kapital af omkring 7,000 rdr b:ko; men äfven med uppoffring deraf kunde jag icke erhålla köpare, och var således nära bringad till den nödvändighet att sälja till hvad pris som helst på öppen auktion.

När nöden är störst är också hjelpen närmast. Sanningen häraf har jag -- gudskelof -- ofta erfarit. Så äfven nu. En dag, senare på hösten, mötte jag på gatan en bekant, amiralen grefve Clas Cronstedt, som frågade mig om jag ville fara ut till Löttinge med honom. "Rätt gerna, men hvad skola vi göra der denna årstid? Jag vill bese det. Du känner det ju sedan i somras. Ja, men jag vill köpa det. Det var en annan sak." Vi foro; köpet uppgjordes för 17,000 rdr b:ko (ungefär mitt inköpspris). Cronstedt bjöd 2,000 rdr s. m. för inventarierna; jag ansåg anbudet för högt, ty en del af inventariet var redan såldt, bad honom köpa på en blifvande auktion hvad han behöfde. Mot förmodan gick summan öfver 3,000 rdr b:ko. När skulderna voro betalda egde jag en behållning af 6,200 rdr b:ko, jemte en osäker fordran af omkring 400 rdr, hvaraf en del gick förlorad.

Så slutade min roll af egendomsherre; den kostade mig mer än min halfva lilla förmögenhet; den medförde förnöjelse och trefnad -- men också bekymmer och omsorger, ofta rätt känbara. Denna period af min lefnad qvarstår dock alltid i kärt minne, och visserligen är det från den, från de tillfällen den skänkte till kroppslig

verksamhet och ansträngning som jag kan räkna den aldrig för dyrt betalda lyckan af återvunnen och stadgad helsa.

1828. I följd af nya tjensteförhållanden blef nödigt att lemna min befattning vid Karlberg och att derifrån afflytta. Men att lemna detta ställe, hvars friska läge och natursköna omgifningar, till icke ringa grad ersatte det förlorade landtlifvet om somrarne, och året om, instängd inom den trånga kretsen af en tarflig bostad, inandas rännstensångor, var för oss alla i hög grad motbjudande. Vår önskan var derför att få slå oss ned afsides på någon af malmarne, och der köpa ett litet hus med någorlunda fritt läge och grönskande omgifning.

Ett sådant påträffades också snart, i alla afseenden passande: ett lagom stort, väl bygdt och beqvämt inredt hus, beläget i en större trädgård, vid stranden af Mälaren, med skön utsigt, beläget nära Kungsholmstullen. Men priset var för dyrt, och, ehuru med mycken ledsnad, ansåg jag mig böra afstå från egandet af denna trefliga bostad -- då den redlige vännen Klint, som med sitt varma deltagande omfattade i fråga varande sak, öfvertalade mig att förnya det anbud jag redan gjort och sade sig ega anledning tro att det af egaren -- ståthållaren af Wannqvist -- skulle antagas. Så skedde; handeln var snart uppgjord, och för den af mig uppgjorda summan 12,000 rdr b:ko var jag åter egare af egen gård och grund.

Jag anade icke då, hvad jag först långt derefter fick händelsevis veta, att jag för denna lycka hade att tacka den ädle mannen, den verklige vännen som, med uppoffring af egna medel, förmått säljaren att ingå på de af mig erbjudna köpevilkoren. Ännu i denna stund känner jag ej beloppet af denna uppoffring; men betydlig och känbar måste den varit i förhållande till de inskränkta tillgångar, hvaraf den måste utgöras.

I början af detta år hade d. v. generalmajoren grefve Magnus Brahe i egenskap af generaladjutant erhållit närmaste styrelsen öfver armén. Hans första åtgärd var att gifva arméns generalstab en mera vetenskaplig bildning genom förordnandet om en examen för hvar och en, som deruti önskade vinna inträde. Denna omständighet gaf mig anledning att söka förverkliga en inom fältmätningskorpsen länge närd önskan att blifva skild från ingeniörkorpsen och komma i närmare förening med generalstaben, hvars tjensteåligganden under krig voro med korpsens till största delen gemensamma.

I sådan afsigt vände jag mig till grefve Brahe och äfven h. k. h. kronprinsen. Båda, i synnerhet h. k. h., tycktes omfatta saken med värme. Äfven korpsernas gemensamme chef, general Sparre, lofvade understödja mitt förslag, och jag erhöll h. k. h:s befallning att afgifva ett sådant, fullständigt motiveradt. Det skedde, och sjelfva saken äfvensom ett underd. förslag till tjensteinstruktion för fältmätnings-, då topografiska korpsen kallad, blefvo af konungen i sin helhet gillade, och skulle den nya organisationen verkställas innan rikets ständers sammankomst påföljande oktober. Dermed gick likväl icke så fort. General Sparre kunde icke förmås att låta frångå sig det lönebelopp 1,800 rdr b:ko, som förut och innan korpsernas sammanslagning utgjort chefslönen vid fältmätningskorpsen. Summan måste således begäras och blifva beroende af ständernas bifall, hvilket dock erhölls efter en -- åtminstone på riddarhuset -- temligen lång diskussion. Efter riksdagens slut fans således intet hinder för verkställigheten af det redan bifallna förslaget. Men ännu var målet ganska aflägset; och jag, som erhållit nådigt löfte att blifva chef för denna nya topografiska korpsen, tröstades under tiden med en fullmakt att

vara öfverste i armén. En värderikare ynnestbevisning erhöll jag genom konungens nådiga löfte att få min son Fredrik till frikadett vid krigsakademien, der han ock samma höst blef såsom sådan antagen.

Vid den snart derefter inträffade riksdagen blef jag vald till ledamot i ekonomiutskottet och kom derigenom i en för mig dittills obekant verksamhet, som genom dervid förekommande många omvexlande föremål rätt mycket intresserade mig, men som mot slutet af den långa riksdagen föreföllo något tröttande och onödigtvis tidsödande.

1829--30. Mot slutet af år 1829 eller d. 11 sept. blef jag omsider s. k. brigadchef eller major på stat, med en lönetillökning från 1,000 till 1,300 rdr b:ko, en fördel, som skulle efter tur hafva tillfallit mig redan 1811 eller 18 år förut, om jag enligt löfte blifvit transporterad till fältmätningskorpsen om hösten 1805 i stället för om våren 1806.

Ändtligen efter 2 1/2 års uppehåll erhölls h. m:ts nådiga bref af d. 30 april om topografiska korpsens skiljande från ingeniörkorpsen och dess förening med generalstaben, jemte fullmakt för mig att vara chef för den nya korpsen. Lönen, utgörande med spanmålstillökning och inqvartering nära 3,000 rdr b:ko, fick likväl icke uppbäras förr än 10 månader derefter eller med mars månads ingång följande året.

Jag hade beslutat en resa längs kusten ända till Haparanda för att dels lära känna dessa trakter, som några år förut varit af fienden hemsökta, dels för att granska de kartor, som derefter blifvit på särskilda tider och efter olika åsigter affattade öfver denna långa kuststräcka. Några dagar innan afresan, strax före midsommar, träffade jag händelsevis norska generalmajoren Birck, då generalbefälhafvare och bosatt i Trondhjem; han anmodade mig att på återvägen ställa kosan till Östersund och derifrån utåt den nyss färdiga vägen öfver Suulsfjellen till Trondhjem och derifrån genom Gullbrandsdalen till Kristiania samt Vermlandsvägen öfver Kongsvinger till Stockholm. Särdeles hågad för en sådan restur, ansåg jag mig dock icke kunna företaga den utan nådigt uppdrag; men Birck, alltid företagsam och nitisk, anmälde saken hos konungen och dagen derefter hade jag en generalorder att taga kännedom om den nya vägen öfver fjellen från Östersund till Trondhjem och öfver dess beskaffenhet sedan afgifva underdånig berättelse.

Resan längs kusten till Haparanda var i många afseenden för mig af intresse, ehuru äfven smärtsamt erinrande om de sorgliga nederlagen vid Säfvar, Djekneboda och Rathan, hvilka ställen jag med vederbörandes rapport i hand fick tillfälle att noga beskåda. Annorlunda skulle utgången af denna expedition blifvit om general Adlercreutz -- som först var ämnadt -- haft befälet deröfver. Under några dagars vistande i Haparanda gjorde vi **[2]** en utflykt längs Torneå elf, några mil norrut för att njuta nöjet af en båtfärd genom fallen utför elfven. Något så storartadt och hänförande har jag aldrig erfarit, hvarken förr eller sedan. Vi gjorde äfven ett besök i Torneå, folktom och ödslig öfver all beskrifning, med gator och torg, som med fördel kunnat begagnas till betesmarker.

Återfärden togs från Hernösand längs den sköna Ångermandalen till Sollefteå och vidare öfver Graninge bruk inåt Jemtland till Fahnbyn på stora vägen mellan Sundsvall och Östersund. Man hade så väl i Sollefteå som Graninge försäkrat, att denna väg var ganska farbar med vagn och att ny väg var anlagd längs utåt den 2 mil långa Gesundssjön. Men deri blefvo vi jemmerligen bedragna. Ankomna efter mångfaldiga äfventyr och

svårigheter till nyssnämda sjö, upphörde all körväg och endast en ganska svår ridväg vidtog. Vagnen måste således söndertagas och delvis föras på båtar 2:ne mil till Stugun. Äfven der var den s. k. körvägen ytterst svår, så att då vi ändtligen framkommo till jemtlandsvägen, voro vi rätt glada att helskinnade hafva kommit ifrån vårt halsbrytande företag.

Från Östersund, der general Birck enligt aftal var oss till mötes, foro vi till kopparverket på fjellet Åreskutan, der egarne, grefvarne Clas och Erik Lewenhaupt då för någon tid vistades, hvarefter vi alla jemte flere hos dem varande personer, tillsammans en karavan af 16 personer utom betjening, aftågade till Trondhjem. Denna resa står ännu ganska liflig för mitt minne. Allting nytt och ovanligt: fjellens ödslighet, vegetationens torftighet; bråddjupen mellan fjellmassorna på norska sidan; ådalarnes underligt brutna former; ebb och flod i vattendragen flere mil från hafvet; och ändtligen vårt 1:sta nattläger på den lilla gästgifvaregården Skalstugan högst upp på fjällryggen i sigte af ständiga snömassor, der vi, hela det talrika sällskapet, blefvo rätt väl logerade, kräsligt bespisade och funno hästar i ymnighet. På norskt vis och under anförande af general Birck anlitade karavanen presthusens gästfrihet till erhållande af supé och nattläger, och man visade sig ej ovan eller förundrad öfver en sådan närgångenhet. Under halfannan veckas vistelse i Trondhjem kalaseringar hvarje dag; mycken artighet och personlig vänskaps- och aktningsbetygelse från norrmännens sida, men ock mycken retlighet och ovilja i fråga om våra politiska förhållanden, hvarpå de många, särdeles vid de idkeliga pokulerandena förekommande bevisen voro både ohyfsade och löjliga. Sällskapstonen föreföll mig särdeles stel och ceremoniös, konversationen smakande af skryt, misstänksamhet och småsinne; damerna saknande finhet och behag, äfven med ett i allmänhet fördelaktigt utseende.

En fullkomlig motsats mot detta erbjöds hos stiftsamtman (landshöfding) grefve Trampe och dess aimabla grefvinna, båda från Danmark. Allt hos dem komfortabelt, synbar stor rikedom men utan skrytsamt prål; välfägnad, kräslig och fin, men begränsad af ett passande lagom; konversationen otvungen och omvexlande; och slutligen 2:ne sköna döttrar, lifliga och okonstlade, spridande behag och munterhet till hvarje del af det talrika sällskapet. Lika utmärkt som denna familj var äfven dess natursköna egendom, der jag hade nöjet göra familjens bekantskap, och oväntadt var det att der, på nära 63 1/2 graders norska latid., träffa ej allenast en ganska rik trädvegetation, utan ock på stället mogna bigarrå och plommon, då hos oss vid Hernösand, beläget en grad mera sydligt, äpplen ej mogna. Jag hade nöjet att flere gånger sammanträffa med grefve Trampe, som bland annat berättade mig att en af hans älskvärda döttrar skulle bli presthustru i Sverige, så snart den lycklige unge presten fått en syssla eller prestlägenhet.

I afsigt att från Trondhjem återvända genom Jemtländ hade jag i landtränteriet i Östersund deponerat ett par bundtar topografiska kartor, tillhöriga krigsarkivet, men som det sedan blef beslutet att göra hemfärden genom Kristiania och Karlstad, så måste Hazelius fara tillbaka till Östersund för att derifrån afhemta våra effekter. Sjelf for jag i sällskap med general Birck, för att taga kännedom om en vintertiden begagnad farled mellan rikena genom *Stördalen* öfver *Merakersfjellen* samt till gästgifvaregården *Stamgärdet* på svenska sidan, der Hazelius skulle med vagnen invänta vår ankomst.

Hvad Stördalen är romantiskt vacker! Hvilka vilda naturskönheter den erbjuder i sina på mångfaldigt sätt brutna klippmassor, än hotande utskjutande öfver dalen, än täckta af träd och grönska, än delade i små täcka tvärdalar, med odlade och bebygda afsatser, vattnade af kaskader som öfverallt nedhoppa från ofvanliggande bergmassor. I

dalens botten en brusande fjellflod, som närmare fjellen nedstörtade i branta vattenfall. Stränderna, bestående af höga jordvallar, äro sönderskurna i omvexlande raviner och smådalar, löfrika eller odlade, tätt bebygda med trefliga bostäder. Deremot är vägen genom denna sköna dal ytterst svår och halsbrytande. Der bergmassorna tränga sig tillhopa, har man på ena sidan lodräta, stundom öfverhängande stenblock, på den andra ett bråddjup, der man öfverskådar topparna af den nedanför i flere afsatser öfver hvarandra växande skogen. På ena sidan skrapar kärrhjulet mot klippan, på den andra är hjulet invid kanten af bråddjupet, vid hvilket aldrig ledstänger finnas. Min uppmärksamhet, hittills riktad på omgifningarne, upptogs slutligen helt och hållet af det vådliga i vår färd, desto mer som general Birck, hvilken dittills skött tömmarne, hade insomnat just vid ett ställe, der den smala vägen krökte omkring en utskjutande bergudde. Vi hade redan en stund, mig ovetande, varit helt och hållet öfverlemnade åt vår hästs klokhet och omtanke. Ännu hade vi att färdas öfver ett par eländiga broar, lagda öfver breda bergremnor, och att passera temligen strida och djupa vattendrag, på hvilkas steniga botten vi flere gånger voro nära att stjelpa. Ändtligen voro vi oskadade vid sista skjutskiftet nära foten af fjellryggen, der vi öfverraskades af det glada, trefliga krigsrådet Dick från Trondhjem, som skulle bli reskamrat på den återstående vägen.

Andra dagen, d. 5 augusti, anträdde vi vår 6 mil långa fjellresa, försedda med 2:ne vägvisare och 2:ne lösa hästar i reserv, hvaraf likväl den ena för att transportera vårt knapt utstyrda bagage. Hade jag ej sett att hästar kunna klättra upp och utför sådana branter, skulle jag icke hafva trott det. Tillsagda att på farliga ställen icke röra tyglarne, måste man helt och hållet lemna sig åt hästens egen urskilning och vana. Det var verkligen intressant att se huru hästen, villrådig om hvad parti han borde taga, stannade, såg sig om åt alla sidor och liksom öfverlade t. ex. om han borde hoppa öfver till nästa klyfta eller taga vägen omkring. Svårast var dock att komma öfver de djupa myrar (kärr, gungfly) som öfverallt finnas på fjellryggen. Men äfven der fingo vi lemna oss åt hästens klokhet, sedan likväl vägvisaren förut någorlunda undersökt möjligheten att komma öfver. Detta lyckas sällan utan något äfventyr; dock sluppo vi för ganska godt köp. Vår muntra reskamrat Dick låg nere i en blöt myr och måste hjelpas upp äfvensom hans häst; Birck var också en gång deran, och jag undgick ett dylikt öde genom att i tid kasta mig af hästen. Allt gick bra, till dess vi, efter en stark och tryckande värme, på en gång blefvo insvepta i kalla moln med snöyra, och våra vägvisare, förlorande ur sigte de fjellspetsar, hvarefter färden riktades, förde oss så vilse, att vi i stället att till aftonen framkomma till vår bestämmelseort, nödgades passera natten på fjellen, likväl så långt ned på sluttningen deraf, att björkskog, ehuru helt låg, förmådde växa, och dels lemna oss något skydd för den kalla blåsten, dels ämne till en dugtig eldbrasa. Natten var dock rätt obehaglig, och föga tröst att hemta ur den illa försedda kantinen.

Ändtligen efter 24 timmar hade vi hunnit öfver den 6 mil breda fjellryggen och blefvo i en liten på svenska sidan täckt belägen bondgård undfägnade med fisk (röding) och mjölk, som med stor begärlighet förtärdes. 2 mil derifrån på den utsatta mötesplatsen Stamgärde träffade vi Hazelius, hvarefter vi gåfvo oss i väg tillbaka till Trondhjem.

Derifrån åter en fjellresa -- men i vagn och på temligen god väg -- till Röräs stad och kopparverk, för att der inhemta upplysningar om fjellvägarne derifrån till Sverige.

Menniskan kan trifvas under alla förhållanden! Och äfven på denna ödsliga plats, bland snöfjellen, der växtlighet och lif nästan alldeles upphört, funnos verksamhet och rörelse samt glada och -- till utseendet -- lyckliga menniskor.

Resan från Trondhjem till Kristiania gick långsamt, ty under general Bircks ledning foro vi i ständigt s. k. byttöl. Ingen prest, ingen sorenskrifver eller proprietär förbi. Öfverallt gästfrihet och välvilligt emottagande, men uppblandade med politiska diskurser, i hvilka det norska skrytet samt misstroendet och missaktningen mot Sverige alltför bjert framstucko. Det senare likväl mindre och stundom alls icke hos allmogen. På skjutsskiftet Drivstuen å norra sluttningen af Dovre blefvo vi särdeles väl emottagna; värdinnan förklarade sin fägnad öfver att få herbergera svenskar, betalning emottogs icke, och vid afskedet andra morgonen skänkte gumman mig ett hemväfdt västtyg under yttrande: Du svenske man! Det synes mig du må vare en snill mand; tag dette og huske våres när du kommer till deres.

Vägen öfver Dovre fjell besvärlig, som alla fjellvägar; vid upp och nedfarten långa, särdeles branta backar; på ena sidan af vägen höga, nästan lodräta fjellmassor, på den andra tvära bråddjup, utan all stängsel; på sjelfva platån en hemsk ödemark, begränsad i fjerran af höga fjell, bland hvilka den väldiga *Snöhättan* med sina eviga snöfält och glacierer syntes ligga helt nära ehuru minsta afståndet till denna fjelljette dock utgjorde 2 1/2 mil.

På södra sidan om Dovre, som delar Norge i nordan och sunnanfjells, vidtager den så mycket beprisade och, för sina egendomliga naturskönheter prisvärda *Gullbrandsdalen*. Vi togo nattläger hos gästgifvaren *Paul i Toffte*, utmärkt stortingsman och en af dessa nejders förnämste bondaristokrater, och såsom dessa, stolt öfver att härstamma från Norges forna konungaätter. Vi logerades elegant och undfägnades rikligen, och då vi vid afresan frågade uppasserskan om vår skuld, svarade hon, med synbar förtrytelse, att ingen resande brukar erbjuda betalning för ett nattläger hos Paul i Toffte. Längre ned på ett skjutsskifte i Gullbrandsdalen träffade vi ett äkta par som då varit gifta i 36 år och på den tiden haft 30 barn. 3 år förut lefde ännu 27, nu blott 20. det yngsta 6 år. Alla qvarboende i föräldrahemmet, jemte mågar, sonhustrur och barnbarn.

I Kristiania voro vi från morgon till afton helt och hållet i Birckens våld, och släpades ikring för att beskåda och beskådas. Oupphörligt visiter och bjudningar inom stadens haute volée. Den intressantaste och minnesvärdaste bekantskap jag derunder gjorde, var d. v. generaladjutanten för norska armén, general Kaltenborn, hvilken olik alla andra norrmän fördomsfritt och sant bedömde föreningens både uppkomst och resultater.

Med försakande af återstående bjudningar och oaktadt protest af general Birck, anträddes omsider hemresan, som i följd af en tilltagande hemlängtan, fortsattes med all skyndsamhet genom Kongsvinger, Karlstad o. s. v., och efter mer än 10 veckors frånvaro hade jag åter den innerliga glädjen att, i mitt eget trefliga hem få omfamna min älskade hustru och mina barn.

1832. Vid början af detta år blef jag, genom generalorder, förordnad att vara supplerande ledamot af krigshofrätten, samt "i anledning af ordförandens hemställan, äfven att biträda k. kr. h. rätten vid granskningen af förslaget till ny krigslag." Ehuru främmande på denna tjenstebana, ansåg jag mig likväl i stånd att efter någon tid kunna dermed förvärfva någorlunda bekantskap; men beträffande den senare, i anledning af ordförandens (general v. Schultzenheims) hemställan, mig ålagda skyldighet, råkade jag i mycken förlägenhet; enär uppfyllandet af denna skyldighet onekligen fordrade lagstudier och bekantskap med andra länders

krigslagsfarenhet m. m. Lyckligtvis blef dock denna granskning äfvensom frågan om ny krigslag uppskjuten under afvaktan på en väntad ny allmän kriminallag, hvilken med rätta ansågs utgöra grunden och utgångspunkten för den exceptionella krigslagen.

I min rapport till generaladjutanten för armén, rörande den året förut förrättade norrländska och norska resan, hade jag intagit åtskilliga anmärkningar om och förslag till åtgärder i och för försvaret af vissa, på den långa kuststräckan från Gefle till Haparanda belägna positioner, äfvensom af behofvet af transversala vägar till förbindelser inuti landet, om ytterligare kommunikationer med Norge o. s. v. På erhållen befallning öfverlemnade jag äfven till konungen en sådan, fullständigare och mera motiverad berättelse, och fick dervid tillfälle att muntligen närmare utveckla mina åsigter i ämnet. Några dagar derefter blef jag uppkallad till h. mj:t som i allo gillade mitt opus, och förklarade att deri föreslagna kommunikationer voro oundgängligen nödiga och snart böra företagas, och befalde mig att vid h. mj:ts tillämnade resa till och vistelse i Norge der inställa mig, för att i samråd med norska vederbörande föreslå de väganläggningar rikena emellan, som först borde komma i fråga.

Efter slutad inspektering af de topografiska arbeten som då förrättades i Skaraborgs län, begaf jag mig till Kristiania, uppvaktade der h. mj:t, förklarades att tillhöra hans svit, och mådde kräsligt under en hel månad. Hvar dag, innan middagen, hette det: "Adieu mon cher Agrell, après le diner nous causerons de notre affaire", men dermed blef det, och det utlofvade samtalet kom aldrig i fråga.

Dagar och veckor förgingo i sus och dus, baler och festligheter tillstälda i och utom staden, ofta hedrade af konungens, från all etikett fridlysta, besök.

Rörande föremålet för mitt inställande i Kristiania sökte jag att på förhand intressera vederbörande, och vann helt och hållet bifall till mina förslag af generaladjutanten för armén, Spörk, på hvars begäran jag skriftligen uppgjorde en plan till åtskilliga i militäriskt hänseende vigtiga väganläggningar rikena emellan. En öfversättning deraf lemnades af general Spörk till inrikesdepartementet, der förslaget äfven lär vunnit uppmärksamhet. Man väntade blott från h. mj:t ett ord i ämnet -- men förgäfves -- afresan var redan utsatt. Jag begärde och erhöll då enskildt företräde, men omöjligt att komma till tals om denna sak, men mycket ordande om andra; om högstdensammes bal ett par dagar förut m. m. Slutligen då jag nämde att jag ämnade på hemresan fara den nya, på h. mj:ts befallning anlagda vägen öfver Prestbacka, för att erfara huru nyttan af denna anläggning i orten bedömdes, fick jag befallning att derom vid hemkomsten afgifva fullständig berättelse. Väl vetande att intet allvar fans med denna befallning, afgaf jag icke någon berättelse, och aldrig hörde jag sedan ett ord om försvaret af den norra kuststräckan, om dervid nödiga vägförbindelser m. m.

Följande episod kan här vara på sin plats:

År 1811 eller 1812 beordrades general Tibell att beresa kuststräckan emellan Gefle och Toreå, taga kännedom om dera befintliga militärställningar, samt uppgifva de anstalter, som till dessas försvar borde vidtagas, såsom vapenplatsers och vägförbindelsers anläggande m. m. General Tibells utan tvifvel sakrika berättelse -- sedermera

förkommen -- lär blifvit lemnad till dåvarande h. k. h. kronprinsen. Omkring år 1820 erhöll general Hård ett alldeles lika beskaffadt uppdrag; rapporten derom också förkommen, d. v. s. af general Björnstjerna, efter dess egen uppgift, bortslarfvad.

Kom så det af mig 1832 gjorda försök att i någon mån ersätta de förlorade handlingarne.

Flera år derefter erhöll d. v. generalbefälhafvaren i norra distriktet, G. Peyron, order att efter förrättade resor utåt kusten afgifva förslag till de åtgärder, som i och för kustförsvaret borde vidtagas, äfvensom till de kommunikationer inåt landet och med Norge, som i detta afseende ansågos behöfliga.

På begäran erhöll Peyron konceptet till den af mig 1832 afgifna und. promemoria i detta ämne, med rättighet att, der han så för godt funne, ord för ord densamma begagna **[3]**. Så skedde också, och med några tillägg blef sålunda denna promemoria för andra gången, ehuru under annat namn, till k, mj:t afgifven. Någon tid derefter blef Peyrons förslag remitteradt till mig med befallning att deröfver inkomma med underdånigt motiveradt utlåtande. Att detta blef tillstyrkande faller af sig sjelf.

Sedan konungen afrest från Kristiania (30 aug.), foro general Birck och jag ut till exercisplatsen Gardemoen, för att bevista antändningen af en der af milit. Höjskolens officerare anlagd större mina. Experimentet var ganska intressant, och vi voro så mycket mer välkomna som, förunderligt nog, ingen af det i staden samlade högre militärbefälet bevärdigat någon uppmärksamhet åt detta för sin dyrhet sällsynta experiment. Också blef genast en gouté tillstäld med skålar och tal, i början temligen obetydliga, men snart af politiskt innehåll, med skrytsamma anspelningar på norrmännens frihetskänsla, deras sympati för de då stridande polackarne och slutligen med ett icke obetydligt missnöje öfver Sveriges kallsinnighet för Polen, och omöjligheten att hos oss våga yttra några fria åsigter. Detta med mycket mera i samma anda adresseradt till mig, påkallade ett svar, och det lyckades mig afgifva ett sådant som vann allas bifall, yttradt i temligen svulstiga tal och skålar samt i hissande och hurrande.

Enligt inbjudning voro vi öfver middagen på *Bogsta* hos grefven och grefvinnan Wedel, passerade derefter det storartadt sköna bergpasset *Krogklefven*, det rikt befolkade *Bingeriket* och vidare vester om Kristianiaviken, genom *Drammen*, *Holmestrand* till *Horten* och derifrån på färja öfver till *Moss*.

Dittills hade resan varit rätt angenäm, ehuru ganska kostsam, men i Moss hade jag ett missöde som kunnat blifva betänkligt. Då nämligen vagnen, som från färjan skulle föras till hotellet och igenom en dervarande mörk och trång portgång, i hvilken jag afvaktade dess ankomst, kom jag, vid genomfarten i misshugg för ett tvärt öfver den ena vagnen kastadt *skak*, hvaraf jag erhöll ett ganska våldsamt slag öfver högra ögat. Efter ett par dagars nödtvunget uppehåll i Moss kunde jag, ehuru temligen vanstäld och med bindel öfver ögat, fortsätta resan som nu togs öfver Alingsås och Jönköping till Linköping, der jag hade stämt möte med några af mina kamrater, sysselsatta med kartarbeten i länet.

Ett par dagar åtgingo i afslutande af tjensteaffärer, hvarefter vi i sällskap med Thulstrup afreste till Biby, der vi lemnade fru Celsing, som någon tid varit illamående och genom sin periodiskt påkommande mjeltsjuka icke så litet fördystrat sista delen af vår resa.

Nu fingo vi skynda till det efterlängtade målet, till det kära hemmet, dit vi anlände (som jag vill minnas) den 20 september.

Den 6 november, årsdagen af konung Gustaf II Adolfs död vid Lützen, för 200 år sedan, firades med en storartad sorgefest. Samma dag blef jag utnämd till generaladjutant, en utnämning som likväl den tiden icke medförde högre grad och titel, utan blott rättighet att bära en uniform, i det närmaste liknande generalitetets. Rätt svårt var det att afhålla sig från löje då h. ex. Brahe "på h. mj:t konungens vägnar" förklarade att denna befordran var att anse såsom bevis på det välbehag, hvarmed h. mj:t erinrade sig den man "som stridit och blödt på samma fält, der den store konungen Gustaf Adolf skurit oförgängliga lagrar".

1833. Ryska regeringen, som beslutit att anställa en s. k. kronometermätning öfver Östersjön, hade föreslagit den svenska att deri deltaga, och förslaget blef till mitt utlåtande remitteradt. Att det af mig till antagande tillstyrktes var ganska naturligt, och jag begagnade tillfället att tillika föreslå en triangelmätning mellan svenska kusten och Åland, att gemensamt af svenska och ryska topografofficerare företagas, hvarigenom en möjlighet bereddes att fortsätta vårt triangelnät norrut längs kusten från Arholma till Gefle, o. s. v. Förslaget bifölls af båda regeringarne, i följd hvaraf jag erhöll befallning att med chefen för den ryska kronometerexpeditionen, general v. Schubert, uppgöra vilkoren och sättet för de gemensamma förrättningarne. Denna expedition, skrytsamt utrustad, hade enligt general Schuberts uppgift till föremål att rätta les graves erreurs, som enligt påstående skulle vidhäfta alla kartor öfver Östersjön, synnerligen hvad läget af Gotland beträffade. De beräknade resultaten, när de sent omsider blefvo tillgängliga, visade likväl att de här och der påträffade felen voro af ingen betydenhet samt att läget af Gotland icke behöfde undergå någon rättelse.

Vårt deltagande i denna expedition blef inskränkt till anläggning af 2:ne observationsstationer för tidsbestämmelser, en i Östergarn på östra sidan af Gotland och en på södra redden af Öland.

Då general Schubert första gången ankom till Stockholm för att från observatorium erhålla tidsbestämmelser, besökte jag honom ombord på hans den tiden ovanligt stora ångfartyg Herkules, med maskin af 400 hästkrafter. Så väl den vetenskapliga -- eller rättare -- instrumentala utstyrseln, fartygets utrustning och befälets skryt, tycktes nogsamt bekräfta hvad vi här började ana, att hela expeditionen var en tillställning pour paraitre. I ett särskildt rum, på sidan af generalens mottagningsrum, förevisades "une cinquantaine de chronomètres", alla förträffliga och omsorgsfullt instufvade, för att ej skadas af fartygets rörelser; men när ett par af dem nyttjades för att på observatorium justeras, bar man dem i fickan utan ringaste försigtighet.

Bland åtskilligt som på fartyget skulle, enligt synbar beräkning, ådraga sig besökandes uppmärksamhet, var det omsorgsfulla sätt hvarpå besättningskojer (hängmattor) voro rullade och upplagda i bastingeringen. På min

anmärkning derom till skeppschefen svarades att detta var en följd af den stora öfning, som egnades ryska sjöfolket i *alla* ombord förekommande arbeten. Då jag sedermera blef närmare bekant med en öfv.-löjtn. Wrangel, en utmärkt skicklig man och, såsom född lifflländare, af annan skrot och korn än de rama ryssarne, fick jag af honom veta att af alla de skrytsamt upplagda *förträffliga* kronometrarna funnos blott 4 dugliga att begagna. De öfriga medföljde till parad. Han upplyste äfven att de i bastingeringen till åskådande upplagda hängmattorna icke varit nyttjade och icke skulle bli det under hela resan, utan att den förfäade besättningen fick ligga på däck och såsom kreatur behandlades äfven i andra afseenden.

Sedan jag med general Schubert uppgjort planen till våra gemensamma triangelmätningar, afreste jag jemte ett par kamrater till Åland, der vi efter Schuberts försäkran skulle få se några på hans befallning uppförda triangelsignaler, hvilkas ändamålsenliga bygnadssätt på det högsta lofordades. Vi åter funno dem alldeles odugliga och fingo tillfälle att visa huru sådana signaler kunde och borde uppföras, med mindre kostnad, större skyndsamhet och fullkomlig ändamålsenlighet. Detta erkändes äfven af de ryska officerarne, som genast antogo vår bygnadsmetod.

Vid Eckerö, der vi hos en sort kommendant skulle anmäla vår ankomst, blefvo vi med särdeles välvilja emottagna af en mängd landtfolk, som i sådant afseende samlat sig och yttrade sin glädje öfver att åter få se den svenska örlogsflaggan, och fartygets besättning, som för en stund fått gå i land, trakterades och firades till den grad, att en till vårt emottagande beordrad tjensteman ansåg sig förbunden att erinra om afresa. Den företogs också straxt derefter. Vårt fartyg förtöjdes längre ut på redden, och vi, åtföljde af en kronobetjent, foro inåt landet för att träffa de ryska officerare som, i och för den blifvande triangelmätningen, der voro sysselsatta. I sällskap med ett par af dessa gjorde jag sjöledes en tur till södra delen af Åland, der en signalstation blef utsedd vid en by kallad *Hammarudd*. Såsom svensk blef jag äfven der ytterst väl emottagen och inbjuden till traktering, och det var endast på min erinran att icke kunna skiljas från reskamraterna, som man kunde förmå sig att bjuda äfven dessa. Också voro dessa hrr officerare ett par ganska otympliga lunsar. Ändtligen och sedan vi så väl på Åland som på svenska sidan bestämt och ordnat föreningspunkterna för den blifvande triangelmätningen, ankommo vi till Stockholm rätt nöjda att med lifvet ha kommit ifrån denna resa, ty det fartyg man från Skeppsholmen lemnat oss var, ehuru ytterst väl och elegant inredt för passagerarnas beqvämlighet, utomordentligt rankt och så oförståndigt utredt, att vi en dag under kryssning i hårdt väder, hvar stund fruktade att det skulle springa sönder. Det hade nämligen sin barlast, 6 skpd, liggande emellan spanten direkte på den fina bordläggningen. Sjelfva varfschefen, d. v. öfverste v. Sydow, erkände sedan att fartyget, sådant det då var utredt, endast i smult vatten kunde med trygghet begagnas.

1834. Under de föregående 2 à 3 åren hade flera gånger fråga uppstått om återuppbyggande af de, sedan 1809, nedlagda telegraflinierna från Stockholm till de ytterst i skärgården belägna kåkar och uthamnar, från Landsort till Gefle. Styrelsen öfver telegrafverket var på förhand organiserad och utgjordes af chefen för ingeniörskorpsen och krigskollegium, detta senare till förvaltande af materielen. Men 1834 öfverflyttades verket till topografiska korpsen, och chefen för korpsen anbefaldes att till k. mj:t afgifva förslag ej endast till anläggning af telegraflinjer i Stockholms skärgård samt mellan Göteborg och Marstrand, utan ock till fullständigt reglemente för tjenstgöringen och förvaltningen vid verket.

Detta uppdrag var för mig temligen brydsamt. Jag hade aldrig tagit kännedom hvarken om beskaffenheten af våra

telegrafer eller om sättet att dem använda; de efter fredsslutet 1809 nedlagda telegraferna voro dels söndertagna och upplagda i åtskilliga förråder, dels lemnade utan all vård att förfalla; allt skulle således anläggas och personal inöfvas och organiseras. Blott *en* af den förra personalen återstod att rådfråga och begagna, direktör Venus, en skicklig och kunnig man, men i anseende till ålder och skaplynne föga användbar der verksamhet och drift voro nödvändiga.

Emellertid hade chefen för *förvaltningen af sjöärendena* (amiralen grefve Claes Cronstedt) till k. mj:t afgifvit det förslag att, i stället för den förut hos oss brukade telegrafmodell, antaga en engelsk, efter uppfinnaren kallad Pasleys universal telegraf. Förslaget, ehuru mycket utpuffadt, röjde dock en fullkomlig obekantskap med så väl den ena som andra modellen; men äfven med förut vunnen erfarenhet om den svenska telegrafens företräde framför alla i utlandet begagnade, borde man ej lemna utan afseende den erfarenhet, som tilläfventyrs blifvit vunnen under de några och tjugu år då telegrafien hos oss varit hvilande. På derom gjord underdånig framställning erhöll jag således k. mj:ts nådiga befallning att anställa noga komparativa försök med båda dessa telegrafmodeller, hvilka också, med biträde af direktör Venus företogos med provisionelt sammansatta telegrafer, uppförda på Fredriksborgs fästningstorn samt å härvarande Katarina kyrktorn, och fortsattes ytterligare i Karlskrona vid dervarande telegrafer mellan varfvet och fästningen Drottningskär, der äfven en Pasleys telegraf fans och för tillfället uppsattes. Resultaten af dessa försök blefvo att svenska telegrafen egde alla de egenskaper som af en sådan fordras, i vida högre grad än den Pasleyska, och skulle således till begagnande återupptagas.

Koleran, hvarifrån vi hitintills varit förskonade, hade utbrutit i Göteborg och Jönköping m. fl. ställen. Alla försigtighetsmått till utestängande af den hemska farsoten hade dock varit fruktlösa, och snart derefter, eller vid slutet af augusti, blef äfven Stockholm hemsökt af dess härjningar, hvilka inom några veckor medtogo närmare 5,000 offer.

Det var en svår tid. Hvarje dag sorgliga underrättelser, oro och fruktan. Det sunda läget af vår bostad syntes väl någorlunda skyddande för smitta; men dess aflägsenhet från hjelp, i händelse af behof, gaf ökad anledning till ängslan och osäkerhet att ej vid hemkomsten få träffa de sina, dem man få timmar förut lemnat friska och sunda. Den hemska tjenstgöringen i sjukbyråarne, som turvis delades af alla, bidrog äfven att nedstämma lynnet och bereda mottaglighet för sjukdomen. Också undgick jag den icke -- men den blef, genom öm och tidig vård, jemförelsevis ganska lindrig, utan andra följder än en längre tid fortfarande kraftlöshet.

Vid årets slut åter allt godt och väl, och inom våra anhöriga och närmare bekanta, inga sorgliga minnen, inga ömma förluster att begråta.

1836. Jag har glömt att i det föregående anteckna en sak af den vigt för mig, att den icke bör förbigås. Jag hade nämligen, vid min fars död, fått på mig öfverflyttad den pension som han, under namn af hushyrehjelp, fått uppbära för underhållande af en af honom anlagd globfabrik. Denna fabrikation, som enligt öfverenskommelse sedan underhölls af en min salig faders f. d. elev, kom småningom i förfall genom tilltagande införsel af utländska glober, och upphörde alldeles då några år senare alla globverkstaden tillhöriga redskap, karteplåtar m. m. i en eldsvåda gingo förlorade. Med biträde af en instrumentmakare Hofgren, lyckades det mig omsider få en globtillverkning åter i gång, och Hofgren som för nedlagd möda, efter räkning, af mig uppburit tillsammans

omkring 1,500 rdr b:ko åtog sig att fortfarande underhålla denna tillverkning, mot rättighet att sjelf uppbära inkomsten deraf. Genom Hofgrens tillställningar, falska uppgifter och intriger för att sjelf erhålla min pension, var jag nära att förlora densamma, men lyckades dock att bevisa rätta förhållandet och få bekräftelse på dess fortfarande åtnjutande. Under tiden hade min döfstumme son Carl hunnit den ålder, 17 à 18 år, att han kunde lära sig den egentliga tillverkningen af globerna, och fick derigenom till min innerliga tillfredsställelse ej allenast en för honom passande sysselsättning utan ock en liten årlig inkomst -- båda för honom högst behöfliga. Samtidigt dermed lyckades jag äfven få honom anstäld såsom ritare vid topografiska korpsen, med en liten lön af 150 rdr hvilken dock några år derefter förökades till 250 rdr b:ko. I hans olyckliga belägenhet var detta en stor förmån som åtminstone kunde, i en framtid, skydda honom för verklig nöd.

Min andre son Fredrik hade föregående året slutat sin lärokurs vid krigsakademien, den 24 april, således vid ej ännu fylda 20 år, erhållit sin första officersfullmakt vid 1:sta lifgrenadierregementet och var nu i tur till underlöjtnantslön. På min derom gjorda underdåniga anhållan behagade konungen d. 4 maj äfven antaga honom till kammarpage, ehuru, enligt antaget bruk, ingen ofrälse hade förut kunnat erhålla denna befattning. Dermed följde en löneinkomst af 250 rdr b:ko som tillhopa med underlöjtnantslönen och tjenstgöring vid topografiska korpsen satte honom i tillfälle att sjelf försörja sig.

Året var i ekonomiskt hänseende ganska gynsamt. Den 26 mars förordnades jag, från supplerande till ordinarie ledamot i krigshofrätten, med ett arvode af 600 rdr b:ko. Rätteligen hade jag bort erhålla det lägre arvodet af 450 rdr och en äldre kamrat hugnas med det högre. Men denne (öfversten friherre Koskull) förut mycket gynnad, var nu fallen i onåd. På min föreställning till h. ex. Brahe om Koskulls bättre rätt, svarades med någon hetta, att konungen åt mig bestämt förstnämda arvode och att Koskull icke under något vilkor kunde hoppas att erhålla detsamma. Skälet till detta mig lemnade företräde var likväl lätt att inse: det skulle vara en ersättning för min misslyckade underdåniga ansökan att erhålla den då lediga generaldirektörsplatsen vid postverket, som förut varit mig nådigt lofvad, men lemnades åt d. v. generalmajor G. Peyron, för att, som det sades, sätta honom i tillfälle att afbetala å en skuld för hvilken en inflytelserik person gått i borgen. Med min kamrat Koskull, som ansåg sig af mig högeligen förnärmad, träffades den öfverenskommelsen att dela våra arvoden på det sätt oss emellan, att vi hvardera åtnjöto lika belopp, eller 525 rdr. Denna lilla uppoffring å min sida, som fortfor till 1840, blef så mycket lättare som jag några månader derefter inträdde såsom ledamot i direktionen för arméns pensionskassa, med ett arvode af 333 1/3 riksdaler.

En i sig sjelf obetydlig tilldragelse, men som för tillfället väckte ett obehagligt uppseende, må här antecknas, ehuru tillhörande föregående året: En dag blef jag ganska oförmodadt bjuden till en af de middagar, som hvarje vecka gafs af ryska ambassadören, grefve v. Suchtelen, i hvars hus jag förr icke varit, och med hvilken jag icke vexlat ett ord sedan fälttåget i Tyskland 1813, då jag i närvaro af h. k. h. kronprinsen hade att försvara en på nådig befallning af mig uppgjord plan till förskansande af passen vid Zaar- och Nuthfloderna. Förundrad öfver den oväntade inbjudningen, blef jag det ännu mer öfver det smickrande sätt hvarpå jag mottogs, vid bordet placerades vid sidan af värden, en utmärkelse som efter bruket kunde påräknas af flera andra af det talrika och blandade sällskapet, och i flera afseenden fick röna en uppmärksamhet, hvartill jag icke kunde finna någon giltig anledning. Med undantag af den för mig besvärande och oförtjenta artigheten, var middagen i öfrigt rätt angenäm och konversationen lifvad och otvungen, dock var jag särdeles nöjd då jag fick lemna hela härligheten och i porten af detta ryssnäste få "skudda stoftet af mina fötter".

Men pröfningen var icke ännu öfverstånden. Påföljande vecka åter en dylik bjudning och enahanda emottagande som förra gången. Efter den kräsliga middagen, då gästerna aftågade för att samlas i salongen, blef jag af h. ex. värden qvarhållen i rummet derinvid och anmodad att med honom taga plats i en soffa. I början rörde samtalet blott allmänna, likgiltiga ämnen, men fördes snart af h. ex. in på det politiska området, med tydlig hänsyftning till förhållandet emellan Sverige och Ryssland, samt ändtligen med en temligen vidlyftig framställning om nyttan och nödvändigheten för Sverige att helt och hållet ansluta sig till Ryssland, dela dess åsigter och i dess vänskap söka en borgen för framtida säkerhet och bestånd.

Förundrad öfver den gamle mannens opassande och ändamålslösa framställning, sökte jag komma ifrån det obehagliga ämnet genom korta och undvikande svar, och erinrade tillika om min obehörighet att med ryske ambassadören tala politik, äfvensom af det betydelselösa af min opinion o. s. v. Derpå svarades: "Il ne faut pas me regarder comme Ambassadeur Russe, je ne suis dans ce moment que le vieux Suchtelen". Flera gånger uppfordrad att lemna ett bestämdt svar, yttrade jag omsider: att Rysslands ovänskap alltid vore fruktansvärd för en svagare grannstat och borde sorgfälligt undvikas, men att man också icke borde för mycket lita på dess vänskap eller göra den till vilkor för sitt bestånd, samt att vårt sista krig med Ryssland vore i detta afseende ett för oss varnande exempel.

Härpå svarades med hetta att Finlands intagande var nödvändigt för Rysslands egen säkerhet, att beslutet derom var för längesedan fattadt o. s. v. Slutligen afbröts det obehagliga samtalet med det visst icke diplomatiska uttrycket: "Eh bien! rejettez donc lamitié russe -- et vous serez *foutues*". Le vieux Suchtelen aflägsnade sig derefter, men, liksom efter aftal, inträdde i detsamma hans legationssekreterare, den fatala Bodisko d. ä., och upptog genast den afbrutna samtalstråden. Något undfallande för personen var med honom icke behöfligt och blef icke heller af mig iakttaget.

Att detta uppträde, synnerligen första akten deraf, skulle ådraga sig det i nästa rum samlade sällskapets uppmärksamhet var att förmoda, desto hellre som jag, i anseende till grefve Suchtelens döfhet, måste tala ganska högt och han sjelf -- som det syntes -- med afsigt äfven höjde rösten öfver vanligheten. Måhända hade dock alltsammans stannat dervid; men ett par dagar derefter blef den obehagliga tilldragelsen mål för tidningskäbbel först i *Aftonbladet* och derefter i *Svenska* (vanligen kallad ryska) *Minerva*, det förra berömmande, det senare bittert klandrande mitt tillgörande i saken, påbördande mig att hafva framkallat och på ett h. ex. Suchtelen förnärmande sätt underhållit diskursen. Hvem som till Aftonbladet frambar underrättelsen om affären kunde jag aldrig utröna, men nog fick jag derför uppbära hundhufvudet i Svenska Minerva, hvars redaktör den tiden var sjelfskrifven gäst vid alla bjudningar i ryska hotellet.

Det väntade resultatet af allt detta uteblef icke heller. Jag blef uppkallad i till h. ex. grefve Brahe som fordrade en förklaring öfver mitt -- till k. mj:t -- inberättade förhållande hos grefve Suchtelen. På min fråga hvarför jag var anklagad, svarades: att jag hade på ett opassande sätt börjat en politisk diskurs, hvilken jag sedermera med mycken hetta fortsatt, utan all aktning för grefve Suchtelens person och för hans egenskap af en främmande monarks representant, och att jag slutligen skulle under hotande åtbörder hafva rifvit sönder en karta öfver Finland som legat på divansbordet framför oss o. s. v. Det var lätt att frigöra sig från sådana lika orimliga som osannolika beskyllningar genom att afgifva en ordagrann berättelse om verkliga förloppet, hvarvid jag äfven hade att åberopa ett åhöra vitne, d. v. öfverste Dalström, som på min begäran hade åtföljt mig till grefve Brahe.

Också försäkrade mig hans excellens att konungen skulle bli fullkomligt tillfredsstäld af den förklaring jag afgifvit, och till och med ganska nöjd med det sätt hvarpå jag uppgifvit mig hafva afspisat den framfusige och odräglige Bodisko. Likväl ansåg h. ex. nödigt att afgifva en ytterligare förklaring till statsministern för utrikesärendena, h. ex. Wetterstedt, af hvilken konungen blifvit om saken underrättad.

Af h. ex. blef jag temligen kallt och frånstötande emottagen. Han tillstod sig visserligen vara öfvertygad af den förklaring jag omständligen afgaf, men det sårade mig att under loppet af denna förklaring nödgas besvara och vederlägga anmärkningar som utvisade ett doldt misstroende. Slutligen, och efter några med stigande värme lemnade bevis på orimligheten af de beskyllningar man påbördat mig och, utan undersökning om rätta förhållandet, trott sig tillständigt att till konungen framföra, måste h. ex. medgifva att det obehagliga uppträdet borde helt och hållet tillskrifvas den gamle Suchtelens n. m. kända ålderdomssvaghet; likväl fick jag uppbära tillvitelsen att vara en ifrig rysshatare. Mitt svar härå var: Jag hatar ej ryssen för det han är ryss -- men jag hatar det ryska systemet och dess inflytande på vårt land -- och framför allt hatar jag svenska ryssar. Efter detta argumentum ad hominem fick jag ändtligen aflägsna mig. Länge spökade dock detta uppträde, och hvarje närmare eller fjermare bekant pinade mig med frågor derom, och nödgade till ständigt idislande svar.

1838. För topografiska korpsens geodetiska arbeten var nödigt att sammanbinda det hvarje år alltmera utsträckta triangelnätet med det danska på Seeland och dymedelst få en kontrollpunkt för nätets södra ända i Köpenhamns observatorium. Efter derom gjord underdånig framställning hade underhandling i ämnet blifvit öppnad, och danska regeringen ingick på förslaget att gemensamma triangelmätningar skulle under sommaren anställas från de båda rikenas motliggande kuster, äfvensom en basmätning på det jemnländiga Amager nära Köpenhamn.

De topografiska arbetena i Danmark ombesörjdes då som nu af arméns generalstab, men de i Holstein vore särskildt stälda under inseende och ledning af den ryktbare astronomen i Altona statsrådet Schumacher, hvilken äfven hade uppdrag att ordna och leda de geodetiska mätningarna i allmänhet. Denne man, gunstling hos konung Fredrik VI, och ytterligt ömtålig om sitt inflytande, ansåg sig högeligen förorättad deraf att jag icke först till honom framstält frågan om de gemensamma, triangelmätningarne, innan den hänsköts till regeringarnas afgörande, och i ett bref till baron Berzelius i Stockholm beklagade han sig bittert öfver en sådan missaktning mot sin person, under förklarande att han icke ämnade inställa sig vid de anbefalda triangelmätningarne på Seeland, samt att dessa, i följd deraf, skulle uteblifva. Berzelius, som väl kände den krushufvade mannen, försäkrade att han nog skulle förverkliga detta hot, så vida jag ej genom personlig uppvaktning hos honom i Altona kunde ställa honom tillfreds.

Emellertid, och med stöd af de respektiva regeringarnas beslut, blef planen till de gemensamma förrättningarne uppgjord med chefen för danska generalstaben, öfverste v. Steinman, och tiden att dem företaga utsatt till början af september, då jag, efter slutade inspektionsresor inom landet skulle i Köpenhamn inträffa.

Under tiden hade händelser af den mest ovanliga art i Stockholm inträffat. Ett tryckfrihetsåtal hade anstalts emot assessor Crusenstolpe, som i åtskilliga af sina skrifter med skärpa nagelfarit regeringens åtgärder, och som, då han i en af dem ansågs hafva förbisett helgden af konungens person, dömdes af Svea hofrätt att för majestätsbrott undergå ett 3-årigt fästningsstraff på Waxholm. Domen väckte ett allmänt missnöje, som utbröt i åtskilliga

våldsamma uppträden, och slutligen med vapenmakt måste stillas, hvarvid flera personer dödades.

Konungen, hvars häftiga lynne i dessa uppträden genast anade en utbrytande revolution, blef deröfver till ytterlighet uppbragt och lär -- efter hvad dagligen berättades -- icke mer lagt band på sin uppbrusande sinnesstämning. De närmast omgifvande voro rådlösa och förtviflade. Ingen mer än h. ex. grefve Brahe kunde för ett ögonblick stilla och afleda stormen.

Efter derom af h. ex. Brahe gifven erinran, hade jag alltid vid anträdandet af mina embetsresor uppvaktat konungen och inhemtat hans nådiga befallningar, men önskade af lätt begripliga skäl, att från denna pligt nu varda frikallad. H. ex. grefve Brahe, hos hvilken jag anmälde denna önskan, kunde icke förmås att antaga de i mitt tycke talande skäl jag sökte göra gällande, utan förklarade att jag på hans anmälan skulle samma dag på aftonen erhålla företräde.

Aldrig hafva de 105 trappstegen upp till konungens våning, förefallit mig så tunga, och min ängslan öfver utgången af denna audiens mildrades icke heller af de beskrifningar jag af de vakthafvande erhöll, rörande den höge herrns sinnesstämning för ögonblicket. Men till min stora förvåning mottogs jag ganska nådigt och välvilligt; diskursen vände sig blott kring den blifvande svensk-danska triangelmätningen; det skrattades åt min berättelse om Schumachers hot att vilja tillintetgöra dessa mätningar, och min afsigt gillades att genom ett besök söka blidka hans sårade fåfänga; med ett ord: allt var godt och väl, då på en gång scenen förändrades med följande fråga: "Säg mig, hvad vill man med den gemene Crusenstolpe?"

"E. maj:t, jag tror man vill denne man, för hans egen person, ingenting."

"Hvarför då dessa olagliga uppträden, dessa våldsbragder mot misshagliga personer och dessa hotande folksamlingar? Jag vill höra ett bestämdt svar."

"E. maj:t befaller, jag måste lyda. Således, så vidt jag kunnat fatta, har allmänheten hittills ganska litet intresserat sig för Crusenstolpe. Men den dom, som öfver honom blifvit afkunnad, har stämplat honom till martyr för tryckfriheten, och en martyr får alltid sympati hos allmänheten."

Med mörk och bister uppsyn frågade konungen om jag ämnade försvara Crusenstolpes skrifter?

"Nej, e. maj:t, jag ogillar tendensen i de flesta af dem jag läst, men det påstås att den strof i hans sista skrift, för hvilken han blifvit straffad såsom för majestätsbrott, blifvit lösryckt ur sitt sammanhang med föregående och efterföljande meningar, och endast på detta sätt kunnat tydas som brottslig. Derför klandras nu domare och jurymän samt ofredas af de råa massorna, under det att martyrkronan räckes den dömde författaren." Under denna mer och mindre illa, men med någon värme uttryckta förklaring, började de skarpa dragen småningom

mildras, och stående ett ögonblick liksom öfvervägande saken, yttrade h. mj:t med lugn men med tonvigt på hvarje ord: "Vet, att ni är den förste som på detta sätt för mig framstält denna sak. Kanhända har ni rätt; det är icke osannolikt!" Derpå följde en förträfflig afhandling om nödvändigheten af skarpsinne och oväld hos domare, om inflytandet af allmänna opinionen m. m., och slutligen: "Vous mavez parlé avec franchise, et je vous en tiens compte. Adieu! Je vous souhaite un bon voyage."

Sådan var Karl Johan. Hans sydländska blod svallade lätt. En småsak kunde bringa det i jäsning. Han var orimlig och hård under utbrotten af sitt häftiga lynne, men hans hjerta var godt, hans uppfattning klar och blixtsnabb; han var äfven under sin uppbrusning tillgänglig för sanningen. En stor man bör icke mätas efter samma måttstock som hvardagsmannen.

Mais revenons à nos moutons!

Mina inspektioner öfver de i Bohuslän äfvensom i Kalmar län pågående topografiska arbetena voro slutade, och tiden snart inne att börja de gemensamma triangelmätningarne på båda sidor om sundet, till hvilka alla förberedelser redan voro verkstälda. Enligt underrättelser från Köpenhamn var Schumacher ännu icke dit ankommen och ingen visste om eller när han ämnade lyckliggöra med sin ankomst. Under sådana förhållanden och då årstiden icke medgaf ett längre uppskof, blef nödigt att företaga det förut påtänkta besöket i Altona.

Af Schumacher blefvo vi **[4]** stelt men med mycken uppmärksamhet emottagna. Allt hvad märkvärdigt fans blef under hans ledning besedt, och bjudningar vankades dagligen både i och utom staden, dels hos honom sjelf, dels på hans föranstaltande hos andra. Först efter några dagars sammanvaro kunde han förmås att vilja biträda (ordna) de anbefalda geodetiska arbetena, men tiden dertill blef ännu obestämd. Under tiden upptäcktes en ny anledning till den retlige mannens ovilja. Han lät förstå sin förundran öfver att Thulstrup, som några år förut var i Hamburg, hade der velat för svensk räkning engagera en hos honom (Schumacher) anstäld kartegravör. Förhållandet var det motsatta: Gravören ville nödvändigt bli antagen hos oss och hade derom sedan tillskrifvit mig 2:ne bref. Underrättelsen derom gjorde god verkan, dock återstod ännu någon misstanke. Ett par dagar derefter fick jag besök af samme gravör, som ännu envisades med att få anställning i Sverige och förklarade sig vara besluten att i alla fall uppsäga sitt kontrakt med Schumacher. Lyckligtvis lät mannen förmå sig att genast till Schumacher afgifva denna förklaring och att erkänna de bref han i detta afseende tillskrifvit mig. Nu var ändtligen allt groll oss emellan förbi och hr etatsrådet kunde, utan att förnärma sin värdighet, gunstbenäget utsätta dagen för sin ankomst till Köpenhamn.

Det var också hög tid, ty 8 dagars fåfänga underhandlingar hade nära nog uttömt mitt klena förråd af tålamod. Utan saknad lemnade vi omsider gamla Hamburg, anlände till Kiel per diligens, derifrån per ångbåt till Wordingborg på Seeland och vidare dagen derpå med extra post till Köpenhamn. Nästan samtidigt ankommo ett par kamrater: Häggblad och Thulstrup (hvilka på svenska sidan förrättat vinkelobservationer) och ett par dagar derefter den allsmäktige Schumacher, som genast föranstaltade derom att artilleriöfningarne på Amager, hvaraf han fann sig besvärad, blefvo indragna så snart basmätningen derstädes började. Efter fullbordandet deraf ansåg jag mig ändtligen kunna aflägsna mig från den ceremoniöse Schumacher och bege mig på hemvägen, nu åtföljd äfven af Thulstrup. Också var hemresan i sällskap med son och måg, begge den tiden ett par muntra turar, hvar

på sitt vis en verklig lusttur, som slutligen upplöstes i ett kärleksfullt mottagande i hemmet af hustru och barn.

1839. Min svåger och syster hade med familj om hösten inflyttat till staden. Sjelf hade den ädle mannen öfvergifvit hoppet att få återse sitt kära Hammora, sitt nyskapade Toffta, der allt ännu i denna stund bär vitne om hans rastlösa omtanke och gagnande verksamhet. Med lugn och ståndaktighet bar han sina tilltagande lidanden och förutsåg utan fruktan sitt snara slut; men han ville ej gå till hvila innan han äfven fullbordat den sista sjökartan till Sveriges *sjöatlas* och sålunda lagt sista handen vid det dyrbara verk, hvaråt han under ett halft sekel hade egnat sina omsorger, sina sträfvanden, sina tillgångar, dertill föranledd af menniskokärlek och fosterlandskänsla. Han vann icke alltid rättvisa af det allmänna, men han skördade tacksamhet och välsignelse af mången, från undergång räddad sjöman. Engelsmännen förstodo att värdera Gustaf af Klints kartor. Man såg den tiden engelska kartor öfver Englands kuster, stämplade med Klints namn för att åt dem bereda ett större förtroende.

Vintern förgick under en dyster och hemsk förkänsla af hvad som komma skulle. Vår fruktan öfvergick snart till visshet -- och den sista april blef sista dagen af den ädle Klints lif! Hans sista suck emottogs af djupt sörjande maka och barn, i hvilkas hjertan hans vördade minne alltid skall tacksamt och kärleksfullt bevaras. Mer än 20 år äro förflutna sedan den vördade mannens bortgång, den bittra sorgen är småningom förbytt till stilla saknad, men alltid skall jag med tillfredsställelse och stolthet minnas att jag egt denne mans *förtroende och vänskap*.

Ehuru vi i vår aflägsna bostad hade alla för ett talrikt hushåll nödiga beqvämligheter och i öfrigt voro med stället ganska väl belåtna, hade dock fråga uppstått om den lilla gårdens försäljning. För mig, som dagligen måste vara i staden ofta både för och eftermiddag, var visserligen afståndet rätt besvärligt, ehuru trefnaden på stället i mitt tycke rikligen ersatte detta besvär; men min hustru, som icke kunde gå med lika lätthet som jag, var derigenom alldeles instängd inom gårdens gränser; dessutom började flera bygnader tartva betydliga reparationer, hvilka icke annorlunda än genom lån kunde åstadkommas, en utväg som tyvärr redan under flera år måst anlitas till det stora hushållets underhållande. När slutligen min syster efter sin älskade mans bortgång nödgades afflytta från vårt granskap, var trefnaden för oss bruten, och de ekonomiska fordringarna blefvo de ensamt gällande. Vår särdeles gladt belägna, till hälften landtliga bostad, der vi i 12 år befunnit oss så väl, blef således försåld med en liten vinst af omkring 500 rdr b:ko, visserligen icke utan saknad, i synnerhet å min sida, men också med det tröstande medvetande att kunna betala alla fordringsegare och blifva qvitt sugande räntebetalningar och nedslående penningetransaktioner. Efter mycket spring och besvär lyckades jag omsider finna en till utrymme och hyresbelopp någorlunda passande våning (huset n:o 68 Klara Bergsgatan) dit vi påföljande höst inflyttade.

En af arméns pensionskassas tjenstemän hade några månader förut plötsligen afvikit och lyckats medtaga en summa af omkring 30,000 rdr b:ko. Mannen var dittills allmänt aktad för redbarhet och njöt direktionens synnerliga förtroende, (måhända i alltför hög grad, hvarom jag också en gång gjorde erinran, ehuru förgäfves) och direktionen stannade således i ansvar för den timade förlusten. Arméns hrr fullmäktige, som med anledning af den fatala händelsen blefvo sammankallade, kunde icke vid granskningen af protokoller och handlingar m. m. finna anledning till anmärkningar mot direktionen för bristande tillsyn och kontroll eller uraktlåtna föreskrifter i reglementet, utan lemnade direktionen fullständig decharge för dess förvaltningsåtgärder. Det oaktadt och i strid med erkännandet att direktionen fullgjort hvad densamma ålegat, funno hrr fullmäktige för godt att afskeda hela direktionen, i stället för halfva antalet, som enligt reglementet skall ombytas vid hvarje krigsbefäls eller

fullmäktiges sammankomst.

Efter blott 3:ne års deltagande i kassans styrelse fick jag således dela de äldre herrar kamraters missöde, och gick således miste om en påräknad, ganska behöflig, inkomst af 500 rdr om året.

Vid slutet af året blef jag invald till ledamot af vetenskapsakademien, en utmärkelse som jag hvarken väntat eller önskat.

1843. Då jag en dag enligt kallelse infann mig hos sjöministern h. ex. grefve Lagerbjelke, f. t. äfven föredragande för landtförsvarsärenden, meddelades mig att konungen ämnade utnämna mig till generalmajor och att h. ex. ansett sig böra på förhand derom underrätta, emedan denna befordran, enligt hans tanke, medförde förbindelse å min sida att afgå från mitt ledamotskap i krigshofrätten. Besluten att icke ikläda mig denna förbindelse, nödgades jag således undanbedja mig den tillämnade nådebevisningen, i följd, hvaraf jag också blef förbigången vid derpå följande nomination d. 6 februari. Fjorton dagar derefter erhöll jag dock en till samma dag antedaterad fullmakt att vara generalmajor utan något dervid fästadt vilkor, hvarför jag utan tvifvel hade h. ex. grefve Brahes vanliga välvilja att tacka. När med anledning deraf jag hos konungen fick aflägga min underdåniga tacksägelse, yttrade h. mj:t ungefär följande: "Man ville att ni skulle lemna er plats i krigshofrätten. Jag kunde ej medgifva det. Jag värderar en domare som följer sin öfvertygelse och är otillgänglig för alla konsiderationer." Detta yttrande, i sig sjelf ganska vanligt, var för tillfället af särskild betydelse, ty konungen visste ganska väl att jag verksamt deltagit i den dom som krigshofrätten nyligen afkunnat öfver en hans gunstling general Stjerncrona. Jag fäste den tiden mindre vigt vid detta yttrande, men det har sedan bjert framstått såsom motstycke till hvad som några år derefter hände mig, i egenskap af ledamot i samma hofrätt.

Det nu omnämda var det sista företräde jag hade hos konung Karl Johan. Det räckte ganska länge, och de åsigter som derunder utvecklades, gåfvo dock en erinran om det inflytande som ålderdomen vunnit öfver den store mannen.

1844. Konung Karl Johans död d. 8 mars utgjorde detta års sorgliga märkvärdighet, hvilken likväl alltför snart trängdes åsido af en uppblossande förtjusning öfver tronföljarens förväntade frisinnade styrelse. Framtiden besannade ordspråket: "Les extrêmes se touchent." Konung Oskar fortjenade och vann nationens tillgifvenhet och aktning. Ultraismen ensam var missbelåten. Något mera kraft i motståndet mot norrmännens oförsynta fordringar skulle gjort hans minne än mera aktadt.

Den 1:sta februari var 50:de årsdagen af min tjenstebana såsom officer. Dagen utmärktes på ett för mig både smickrande och tillfredsställande sätt. Mina aktade, alltid välvilliga kamrater hade inbjudit mig till en festlig middag och tillika låtit måla mitt porträtt, som vid detta tillfälle förevisades och sedan uppsattes i chefsrummet af topografiska korpsens embetslokal, försedt med en af vänskapen dikterad inskrift. Efter middagens slut lemnades mig af min bordsgranne, d. v. chefen för landtförsvarsdepartementet, statsrådet Peyron, en helsning jemte skrifvelse från konung Oskar, som i nådiga och välvilliga ordalag tillförsäkrar min hustru om hon mig öfverlefver, och efter henne mina ogifta döttrar, en lifstidspension af 200 rdr b:ko. Detta kungl. ynnestbevis var

för mitt hjerta ganska dyrbart, och blef det ännu mer genom det förbindliga och deltagande sätt hvarmed konungen dagen derpå emottog min varma tacksägelse.

Det var mot slutet af juni månad. Korvetten *Karlskrona* under befäl af kaptenen vid flottan Erik af Klint (min systers äldste son) hemväntades efter en längre sjöexpedition, från de vestindiska farvattnen. På Hammora var idel glädje; mor och syskon räknade dagarna under förhoppningsfull längtan att få omfamna den älskade sonen och brodern; hans unga hustru hade redan afrest till Karlskrona för att genast vid ankomsten få välkomna den efterlängtade. Förgäfves!

> "Vid kap Matanzas i korallgemaket
> han sofver under böljetaket,
> omfamnad af den stumma dödens köld".

Den sorgliga underrättelsen hade nämligen inlupit att korvetten Karlskrona, efter afseglingen från Kuba, helt och hållet förolyckats genom en af dessa förfärliga orkaner som ej sällan rasa i dessa farvatten, samt att af hela besättningen blott 19 man hvaribland ett par officerare blifvit räddade. Chefen hade jemte de öfriga, funnit sin graf i djupet.

Snart kom det förkrossande budskapet äfven till Stockholm, och det blef min sorgliga pligt att framföra det till den olyckliga modern och syskonen. Min stackars syster! Hon var så lycklig i föreställningen att snart få återse sin älskade son efter hans långa frånvaro. Grannar och bekanta voro hos henne samlade och vid middagsbordet (det var midsommardagen) undfägnade hon sina gäster med berättelse om den käre sonens vistande i Havanna; om hans festliga tillställning ombord på korvetten, hvarom hon nyligen haft bref; om hans hustrus afresa till Karlskrona, om hans förmodade hemkomst i dessa dagar och om sin glädje att snart få återse honom, m. m. Ack! hon var så lifvad, så glad, så lycklig. Jag kunde ej mörda hennes glädje på denna dag, nej ännu kunde jag unna henne några timmars ljuf förvillelse -- men följande dagen måste jag dock efter åtskilliga förberedelser uttala det rysliga dödsbudet.

Den hädangångne var efter hans fars död familjens enda stöd och vårdare af dess angelägenheter; hans förlust var oersättlig. Äfven för svenska flottan var hans bortgång att beklaga. Stora förhoppningar voro fästa vid hans person, i förening med vördade minnen af det namn han bar.

1848. Vid den året förut verkstälda ombildningen af teknologiska institutet blef jag anmodad och nödgades äfven åtaga mig att vara ordförande i den nya styrelsen öfver detta verk. Någon tid derefter erhöll jag nådigt förordnande att förvalta kanslersembetet vid krigsakademien. Båda dessa, hvarandra ganska olika befattningar hade blifvit mig uppdragna af skäl att ingen ville med dem åtaga sig ett lönlöst besvär. Båda voro hvar på sitt vis för mig obehagliga, i synnerhet den förstnämda, såsom helt och hållet fremmande för min verkningskrets och förmåga.

1850--51. I brist på märkliga företeelser må anföras, att jag 1850 helt oförmodadt erhöll ett diplom med förordnande att vara: *Foreign honorary member of the Royal Geographical Society of London*, och följande året blef vald till præses i vetenskapsakademien. Denna senare hedersbevisning var mig i hög grad motbjudande, emedan den, efter min åsigt om vetenskapsakademien, aldrig bort tillfalla andra än vetenskapsmän. Också befann jag mig, under det år denna befattning varade, alltid i en tvungen och tafatt ställning inom akademien och önskade att aldrig hafva fått äran att tillhöra detta lärda samfund.

Hela detta år drogs jag med en rätt svår åkomma, som i trots af alla försökta läkemedel ständigt förvärrades, nämligen vattenros i benen. Läkarne förklarade den obotlig vid min ålder; men den botades dock fullkomligt och utan alla svåra följder, af jungfru Årberg, en allmänt känd och värderad, ehuru opromoverad, läkarinna af yttre åkommor.

---

[1] Såsom bevis huru gen. Cardell förmådde mot mig stämma vederbörandes opinion, må anföras: att på hans (Cardells) framställning i komitén gen. Björnstjerna äfven förklarade, att de af mig utgifna och vid lektionerna för kadetterna begagnade föreläsningar i fortifikation voro mindre dugliga och borde kasseras. Björnstjerna hade likväl, helt nyss förut, i min och flera personers närvaro förklarat att dessa föreläsningar gjorde författaren mycken heder och borde anses såsom en prydnad för hvarje militärbibliotek. Sic tempora mutantur.

[2] Jag åtföljdes af kaptenen vid korpsen Hazelius såsom adjutant.

[3] Konceptet blef sedan aldrig återlemnadt.

[4] Jag åtföljdes af min son såsom adjutant.

VI.

> Elektriska telegrafens införande i Sverige. -- Planer för jernvägar. -- Akrells afskedstagande. -- De sista åren af hans lefnad.

1852. Vid början af detta år hade jag i 16 år varit ordinarie ledamot i krigshofrätten och såsom den äldste der förrättat ordförandens tjenst under dennes, generallöjtnant Lorichs, sjukdom föregående året. Vid hans derefter inträffade död ansåg jag mig temligen säker om att erhålla den lediga ordförandeplatsen, desto hellre som jag inom verket och äfven inom Stockholms garnison ansågs dertill sjelfskrifven, hvarför ock ingen medsökande sig anmält.

Min muntliga, derom gjorda underdåniga framställning till h. mj:t emottogs kallt och föga lofvande, under förklarande att han (konungen) med särdeles obehag funnit att krigshofrätten ådömt högre militärbefälhafvare ansvar, hvarigenom disciplinen i armén löpte fara att förstöras. Denna åsigt var så mycket mer oväntad som det höga missnöjet förut vid flera tillfällen blifvit uttaladt mot högsta domstolen för det att denna ett par gånger upphäft krigshofrättens domar, rörande personer af lägre tjenstegrader. Men saken var den: krigshofrätten hade nyligen dömt till suspension en förklarad gunstling, befälhafvaren i 3:dje militärdistriktet, generallöjtnant grefve Löwenhjelm, hvilken i högsta grad deröfver uppbragt, ingaf konungen den åsigt att jag i egenskap af t. f. ordföranden, förmått krigshofrätten till denna, i Löwenhjelms tanke, olagliga dom och jag således icke borde, eller kunde utan våda för den militära lagskipningen, befordras till den lediga ordförandeplatsen. Löwenhjelm fick derigenom ett önskadt tillfälle att hämnas på mig, som några år förut hade pliktenligt granskat ett af honom (då landshöfding i Göteborg) till k. mj:t ingifvet och till landtbruksakademiens utlåtande remitteradt förslag och detsamma frånkänt all användbarhet, med den påföljd att Löwenhjelms förslag äfven af k. mj:t ogillades och ett af mig afgifvet i dettas ställe bifölls. Denna min djerfhet kunde ej af den mäktige gunstlingen förlåtas, desto mindre som någon tid derefter jag icke lät förmå mig att till frikadetter föreslå ett par af honom både muntligen och skriftligen förordade ynglingar. Jag kände för väl Löwenhjelms både inflytande å högsta ort och hans illvilja mot mig, för att icke inse att mitt hopp om ordförandeplatsen måste öfvergifvas och att i följd deraf jag äfven måste lemna den plats jag redan innehade i krigshofrätten. Dåvarande justitiestatsministern grefve Sparre hade väl försäkrat mig om konungens rättvisa och att h. mj:t i följd deraf icke *kunde* gå mig förbi, desto mindre som jag icke hade någon medtäflare om ifrågavarande befattning; men af statsrådet v. Hohenhausen -- min f. d. kamrat och gamle bekante, var jag noga underrättad om förhållandet och visste att konungen, som sjelf insåg och äfven erkände att han utsatte sig för rättvist klander, dock ansåg, sig förbunden "att utnämna hvem som helst utom Akrell".

För att omsider efter flera månaders plågsam väntan få saken afgjord, ingaf jag min afskedsansökan, hvilken naturligtvis beviljades d. 22 derpå följande maj, då ock den nye ordföranden utnämdes.

Krigshofrättens dom öfver grefve Löwenhjelm var fullkomligt öfverensstämmande med krigslagens anda och ordalydelse; den afkunnades i enlighet med krigsfiskalens slutpåstående, såväl af den lagfarne civilledamoten som af 4 militära ledamöter, hvaraf 2:ne -- utom jag -- blefvo anbefalde att taga afsked; en var klok nog att bli sjuk då utslaget skulle fällas och den 5:te (Silfverstolpe), som icke yttrat sig under öfverläggningarna, lämpade sig till att vid domslutet såsom sitt eget uppläsa ett af en annan skrifna, Löwenhjelm frikallande, votum. Också blef han kort derefter generalmajor och kommendör af svärdsorden.

Att detta konung Oskars förfarande var en följd af grefve Löwenhjelms missbrukade inflytande och synbarligen stod i strid med konungens rättskänsla och upphöjda åsigter, bevisas af följande och flera mig sedermera lemnade ynnestbevis.

Vid det tillfälle då grefve Lewenhaupt emot justitiestatsministerns och flera af statsrådenas derom uttalade mening, utnämdes till ordförande i krigshofrätten yttrade statsrådet friherre Palmstjerna:

"Då Akrell nu gått miste om en plats hvarpå han haft rätt att göra sig förhoppning, torde ers mj:t åtminstone

medgifva att någon skadeersättning honom lemnas för den ekonomiska förlust han nu får vidkännas". Förslaget bifölls af konungen med särdeles nöje och tillfredsställelse, och fråga uppstod blott om sättet att åstadkomma denna godtgörelse. Resultatet af derefter förekommande öfverläggningar blef: En kungl. skrifvelse med uppdrag att afgifva underdånigt förslag till lokaler och sträckningar för elektriska telegraflinier i riket, i händelse k. mj:t skulle framdeles finna för godt att sådana anbefalla, samt en annan kungl. skrifvelse hvari åt mig uppdrogs, att efter anställande af forskningar och lokala undersökningar, ingifva underdånigt förslag till systematiskt bestämmande af stamlinier för blifvande jernvägs-kommunikationer inom riket. För dessa båda uppdrag beviljades mig ett månadtligt arvode af 83 1/3 rdr b:ko eller för år 1000 rdr b:ko. Derjemte, och då grefve Lewenhaupt, såsom vilkor för sin utnämning till ordförande i krigshofrätten måste afgå från direktionen öfver arméns pensionskassa, erhöll jag såsom förutvarande suppleant ordförandeplatsen i denna direktion med ett årligt arvode af 333 1/3 rdr b:ko.

Mina önskningar och förhoppningar i ekonomiskt hänseende voro således på annan väg uppfylda, ehuru endast för den närmaste framtiden; men jag hade kommit i en annan, för mig mera passande sjelfständig verksamhet, som snart derefter införde mig på en ny tjenstebana på hvilken tillfredsställelse och bifall -- åtminstone i början -- voro att skörda, och en betryggad ekonomisk ställning att vinna.

Uppdraget att utarbeta förslag till telegraflinjer var ganska lätt och snart afbördadt samt mer än väl betaldt med ett fortgående månadtligt arvode af 50 rdr b:ko under loppet af 3/4 år. Det andra uppdraget, att utarbeta förslag till ett systematiskt bestämmande af stamlinier i ett blifvande jernvägsnät, var af den vigt och omfattning att det icke utan långa förberedelser, lokala undersökningar och vidlyftiga resor kunde verkställas, hvilket allt öfversteg en enda persons förmåga. Jag utarbetade således endast ett s. k. utkast till ett jernvägssystem öfver riket, såsom grund och ledning för noggrannare undersökningar i ämnet och detta utkast blef af d. v. interimsregeringen gilladt, och sedermera af den. år 1855, förordnade komité begagnadt, vid dess undersökningar och deraf härledda förslag till jernvägsförbindelser.

Mot slutet af året uppstod för första gången äfven hos oss, fråga om att begagna elektromagnetiska telegrafer, hvilka redan flera år i Europas flesta länder hade utträngt de optiska. Jag erhöll en muntlig befallning af konungen att afgifva kostnadsförslag till anläggning på försök af en elektrisk telegraflinie från Stockholm till Dalarö, hvilken skulle sammanbindas med derifrån utgående optiska telegrafer i Stockholms skärgård.

Med anledning häraf, äfvensom af en skrifvelse från generalpoststyrelsen rörande de fördelar som skulle tillskyndas postverket genom en säker och oafbruten telegrafförbindelse med Södertelje, ansåg jag mig böra till k. mj:ts pröfning hemställa om icke den anbefalda försökslinien finge anläggas till sistnämde stad; i stället för Dalarö.

Detta bifölls och skulle följande sommar sättas i verket. Men då vid denna tid en elektrisk telegraflinie var under anläggning hos våra närmaste grannar i söder, från Köpenhamn till Hamburg, och fråga äfven uppstod i Norge att der tillgodogöra sig detta korrespondensmedel, så kunde man icke längre hos oss lemna densamma obegagnadt.

Så snart årstiden det medgaf företogs arbetet på den nya linien, hvilken jemte telegrafbyråerna i Stockholm och Upsala, var i fullt färdigt skick vid början af juli, hvarefter och sedan någon tid åtgått till öfvande af den antagna telegrafpersonalen, verket uppläts till allmänhetens begagnande, i början gratis men sedermera mot en låg, provisionelt bestämd afgift.

Med hänseende till de redan beslutade betydliga telegrafanläggningar som under nästföljande år skulle verkställas och troligen derefter allt vidare utsträckas, blef det för mig nödigt att på ort och ställe inhemta närmare kännedom om organisation, styrelse och förvaltning m. m. vid ett fullt utbildadt telegrafverk.

I sådant afseende och efter derom gjord underdånig framställning, erhöll jag befallning att jemte major v. Heland afresa till Köpenhamn och Hamburg i ändamål äfven att på förstnämda ställe med vederbörande träffa nödiga öfverenskommelser rörande sättet och vilkoren för en blifvande teTegrafförbindelse mellan Sverige och Danmark. Detta senare uppdrag måste likväl t. v. lemnas åsido, ty vid ankomsten till Helsingborg fingo vi bekräftelse på det redan kända förhållandet att koleran ej allenast utbrutit i Köpenhamn, utan ock att den der framfor med mer än vanlig våldsamhet. Jag beslöt således att i sällskap med min son, Axel, fara till Malmö för att efter der inhemtade noggrannare underrättelser om tillståndet i Köpenhamn, bestämma vår restur. Heland åter affärdades till Helsingör för att derifrån landvägen begifva sig till Hamburg och der afvakta min ankomst.

I Malmö afrådde man oss alldeles ifrån besöket i Köpenhamn der tillståndet skulle vara ganska bedröfligt. Vi afgingo således med ångbåten direkte till Lübeck och derifrån med först afgående jernbantåg till Hamburg.

I Altona träffades danska ingeniörer sysselsatta med att fullborda telegrafledningen fram till Hamburg, men med begagnande af en metod (underjordisk ledning) som redan blifvit i Preussen försökt och såsom mindre pålitlig öfvergifven. Någon gagnelig erfarenhet var således af dessa arbeten icke att inhemta.

Bekantskapen med herr Gerke, chefen för det hamburgska telegrafverket ledde icke till önskadt resultat, enär det administrativa och reglementariska af detta verk syntes föga utbildadt och icke hos oss användbart. Underrättelser i detta afseende måste således sökas på annat håll, och Berlin var, såsom centralpunkten för tyska telegrafföreningen, den dertill bäst passande plats. En resa dit blef således besluten. Likväl och då jag nu åter befann mig inom området af das grosse Vaterland, kunde jag icke neka mig nöjet att i sällskap med min kära Axel återse och besöka några af de ställen vid hvilka för mig så många märkliga hågkomster voro fastade. Jag ville förnya bekantskapen med de fält, der 40 år förut die grosse Völkerschlacht utkämpades af en half million menniskor; jag ville återse Leipzig, vid hvars eröfring jag var nära att blifva ett af de många der fallna offren o. s. v.

Det beslöts också först företaga denna lustresa och att under hemvägen besöka Berlin samt öfver Stralsund återvända till Sverige. Efter 2 à 3 dagars uppehåll i Hamburg, och sedan vi blifvit befriade från vår dittillsvarande reskamrat, begåfvo vi (Axel och jag) oss i väg från Hamburg per diligens till Harburg och vidare på jernväg till Hannover, Braunschweig, Magdeburg och Leipzig.

Hvilken skilnad mellan det sätt hvarpå jag fordom och senast 1815, långsamt och med hårdt anlitadt tålamod, tågade denna väg och det hvarpå vi nu framilade! Förr åtgingo 2:ne dagar för att öfver den ödsliga Lüneburgerheden släpa sig fram från Hamburg till Hannover; nu flyger man denna väg på några timmar. Förr voro 18 hästar på poststationerna tillräckliga för trafiken med extrapost, på denna en af Tysklands största stråkvägar. Nu mötas på denna väg flera bantåg dagligen; hvart och ett medförande 2 à 300 resande och ofantliga varumassor af alla slag. Förr var den vidsträckta Lüneburgerheden en obeboelig öken; nu mötes ögat af stora byar hvilkas långa rökande skorstenar vittna om derinomvarande fabriks- och manufakturanläggningar och de fält mellan byarna som ej odlingen inkräktat, äro uppfyllda af unga sådda barrskogar som åt framtiden lofva rika skördar.

Vi dröjde en dag i Hannover; jag ville der återse några för mig välbekanta ställen. Förgäfves! allt var förändradt! Nya stadsdelar tillkomna. Det präktiga hotel nära bangården der vi bodde var fordom ett litet utvärdshus och de fält och trädgårdar som skilde detta från staden voro nu qvarter inom densamma, bebygda med smakfulla palatser.

I Leipzig, mycket utvidgadt och med praktbygnader i sina förstäder förskönadt, hade jag nöjet att finna mig vara hemmastadd från fordna tider. Den gamla inre staden var sig lik, och jag igenkände bestämdt det ställe vid Grimmaisches Thor och den mot fältet utskjutande kyrkogårdsmur der jag blef blesserad, ehuru detta ställe nu låg inbygdt långt inom staden. I hög grad intressant var för mig att under flera timmar genomströfva den del af slagfältet n. o. om staden, der den stora striden 3:ne dagar utkämpades af de under Karl Johans befäl stående armékorpser. Jag hade trott mig temligen hemmastadd på detta fält och tyckt mig utan svårighet kunna igenkänna både läget och utseendet af de byar som utgjorde det stora slagets brännpunkter, men de 40 åren hade mycket förändrat och mycket ur mitt minne utplånat. Jag igenfann väl byn Paunsdorf, hvars utseende stod så lifligt för min inbillning; jag såg det stora s. k. Hoffet på södra ändan af byn -- men helt olik den bygnad jag väntat mig få se. Endast efter anvisning af kartan kunde jag få reda på Schönfeldt, Stuntz och Sellertzhausen, men Reudnitz, der jag såsom blesserad infördes och blef förbunden, och det tomma lusthuset der jag tillbringade den derpå följande natten, stod ej att igenfinna. Byn tillhörde nu och låg inom stadens utvidgade område.

Tröttheten nödgade oss omsider att efter en 7 à 8 timmars oupphörlig vandring återvända till staden. Under middagen omgifne af talrika bordsgäster, drucko vi, Axel och jag, i all tysthet en skål under den innerligaste och varmaste välönskan: han för sin goda mor, jag för min älskade hustru -- det var d. 11 augusti, hennes och min bröllopsdag för 46 år sedan.

På café Français uppehöllo vi oss en stund vid kaffekoppen och cigarren, från verandan deraf skådande utåt den s. k. Esplanaden mellan det egentliga Leipzig och Grimmaische Vorstadt, nu upptagen af en vacker parkanläggning; vid stadens intagande 1813, skådeplatsen för heta och blodiga strider; nu gräsplaner och blomsterkullar och mellan dem skaror af lustvandrare; -- då ett vildt slagtande, döda och sårade om hvarandra på det härjade fältet.

I den vackra Rosenthalsparken, vid ett af dess täcka schweizeriställen, tillbringade vi en angenäm afton under

åhörande af rätt god musik och i likhet med det öfriga sällskapet -- herrar och damer, hvar och en vid sin mugg bayerskt öl.

Min länge närda önskan att få återse det gamla Leipzig var nu uppfyld och jag kunde utan saknad vända detsamma ryggen, under vida lyckligare förhållanden och gladare utsigter än för 40 år sedan, då jag lidande och sjuk, af läkarne lifdömd, gaf mig i väg med intet annat mål för mitt sträfvande än att möjligen kunna få återse det kära hemmet, der få sluta mina dagar och ändtligen få till min sista hviloplats Solna kyrkogård i stället för en Gottesacker im Leipzig.

Visst var jag under de sedan den tiden förflutna 40 åren gammal vorden, men jag hade helsa, krafter och lefnadslust; jag kunde njuta i fullt mått af resans glada skiftningar, och jag gjorde det också, då vi följande dagen ankommo till det trefliga för sina konstskatter värderade Dresden, den enda stad i Tyskland jag sett der jag ville lefva och dö, om ett olyckligt öde skulle drifva mig från det älskade fäderneslandet och dess sköna hufvudstad.

Tiden var alltför kort för att njuta af och taga någon kännedom om de massor af konstverk och dyrbarheter af alla slag som Dresdens rika museer erbjuda. Vi genomvandrade *Das grüne Gewölbe*, en sträcka af 8 till 10 stora salar, uppfylda med dyrbara konstalster, *Zwinger* med sina statyer och tafvelsamlingar, det ofantliga målningsgalleriet *am Neumarkt*, historiska och naturhistoriska museerna i Zwinger m. m., uttröttade slutligen af allt det sedda men på långt när icke tillfredsstälda. Det hade fordrats en dag minst för hvarje af dessa beskådansvärda samlingar -- och vi hade blott en förmiddag för dem alla. Äfven det yttre af staden måste bekikas, teatern besökas o. s. v. I katolska kyrkan bevistade vi en för tillfället anstäld gudstjenst, och på die Brühlsche terasse, den ingen främling underlåter att besöka, hvilade vi en stund njutande af den sköna utsigt som Elben med sina rikt bebygda pittoreska stränder här erbjuder.

Att lemna Dresden utan att hafva sett åtminstone en del af det för sina ovanliga bergformationer ryktbara *Sächsische Schweiz*, hade varit en liknöjdhet, hvartill sällan någon resande gör sig saker. Vi begåfvo oss alltså i väg med jernbantåget följande morgon förbi *Pirna* till *Königstein* (hvars högst märkvärdiga bergfästning vi likväl icke hunno att skänka någon särskild uppmärksamhet), foro der på båt öfver Elben, börjande vid byn *Halbstadt* vår vandring förbi det lodrätt från fältet uppskjutande *Lilienstein* hvars besynnerligt formade bergmassor vi blott vid förbigående fingo skåda. Endast vägledda af en dålig karta, insågo vi snart behofvet af en vägvisare och funno ändtligen en sådan som förde oss ett stycke i väg anvisande i öfrigt en gångstig som vi hade att följa. Denna, ganska brant och omvexlande förde oss efter en lång och mödosam vandring in emellan vilda, klippmassor och bråddjup, der slutligen något spår till väg icke kunde upptäckas. Vi måste återvända och hade då att å nyo passera en smal, slipprig gångstig begränsad på ena sidan af en lodrät klippmassa, på den andra af ett gapande bråddjup, i hvilket man vid minsta felsteg eller vacklande rörelse hotades att nedstörta. Misstroende min förmåga, vågade jag ej för andra gången beträda den farliga stigen utan att krypa på alla fyra; men knäna började halka nedåt och för händerna fans intet fäste den hårda marken. Jag räddades dock snart ur min förlägenhet af Axel, som kastade sig ned på kanten af branten och med fotfäste af en der växande buske och armarne uppåt sträckta kunde omfatta mina fötter. På detta sätt blef det mig möjligt att hala mig litet uppåt och få tag i några i en bergremna växande qvistar af ljung och slutligen, fullt uppkommen på den fotsbreda stigen, återtaga den upprätta ställningen. Ändtligen och efter ett tröttsamt sträfvande uppåt, kommo vi till den punkt, der vi en stund förut lemnat vår vägvisare, och att till vår synnerliga belåtenhet återse honom i dalen nedanför oss. Han infann

sig efter anrop och förklarade att den väg han anvisat oss var den enda som kunde väljas och att vi borde återvända samt erbjöd sig att medfölja. Ankomna till den smala gångstigen utåt bråddjupet aftog vår vägvisare sina skor för att vinna säkrare fotfäste, samt bad mig, som motvilligt anträdde denna vandring, hålla fast i hans rockkrage, icke se åt djupet utan spänna ögonen i hans nacke. Lyckligen återkomna till de klippmassor, mellan hvilka vi förut hade förlorat vägspåret, lotsade han oss dock temligen lätt igenom dem och förde oss till en mera öppen plats, hvarifrån vi kunde se och utan att gå vilse komma till stationen *Nieder Rathen* der den mängd resande samlas, som lika med oss önska färdas vidare till det prisade och mångbesökta *Bastei*. Efter några ögonblicks uppehåll och hvila vid Rathen gåfvo vi oss i väg, försedde med vägvisare. Sadlade hästar funnos vid värdshuset och fråga uppstod om att begagna sådana; men jag tilltrodde mig ännu ega krafter nog att till fots företaga den återstående vandringen, ett sjelfförtroende som jag dock snart fick ångra, ty vägen var ganska besvärlig, gick i ständigt brant stigande, på flera ställen i trappsteg inhuggna i berget.

Omsider och efter flera pustanden uppkomna på den högsta hergplatåen, återstod blott en längre trappa för att hinna till ett der beläget värdshus och när äfven denna trappa var passerad, voro krafterna för mig nära nog uttömda. Också hade vi under fulla 6 timmar varit i ansträngande rörelse och då den 25-årige sonen deraf kände sig tröttad, var ej underligt att hans 75-årige far var det i hög grad.

Vår möda var likväl rikligen betald, ty högst intressant var att skåda denna besynnerliga bergtrakt, dessa vilda fantastiskt formade klippmassor, än staplade på hvarandra, än fristående såsom smala pelare af flera 100 fots höjd, här och der förenade med broar öfver de djupa afgrunder som skilja dem från de större bergmassor, hvarmed de fordom varit sammanhängande. Ingenstädes någon skön leende natur, men öfverallt en storartad, underbar, hänförande och omöjlig att sant teckna hvarken med penna eller pensel.

Efter en stunds hvila och återhemtade krafter och sedan vi på tu man hand (med något biträde af vägvisaren) utdruckit ej mindre än 6 krus öl anträdde vi återvägen till Rathen, intogo der med strykande matlust, en rätt tarflig gouté, och gingo ombord på en af passagerare öfverfyld ångbåt, som förde oss tillbaka till Dresden. Andra dagen om aftonen voro vi i Berlin. Mot förmodan åtgingo flera dagar innan den förmånen mig förunnades att en stund få samtala med chefen för telegrafverket, Regierungsrath Nöttebohm. Jag hade väntat mig mer af detta samtal än jag erhöll, ty mannen ehuru artig på sätt som anstår en verldsman, syntes föga meddelsam i fråga om upplysningar rörande administrationen af det verk han hade under sin styrelse. Utan all nytta var likväl icke mitt besök, och högst intressant var att få, under hr Nöttebohms välvilliga ledning, bese och taga kännedom om det tekniska af detta i stor skala utbildade telegrafverk.

En utflygt till Teltow och Grossbeeren var väl ämnad7 äfvensom till Potsdam, vid hvilka ställen många för mig dyrbara minnen voro fastade, från krigsåret 1813; men dessa förslag blefvo om intet, ty dels var jag bunden af det väntade och dag efter annan uppskjutna mötet med Nöttebohm, dels började reskassan ansenligen smälta tillsammans, så att alla extra utgifter måste indragas. Också inskränktes våra utflygter utom staden till den angränsande Thiergarten och dervarande Krolls etablissement, samt till Charlottenburg som också för mig erbjöd några minnen från 1813, då så väl svenska armén som kronprinsens högqvarter några dagar voro här förlagda.

Vi lemnade Berlin utan saknad, afreste på Stettinerjernvägen till stationen Passig och derifrån med diligens förbi

Greifswald till Stralsund. Samma dag afgick postfartyget till Ystad, dit vi välbehållna anlände den 22 augusti om morgonen.

Jag hade bestämt hemresan att ske från Stralsund, emedan denna stad, äfvensom Berlin, ännu icke blifvit hemsökt af den temligen allmänt i Tyskland gängse koleran, och hoppades genom detta försigtighetsmått slippa hålla karantän vid Ystad der denna sjukdom starkt härjade. Icke dess mindre måste vi, till följd af vårt svenska besynnerliga spärrningssystem underkasta oss ett sådant obehag och blefvo alltså under stark bevakning afförda till karantänsplatsen, belägen några få stenkast från den smittade staden, med fara således att af det nära grannskapet äfven blifva af sjukdomen angripna.

Vi voro beredda på att i ensamhet och sysslolöshet tillbringa en vecka i vår arrest; men i följd af en från Stockholm ankommen skrifvelse med förändring i vissa föreskrifter i karantänsförfattningen blef vår fångenskap förkortad till 3 dagar vid hvilkas slut min betjent, som jemte vagnen varit i Malmö under vårt vistande i Tyskland, hann att efter kallelse inställa sig hos oss. Allting lämpade sig för oss gynsamt och dröjde vi icke att lemna bakom oss vår påtrugade obehagliga bostad. Redan i de skånska byarna blefvo vi uppehållna af der utstälda bondvakter, som icke tilläto oss genomfart utan efter uppvisande af sundhetspass. Det pass vi hade fått viseradt i Ystad hade ännu icke uppnått erforderlig ålder (10 dagar) för att skydda oss mot krångel och uppehåll i de öfverallt spärrade städerna, hvarför vi också sorgfälligt undveko dessa ända till Norrköping, der vi anhöllos och efter åtskilliga löjliga försigtighetsmått fördes under bevakning ginaste vägen genom staden. På samma sätt i Nyköping, der utom bevakningen på båda sidor om vagnen en man marscherade framföre, med ett svart skynke på en stång -- föreställande fana -- för att varna för faran att nalkas de passerande skadedjuren.

*

1854. Det är från och med detta år som telegrafverket (det elektriska) erhöll sin egentliga uppkomst och utveckling, och tillika för mig anvisades en ny verksamhet som jemte min tjenst vid topografiska korpsen då tog min tid och ringa förmåga i temligen strängt anspråk.

Enligt erhållen nådig befallning skulle under sommaren en telegraflinie -- i fortsättning med den året förut färdiga mellan Stockholm och Upsala -- anläggas öfver Vesterås, Örebro, Venersborg till Göteborg samt derifrån till Helsingborg och vidare till Lund och Malmö, äfvenså skulle förbindelse mellan svenska och danska telegrafverket åstadkommas genom en undervattensledning öfver Öresund. Detta, i förening med en äfven anbefald telegraflinie mellan Upsala och Grislehamn, tillsammans utgörande en längd af omkring 90 sv. mil, samt med 14 telegrafstationer, hvartill tjenstepersonalen skulle anskaffas, inöfvas och organiseras.

Sjelf obekant med det tekniska af ämnet och med dervid förekommande detaljer, var jag nog lycklig att finna tvänne, hvar på sitt sätt goda biträden i d. v. kapten Fahnehjelm och major v. Heland, den förre en skicklig tekniker som under resor i flera länder förvärfvat kännedom om det praktiska af elektriska telegrafien; den senare åter i ämnet instruerad af den förre, båda nitälskande för saken.

Arbetet gick friskt, och såväl linien som stationerna voro så färdiga att jag vid ankomsten till Göteborg d. 4 juli kunde derifrån afsända den första telegrafskrifvelsen till Stockholm, adresserad till h. m. konungen med en underdånig lyckönskan på dess 55:te födelsedag. Skrifvelsen, smyckad af nyhetens behag, mottogs med nådigt välbehag och besvarades skyndsamligen i smickrande och välvilliga ordalag. Allt hade varit tillfredsställande och bra, om blott telegraflinierna hade varit bättre anlagda, men dervid var mycket att anmärka.

Den 6:te helt sent på aftonen ankommo vi -- kapten Fahnehjelm och jag -- till Halmstad och mottogos der af min son Axel, anställd vid liniebygnaden under Helands befäl.

Under några dagars uppehåll i Halmstad vankades åtskilliga bjudningar dels i staden, dels till det närbelägna Vapnö hos kammarjunkaren Staël von Holstein. Jag fick äfven bevista en festlighet af egen art, tillstäld af stadens ungkarlar för stadens bildade societet: en utfart på båtar uppför den natursköna elfven (Nissaån), samling på en vacker af lummiga träd omgifven plan, musik, dans, några förfriskningar och slutligen hemfärd i härligt månsken, marsch i massa och musik till societetshuset, supé och bal till efter midnatt! Allmän glädtighet samt frånvaro af allt tvång, alla kotteriidéer, gjorde aftonen till en af de behagligaste.

Fahnehjelm och Axel hade rest förut, hvardera i bestyr för den pågående telegrafanläggningen till Malmö. Vi sammanträffade i Helsingborg, hvarifrån vi alla tre begåfvo oss direkt till Köpenhamn.

Början till underhandlingarne om gemensamt anläggande af en underhafsledning till telegrafisk förbindelse mellan båda sidorna af Öresund visade genast att dermed skulle komma att draga långt ut på tiden. Vi voro derför angelägna att finna en bostad mera landtlig och treflig samt mera billig än den först antagna på det rätt dyra hotellet och lyckligtvis påträffades en sådan i ett hus -- med väderqvarn på taket -- beläget i en bastion, vid den vackra vallpromenad, som på landsidan omger staden.

Allt hade varit bra om blott underhandlingarne gått framåt, men den ena veckan efter den andra försvann utan resultat. Grefve Sponnech (finansministern) syntes icke synnerligen benägen för ifrågavarande företag, visade villrådighet om sättet och vilkoren för dess utförande, talade om de stora kostnaderna o. s. v. En komité skulle tillsättas för att göra lokala undersökningar och i följd deraf kostnadsförslag; men 14 dagar åtgingo att bilda denna komité.

Af fruktan, att man ämnade på obestämd tid uppskjuta saken, begärde jag tillåtelse att från svenska sidan till Helsingör få tills vidare utlägga en provisionel ledningstråd. Detta bifölls utan svårighet, förmodligen emedan man icke trodde på verkställighet af detta förslag. Men då jag kort tid derefter kunde anmäla att en till detta ändamål beställd undervattenstråd ankommit från Berlin till Lübeck och vore att med första ångbåtslägenhet förvänta till Malmö, så funno sig vederbörande ändtligen föranlåtna att gripa saken an med allvar. Derjemte och då jag tillika med Fahnehjelm och Axel fingo företräde hos konungen, lofvade h. m:t ej allenast att den önskade telegrafförbindelsen skulle, från danska sidan, kraftigt befordras utan ock att konventionen derom skulle skyndsamligen upprättas. Icke desto mindre och med vunnen erfarenhet om den långsamhet och formalism hvarmed ärendet skulle behandlas, var lätt att förutse en tidsutdrägt af flera veckor. Vi kunde således, utan att

försumma angelägenheterna i Köpenhamn, öfverresa till hemlandet på någon tid: Fahnehjelm för att inreda telegrafstationer i Lund, Malmö och Helsingborg, Axel för att fullborda linierna dem emellan och jag för att inspektera de topografiska arbeten som pågingo i Skåne under major Hallmans befäl. Honom träffade jag ock norr om Kristianstad i den stora och välbygda byn Broby, inqvarterad jemte några officerare hos ett ungt bondfolk der de hade ej mindre än 5 à 6 rum till sitt förfogande. Bonden sjelf var en ung man, ganska förmögen, med ett förekommande sätt att vara, och hustrun, bildad för salongslifvet, lär talat flera språk och behandlat sitt piano med känsla och smak. Hon hade näml. varit guvernant, men fann sig nu lycklig i sin anspråkslösa men oberoende ställning den hon frivilligt valt och hvars pligter hon samvetsgrant uppfyllde.

Vid återkomsten till Helsingborg var telegrafstationen färdig så att den kunde öppnas, till ytterlig förtjusning för samtlige innevånarne, hvilka med mycken längtan afbidat detta ögonblick. Telegrafbyrån blef riktigt belägrad af menniskor af alla klasser, alla ville se och beundra. Knappast kunde jag från de många skriftlystna undanstjäla så lång stund som fordrades för att till vederbörande i Stockholm insända en rapport samt några ord såsom helsning till min hustru.

Till firande af den stora händelsen tillställdes en s. k. sexa å den nära staden belägna, utmärkt vackra helsobrunnen *Hälsan*. Ett härligt väder, mycken munterhet bland sällskapet och champagne i öfverflöd gjorde aftonen särdeles glad och liflig.

Den hade för mig varit det än mera, om ej oförtjent och öfverdrifven artighet mot min person bringat mig i verklig förlägenhet. Ej nog med tal, skålar, fanfarer m. m. på stället; äfven hemfärden utmärktes af musik ända till min port der sällskapet stannade och, efter omvexlande af musik och sång af stadens sångförening, uppstämde ett skallande *lefve* och hurrande. Tacksam för det smickrande häruti, önskade jag dock att icke mer bli föremål för ett sådant öfverdrifvet firande.

Vid återresan till Köpenhamn -- mitt hem för tillfället -- qvarstannade Fahnehjelm, men Axel medföljde, ehuru blott på några dagar.

Efter ett som vanligt enformigt lif under 14 dagar och då ändamålet för min dervaro icke fordrade någon direkt åtgärd å min sida, afreste jag åter till Skåne och dröjde några dagar i Malmö. En af dessa dagar (d. 28 augusti) öppnades telegrafstationen till allmänt begagnande och till särdeles belåtenhet för många nyfikna som genast infunno sig för att skåda och beundra.

Att så väl det nya korrespondensmedlet som de hvilka dermed haft befattning skulle firas med dryckjom, tal och skålar, kunde ej undvikas. Så skedde ock förmedelst en ståtlig tillställning under det blygsamma namnet sexa å det nära staden belägna Bellevue. Sällskapet talrikt -- mer än 100 personer -- parken illuminerad, glädjen och munterheten allmän och liflig, hvartill ej endast bålar af ansenliga dimensioner bidrogo, utan ock, och förnämligast den qvicke rådman L. med sina verser och historier samt den bekante Orvar Odd med sina infall och skålar. Mest tillfredsställande för oss -- tillhörande telegrafen -- var det bifall som skördades af den till festen inbjudne danske telegrafchefen Faber.

Enligt officiel underrättelse från Stockholm, hade Fahnehjelm blifvit major och Heland öfv.-löjtn. Till den förres befordran hade jag kort förut afgifvit underd. förslag. Den senares hade gerna kunnat uteblifva, helst vid detta tillfälle; likaså min utnämning till generallöjtnant, ett nådebevis som jag icke förtjenade såsom belöning för mitt tillgörande vid telegrafverket, icke önskade och som utan allt gagn kostade mig 615 rdr.

Obehag af denna utnämning fick jag genast erfara, genom tråkiga uppvaktningar af stadens kommendant, platsmajor, m. fl. samt af hela dervarande officerskorps af kronprinsens husarreg:te. Jag svor i mitt sinne öfver alla onödiga och för båda parterna ledsamma ceremonier.

Återkommen till Köpenhamn, fann jag ändtligen affären så framskriden att fråga återstod endast om det formella i konventionens uppsättande. Men äfven härvid var att förutse tidsutdrägt, hvilken också inträffade. Både Fahnehjelm och Axel voro nu sysselsatta på svenska sidan. Vår förut gemensamma sommarboning blef derigenom något ödslig, hvarför jag d. l september inflyttade till staden och hotell Skandinav vid Kongens Nytorv.

Ändtligen och efter 25:ne månaders underhandlingar och många skriftvexlingar under de sista dagarna, voro vilkoren till konventionen öfverenskomna och denna så afslutad att den på ministeriel väg kunde till behörig ratifikation utvexlas; och dagen derefter d. 15 september hade jag den glädjen att lemna Köpenhamn, på hvars härligheter jag hunnit blifva temligen utledsen.

I sällskap med Axel, som nu slutat sitt uppdrag, företogs återresan till Stockholm och efter något uppehåll på Tångsta, hos min son Fredrik, hade jag ändtligen, efter nära 2 1/2 månads frånvaro, den glädjen att af hustru och barn hjertligen välkomnas. Huru lyckligt att ega ett hem, der helsa och trefnad råda, der kärlek och förtroende nedslagit sina bopålar!

Den lilla befattning i landtbruksakademien, såsom föredragande i dess statistiska afdelning, hvilken jag i 42 år innehaft -- från akademiens stiftelse 1813 -- hade under senare åren, medfört åtskilliga obehag, genom ofta förekommande tvistigheter med ordföranden, f. d. statsrådet Poppius, en gammal man hvars förtjenster man väl kunde erkänna, utan att kunna tålmodigt underkasta sig hans sätt att bemöta hvarje yttrande, hvarje tanke som ej blifvit utkläckt ur hans eget envisa hufvud. Vår sista osämja uppkom i anledning af ett af mig till akademien afgifvet betänkande, hvars innehåll och mening orätt uppfattades af ordföranden under en sammankomst i akademiens förvaltning. Den skefva uppfattningen försvarades med obehörig hetta, men vederlades fullständigt af mig endast genom uppläsande af betänkandet; dermed icke tillfreds, fortfor ordföranden i ohöfviska utlåtelser och gaf föreskrifter rörande min tjenstgöring, som jag icke borde eller kunde underkasta mig.

Jag ansåg mig derför böra i akademien anmäla förhållandet och erhöll der all den upprättelse som kunde förenas med nödig skonsamhet mot min vederparts ålder och samhällsställning. Icke desto mindre -- och förutseende möjligheten af nya uppträden, fattade jag det beslut att afsäga mig en befattning hvarvid jag icke längre kunde

qvarstå utan obehag som flerfaldigt öfvervägde den pekuniera vinst som med denna befattning var förenad. Tillfället var också gynnande för en sådan uppoffring genom ett d. 15 december mig meddeladt förordnande att vara chef för elektriska telegrafverket, med en lön af 6,000 rdr, hvaraf likväl blott ett arvode af 1,800 rdr fick uppbäras, sålänge jag qvarstod som chef för topografiska korpsen.

*

1855. Med anledning af det uppdrag jag år 1852 erhöll att utgifva "underdånigt yttrande och förslag till ett systematiskt bestämmande af hufvud- eller stamlinier för jernvägskommunikationer inom Sverige" hvilket förslag, blott vidrörande allmänna förhållanden, af regeringen godkändes, blef jag nu förordnad att vara ordförande i en komité med föremål att på grund af föregående topografiska och statistiska undersökningar utarbeta ett sådant förslag till jernvägars riktning, anläggningssätt och beskaffenhet m. m. hvarpå kunde grundas en nådig proposition till rikets ständer, angående verkställighet af de större järnvägsanläggningar hvilka böra af allmänna medel bekostas.

Ledamöter i komitén voro: chefen för väg- och vattenbygnadskorpsen öfverste von Sydow, en man med ljust hufvud, pröfvad kunskap och erfarenhet samt vidsträckt lokalkännedom, samt f. d. premierlöjtnanten vid flottan Vult von Steyern, hvilken dock snart lemnade sin plats åt öfversten i mekaniska korpsen grefve Adolf von Rosen, förste upphofsmannen till redan påbörjade jernvägsanläggning, väl förfaren i och bekant med dithörande ärenden. Chefen för jernvägsarbetena öfverste Ericson skulle också såsom ledamot i komitén inträda "då hans tid och öfriga omständigheter sådant medgåfve", likaså landshöfdingen i det län der komitén för anställande af undersökningar sig befann, hvarjemte komitén egde att i orterna tillkalla och rådföra sig med dervarande sakkunniga män. Till biträde vid lokala undersökningar och kostnadsförslagers m. m. uppgörande egde komitén att använda officerare i väg- och vattenbygnadskorpsen och till disposition en summa sig anvisad af 60,000 rdr b:ko. Komitén hade således ett ganska vigtigt och vidsträckt fält att bearbeta, i oupphörlig strid mot mäktiga, hvarandra korsande lokala intressen.

Tillvaron af dessa visade sig genast vid komiténs sammankomst i Mariestad, mot slutet af maj månad, då stambanans sträckning genom länet borde bestämmas. Komitén, i likhet med flertalet af länets innevånare, i öfverensstämmelse med det sunda begreppet om en stambanas ändamål och arten af dess inflytande på den allmänna rörelsen, påyrkade denna banas anläggande vester om *Billingsbergen*, hvilken sträckning, af mig förut föreslagen, hade af konungen blifvit faststäld. Ett parti, fåtaligt, men ytterst verksamt, ifrade för banans sträckning öster om Billingen. I spetsen för detta parti stod grefve G. Posse.

Den länge underhållna striden härom slutade dermed att grefve Posse med biträde af öfverste Ericson segrade; jernbanan bestämdes tvärtemot redan fattadt kungligt beslut, att gå öster om Billingen, till vinst för en tredjedel af länet och till skada för två tredjedelar deraf.

Såsom, betecknande för det parti som vållade detta beslut, eller rättare af den partichef som verksammast arbetade derför, må nämnas att denne chef sedermera bedömt jernbanans förläggning i nuvarande riktning såsom ett olyckligt misstag.

Största delen af sommaren tillbragtes på resor inom landet, dels till inspekterande af topografiska korpsens arbeten i Skåne, dels telegrafanläggningar längs östra kusten och genom Blekinge till förening med vestra telegraflinien i Malmö, dels ock, och förnämligast, för att med jernvägskomitén granska de utstakningar till jernvägslinier, som efter komiténs anvisning utfördes af åtskilliga dertill beordrade officerare.

Under en af dessa resor hade komitén en sammankomst -- på Sparreholm i Södermanland -- med åtskilliga possessionater i orten, för att höra deras, på speciel lokalkännedom grundade, omdöme om de riktningar i hvilka de blifvande jernbanorna genom länet blifvit utstakade. Alla gillade komiténs åsigter, under yrkande endast att stambanan från Stockholm genom Södermanland skulle föreslås såsom den angelägnaste framför andra att först företagas och förenas med vestra stambanan till Göteborg. Det var lätt att, med ovedersägliga skäl, bevisa det oriktiga i detta, af enskilda intressen förestafvade påstående; men alla bevis af sådan beskaffenhet blefvo fåfänga och besvarades endast med den försäkran att alla krafter skulle vid den blifvande riksdagen uppbjudas för att "per fas et nefas" genomdrifva södermanlandsintresset, och derest sådant icke lyckades skulle man söka motarbeta hvarje jernvägsanläggning som kunde gynna något annat än detta illa förstådda lokalintresse.

Detta oblygt uttalade löfte blef också programmet till följande riksdags förhandlingar rörande jernvägsförbindelsen mellan Stockholm och Göteborg. Det var ej första och blir ej sista gången det enskilda intresset lyckas göra sig gällande på bekostnad af det allmännas.

Från Södermanland begaf sig komitén genom Nerike till Jönköping för att undersöka derifrån utstakade bansträckningar såväl inåt Falköpingstrakten som nedåt Småland genom Lagadalen och Skåne till Malmö. Der åtskildes komiterade för att hvar för sig begifva sig hemåt.

Efter återkomsten från en tur till Köpenhamn, uppehöll jag mig några dagar med inspekterande af rekognosceringarne i Skåne, tog derefter hemvägen genom Ystad, Karlskrona, Kalmar o. s. v. till Stockholm längs den då till det mesta färdiga östra telegraflinien.

Denna tid egnades mig -- i egenskap af styresman af telegrafverket -- idel bifall och utmärkelse: af högsta makten, af det allmänna och verkets redan då temligen talrika personal. Konungen, som till bevis på sin nådiga bevågenhet, förut tilldelat mig en -- visst icke väntad eller eftersträfvad -- högre militärgrad, behagade äfven, under smickrande loford, med egen hand åt mig öfverlemna insignierna af norska S:t Olafordens storkors. På min födelsedag d. 13 januari öfverraskades jag af en skrifvelse, undertecknad af telegrafverkets samtliga embets- och tjenstemän, i hvilken, jemte lyckönskan till fylda 77 år, anhölles: "att genom konstnärens pensel få åt kommande slägten förvara dragen af den ädle och frejdade man, hvilken lade grunden till Sveriges telegrafverk och styrde detsamma så, att han alltid utgjorde främsta föremålet för sina underlydandes stolthet och tacksamhet." Porträttet (knästycke i naturlig storlek) skickades sedan till Paris för att kopieras i litografi, och af de hitkomna exemplaren utdelades ett till hvarje telegrafstation, äfvensom till samtliga mina barn och anförvandter.

Största delen af sommaren upptogs af de vanliga embetsresorna, dels med jernvägskomitén till Vermland och inåt Norge till Kongsvinger, dels till inspekterande af telegrafanläggningarne mellan Jönköping, Karlshamn o. s. v., dels ock, och för sista gången, af de topografiska arbetena i Skåne.

Någon tid efter min hemkomst från dessa resor, inlemnade jag min underdåniga ansökan om afsked från chefsplatsen vid topografiska korpsen, efter en tjenstetid af 10 år vid ingeniörkorpsen och nära 51 år vid förenämda korps, hvaraf 30 såsom chef för densamma. Då jag förut i sådant afseende uppvaktade konung Oskar täcktes h. m:t förklara att, ehuru Hazelius vore den äldste och egde många och erkända förtjenster, skulle dock Thulstrup blifva min efterträdare, såsom i alla afseenden den bäst passande, synnerligen i det fall korpsen komme att sammanslås med generalstaben **[1]**. Säkert är att detta val skulle varit för korpsen lika gagneligt som för mig glädjande; men Hazelius var icke den man som lät tillfälle till befordran gå sig ur händerna; han blef chef för korpsen **[2]**.

Den gode konung Oskar led redan vid den tiden af den slapphet som under snart derpå följande sjukdom fullständigt utvecklade sig.

Kort före riksdagens öppnande fick jernvägskomitén till konungen öfverlemna sitt förslag till stambanan i ett jernvägsnät för södra och mellersta Sverige. Under samtal, som vid företrädet egde rum, förekom bland annat, tal om den strid som vid den blifvande riksdagen väntades rörande företrädet af stambanans förläggande norr eller söder om Mälaren. Härvid förklarade h. m:t att han i allo gillade komiténs åsigt; att det redan då högt uttalade s. k. Södermanlandsintresset borde, såsom mera enskildt, vika för det vigtigare allmänna och att stambanan norr om Mälaren skulle först företagas såsom den mest gynnade af lokalen och således minst kostsamma; den som lofvade den största och lifligaste trafiken, som under sin sträckning förenade flera städer; gaf anledning till bibanor från ofvanliggande rika bergslager; sammanträffade med den redan färdiga jernbanan mellan Örebro och Arboga; och att således med fortsättning häraf, en stambana mellan Stockholm och Göteborg skulle vinnas med minsta uppoffring af tid och medel och till största båtnad for det allmänna. Detta allt grundadt på ort- och sakkännedom yttrades med värme och, som det tycktes, med full öfvertygelse -- och likväl! -- det var blott 14 dagar derefter och ständerna nyss församlade, då till dem öfverlemnades ett *redan tryckt* förslag af öfverste Ericson, helt och hållet omfattande Södermanlandsintresset och gifvande åt den såsom underordnad ansedda stambanan på norra sidan om Mälaren en riktning som helt och hållet förbisåg hufvudändamålet med denna bana. Man medgaf ej ens en jemförelse mellan detta förslag och det af jernvägskomitén afgifna, Detta senare blef ej tryckt, fick ej en gång tryckas förr än allt var väl beredt till fördel för det gynnade och i konungens proposition förordade förslaget.

Denna försigtighet var icke heller öfverflödig, ty komiténs förslag var icke förr bland allmänheten bekant än det af tidningarne -- äfven de sins emellan mest stridiga -- äfvensom af en mängd broschyrer, lifligt framhölls till antagande; hvaremot det Ericsonska (kungliga) förslagets löslighet, olämplighet samt mot hvarannan stridiga och missledande motiver blottades och skarpt framhöllos. En enda tidning uppträdde såsom partiets riddare, kallande det "oförskämdt att vara af annan tanke än öfverste Ericson"; riksdagstaktiken sattes i full fart; alla medel begagnades per fas et nefas; man gick ända derhän att utsprida det rykte att den nu upplösta jernvägskomitén, jemte uppträdande försvarare af dess förslag, voro besoldade af egarne till Arboga--Örebro jernbana (Köping--Hult bolaget) som i London upplånat dertill erforderliga medel.

Huru förklara konungens här ofvan anförda yttrande om, och dess sedermera uppenbara behandling af den så vigtiga frågan? Man ville deruti upptäcka ej endast en följd af -- utan ock en orsak till den snart derefter inträffade olyckliga sjukdomen.

Förklaringen af denna gåta är numera likgiltig; högst oväntad var i alla fall den plötsliga omkastningen från en åsigt till en annan, i rak motsats till den föregående, och bedröfligt var det att genom denna omkastning landets allmänna vinst och nytta uppoffrades för några enskildes maktlystnad och intresse.

Men jag vill ej längre uppehålla mig med erinringar om behandlingen af detta ämne, hvaröfver det allmänna vettet redan börjat uttala sin förkastelsedom.

Jernvägskomitén upplöstes så snart dess underdåniga förslag blifvit afgifvet; och då under dess sammanvaro blott en ledamot, grefve v. Rosen, jemte sekreteraren fått uppbära något arvode, blef åt öfverste von Sydow och mig tilldelad en gratifikation, åt Sydow 1,000 och åt mig 1,500 rdr r:mt. Sedan jag vid slutet af november erhållit mitt -- i särdeles nådiga och smickrande ordalag författade -- afsked från chefsbeställningen vid topografiska korpsen, återstod blott till min efterträdare aflemna korpsens handlingar och effekter samt kassa och medelsredovisning äfvensom krigsarkivet, hvars inventering upptog någon tid, så att jag först i december månad ej utan en känsla af tomhet och saknad för sista gången lemnade det glada, trefliga embetsrum som 30-årig vana och embetsverksamhet gjort för mig särdeles angenämt.

1858. Ju mera dessa anteckningar närma sig den tid som nu är, desto svårare att ur minnet framleta för dem lämpliga föremål. Dagarna hafva kommit och gått den ena lik den andra, såsom länkarne i kedjan, alla åtföljda af lugn, helsa och förnöjsamhet, och just derför så lätt förbisedda och glömda. Endast framstående händelser och bjerta färgskiftningar ådraga sig uppmärksamhet, och det är lifvets skuggsidor, dess sorgliga företeelser som lemna de djupaste intryck och längst fästa sig i minnet.

I år, liksom under 30 föregående, tillbragtes en del af sommaren på s. k. inspektionsresor, på hvilka malicen ej utan skäl kunde tillämpa Dumboms bekanta yttrande om medicinen: "att den helt säkert nytta gör åt medici -- om icke flera". För mig voro de också ganska nyttiga dessa resor; de inbringade en fond af helsa och krafter, nog stor för att derpå kunna lefva och tära under öfriga delar af året. Visserligen har nöjet af dessa resor blifvit, med hvarje år, allt mindre, och förlusten af beqvämlighet och hemvana alltmera kännbar -- men hemkomstens behag och glädjen att återse de mina och af dem hjertligt välkomnas har, Gud ske lof, alltid utgjort en rik ersättning.

1859. I unga år hade jag den bestämda öfvertygelse att min lifstråd snart skulle brista, åtminstone icke kunna utspinnas till ålderdomens gräns. Denna hos mig fixa idé hade sin grund i tron på ett s. k. påbrå, ett fysiologiskt arf efter mina föräldrar -- min mor hade föga öfverlefvat sitt 36:te år, och min far sitt 56:te -- och den fick en ny näring deraf att jag, efter en vid 33 års ålder iråkad svår sjukdom, fick i flera år dragas med rätt betänkliga följder af densamma. På min 40:de födelsedag hade jag till några hos oss då samlade vänner och bekanta yttrat min

förmodan att ganska få -- om ens någon -- sådan bemärkelsedag skulle för mig återstå. Man skrattade åt och skämtade öfver ett sådant onödigt grubblande på framtiden, och min goda vän och d. v. kamrat Lefrén (Joh.) påstod att jag skulle med fröjd och gamman komma att fira min 80:de födelsedag, förbehållande sig att till denna festlighet äfven bli inbjuden. Löfte derom uteblef ej å min sida, men någon tanke på att uppfylla detta löfte kom visst icke i fråga. Och dock huru underligt utveckla sig icke våra öden! Af de hos oss församlade (alla, med endast ett par undantag, yngre än jag) hafva de flesta redan länge sedan gått hädan, och jag har fått skåda den 80:de födelsedagen; fått fröjda mig åt den särdeles glada och lyckade festlighet som min trogna följeslagerska på den långa vandringen åt mig tillstält; fått med glädje och lifvadt sinne välkomna ett talrikt sällskap af anhöriga, kamrater och bekanta -- och bland dem den gamle kamraten Lefrén som för 40 år sedan profeterat denna dag.

Mer än 3:ne år sedan dess förflutna och ännu medgifva helsa och krafter en möjlig fortsättning af några lugna ålderdomsdagar; ännu en gång har jag fått skåda den glada våren, dess friska grönska, dess nya lif!

I den mån telegrafväsendet hos oss vunnit i utsträckning och i lifligt begagnande, började nyhetens behag försvinna och i följd deraf, det allmänna, ofta öfverdrifna lofordandet, att förbytas i klander. Detta är vanligt; ytterligheterna beröra hvarandra. Till stor del träffade detta klander den förhöjning af portoafgifter som drabbade alla inom 25 mil från hvarandra belägna stationer, genom en af regeringen anbefald men för vårt land högst olämplig uniform portosats. Allmänheten åter fordrade nedsatta portoafgifter, och för att betäcka derigenom möjligen uppkommande förluster för telegrafverket skulle besparingar göras genom en förändrad organisation af detta verk, som nu ogillades till form, styrelse och förvaltning. Förslag i tidningarne och motioner inom riksstånden förekommo i denna syftning, alla mer eller mindre opraktiska, ensidiga, de flesta vitnande om fullkomlig obekantskap med ämnet. Visserligen medförde all denna olåt icke något resultat, men den väckte hos vederbörande ett begär, en öfvertygelse om behofvet att sjelf taga om hand och ordna detaljer, till föga fromma för telegrafverket. Följden deraf blef: obehagliga förklaringar emellan departementschefen och mig, äfvensom ett spändt förhållande mellan oss båda, hvilket underhölls af en tjensteman inom verket som dermed ville göra sig behaglig och derigenom möjlig för vinnandet af det mål hvartill han sträfvade.

Min ställning såsom medlare mellan 2:ne stridiga åsigter och intressen började sålunda blifva mindre behaglig. Böjelse och behof fästade mig vid telegrafverket, men omständigheter kunde inträffa som gjorde min afgång derifrån önskvärd, om icke nödvändig. För att kunna lemna tjensten och dock skydda min ekonomiska ställning för alla eventualiteter, fattade jag det beslut att till k. m:t ingå med underdånig anhållan derom, att k. m:t ville till rikets då församlade ständer aflåta en nådig proposition i följd hvaraf jag, efter erhållet nådigt afsked från telegrafverket, blefve uppförd på allmänna indragningsstaten, till åtnjutande af pension till samma belopp som nu vid telegrafverket egande aflöning (6,000 rdr).

Det kan ej nekas att min begäran var sträckt till gränsen af förmätenhet, enär jag redan hade pension på indragningsstaten dels såsom blesserad, dels såsom f. d. informationsofficer vid krigsakademien, tillsammans 900 rdr, och dessutom öfverstepension 1,200 rdr från arméns pensionskassa. Också väntade jag icke bifall till min begäran annorlunda än efter en betydlig nedsättning af det begärda beloppet. Men i konungens proposition framstäldes saken nära nog såsom en rättighet å min sida i följd af lång tjenstetid och stora förtjenster, om hvilka jag sjelf var i okunnighet. Hos adeln och presteståndet bifölls konungens proposition utan afdrag, hos borgare och bönder under vilkor som närmade sig till afslag. Saken måste således upptagas i förstärkt statsutskott, der ändtligen den kungliga propositionen segrade och mig således tillerkändes en pension af 6,000 rdr efter afgång

från chefsbefattningen vid telegrafverket.

Hos ridderskapet och adeln hade en ledamot väckt förslag till en underdånig skrifvelse, med anhållan att k. m:t täcktes bestämma sin och sin gemåls kröning, medan ännu rikets ständer voro församlade. Frågan, en gång väckt, kunde icke lemnas utan afseende; den beslöts sålunda och dagen dertill bestämdes till d. 3 maj, konungens födelsedag.

Nu blef ett väldigt äflande och bråk, med förberedelser till den storartade högtidligheten. Massor af menniskor strömmade hit från alla landsändar, kallade och icke kallade. Bland de förra äfven arméns representanter, det s. k. krigsbefälet, utgörande 2:ne generalbefälhafvare samt chefen och en kapten af hvarje regemente och korps, till ett antal af omkring 80 personer. Såsom militärkorps måste denna samling ha någon för tillfället förordnad anförare eller ordförande, och dertill blef jag olycklige utsedd, såsom den äldste i tjenst och grad, men i öfriga egenskaper den mest olämplige. Fåfängt att komma ifrån detta fatala, ehuru smickrande uppdrag! Och jag, så blottad på all förmåga att representera, att hålla ceremonital, jag måste dock deran, måste krama fram sådana vid alla ankomst- och afskedsuppvaktningar hos konungen, prinsarna, krigsministern m. fl. Med grämelse förutsåg jag den lumpna roll jag härvid skulle spela; men hvad jag icke förutsåg, skulle också inträffa: det missöde att under, sjelfva kröningsakten i kyrkan bli anfallen af ett plötsligt illamående, så våldsamt att jag måste lemna hela ståten i trots af det obehagliga uppseende som deraf uppkom. Allting har dock ett slut och den sista uppvaktningen var lyckligen öfverstånden, då krigsbefälet hade den godheten att anställa en gouté för sin gamle ordförande, som dervid hedrades med förekommande välvilja och hjertliga afskedshelsningar. Upprymd och rörd af den smickrande uppmärksamhet mig visades, lyckades jag att någorlunda uttrycka min varma tacksamhet, min tillgifvenhet och min högaktning för det stora kamratskap jag då i mer än 64 år haft äran tillhöra. Härpå följde ett allmänt hurrande hvarunder jag hissades och kringbars på armarna. Jag fick sålunda fägna mig af en hyllning som egnades åt min höga ålder och långa tjenstetid, och -- som ordspråket säger -- när ändan är god, är allting godt!

*

---

[1] Året förut hade en komité (i hvilken jag blef ordförande) blifvit nedsatt, med föremål att utarbeta förslag till generalstabens organisation. Förslaget gillades af konungen, men förföll sedan rikets ständer icke velat anslå dertill nödiga medel.

[2] Hazelius, förr så vänskaplig mot mig, visade mig sedan en påtaglig afvoghet. Han trodde förmodligen att jag motarbetade hans befordran till förmån för Thulstrup. Det gjorde jag dock icke; desto mindre som Thulstrup icke önskade att vinna den då alltför klent lönade chefsplatsen och icke ville lemna sin guvernörsbefattning vid krigsakademien. Dessutom hade Thulstrup redan vid den tiden helt andra planer för sin framtid.

Tillägg.

Efter afskedstagandet, vid 83 års ålder, *började* förf. nedskrifvandet af sina lefnadsminnen, följde med lifligt intresse dagens frågor samt sysselsatte sig stundom äfven med målning i olja. Med undantag af hörseln, bibehöll han intill sista stunden i förundransvärd grad sina själsförmögenheter. Äfvenledes voro, intill sista året, kroppskrafterna ovanligt goda; att vid några och åttio års ålder gå en half mil, besvärade honom föga.

Bland förut omnämda hyllningar anse vi lämpligt att här upptaga en, det telegram som vid afskedstagandet kom honom tillhanda från chefen för danska telegrafverket, Faber, så lydande:

Jeg seer dig sidde som en hædret Gjest
imellem dem, der hjalp dig da Du naaede
at ordne snelt och snildt mod Øst og Vest
og Nord og Syd de tankesnare Traade.
De vilde prise höit hvad Du har skabt,
de vilde sige ömt, hvad de ha tabt.
Men hvert af deres Ord -- der om vi bede
betragt dem som de kom fra os hernede.

Jeg seer dig sidde som en elsket Ven,
fra hvem der ei er Talen om at skilles.
Nei tvertimod, nu kan Du gie dig hen
foruden Tvang, nu kan Din Längsel stilles,
Paa mangt et gammelt Spörgsmaal gier Du svar,
naar kjærligt Du enhver i Haanden taer.
Hvo vil min höire Haand til Gubbens lede
og skaffe mig et Tryk til os hernede.

Jeg seer Dig sidde som en Svenske Mand,
for hvem det Navn har meest dog at betyde,
der en gang blødte før sit Fødeland
og endnu vil for det en Landse bryde;
og dog Du gjerne lød Kong Oscars Bud,
dengang Han sagde til Dig: reis med Gud
og skaf mig over Sundet hist en Kjede,
der kan førbinde os med dem dernede.

Saalunde alt jeg seer, mit klare Blik
seer icke Høitid blot, men livlig Gläde,
Tak vare Herrerne, ved hvem jeg fik
mit Telegram betimeligt tilstede.
Lad det ei blive ved lidt Viin og Mad,
men gjør til sidste Time Gubben glad.
Gjør I det ei, faae I Vor Herres Vrede,
ogsaae -- en Smule Skjänd af os hernede.

Öfver den hädangångne lästes i Ny Illustr. Tidning för den 26 sept. 1868 följande vackra minnesruna:

"Karl Fredrik Akrell är död. En nära nittioårig lefnad är slutad, en sjuttiofemårig tjenstebana lagd till rygga, ständigt utmärkt, af den ovanliga duglighet och energi, som af en obemedlad och obemärkt gravör gjort en frejdad general, med adlig sköld, med tapperhetsmedalj och ordensstorkors, samt, hvad mera är, med ett både gammalt och stadgadt anseende inom fäderneslandet, der hans namn varit kändt från så många verksamhetsområden, att man ofta af honom velat göra två personer. Icke kunde man t. ex. tro, att gravören från 1794, hjelten från 1813, chefen för topografiska kåren af 1831, grundläggaren af våra telegrafer 1854 -- att allt detta skulle vara en och samma person! och likväl är det så. Dessa och många andra äro bland de gerningar, som följa honom efter och vitna om "dödan man" vid domen "som aldrig dör." -- Trettonårig då Gustaf III föll för lönnmördarens kula, fick Akrell under Reuterholmska regeringen sin första fullmakt, var redan kapten vid 1809 års statshvälfning, adlades för nästan ett halft sekel tillbaka, och ändå var det just denne gubbe, som under sistförflutna decennium med rastlös ifver och ungdomlig kraft på mindre än fyra år öfverdrog Sverige med telegrafledningar och sålunda blef en förkämpe för vårt lands framsteg till delaktighet i den allra nyaste tidens utveckling. År 1853 förevistes en telegrafledning på Stockholms djurgård som en "kuriositet", herrar och damer telegraferade mellan tornen i djurgårdstivoli och funno det både intressant och "roligt" att så der omedelbart läsa en frånvarandes tankar -- men Stockholms börsförening hade, då strax förut deras utlåtande blifvit inhemtadt angående den nya uppfinningens värde, försäkrat k. m:t, att af den då ifrågasatta linien Stockholm--Göteborg skulle handeln icke hafva någon nytta! Hvem ser icke häri ett nytt bevis till de många, huru sällan "fackmän" förstå äfven de nyttigaste reformer inom eget fack, der vanan tryckt sin privilegiestämpel på tankegången. Det var nu en sjuttiofemårig general, som insåg handelns fördelar bättre än styresmännen af en börsförening, och innan halfva året 1854 hunnit förrinna, var telegrafnätet Upsala--Göteborg--Helsingborg färdigsträckt och allmänheten inbjuden att till en början telegrafera gratis för att desto hastigare inöfva tjenstemännen. -- Men från denna oss närmast liggande, storartade del af Akrells långa verksamhetsbana återvända vi till "kung Gustafs dagar", till den gamles första inträde i lifvet. Vetenskapsakademiens på sin tid namnkunnige gravör, Fredrik Akrell, som för jemt hundra år sedan vid afresan till akademien fått af sin mor den goda erinran, att "den som kan en konst, står på guldbotten" och derför lade sig på gravyren i stället för embetsexamina, hade 1777 gift sig med gravören Bergqvists dotter och såg 1779 den 13 januari familjen tillökt med en son. Det var den nu aflidne generalen, som då såg dagen. Tidigt lärde han sig faderns yrke och graverade redan före sitt första inträde i tjenst planscher till hvarjehanda då utkommande arbeten, hvarmed han sedan fortfor långt in i sin militära bana. Akrells *kartor* äro allmänt kända; icke så många torde veta, att han som aqvatinta-gravör en tid var den ende i landet och att öfver hundra planscher till *Thersners Fordna och närvarande Sverige* äro af honom graverade, liksom plan till *Bergstedts Resa i Propontiden*, till *Klinckowströms Bref om Förenta Staterna* m. fl., alla på sin tid framstående gravyrarbeten. Arbeten af Hermelin, Wahlenberg, Acharius m. fl., kartor till Sveriges sjöatlas, flera häften "principer i landskapsteckning", Akrells egna reskartor öfver Sverige m. m. vitna om den flit och skicklighet, hvarmed han fört sin grafstickel. Och dock se vi här endast frukten af "lediga stunders tidsfördrif", under hvilan från flerfaldiga tjänstebefattningar, hvilka ensamma skulle fullt upptagit en man af mindre arbetsdrift än Akrell. Inskrifven i landtmäterikontoret 1793, öfvergick han 1794 till kungl. fortifikationen och blef der 1795 officerskadett och den 1 februari 1796 konduktör. Som informationsofficer, adjutant, fortifikationsbefälhafvare på Vaxholm, Fredriksborg och Dalarö, deltagare i arbetena vid Trollhätte (gamla) kanal och slussverk, befästningsarbeten vid Stralsund m. m. var han under hela Gustaf IV Adolfs regering särdeles sysselsatt och tillvann sig redan nu det erkännande för duglighet och energi, som följde honom till hans död. Medlem af krigsvetenskapsakademien 1806, s. å. löjtnant vid den då upprättade fältmätningskåren, blef han 1807 kapten i armén och föreläste från detta år i tvänne decennier fortifikation vid krigsakademien på Carlberg. Den nya "sakernas ordning" ändrade intet i Akrells verksamhetsbana. 1812 major och ledamot af

landtbruksakademiens statistiska klass, beordrades han vid arméns sammandragande om hösten samma år att vara öfveradjutant vid tredje arméfördelningens stab och förflyttades 1815 till tjenstgöring vid norra tyska arméns generalstab, då Karl Johan öfvertog befälet af denna här. I slagen vid Grossbeeren, Marzan, Dennewitz och Leipzig utmärkte han sig för tapperhet och hemförde från fälttåget öfverstelöjtnantsgrad, svärdsorden, wladimirsorden, tapperhetsmedaljen -- och en kula, som den 19 Oktober vid stormningen af Leipzig träffat honom i bröstet och sedan, lyckligt uttagen, följde honom till hans död, hängande vid hans pitschaft. Blessyren tvang honom emellertid att begära entledigande från generalstaben för att sköta helsan, under det armén gick hem för att tåga emot Norge, Ett besök vid Pyrmont gjorde dock tillfyllest, och han återvände snart till nya värf i fäderneslandet, för hvilket han nu ej mera skulle komma att kläda blodig skjorta. År 1819 upphöjd i adligt stånd, utan att ändra sitt "ofrälse"-namn (en förut adlad frände hade kallat sig af Acrel), fortsatte Akrell sina arbeten som informations- och ingeniörsofficer tills han, 1830 utnämd till öfverste i armén, blef den 1831 organiserade Topografiska kårens förste chef, i denna befattning fortfarande att leda kårens verksamhet till 1856. Generalmajor 1843, generallöjtnant 1854 (vid sin död den äldste inom denna grad liksom hela generalitetets senior), erhöll han äfven höga ordensutmärkelser från Sverige, Norge och Danmark och blef ledamot af vetenskapsakademien 1840. Chef för Telegrafverket i riket 1854, utvecklade han här en särdeles berömlig verksamhet och följdes af allmän tillgifvenhet från den talrika tjenstemannapersonalen vid detta nyskapade, vidtomfattande civila embetsverk, då han 1862 öfverlemnade chefskapet i den nuvarande innehafvarens hand. Först då, åttiotreårig, men ännu kraftfull, drog han sig tillbaka ur det mera verksamma lif, som blifvit hans andra natur. Hans maka, som i mer än ett halft sekel varit med honom förenad, afled samma år och lemnade den gamle ensam i hemmet. Ännu i sex år vandrade han kry ibland oss, ett stycke lefvande historia, ärad af ung och gammal, och få hade hört att hans krafter under sista halfåret börjat försina förrän de nåddes af underrättelsen om hans den 11 september timade död. Alltifrån den första riksdag, som inföll efter det Akrell erhållit säte å Riddarhuset, eller 1823, och till och med 1853 års riksmöte intog Akrell sin plats, n:o 2,283, bland ridders- och adelsmän då rikets ständer voro tillsamman, samt syntes, efter tolfårig frånvaro, åter på riddarhusbänken, den minnesvärda 7 december 1865. Ytterst sällan deltog han dock i diskussion och endast vid tvänne riksdagar (1828, 1840) tillhörde han något utskott. Hans redbara karakter och upplysta åsigter ha dock äfven i adelns protokoll funnit ett uttryck: det första bruk han gjorde af sin riksdagsmannarätt, var att (den 7 mars 1823) protestera mot adelns egendomliga beslut, att ståndets öfverläggningar icke skulle vara offentliga."

Enligt den aflidnes i lifstiden uttalade önskan, försiggick general Akrells jordfästning i största enkelhet; han ligger begrafven å Solna kyrkogård.

*

I.

Ungdomsåren.

(1804-1820.)

Härkomst. Barndomsminnen. Kadett-tid.

Äldste son till kanslirådet m. m. Lars David von Troil och hans hustru Anna Maria Tham, föddes jag i Stockholm den 5 maj 1804.

Den förre kom till verlden några månader efter sin faders -- den under frihetstiden väl bekante erkebiskop Samuel Troili -- död, hvilken efterlemnade en 30-årig maka, Brita Elisabeth Silfverstolpe, i temligen knappa omständigheter, men med en talrik barnskara. Boende på en liten nära Upsala belägen egendom, Björnarbo, der hon år 1831 afled i den höga åldern af 95 år, lyckades det denna utmärkta fru att genom sträng ordning och hushållning bereda samtliga barnens uppfostran och fortkomst.

Efter slutade studier, dels vid Upsala dels vid Lunds universitet, anstäldes min fader i kammar-expeditionen af konungens kansli, hvars alla grader med beröm af honom genomgingos. Tidtals tjenstgjorde han äfven i egenskap af statssekreterare, men, då under Karl Johans regeringstid den förutgående enskilda föredragningen hos konungen skulle ske på franska språket, hvars talande min fader icke var fullt mäktig, undanbad han sig den efter Börtzell lediga statssekreterareplatsen och föredrog att erhålla en befattning såsom ledamot af allmänna ärendenas beredning.

De senare åren af sin lefnad var min fader mycket sjuklig af vattusot och bröstlidande. Han afled den 19 augusti 1827 på Älby gård i Upland, efterlemnande ett högt aktadt namn samt ett kärt och dyrbart minne hos maka och barn.

Min oförgätliga moder, Anna Maria Tham, föddes i Göteborg den 3 februari 1775, Hon var dotter till direktören vid ostindiska kompaniet Gustaf Tham och Christina Maria Grill.

Efter mannens död flyttade min mormoder till Stockholm, hvarest hon egde många nära anförvandter. I hennes hus, likasom hos hennes syster, direktörskan Grill på Söderfors, lärde min fader känna och värdera den äldsta dottren, och han ingick med henne den 30 juni 1803 ett lyckligt äktenskap, hvaruti föddes förutom mig den äldste sonen Fredrik Adolf den 24 maj 1806 och dottren Elisabeth Maria Johanna den 1 mars 1811.

Efter att år 1827 hafva blifvit enka med temligen inskränkta tillgångar, lyckades dock min moder att så ordna sin lefnad, att samtliga barnen hos henne hade ett fridfullt och lyckligt hem, så länge något af dem var i tillfälle att deraf begagna sig. Under de senare åren sjuklig, men alltid lika tålig och välvillig, slutade hon den 12 december 1859 sin kärleksfulla lefnad vid den höga åldern af nära 85 år.

Från min barndom har jag föga att berätta. Mina äldsta minnen inskränka sig till våren 1809, då jag, ännu icke 5 år gammal, var närvarande vid min moders mosters, fru Anna Johanna Grills dödsbädd, för att af henne taga

afsked; och till Fersiska mordet år 1810, då jag hos min mormoder hörde de äldre herrarne omtala gräsligheterna på riddarhustorget och derefter på aftonen gående återvände med föräldrarna till vårt hem i Klara bergsgränd, hvarunder vi upphunnos och sammanträffade med vilda, skrålande folkhopar, som med stenar i fickorna skyndade förbi oss för att ödelägga grefve Samuel af Ugglas' bostad vid Drottninggatan.

Efter det att jag ett halft år gått i Klara skola, leddes min uppfostran af informatorerne Planck, Arnliot och Tranheim. Den förste var sjelf uppfostrad med stryk, och stryk använde han i hög grad på sina lärjungar. Ännu erinrar jag mig med en hemsk känsla, huru min och i synnerhet min stackars broders kropp många gånger var blodröd och uppsväld efter de afstraffningar med grofva hasselkäppar, Planck för de ringaste förseelser lät oss undergå. Och ändock var denne informator på sätt och vis af oss af hållen. Han lärde oss att flitigt arbeta; och under fristunderna deltog han i samt ledde sjelf våra lekar och sysselsättningar. Den lärometod han följde -- strykmetoden -- var då ännu så allmän i skolorna, att han ej bör alltför mycket klandras för det barbariska sätt, hvarpå han, för öfrigt med mycket nit och intresse, i oss inpräglade våra lexor.

År 1811 köpte min fader den 1 mil från Upsala belägna Brunna landtegendom. Der vistades vi om sommaren. Vintrarna voro vi i Stockholm. Under den vackra årstiden gjordes icke sällan besök hos min åldriga farmoder på det endast 2 mil från Brunna aflägsna Björnarbo. Denna vördnadsvärda gummas födelsedag, den 12 augusti, firades årligen af den då församlade slägten med sällskapsspektakel eller andra glada tillställningar. Om den 12 augusti talade man alltifrån årets början; på dess högtidlighållande beredde man sig i många månader. Ingen under då, att det är denna dag, som från min barndom lifligast qvarstår i mitt minne. Synnerligen ståtligt firades densamma år 1816 hos mina föräldrar. Den skicklige vitterhetsidkaren, kanslirådet Silfverstolpe hade i bunden stil författat en vacker och väl tänkt prolog, i hvilken alla de många närvarande anförvandterna, stora och små, hade några hjertliga önskningar att uttala. Allt var då idel glädje.

Men denna glädje förbyttes snart i sorg; ty endast tvänne månader derefter ödelades genom vådeld så väl boningshuset som de flesta uthusen å det för mina föräldrar så kära Brunna. Penningar måste nu anskaffas till gårdens återuppbyggande; och jag tror, att deraf förorsakade bekymmer, jemte sorgen att härigenom se min moders icke obetydliga förmögenhet förminskad, till ej ringa del grundlade den sjuklighet, hvaraf min känslige fader de senare åren hemsöktes.

Den tid nalkades emellertid, då jag borde bestämma riktningen af min blifvande lefnadsbana. Min håg stod, likasom de fleste pojkars, till militärståndet. Jag kan ej säga, att jag för sjelfva yrket hyste någon afgjord böjelse, men uniformen lyste mig i ögonen, och jag tänkte hufvudsakligast på det glada, muntra kamratlifvet. Nog af, jag bad min fader att få blifva militär, och, sedan han förestält mig, att på denna bana utgifterna voro stora, inkomsterna små och fortkomsten osäker, lofvade han dock att villfara min önskan. Kort derefter, i början af år 1818, tillfrågades jag, om jag ville blifva kadett. Nu först föresväfvade det mig, att jag kanske alltför lättsinnigt valt mitt lefnadsyrke. Men på grund af ett karaktärsdrag, hvarifrån jag sedermera ytterst sällan afvikit, att ej ändra ett en gång fattadt beslut, svarade jag dock obetingadt ja. Till följd deraf uppvaktades krigsakademiens då varande guvernör, generalmajoren grefve Nils Cronstedt; min ansökan insändes, och jag erhöll tillsägelse att till inträdes-examens undergående i september månad samma år inställa mig vid Karlberg. Den lärokurs, som denna tid genomgicks vid krigsakademien, var betydligt underlägsen den under medlet af adertonhundratalet bestämda, likasom äfven de fordringar, hvilka då stäldes på officersaspiranter, i jemförelse med nutidens. Jag vågade derför hoppas att möjligen kunna vinna inträde i den tredje af de fyra klasser, hvaraf läroverket bestod, förskaffade mig

uppsats på det kunskapsmått, som dertill erfordrades, och arbetade under våren och sommaren med den framgång på inlärandet deraf, att jag vid examen blef af samtlige lärarne insatt i tredje klassen -- en utmärkelse, som var ganska sällsynt. Min bestörtning blef derför så mycket större, då jag några dagar derefter underrättades, att jag, oaktadt mina med så mycket beröm godkända kunskaper, var på grund af närsynthet kasserad. Genom min gudfaders, excellensen Rosenblads bemedling erhölls dock en kunglig resolution, att jag skulle vid krigsakademien emottagas, och den 30 september 1818 gjorde jag derstädes mitt inträde.

Lefnadssättet vid Karlberg var för mig någonting ovant, men nyttigt. Jag hade hittills ständigt vistats i föräldrahemmet och behöfde nu komma ut ibland kamrater för att uppruskas. De trenne första månaderna hade jag dock svårt att rätt trifvas. Den så kallade pennalismen -- de lägre klassernas slafveri under de högre -- var då i sitt fulla flor och missbrukades ofta på ett oförsvarligt sätt. Allmänheten hade dock derom föga kännedom, emedan inom korpsen ingen förseelse strängare bestraffades, än hvad man benämnde *sqvaller*, hvaraf äfven följde, att aldrig någon af de yngre kadetterna vågade yppa den misshandling, för hvilken han var föremål. Som jag var nog lycklig att genast inträda i tredje klassen, det vill säga den befallande afdelningen, behöfde jag ej genomgå den svåra lydnadskursen. Deremot fick jag, enligt gällande regler, ej förr än efter tre månaders förlopp befalla, eller, såsom det rätteligen kallades, *skicka ärenden.*

Efter återkomsten ifrån första årets julferier, hvilka jag tillbragte i föräldrahemmet, började jag finna mig rätt väl. Jag arbetade flitigt och uppflyttades vid vårexamen till n:r 8 i klassen. Vid inträdet i 4:de klassen, hösten 1819, erhöll jag ordningsnumret 5 och påföljande vår n:r 3. Enskilda lektioner i engelska språket lemnades mig af den skicklige lektor Moberg, med den påföljd, att jag vid utgåendet från Karlberg fullkomligt obehindradt uttryckte mig på detta språk.

Vintren 1820 hemsöktes jag af en svår, ständigt recidiverande frossa, som först kunde häfvas på sommaren, då jag erhöll ledighet att hemma på landet genomgå en brunnskur. Hösten samma år insjuknade jag i messling och hindrades derigenom att deltaga i den offentliga afgångsexamen. I tur och befordringsrätt förlorade jag lyckligtvis derigenom ingenting, emedan jag några dagar senare enskildt utexaminerades af lärarne. För öfrigt mådde jag under de tvänne år jag vistades vid Karlberg utmärkt väl. Kosten var visserligen särdeles klen, understundom usel; men jag hade icke i föräldrahuset blifvit bortklemad, och dessutom rådde vid denna tid ibland kadetterna en god korpsanda, hvartill hörde att ej inför främmande beklaga sig öfver kosthåll och dylikt. Man höll god min och befann sig deraf väl. Då jag lemnade krigsakademien, var jag visserligen ännu temligen spenslig, men min fysik hade dock under vistandet der betydligt utvecklats.

II.

Subalterntiden.

(1820-1830.)

Anställning vid lifregementets dragonkorps. Humanistisk och militärisk utbildning. Snabb befordran. Stockholmslif. Öfverstarne Burenstam och Hierta. Arffursten Karls födelse. Min faders död. Rekognosceringar med topografiska korpsen. Börjande riksdagsmannabana. Befordran till ryttmästare och till ordonnansofficer. Första företräde hos Karl Johan.

En vigtig fråga var nu, vid hvilket regemente jag borde söka anställning. Min fader rådgjorde i detta afseende med sin systerson, dåvarande öfversten, sedermera generallöjtnanten friherre G. A. Hjerta, som tillstyrkte mitt inträde vid lifregementets dragonkorps.

Det kunde synas vågadt för en så pass obemedlad yngling som jag att söka anställning vid ett dyrt rytteri-regemente; men så många af mina anförvandter hade fordom tjenat och tjenade ännu vid dragonkorpsen, att Hjertas förslag på mig utöfvade en stark dragningskraft. Dertill kom äfven, att utsigten till hastig befordran, i anseende till nyss inträffadt chefsombyte, syntes sannolikare vid dragonkorpsen än vid de flesta öfriga regementen. Af alla dessa skäl ingick min fader på förslaget, och den 19 oktober 1820 utnämdes jag, då endast 16 1/2 år gammal, till kornett utan lön vid lifregementets dragonkorps.

För att fullkomna mina studier och vinna öfning i ridderliga idrotter, tillbragte jag derefter fyra terminer vid Upsala universitet. Under vistandet derstädes afhörde jag åtskilliga föreläsningar, men den hufvudsakliga tiden upptogs dock af lektioner i ridkonst för Malmerfelt, i fäktning för Heidenstam samt i franska språket för den älsklige gamle emigranten (Markis af?) Bethüne. Dessutom gjorde jag der mitt första inträde i sällskapslifvet, och jag skall aldrig glömma de angenäma och bildande stunder jag tillbragte i professor Geijers och öfverstinnan Silfverstolpes, född Montgomery, jemte så många andras gästfria hus.

Den l april 1821 började jag gradpasseringen vid lifgardet till häst och lyckades genom flitigt arbete afsluta densamma på den korta tiden af tre och en half månader. Två af mina regementskamrater, kornetterna Söderhjelm och grefve Posse, hvilka samtidigt med mig genomgingo graderna, behöfde dertill 8 till 10 månader, och följden deraf blef, att jag, ehuru min kornettsfullmakt var af yngre dato, likväl såsom utexaminerad kadett erhöll tur i regementet framför dem båda.

De förespeglingar om hastig befordran, som min fader af öfverste Hierta erhållit, voro icke ogrundade. Samtidigt med chefsombytet lemnade de båda gamla majorerna Silfverstolpe och af Sillén sina tjenstebefattningar, hvarigenom två ledigheter redan då uppstodo; och under derpå följande 1821 års möte tog den nye chefen, öfverste Burenstam, så grundligt ihop med den så väl hvad exercis som ordning beträffade beqväma och vid slapp styrelse förvanda officers-korpsen, att många af dessa herrar funno tjenstgöringen för besvärlig och derför beslöto att taga afsked. Följden häraf blef, att under februari månad 1822 samtlige officerare sammankallades till Upsala, för att uppgöra succession efter icke mindre än sju å nyo afgångna kamrater. Att glädjen dervid var stor hos de qvarvarande behöfver ej sägas. Jag för min del befordrades, ifrån att vara lönlös, med ens till äldste kornett och anstäldes vid lifsqvadronen med station i Stockholm. Mitt ackord, 3000 kronor, kunde jag lyckligtvis sjelf betala, utan att derom behöfva anlita min fader, emedan en summa, som efter min gudmoder, fru Grill på Söderfors, mig i testamente tillfallit, nu vuxit till detta belopp.

Hösten 1823 genomgick jag vid Strömsholm en ridkurs för stallmästar Schensson, och befordrades den 3 maj 1825 till andre och den 27 juni 1827 till förste löjtnant, i hvilken senare egenskap jag 1828 åter flyttade till lifsqvadronen.

Under alla dessa år lyckades jag så ordna min tjenstgöring på roten -- expeditionsföring -- att densamma egde rum på våren, sommaren eller hösten, med stationer i Upsala eller Norrtelje; och jag kunde följaktligen tillbringa vintrarne hos mina föräldrar i Stockholm, hvilket icke blott medförde en stor besparing, utan äfven gaf mig tillfälle att i olika riktningar förkofra mitt kunskapsförråd. Förmiddagarne användes till lektioner i gymnastik och fäktning för Ling, i veterinär och hofbeslag för Norling, i franska skrif- och talöfningar för abbé Bonbaron, kartritning å topografiska korpsens ritkontor, och till åhörande af dåvarande öfverste Lefréns föreläsningar i krigsvetenskapen. Eftermiddagarne hade jag vanligen hemarbete i åtskilliga ämnen; och om aftnarne deltog jag i det för en ung man så nyttiga sällskapslifvet i hufvudstaden. Detta var då vida angenämare och tillika vida nyttigare än nu. I stället för att söka all njutning i magens tillfredsställande på kräsliga middagar eller på rök- och punschunderhållningar, samlades man anspråkslöst i enskilda familjer, hvarest unga personer af båda könen hade lätt att råkas. Man språkade, man gjorde musik, man roade sig med sällskapslekar, och, då någon af de närvarande fruntimren satte sig till pianot, svängde man om i en liflig dans. -- Många af de större husen hade mottagningar en bestämd dag i veckan, andra hade sina dörrar öppna, så ofta bortbjudningar ej hindrade det. Med ett ord, en ung karl var sällan i villrådighet, hvar och huru han skulle tillbringa sin afton, om han ville vara borta. -- Och detta lefnadssätt var icke dyrt. Derför kunde något hvar -- äfven jag, som måste tänka på en sträng hushållning -- deruti deltaga. Det föll sällan någon ung officer in att åka på dylika tillställningar. Man vandrade till fots och klädde sig derefter. Jag minnes mer än väl, huru jag, i hvita kasimirs-knäbyxor, silkesstrumpor och skor, vandrade till och från slottsbalerna. Man drog på sig långa ullstrumpor, som gingo högt upp på låren, derofvan ett par utanstöflar, och så bar det af -- och man framkom till balen lika putsad, som om man åkt i en prydlig vagn. När härtill kommer, att dansordnarne Amaranten och Innocensen ofta sammankommo, och att man der roade sig af hjertans grund, inses lätt, att min subalterntid var munter. Ungdomen hade då ej hunnit blifva "blaserad", och derför njöt den med fulla drag af sällskapslifvet. Att en militär skuldsatte sig hörde till det ovanliga. Vid andra lifgardet hade under min subalterntid 5 eller 6 officerare ådragit sig skulder, sammanlagdt ej uppgående till stort mera, än hvad en enda person nu ofta kan opåtaldt häfta för -- och de nödgades alla taga afsked.

Somrarne tillbragtes, då jag ej af expeditionsföring var derifrån förhindrad, på besök hos mina slägtingar och vänner inom Mälareprovinserna. År 1826 företog jag under juli och augusti månader, på inbjudning af min vän och kamrat friherre v. Tersmeden, en angenäm resa till hans i norra Helsingland belägna bruk, hvarifrån återfärden skedde öfver Rättvik och Leksand i Dalarne, på hvilket senare ställe jag besåg grafmonumenten öfver mina derstädes jordade förfäder.

Exercismånaderna egnade jag mig, likasom samtlige mina kamrater, med fullt allvar åt tjensten. Dragonkorpsen hade, kort innan jag derstädes blef anstäld, mistat sin gamle chef, grefve Ulrik Gyldenstolpe. En ärans man i ordets fulla bemärkelse, en fader för sina underhafvande och derför älskad af dem alla, saknade dock grefve Gyldenstolpe den kraft och den rastlösa verksamhetsifver, som för en chef äro af nöden, så framt ett regemente icke skall förfalla. Dertill kom, att de båda majorerna voro gamla män. Korpsen befann sig derför i ett slags lägervall. Både manskaps och hästars enskilda utbildning var försummad. Exercis-sqvadron eller deremot svarande öfningar saknades. Regementsmöten egde visserligen rum vid Upsala å polacksbacken eller vid

Stockholm å ladugårdsgärdet, hvarunder linie- och sqvadronsexercis hjelpligt öfvades; men ifrågasatte man, att en af manskapet skulle rida fram ur ledet, så var detta ofta förenadt med mycken svårighet.

Den nye chefen, öfverste Burenstam, hade derför ett tacksamt fält att bearbeta. Mycken uthållighet erfordrades dock för att lyfta regementet ur det slapphetstillstånd, hvaruti det sig befann. Lyckligtvis egde Burenstam alla de egenskaper, som Gyldenstolpe saknade. Utgången ur G. Löwenhjelms skola, hade han vid lifgardet till häst gjort sig känd såsom en ovanligt skicklig, men tillika mycket sträng major. Han kunde med rätta anses för den tidens utmärktaste *exercismästare* inom rytterivapnet. Allt riktades åt införandet af den största punktlighet i äfven den minsta del af tjensten. Det hörde ej till tidens anda att sysselsätta sig med sådana frågor, som nu med rätta anses af synnerlig vigt, såsom fält- och förposttjenst, rekognosceringar, skydd vid uppställningar, bedömande af markens skaplynne och de olika vapnens skottvidd, m. m. Man skulle derför, efter nutidens sätt att se, kunna anse Burenstams instruktioner såsom alltför pedantiska, ty de afsågo uteslutande exercisfältet; men inom detta inskränkta område lyckades han att på kort tid bibringa sina underlydande noggrann kännedom af deras åligganden, och att ifrån förste majoren till den yngste rekryten hålla en hvar vaken och uppmärksam. Hvem vet dessutom, derest det varit korpsen förunnadt att en längre tid få behålla denne utmärkte chef, huruvida ej Burenstam, nu tvungen att börja med de första grunderna, skulle mer och mer hafva ledt öfningarna mot ett högre mål? Sådant är på grund af hans goda hufvud och skarpa omdöme att förmoda, ehuru hans korta verkningstid ej medgaf det.

Burenstams instruktioner voro korta, bestämda och noggranna. Han undervisade sjelf på befälsmötena i alla delar af tjensten, såsom sabelhuggning, pistolens handterande, flankering, sqvadrons-exercis och, så mycket tiden det medgaf, enskild ridning. Streckbataljon till fot och häst öfvades så väl på befäls- som regementsmötena, och den noggrannhet Burenstam dervid fordrade var utomordentlig. Man måste med matematisk noggrannhet på förhand utse den punkt på fältet, dit sqvadronen, vare sig i front eller flankmarsch, borde föras, eller der afbrytningar skulle ske; och till denna punkt måste man rida rakaste och genaste vägen. Den minsta slingring, det minsta öfverskridande af det i reglementet föreskrifna alnmått vid afbrytningarna bemärktes af hans skarpa öga, och, vare sig i streckbataljon eller med fulla sqvadroner, framkallades då för fronten den officer, som begått ett dylikt misstag, för att tillrättavisas. Denna tillrättavisning gafs aldrig på groft eller ohöfligt sätt, men den var skarp och bitande; och, om felen flere gånger upprepades, kunde man vara viss på att blifva arresterad. På sådant sätt lyckades öfverste Burenstam att vid dragonkorpsen införa större noggrannhet i manövern än, som jag tror, förefans vid något annat rytteriregemente.

Derjemte var Burenstam äfven i andra afseenden verksam för regimentets bästa; Han lyckades genomdrifva, att Drottningholms kungsgård uppläts till plats för befäls- och rekrytmötena, samt att inqvartering i dervarande bygnader lemnades både åt befäl och manskap; han skaffade anslag till ett större ridhus å samma ställe, och han erhöll tillstånd att förflytta regementets lägerplats ifrån det flacka och soliga ladugårdsgärdet till en behaglig, och skuggrik plats å lindarängen.

Burenstam var sjuklig och fick ej göra mer än 4 eller 5 möten med dragonkorpsen. År 1826 tog han afsked och erhöll till efterträdare förste majoren, öfverste G. A. Hierta. Under 1826 års befälsmöte gaf officerskorpsen afskedsmiddag för sin forne chef. Han hade alltid varit aktad, men tillika fruktad, de senare åren äfven älskad. Nu, vid afskedstillfället, och framför allt ett par år senare vid hans likbegängelse, fäldes ymniga tacksamhetstårar

för allt det myckna han för regementet uträttat.

Dragonkorpsen var denna tid organiserad på fyra sqvadroner, hvardera bestående af 125 man. För att kunna exercera i samband med de fem små sqvadronerna vid lifgardet till häst, bildades derför vid utryckning till häst en så kallad femte sqvadron af andelar från de öfriga. År 1828 förde jag denna sqvadron; 1829 utnämdes jag till ryttmästare i korpsen, och blef 1830 den 13 maj, vid 26 års ålder, chef för lifsqvadronen, hvilken befordran af alla de många, som jag före och efter denna tid erhållit, säkerligen var den, som tillskyndade mig mesta glädjen.

Från min subalterntid har jag för öfrigt föga att berätta. Vår exercis gick i allmänhet bra. Vi voro alla unga, glada och nöjda. Burenstam hade i officerskorpsen ingjutit en sådan anda, att en hvar sträfvade att utmärka sig framför den andre. Den fullständigaste enighet rådde ibland samtliga kamraterne, utan ringaste tillstymmelse till partibildning. Vi funno arbetet i tjensten angenämt och sträfvade alla att efter bästa förmåga fullgöra dess kraf.

Ett kärt minne från denna tid är den vackra militärfest, som under 1823 års läger gafs af samtlige officerskorpser för den nyss anlända kronprinsessan Josefina, uti en på höjden ofvan om djurgårdsslätten för tillfället uppförd bygnad, nedanför hvilken i djupa kolonner alla vid lägret sammandragna trupper voro solfjäderslikt uppstälda och i spetsen för dem officerskorpserna med musik och bålar, för tömmande af den firade furstinnans skål -- hvarefter slutligen följde en synnerligen lifvad bal.

Ej mindre upplyftande är hågkomsten af den förstfödde arffurstens (sedermera konung Karl XV) födelse den 3 maj 1826. Vi voro då samlade till befälsmöte vid Drottningholm. Man hade flere dagar väntat kronprinsessans nedkomst och omsorgsfullt lyssnat, huru vida icke något aflägset kanondunder skulle medföra underrättelse om den glada tilldragelsen -- men förgäfves. Middagstiden nämda dag öfvades streckbataljon å fältet vid Kanton. Derunder anlände från hufvudstaden lifmedikus Ekström, på utfärd till sitt närbelägna landtställe. Han stannade i allén, steg ur åkdonet och gaf tecken med handen. Öfverste Hierta kommenderade halt, skyndade till Ekström, återvände i hastig fart framför fronten, sammankallade officerarne och förkunnade den efterlängtade födelsen af en prins, med tillägg, att all exercis för dagen inställdes. Det uppträde, som nu följde, står ej att beskrifva: anlopp på Ekström, som måste taga sin tillflykt bakom ett träd, för att ej blifva kullriden; kapplöpning under hemfärden; middag med lifvade skålar; bålar i det fria för officerare, underofficerare och manskap; lekar, i hvilka förbigående personer med eller mot sin vilja tvungos att deltaga; hurrarop och flitigt saluterande med champagnekorkar; med ett ord en fullkomlig glädjeyra, som ej slutade förr än långt fram emot den påföljande morgonen.

Min fader hade under flere år lidit af svår vattusot. Försommaren 1827 hade en skenbar förbättring inträdt, och då landtluft ansågs ändamålsenlig afreste föräldrarna och med dem deras barn till min moster, fröken Gustafva Tham på Älby i Upland. Efter förnyade sjukdomsfall afled der min högt älskade fader i skötet af sin familj den 19 augusti 1827. Jordfästningen förrättades i Vendels kyrka af hans gamle vän och anförvandt, erkebiskop Rosenstein, och hans stoft förflyttades påföljande vinter af min bror och mig till vår i Vesterås domkyrka varande familjegraf.

Jag begärde och erhöll derefter sex månaders permission, för att biträda min moder med ordnandet af hennes angelägenheter. Huset måste nu ställas på en mycket sparsam fot, sedan min faders lönetillgångar bortfallit och hon således för egna och barns lefnadskostnader var inskränkt till afkastningen af den icke betydliga ärfda förmögenheten.

Sommaren 1828 deltog jag i topografiska korpsens öfningar, synnerligen dess rekognosceringar i Vestmanland, hvaraf jag framdeles hade både nytta och fördel, likasom af det allvarliga arbete jag vintren 1829--30 nedlade å tyska språket för herr Spanier och å det franska för abbé Bonbaron.

I de flesta ämnen, som afsågo mitt yrke eller min humanistiska bildning, hade jag på detta sätt under min subalterntid sökt att efter förmåga skaffa mig nödiga insigter. Statsekonomiska och politiska vetenskaper utöfvade deremot på mig ingen dragningskraft. Men äfven inom deras område skulle jag, genom inträffande händelser, blifva småningom indragen. Många af mina vänner, som nyss inträdt i riksdagsmannaåldren, voro nämligen vintren 1828 mycket ifrige att förbereda sig till den kommande riksdagen samt höllo för sådant ändamål ofta sammanträden och talöfningar. Jag var, såsom född först år 1804, visserligen för ung att uti dem taga någon verksam del; men derigenom väcktes dock min håg för allmänna ärenden, och det lyckades mig att vid början af 1828 års riksdag blifva såsom extra kanslist anstäld vid riddarhuset. Detta var ett eftersökt sätt för unge adelsmän att få öfvervara ståndets sammanträden. Man var skyldig att, om och när riddarhussekreteraren så påfordrade, biträda med skrifning i kansliet; men detta åliggande togs föga i anspråk, emedan de unge herrarne i allmänhet icke voro dertill synnerligen lämpliga. Emellertid tyckte jag, att jag väl borde göra något för den ynnest, som genom anställningen blifvit mig visad; och, då ett par månader förgått, utan att något arbete blifvit mig förelagdt, vände jag mig en dag till riddarhussekreteraren Lagerheim med förfrågan, huru vida han ej ville taga mina ringa krafter i anspråk. Lagerheim svarade ganska vänligt, att, då han behöfde mig, skulle han sända bud. Något sådant afhördes dock icke, och efter en tid förnyade jag derför min förfrågan. Nu lemnades mig några papper med tillsägelse, att jag skulle renskrifva dem. Jag skyndade till hemmet, ifrig att fullgöra mitt uppdrag, men blef ej litet öfverraskad, då jag fann, att papperen endast innehöllo förteckningar på riddarhussekreterarens linne och silfver. Utan att rätt veta, om jag skulle upptaga detta såsom ett skämt eller ett misstag, renskref jag papperen, men frågade vid deras aflemnande, om extrakanslisternes göromål alltid voro af denna beskaffenhet. Lagerheim svarade mig leende: "Herr löjtnanten har nu fullgjort sin tjenstepligt" -- och så var det äfven. Den 5 maj 1829 fylde jag 25 år och intog då säte och stämma på riddarehuset, likväl endast såsom en tyst åhörare.

Flere ibland de slägter, som varit mest tillgifna kejsar Napoleon, voro under den bourbonska tiden i Frankrike mindre väl anskrifna och hade derför derstädes ringa utsigter till fortkomst. En del af dem hade, frivilligt eller af tvång, måst lemna fosterjorden, och åtskillige af deras yngre medlemmar sökte att genom anställning i främmande länders härar vinna befordran och sysselsättning. Att dervid deras blickar skulle riktas emot Sverige var naturligt, icke blott derför, att den heliga alliansens grundsatser stängde vägen för dem i de flesta andra länder, utan äfven derför att de hoppades vinna en beskyddare i Sveriges konung, den forne franske marskalken Bernadotte. Sålunda hitkommo i början af 1820-talet marskalk Neys båda söner, prinsen af Moskwa och hertigen af Elchingen, samt general d'Erlons ende son. De förre blefvo såsom underlöjtnanter anstälda vid artilleriet, den senare vid lifgardet till häst. Något senare anlände äfven begge bröderne d'Otrante, af hvilka den äldste erhöll plats på lifgardet till häst, den yngre på lifregementets dragonkorps. En annan fransman, Daniel Hogguer, tillhörande en på svenska riddarehuset introducerad friherrlig ätt, född år 1800 och kapten vid schweizergardet i Paris, tillbragte vintren 1826--27 i Stockholm. På grund af den liflighet och den verldsvana, som flerårigt vistande i den franska hufvudstaden medförde, samt en icke ringa tilltagsenhet, blef han med öppna armar

emottagen i de förnämsta kretsarne och lyckades att under denna vinters många sällskapsnöjen spela en framstående roll. Efter att år 1827 hafva lyckats blifva utnämd till ryttmästare i generalstaben, sökte och erhöll samma år anställning såsom ryttmästare vid lifregementets dragonkorps, i afsigt, såsom man påstod, att vid blifvande ledighet derstädes erhålla en sqvadrons-chefsbeställning på stat. Att en sådan gåfva skulle blifva högst ovälkommen var natturligt. Derför sökte äfven, ehuru förgäfves, korpsens chef Hierta att motarbeta Hogguers sökta transport. Det enda han dervid kunde utverka var, att äldste löjtnanten, friherre Tersmeden, samtidigt med Hogguer och med befordringsrätt framför denne utnämdes till ryttmästare. Jag blef således, såsom den näst äldste i löjtnantsgraden, den som i första rummet kunde komma att förlora på Hogguers inympning på dragonkorpsen. Hierta meddelade mig detta förhållande och frågade, om han, till minskande af mitt obehag, kunde i annat afseende göra någonting för mig. Jag ifrågasatte då en anställning i generalstaben, hvartill jag ansåg mig icke oberättigad, då jag genom deltagande i topografiska korpsens arbeten, genom kartritning och genom krigsvetenskapliga studier, förskaffat mig fullt ut så mycket militäriskt vetande, som under dåvarande förhållanden fordrades för inträde i denna stab. Godkännande förslaget, anmälde Hierta frågan hos generaladjutanten för armén, generallöjtnanten grefve Björnstjerna, hvilken mottog mig med mycken välvilja och lofvade att, om möjligt, hafva mig i åtanke. Emellertid utnämdes Björnstjerna till sändebud vid engelska hofvet. Kort före afresan til London meddelade han mig sin ledsnad öfver att icke hafva kunnat efterkomma min förväntan, till följd af ifrågasatt omorganisation af generalstaben, men tillade derjemte, att han till den nye generaladjutanten för armén, grefve Magnus Brahe, aflemnat en promemoria, i hvilken han upptagit mig främst på listan ibland dem, som till en dylik befordran kunde ifrågakomma. Kort efter Brahes utnämning utfärdades förordningen om den nya generalstabsorganisationen, hvaruti ibland annat föreskrefs, att för befogenhet till vinnande af inträde erfordrades att hafva genomgått Mariebergs läroverk. Då så ej var förhållandet med mig, ansåg jag klokast att slå alla stabsförhoppningar ur hågen. I början af år 1830 uppkallades jag dock till min stora förvåning till excellensen Brahe, hvilken, under uttalande af den goda tanke, som han hyste om min skicklighet, tillkännagaf att konung Karl Johan behagat lofva, att jag, som under tiden befordrats till ryttmästare, skulle, i stället för att blifva generalstabsofficer, vinna anställning såsom ordonnansofficer hos högstdensamme, men att med utnämningen komme att anstå till midsommar. Detta var en befordran, hvarom jag aldrig kunnat drömma. Platserna inom Karl Johans stab voro denna tid förbehållna antingen åt militära utmärktheter, eller åt personer tillhörande de familjer, som närmast omgåfvo konungen. Jag blef derför af detta löfte högeligen öfverraskad. Karl Johan hade i sitt sätt att uppträda någonting så herskarelikt, så vördnadsbjudande, att han inom krigshären betraktades nära nog såsom ett högre väsende. Denna beundran delades i hög grad af mig, och jag kan nu vid 73 års ålder öppet förklara, att, ehuru jag mångfaldiga gånger under min långa lefnad kommit i beröring med kejsare och konungar, har aldrig någon af dem, Nikolaus I möjligen undantagen, kunnat på mig göra ett intryck jemförligt med det jag erfor hvarje gång jag stod inför Karl Johan. Ingen under då, att grefve Brahes förklaring lika mycket gladde som smickrade mig, helst jag aldrig kunnat tänka på att sjelf eller genom andra söka en dylik befordran. Det löfte, som blifvit mig gifvet, omtalade jag dock icke för någon. Så mycket större blef derför mina regementskamraters förvåning, då, midsommardagen 1830, Karl Johan efter slutad paradering anlände till dragonkorpsen för att framför fronten taga afsked af befäl och manskap och dervid stälde kosan rakt på mig, under yttrande, att han länge med sin uppmärksamhet följt mig, att han var nöjd med mina sträfvanden, och att han derför beslutit fästa mig vid sin person i egenskap af ordonnansofficer. -- Att Karl Johan personligen vände sig till en officer af blott ryttmästaregrad var redan i och för sig högst ovanligt. Jag omringades derför af samtlige kamraterna, som voro särdeles nyfikna att få veta, hvarom samtalet handlat, och som hjertligt lyckönskade mig till den då högt värderade utmärkelse, som jag erhållit.

Få dagar efter mötets slut, innan jag företog en länge påtänkt utländsk resa, skulle jag såsom ordonnansofficer föreställas för konungen. Excellensen Brahe hade lofvat att dervid närvara, men han afsändes samtidigt i särskild beskickning till Petersburg, och uppdraget att införa mig hos Karl Johan lemnades derför åt dennes 1:ste adjutant, general Holst. Min oro, då jag i konungens yttre rum väntade på företräde, kan jag ej beskrifva. Hjertat klappade

våldsammare än någonsin både förr och sedermera. Jag hoppades dock, att Holst skulle vara vid min sida under hela företrädet, men han öppnade blott dörren, anmälde mig och trädde genast ut -- och der stod jag nu för första gången ensam inför den store konungen, orolig, men lyckligtvis icke försagd. Jemte den stora förmåga, som Karl Johan hade att beherska sin omgifning, egde han äfven den att, då han så ville, i hög grad intaga och lugna. Konungen, som såg min oro, stälde till mig några vänliga ord samt frågade mig om den resplan jag hade uppgjort. Då jag dervid nämde, att jag ämnade uppehålla mig någon tid i Würtemberg, for att på stället taga kännedom om general Bismarcks nya rytteritaktik, bad han mig närmare redogöra för densamma. Lyckligtvis var detta ett ämne, hvaruti jag var fullt hemmastadd. All blyghet var nu försvunnen, och kort men klart utvecklade jag för konungen det Bismarckska systemet. Samtalet öfvergick derefter till kavalleriets användande i allmänhet; konungen lifvades, han tog mig vid handen, och vi gjorde tillsammans svängningar till höger och venster samt genomgingo under mer än en half timme större delen af rytteriets taktik. Sedan han derefter uttalat sig öfver andra ämnen, slutade han med att bedja mig med noggranhet se allt hvad som tillhörde mitt yrke, anteckna hvad som var anmärkningsvärdt och vid hemkomsten meddela honom detsamma.

Min förtjusning, då jag kom ut ur audiensrummet, kan jag ej beskrifva. Jag hade dit ingått blyg och orolig; jag utträdde lugnad, öfverlycklig öfver det emottagande jag rönt, glad öfver att så obehindradt hafva kunnat uttrycka mig på det främmande språket och med den förhoppning, att mitt första uppträdande gjort ett godt intryck på konungen.

III.

Utrikes resa.

(1830-1831.)

Förberedelser. Afresa. Fortskaffningssätt. Würtemberg. Preussiskt läger vid Coblenz. Utflygter. Öfverste Blankenburg. Paris. Pensionslif. Ludvig Philip. Nationalgardet. Upplopp. L'école romantique. Madame Recamier. Grefvinnan Tascher de la Pagerie. General d'Erlon. Excellensen Gustaf Löwenhjelm. Afresa från Paris. München. Familjen Tascher de la Pagerie. Salzburg. Wien. Ministern grefve C. G. Löwenhjelm. Dresden. Berlin. Skåne. Stockholm.

Kort derefter företog jag min förut omtalade utländska resa. Ett dylikt företag var denna tid förenadt med långt större svårigheter och besvärligheter än i våra dagar. Jernvägar saknades; ångbåtskommunikationerna voro temligen ofullständiga; rese- och lefnadskostnader voro i främmande länder ojemförligt mycket dyrare än i det då billiga Sverige, och hågen var i allmänhet så litet riktad åt främmande staters företeelser, att det betraktades såsom en sällsynthet, om en ung man vågade sig utom fäderneslandets gränser, derest han ej tillhörde en af dessa rika och förnäma ätter, hvilka understundom utsände sina söner, under ledning af en guvernör, för att fullborda deras uppfostran. Säkerligen hade ej heller jag, som var temligen medellös, tänkt derpå, om ej en af mina ungdomsvänner, löjtnanten vid lifregementets husarkorps Karl Cassel dertill öfvertalat mig. Redan i början af år 1839 gjorde han mig skriftligen ett förslag, att vi gemensamt skulle besöka de märkvärdigaste ställen i Europa.

Jag svarade till en början bestämdt nej. Skriftvexlingen fortsattes dock, och jag började vackla, sedan jag fått tala och rådgöra med tvenne unge män af mina bekanta, baronerne Erik och Karl Sparre, hvilka föregående året gjort en längre färd, hufvudsakligen till fots, genom Europa, derunder sett mycket och det oaktadt lyckats så ordna resan, att den blifvit ganska billig. Anskaffande af medel medförde numera den största svårigheten. Jag egde intet utom min knappa lön; min fader var död; min moder var i så små omständigheter, att hon omöjligen kunde bispringa mig; slägtingar hvarken kunde eller ville jag anlita. Alltså återstod ingen annan utväg än att upptaga lån och som säkerhet derför erbjuda inteckning i mitt framdeles utfallande ackord. Med biträde af min vän och kamrat friherre W. Tersmeden lyckades jag slutligen ordna denna angelägenhet och tillskref derefter Cassel, att jag efter slutade möten vore beredd att göra honom sällskap, samt att jag till den ändan ämnade begära ett och ett halft års kunglig permission, att räkna ifrån den 1 juli 1830. Efter alla dessa förberedelser blef min öfverraskning stor, då Cassel svarade, att förhållanden inträffat, som numera för honom omöjliggjorde planens verkställande, och att han derför nödgades afstå från den tilltänkta resan. -- Hvad skulle jag nu göra? Utan Cassel hade denna plan aldrig hos mig uppstått; han hade föreslagit resan; hoppet om hans i så många afseenden angenäma sällskap hade i icke ringa grad bidragit till mitt beslut. Nu återstode intet annat än att resa ensam eller blifva hemma. Det senare hade jag troligen gjort, om jag ej för vänner och bekanta omtalat mina planer och nu blygdes att inför dem visa mig vacklande. Då dertill kommer, att det alltid varit min grundsats att stå fast vid ett en gång fattadt beslut, äfven om svårigheter möta, begaf jag mig å väg på den långa färden den 2 juli 1830, och har sedermera mångfaldiga gånger haft skäl att deröfver lyckönska mig, emedan hvad jag på denna resa inhemtade varit mig till nytta under hela mitt påföljande lif.

Från Stockholm fans ingen sjölägenhet att tillgå. Deremot gick en gång i veckan norska ångfartyget Prins Karl från Kristiania till Köpenhamn, med anlöpande af Göteborg, och beslöt jag så mycket hellre att deraf begagna mig, som jag på sådant sätt fick bese en del af mitt eget, för mig temligen obekanta fädernesland. I en gammal schäskärra aftågade jag till följd häraf öfver Gripsholm och Kinnekulle till Göteborg, derifrån jag, efter ett kort uppehåll, med nämda ångfartyg fortsatte resan till Köpenhamn. -- Såsom bevis på, huru föga man denna tid sörjde för resandes beqvämlighet, må endast anmärkas, att ångbåten, i stället för att lägga till vid Göteborgs kajer, kastade ankar vid det en half mil aflägsna Klippan, dit en hvar, som önskade medfölja, måste begifva sig i öppen båt.

Efter en veckas uppehåll i Köpenhamn, stäldes kosan den 16 juli öfver Lübeck, Hannover, Hamburg, Cassel och Frankfurt till Mainz, dit ankomsten skedde den 1 augusti. Resan verkstäldes öfverallt i tunga, långsamt framskridande postvagnar eller diligenser. Synnerligen besvärlig var färden öfver Lüneburgerheden, der postvagnen med sina 4 tum breda hjul endast långsamt kunde framskrida på djupa sandvägar, eller rättare på den del af heden, som kusken för ögonblicket behagade välja, och der fortkomsten mångenstädes möjliggjordes endast derigenom, att de resande stego ut ur åkdonet och, vadande i sand, till fots tillryggalade långa sträckor af vägen. Den, som *nu* med ångans ilkraft eller på förträffliga chausséer färdas genom denna trakt och finner densamma temligen tätt bebygd, med odlade fält och vidsträckta skogsplanteringar, den kan i sanning icke föreställa sig, att heden 47 år tillbaka utgjorde ett vidsträckt sandhaf, sparsamt beväxt med ljung och saknande alla andra bostäder än de långt ifrån hvarandra liggande poststationerna.

En till två dagars uppehåll gjordes af mig i hvar och en af ofvannämda städer, med hufvudsakligen riktad uppmärksamhet på hvad de i militäriskt afseende hade att erbjuda. Utflygter gjordes i kringliggande bygder, der något af intresse var att se, exempelvis till Wilhelmshöhe, hvars härliga natur och storartade vattenkonster på mitt unga sinne gjorde ett outplånligt intryck.

En annan utflygt, som äfven qvarlemnat ett angenämt minne, var den fotresa, som jag ifrån Mainz företog i det sköna Rheingau, i sällskap med en ung hannoveranare, hvilkens bekantskap jag gjort på resan till Cassel. Med ränsel på ryggen tågade vi öfver Biberich, Wiesbaden, Erbach, Johannisberg, Rüdesheim med flere ställen till Assmannshausen der Rhen öfverfors, samt på andra stranden öfver Rheinstein och Bingen åter till Mainz. Många gånger har jag sedermera på ångbåt berest denna del af Rhenfloden. Den är alltid högst intagande; men, vill man rätt njuta deraf, då bör man, såsom vi, resa till fots och göra en och annan afstickare i det omgifvande höglandet. Att vid en dylik färd de goda rhenvinerna icke skulle försmås, är naturligt. Tvärtom utgjorde det ett af resans ändamål att på stället grundligt studera dem. Vi gjorde derför halt vid hvarje vinberg och smakade så ofta af drufvans safter, att vi vanligen väl förplägade uppnådde nattqvarteret.

Från Mainz fortsattes resan med ångbåt till Mannheim och vidare landvägen till Carlsruhe. Derifrån besöktes Baden-Baden, hvarest jag för första gången fick se prins Gustaf Vasa, hvilkens uppsyn och hållning dock på mig gjorde ett föga anslående intryck. Här sammanträffade jag äfven med min så kallade kamrat, ryttmästaren baron Hogguer, och hade den glädjen att få biträda honom med uppsättandet af hans afskedsansökan.

I Stuttgart, dit jag den 18 augusti anlände, riktades uppmärksamheten hufvudsakligen på den då i Würtemberg högt uppdrifna ädla hästafveln; och besöktes för sådant ändamål de i närheten belägna stuterierna Weil, Scharnhausen och Hohenheim. Likaledes reste jag en dag ut till Esslingen, för att se der förlagda rytteri-regementes öfningar. Vädret var regnigt. Jag var derför iklädd en mycket tarflig resdrägt och höll mig på afstånd, emedan regementet exercerade för kavalleri-inspektören, general Ræder. Det sätt, hvarpå jag visste välja lämpligaste platsen att se hvarje rörelse, tycktes dock ådraga sig en viss uppmärksamhet, och under en anbefald hvila nalkades general Ræder, under yttrande: "Ni synes vara en verklig vän af rytteriet, min herre!" Begagnande tillfället, förestälde jag mig och omfattades genast med all den välvilja, som är ett utmärkande drag hos sydtyskarne. En häst anskaffades; jag måste sitta upp för att följa den återstående delen af manövern, och slutligen inbjöds jag att med officerskorpsen intaga en gemensam middag i Esslingen. Denna tillfälliga bekantskap med kavalleri-inspektören var sedermera för mig af icke ringa fördel. General Ræder inbjöd mig nemligen till Ludvigsburg, hvarest den ej stora, men utmärkta würtembergska hären hufvudsakligen var förlagd. Begagnande mig häraf, tillbragte jag på detta ställe några för mig både lärorika och angenäma dagar. Jag besåg i Ludvigsburg såväl militärinrättningarna som de olika truppslagens öfningar, vid hvilka den högt uppdrifna militärgymnastiken väckte min synnerliga uppmärksamhet och gaf väckelsen till det gymnastikreglemente, som jag sedermera under Lings ledning för svenska krigshären utarbetade. Min egenskap af ordonnansofficer hos konung Karl Johan var för mig här såsom annorstädes en mycket verkande rekommendation; och det var troligen med anledning deraf, som för mig tillstäldes en större uppvisning af samtliga trupper med påföljande paradering. För öfrigt tillbragte jag min tid särdeles angenämt, dels i general Ræders hus, dels med de olika officerskorpserna, hvilka på det vänligaste sätt emottogo mig, och hos hvilka jag allmänt titulerades med den hjertliga benämningen: "Herr kamerad." Gerna skulle jag äfven hafva efterkommit den uppmaning, som allmänt stäldes till mig, att qvardröja ännu några dagar, för att öfvervara de manövrer och fälttjenstöfningar, hvilka würtembergska hären kort derefter skulle företaga; men, då jag oåterkalleligt beslutit att bevista den preussiska truppsammandragningen i Koblenz i början af september, nödgades jag afslå detta vänliga anbud.

Efter att hafva besett Heidelberg, dess härliga slott och sköna natur, samt färdats på den vackra "Bergstrasse" till Frankfurt och Mainz, fortsatte jag resan med ångbåt till Koblenz, dit ankomsten skedde den 1 september. Hvilket

mäktigt intryck Rhenresan skulle på mig göra, behöfver jag ej säga. Jag hade då ännu så föga sett af verlden, att denna storartade natur, med dess många romantiska borgruiner, långt öfvergick den förväntan, jag derom gjort mig.

Vid ankomsten till Koblenz öfverraskades jag att se en mängd trupper inskeppa sig på de vid stranden förtöjda fartygen. Om anledningen härtill blef jag snart upplyst. Den jäsning i sinnena, som på så många ställen alstrats af den franska julirevolutionen, hade äfven i Rhenpreussen gifvit sig luft och i Köln och Aachen urartat till allvarsamma oroligheter. Alla till lägret sammandragna linietrupper afsändes derför skyndsamt till nyssnämnda städer, för oroligheternas stillande. Hela den qvarvarande, icke obetydliga styrkan utgjordes sålunda af endast landtvärn.

Manövrerna egde rum emellan den 2 och 8 september, till en början under befäl af generallöjtnant von Borstel, men ifrån och med den 5 september under ledning af konungens broder, prins Wilhelm, numera Tysklands kejsare.

Oaktadt jag ingalunda kan beklaga mig öfver det emottagande jag här rönte -- jag var inbjuden på middag en dag hos general Borstel och tvänne gånger hos prins Wilhelm -- så stack dock preussarnes stela, kalla höflighet bjert af emot den oskrymtade vänlighet mig visats i Würtemberg, och jag nästan ångrade att jag ej qvarstannat vid dervarande fältmanövrer, synnerligen då numera alla preussiska linjeregementen voro bortkommenderade.

Af generallöjtnanten grefve Magnus Björnstjerna hade jag erhållit ett rekommendationsbref till hans i Preussen varande broder, major och chef för en landtvärnsbataljon, och hoppades jag att ur dennes väl försedda stall få låna en ridhäst under manövrerna. Till min ledsnad fick jag dock genast höra, att Björnstjerna var i lägret arresterad för, såsom man påstod, "demagogische Umtriebe", och i sammanhang dermed fälda oförsigtiga yttranden. Jag lyckades dock få hyra en ganska användbar häst, som jag med fördel kunde begagna under dessa dagars ofta långa fältöfningar, om hvilka jag icke anser lämpligt att närmare uttala mig. Så mycket måste jag dock säga, att jag så väl vid besök å lägerplatsen hos de olika vapenslagen som genom aktgifvande på deras rörelser inhemtade mycket, som var förtjent af uppmärksamhet och som framdeles för mig blef af nytta.

Efter tvänne dagar återfick Björnstjerna friheten, och jag gjorde i honom en ganska angenäm bekantskap. I politiskt hänseende var han troligen ej orätt bedömd; ty ibland hans närmaste vänner, och således äfven mina, voro öfverste Blankenburg och major von der Horst, begge under frihetskriget tjenstgörande hos den märkvärdige Schill, den förre i egenskap af befälhafvare öfver rytteriet. Med desse herrar tillbragte jag flere angenäma aftnar, hvarunder den skummande champagnen flödade ur silfverbägare, märkta med N. och en kejserlig krona, hvilka af Blankenburg hade blifvit tagna vid Waterloo och fordom tillhört Napoleon I:s fält-tross.

Ibland öfriga bekantskaper, som under lägret gjordes, torde särskildt böra nämnas löjtnanten vid kejsar Alexanders gardes-grenadierregemente i Berlin, Theodor Silfversköld, sedermera inträdd i svensk tjenst och anställd vid lifbeväringsregementet. Han ämnade efter slutade manövrer se sig om i den vackra Rhendalen; sådan

var äfven min afsigt, och vi beslöto derför att i denna trakt gemensamt företaga en fotresa. Till den ändan tågade vi den 10 september från Koblenz till Ems, som då endast var en ofullkomlig början till den sedermera ryktbar vordna badorten, beságo dess täcka omgifningar och fortsatte derifrån öfver Nassau till Braubach vid Rhen, hvarest natten tillbragtes. Följande dag beságos Marksburg, Lahnstein, Lahneck, samt det på motsatta rhenstranden belägna Stolzenfels, hvarifrån vi återvände till Coblenz.

Denna vandring hade för oss båda varit så angenäm, att vi kommo öfverens att å nyo företaga en dylik i den norr om Coblenz belägna Rhendalen. Vi afreste derför den 13 september med ångbåt till Königswinter. Härifrån bestegos "die Siebengebirge" och Drachenfels, hvarefter vi tillbragte natten å den romantiskt belägna ön Nonnenwerth. Påföljande morgon besågs Rolandseck, hvarifrån vi rodde till Bonn, togo en hastig öfverblick af denna stad och fortsatte derefter fotvandringen öfver Poppelsdorf, Godesberg och Remagen till Brohl, der vi, temligen uttröttade, hvilade öfver natten. Följande dag besågs den kanske mest intressanta trakt jag någonsin berest, en uteslutande vulkanisk formation, som äfven för den, hvilken saknade alla geologiska kunskaper, dock gaf en inblick i vår jords stora naturrevolutioner. Efter en vandring genom den lika vackra som märkvärdiga Brohldalen, anlände vi till Laachersjön, som har ett djup af 200 fot och egentligen utgör kratern af en utbrunnen vulkan, vid hvars stränder svafvelångor ännu uppstiga ur en och annan fördjupning, tillräckligt starka för att döda de småfoglar, som komma i dess närhet. Efter att hafva kastat en blick på det vackra abbotstiftet Laach, besökte vi lava-stenbrotten vid Mendig, hvarifrån de beryktade rhenska qvarnstenarne hufvudsakligen erhållas. Den djupa lavan, hvilken under afsvalnandet genom sammandragning spruckit, framställer sig här i upprättstående pelare af 1 1/2 till 2 alnars tjocklek, åtskilda af remnor af till och med 1 tums bredd, hvilka i väsentlig mån underlätta brytningen. Ej utan saknad skildes vi från denna märkvärdiga trakt, hvarifrån vi gingo till det täcka Andernach, foro här öfver Rhen och togo nattqvarter i Neuwied. Vi hade under de föregående dagarne gjort så ansträngande fotvandringar, att vi i vagn fortsatte resan till Sayn, hvars storartade verkstäder och kanon-gjuterier beságos. Derifrån återvände vi till Coblenz.

Då jag nu i minnet återkallar dessa angenäma, flygtigt berörda fotresor, likasom dem jag det påföljande året företog, och dermed jemför nutidens sätt att på jernväg flyga ifrån det ena stället till det andra, måste jag obetingadt gifva företrädet åt det förra, åtminstone då den resande är en ung, kraftfull karl. Om det äfven är besvärligare och mera tröttande, lärer man sig dock på detta sätt att känna det land, hvarigenom man färdas. Man kommer i beröring med dess invånare, och man bibehåller i minnet hvad man sett.

Efter att ännu en gång hafva beskådat det nästan ointagliga Ehrenbreitstein jemte öfriga befästningar vid Coblenz, lemnade jag denna stad den 20 september. Det hade varit min afsigt att taga vägen öfver Bruxelles till Paris, och jag hade för sådant ändamål uppgjort ressällskap med en engelsman och en holländare, hvilka begge öfvervarit manövrerna och, likasom jag, sedermera användt några dagar att bese den omgifvande trakten. En ganska egendomlig händelse omintetgjorde dock denna plan. Öfverste Blankenburg, som för mig fattat ett särdeles tycke, sökte länge att på allt sätt ifrån densamma afråda, men, då han icke anförde några för mig fullt giltiga skäl, stod jag fast vid min föresats. Ett par dagar, innan resan skulle företagas, meddelade han mig, dock under tysthetslöfte, att han, som egde försänkningar ibland de missnöjde i många länder, med säkerhet visste, att revolution skulle i Bruxelles utbryta, just under de dagar jag ämnade der uppehålla mig. "Hvad skall ni då göra der, min vän?" fortsatte han. "Ära kan ni ej skörda, men väl kan ni i den strid, som förestår, blifva sårad eller åtminstone plundrad på allt, hvad ni för med eder. Lyd derför mitt vänskapliga råd och res en annan väg till Paris!"

Så gjorde jag och sökte äfven att dertill förmå mina reskamrater, ehuru förgäfves, då jag ej egde rätt att för dem yppa orsaken till, mitt förändrade beslut. Blankenburgs förutsägelser besannades innan kort. Dagen efter dessa herrars ankomst till Bruxelles utbröt derstädes den revolution, som slutade med Belgiens afskiljande från Holland. Striden rasade som häftigast utanför det hotell vid stora torget, der de erhållit qvarter. De måste utrymma huset och förlorade samtliga sina medhafvande respersedlar; och samma öde skulle jag hafva undergått, om ej öfverste Blankenburgs kännedom om hvad som skulle inträffa derifrån räddat mig.

Kosan ställdes alltså till det genom urgamla ålderdomslemningar beryktade Trier, i hvars af kejsar Konstantin och kejsarinnan Helena grundlagda basilika katolska prester inbilla sina vidskepliga åhörare, att det under glas och ram förvarade klädesplagg, som vid högtidliga tillfällen förevisas, är den Frälsarens virkade rock, hvarom krigsknektarne kastade tärning. Jag for vidare till Metz, hvarest jag i anseende till den upplösning, hvaruti franska krigshären efter julirevolutionen befann sig, ej hade någonting synnerligt att i mitt yrke inhemta, och till Rheims, i hvars praktfulla domkyrka de franska konungarne fordom kröntes, samt slutligen till Paris, dit ankomsten skedde den 29 september.

Här i det glada Paris tillbragte jag mer än ett halft år -- tiden mellan den 29 september 1830 och 5 april 1831. Orsakerna voro flerehanda. Dels låg det i den en gång uppgjorda resplanen att använda den vackra årstiden till resor, vintern deremot till grundligt inhemtande af det franska språket och till en inblick i det franska sällskapslifvet, dels erbjöd Paris så mycket sevärdt, att det var svårt att slita sig derifrån, och slutligen hade jag lyckats så ställa för mig, att mitt vistande i verldsstaden icke blef allt för dyrt -- något hvarpå jag måste fästa ett hufvudsakligt afseende. Det är sant, att jag derigenom mindre kunde roa mig än de flesta, som med späckad börs kasta sig in i förströelsernas hvirfvel, men ändamålet med resan var i första rummet att *inhemta* och *lära* -- i det andra endast att *söka nöjen*. Äfven de senare försummade jag emellertid icke, men deras antal och beskaffenhet måste dock rättas efter tillgångarne.

Efter att några dagar hafva bott på hotell, lyckades jag erhålla anvisning på en ansedd pension belägen nära "Rue de la paix", alltså i medelpunkten af Paris. För ett pris af 200 francs i månaden erhöll jag här, visserligen något högt uppe i rymden, ett vackert rum med två fönster samt ganska god kost och uppassning. Värdinnans egen bostad jemte matsal, förmak och ekonomirum var belägen i den 4:de, pensionärernas sofkamrar i den 5:te våningen. Men i Paris och med unga ben fäster man dervid föga afseende. Sällskapet i denna pension var af värdinnan omsorgsfullt valdt, och icke utan svårighet kunde man der vinna inträde. Det bestod af engelska och franska familjer. Alla voro bildade och angenäma. En f. d. major vid gardet, som genom revolutionen förlorat sin plats och nu var nödsakad att hålla sig dold undan folkets raseri, ådrog sig, jemte hans älskvärda hustru, från första början min uppmärksamhet. -- Våra gemensamma frukostar och middagar voro glada, aftonunderhållningarna i salongen lediga och angenäma. Man sysselsatte sig der med samtal och musik, någon gång med kortspel. Tre unga engelska damer bidrogo ej litet att lifva sinnesstämningen. Ibland dessa fans en, den 19-åriga Harriet Scott, som var en fullkomlig skönhet och som, hvar helst hon uppträdt, skulle, ej blott för sitt utseende men äfven för sitt älskvärda väsende, hafva ådragit sig en synnerlig uppmärksamhet. Naturligtvis utöfvade hon äfven på mig en viss dragningskraft och bidrog utan tvifvel icke så litet att hålla mig hemma i pensionssalongen. Jag var den ende unge karl, som å stället vunnit inträde, och jag lyckades snart att komma på god fot med hela sällskapet. Jag togs till skiljedomare vid de små meningsolikheter, som emellanåt uppstodo; och, då jag alltid afgaf mitt domslut utan afseende till person, kallades jag af de unga damerna: *monsieur le juste*. Med ett ord, vistandet i denna pension var rätt behagligt, och jag trifdes så väl, att jag der stannade under hela

den tid jag qvarblef i Paris.

Sedan jag förskaffat mig en "professeur de la langue française", som vissa dagar i veckan besökte mig för att samspråka och öfverse mina skriftliga öfningar, indelades tiden så, att jag vanligen arbetade till klockan 12, derefter besåg stadens märkvärdigheter till middagstimmen klockan 5, sedermera åter arbetade eller brefvexlade till 1/2 8, då jag, med undantag af spektakel- eller balaftnar, begaf mig till värdinnans salong. Längre fram under vintern, då jag hunnit göra bekantskaper, deltog jag emellanåt i sällskapslifvet.

Naturligtvis var det i främsta rummet Sveriges i Paris varande sändebud, grefve Gustaf Löwenhjelm, som förskaffade mig tillfälle att kasta en inblick i pariserlifvet. Löwenhjelms outtröttliga omvårdnad om landsmän, hans beredvillighet att gagna dem och den välvilja, med hvilken han sökte efterkomma deras billiga önskningar, äro allt för väl kända för att af mig behöfva vitsordas. Icke nog med att han ofta såg dem vid sitt gästfria bord och att han på högtidsdagar, t. ex. julaftonen, hos sig församlade alla både resande och i Paris bosatta svenskar; han sökte derjemte förskaffa dem ibland de förre, som dertill kunde komma i fråga, tillträde till större offentliga och enskilda tillställningar. I sådant hänseende var dock Paris denna vinter särdeles vanlottadt. Den nyligen timade julirevolutionen och alla de hvälfningar, som deraf voro en följd, hade störtat en mängd slägter i sorg. Högadeln, likasom embetsmannaskaran, kunde naturligtvis icke godkänna medborgarekonungen Ludvig Filip. Dessa samhällsklasser hade derför dragit sig tillbaka till sina gods på landet eller lefde de ett tyst och indraget lif i Paris. Det var således i de diplomatiska kretsarne, likasom hos en och annan rik bankir, excellensen Löwenhjelm kunde skaffa mig inträde. Men detta var dock tillräckligt för att få kännedom om lefnadssättet, och jag fann, att här såsom annorstädes den största yppigheten, om äfven icke den smakfullaste, utvecklades af börsmatadorerna.

Som Tuillerierummen under revolutionsdagarne blifvit betydligt skadade och till följd deraf tarfvade en större reparation, begagnade konung Ludvig Filip denna vinter sin gamla bostad i palais royal. På en af de baler, som derstädes gåfvos, var jag närvarande. Dessa baler benämdes spefullt: "les bals des épaulettes de laine", och de gjorde i sanning skäl för namnet, ty, med undantag af diplomater och främlingar, var nästan hela den manliga personalen iklädd nationalgardets uniform, till hvilken hörde epåletter med stora fransar af rödt ullgarn. Sällskapet föreföll visserligen något blandadt, men balen var i öfrigt väl anordnad, med sittande aftonmåltid i flere rum och i tvenne omgångar. Vid balens början skedde en hastig föreställning för konungen, drottningen och deras barn. Den uppmärksamhet, som man visade dessa senare, var ej synnerligen stor. Under aftonmåltiden kom den sextonårige hertigen af Nemours ned i matsalen för att äta, men ingen syntes hågad att lemna honom plats vid bordet, så att det slutligen blef jag, den främmande officern, som stod upp och, efter mycket krusande å prinsens sida, nödgade honom att sätta sig på min plats.

Att nationalgardets uniform å denna bal, likasom å alla andra offentliga tillställningar under vintern 1830-31, så allmänt begagnades, bör icke förvåna. Denna sedan 1789 års revolution för det franska folket kära inrättning hade under den äldre bourbonska grenens regeringstid varit förbjuden. Förgäfves hade många rop höjts för dess återinförande. Karl X och hans ministrar vägrade enständigt att dertill lemna bifall. Då inträdde dagarne den 28, 29 och 30 juli. Gardena blefvo upplösta, och de i Paris varande linjeregementen försändes till andra garnisoner. Nationalgardet kallades till lif med uppgift att vaka öfver ordningen, och den åldrige general Lafayette trädde i spetsen för detsamma. Som genom ett trollslag skyndade den manliga befolkningen att låta inskrifva sig. Det blef en modsak och tillika ett politiskt försigtighetsmått, att ingen, som tillhörde de bättre och förmögnare samhällsklasserna, fick undandraga sig. Prinsar, ministrar, högre och lägre embetsmän, kapitalister, handlande,

läto alla upptaga sig i nationalgardets rullor och anlade alla dess uniform. Men icke nog dermed, den ojemförligt största delen deltog äfven i de ofta förekommande öfningarna, och jag erkänner öppet, att jag med verklig beundran var vitne till de oerhörda uppoffringar af tid och penningar, som nationalgardestrupperna af samtliga vapnen denna tid underkastade sig för att vinna öfning och skicklighet i sitt nya yrke -- och detta utan ersättning af staten. De lyckades äfven att inom kort tid ernå en färdighet, som var förvånande; och en dag på efterhösten såg jag 80.000 nationalgardister på marsfältet manövrera och paradera för general Lafayette med rätt mycken hållning och säkerhet.

Det var dock ej endast exercisfärdighet, som af nationalgardet fordrades. Den mest ansträngande delen af dess tjenstgöring var bestridandet af vakter och patrulleringar -- och detta under en tid, då jäsningen bland folket var allmän och upplopp esomoftast förekommo. Dessa senare tilldragelser voro i sanning högst lifvande. Trumman rördes å alla gator, nationalgardet samlades å sina larmplatser, starka patruller utgingo i olika riktningar, den stora massan af nyfikna var på benen, och då aftonen inbröt, upptändes öfverallt på bulevarderna och de öppna platserna stora bivuakeldar, kring hvilka alla till annan tjenstgöring ej beordrade nationalgardestrupper lägrade sig.

Ett bland de våldsammaste uppträden af detta slag inträffade i början af år 1831, då pöbelmassan först våldförde sig på Auxerrois, derefter i grund utplundrade erkebiskopspalatset, kastade möblerna i Seineströmmen, uppref med rötterna träden i trädgården och sönderslog trappor, panelningar och dylikt samt derefter anföll åtskilliga andra offentliga bygnader. Nu såsom alltid vid dylika tillfällen sammanträffade jag med min vän, kapten Gustaf von Platen vid Vermlands fältjägareregemente, den ende resande svensk, som jemte mig tillbragte denna vinter i Paris. Vi togo våra pass i fickan för den händelse, att man skulle vilja häkta oss, och så bar det af, så fort benen förmådde, till de ställen, der tumultet pågick. Olyckligtvis kommo vi nästan alltid för sent, emedan i en så vidsträckt stad som Paris "emeuterna" sällan fortgingo länge på en punkt, utan hastigt förflyttade sig från ställe till ställe. Deremot blefvo vi mer än en gång vitnen till den lifliga upphetsningen, liksom vi i första hand fingo beskåda de föröfvade sköflingarna.

Ibland mina bekanta inom nationalgardet var en ung, mycket hygglig man, herr Deschamps, hvilken jemte sin hustru tillhörande vår värdinnas umgänge, ofta intog sina middagar i pensionen. Han var literatör och tillhörde den så kallade "nya skolan" (lécole romantique). Genom hans bemedling blef jag införd i denna intressanta krets, bland hvars medlemmar räknades Victor Hugo, Casimir de la Vigne, Alfred de Vigny, med flere, hvilkas namn jag nu ej erinrar mig. De aftnar jag tillbragte med dessa herrar i sällskap med deras älskvärda hustrur voro i hög grad angenäma. Turvis samlades man hvarje vecka hos en af medlemmarne. Tillställningen var ytterst enkel. Upplysningen bestod af en sprakande spiseld samt en eller två lampor, anrättningen af en kopp té med små smörgåsar, så kallade "tartines", -- se der allt. Deremot var själsnjutningen så mycket större. Sedan man en stund samspråkat, framträdde till spiseln en af herrarne för att ur minnet föredraga något, som han under veckans lopp sammanskrifvit, derefter en annan, o. s. v. All afund syntes dervid fullkomligt bannlyst. Nybegynnaren uppmuntrades, den redan erkända skickligheten helsades med lifliga bifallsrop. Det syntes, att alla voro genomträngda af den öfvertygelse, att hvarje enskilds framgång grundlade hela skolans ära och anseende. -- Sedan den literära afdelningen slutat, satte sig en af de unga fruarna till pianot, och under muntert glam svängde man om i dansen. Deremellan njöt man af ett samtal, så lifvande och så underhållande som endast fransyskor förmå att bringa å bane. Hade någon af dessa unga literatörer författat en teaterpjes, som snart skulle gå öfver tiljan, då öfverlades om bästa sättet att försäkra dess framgång; och mer än en gång erhöll jag af dessa mina nya vänner en af de fribiljetter, som tilldelades dem i egenskap af författare, under den tysta förutsättning att jag

skulle göra mitt bästa för att hålla stycket uppe.

En på sitt sätt märkvärdig bekantskap, som jag gjorde i Paris, var madame Recamier, denna genom skönhet och behag lysande qvinna, som under direktorii tid, jemte madame Tallien, förde spiran i snillets och sällskapslifvets verld och som ännu år 1814 åtnjöt det anseende, att den ridderlige kejsar Alexander hos henne aflade ett besök. Sedan gammalt bekant med franska revolutionens mera framstående män, hade hon fått veta, att en ung ordonnansofficer hos hennes forne vän Bernadotte, numera konungen af Sverige, vistades i Paris och lät genom en af våra gemensamma bekanta, monsieur Lefevre, underrätta mig, att jag skulle skänka henne ett stort nöje, om jag ville en viss dag göra henne ett besök, så att hon genom mig kunde erhålla några upplysningar om konung Karl Johan. I madame Recamiers hus, dit jag ganska riktigt af herr Lefevre infördes, fann jag denna afton församlade 20 till 30 personer, större delen utmärktheter i den lärda och politiska verlden, såsom Chateaubriand och den nyligen ur sitt långa och grymma fängelse å Spielberg utsluppne Silvio Pellico, hvilken senare med italiensk liflighet för sällskapet skildrade sina sorgliga öden.

Madame Recamier mottog sina gäster liggande och iklädd en nattdrägt, hvilken, likasom sängens alla tillbehör, var ytterst dyrbar och smakfull. Äfven jag hade en stund förmånen att få intaga hedersplatsen vid hennes fötter och måste erkänna, att jag sällan träffat en qvinna, som bättre än hon förstod att fängsla genom ett underhållande samtal. Denna afton var således i hög grad minnesvärd. Det föreföll mig dock, såsom om jag i detta sällskap spelade rollen af sparfven i en tranedans, och af denna anledning kom jag aldrig mera tillbaka i madame Recamiers hus, ehuru mycket jag efteråt ångrat en sådan försummelse.

Grefvinnan Tascher de la Pagerie, nära anförvandt till drottning Desideria, med henne anländ till Stockholm år 1823, och i flere år derstädes tjenstgörande såsom högstdensammas hofmästarinna, hade nu lemnat denna befattning och var sedan några år åter bosatt i Paris. I hennes inskränkta, men utsökta familjekrets tillbragte jag några angenäma aftnar. Omfattande mig med mycken godhet, föreslog hon mig att blifva kammarherre hos drottning Desideria, för hvilket ändamål hon ville hos denna sin höga väninna använda allt sitt inflytande. Då jag nyligen blifvit upptagen i konungens, hennes gemåls, "famille militaire", såsom Karl Johan kallade sin stab, afböjde jag detta hedrande anbud, men antog i stället med tacksamhet förslaget att, vid min afresa från Paris, få medföra rekommendationsbref till grefvinnans i München bosatte svåger, generalen grefve Tascher de la Pagerie, en godhet, hvaraf jag sedermera skördade lika mycken nytta som nöje.

Generalen grefve d’Erlon, densamme som i slaget vid Waterloo förde befäl öfver en af Napoleons arméкorpser, hade nyss med sin enda dotter återvändt till Paris, efter den landsflykt han under bourbonska tiden varit underkastad. Min bekantskap med hans i svensk tjenst varande son förskaffade mig det välvilligaste emottagande af den älsklige gamle mannen; och ehuru han, ännu utan all anställning, lefde på en mycket indragen fot, inbjöd han mig dock jemte några vänner på en angenäm middag, vid hvilken jag på allt sätt omhuldades, och som egentligen framställer sig för min hågkomst till följd af en något ovanlig öfverraskning, i hvilken jag kom att spela hufvudpersonen.

Då nämligen efter intaget kaffe likör kringbars, förbigick man mig, som jag trodde af glömska. Dermed var jag dock ingalunda missbelåten, emedan jag ännu hade qvar smaken efter de förträffliga fontainebleaudrufvor,

hvarmed middagen afslutats. Fröken dErlon nalkades dock i samma ögonblick med en bricka och ett fyldt glas med de orden: "M:r Troil! ceci est exprès pour vous." Att fatta glaset, att dricka den älskvärda Hebes skål och att tömma det i botten var ett ögonblicks verk. Min förvåning då jag märkte, att jag fått en sup vanligt svenskt bränvin, står ej att beskrifva; men huru vedervärdig densamma utan allt tilltugg föreföll efter den utsökta desserten, lyckades jag dock bibehålla fattningen och tackade fröken på det förbindligaste. Detta qvi pro qvo förklaras deraf, att sonen dErlon nyligen gjort ett besök hos sin fader och då medhaft en resväska med deruti inneslutna bränvinsflaskor. Hans syster trodde nu, att den största artighet hon kunde visa mig var att på fransk botten låta mig smaka mitt hemlands nektar.

Ännu åtskilliga berättelser från mitt pariserlif kunde väl vara att omnämna, men de äro i allmänhet af allt för enskild beskaffenhet, för att ibland efterlemnade minnen erhålla en plats. Emellertid nalkades tiden för min afresa. Jag hade sett Paris museer, samlingar och öfriga märkvärdigheter; jag hade åhört förhandlingarna i deputeradekammaren liksom öfverläggningarna i processen emot Karl X:s ministrar; jag hade närvarit vid S:t Simonisternas egendomliga sammankomster. Det var blott ett enda ställe, der det ej lyckats mig vinna inträde, nämligen Vincennes, hvarest under dessa oroliga tider största delen af Frankrikes artillerimateriel och vapenförråd fans förvarad. Det var i Vincennes som Polignac och hans olyckskamrater sutto häktade, och för att förekomma hvarje möjlighet att underlätta deras flykt var inträdet inom fästet strängeligen förbjudet. Jag hade blifvit underrättad, att enda möjligheten att der intränga berodde på ett skriftligt tillåtelsebref af krigsministern, marskalk Gérard, hvilket måste utverkas genom personligt besök; samt att Gérard, öfverväldigad af göromål för att bringa reda i det kaotiska virrvarr, hvaruti arméorganisationen sig då befann, utsatt sin mottagningstid till kl. 5 på morgonen, skenbarligen i afsigt att undvika alla onödiga besök. Under sådana förhållanden ansåg jag mig böra slå ur hågen hvarje tanke på att se Vincennes.

Tvänne dagar före min afresa från Paris var jag bjuden på afskedsmiddag till excellensen Löwenhjelm. Efter måltiden tillfrågades jag af honom, om jag hunnit i Paris se allt hvad jag önskade. Frågan bejakades med tillägg likväl, att jag saknade att ej i Vincennes hafva fått taga kännedom om den franska artillerimaterielen. "Men hvarför har ni då ej vändt eder till mig?" yttrade Löwenhjelm. "Just derför att jag visste, att äfven ett främmande lands sändebud utan personligt besök hos krigsministern å dennes tidiga mottagningstimme svårligen kunde hafva utverkat en sådan tillåtelse." "Ja!" svarade Löwenhjelm, "nu är det verkligen för sent, men jag skall i stället skaffa eder tillåtelse att bese artilleriförråderna i Strassburg."

Påföljande morgon, innan jag hunnit uppstiga, tillstälde mig likväl portvakten en breflapp, skrifven med blyertspenna af grefve Löwenhjelm, deruti han meddelade, att han nyss kom från marskalk Gérard, samt att tillåtelse att bese Vincennes skulle sändas mig på förmiddagen. Försedd med detta tillståndsbref ditreste jag och fick se allt hvad jag önskade, äfven den slottsgraf, der hertigen af Enghien blef skjuten, samt gjorde tillika bekantskap med den sedan kejsartiden ryktbare kommendanten general Daumenil, pariserbefolkningens gunstling, som allmänt var känd under tillnamnet: "la jambe au bois".

Och med denna skildring af den svenske ministerns aldrig tröttnande omsorg om resande landsmän och hans godhet att klockan 5 på morgonen besöka den franske krigsministern för att tjena en ung officer afslutar jag mina pariserminnen.

Den 5 april 1831 tågade jag ändtligen af från Paris. Tåga är i sanning rätta benämningen för det sätt, hvarpå man vid denna tid färdades i Frankrike. Alla de resande, som icke begagnade extrapost, hade nämligen ingen annan utväg att fortskaffa sig än förmedelst diligenser, tillhörande något af de stora bolag, messageries, hvilka då uteslutande ombesörjde förflyttningen af resande och deras saker. Dessa diligenser voro nära nog af en vanlig jernvägsvagns storlek. De innehöllo tre afdelningar: den mellersta, interiören, för 6; den eftersta, rotundan, äfven för 6; samt den främre, kupén, för 3 personer, hvartill kom ofvantill den så kallade kabrioletten, äfven för 3 personer. På taket uppstaplades allt resgods samt emot särskild betalning äfven fraktgods. Härtill kom, att en och annan landtman tilläts att kortare vägsträckor derstädes taga plats, oaktadt passagerarnes till 18 bestämda antal härigenom ofta uppbragtes till 20 à 22. Hjulen till dessa jettevagnar voro naturligtvis mycket klumpiga och försedda med grofva jernringar af ända till sex tums bredd. Anspannet bestod af 5 eller 6 hästar; och ehuru dessa i allmänhet voro starka, erfordrades dock 75 till 80 timmar för vägen mellan Paris och Strassburg. Ej blott för att göra resan mindre tröttande, utan äfven för att aflägga ett besök hos den i Nancy bosatta familjen Adelsvärd, beslöt jag att i sistnämda stad uppehålla mig en dag. Det senare ändamålet vans väl endast ofullständigt, i anseende till baron Adelsvärds tillfälliga frånvaro på landet, men deremot hade jag godt tillfälle att taga i skärskådande den forna, vackra hufvudstaden i Lothringen.

Den 9 april skedde ankomsten till Strassburg, hvarest jag qvarstannade tre dagar för att taga kännedom om militärinrättningarna, kanongjuteriet, fästningsverken m. m., saker hvilka alla längesedan fallit ur mitt minne, hvaremot jag aldrig kan förgäta Ervin von Steinbachs storverk: Strassburger-münster.

Resan fortsattes till Freiburg i Breisgau. Den vackra vägen vid sluttningen af Schwarzwald, det rika väl odlade landet, de välmående byarna med deras vänliga invånare -- allt detta gjorde på mig det mest angenäma intryck.

I Freiburg besågs naturligtvis katedralkyrkan -- Ervin von Steinbachs andra mästerstycke -- samt stadens storartade omgifningar. För att riktigt kunna taga kännedom om den i så många afseenden märkvärdiga Schwarzwaldertrakten, reste jag från Freiburg med enspännare-extrapost genom den vilda, efter Moreaus återtåg år 1800 ryktbar vordna helvetesdalen till Schaffhausen. Efter att hafva besett det beryktade vattenfallet fortsatte jag färden längs Rhenfloden och södra stranden af Bodensjön till Constanz. Hela denna resa, först genom det vilda och storartade Schwarzwald och derefter utmed de leende stränderna af Rhen och Bodensjön med deras många ruiner och villor efterlemnade hos mig ett outplånligt intryck.

Jag hade hittills försökt många olika fortskaffningssätt. Ett återstod dock, färdandet i "Miethwagen", med hvilket jag nu skulle göra bekantskap och som i sanning ej hade någon annan fördel än den att vara billigt. Sedan formannen lyckats få samtliga platser i vagnen besatta, tågade man af i sakta mak utan hästombyte, antingen resan räckte en eller två dagar. Sällskapet var vanligen mycket blandadt, hvilket visserligen kunde medföra intresse för den, som ville studera folklifvet, men för öfrigt hade sina obehag. Ifrån Constanz till Augsburg lyckades jag erhålla plats i en postvagn, men ifrån sistnämda stad till München föll det mig in att begagna det ofvan beskrifna fortskaffningsmedlet.

I München tillbragte jag dagarne mellan den 22 april och 2 maj. Denna stad har såsom väl är bekant, så mycket sevärdt att för främlingen uppvisa, att denna tid ingalunda blef för lång, så framt jag ville taga kännedom om

dess många konstskatter och storartade bygnader. Om allt detta står dock så mycket att läsa i hvarje resebok, att jag nu, lika litet som å andra af mig besökta ställen, vill med någon beskrifning deröfver trötta dem, som komma att läsa dessa rader. Endast i afseende å militärväsendet må anföras, att år 1831 föga var att inhemta i München. Konung Ludvig I var allt för mycket konstälskare, allt för mycket artist och byggmästare för att egna tid och penningar åt det militära; och derför stod denna gren af förvaltningen på en vida lägre ståndpunkt i Bayern än i det närgränsande lilla konungariket Würtemberg.

Grefvinnan Tascher de la Pagerie hade i Paris lemnat mig rekommendationsbref till hennes i München bosatte svåger, generalen grefve Tascher de la Pagerie; och jag gjorde derför kort efter min ankomst till staden ett besök hos honom samt blef på det mest förekommande sätt mottagen. Grefve Tascher, slägting och adjutant hos hertig Eugène af Leuchtenberg, ankom efter Napoleons fall med denne sin vän och beskyddare till München, der han sedermera såsom hertiginnans hofchef förblef bosatt. Det var denne grefve Tascher, som år 1823 förde kronprinsen Oskars brud, den 16-åriga Josefina, till Stockholm. Grefvens gemål, född prinsessa von Leyen, och deras sex barn, hvaribland tvänne utmärkt vackra tvillingsystrar, omfattade mig med stor välvilja; och i denna älskvärda krets tillbragte jag flere angenäma dagar under mitt vistande i München. Då jag så önskade, hade jag en plats vid deras middagsbord, likasom jag om aftnarna fick med dem och i deras teaterloge göra bekantskap med några af Tysklands förnämsta skådespelare.

I anseende till enkehertiginnans af Leuchtenberg frånvaro i Eichstedt lyckades det mig icke att, enligt önskan, få hos henne aflägga min uppvaktning, hvaremot jag gjorde bekantskap med hennes son, den unge, sedermera allt för tidigt bortgångne prins Max af Leuchtenberg, hvilken för fortsättande af sina studier då vistades i München.

Dagen före min afresa hade jag tillfälle se, huru äfven i dessa trakter vårens ankomst firas såsom en folkfest. En gammal plägsed bjuder nämligen, att natten mellan den sista april och första maj det bästa öl, som i Bayern tillverkas, skall i de stora sammanhängande så kallade bockskällarne mot lindrig betalning tillhandahållas befolkningen till huru stor mängd som helst. Vid denna fest, det så kallade *bocksölet*, kan man erhålla kännedom om sydtyskarnes förmåga att förtära deras älsklingsdryck; 10, 12 till 14 Schoppen (= ett halfstop) är för en bayrare icke ovanligt. Men följderna äro äfven bedröfliga. Ölet lifvar och berusar ej såsom vin eller bränvin; det döfvar -- och emot slutet af natten såg man derför dryckeskämparne likasom septemberflugor ligga domnade längs väggarna af de stora källarrummen.

Den 2 maj afreste jag med så kallad Eilwagen från München till det romantiska Salzburg. Under alla mina föregående färder både i Tyskland och Frankrike hade alltid min ej stora kappsäck fått medfölja å samma vagn, i hvilken jag sjelf åkte. Jag hoppades att äfven nu så skulle ske, begick derför den oförsigtigheten att i kappsäcken inlägga min af guldmynt bestående reskassa och tog endast på mig så stor del deraf, som kunde vara behöflig för att komma fram till Salzburg. Denna enda gång hade jag dock det missödet, att kappsäcken kastades på en "beiwagen", hvilken hvarken vid min ankomst till Salzburg eller påföljande morgon hunnit anlända. Händelsen var så mycket obehagligare, som tillfälle att fortsätta resan till Wien endast förefans tvänne gånger i veckan. Jag måste alltså lemna Salzburg den 5 maj eller besluta mig för att derstädes qvarstanna ända till den 8:de. Det förra öfverensstämde med den uppgjorda resplanen; men huru skulle jag i sådant hinna verkställa de många intressanta utflykterna omkring Salzburg, då min kassa endast bestod af 6 1/2 gulden? Min belägenhet var sorglig, men följande den gamla regeln "bättre brödlös än rådlös", beslöt jag att gå till fots i stället för att åka samt svälta, om

så behöfdes, men icke försumma att se någon af traktens märkvärdigheter.

Tidigt på morgonen den 3 maj började jag min vandring, besåg först Salzburgs närmaste omgifningar och fortsatte derefter till den vid Salzachfloden belägna staden Hallein, hvars märkvärdiga saltgrufva till en början utgjorde vandringens mål. Jag har sedermera med min hustru och dotter besett saltgrufvorna vid Berchtesgaden, som äfven äro mycket beryktade, men dessa efterlemna på långt när ej det storartade intryck som Halleins, ehuru de såsom mindre besvärliga oftare besökas af resande. Vid Hallein inträder man vid saltbergets spets i grufvan, och man utkommer vid foten deraf tätt invid floden. En vägvisare skulle föra mig upp till ingången. Han frågade, om jag ville och vågade gå genaste vägen, hvilket naturligtvis bejakades, hvarefter vandringen anträddes på en träränna, 9 tum i fyrkant, som begagnades att från grufvan nedföra saltlösningen till de i staden anlagda kokerierna. I början gick det temligen lätt, men snart befans rännan anlagd dels öfver bråddjup, dels invid lodräta bergväggar. Något val fans dock numera ej öfrigt. Man kunde ej gå tillbaka; man måste derför gå framåt -- och allt aflopp lyckligt, ehuru jag erkänner, att jag aldrig i mitt lif gjort en så nervpröfvande vandring, ej ens då jag en månad tidigare besteg Strassburger-münster på den smala vindeltrappan, som *utvändigt* anbragt omkring den synålslika kyrkspiran förer till dennas högsta punkt.

Att beskrifva den bergsdrägt man iföres före inträdet i grufvan, dennas 14 gallerier eller våningar, den underjordiska sjö man på färja öfverfar och å hvars af mångfaldiga ljus upplysta väggar tusentals saltkristaller skimra likasom stjernor, det egendomliga sätt, hvarpå man, åkande på sin egen bakdel, hastigt glider ned på de bonade träbanorna från galleri till galleri och slutligen den jernvägsfärd i bergets innandöme, som för den resande ut till Salzachflodens strand -- detta allt skulle föra mig för långt utom ämnet för dessa rader; men visst är, att en dylik färd aldrig förgätes. Vid utgången ur grufvan inträdde det kritiska ögonblicket. Man hade sagt mig, att en färd, sådan som den jag nyss tillryggalagt, betalades med minst en dukat; men då jag samlade alla mina småmynt, egde jag knappast detta belopp. Med tvärsäker uppsyn lemnade jag på försök tre gulden åt mina vägvisare. De sågo förvånade ut, men yttrade dock ingenting. Glad och lycklig skyndade jag derför åter till staden. Nu kunde jag våga att derstädes taga ett nattqvarter; jag kunde äta ett ordentligt mål (förut hade jag denna dag på en simpel krog förtärt endast en bit ost och bröd), och jag kunde slutligen våga att påföljande morgon i vagn återvända öfver Aigen till Salzburg, hvarest jag återfick min kappsäck med deruti inneslutna reskassa och således såg mig i tillfälle att utan pantsättning af guldur kunna betala min skjuts från Golling.

Wien, dit jag efter ett dygns uppehåll i Linz den 8 maj anlände, erbjuder så mycket att se för den, som första gången derstädes gör sitt inträde, att de tre och en half veckor, hvilka jag derstädes tillbragte, ganska hastigt förflögo. Jag bodde till en början på hotell, men lyckades innan kort erhålla en enkel, men välbelägen enskild bostad, ej långt aflägsen från svenska sändebudets hem, i förstaden Josephstadt. Wien, numera ett af de dyraste ställen i Europa, var år 1831 särdeles billigt, hvarpå såsom bevis kan anföras, att denna min nya, visserligen anspråkslösa, men snygga och en trappa upp åt glacisen belägna bostad, bestående af skrifrum och sängkammare, den senare dock utan fönster, betalades med 6 gulden i månaden.

Mitt första besök gälde naturligtvis svenske ministern grefve Karl Gustaf Löwenhjelm, som jag föga kände, men hvilken för mig blifvit utmålad såsom sträf och högdragen. Så mycket mera öfverraskades jag derför af det välvilliga sätt, hvarpå jag genast blef af honom mottagen. Denna vänlighet härledde sig troligen från ett bref, hvilket, såsom jag sedermera erfor, han nyligen erhållit från grefve Tascher de la Pagerie, och hvaruti denne på

ett godhetsfullt sätt omtalat mitt uppträdande i München. Vare dermed huru som helst, grefve Löwenhjelm visade sig under hela den tid, som jag qvarstannade i Wien, mot mig vara en så verklig vän och beskyddare, att detsamma ej kan nog erkännas. Från första början förklarade han, att närhelst jag ville deraf begagna mig, en plats stod för mig dukad vid hans bord; och på grund deraf intog jag 3 till 4 gånger i veckan hos honom min middag i sällskap med mina gamla bekanta, legationssekreterarne Gyldenstolpe och Wedel-Jarlsberg. Till de många utflykter, stundom under loppet af flere dagar, som företogos i Wiens vackra omgifningar, lemnades mig alltid en ridhäst ur Löwenhjelms stall; och hans förord skaffade mig tillträde till åtskilliga märkvärdigheter, som eljest ej utan svårighet visades för främlingar.

Jag lyckades på sådant sätt temligen fullständigt bese Wiens många och rikhaltiga samlingar, muséer, militärinrättningar af alla slag, trupper och kaserner, samt framför allt dess sköna omgifningar, nu klädda i deri härligaste vårdrägt. En del af dessa senare utflykter -- de mera närbelägna företog jag på egen hand -- verkstäldes vanligen till häst med grefve Löwenhjelm och de vid hans legation anstälda herrar. Bland dessa erinrar jag mig särskildt en mycket angenäm tur, hvarunder vi i sällskap med spanske ministern Campozano, alltså 5 personer förutom ridknektar, under loppet af 2:ne dagar besågo Burg Lichtenstein, den romantiska Brieldalen, Baden med erkehertig Karls slott Weilburg och Laxenburg med dess riddarborg.

Att under sådana förhållanden vistelsen i Wien skulle blifva för mig angenäm, låter lätt tänka sig. Det sista beviset på gästfrihet lemnade mig Löwenhjelm dagen före min afresa. Han kom hem till mig på morgonen och förklarade, att det varit hans önskan att med mig tillbringa de sista timmarne af min dervaro, men att han ej kunnat undandraga sig en större diplomatisk inbjudning och derför uppdragit åt sina herrar att för mig anordna afskedsmiddag på ett utvärdshus i Pratern. Den på tre man hand intagna läckra måltiden förjagade snart hvarje sorglig afskedstanke, och allas glädje likasom min tacksamhet och förvåning stegrades ytterligare, då under middagens lopp Löwenhjelm på en kort stund infann sig för att ännu en gång säga farväl och i skummande champagne föreslå den lyckliga fortsättningen af min resa.

Den 31 maj lemnade jag med verklig saknad Wien och anlände efter något mera än ett dygns uppehåll i Prag en 3 juni till Dresden.

I denna angenäma stad, nordens Atén, uppehöll jag mig ända till den 19 juni, sysselsatt med att se och åter se dess i så många hänseenden märkvärdiga konstskatter och den vexlande naturen af dess sköna omgifningar. Jag hade från en pensionskamrat i Paris, herr Geissler, medfört bref till en af hans i Dresden bosatta vänner, baron Camille von Seebach; och ehuruväl både denne sjelf, hans föräldrar och öfriga medlemmar af familjen voro ytterst förekommande, ehuru jag i deras hus tillbragte mer än en angenäm afton, och de för öfrigt sökte att i flere afseenden vara mig till nytta, så var det dock icke dessa omständigheter, utan natur- och konstnjutning, som så länge qvarhöll mig i Dresden.

Utflykter gjordes i mängd i den kringliggande nejden, af hvilka jag dock endast tror mig böra omnämna en fyra dagars fotvandring till Königstein och sachsiska Schweiz, emedan den utgjorde glanspunkten af hvad jag *då* sett af dylika naturbildningar.

Resan ställdes först till Schandau, der jag öfverfor Elben, hvarefter jag försedd med en, icke utan svårighet af krigsministern anskaffad kunglig tillståndsresolution, anmälde mig vid Königsteins fästningsport, mottogs der på militäriskt sätt, uppfördes till kommendanten och beság, ledsagad af hans adjutant, den i visst afseende märkvärdiga bergfästningen. Härefter skulle, enligt ceremonielet, åter ett besök afläggas hos kommendanten, generallöjtnant von Nostitz. Denne, som vid Wagram med sachsiska hären stått under dåvarande franske marskalken Bernadottes befäl och fortfarande för honom bibehållit en varm tillgifvenhet, hade under tiden af mitt visitkort erfarit, att jag var ordonnansofficer hos hans forne chef, och fordrade nu ovilkorligen, att jag skulle qvarstanna till middagen, till hvilken han inbjudit hela den i Pirna garnisonerande officerskorpsen. Fogande mig efter hans uttalade önskan hade jag allt skäl att vara belåten med detta beslut. Under loppet af den lifvade middagen föreslog Nostitz i varma ordalag konungens af Sverige skål, för hvilken jag tackade med en skål för sachsiska hären och särskildt för den åldrige veteran, nu Königsteins kommendant, som vid Wagram tappert kämpat under Karl Johans befäl. Det var första gången jag sålunda offentligen uppträdde, och detta på ett främmande språk, men både ämnet och vinet lifvade mig, så att mina ord slogo an och jag allmänt helsades med hurrarop. Med möda kunde jag efter slutad måltid slita mig från den älsklige gamle Nostitz och det öfriga sällskapet. Så måste dock ske, och med renseln på ryggen tågade jag ned för det branta berget, derunder från fästningens vallar många gånger helsad med genom språkrör ljudligt uttalade "Lebe wohl!".

Åter öfverskreds Elben, och efter en mödosam vandring upp och ned för det branta Lilienstein hamnade jag på aftonen i Schandau och hvilade der godt ut efter dagens ansträngningar. Påföljande morgon började jag med stärkta krafter vandringen genom sachsiska Schweiz. Att denna var grundlig, då den upptog trenne hela dagar, torde ej behöfva erinras, men på sådant sätt hann jag väl och noggrant beskåda hvarje del af denna sköna nejd.

De återsående dagarne af vistandet i Dresden användes att taga farväl af familjen Seebach samt att ännu en gång kasta ett öga på stadens rika samlingar, hvarefter resan fortsattes till Berlin, dit jag den 20 juni anlände.

Redan vid inträdet på det preussiska området märker man, att man befinner sig inom en militäriskt ordnad stat. Detta intryck ökas, då man anländer till Berlin, och ännu mera då man derifrån gör en utfärd till Potsdam. Man kan ej neka sin beundran åt den ordning, som i alla riktningar är rådande, men å andra sidan finner eller rättare fann man sig denna tid obehagligt berörd af den kalla och afmätta höflighet, hvarmed man bemötes, och som sticker så bjert af emot den öppenhet och vänlighet, hvarmed främlingen öfver allt i Sydtyskland omfattas. Sådant var åtminstone det intryck, som jag erfor af mitt besök i Rhenpreussen år 1830 och af vistelsen i Berlin år 1831 -- och detta oaktadt jag redan på förhand hade en mycket hög tanke om den preussiska militärorganisationen och använde största delen af mitt uppehåll i Berlin att studera densamma till alla dess delar. Jag hade för sådant ändamål rekommendationsbref till öfversten i generalstaben von Peucker samt till kaptenerna vid artilleriet Du Vigneau och Meyer. De mottogo mig alla med vänlighet. Den förstnämde hade till och med den godheten att för mig anordna en större middag, och i hans vagn företog jag angenäma utflykter i Berlins omgifningar. Genom dessa herrars bemedling gjorde jag bekantskap med en del af garnisonens officerare; jag beság exercisen, besökte tyghus och kaserner samt intog flere gånger min middag i officersmesserna, alltid derstädes med artighet emottagen. Men det oaktadt kände jag aldrig der den verkliga trefnad, som städse gjort sig gällande vid umgänget med de sydtyska och sachsiska officerarne -- törhända derför att i den preussiska militärens sätt att vara redan då framskymtade ett visst öfversitteri, ett inre medvetande om egen öfverlägsenhet. Jag lyckades emellertid att temligen väl sätta mig in i alla militära förhållanden, framför allt i den förträffliga värnepligtsinrättningen, då tillämpad i intet annat land än Preussen.

Att för öfrigt staden Berlin med dess offentliga monument och dess i närheten genom konst tillvägabragta anläggningar vid Sans-souci, Glienicke, Charlottenburg med flere ställen togos i skärskådande, faller af sig sjelft. Men Berlin saknade vid denna tid ej blott en betydlig del af de monumentala bygnader, som numera gifva ett storartadt utseende åt det tyska rikets hufvudstad, utan äfven de täcka, i villastil uppförda förstäder, som de senare åren uppstått, synnerligen i närheten af Thiergarten. Det må derför ej förefalla besynnerligt, att det intryck, som jag hemförde af Preussens hufvudstad med dess breda, af sandstoft besvärade gator, icke var synnerligen angenämt.

På återväg till fäderneslandet tog jag vägen från Berlin till Greifswald. Denna resa var den förfärligaste jag någonsin gjort. Den så kallade postvagnen var bygd på stolpar utan alla fjedrar; vägen utgjordes för det mesta af "pflaster" -- en af grofva stenar sammansatt ojemn gata -- och hela tillställningen föreföll ytterst antiqvarisk. Man hade i Berlin sagt mig, att jag svårligen kunde färdas med denna lägenhet, men ingen annan utväg fans att komma till Greifswald, och jag beslöt derför att våga försöket. Detta lyckades visserligen, men qvarlemnade dock ett högst obehagligt minne. Utan sömn kastad af och an i vagnen och tvungen att oupphörligt stödja mig på händerna, för att icke skakas alldeles förderfvad, färdades jag 47 timmar i detta tortyrinstrument, mot hvilket våra gammaldags svenska bondkärror voro ytterst beqväma, och anlände frisk men mörbultad den 9 juli till Greifswald, der jag gick om bord å postjakten, som påföljande dag aflevererade mig vid bryggan i Ystad.

Om jag kanske allt för utförligt beskrifvit fortskaffningsväsendet mellan Berlin och Greifswald, likasom äfven alla de öfriga, olika och ofta besvärliga sätt, hvarpå jag färdades inom Frankrike och Tyskland, har sådant skett hufvudsakligen för att gifva en föreställning om de svårigheter, hvarmed sådana resande, hvilka ej voro i tillfälle att begagna extrapost, för 45 till 50 år tillbaka hade att kämpa.

Inom det kära fäderneslandet var denna tid ej mycket bättre ställdt för resandes fortkomst, ehuru legan vid begagnande af gästgifvareskjuts var ytterligt låg. Det ansågs för ett stort framsteg, att en postdiligens nyligen satts i gång mellan Ystad och Stockholm; men denna afgick blott en gång i veckan, och å densamma funnos endast tre platser för resande, den ena bredvid kusken och de två andra inuti. Dagen efter min ankomst var bestämd för diligensens afgång; men som samtliga platser då voro upptagna, nödgades jag vänta ännu en vecka för att kunna å densamma medfölja. Jag beslöt derför att använda denna tid till att se mig om i Skåne, föga anande att denna härliga provins, inom hvilken jag då för första gången inträdde, skulle blifva mitt framtida hem och fältet för min mångåriga verksamhet.

Hofmarskalken grefve Barck erbjöd sig välvilligt att till en början blifva min vägvisare, och i hans sällskap färdades jag öfver Bollerup, Näsbyholm, Börringe och Torup till Malmö. Här skildes våra vägar åt, och jag fortsatte ensam till Helsingborg och Ramlösa. Denna senare brunnsort var på 1830-talet en mycket omtyckt samlingsplats för den skånska adeln. Utrikes badresor hörde denna tid till de sällsynta undantagen. Deremot älskade provinsens stora godsegare så mycket mera att under juli månad stämma möte vid Ramlösa. Dit medförde de sina familjer och sina ståtliga körspann. Dit samlades äfven många af de skånska kavalleriregementenas officerare. Det lif, som der fördes, var gladt och muntert: om dagarne lustvandrades, om aftnarna dansades, och den, som så önskade, kunde pröfva lyckan vid en spelbank, med hvars tillvaro myndigheterna något för släpphändt öfversågo.

Till Ramlösa stälde jag derför min kosa för att få kasta en inblick i dervarande sällskapslif och göra bekantskap med en och annan af provinsens mera kända personligheter. Denna afsigt underlättades derigenom, att jag sammanträffade med en af mina forna regementskamrater, den glada kammarherre Teodor Ankarcrona, som öfver sommaren bebodde sin närbelägna egendom Bosarp och nu med familj derifrån anländt till Ramlösa. Ankarcrona mottog mig på det hjertligaste och anordnade ett par dagar efter min ankomst en större middag på Bosarp för mig och samtliga i orten varande kavalleriofficerare. Här skulle naturligtvis den främmande unge ryttmästaren i botten tömma det stora välkomsthornet, tryckas af alla sina vapenbröder och, om möjligt, drickas under bordet. Striden var skarp, men jag kämpade manligt och lyckades behålla segern, till icke ringa fröjd för mig sjelf, till stor missräkning för mina många nya vänner.

Efter några angenäma dagar, tillbragta vid Ramlösa, återvände jag till Ystad, intog der min bestälda plats i postvagnen och företog i densamma resan öfver Kristianstad till Jönköping. Här uppehöll jag mig några dagar, hvarunder de vackra omgifningarna och Husqvarna gevärsfabrik noga besågos, och färdades sedan långsamt genom de för mig obekanta provinserna Östergötland och Södermanland till Stockholm, dit jag den 5 augusti 1831 återkom efter en frånvaro af något mer än fjorton månader. Jag hade under denna resa mycket sett, mycket inhemtat, och dock hade jag den glädjen finna, att densamma, alla utgifter sammanräknade, kunnat verkställas för den billiga summan af 5,520 riksdaler riksmynt.

IV.

Ryttmästaretiden.

(1830-1842.)

> Tjenstgöring hos Karl Johan såsom ordonnansofficer och adjutant. Ledamotskap af krigsvetenskaps-akademien. Utarbetande jemte Ling af militärgymnastikreglementet. Armbrott. Prins Max af Leuchtenberg. Tryckfrihetsåtalet mot Crusenstolpe. Oroligheter. Snabb samling och inryckning å ladugårdsgärdet. Lansexercis. Kejsar Nikolai besök i Stockholm. Åkersteinska sedelhistorien och min inblandning i denna sak. Koleran år 1834. Riddarhuset sommartiden. Arbete i ekonomiutskottet. Baron Axel Reuterskölds hofbröllop. Arrende af Bälsta. Badresa till Gustafsberg. Befordringar.

Under de dagar jag efter min hemkomst för ordnandet af mina angelägenheter qvarstannade i Stockholm, anmälde jag mig naturligtvis till företräde hos konung Karl Johan. Minnet af det godhetsfulla sätt, på hvilket han före utresan hade mottagit mig och af den uppmaning jag då erhållit att till honom afgifva rapport om hvad jag i militäriskt hänseende inhemtat, hade under resan sporrat mig att noga aktgifva på hvad som kunde anses anmärkningsvärdt; och jag invaggade mig nu i hoppet att med heder kunna bestå vid en dylik af mig efterlängtad undersökning. Dessa förhoppningar blefvo dock omintetgjorda, hufvudsakligen genom min egen oeftertänksamhet eller rättare genom mitt missförstånd af konungens ord. Ett par dagar efter min återkomst

befaldes jag nämligen på middag till Rosendal. Det var en middag för damer, med hvilka såsom vanligt den ridderlige Karl Johan företrädesvis sysselsatte sig. Först vid afskedstagandet kom han i min närhet, helsade mig vänligt till fäderneslandet återkommen och tillade: "Je vous verrai, mon ami!" Jag uppfattade icke rätt andemeningen af dessa ord. De inneburo, såsom jag sedermera erfor, en antydan, att jag skulle begära nytt företräde; och hade jag så gjort, är det mer än troligt, att den hjertegode konungen skulle hafva inlåtit sig i samtal om hvad jag kunde hafva att meddela. Jag deremot trodde, att konungen skulle sända bud efter mig. Naturligtvis kom ej något sådant i fråga, och följden blef, att jag med temligen mycken missräkning lemnade Stockholm, utan att vidare hafva sett hans majestät. Visserligen fick jag sedermera under min första ordonnansofficersvakt meddela ett och annat af hvad jag under resan erfarit; men jag insåg snart, att de välvilliga och uppmuntrande ord, som konungen vid resans anträdande till mig uttalat, länge sedan fallit ur hans minne, och att det icke tillkom mig att derom erinra honom.

Sedan efter min hemkomst jag användt några veckor att besöka min moder och närmaste anhöriga, hvilka befunno sig på landet, samt att göra påhelsningar hos vänner och bekanta, började jag den 1 oktober vaktgöringen såsom ordonnansofficer. Jag hade med längtan och nyfikenhet motsett denna tid, emedan jag då skulle på närmare håll få skåda den konung, som gjorde ett så utomordentligt intryck på alla dem, hvilka med honom kommo i beröring.

Karl Johans personlighet hade nämligen en verkligt storartad prägel. Den var af beskaffenhet att blifva antingen *under*- eller *öfver*skattad. Många missnöjda funnos, vanligen derför att de icke uppfattade honom; andra voro hänförda af beundran för hans person. Någon medelväg fans sällan, och ljumhet eller likgiltighet voro känslor, hvarmed han af ingen betraktades. Riddarhusoppositionen och en icke ringa del af pressen klandrade skarpt, synnerligen under hans senaste regeringsår, hvad de kallade systemet, samt konseljen, hvars ledamöter benämdes gubbarne, likasom äfven den åldrige konungen sjelf och det stora inflytande den ädle excellensen Brahe på honom utöfvade. Den öfvervägande delen af nationen, synnerligen militären, betraktade med en beundran utan like den store härföraren, den statskloke politikern, den menniskovänlige regenten.

Att jag hörde till dessa senares antal behöfver ej sägas. Konungen hade, vid det företräde han kort före min utländska resa mig beviljade, på mitt unga sinne gjort ett utomordentligt intryck; och nu hoppades jag att dagligen under min ordonnansofficersvakt få se honom och med honom komma i beröring.

Denna förväntan blef dock snart tillintetgjord. Huru älsklig, vänlig och nedlåtande Karl Johan kunde vara, visste han dock att städse hålla den kungliga värdigheten i helgd, och det föll honom derför aldrig in att åt sina ordonnansofficerare inrymma något närmande till sin person eller att åt dem medgifva det fria tillträdet till sängkammaren, som tillika var hans ständiga arbetsrum. Deremot användes den vakthafvande ordonnansofficern till åtskilliga beskickningar, understundom äfven på aflägsna orter. Han skulle, om larm slogs eller eldsvåda inträffade, ögonblickligen till häst infinna sig på stället och skyndsamt om förhållandet afgifva rapport. Han sysselsattes derjemte med åtskilligt skrifveri, utan tvifvel på det konungen måtte få tillfälle att i dylikt hänseende bedöma hans förmåga. Med ett ord ordonnansofficerstjensten var endast en lärospån för vidare befordran inom den kungliga staben.

Den dagliga eller rättare månadtliga uppvaktningen utgjordes af en kabinettskammarherre, en adjutant och en ordonnansofficer. Omkring kl. 11 f. m., sedan kammartjenaren tillsagt, att sängkammaren var öppen, inträdde de båda först nämde till konungen för att göra sin föredragning och inhemta nödiga befallningar. Ordonnansofficern qvarstannade då i vaktrummet. Det var endast den första och den sista i hvarje månad, vid vaktens början och slut, som det tilläts honom att personligen anmäla sig. Då härtill kom, att konungen vanligen i sina inre rum hade så kallad kammarspisning med blott excellensen Brahe och en eller annan särskildt inbjuden person, följer deraf, att endast vid större middagar, vid utfärder i vagn och vid en eller annan högtidligare mottagning, ordonnansofficern kom i konungens omedelbara närhet, så framt han ej hade blifvit bortsänd i något särskildt ärende och deröfver hade att aflemna rapport. Mina högstämda förväntningar blefvo således betydligt nedsatta, men jag måste finna mig i mitt öde och underkasta mig gällande ordningsregler.

En i sig sjelf obetydlig tilldragelse från ordonnansofficerstiden må det tillåtas mig att berätta. Fältmarskalken, excellensen Stedingk hade från sin egendom Elghammar i Södermanland sent på hösten, i svårt väglag, upprest till hufvudstaden, hvarest han alltid tillbragte vintrarne. Karl Johan, som städse med den största uppmärksamhet omfattade denne vördnadsvärde gamle krigare och diplomat, sände mig samma afton han anländt att efterfråga hans helsa och huru resan aflupit. Då jag efter återkomsten afgaf min rapport, satt konungen till bords med excellensen Brahe. Då jag dervid nämde, att den nära nittioårige Stedingk stigit upp klockan 5 på morgonen, utropade med förvåning Karl Johan, som på gamla dagar sjelf i hög grad älskade morgonhvila: "Entendez-vous M:r le comte! ce vénérable vieillard sest levé à cinq heures du matin!" hvarefter han noggrant underrättade sig om alla öfriga omständigheter, förklarade sin tillfredsställelse öfver de lemnade upplysningarna, lät bjuda mig ett glas af den ljusröda champagne, som var hans älsklingsdryck, och klingade med orden: "trinquons, mon ami!" Min förtjusning öfver att hafva fått klinga med konungen är, efter föregående skildring, lätt begriplig.

Under november månad år 1836 gjorde jag min sista ordonnansofficersvakt, vid hvars slut jag utnämdes till adjutant hos konung Karl Johan. Den 1 påföljande mars började jag i sistnämda egenskap tjenstgöra, och genast erhöll jag en klar insigt om olikheten af dessa båda befattningar. Om ordonnansofficern saknade allt närmare tillträde till konungens person, så var förhålladet alldeles motsatt med adjutanten och kabinettskammarherren. Med dem älskade konungen att öppet uttala sig öfver alla förekommande frågor. Dem använde han i olika riktningar, för att pröfva deras förmåga, och till dem ansåg han sig kunna hysa ett så odeladt förtroende, att han mången gång yttrade sig om allt hvad som låg honom om hjertat, utan att lägga band på den franska sirlighet, hvarmed personer och sakförhållanden af honom bedömdes. Sådana förtroenden hade aldrig bort missbrukas. Tyvärr saknades dock ej exempel, att ett och annat inom sängkammaren fäldt yttrande blef genom obetänksamhet kringburet; och konungens ovänner försummade då aldrig att deraf begagna sig för att i en skef dager framställa hans tanke- och handlingssätt.

Under tjenstgöringen var det i synnerhet de så kallade morgonbesöken, då de vakthafvande inträdde för att helsa på konungen, hvilka hos en hvar, som i dem deltagit, qvarlemnat ett oförgätligt minne. Ännu oförtröttad af dagens regeringsbestyr, älskade Karl Johan att vid detta tillfälle, en half eller hel timme, samtala med sin omgifning i alla möjliga ämnen. Det var då, som han ofta återkom till sitt förflutna lif och till de stora tilldragelserna under franska revolutionen. Hans minne och historiska kunskaper voro förvånande, och, af naturen född vältalare, gaf han åt alla sina skildringar en hög grad af liflighet och behag. Det fans blott ett ämne, hvarmed konungen, synnerligen under slutet af sin lefnad, tröttade sina åhörare: finansläran. Detta var ibland de få ämnen, i hvilka han *ej* egde någon öfverlägsen kännedom. Men likasom så många andra stora hade äfven Karl Johan en svag sida, som yttrade sig deruti, att han trodde sig förstå finanser bättre än någon annan. Då konungen

kom in på detta ämne, stodo vi, uppvaktningen, stumma som Egyptens prester. **[1]** Eljest deltogo vi i samtalet, så mycket skyldig grannlagenhet det medgaf. Man har påstått, att Karl Johan icke tålde motsägelser. Detta egde sin fulla riktighet, derest man ville försöka att, under det han talade, göra invändningar; men om man deremot afbidade slutet af hans anförande och då stillatigande antog en tveksam uppsyn, yttrade konungen nästan alltid: "Eh bien, mon ami, vous ne dites rien?" -- och voro en gång dessa ord utsagda, kunde man vara förvissad, att han med största tålamod afhörde åsigter, stridande emot hans egna, och att han både tog och gaf skäl. Det säkra är, att vi sällan utträdde ur konungens sängkammare utan att hafva inhemtat något nytt eller lärt oss att betrakta gamla, välkända tilldragelser under en mera mångsidig synpunkt än förut.

Vintren år 1831--32 var jag sysselsatt att ordna mina reseanteckningar och författade i sammanhang dermed en uppsats, benämd: *Anmärkningar vid svenska kavalleriets exercitie-reglemente*, hvilken, efter inom kungliga krigsvetenskaps-akademien undergången granskning, år 1833 infördes i akademiens handlingar. Densamma lyckades ådraga sig en viss uppmärksamhet, så att till och med den af vårt rytteri högt förtjente generalen grefve Gustaf Löwenhjelm behagade hedra den med en recension, hvilken, likasom mitt derpå ingifna svaromål, äfvenledes finnes i akademiens handlingar införd.

Uppmuntrad af den välvilja, hvarmed detta första försök upptogs, insände jag sedermera till samma krigsvetenskapliga areopag åtskilliga andra uppsatser, hvaribland torde böra nämnas en längre afhandling: *Om Preussens militärsystem.*

Den 29 januari 1840 invaldes jag till arbetande ledamot af krigsvetenskaps-akademien, och då jag under tiotalet 1840--50 inom detta samfund utvecklade en icke obetydlig verksamhet, torde det tillåtas mig att deröfver afgifva en sammanträngd redogörelse. Den 29 februari 1840 gjorde jag i akademien mitt inträde med en afhandling: *Om sättet för våra till infanteri förändrade kavalleri-regementens återuppsittande*. Kort derefter utsedd till föredragande för taktiken, afgaf jag den 29 januari 1842 *berättelse öfver hvad sig i detta hänseende under det föregående året inom Europa tilldragit.* År 1845 inlemnade jag till akademien en utförlig utredning öfver *Stuteriernas tillstånd och de åtgärder, som de senast förflutna åren blifvit vidtagna till hästafvelns upphjelpande inom Sverige*. År 1846 valdes jag för tre år till andre styresman, och jag nedlade den 25 april 1849 denna befattning med en berättelse om *Vikingatågen.* Det oaktadt öfvertalades jag att ännu ett år med styresmanna-befattningen fortfara, och jag måste således å nyo hålla ett afskedsföredrag, den 24 april 1850, öfver *Rytteriets taktik, synnerligen under det sjuåriga kriget, jemte deraf härledda tankar om lämpligheten af svenska kavalleriets öfningar under dess regementsmöten.*

Ibland andre styresmannens åligganden var ett af de mest besvärliga och tillika minst angenäma att författa och å högtidsdagen uppläsa lefnadsteckningar öfver akademiens under året aflidna ledamöter. Ej nog med att inhemtandet af nödiga biografiska upplysningar ofta erfordrade en mycket vidlyftig skriftvexling och långa förberedande forskningar -- ämnet var i sig sjelft så torrt, att man svårligen kunde åt dessa skildringar gifva en färg och en hållning i stånd att i någon mån fängsla åhörarnes uppmärksamhet. Detta insåg jag genast och gjorde mig derför mycken möda att ifrån endast statistiska registraturer förvandla dessa lefnadsteckningar till något så när anslående skildringar af de bortgångnes förnämsta öden. Tretiofyra dylika biografier kom det på min lott att under åren 1846, 47, 48 och 49 affatta, hvarjemte jag i min första berättelse yttrade några ord om de förnämsta

ledamöter, hvilka ifrån akademiens stiftelse redan förut aflidit. Det arbete jag härpå nedlagt blef, mer än detsamma förtjente, belönadt genom det bifall kronprinsen Oskar i första rummet samt jemte honom krigsministern och många af akademiens ledamöter behagade deröfver uttala. **[2]**

Utsedd till chef för den i mars månad 1832 börjande exercis-sqvadronen, sökte jag att i god tid derpå förbereda mig. Jag hade under min nyss slutade utländska resa öfvertygat mig om nyttan af den i flere främmande härar införda militärgymnastiken och önskade derför att om möjligt göra densamma känd äfven inom Sverige. Då likväl de utländska reglementena icke voro för oss fullt lämpliga, såsom erfordrande en mängd fasta ställningar och öfrigt tillbehör, samtalade jag ofta med den högt förtjente professor Ling om möjligheten af en helt och hållet fristående militärgymnastik. En dag yttrade Ling: "Jag har funderat på edra förslag och har åtskilliga ditåt syftande tankar, men hinner sjelf hvarken ordna eller sätta dem på papperet. Vill ni hjelpa mig, så skola vi tillsamman utarbeta något i den vägen." Detta förslag var ej att förkasta. Med ett par yngre kamrater, som äfven voro i tur att kommenderas till exercis-sqvadronen, infann jag mig hvarje eftermiddag i Lings enskilda rum. Här genomgingos några rörelser. Jag använde aftonen och natten att på papperet beskrifva dem; och på detta sätt fortsattes, till dess militärgymnastiken var hufvudsakligen genomgången. Nu återstod likväl att omarbeta de gjorda anteckningarna, uppställa dem i reglementarisk form med bestämda kommandoord, med Ling åter genomgå det hela och dervid göra nödiga tillägg och ändringar samt slutligen för denne min lärmästare deraf utskrifva ett fullständigt exemplar. Dertill fordrades ej ringa tid, men jag lyckades likväl att före exercis-sqvadronens början afsluta arbetet -- och på sådant sätt kan jag säga mig under Lings ledning hafva uppgjort det militärgymnastik-reglemente, som med en eller annan förbättring sedermera antogs för armén.

Ett bevis på Lings oegennyttiga nit för sitt yrke må här anföras. Då efter slutad lärokurs jag och mina kamrater önskade få ersätta honom för den stora tidsförlust han på vårt inöfvande gjort, vägrade han med mycken bestämdhet att någonting emottaga under förklaring, att vi gjort honom långt större tjenst än han oss, emedan oss förutan militärgymnastiken aldrig skulle hafva sett dagen.

Efter det sålunda uppgjorda reglementet inlärdes befäl och manskap vid exercis-sqvadronen, och jag hade den glädjen att, så väl af mina närmaste förmän som af vederbörande inspektörer, skörda mycket bifall för dessa hos oss ej förr sedda öfningar.

Äfven den öfriga exercisen bedrefs med kraft, och jag började hoppas att vid de tre exercismånadernas slut kunna uppvisa manskap och hästar, förutom i enskild ridning, äfven i sluten sqvadronsexercis -- ett mål, som man vanligen förgäfves eftersträfvade, helst man ofta var nödsakad att uppsätta rekryt på remont. Emellertid arbetade jag för detta mål medelst förberedande öfningar på ett led, då en händelse inträffade, som med ens tillintetgjorde mina drömmar om heder och beröm. På flygeln af det ena ledet red en underofficer på en till dressur af honom emottagen, general Hierta tillhörig häst. Denne var våldsam och förorsakade oordning i ledet. Jag, som endast öfvervakade och åsåg exercisen, aflemnade min lugne häst till underofficern och satt i stället upp på hans sprakfåle. Några minuter derefter gick denne öfver och krossade i fallet ganska illa min venstra hand.

I stället för att arbeta med den nu för mig så kära exercis-sqvadronen, tvangs jag genom denna olyckshändelse att, sedan benen i min skadade handled blifvit bragta i ordning, många veckor ligga under läkarebehandling, samt

förhindrades äfven att öfvervara det stundande regementsmötet. Emot slutet af lägertiden förbättrades dock mitt tillstånd så mycket, att jag en paraddag kunde med armen i band och iklädd ordonnansofficers-uniform göra ett besök på ladugårdsgärdet för att bese militärrörelserna, hvarvid en på sitt sätt ganska löjlig tilldragelse inträffade. Under manöverns lopp kom konung Karl Johan i min närhet. Han igenkände mig, red fram och frågade, huru jag befann mig. Derunder inträffade, såsom ofta då han ville vara rätt förbindlig, att han länge satt med den trekantiga hatten i hand. Jag deremot stod reglementmessigt uppsträckt med högra handen vid hufvudbonaden, då en person ur den bakom stående hopen utropade: "Se, hvilken tusan djefvul, som behåller hatten på hufvudet, då konungen har hatten i hand!" Konungen förstod ej detta grofva infall eller låtsade ej förstå det, men jag hade all möjlig möda att derunder hålla mig allvarsam.

Småningom återkommo sedermera både krafter och rörlighet i handleden, men aldrig den forna smidigheten, hvarför jag äfven framgent saknade den för en ryttare nödvändiga egenskapen af lätt hand.

Med nyss nämda undantag deltog jag regelmessigt i dragonkorpsens alla öfningar under 1830--40-talet. Såsom chef för lifsqvadronen med bostad i Stockholm, och med närmaste dragonnummer förlagda 1/4 till 1/2 mil från hufvudstadens tullport, hade jag en mycket angenäm tjenstgöring och blef derigenom äfven snart sagdt sjelfskrifven till åtskilliga smärre extra kommenderingar, emedan då sådana förekommo, jag alltid var lätt tillgänglig. Så till exempel sommaren 1835, då hertig Max af Leuchtenberg någon tid vistades i Sverige på besök hos sin svåger och syster, kronprinsen Oskar med gemål. Ibland andra nöjen, som då erbjödos hertigen, var äfven några dagars fältmanöver med Stockholms garnison, hvars trupper under denna tid voro lägrade i Drottningholms park. För att framvisa en liten profbit äfven af den indelta hären, beordrades jag att i öfningarna deltaga med 15 man af min sqvadron, utsedda att tjenstgöra såsom ordonnanser. Lägerlifvet var muntert. Sällan om någonsin hade kronprinsen Oskar visat sig så glad. Han bodde med hertigen i ett vanligt officerstält nedanför Kina slott, och långt in på natten hörde man de båda svågrarne skratta och prata.

En söndagsmorgon var hvila på orderna anbefald. Jag och åtskilliga andra stabsofficerare, som blifvit inqvarterade i den för tillfället om föga ordning vitnande hörnsalen å Kina slott, befunno oss till följd deraf makligt utsträckta i våra sängar, då kronprinsen och hertigen inträdde, något öfverraskade, men tillika roade öfver vår noggrannhet att strängt följa fördelningsorderna. De qvarstannade en god stund, satte sig på sängkanterna och gycklade rätt hjertligt med de lättjefulla adjutanterna. Med ett ord, hertigens närvaro lifvade i hög grad den eljest afmätte kronprinsen, hvilken alla af uppriktigaste hjerta unnade denna glädje.

Långvarigare och allvarsammare, men tillika lärorikare var 1838 års kommendering, föranledd af då varande jäsning i sinnena. Den såsom politisk skriftställare bekante assessor Magnus Jakob Crusenstolpe; de af honom utgifna "Ställningar och förhållanden"; den begärlighet, hvarmed denna tidskrift af allmänheten slukades; det qvicka men skoningslösa sätt, hvarpå Crusenstolpe deruti behanlade regering och administration; det derför emot honom vintern 1838 anstälda tryckfrihetsåtal; hans fällande och afförande till Vaxholms fästning, hvarest han undergick tre års lindrigt fängelsestraff -- allt detta är såsom tillhörande historien väl bekant. Men hvad som lättare kan hafva fallit ur minnet, det är tidningspressens under hela denna tid ådagalaga partiskhet. Med en bitterhet utan like tog densamma den anklagades försvar och skymfade oförsynt de jurymän, som honom fält, bland hvilka den frejdade Berzelius särskildt utpekades. För allmänhetens upphetsande användes alla möjliga medel, icke blott retsamma tidningsartiklar, utan äfven legda handtlangare, hvilka på krogarna utdelade fri förtäring och framför allt bemödade sig att förleda gemenskapen vid garnisonsregementena. Man ansåg, troligen

ej utan skäl, att en vidsträcktare omstörtningsplan förefans, och att den Crusenstolpeska processen var den förevändning, som begagnades för att sätta massorna i rörelse. Detta ändamål förfelades icke, jäsningen ibland det lägre folket var under juni månad allmän, och man väntade länge ett eller annat utbrott.

Dragonkorpsen var under denna månad lägrad å ladugårdsgärdet. En morgon utryckte vi för att jemte garnisonstrupperna genomgå den till påföljande midsommardag anbefalda paradering och manöver. Förvånade att, ehuru tiden framskred, de andra regementena uteblefvo, visste vi ej, huru vi dertill skulle förklara anledningen, då slutligen en ordonnans anlände, som medförde order till inryckning och tillika underrättade om de under natten timade oroligheter. Efter återkomsten till lägret begaf jag mig till staden, tog vägen förbi polismästare Nermans boning, nu besatt med en stark gardes-piket, emedan å detta hus, likasom många andra, fönsterrutorna blifvit inslagna, samt vidare till slottet, der jag i stora galleriet träffade konungen. Hans majestät var, på grund af inlupna polisrapporter, i upprörd sinnesförfattning. Till förekommande af allvarsammare upplopp hade han beslutit en större trupputveckling och ålade mig att genast återvända till lägret med befallning till general Hierta att med dragonkorpsen fatta posto å Karl XIII:s torg. Här bivuakerade vi i två dygn, dock så att halfva korpsen, skiftevis, på fyra timmar återvände till lägret för att fodra, vattna och sköta hästarne, hvarjemte större patruller utsändes i alla riktningar. Under en veckas tid samlades, med undantag af nödigt dagbefäl, samtliga officerskorpser i mörkningen på slottet, intogo der aftonmåltid och qvarstannade till nära midnatt. Då och då fortforo visserligen ännu fönsterinslagningar hos misshagliga personer, men småningom återtog hufvudstaden sitt förra utseende, ehuru upphetsningen fortfor och elden glimmade under askan. Häraf föranleddes beslutet att, då dragonkorpsen den 7 juli uppbröt till hemorten, å ladugårdsgärdet qvarlemna den yngsta sqvadronen, norra Uplands, för att biträda med patrullering och dylikt. Anande att, om denna kommendering skulle längre tid fortfara, det kunde blifva lifsqvadronens öde att, såsom den närmast förlagda, densamma öfvertaga, anbefalde jag vid sqvadronens åtskiljande underbefäl och manskap att icke aflägsna sig från sina bostäder eller rusthåll och att vara beredda på hastig samling.

Denna förtänksamhet kom väl till pass. Den 25 juli kl. 1 till 2 på morgonen väcktes jag nämligen å Bälsta egendom, der jag för tillfället bodde, genom ett bref, som en hästgardesordonnans dit medfört, och som innehöll en från generaladjutanten för armén, grefve Brahe, omedelbart till mig afsänd befallning att, så fort sig göra lät, samla lifsqvadronen och med densamma aflösa den å ladugårdsgärdet qvarlemnade norra Uplands-sqvadronen. Skyndsamt uppsatte jag skriftliga order till de trenne afdelnings-underofficerarne att genom ridande bud samla deras manskap och påföljande dag den 26 juli vid middagstiden med skodda hästar infinna sig vid Silfverdals värdshus, beläget en mil från Stockholm. Order i enahanda syftning uppsattes till fanjunkaren i afseende på trossen, och till sqvadronens begge subalternofficerare, von Printzencreutz och af Wirsén. Sedan allt detta skrifveri kl. 4 på morgonen afslutats, afsändes ilbud till den närmast boende underofficern med de order, som rörde honom och de begge subalternerne. Till fanjunkaren och de begge mest aflägsne underofficerarne afreste jag sjelf och återkom först på eftermiddagen till Bälsta, för att till majorsexpeditionen inrapportera mitt uppbrott, göra mig sjelf i ordning och hvila ut. Påföljande dag den 26 inställde jag mig vid Silfverdal, nyfiken att se, huru detta försök till snabb samling skulle lyckas, emedan de mest aflägsna dragonerna hade 6 1/2 mil att marschera. Det var derför ett vackert bevis på folkets hurtighet och disciplin, att jag 34 timmar efter det befallning derom kommit *mig* tillhanda hade en sqvadron, spridd på en yta af 7 mils längd och 5 mils bredd, samlad så nära hufvudstaden, att, om behofvet så fordrat, jag samma afton kunde hafva inryckt på ladugårdsgärdet. Nu lät jag dermed anstå till påföljande morgon, för att efterse skoningen, putsa hästarne och låta dem hvila ut.

Jag har månhända allt för vidlyftigt omtalat denna i sig sjelf föga vigtiga sak, men den ovanligt hastiga

sammandragningen af en indelt sqvadron, hvars hästar, *oskodda*, gingo på bete, väckte på sin tid ej ringa uppmärksamhet och förskaffade mig smickrande loford af grefve Brahe och mina öfriga förmän.

Det var första gången jag sjelfständigt förde befäl, utan all kontroll af öfverordnade, och jag föresatte mig derför att göra denna kommendering för manskap och hästar så nyttig och så lärorik som möjligt. Alla aftnar inryckte en del af sqvadronen till hufvudstaden, någon gång, då allvarsamma oroligheter befarades, hela styrkan för att verkställa patrullering. Vid ett eller annat tillfälle helsades afdelningarna med stenkastning af de samlade pöbelhoparne, på hvilka man nödgades göra anlopp, då de, oaktadt förnyade tillsägelser, icke ville åtskiljas. För öfrigt hörde skälls- och glåpord till den dagliga eller rättare nattliga, undfägnaden, och det är väl möjligt, att i trängre gränder småpatruller någon gång läto häraf hänföra sig att utdela ett eller annat slag med sabeln, men i allmänhet intog manskapet en förvånande lugn hållning.

Tidningarna sökte dock efter bästa förmåga att gjuta olja på elden och kallade dragonerna, med anledning af hästarnes färg, *de svarta djeflarne*. Det lyckades äfven att tillställa åtal inför slottsrätt, som dock icke ledde till någon påföljd, och vid hvilka tillfällen jag sjelf uppträdde såsom sqvadronsombud.

Äfven i andra afseenden bidrog denna garnisonstjenstgöring att utveckla manskapets intelligens och hurtighet. Jag lät ofta under de mörka och regniga nätterna blåsa till häst. Första gången och äfven den andra gick det temligen långsamt att utrycka, men på slutet och sedan folket vant sig att om aftonen så ordna sina persedlar, att de utan ljus kunde hastigt både påkläda sig sjelfva och sadla hästarne, var det en glädje att se, med hvilken snabbhet och ordning alla blefvo samlade, och detta oaktadt det fullständigaste mörker rådde i stallet och synnerligen i den magasinsbygnad, som begagnades till provisorisk kasern. Förmiddagarne öfvades enskild ridning efter mer och mer konstmessiga turer; och då hästarne voro vid god kraft, var det naturligt, att 5 till 6 veckor, på detta sätt använda, skulle mycket bidraga att fullkomna både folkets och hästarnes dressyr. Efter denna kommendering och under hela min återstående sqvadronchefstid förblef derför lifsqvadronen alla de andra afgjordt öfverlägsen i enskild ridning.

Den ene af sqvadronens officerare, underlöjtnant af Wirsén, hade nyligen vid kavalleriskolan i Saumur genomgått en kurs i lansfäktning och medhade det franska lansreglementet. Sedan jag från arméförrådet lyckats erhålla nödigt antal lansar, beslöt jag inöfva denna nya, inom svenska rytteriet hittills ej kända exercis. Manskapet inhemtade rätt mycken skicklighet att under enskild ridning handtera lansen. Men ännu hade jag ej, i anseende till det ständiga regnet, som nära nog förvandlat ladugårdsgärdet till ett träsk, kunnat företaga några öfningar i samlad sqvadron, då en dag solen sken upp, och jag beslöt att äfven på sådant sätt försöka det nya vapnet. På grund af markens slipprighet rörde jag mig med mycken försigtighet och i sakta takter på de högländare ställena och hade just gjort halt på Hakberget, då Karl Johan kom åkande. Att svänga upp, skyldra gevär och rida fram till den kungliga vagnen var ett ögonblicks verk. Konungen syntes intresserad af, såsom lansen då kallades, "vapnens drottning", och yttrade, under det han pekade åt borgen: "faites une attaque, mon ami!" Hastigt återvändande till sqvadronen, ropade jag till karlarne: "hållen upp edra hästar, gossar!" och så bar det af med fäld lans utför Hakberget och öfver den genomvåta slätten, som nästan hade utseende af en sjö. Jag var beredd på, att halfva sqvadronen skulle rida omkull. Men lyckan och den ytterst utsläppta farten gjorde, att vid kommandoordet halt alla voro med mig. Jag svängde upp, ryckte fram till vägen och emottog der konungen i god ordning, ehuru karlar och hästar upp öfver hufvudet voro nedstänkta af lera. Hans majestät var belåten och

bestod åt manskapet en riklig penningegratifikation och åt befälet så mycket vin, att vi deraf hade qvar, ännu då vi den 3 september uppbröto till hemorten. Samtidigt voro vi emellertid, höga som låga, mycket glada deröfver, att hvad alla ansågo såsom ett vågstycke lyckats så väl.

Under de bullersamma oordningar, som sålunda på ett mindre fördelaktigt sätt betecknade slutet af juni månad 1838, inträffade ett afbrott, hvilket gaf ny riktning åt samtalen och för någon tid nästan uteslutande sysselsatte den allmänna uppmärksamheten, nämligen det ryska kejserliga besöket i Stockholm. Jernvägar och öfriga anstalter, som nu i så hög grad underlätta en resa, funnos icke vid denna tid, och de sällsynta furstliga påhelsningarna verkstäldes derför vanligen till sjös. Såsom en särskild uppmärksamhet emot den åldrige Karl Johan hade kejsar Nikolaus beslutit att sända sin son, storfursten Alexander till Stockholm, hvarest rum för honom å kungliga slottet iordningstäldes. Den långsamt arbetande optiska telegrafen å Vaxholm skulle underrätta om tiden, då storfursten dit anlände, och hofvet likasom hufvudstadens invånare voro alla i spänd väntan. Slutligen fick man veta, att det kejserliga fartyget en vacker dag på eftermiddagen skulle kasta ankar nedanför Gustaf III:s bildstod. Dragonkorpsens chef, general Hierta, begaf sig till staden för att ifrån sin svågers, baron Ridderstolpes fönster i det nu varande telegrafhuset beskåda ankomsten. I lägret spridde sig på aftonen ett rykte, att kejsaren sjelf anländt. I hög grad nyfikna beslöto några af officerarne att, för erhållande af visshet härutinnan, afvakta Hiertas på natten inträffande återkomst. Leende afhörde han våra frågor och yttrade: "Hafven I äfven låtit narra eder? Förhållandet är att, i samma ögonblick storfursten på den ena sidan af fartyget steg ned i sin slup, afgick en mindre båt till den motsatta sidan med några till ryska hofvet hörande herrar, som voro beordrade att skynda förut för att taga reda på storfurstens rum. Någon af de på stranden stående ropade härvid: det är kejsaren! På sådant sätt uppkom detta besynnerliga rykte. Sålunda lugnade, skyndade vi att öfverlemna oss åt hvilan, men väcktes tidigt påföljande morgon genom en extraorder, att officerskorpsen kl. 10 f. m. skulle inställa sig vid lifgardets till häst kasern för att föreställas kejsaren och storfursten af Ryssland. General Hierta blef nu i sin ordning öfverraskad. Det var verkligen kejsaren, som, under det storfursten högtidligen emottogs, hade skyndat förut öfver logården till Karl Johans våning, i förhoppning att kunna öfverraska konungen i hans inre rum. Han skulle deruti hafva lyckats, om ej excellensen Brahe, hvilken ilade till storfurstens möte, i trappan hade mött och igenkänt den höge gästen. Brahe vände om med kejsaren samt hann endast öppna dörren och utropa: "Sire, lempereur est ici!" då kejsaren inträdde för att helsa konungen, hvilken han genom denna öfverraskning ville bringa en lika ovanlig som hjertlig hyllning. Kejsaren förklarade genast, att han komme att ligga i sin sons sofrum, i den fältsäng af stål han sjelf medförde, och att således inga förändrade anordningar finge för honom göras. Så skedde äfven, och jag tror, att litet frisk halm från stallet var det enda, som för kejsaren anskaffades.

Officerskorpsernas presentation försiggick, och aldrig har jag skådat en mera imponerande personlighet än denne kejsare med den herkuliska, väl formade gestalten, då han, ett hufvud högre än alla andra, fritt och ledigt kastade sin herskareblick öfver dem, som omgåfvo honom. Ännu tydligare framlyste dessa egenskaper, icke blott vid den stora paradering, som för kejsaren anstäldes, utan ännu mera på den festliga bal, som å Stockholms slott gafs till hans ära, och hvarifrån han oförmärkt aflägsnade sig för att gå om bord och återvända till Petersburg.

En ibland de flere extra förrättningar, som under dessa år i kommandoväg åt mig uppdrogos -- säkerligen den minst angenäma ibland dem alla -- var mitt deltagande i den så kallade Åkersteinska sadelaffären. Den senare räknades med rätta till en af dåtidens märkligare tilldragelser; och utan att ingå i en fullständig utredning af denna vidlyftiga fråga, måste jag dock af nyss nämda anledning derom yttra några ord, för så vidt jag deruti blifvit inblandad.

Åkerstein, känd såsom skicklig artilleriofficer, hade af nyck tagit afsked från denna sin befattning, för att ingå såsom simpel karl vid Smålands husarregemente. Efter någon tids tjenstgöring derstädes lyckades han blifva anstäld såsom ständig ordonnans hos kronprinsen Oskar samt blef sedermera ryttmästare i generalstaben och slutligen öfverstelöjtnant och kommendant å Vaxholms fästning. Han var en man med mångsidiga kunskaper i militäriska ämnen, dock hufvudsakligen så vidt det rörde detaljerna, och ansågs derjemte för en af krigsvetenskaps-akademiens framstående medlemmar, men han var tillika i hög grad envis, egen och besynnerlig. Han ville efterhärma Karl XII, bar ständigt närmast skjortan ett bröstharnesk af jernbleck och deröfver röd väst, slät blå rock med en rad knappar, åtsittande underkläder och stora kragstöflar. Hufvudbonaden bestod af björnskinnsmössa. I denna drägt med gevär, rensel på ryggen och pallasch vid sidan tågade han till fots genom en stor del af Ryssland, Tyskland och Frankrike, lät vederbörligen anmäla sig vid hvarje fästning eller garnisonsort och väckte öfver allt uppseende för sin besynnerlighet, hvarför han äfven i Tyskland kallades: "der Sonderling".

Åkerstein hade lyckats förvärfva sig ej obetydlig öfning i åtskilliga handaslöjder; sjelf trodde han sig deruti ega en högt uppdrifven skicklighet. Han hade efter egen uppfinning åt sig förfärdigat en sadel, bestående af fram- och bakbåge af metall, tvänne korta sadelblad och en genom snörremmar med dessa senare förenad läder-sitsrem jemte ett derefter lämpadt sinnrikt packningssätt. Han hade med denna sadel gjort åtskilliga marscher, red sjelf i densamma ganska väl och sökte med mycken ihärdighet få den antagen till modell för det svenska rytteriets sadlar.

Då varande generaladjutanten för armén, grefve Magnus Brahe, som bestormades med framställningar i denna syftning, hade slutligen ingen annan utväg att befria sig ifrån den Åkersteinska enträgenheten än att åt general Hierta och ett par officerare vid hästgardet uppdraga att besigtiga sadeln och deröfver afgifva utlåtande, allt under förmodan att på sådant sätt frågan innan kort skulle befordras till glömska. De komiterade sammanträdde med en förut fattad motvilja emot förslaget, men Åkersteins talande tunga segrade öfver alla deras betänkligheter, och de slutade med att förklara sig ingalunda kunna förkasta den i fråga varande modellen, hvilken de tvärt om ansågo ganska användbar. Men som den Åkerstein personligen tillhöriga sadeln var till modell olämplig, emedan dess bågar voro förfärdigade icke af jern utan af metall, föreslogo de att, innan någon egentlig beställning verkställdes, ett visst antal sadlar, exempelvis sex, borde tillverkas med ledning af den Åkerstein tillhöriga. Denna senare del af komiterades yttrande öfverensstämde af flere orsaker icke med Åkersteins önskningar, och han sökte derför att densamma motarbeta. Under någon tids vistande vid Tula gevärsfabrik i Ryssland hade han sett arbeten verkställas med så kallad hejare, och han hade fattat så mycken förkärlek för detta redskap, att han förmenade intet annat vara lämpligt för tillverkning af de till modellen hörande sadelbågarne. Derjemte, och såsom man trodde på grund af Åkersteins plan att blifva chef för en af honom föreslagen vapenverkstad för hären, påstod han, att särskilda modeller ej behöfdes, och att, om under hans ledning en större beställning fick utföras, kunde de först färdigblifna sadlarna stämplas till modeller. Denna gång lyckades han dock icke drifva sin vilja igenom. Excellensen Brahe beslöt, att sex modellsadlar skulle anskaffas, och anbefalde Åkerstein hösten 1832 att afresa till Motala mekaniska verkstad för att ombesörja deras tillverkning. Men nu först visade sig hans motsträfvighet i sin fulla dager. Han utledsnade till den grad genom småaktighet och jemna kassationer arbetare och alla andra, som med honom kommo i beröring, att på tre månader ingenting uträttades, och att klagomål blefvo i Stockholm emot honom anförda.

Så stodo sakerna, då jag i början af år 1833 blef uppkallad till excellensen Brahe, som yttrade, att han hade ett

mycket obehagligt uppdrag att lemna mig samt beskref ställningen och tillade: "Af Åkerstein ensam är ingenting att vänta. Troil måste afresa till Motala och tillse, att på ett eller annat sätt dessa sadelmodeller blifva färdiga."

Det var i sanning hvarken angenämt eller lätt att öfvervaka den kinkige, hetlefrade Åkerstein. Jag beslöt derför att ifrån första början behandla honom med största möjliga öppenhet; jag sade honom rent ut, hurudana mina instruktioner voro, och sökte på allt sätt sporra honom till fullgörande af sitt uppdrag -- men förgäfves. Då två månader på sådant sätt förgått, under hvilka jag med Åkersteins tillstånd aftecknat alla hans konstruktionsritningar, sammanfattade jag i bref till grefve Brahe en utförlig berättelse om hvad af mig tillgjorts, om de hinder, som mött mitt uppdrag och om min öfvertygelse, att Åkerstein hvarken ville eller kunde gå i land med förfärdigandet af de i fråga varande modellerna. Detta bref, hvari jag dock bemödat mig att så skonsamt som möjligt skildra Åkersteins egenheter, förklarade jag mig nu vilja för honom uppläsa med tillägg, att icke en stafvelse komme att deri ändras, men att jag, *så snart brefvet afgått*, vore beredd att för dess innehåll lemna honom hvilken upprättelse han önskade. Först efter det jag med mycken bestämdhet förnyat min fordran att meddela honom innehållet, villfor han denna min begäran och afhörde brefvet från början till slut. Naturligtvis var jag beredd att omedelbart derefter på fullt allvar duellera med en motpart, känd för lika öfverlägsen skicklighet på pistol som på sabel och värja; och jag erkänner gerna, att under sådana förhållanden mitt lif icke kunde vara värdt många fyrkar, men min ära och mitt anseende stodo på spel, och jag kunde derför ej handla annorlunda än jag gjorde. Jag öfverraskades af sådan anledning ganska mycket, då Åkerstein efter slutad läsning yttrade: "Herr ryttmästaren har gått så öppet och ärligt till väga, att jag icke har ett ord att säga."

Detta Åkersteins ridderliga beteende gjorde, under den tid jag vid verkstaden qvardröjde, förhållandet oss emellan mindre afmätt, än det förut varit. Emellertid ledsnade han vid sitt uppdrag och skildes snart på egen begäran derifrån. Jag anbefaldes att i hans ställe fullgöra detsamma och lyckades efter ett par månaders vistelse under sommaren vid Motala att i fullständigt skick afleverera de beryktade sadelmodellerna med alla dertill hörande utredningspersedlar.

Nu hoppades jag vara fri från all vidare befattning med denna ledsamma fråga, men så blef ej förhållandet. Försök skulle vid Nyköpings verkstad göras för utrönande af huruvida, enligt Åkersteins påstående, sadelbågarne lättast och billigast skulle kunna tillverkas med hejare. Jag kommenderades jemte Callerström, sedermera chef för Eskilstuna gevärsfaktori, att sommaren 1834 verkställa dessa försök, hvarvid snart utröntes, att ett sådant tillverkningssätt var både olämpligt och nära nog omöjligt.

Frågans senare del: den Åkersteinska modellens antagande, förfärdigandet efter densamma af ett icke obetydligt antal sadlar; dessas utlemnande till artilleriet att försökas; modellens slutliga förkastande, sedan man funnit, att den illa bröt hästarne och för öfrigt befans i flere afseenden olämplig, -- allt detta förbigår jag, emedan jag lyckligtvis icke hade något att dermed skaffa.

Vid min återkomst från Nyköping i början af augusti månad 1834 hade koleran utbrutit i Stockholm, och den fortfor hela sommaren att med mycken häftighet derstädes rasa. Förskräckelsen var allmän. Min mor och syster befunno sig vid Österby bruk hos min morbroder, baron Tamm. På skriftlig förfrågan, huruvida äfven jag kunde ditresa, erhöll jag till svar ett bleklagdt nej. Ingenstädes vågade man mottaga resande ifrån det förpestade

Stockholm. Socknar och enskilda gårdar spärrade sig; vakter tillstängde alla vägar; postbud likasom postväskor röktes, och de senare genomstungos -- med ett ord, fruktan och de på grund af densamma vidtagna åtgärderna voro lika ömkliga som löjliga.

Under sådana förhållanden tvungen att i hufvudstaden qvarstanna, blef frågan, huru jag bäst skulle kunna bidraga till olyckans mildrande. Kolera-byråar voro på en mängd olika ställen inrättade, och vid dem anmälde sig till tjenstgöring nästan alla unga karlar, som icke voro allt för försagda -- deribland äfven jag. Angenämt var visserligen icke uppehållet å dessa ställen, omgifven som man var af medikamenter, barberaregesäller, sjuksköterskor, sjukbärare, likkistor och bårar; men man fann, att man gjorde nytta, att man räddade mången uslings lif -- och derför saknade denna tjenstgöring ingalunda intresse. Om dagen voro flere af de frivilliga tillstädes. Den öfriga tjenstgöringen fördelades så, att man hade två nätter fria. Den tredje kastade man sig klädd på en lädersoffa, men stördes esomoftast af inträffande sjukbud, då vakthafvande barberarepojken, åtföljd af sköterska, genast afsändes till den sjuke. Men var barberaren annorstädes sysselsatt, då tog man medikamenter i fickan och skyndade sjelf dit. På sådant sätt såg och behandlade jag under denna sorgliga tid flere kolerapatienter, utan att sjelf angripas af sjukdomen -- troligen derför att jag var lugn och orädd, städse bar på mig sådana läkemedel, som vid första illamående skulle användas, samt noggrant iakttog ett förståndigt lefnadssätt.

Under den af många prisade, af en och annan ännu saknade ståndsrepresentationen, företedde sommarmånaderna en af riddarhusets mest ömtåliga sidor. Det var vid sådana tillfällen vigtiga beslut understundom der fattades af 15 till 20 närvarande ledamöter. Det var då de fåtaligt qvarvarande elektorerna hade ett ganska ansträngande arbete att hålla utskotten nödtorftigt besatta med ledamöter af adeln, ett arbete, för hvars svårigheter de skulle hafva dukat under, om ej lyckligtvis till sommartjenstgöring qvarkommenderade garnisonsofficerare och de många adliga extraordinarierna i de förvaltande verken funnits att tillgå. Om så vanligen var förhållandet, huru mycket betänkligare skulle ej då dessa svårigheter framställa sig under kolera-sommaren år 1834? Voteringsmassorna hade spridts såsom agnar för vinden, och i den fåtaligt besökta riddarhussalen gaf landtmarskalkens klubba ett skrällande genljud mot de vapenklädda väggarna. Man kastade derför mer än vanligt spejande ögon åt alla håll för att upptäcka dem, som möjligen till utskottsledamöter kunde anammas. En dag träffade jag på gatan landshöfdingen baron Rålamb, för tillfället ordförande ibland elektorerna. Han antastade mig genast, för att förmå mig att mottaga en utskottsplats. Fåfängt anförde jag, att jag dertill saknade både håg, vana och duglighet, samt att jag för öfrigt både dag och natt var upptagen af min tjenstgöring på kolerabyrån. Inga invändningar hjelpte. Jag blef insatt i ekonomiutskottet och har törhända denna tvångsåtgärd att tacka, för det jag sedermera blef så lifvad för riksdagsgöromål. Jag öfvervann småningom den rädsla, som till en början åtföljer det offentliga uppträdandet, fann att man i utskottet uppmärksamt hörde på mig, och började finna mig road af denna nya sysselsättning.

Såsom ofvan blifvit meddeladt, var min tid under tiotalet 1831--40 temligen upptagen af tjenstgöring vid dragonkorpsen, vaktgöring hos konungen, olikartade extra-kommenderingar och arbete i krigsvetenskapliga ämnen. Den ledighet, som under somrarne bestods mig, använde jag till besök hos vänner och anförvandter på landet. Vintrarne uppehöll jag mig i hufvudstaden, hvarest jag deltog i det sällskapslif, sqm denna tid gjorde Stockholm så angenämt. Jag började dock mer och mer framför de lysande tillställningarna föredraga det enkla umgänget med närmare vänner och gifta regementskamrater, och ibland de senare företrädesvis baron Reutersköld, i hvars hus, likasom i svågerns, då varande öfverstelöjtnant Fredrik af Klerckers, jag städse omfattades men broderlig tillgifvenhet.

Reutersköld gifte sig den 8 december 1833 med fröken Louise Adelsvärd, dotter till statsrådet grefve Reinhold Adelsvärd. Bruden var hoffröken och brudgummen kammarherre hos kronprinsessan Josefina. Bröllopet skulle således firas på hofvet, och brudens fader, som tillika var hofchef hos kronprinsen, hade erhållit i uppdrag att för festen uppgöra ett program, lämpadt efter de forna högadliga bröllopen, med iakttagande tillika af de sedvänjor, som å ett annat ställe i landsorten ännu voro brukliga. Utsedd till brudgummens marskalk, erhöll jag äfven min del i dessa förberedelser och beklagar endast, att efter mer än fyratiotre års förlopp en del af ceremonielet fallit mig ur minnet, ty det hela var så vackert och så högtidligt, att en fullständig beskrifning deröfver förtjenat att för kommande slägten bevaras. Så vidt jag nu kan erinra mig, firades bröllopet på följande sätt:

Brud och brudgum med tärnor och marskalkar afhemtades i kungliga vagnar till slottet och återvände efter slutad ceremoni på samma sätt till sitt nya hem, dock med den väsentliga skilnad, att på hemfärden brudparet åkte i en, med sex hästar förspänd sjuglasvagn, omgifven af hoflakejer med facklor, och att alla vakter då för dem gingo i gevär.

Vigseln förrättades i drottningens inre förmak. Under det derefter brudparet af de kunglige och den förnämsta omgifningen lyckönskades, ordnade sig hastigt det öfriga sällskapet i yttre rummen till högtidståg. De inträdde parvis, herrarne bärande stora vaxljus i stället för facklor, med marskalkar och tärnor i spetsen. De kungliga personerna hade emellertid uppstält sig på ett led med brudparet i midten, och par efter par svängde nu fackeltåget upp, för att helsa dem alla, damerna genom djup nigning, herrarne medelst långsam bugning. Sex dylika vördnadsbetygelser skulle afläggas, först för bruden, derefter för brudgummen och sedermera för konungen, drottningen, kronprinsen och kronprinsessan -- och detta turvis till höger och venster samt i enahanda takt af herre och dam. Denna jemnhet och likformighet var ganska svår att inlära, man öfvade sig länge derpå och hade den glädjen erfara, att allt lyckades utmärkt väl, likasom äfven en derefter följande af ballettmästare Selinder för tillfället sammansatt och under honom inöfvad parad-kadrilj.

De ogifta damerna slogo nu ring omkring bruden. Hennes ögon förbundos, och hon utdelade kronan till tre af sina väninnor, hvarefter fruarna med drottning och kronprinsessa i spetsen genombröto ringen och införde bruden i de gifta damernas krets, allt under liflig omdansning.

På enahanda sätt tillgick med brudgummen. Här var det konungen och kronprinsen, som i spetsen för de gifta herrarne togo honom ifrån ungersvennerna.

Nu inburos stora, rikt sirade länstolar. Sedan brud och brudgum deri tagit plats, fördes de på ungherrarnes axlar gent emot de kungliga och drucko ur pokaler, fylda med fradgande champagne, hvarandras skål.

Aftonmåltiden serverades i lilla galleriet vid ett enda stort bord. Brudparet utfördes af konung och drottning och erhöll hedersplatsen emellan dem. Midt emot sutto marskalkerna. Jag föreslog konungens skål, förutom hvilken, så vidt jag minnes, endast ett glas tömdes: för brudparets lycka.

Jag har må hända allt för fullständigt beskrifvit detta ståtliga bröllop, men det utgjorde länge ett omtyckt samtalsämne i hufvudstaden, och säkert är, att något dylikt ej sedermera blifvit firadt.

Året 1836 medförde i mina förhållanden åtskilliga ej oväsentliga förändringar. Jag hade börjat ledsna vid det kringflackande sommarlifvet. Tanken på ett eget hem, en älskvärd hustru och egen verksamhet på landet började, ehuru under obestämda former, att föresväfva mig. Tillfälle till den senare sysselsättningen bereddes genom min vän Axel Reuterskölds välvilliga tillmötesgående. Han var efter sin mormoder, grefvinnan Le Febure, innehafvare af det två mil från Stockholm vid Vallentunasjön belägna vackra Bälsta. Der hade han sjelf med sin unga hustru bott det första året efter deras giftermål; men sedan fadren hösten 1834 i Stockholm aflidit i kolera och sonen till följd deraf måste afflytta till det långt betydligare Rånäs, önskade han att få öfverlemna Bälsta till en person, som ej skulle utsuga egendomen eller förstöra dess skog. Af sådan anledning erbjöd han mig att arrendera detta ställe på vilkor så billiga, att, om jag förstått landthushållningen -- en förmåga, som jag oaktadt flitigt studium af landtbruksböcker ej hann under min arrendetid förvärfva -- så skulle jag derpå kunnat hafva ganska god behållning. Den 14 mars 1836 mottog jag egendomen, och sommartiden under fyra år förde jag der ett enkelt, men gladt och angenämt ungkarlslif. Jag fann dock, att jag i längden svårligen kunde dermed fortfara, så vida jag ville på allvar egna mig åt de militära och statsekonomiska arbeten, som skulle bereda min framtida fortkomst; och då en af mina unga kamrater, löjtnant Thure af Wirsén, som nyligen inträdt i gifte, lifligt önskade att derstädes få bosätta sig, samt egaren baron Axel Reuterskö ld dertill lemnade sitt bifall, afträdde jag, icke utan saknad, den 14 mars 1840 arrendet till Wirsén emot en summa, stor 6,000 kronor.

Genom Bälsta-arrendets afträdande ledig till utflykter, företog jag sommaren 1840 i sällskap med min broder Fredrik en resa till Gustafsberg, der vi en månad badade och hvarifrån hemvägen togs längs vestra kusten till Skåne och Blekinge samt derifrån utmed den östra åter till Stockholm.

För öfrigt är om de då förflutna åren ej synnerligt att berätta utöfver hvad som redan blifvit anfördt. Vintren 1838 var jag utsedd till revisor i arméns pensionskassa och tillbragte flere månader med denna föga angenäma sysselsättning. Sommaren 1839 besökte jag på en kort tid Medevi, der min moder och syster drucko brunn och hvarifrån vi alla gjorde en hastig utflykt inom det vackra Tjusts härad. Den 15 april 1840 utnämdes jag till major i armén och påföljande år den 4 juli till riddare af svärdsorden.

*

---

[1] En dag hade konungen länge afhandlat en dylik fråga med kabinettskammarherren S. och adjutanten D. Sedan han slutat, frågade han: "Mavez vous compris, messieurs?" "Parfaitement, Sire!" svarade D. "Pas un mot, Sire!" yttrade den frispråkige S. -- D. afskedades nu, hvaremot S. qvarstannade för att få ämnet klarare utveckladt. Men då han det oaktadt förklarade sig ej förstå detsamma, utropade konungen: "Huru är det möjligt, att ni, som har vida bättre hufvud än D., icke uppfattat mina tankar, då han deremot förstått mig?" "Jag befarar, eders majestät," svarade S., "att D. ej begripit mera deraf än jag." Nu blef det D:s ordning att undergå examen, och då han särdeles klent kunde redogöra för ämnet, blef följden, att finansfrågor icke vidare afhandlades under dessa herrars vaktmånad.

[2] Utdrag ur dessa korta skildringar öfver män, af hvilka många gjort sig högt förtjenta af fäderneslandet, följa såsom bilagor. Öfriga af mig författade och i krigsvetenskaps-akademiens handlingar införda uppsatser egna sig deremot föga dertill, såsom allt för vidlyftiga och tillika afhandlande rent militäriska frågor.

V.

Regementsofficerstiden.

(1842--1851.)

Förlofning. Bröllop. Sista årens tjenstgöring hos Karl Johan. Konungen väcker hos mig landshöfdingetankar. Karl Johans sjukdom och död. Grefve Magnus Brahe. Sändning till Wien. Besvärlig utresa. Svårighet att blifva kejsaren förestäld. Prins Gustafs af Vasa protest emot konung Oskars tronbestigning. Kejserlig middag. Metternichska huset. Sammanträffande med prinsen af Vasa. Leopoldsorden tilldelas mig. Hemresa. Utnämning till andre major. Framtidsutsigter. Befordran till öfverstelöjtnant. Resa till Ems. Min dotters födelse. Förberedelser till 1844 års riksdag. Första uppträdande på riddarhuset. Gatukravaller. Riksdagen 1847--1848. Arbete i statsutskottet. Första uppslaget i jernvägsfrågan. Mars-oroligheter. Riksdagen 1850--1851. Militära uppdrag. Prins Gustaf. Hans militäriska utbildning, hans väsende och hans död.

Till 1840--41 årens riksdag uttog jag visserligen pollett på riddarhuset, men följde icke synnerligen ifrigt dess öfverläggningar, emedan Anckarsvärdska oppositionen segrade vid elektorsval och utskottstillsättningar samt sedermera under hela riksdagen hade riddarhusets ledning i sina händer. Det var dessutom en mig personligen rörande anledning, som afhöll mig från verksamt deltagande i riksdagsgöromålen. Jag hade redan ett par år förut vunnit inträde i grefve C. J. von Hermanssons hus och började mer och mer finna behag af detta umgänge, i den mån jag lärde känna den äldsta dottrens öppna, milda och okonstlade väsende, hennes goda hufvud och redbara karakter. Vintrarne 1840 och 1841 besökte jag Hermanssonska huset, så ofta sådant utan att väcka uppseende kunde låta sig göra. Jag följde den unga fröken med uppmärksamhet både i hemmet och sällskapslifvet, och jag kom slutligen till den vissa öfvertygelsen, att den man, som lyckades vinna hennes hjerta, skulle i henne erhålla den förträffligaste maka, den angenämaste följeslagarinna genom lifvet. Det var dessa egenskaper jag, numera icke längre en yngling, företrädesvis borde söka. Den 8 juli anlände jag till Ferna, och ifrån den 9 i samma månad daterar sig min största jordiska lycka, ty det var då Sofia Lovisa von Hermansson lofvade att förena sitt öde med mitt.

Vi öfverenskommo dock, att förlofningen ej skulle offentliggöras förr än på hösten, emedan grefve von Hermansson under sommarens lopp skulle med sin dotter företaga en resa till Tyskland, och jag hade lofvat att såsom adjutant åtfölja generalmajoren friherre Hierta på de kavalleri-inspektionsresor han under eftersommaren hade att förrätta. Denne min trofaste gamle vän och gynnare anlände, efter slutade mönstringar, med mig till Ferna, hvarest förlofningen högtidligen afkunnades den 19 september. Under mellantiden gjorde jag besök på

Älby hos min ömma moder, som der vistades hos sin syster och kände sig outsägligen lycklig, att ett af hennes barn nu hade funnit den lugna äktenskapliga hamnen, och som tillika genom ryktet visste, att det steg jag tagit skulle bereda min framtida sällhet. Likaså reste jag till min morbroder, baron Tamm på Österby, och till mina vänner Reuterskölds på Rånäs, för att meddela dem denna nyhet. Konungen, hos hvilken jag under november månad vaktgjorde, deltog med vanlig godhet i min lycka och lemnade mig, likasom flere gånger sedermera, vackra gåfvor till min fästmö. Att jag för öfrigt under detta år vistades på Ferna all den tid, hvaröfver jag kunde förfoga, är naturligt. Vintren 1842 var Sophie med sina föräldrar i Stockholm, och vi förde då der ett gladt lif såsom förlofvade.

Den 17 juli samma år firades med pomp och ståt, i närvaro af många inbjudna slägtingar och vänner, vårt bröllop på Ferna. Kort derefter afreste vi på någon tid till Stockholm, lade sista handen vid bosättningen och lefde för öfrigt i den första kärlekens lyckliga rus. Sedermera företogs en "weddingtrip" till Klerckers på Näsby, Hiertas på Mellingeholm, min moster och moder på Älby, Platens på Örbyhus, min morbroder Tamm på Österby, grefvinnan Brahe på Salsta, Sehmanns på Aske, och slutligen till Sophies morföräldrar, baron Liljehorns på Frötuna, hvarifrån kosan ställdes till det kära gamla hemmet på Ferna. Sedan reste vi till Stockholm och inflyttade i en rymlig och treflig våning vid Smålandsgatan, der vi förde ett angenämt hemlif, mellan det vi i fullt mått njöto af den stora verldens förströelser.

En till två månader tjenstgjorde jag årligen hos Karl Johan såsom adjutant, och ehuru hoflifvet i allmänhet icke för mig haft något behag och vaktgöringen hos den åldrige konungen var i hög grad enformig, medförde dock vistandet i denne store mans närhet en själslyftning, som man ogerna ville försaka. Både till kropp och själ utvecklade konungen en spänstighet, som var förvånande. Han kunde till nära emot slutet af sin lefnad föra foten upp till ansigtet, och ännu den 5 februari 1843 bevistade han, då nära åttio år gammal, den börsbal, hvilken af Stockholms borgerskap gafs till firande af konungens 25-åriga regering. Mer och mer hade han dock upphört med de stora, förr så vanliga, söndagsmiddagarne för fruntimmer, men ville deremot alltid, att kungliga födelse- och andra bemärkelsedagar skulle högtidligen firas. Spektaklerna bevistade han numera aldrig, och torde det med anledning deraf tillåtas mig att berätta en liten tilldragelse, ingalunda derför att den i någon mån förtjenar att för efterverlden bevaras, men endast för att visa i hvilken hög grad Karl Johan egde förmåga att tjusa alla dem, som med honom kommo i beröring. Under maj månad 1843 tjenstgjorde jag såsom vakthafvande hos konungen. En utmärkt fransk skådespelaretrupp, tillhörande en af pariserteatrarna, hade kort förut anländt till Stockholm. Dess föreställningar gåfvos i operasalongen med mycket bifall och alltid för fullt hus. Före afresan gjorde truppen genom en deputation framställning att få uppvakta konungen, deras forne landsman, som icke närvarit vid någon af föreställningarna, och som de sålunda icke haft tillfälle att se. Hans majestät afböjde ett dylikt företräde. Då infunno sig en morgon hos grefve Brahe de begge primadonnorna, damer lika vackra som utsökta i sitt sätt att vara, och förklarade med vanlig fransysk liflighet, att den öfriga truppen gerna kunde hemresa, men att de för sin del beslutit att icke medfölja och att de ämnade qvarstanna i Stockholm, ända till dess det lyckats dem att få träffa konungen. Brahe, som kom upp, under det de vakthafvande hade sitt morgonföreträde, berättade detta yttrande för konungen, som småleende sade: "Eh bien! faites les venir, tous!" Tiden utsattes till kl. 4 eftermiddagen, före konungens vanliga utfärd i vagn. Karl Johan var vid sitt allra bästa lynne, och jag har sällan sett en så högt stegrad förtjusning som denna teaterpersonals, då konungen, omgifven af dem alla, under mer än en half timme hade ett förbindligt ord att säga åt en hvar, företrädesvis damerna, med hvilka han länge uppehöll sig.

Vid återkomsten från promenaden afskedades, såsom ofta hände, vakten. Jag skyndade på spektaklet, och under

en mellanakt ned på scenen, der jag omringades af hela den franska personalen, hvilken i hänryckning öfver företrädet hos konungen nära nog hissat mig på sina axlar och som nu, sedan densamma lyckats genomdrifva sin önskan, nöjd och belåten mangrant återvände till Paris.

Karl Johans ordningssinne var förvånande. Ibland de många borden i hans sängkammare fans ett, på hvilket voro uppstaplade fyra till fem pappersbundtar, vanligen 1 1/2 fot höga. Uti en hvar af dem voro de till olika ämnen hörande handlingar fackvis försedda med omslag; och det slog nästan aldrig fel, att konungen, då han önskade se ett papper, kunde, liggande i sin säng, bestämdt angifva ej blott den pappersstapel, i hvilken man borde söka, utan äfven, inom denna, ordningsnumret, uppifrån räknadt, af den pappersbundt, i hvilken handlingen vore att finna. Jag hade mer än en gång tillfälle att härom öfvertyga mig, emedan konungen under min vaktgöring ofta sysselsatte mig med skrifveri. Än skulle jag för hans räkning taga afskrift af eller göra utdrag ur statsrådsprotokollen, än lemnades mig andra handlingar med åläggande att deröfver uppsätta och motivera mina tankar. En gång, jag tror år 1842, då jag framlemnade ett dylikt arbete, med hvilket hans majestät syntes belåten, sade han: "Ni bör blifva landshöfding, min vän!" Jag förklarade, att jag aldrig tänkt ditåt, men konungen fortsatte: "Det är mitt fulla allvar. Jag anser eder passa till en dylik plats." Dessa ord gjorde på mig ett starkt intryck, och mina tankar riktades ofta åt detta håll. År 1843 dog landshöfdingen i Gefleborgs län, grefve Erik Sparre, och erinrande konungen om hans förut fälda yttrande frågade jag, om hans majestät ansåg mig lämplig och skulle vilja anförtro mig detta län. Detsamma var likväl förut bortlofvadt åt t. f. landshöfdingen i Jemtland, Lagerheim, hvarför konungen yttrade att hvad han en gång sagt, det tänkte han fortfarande, men att jag var så ung, att jag väl kunde afbida framdeles kommande ledigheter; dock antydde hans majestät tillika, att derest jag önskade efter Lagerheim komma till Jemtland, ville han taga denna sak i öfvervägande. Jag undanbad mig genast ett sådant förtroende, förklarande att jag hvarken för egen del eller min unga hustrus skull ville begrafva mig i ett så aflägset landskap. Emellertid var det Karl Johan sjelf, som först hos mig väckte tanken att gå in på den administrativa embetsmannabanan och söka en landshöfdingetjenst.

Året 1844 inträdde, detta i så många afseenden för brödrafolken och äfven för mig personligen betydelsefulla år. Den 1 januari emottog jag vaktgöringen hos konung Karl Johan, hvilken oaktadt sin höga ålder syntes vara vid den förträffligaste helsa. Allt var sig likt, som då jag föregående maj månad vaktgjorde. Sängkammar-föredragningar och statsråds-sammanträden försiggingo i regelmessig ordning. Enskilda uppvaktningar emottogos esomoftast. Föreskrifter gåfvos att såsom vanligt högtidlighålla Karlsdagen, den 28 januari, och excellencen Brahe meddelade mig på förhand, att ibland då inträffande befordringar jag skulle utnämnas till tjenstgörande kabinettskammarherre efter den till landshöfding nyss befordrade grefve Patrik Lewenhaupt. Med ett ord, ingenting gaf anledning att befara något sorgligt afbrott i den enformiga vaktmånaden. Den 26 januari, konungens födelsedag, emottog hans majestät i enskildt företräde 8 till 9 personer af dem, som under de senare dagarne sig dertill anmält. En del af dessa företräden räckte ganska länge, och konungen var ifrån 6 till 1/2 10 e. m. oafbrutet af dem upptagen. Vid utträdet från konungen i vaktrummet uttalade nästan samtliga dessa besökande sin förvåning öfver hans majestäts raskhet och liflighet; och vi vakthafvande kunde derför, då vi sent på aftonen åtskildes, med det fullkomligaste lugn gå till hvila. Denna blef dock icke lång. Något före 5 på morgonen väcktes jag af en garderoblakej, som från excellensen Brahe meddelade underrättelsen, att konungen häftigt insjuknat. Jag skyndade ned i vaktrummet och träffade der kabinettskammarherren baron Adolf Lovisin, som erhållit befallning att genast till slottet uppkalla det svenska statsrådets medlemmar, med föreskrift för mig att vidtaga enahanda åtgärd med det norska. Icke utan svårighet lyckades jag att sätta lif i den tungt sofvande tjenstepersonalen inom det norska ministerhotellet och att få statsminister Due väckt, hvilken med yttersta bestörtning förnam anledningen till mitt tidiga besök.

Innan kort voro på sådant sätt både svenska och norska statsråden församlade i vaktrummet, Gustaf III:s forna paradsängkammare. Der förblefvo de nu, i afvaktan på hvad som kunde inträffa, under flere dagar utan att våga aflägsna sig. Konungen hade nämligen drabbats af ett slaganfall, och man befarade, att döden kunde hvarje ögonblick inträffa. Mat och dryck fingo under denna tid herrar statsråd i öfverflöd och af bästa beskaffenhet, men annan hvila än den oroliga på soffor och stolar bestods dem deremot icke, så framt ej en eller annan lyckades att på en kort stund få vederqvicka sig i kammarherrens eller adjutantens rum.

Karl Johans fysik var dock för stark att genast duka under. Lifsverksamheten började småningom återvända, och konungen kunde den 1 februari underskrifva förordnande för kronprinsen att föra riksstyrelsen. Derigenom upphörde konseljledamöternas ofrivilliga instängning å kungliga slottet, och regeringsärendena återtogo sin vanliga gång.

Min vaktgöring slutade med januari månads utgång, och jag kunde då ett par dagar i eget hem hvila ut efter den ansträngning, som var en följd af konungens insjuknande; men jag var hela februari månad på bivakt och hade föga lugn att sysselsätta mig med annat, hvarför jag å slottet tillbragte min mesta tid ända till konungens den 8 mars inträffade död. Under dessa sju veckor af oro och spänning såg jag aldrig konungen. Det var först den 9 mars jag hade tillfälle att taga i betraktande den stora svarta fläck på yttre sidan af högra foten och smalbenet, den *gangræna senilis*, som vållade döden. Förutom drottningen, kronprinsen med gemål och läkarne, tilläts ingen, om ej undantagsvis, att under sjukdomen inkomma i sängkammaren.

Excellensen Brahe lemnade ej ett ögonblick sin konungslige väns sjuksäng och fick under hela denna långa tid aldrig njuta någon hvila. För Karl Johan hade Brahe länge varit oumbärlig; åt honom hade han egnat sitt lif, och vid hans dödsbädd ådrog han sig den plågsamma hektiska sjukdom, som ett halft år senare lade honom sjelf i grafven. Sällan har en konungslig gunstling haft ett större inflytande än Brahe; aldrig har ett sådant inflytande på ett ädlare sätt utöfvats. Karl Johans obekantskap med svenska språket gjorde en mellanlänk mellan honom och allmänheten oundviklig. Till både konungens och folkets lycka anförtroddes detta medlarekall åt en person, så högsinnad, så ren, ädel, oegennyttig och sant ridderlig som Brahe. Han egde en märkvärdig förmåga att fullständigt återgifva konungens ofta långa yttranden till uppvaktande deputationer; men han hade derjemte den fina takt, att, då någon gång löften gåfvos, som syntes honom allt för bestämda, begagna sådana ordalag, hvarigenom desamma blefvo mindre bindande och för konungen mindre blottställande, än denne i sitt hjertas godhet dem uttalat. Att emellertid detta favoritvälde skulle under dess maktperiod af många högt ogillas var naturligt. Men aldrig kunde man emot detsamma framvisa en handling af egennytta eller af oren bevekelsegrund. Derför framstod alltid Brahes personlighet fläckfri, ehuru afundad, och derför förstummades äfven tadlet vid hans för tidiga graf.

En plägsed hofven emellan bjuder sedan gammalt, att en konungs död skall genom särskilda ambassader tillkännagifvas de förnämsta bland öfriga regerande furstar. Så skedde äfven nu. Generallöjtnanten friherre Hierta utsågs att vid det kejserliga hofvet i Wien anmäla konung Karl Johans frånfälle, och jag anbefaldes att, såsom f. d. adjutant hos den aflidne, vara Hierta följaktig. Utresan var till följd af årstiden och den föregående snödigra vintern, i många afseenden besvärlig. För den, som är van vid nuvarande snabba och beqväma fortskaffningssätt, är det svårt att förstå, huru vi kunde behöfva nitton dagar, 20 mars--7 april, för att komma från Stockholm till Wien, och detta utan att på något ställe uppehålla oss längre än nödigt var för förberedelserna till

resans vidare fortsättning. Men många svårigheter mötte: genom Sverige sex dygns resa, hufvudsakligen i släde, och med ett så förfärligt yrväder mellan Åby och Helsingborg, att vi befarade att få tillbringa natten i snödrifvorna; oangenäma färder öfver Öresund och Bälterna, dels i isbåt, dels med små ångare; i Sleswig och Holstein ett så bottenlöst väglag, att ett starkt anspann af extrapost-hästar ej förmådde fortare än i gående fortskaffa vagnen å de feta lervägarne; ännu större svårigheter att komma från Dresden till Teplitz öfver Erzgebirge, oaktadt vi hade sex hästar och lika många karlar för att hålla vagnen uppe; samt slutligen i Böhmen sådana snömassor, att vi öfverallt färdades mellan 8 till 12 fot höga vallar. Dertill kom, att vi endast på den korta sträckan mellan Braunschweig och Dresden hade hjelp af jernväg. Oaktadt dessa besvärligheter anlände vi dock friska och raska till Wien, hvarest vi togo in på "Erzherzog Carl", i en genom svenske chargé daffaires Järta anskaffad, vacker och passande bostad. Österrikes sändebud i Stockholm, grefve Woyna, gammal vän till Hierta och äfven mycket bekant med mig, var denna tid på permission hemrest till Wien. Han besökte oss kort efter ankomsten och var under hela vistelsen i den österrikiska hufvudstaden med råd och dåd behjelplig samt sålunda för oss båda af lika mycken nytta som nöje. Han meddelade oss kort efter ankomsten en underrättelse, som, synnerligen för mig, var i hög grad nedslående. General Hierta, såsom innehafvare af särskildt kreditivbref, var nämligen fullt berättigad att uppvakta kejsar Ferdinand, men för mig fans, enligt det stränga hofceremonielet, ej någon möjlighet att blifva denne höge herre förestäld. Woyna tillade i förtroende, att orsaken hvarför man i så hög grad försvårade tillträdet till kejsarens person var, att man ej ville lemna honom, såsom något mindre vetande, tillfälle att komma i beröring med främlingar; och såsom bevis på strängheten af denna afspärrning åberopade han, att kort förut den i särskildt regeringsuppdrag anlände hannoveranske utrikesministern blifvit vägrad begärdt företräde. Då Woyna icke kunde i detta fall något uträtta, beslöt general Hierta att arbeta på egen hand. Vi ansågo nämligen båda i hög grad sårande, att jag, som i 14 år varit anstäld vid Karl Johans person och som närvarit vid hans sjukdom och död, icke skulle kunna bevärdigas med ett enkelt företräde hos kejsaren. Vi framstälde således begäran derom hos alla de högsta hoffunktionärerna. Man mottog oss öfverallt med den utsöktaste artighet, men beklagade att det stränga hofceremonielet omöjliggjorde uppfyllandet af en dylik önskan. Slutligen vände vi oss till statskansleren, furst Metternich, som fann framställningen mycket naturlig, men yttrade: "Jag hoppas, att ni, mina herrar, tron mig om att ega någon makt inom detta land. Så mäktig är jag dock ej, att jag med bästa vilja i verlden kan utverka Troils presentation för kejsaren. Det förmår ingen i Österrike. Dertill gifves blott ett sätt. Tag ni, general Hierta, major Troil med er och anmäl honom sjelf! Ni är ej bunden vid våra föreskrifter." Så skedde äfven, och på detta sätt försiggick utan alla svårigheter presentation både för kejsare och kejsarinna.

Denna ihärdighet, som att börja med endast var en hedersfråga, visade sig sedermera hafva varit af verklig nytta, emedan den, som haft företräde hos kejsaren, var berättigad att utan omgång anmäla sig hos hvilken som helst af de öfriga kejserliga personerna. Vi besökte derför utan alla svårigheter enkekejsarinnan och samtliga erkehertigar, bland hvilka naturligtvis den gamle krigshjelten Karl ådrog sig min synnerliga uppmärksamhet.

General Hierta var under vårt vistande i Österrikes hufvudstad föremål för mycken uppmärksamhet. Dertill var hans lugna och värdiga hållning visserligen den egentliga orsaken. Men hvad som icke mindre dertill bidrog var den protest, som prins Gustaf af Vasa samtidigt med vår ankomst afsände till hofven i Europa emot konung Oskars uppstigande på tronen, och som denne senare furste kort derefter högsinnadt besvarade genom upphäfvande af förbudet emot gemenskap med f. d. konungafamiljen. Denna protest ogillades af österrikiska regeringen, och man ansåg sig ej tydligare kunna lägga denna åsigt i dagen än derigenom, att det svenska sändebudet inbjöds till middag vid det kejserliga hofvet. Af redan anförda skäl, och då kejsarens person så litet som möjligt fick visas, betraktades en dylik middag som en högst ovanlig tilldragelse, hvilken visserligen ej heller nu skulle hafva ifrågakommit, om icke på grund af nyss anförda politiska förhållanden. Vår vän Woyna

underrättade på förhand härom, men tillade, att endast general Hierta skulle inbjudas, och bad mig ej misstycka, att jag blef utesluten. Jag svarade, att hvad jag fordrat var att såsom gammal adjutant hos Karl Johan anses berättigad att blifva förestäld för den kejserliga familjen, men att mina anspråk ingalunda sträckte sig till att blifva medbjuden till taffeln. Så mycket större blef derför öfverraskningen, då kort derefter en hoffurir aflemnade inbjudning till påföljande dag, icke blott för general Hierta, utan äfven för major von Troil. Den middag, i hvilken jag sålunda kom att oförmodadt deltaga, var den mest högförnäma jag någonsin bevistat. Förutom konferensministern grefve Kollowrath, den högste i Wien kommenderande generalspersonen grefve von Wimpffen och ett par hofembetsmän, bestod sällskapet af nio medlemmar af den kejserliga familjen, Woyna, Hierta och jag. Svenske chargé daffaires Järta kunde ej komma i fråga att i en dylik tillställning deltaga, och han försäkrade derjemte, att grefve C. G. Löwenhjelm under sin långa ministertid i Wien aldrig varit på en sådan mindre middag till kejsaren inbjuden. Efter maten samtalade alla de kejserliga personerna på det mest förekommande sätt med de båda främlingarne. Visserligen var hans kejserliga majestät "meget lidet begaved"; men då han hörde, att Jag förut varit i Wien, fortgick samtalet ganska obehindradt. Jag sökte naturligtvis att vara så obesväräd och älskvärd som möjligt, och måtte deruti någorlunda hafva lyckats, emedan min vän Woyna under hemfärden yttrade, att han beundrat mitt sätt att underhålla den för sin stolthet och stelhet kända kejsarinnan, hvilken han aldrig sett så länge och så lifligt språka med någon som denna eftermiddag med mig.

Middagen väckte ett oerhördt uppseende inom diplomatiska korpsen och utgjorde föremål för depescher till samtliga hofven. Sålunda kom äfven mitt obetydliga namn att denna gång i en dylik statshandling blifva synligt.

Den dubbelstjerna, omkring hvilken vid denna tid allt rörde sig inom den österrikiska hufvudstaden, var fursten och furstinnan Metternich. Det var derför naturligt, att general Hierta under den korta tiden af sin dervaro skulle ofta besöka deras hus. Jag medföljde alltid med glädje vid dessa tillfällen, emedan man der sammanträffade med ryktbarheterna både inom den högre embetsmannakretsen och inom diplomatiska korpsen. Furstinnans mottagningar egde rum nästan alla aftnar, men företrädesvis söndagar och onsdagar. I den starkt upplysta salongen, dit ej någon betjent fick inträda, och der furstinnan sjelf bjöd té, inkom man genom flera yttre rum, som befunno sig i fullkomligt halfdunkel. Enahanda var förhållandet med den innanför térummet varande salong, der fursten längre fram på aftonen afhandlade dagens frågor med en och annan af de närvarande diplomaterna. Huru mycket än en spejande blick kunde söka att genom den halföppna dörren dit inträнga, var det omöjligt att upptäcka de samtalandes minspel eller att, till följd af de tjocka turkiska mattorna, sluta sig till stegens större eller mindre liflighet. Klockan 10 på aftonen samlades man. Sedan furstinnan en stund samtalat med herrarne, inträdde fursten, helsade förbindligt, satte sig vid tébordet och gick kort derefter med något af de främmande sändebuden in i nyssnämda halfdunkla rum. Vid dörren till detsamma samlade sig alla de, som önskade företräde. En och annan fick sin förhoppning uppfyld, i det fursten vinkade honom till sig, men många måste låta sig nöja med det allmänna samtal, som egde rum efter furstens återinträde i térummet. Klockan omkring 1/2 12 satte sig i ett af de inre rummen det Metternichska paret till whistbordet med ett par närmare bekanta, och det stod nu öfriga gäster fritt att aflägsna sig eller underhålla sig med hvarandra.

Vår vistelse i Wien var för öfrigt i alla afseenden angenäm. Aftnarna tillbragtes ej sällan på spektaklet, der vi bland annat tjusades af Fanny Elslers intagande dans. Till middagarna voro vi för det mesta bortbjudna, och erinrar jag mig ibland dem en, till hvilken furst Metternich samlat alla i staden varande österrikare, hvilka innehade svenska ordenstecken, och hvarvid min bordsgranne, den gamle baron Ottenfels, förut sändebud i Konstantinopel, nu departementschef i utrikesministeriet, öfverraskade mig genom sin noggranna kännedom af Fredrika Bremers och Emilie Carléns arbeten, som denna tid voro synnerligen på modet inom den österrikiska

hufvudstaden.

En dag öfvervoro vi en stor militärisk gudstjenst med defilering. För generalitetet var ett öppet tält upprest, i hvilket jag med general Hierta erhöll plats. Dervid fogade händelsen så, att jag, iklädd Karl Johans adjutantsuniform med den blå och gula plymen, nära en timmes tid befann mig på ett par alnars afstånd från prins Gustaf af Vasa, som noga betraktade mig, men med hvilken all närmare beröring under då varande förhållanden ej kunde komma i fråga. **[1]**

Vid afskedet från Wien underrättades jag, att kejsaren tilldelat mig den då för tiden sällsynta utmärkelsen att nämnas till riddare af Leopolds-orden, hvilken likväl först efter hemkomsten tillstäldes mig genom utrikes-departementet.

Den 29 april afreste vi, efter förutgångna afskedsbesök hos de kejserliga m. fl. Vi behöfde nu ej skynda, och hemresan blef derför, under ett ständigt vårväder, lika angenäm som utfärden hade varit besvärlig. Från Berlin togs vägen genom Mecklenburg, med afläggande af besök på de Dewitzska och Malzahnska godsen Krumbeck, Sommerow och Iwenach till Stralsund, och derifrån sjöledes öfver Ystad till Stockholm, dit vi anlände den 11 maj.

Under min frånvaro hade jag den 10 april 1844, efter i tjensten aflidne J. G. Silfverstolpe, blifvit, med förbigående af äldste ryttmästaren Bergenstråle, befordrad till andre major, och gjorde jag i denna egenskap årets regementsmöte med dragonkorpsen. Hvarje militär mottager med glädje hvarje befordran, och så var äfven förhållandet mig. Men det var dock med ett visst vemod jag skildes vid min kära lifsqvadron, för hvilken jag i 14 år varit en allvarsam, men rättvis och välvillig chef, och af hvars tillgifvenhet jag visste mig vara i fullaste besittning. Det gjorde mig derför en sann glädje, då efter mötets slut, utan att jag derom hade den ringaste aning, en deputation af sqvadronen infann sig för att å underbefälets och manskapets vägnar till mig öfverlemna en silfverpokal, å hvilken Gustafvernas och Karlarnes bilder voro inristade och på hvars fot följande inskrift lästes: "Minne af Lif-esqvadronen vid Kongl. Lif-Regementets Dragon-Korps till Majoren och Riddaren S. G. von Troil -- 1844."

Regentombyten medföra vanligen rubbning i de personers ställning, som närmast omgifvit den aflidne konungen. Så skulle naturligtvis förhållandet blifva äfven med mig. Men jag tog detta lugnt, föresättande mig att söka, icke genom nåd, men genom duglighet vinna den befordran, som i framtiden kunde för mig yppa sig. Tvänne vägar stodo såsom medel dertill öppna: riksdagsmannens, för fortkomst på den administrativa banan, och den militära, på hvilken utsigterna icke voro för mig ogynsamma. Jag beslöt att fortfarande arbeta i båda dessa riktningar, och gjorde det äfven med full kraft under tiden 1844--1845, öfverlemnande åt ödet att afgöra, för hvilkendera jag slutligen skulle bestämma mig. Ett tredje medel till verksamhet och framtida utkomst föresväfvade mig, ehuru, endast flyktigt, under en kort tid af dessa, om jag så må kalla dem, beredelseår. Min svärfader föreslog mig år 1847 att antingen på arrende eller såsom förvaltare öfvertaga den betydliga egendomen Frötuna, som han nyligen efter sin svärmoder erhållit. En bosättning vid Frötuna var dock oförenlig med min tjenstgöring vid dragonkorpsen. Jag inledde derför underhandlingar om tjenstebyte med öfverstelöjtnanten vid lifregementets dragonkorps Löwenborg, men då denne icke syntes villig att deruppå ingå och jag ej heller var synnerligen hågad

att sätta mig i beroende af min svärfader, förföllo snart alla dylika planer.

Min hustru, som visste, hvilka förhoppningar Karl Johan sjelf ingifvit mig, och som befarade, att de numera skulle vara tillintetgjorda, framstälde i detta afseende till mig en skriftlig förfrågan. Jag svarade henne derpå genom bref af den 11 juli 1844 i ordalag, hvilka, äfven om de kunnat vara bättre sammankomna, likväl så sant uttrycka mitt sätt att se den nya tiden an, att jag icke tvekar att här afskrifva dem: "Hvad fortkomst beträffar, är det en chimère, hvaraf jag *fordom* kunde låta mig bländas men som jag nu helt och hållet lemnat ur sigte. Vill man söka mig -- välan! då är jag färdig -- men att söka, dertill är jag numera för stolt. Du må derför ej tro, att jag är missbelåten med de förhållanden, som nu inträffat. Tvärtom! Jag anar allt godt för fäderneslandet af den ädle furste, som styr dess öden, endast jag får se beslutsamhet och kraft. Men den, som så kände, så älskade den *gamle*, kan ej nedstiga för att sälla sig till svärmen af lycksökare omkring den uppgångna solen; och dock har jag allt skäl tro, att äfven *den* blickar vänligt på mig."

I denna senare förmodan irrade jag mig ej. Konung Oskar visade mig verkligen ganska mycken välvilja. Kort efter min återkomst från Wien anmodade han mig att uppgöra och till honom personligen öfverlemna förslag till trupprörelsers införande vid rytteriet; och den 11 juni 1845 utnämde han mig till öfverstelöjtnant och förste major vid dragonkorpsen, samtidigt med förre öfverstelöjtnanten D. L. Silfverstolpes befordran till chef. Konungen sjelf var den förste, som derom underrättade mig, då han samma dag på eftermiddagen kom ut till Drottningholm. Denna utnämning väckte ett visst uppseende, derför att den skett i omedelbart sammanhang med chefsplatsens besättande; och sjelfve min gamle vän Silfverstolpe, ehuru angelägen att erhålla mig till sin närmaste man, uttalade det oaktadt sitt missnöje öfver, att man på sådant sätt betagit honom rättigheten att inkomma med förslag.

Under nu i fråga varande år 1844--1851 vistades min hustru, så ofta hon dertill var oförhindrad, sommarmånaderna hos sina föräldrar på Ferna, der äfven jag infann mig, då mina trägna sysselsättningar det medgåfvo. Vintrarne tillbragte vi i Stockholm och förde der, ehuru med hushållning och beräkning, ett för kamrater och vänner angenämt hus. I den stora verldens tillställningar deltogo vi äfven flitigt, och detta så mycket lättare, som de familjer, hvilka vid denna tid förde öppet hus, hvarken önskade eller fordrade några återbjudningar. De högst uppsatta embetsmännen, en del främmande makters sändebud och medlemmar af den rikare adeln hade vanligen mottagningar hvar eller hvarannan vecka, på förut bestämda dagar, vid hvilka alla deras umgängesvänner voro välkomna, och hvarvid man roade sig med dans, musik eller någon gång med sällskapsspektakel. Deremot voro de i vår tid så allmänna middagarne med deras öfverdåd i mat och dryck temligen sällsynta.

År 1845 företogo vi en resa till Ems. Bland minnena derifrån kan jag ej underlåta att nämna det lysande fyrverkeri, som konungen af Preussen under drottning Viktorias vistelse å det vackra slottet Stolzenfels lät till firande af hennes första besök i Rhentrakten afbränna från de många omgifvande höjderna och borgruinerna -- det praktfullaste jag i denna väg sett.

Vårt lif under alla dessa år var ganska angenämt. Den 3 oktober 1851 föddes till verlden vår enda dotter Anna.

Jag för min del åtnjöt under dessa år en ganska god helsa, med undantag endast af året 1851, då jag från slutet af februari till medlet af april var sängliggande af en allvarsam gastrisk feber, hvilket så mycket mera oroade mig, som jag deraf nödsakades att för någon tid öfvergifva mina då särdeles trägna göromål i statsutskottet. Vintern 1847 afled min forne chef och verklige vän samt nära anförvandt, generallöjtnanten friherre Hierta i Upsala. Jag ditreste genast för att vara enka och barn på ett eller annat sätt behjelplig samt insåg snart vid papperens genomgående, att husets ekonomiska ställning var ganska bekymmersam. För att undvika konkurs fans intet annat medel än tillsättande af en administration, och jag lyckades förmå förste hofstallmästaren Braunerhjelm och auditör Gripensvärd att jemte mig i en sådan ingå. Detta bestyr gaf mig mycket att göra de påföljande åren, till dess boets egendomar kunnat försäljas. Men administratorerne hade dock den glädjen att, efter slutad utredning och sedan alla skulder blifvit till fullo guldna, kunna åt enkan öfverlemna ett återstående kapital af 36,000 riksdaler, hvilket, ehuru ej betydligt, var vida mer, än vi i början vågat hoppas.

Det var med statsekonomiska studier samt arbete i sådan riktning under och mellan riksdagarne, som jag dessa år hufvudsakligast sysselsatte mig. Under tiden mellan 1841 och 1844 årens riksmöte bildade en del unga, moderat liberala män ett centerparti, som sedermera på spe benämdes det *grå*. Vi samtalade ofta öfver de frågor, som ansågos komma att vid den stundande riksdagen intaga ett framstående rum. Bland detta sällskaps medlemmar torde förutom mig böra nämnas W. Tersmeden och F. Åkerman. Vigtigaste öfverläggningarna rörde uppgörandet af ett nytt representationsförslag, som skulle framläggas i stället för det vidunderliga betänkande, som 1840 års konstitutionsutskott lyckats, på grundlagsvidrigt sätt, få förklaradt hvilande till slutligt afgörande vid den stundande riksdagen. Ett sådant uppgjordes och inlemnades till konstitutionsutskottet i F. Åkermans namn.

Med full ifver kastade jag mig in i denna riksdags förhandlingar och arbetade dag och natt i dit hörande frågor, bland hvilka den om räntans frigifvande af mig lifligt understöddes. Den 28 augusti förekom det sedan föregående riksdag hvilande representationsförslaget. Jag uppträdde med ett väl öfvertänkt anförande, i hvilket icke blott förslaget, utan framför allt medlemmarne af 1840 års konstitutionsutskott skoningslöst gisslades. Jag hade visserligen förut yttrat mig på riddarhuset, men detta anförande var dock att betrakta såsom mitt "maiden-speech", och jag beredde mig derpå långt förut, efter föredöme af de unga debutanterna i engelska parlamentet. Talet var bra nog, dock ingalunda något mästerstycke, men det utfördes väl och af en nybegynnare, som man icke var van att höra. Det rönte derför framgång och mottogs med stormande bifallsrop. Sedan jag slutat, omgafs jag af vänner och bekanta, som tryckte mina händer och på det hjertligaste lyckönskade mig. Sjelfve min icke lätt hänförde svärfader skref till sin hustru på Ferna: "Anförandet var mästerligt och väckte en riktig entusiasm. Då detta berättades för den döende excellensen Brahe, hade han rest sig i sängen och gråtit af förtjusning." Med ett ord, jag hade lyckats; och det är ofta på utgången af det första offentliga uppträdandet, som vidare framgång är beroende.

Gatukravaller, utförda af skrålande folkhopar, voro denna tid det medel, hvarigenom radikalerna sökte uttrycka sin missbelåtenhet med en eller annan politisk frågas afgörande. Dåliga tidningar spelade upp folkmassan, hemliga komitéer satte den i rörelse. Dessa demonstrationer inneburo visserligen ännu ingenting oroväckande. De voro lätt dämpade och afsågo egentligen endast att vara opinionsyttringar, men de bidrogo dock att länge hålla sinnena i jäsning. Så skedde äfven nu efter representationsfrågans förkastande. Natten mellan den 29 och 30 augusti utslogos fönsterna hos åtskilliga misshagliga personer. Äfven jag hörde till deras antal, som af den styrande komitén blifvit utsedda att näpsas för yttrandet på riddarhuset, och jag erhöll i hemlighet en vink att vara på min vakt. Med stängda dörrar och laddade pistoler vandrade jag derför större delen af denna natt fram

och tillbaka i mina rum, beredd att möta våld med våld, och framför allt glad att min hustru var frånvarande på landet hos sina föräldrar. Men vare sig att man ej hade riktig kännedom om min bostad eller af annan anledning, utanför det hus jag bebodde var det hela natten tyst, och jag blef sedermera ej heller på annat sätt antastad.

Under denna riksdag deltog jag lifligt i förhandlingarna och yttrade mig 169 gånger till riddarhusets protokoll. Den 7 augusti 1848 afled vår oförgätlige Berzelius. Den 9 i samma månad väckte jag hos adeln motion om öfverflyttande på hans enka af den pension, stor 2,000 rdr bko, som år 1840 blifvit mannen af rikets ständer tilldelad, en framställning, hvilken utan motstånd af riksdagen godkändes. Det var dock icke inom ståndet, utan i statsutskottet, som det egentliga arbetet föreföll. Jag hade vid riksdagens början blifvit derstädes insatt såsom andre man och tillika ordförande på riksgäldsafdelningen. Hvad som i synnerhet gaf intresse åt utskottets öfverläggningar var jernvägsfrågan, som då för första gången bragtes å bane inom Sverige. Till grund för dess upptagande förelågo två hos adeln väckta motioner, af friherre J. Alströmer och grefve Adolf Rosen, men de voro begge hållna i allmänna ordalag och afsågo hufvudsakligen aflåtande af en underdånig skrifvelse i ämnet. Från kunglig majestät anlände dock under riksdagens lopp *till statsutskottet* en remiss med Adolf Rosens kostnadsförslag och beräkningar; och, då deruti uttalades, att "kungl. maj:t öfverlemnade dessa handlingar, på det rikets ständer måtte komma i tillfälle att närmare öfverväga, hvad åtgärd å det allmännas sida, i afseende på detta för handeln och industrien särdeles vigtiga ämne kunde vara att vidtaga", beslöto några af utskottets medlemmar, deribland äfven jag, att taga detta kunglig majestäts yttrande till utgångspunkt för en möjligen blifvande framställning till riksstånden. Vi utgjorde endast en ringa minoritet, som, öfvertygad om vigten af järnvägars anläggning i Sverige, ifrade för att få denna fråga under riksdagens pröfning, men vi hade talrika enskilda öfverläggningar sinsemellan och med grefve Rosen samt öfverenskommo slutligen om ett utkast till betänkande, uti hvilket föreslogs, att svenska staten skulle förbinda sig att, så framt ett bolag bildades för byggande af en jernbana mellan Köping och Hult, garantera nämda bolag fyra procents ränta å den beräknade anläggningskostnaden 3,240,000 rdr bko.

Det var dock icke nog att hafva uppgjort ett förslag. Den stora svårigheten bestod i att kunna inom utskottet genomdrifva detsamma. Huru vi öfverräknade våra krafter, funnos nämligen af der varande 36 ledamöter icke flere än 12, som voro villiga att understödja förslaget. Vi måste således vinna åtminstone 7 af de öfriga för vår åsigt; och, skulle detta mål ernås, var det nödvändigt att handla med enhet och under anförande af *en* person, som hufvudsakligen skulle leda diskussionen. Detta uppdrag öfverlemnades enhälligt åt mig. Förtroendet var visserligen hedrande, men ej lätt att uppfylla, ty ibland motståndarne räknades Thomander, Schartau, Strindlund, alla mycket inflytelserika bland de ofrälseståndens ledamöter samt tillika deras skickligaste och fyndigaste talare. Lyckligtvis hade jag så mycket sett, läst och tänkt i jernvägsfrågan, att jag icke var alldeles oförberedd. Men detta behöfdes, ty under hela min långa parlamentariska bana har jag aldrig haft en svårare strid att utkämpa. Den upptog två för- och lika många eftermiddagar. Men segern blef dock slutligen vår, och förslaget antogs vid voteringen med ett par rösters öfvervigt. Här är ej stället att beskrifva det motstånd detta förslag sedermera mötte i riksstånden och dess slutliga genomdrifvande derstädes. Nog af -- jernvägsfrågan var en gång bragt å bane. Den har, såsom våra dagar kunnat bevitna, sedermera gått framåt med allt för snabba steg och allt för liten besinning.

Sedan alla de frågor, som tillhörde min utskottsafdelning, blifvit så väl i utskottets plenum som i riksstånden slutbehandlade, ansåg jag mig berättigad att nedlägga min befattning, för att hos min hustru på Ferna återhemta krafter efter det föregående ansträngande arbetet. Beklagligtvis lemnade äfven kort efter mig, till följd af enskilda angelägenheter, ordföranden i utskottet, friherre Vilhelm Tersmeden, det vigtiga uppdrag, som blifvit

honom anförtrodt, utan att leda detsamma till slut. Presidenten friherre Jakob Cederström, träbenet kallad, insattes till ordförande efter Tersmeden. Cederström var visserligen en ärans man, men envis, hersklysten och utan ringaste förmåga att medla mellan olika meningar. Spänningen mellan de båda folkvalda stånden å ena sidan samt adel och prester å den andra hade redan förut varit stor, och det är mer än sannolikt, att en plan förefans till riksdagens sönderbrytande, för att derigenom framtvinga en förändring i statsrådets sammansättning. Cederström lyckades att inom loppet af ett par veckor bringa de stridiga åsigterna i uppenbar fejd. "Allt var inom utskottet eld och låga, och man kom icke det ringaste framåt." Så yttrade sig i bref till mig adelns ledande män. Jag "måste derför", påstodo de, "skyndsamt återvända för att i statsutskottet öfvertaga ordförandeskapet, hvilket Cederström vore beredd att genast nedlägga." Ogerna lemnade jag min landtliga fristad, men för allmänna angelägenheter måste enskild beqvämlighet vika -- och jag reste. Att återföra lugn inom utskottet var icke lätt; och det skulle troligen icke hafva lyckats mig att derstädes bringa ärendena till slut, derest jag ej haft att påräkna biträde af representanten för Malmö, C. J. Kock. Med lika mycken sjelfständighet som politiskt mod uppträdde Kock emot de sönderbrytningsplaner, hvilka öfriga ledamöter af borgare- och bondestånden sökte genomdrifva och hvartill skatteförenklingsfrågan togs till närmaste förevändning.

Äfven i andra afseenden var denna riksdag stormig och oangenäm. Den allmänna jäsning i sinnena, som utmärkte året 1848, och som mångenstädes omstörtade troner, hade spridt sig äfven till den svenska hufvudstaden. Det var ropet på ståndsrepresentationens upphäfvande, som utgjorde de missnöjdas synliga föreningsband. Den representationskomité, som konungen på ständernas begäran efter sista riksdagen tillsatt, hade invecklat frågan i stället för att lösa den. Af denna anledning bildade sig i hufvudstaden ett så kalladt reformsällskap, i hvilket snart alla missnöjda och alla skiftningar af röda, från republikanen till radikalen, vunno inträde och inom kort öfverhand. Detta reformsällskap blef nu den härd, från hvilken omstörtningsplanerna emot den bestående ordningen utgingo, och vissa af dess ledamöter satte sig i beröring med massans anförare. En dag i mars månad firade sällskapet i de la Croix hotell vid Brunkebergstorg en, länge förut i tidningarna utpuffad, så kallad reformbankett. Mer och mindre upphetsande tal höllos vid detta tillfälle, under skrik och bifallsrop från en talrik genom budkaflar utanför hotellet hopbringad folksamling. En och annan af deltagarne i banketten lemnade middagsborden, för att gå ned på torget och tala till massan. Denna sattes äfven senare på aftonen i rörelse; och på sådant sätt började det bedröfliga ofog, som är allmänt bekant under namn af marsoroligheterna. Skrik, skoj, fönsterinslagningar och öfverfall af fredliga medborgare hörde då under flere dygn till ordningen för natten. Vildast huserade dessa otyglade hopar i storkyrkobrinken. Man ville der med våld intränga hos presidenten von Hartmansdorff, och troligen hade denne utmärkte man endast den starka, jernbeslagna gatuporten att tacka för räddning af lif och egendom. Den obegripliga svaghet, som myndigheterna under denna tid ådagalade, kan endast på det sätt förklaras, att man ej vågade förlita sig på garnisonens manskap, af hvilka många blifvit en längre tid på krogarna bearbetade af de missnöjdas utskickade. Följden häraf blef, att en garnisonsförstärkning af lifregementets dragonkorps och närmast indelta infanteriregementen skyndsamt inkallades. Dessa trupper, som ingenting högre önskade än att få hugga in på orostiftarne, hade ej väl i hufvudstaden inryckt, förr än oordningarna sjelfmant upphörde. Dragonernas vistande i Stockholm räckte endast nio dygn, men under denna tid måste jag lemna mina sysselsättningar i statsutskottet, för att taga befäl öfver kommenderingen. För öfrigt måste jag afhålla mig från deltagande i detta års militäröfningar, men hade dock den glädjen att under regementsmötet få med kamraterna förena mig i en festlig middag för den forne, vördade kavalleriinspektören, excellensen Gustaf Löwenhjelm, som oaktadt sina 77 år, efter middagens slut, satt upp till häst och i spetsen för officerskorpsen red hem den långa vägen öfver ladugårdsgärdet och djurgården.

I 1850--51 årens riksdag deltog jag likaledes med mycken ifver. Jag var äfven då ledamot af statsutskottet och ordförande på inkomstafdelningen, hvarest den invecklade skatteförenklingsfrågan handlades och, för en tid

åtminstone, bragtes till ett lyckligt slut.

Med undantag af ett eller annat riksdagsår, då jag nödgades afhålla mig från deltagande i regementets öfningar, fullgjorde jag under 1840-talet regelmessigt mina möten med dragonkorpsen, och hade dervid den glädjen att af mina förmän mottaga åtskilliga bevis på förtroende, hvilka läto mig förmoda att, om jag qvarstannat på den militära banan, min fortkomst derstädes ingalunda skulle hafva varit stängd. Sålunda sammanträffade jag en dag i början af år 1846 med då varande krigsministern, friherre Gustaf Peyron, som tog mig afsides och yttrade: "Vi hafva i dag mycket talat om dig i konseljen. Jag har nämligen önskat erhålla dig till chef för arméns kommandoexpedition efter min broder Edvard, som lemnar denna befattning för att afgå till sitt regemente i Skåne. Flertalet af statsrådets ledamöter var af min åsigt, men konungen ansåg det vara omöjligt, då du icke tillhörde generalstaben." Högst förvånad frågade jag Peyron, huru han kunnat bringa en dylik sak å bane, utan att på förhand derom underrätta mig, och tillade, att jag till alla delar instämde med konungen, samt att det aldrig kunnat falla mig in att mottaga denna, den förnämsta stabschefsplatsen inom hären, då jag derigenom ovilkorligen skulle hafva ådragit mig samtliga generalstabsofficerares ovilja. Min gode vän och gynnare Peyron förklarade orsaken till denna tystnad hafva varit den, att han icke velat med mig tala i ämnet, förr än han visste, huruvida han kunde genomdrifva sin önskan. Emellertid blef -- och detta med rätta -- då varande öfverste Lovén utsedd till denna mig af krigsministern tillämnade plats.

Deremot kom jag tillfälligtvis att under dessa år tjenstgöra såsom stabschef vid åtskilliga af de smärre fältöfningar, hvilka konung Oskar, vanligen på 2 till 3 dagar, anordnade för garnisonen och de på ladugårdsgärdet lägrade trupperna. Vid en af dessa manövrer, som egde rum år 1846, var chefen för Svea lifgarde friherre Adolf Lovisin beordrad att föra befäl öfver den ena korpsen. Lovisin, som var en ganska klen taktikus, sökte öfvertala mig att blifva hans stabschef; men jag vägrade enständigt, emedan jag icke tilltrodde mig att utan ledning och hjelp af min högste befälhafvare kunna, såsom sig borde, fullgöra mina åligganden. Följande dag erhöll jag likväl ett besök af generalbefälhafvaren i 4:de militärdistriktet, friherre Karl Lovisin, som så enträget understödde sin broders begäran, att jag slutligen måste dertill lemna bifall. Det gick, såsom jag förmodat; af min chef hade jag ingen hjelp, utan måste med biträde af den utaf mig utsedde stabsadjutanten, löjtnant af Klint, nu generalbefälhafvare i första militärdistriktet, **[2]** sjelf anordna och leda hela manövern. Emellertid stod lyckan mig bi -- och allt gick väl, hvarför äfven konungen, som icke slösade med beröm, i nådiga ordalag förklarade mig sin synnerliga belåtenhet.

Ett dylikt godkännande kom mig deremot icke *från honungens sida* till del det påföljande året. Kronprinsen Karl kommenderade då för första gången den ena korpsen, öfverste Silfverstolpe den andra. Den på förhand uppgjorda planen innehöll, att kronprinsen första dagen skulle drifva Silfverstolpe tillbaka, denne derefter taga offensiven, och slutligen en större drabbning ega rum på ladugårdsgärdet, i hvilken kronprinsen skulle blifva segervinnare. Jag var Silfverstolpes stabschef och underställde honom en plan, som erhöll hans godkännande, hvarigenom, samtidigt med hans andra dagen längs drottning Kristinas väg skeende frontangrepp, en tredjedel af styrkan afsändes för att öfver Ropsten och kadettbaracken falla kronprinsen i högra flanken. Denna korps hade vida längre väg att tåga än hufvudstyrkan, hvarför den senare endast fick långsamt framrycka. Konungen blef häröfver otålig och skickade flere bud för att påskynda anfallet. Slutligen anlände öfverste Lovén och tillkännagaf konungens misshag öfver den långsamma framryckningen. Den eljest förträfflige Silfverstolpe blef vid dylika tillfällen het och orolig; jag såg ögonblicket, då han skulle yppa hela vår plan, och grep derför hastigt ordet för att bedja Lovén säga konungen, att anordningarna kräft tid, men att vi ofördröjligen skulle börja anfallet. Så skedde äfven. Kronprinsen, som hade försummat att bevaka sin högra flank, nödgades under vår eld

och lifliga framryckande från två sidor hastigt göra frontförändring bakåt och befann sig i en så vådlig belägenhet, att konungen måste afbryta manövern. De många medlemmar af diplomatiska korpsen och öfriga främlingar, som blifvit utbjudna för att vara närvarande vid kronprinsens första seger, blefvo nu vitnen till hans grundliga nederlag. Kronprinsen Karl tog saken lugnt och yttrade med sitt vanliga öppna väsende: "I hafven piskat mig dugtigt." Konungen deremot sade intet, men var under de återstående dagarne af mötet mörk i hågen, hvadan äfven Silfverstolpe blef mera ledsen än glad öfver den vunna framgången.

Ett tredje tillfälle, då jag äfven var stabschef, torde böra med ett par ord beröras, endast för att lemna ett bevis på det enkla, okonstlade, från allt hoftvång fria sätt, på hvilket konung Oskar vid landtliga utflykter lefde med sina barn. Trupperna hade sammandragits vid Drottningholm och skulle derifrån utföra en längre manöver mot låtsad fiende. Jag minnes ej, åt hvilken person det enligt order var uppdraget att föra befälet, men konungen gjorde det i verkligheten sjelf. Efter slutad middagsmåltid befalde hans majestät mig anteckna, hvad han ville sätta på orderna för påföljande dagarnes manöver, med föreskrift att för honom uppläsa konceptet, innan detsamma utskrefs. Arbetet var temligen drygt, och jag kunde derför icke dermed inställa mig förr än under aftonmåltiden, efter hvars slut jag med konungen inträdde i sängkammaren och der erhöll hans godkännande. Det var prins Gustafs vanliga sofrum, der nu hans majestät sjelf jemte de båda prinsarne Gustaf och August inqvarterat sig, så godt omständigheterna det tilläto. Under uppläsningen af orderna hörde jag något prassla bakom mig, och kort derefter konungen yttra: "Lägg dig, du August, utan att bry dig om Troil!" då den unge prinsen, barfota och i blotta skjortan, hoppade upp i den framför mig på soffan för honom anordnade bädden.

Ett annat, äfven på sätt och vis militäriskt uppdrag af ganska angenäm beskaffenhet lemnades mig försommaren 1850. Kronprinsen Karl blef den 19 juni detta år förmäld med prinsessan Vilhelmina Lovisa af Nederländerna. Bruden jemte hennes föräldrar och syster afhemtades i Travemünde och hemfördes derifrån till Stockholm af en svensk ångbåtseskader, under befäl af amiral Gyllengranat. Jag anbefaldes att å tysk botten möta och att hos brudens fader, prins Fredrik af Nederländerna, såsom adjutant tjenstgöra under hans härvaro, samt åtföljde af sådan anledning eskadern från Karlskrona. Den höga familjen inrymdes jemte uppvaktning å ångkorvetten Gefle, som för sådant ändamål blifvit vederbörligen iordningstäld. Den första natten efter afresan från Travemünde vaknade jag och märkte, att ångmaskinen upphört att arbeta. Jag rusade upp på däcket för att få veta orsaken och erfor snart, att maskinens lager hade, såsom man kallade det, "gått varmt". Amiral Gyllengranat var i högsta grad orolig, att vi ej till utsatt tid skulle kunna anlända till Stockholm. Genom en maskinistofficers, löjtnant Janzons, outtröttliga arbete, som under många timmar i den mest obeqväma ställning låg hopkrupen under maskinen, för att med kallt vatten begjuta de heta lagren, lyckades man dock förekomma detta obehag; och vi ankommo på bestämdt klockslag till den vackra punkt å djurgården, der landstigningen skedde och hvarifrån det högtidliga tåget begaf sig till Haga, hvarest bruden skulle uppehålla sig dagarne före förmälningen. Om bröllopshögtidligheterna och derpå följande glada utfärder till de kungliga lustslotten är här ej tillfälle att orda. Jag vill endast omtala en enda tilldragelse under vistelsen vid Gripsholm, derför att den visar, huru mycket en, då af oss ännu ej rätt uppskattad, svensk man var uppburen af främlingar. Konung Oskar anmodade mig en dag att visa prinsen det galleri af historiskt märkvärdiga personer, som finnes anordnadt i det stora tornrummet. Lyckligtvis hade jag denna tid min Fryxell i temligen godt minne och kunde derför i korthet redogöra för en hvar af dessa bekanta svenska män, på sätt som gaf prinsen anledning att inför konungen uttala sin förvåning öfver mina, såsom han allt för godhetsfullt kallade dem, ovanliga historiska kunskaper. Af alla dessa porträtt var det dock egentligen blott ett, som ådrog sig prinsens synnerliga uppmärksamhet: Emanuel Svedenborgs. Framför detta stannade han länge i stumt begrundande, och, då hans gemål kort derefter inträdde för att afhemta honom till middagen, var det endast Svedenborgs bild han ansåg sig böra visa henne. Detta porträtt jemte statens historiska antiqvitetsmuseum syntes af allt, hvad prinsen såg i Stockholm, vara det som mest intresserade honom.

Prins Fredrik var en enkel, rättfram, älskvärd personlighet, och min tjenstgöring hos honom var till följd deraf särdeles angenäm. Under de gemensamma vandringarna samtalade vi i olika ämnen, och det var han, som hos mig först inpräglade den i Holland af alla samhällsklasser, fattiga och rika, med fördel tillämpade grundsatsen att aldrig lefva upp årets hela inkomst, utan städse aflägga något för kommande tider. Vid afresan från Stockholm till Petersburg, som verkställdes på en större rysk kronoångare, lemnade han mig såsom minne en dyrbar briljanterad gulddosa, försedd med hans namnchiffer.

Af hvad ofvan blifvit anfördt synes, att min militäriska tjenstgöring var i många afseenden behaglig. Min regementschefs förtroeende åtnjöt jag i fullaste mått, och, ehuru i tjensten noggrann och sträng, hade jag dock tillfredsställsen att finna mig vara af kamrater och underlydande aktad och afhållen. Exercistiderna voro derför verkliga glädjedagar. Ibland alla kära minnen från denna tid framstår dock intet så lifligt för mitt sinne, som prins Gustafs milda, älskliga gestalt.

Denne konungens andre son utnämdes 1843 till volontär vid dragonkorpsen och blef i sådan egenskap anstäld vid lifsqvadronen, under min särskilda uppsigt samt med uppdrag åt mig att inlära honom alla till tjensten hörande delar. Jag inöfvade prinsen ganska noga i sabelhuggning, lansfäktning, pistolens handterande, gymnastik, flankering och sqvadronsexercis, med ett ord, i alla till en fullständig gradpassering hörande ämnen, och sedermera i bataljonsrörelser. Under första regementsmötet red prinsen såsom simpel karl på högra flygelns främsta led, det andra såsom underbefäl och det tredje såsom flygelofficer. Han erhöll på sådant sätt en ganska grundlig undervisning i rytteriyrket och hade derjemte fördelen af ett klangrikt och taktfullt kommandoord. År 1845 godkändes han, i närvaro af konungen och drottningen, i alla till tjensten hörande delar, samt befordrades derefter till underlöjtnant och påföljande år till ryttmästare. Underrättelsen derom meddelades af konungen sjelf, som på prinsens namnsdag den 6 juni vid Drottningholm inbjudit officerskorpsen till middag och derunder föreslog en skål för den nye ryttmästaren. Sedan förde prins Gustaf under 1850 års läger, i egenskap af öfverstelöjtnant, befäl öfver dragonkorpsen. Ända ifrån volontärutnämningen bevistade han alltid befäls- och regementsmötena och yttrade mången gång, att kamrat- och exercislifvet var hans käraste sysselsättning. Synnerligen trifdes han på befälsmötena, hvilka egde rum på det vackra Drottningholm. Der bebodde prinsen en mindre, nära slottet belägen flygel, hade sin egen lilla hushållning och samlade vanligen om aftnarna några kamrater hos sig. Under regementsmötena åt han deremot alltid med officerskorpsen. För dragonregementet hyste han den innerligaste tillgifvenhet och var af detsamma, synnerligen af officerskorpsen, uppriktigt älskad och afhållen. Enkel, välvillig, rättsinnig, anspråkslös, sedligt oförderfvad, återhållsam i sitt lefnadssätt, dock utan allt pedanteri, glad i sällskap, men så att denna glädje aldrig öfvergick till stojande munterhet, företedde prinsens person den sanna bilden af en "gentleman". Utan att någonsin söka att taga sin furstliga värdighet i akt, hade han i hela sitt väsende en hållning, som gjorde, att man ej glömde, att han var prins. Då till allt detta lägges uttrycket i de milda, blå, stundom melankoliska ögonen, samt hans ovanligt vackra röst och stora musikaliska förmåga, är det ej underligt, att han tjusade dem, som med honom kommo i närmare beröring.

Prins Gustafs anställning vid dragonkorpsen var för dess officerare äfven i andra afseenden nyttig och angenäm. Konung Oskar brukade nämligen hvarje år under befälsmötet göra ett 2 till 3 dagars besök hos sin son, för att hemta hvila och vederqvickelse efter det trägna arbete i det allmännas tjenst, som han nästan allt för pligtmessigt pålade sig. Konungen bodde då alltid hos prinsen och i samma rum som han samt lärde vid dessa tillfällen ganska noga känna en hvar af officerarne. De äldre utgjorde vanligen hans sällskap och hade sin plats gifven vid

den kungliga taffeln; de yngre voro åtminstone en afton inbjudna till konungen, och detta tvång verkade fördelaktigt på deras hållning.

Konungen företog för vårdande af sin helsa den 10 juli 1852 en resa till Kissingen och åtföljdes dervid af drottningen och prins Gustaf. Dagen före afresan besökte jag prinsen. Det var sista gången jag såg honom. Han var nedstämd till lynnet och befarade, att denna resa icke skulle hafva någon lycklig påföljd. Han hade dervid tanken riktad på den sjuks fadern, men försynen hade annorlunda beslutit, och det var sonen, som dukade under. Från Kissingen stäldes kosan till Norge. Under färden dit från Lübeck träffades det kungliga fartyget af en svår storm. Prinsen uppehöll sig på däck, förkylde sig och insjuknade häftigt efter ankomsten till Kristiania, der han afled den 24 september. För mig enskildt var detta dödsfall i hög grad påkostande. Jag hade varit hans militäriske mentor och af honom åtnjutit det fullaste förtroende samt var derför bättre än de flesta i tillfälle att bedöma hans ädla och vackra egenskaper. Hennes majestät drottningen kände mer än väl detta förhållande och lät derför af prinsens efterlemnade enkla qvarlåtenskap tilldela mig en med hans initialbokstäfver försedd silfversmörask med fat och knif, som af den bortgångne alltid begagnats, och som ur denna synpunkt var för mig särdeles kärkommen.

*

---

[1] Såsom ofvan blifvit anfördt, hade jag redan vid ett föregående tillfälle, år 1830 i Baden-Baden, haft tillfälle att se prinsen af Vasa. År 1874 sammanträffade vi för tredje gången i Marienbad. Då jag aldrig med honom samtalade, kan jag ej om hans person uttala ett bestämdt omdöme, men den yttre hållningen var stel, och en viss slöhet fans ständigt lägrad öfver de föga uttrycksfulla anletsdragen.

[2] Denne af mig högt värderade vän har, till allmän saknad, aflidit efter dessa "minnens" afslutande.

VI.

Landshöfdingetiden.

(1852-1855.)

Återbörjande tankar på landshöfdingeplats. Jag afslår Gotlands län, söker Örebro- och blifver genom ödets förunderliga skickelse landshöfding i Malmöhus län. Afsked från dragonkorpsen. Ankomst till Malmö. Uppträdande i Ystad. Välvilligt mottagande inom länet. En landshöfdings ställning förr och nu. Vägarnes tillstånd. Makadamisering af sträckningen Malmö--Lund. Åtgärder för vägarnes förbättring i allmänhet. Kronprinsen Karl besöker Lund. Karantänskommission för Skåne. Min hustrus ankomst till Malmö. Inflyttning i residenset. Koleran i Skåne år 1853. Förskräckelse och löjliga försigtighetsmått. Besök i Borstahusen. Munck af Rosenskölds relegation. Teknisk skola i Malmö. Tegnérs bildstod. Ordförandeskap i länets hushållningssällskap. Mamsell Michal. Skånska jernvägsfrågans uppkomst och utveckling. Riksdagen 1853--54. Anmälan hos konungen af min tillämnade motion i jernvägsfrågan. Konungens misshag. Motionen afgifves. Åtgärder för beredande af dess framgång. Nytt besök hos konungen. Förändrad åsigt hos hans majestät. Jag lemnas under jernvägsstriden utan understöd af skånska adeln, Medel till södra banans påbörjande beviljas. Hemlif i Malmö. Välvilja af länets invånare. Inre förvaltning. Den politiska ställningen. Engelsk eskader i farvattnet. General Canrobert i Helsingborg.

De förhoppningar på en landshöfdingebeställning, som jag under Karl Johans regering hyst, hade jag närmast

derpå följande år uppgifvit. Konung Oskars åsigt i detta afseende var mig obekant, och jag ville ingalunda sjelf uppträda såsom sökande. Dessutom hade jag haft framgång på den militära banan och hade all anledning förmoda, att en temligen snabb fortkomst der väntade mig. Det gafs dock två omständigheter, som, om valet stode mig fritt, företrädesvis talade för den administrativa banan: den ena att göromålen å densamma för mig egde ett vida större intresse än krigshärens enformiga fredsöfningar; den andra att i händelse af krig min närsynthet skulle blifva för mig hinderlig såsom högre befälhafvare. Jag förhöll mig derför fullkomligt lugn, afvaktande hvad ödet kunde för mig bestämma. Emellertid afträdde friherre Sprengtporten, efter och troligen till följd af 1848 års gatuoroligheter, från öfverståthållareplatsen i Stockholm. Många gissningar egde rum rörande valet af hans efterträdare. Äfven mitt namn omtalades i detta hänseende, både af ryktetoch af tidningarna; och min svärfar, som derom erhållit flere bref från sina Stockholms vänner, med för mig mera välvilliga än tillförlitliga underrättelser, tillskref mig för att få veta, i hvad mån dessa voro riktiga. Jag svarade honom, såsom förhållandet var, att, om möjligen jag inom konseljen blifvit ett ögonblick ifrågasatt, sådant troligen numera icke vore händelsen; att alla dessa rykten voro fullkomligt ogrundade; att ingen framställning i detta hänseende, vare sig direkt eller indirekt, blifvit mig gjord, och att, om emot förmodan denna plats erbjödes mig, jag vore fast besluten att undanbedja mig densamma, emedan jag icke egde den enskilda förmögenhet, som ovilkorligen erfordrades för att kunna såsom sig bör på öfverståthållareplatsen uppträda. Allt detta prat förstummades sedermera innan kort, då vid årets slut öfverstelöjtnanten vid lifregementets husarkorps grefve Jakob Essen Hamilton blef till öfverståthållare utnämd.

Deremot dröjde det ej länge, förrän ett verkligt erbjudande i samma riktning blef mig gjordt. En eftermiddag under regementsmötet 1849 aflemnade nämligen en ordonnans ett bref från statsrådet J. F. Fåhræus, i hvilket han på konungens befallning anmodade mig att påföljande morgon besöka honom. Jag undrade mycket, hvad civilministern kunde vilja, men erinrade mig slutligen, att landshöfdingen och militärbefälhafvaren på Gotland, von Hohenhausen, nyligen aflidit, och drog deraf den slutsats, att man möjligen tänkte på mig vid platsens återbesättande. Hela natten vägde jag i mitt sinne alla de omständigheter, som talade för och emot antagandet af denna befattning. Gotland befann sig då i en vida mer afsöndrad ställning från det öfriga Sverige än nu. Ingen ordnad ångbåtsfart, ingen telegraf förenade denna ö med moderlandet. Postgången var så oregelbunden, att år 1844 man samtidigt hade erhållit underrättelse om Karl Johans död och hans sju veckor senare inträffade begrafning. I händelse af krig skulle ön hufvudsakligen vara öfverlemnad åt egna krafter och svårligen kunna försvaras. Och till denna aflägsna ort, detta obetydliga län, skulle jag bannlysa mig sjelf och min unga hustru! Nej, tusen gånger hellre förblifva hvad jag var! Med dessa tankar instälde jag mig hos Fåhræus, som ganska riktigt på konungens vägnar erbjöd mig den i fråga varande landshöfdingebeställningen. Han ville ingalunda godkännaskälen för min vägran och förklarade slutligen temligen snäft, att den, som ej ville mottaga hvad som erbjöds, ej heller hade annan befordran att framdeles vänta. Några dagar senare uppvaktade jag konungen, för att tacka för det visade förtroendet och bedja honom icke illa upptaga, att jag detsamma afböjt. Konungen tog saken vida lugnare än Fåhræus. Han var mycket välvilligt stämd, och, då nu högstdensamme sjelf tagit initiativet i afseende på Gotland, begagnade jag tillfället och anhöll att, derest landshöfdingen i Örebro, Bergensköld, hvilken man såsom pensionsmessig ansåg skola påföljande år afgå, verkligen komme att lemna sin befattning, hans majestät då täcktes hafva mig i åtanka vid detta läns återbesättande. Konungen upptog ej illa min framställning, men afgaf ej något bestämdt löfte. Emellertid afvaktade jag i lugn Bergensködls afskedstagande, som likväl icke inträffade förr än många år senare, då oförmodadt en händelse inträffade, som gaf ny riktning åt min kommande verksamhet.

Landshöfdingen i Malmöhus län, grefve Fredrik Posse, tillbragte vintern 1848--49 i Stockholm, der vi ofta sammanträffade hos våra gemensamma vänner. Vid ett sådant tillfälle nämde Posse, att chefen för skånska dragonregementet grefve von Rosen vore pensionsberättigad och innan kort komme att taga afsked, samt uppmanade mig att söka detta regemente, helst han trodde sig veta, att, om jag så önskade, denna befordran stod mig öppen. Jag vägrade af många skäl att lyssna till hans framställning. Posse var envis och ordade om den förträffliga indelningen, regementets ypperliga hästar, m. m. Slutligen yttrade jag för att få slut på ämnet: "Bäste

grefve! Låtom oss ej vidare tala om denna sak. Det fins i hela Skåne ingen plats, som jag skulle vilja mottaga, om icke möjligen den, som herr grefven sjelf innehar, om den vore ledig." Dervid blef det, och jag hade länge sedan glömt detta samtal, då jag den 25 december 1850 mottog ett bref från Posse, i hvilket han erinrade mig om detsamma och om det, kanske något förhastade yttrande, jag ett par år förut fält rörande landshöfdingebeställningen i Malmö. Han tillade, att han vore besluten att inom få veckor ingifva sin afskedsansökan, hvarom han nu ville i största förtroende underrätta mig, på det att, om, såsom han hoppades, jag önskade blifva hans efterträdare, jag måtte kunna i tid förbereda denna sak. Underuttalande af tacksamhet för den goda tanke, som Posse syntes för mig hysa, uppräknade jag dock i skrifvelse af den 31 december alla de skäl, som förmådde mig att *icke* uppträda såsom sökande till Malmöhus län, deribland äfven att jag redan anmält mig till erhållande af landshöfdingebefattningen i Örebro. Härom uppstod nu under januari månad 1851 en liflig brefvexling oss emellan. Posse framstälde alla Malmöhus läns företräden och sökte vederlägga alla mina farhågor att jag, såsom helt och hållet okänd i Skåne, skulle hafva svårt att komma till rätta med dess adel och öfriga befolkning. Det sista af dessa bref var af den 28 januari. Posse förnyade deri ifrigt sina uppmaningar och sade sig med omgående post skola insända sin afskedsansökan. Då härtill kom, att Edouard Peyron, nyss blifven generalbefälhafvare i första militärdistriktet och bosatt i Malmö, enträget understödde Posses framställning, började jag anse allt detta såsom en ödets vink, hvilken jag icke borde helt och hållet lemna å sido, och beslöt derför att derom tala med konungen. Jag bad hans majestät ursäkta, att den, som redan hade anhållit att få vara innesluten i hans åtanke vid en framdeles blifvande tillsättning af Örebro län, nu gjorde en likartad framställning rörande landshöfdingeplatsen i Malmö, hvarjemte jag öppet framlade de skäl, som förmått mig att taga detta steg. Konungen upptog icke onådigt denna min begäran, men gaf såsom vanligt ett undvikande svar, förklarande att bland alla Sveriges län han ansåg Malmöhus vara det vigtigaste. Tillsättningen blef emellertid ovanligt länge uppskjuten. Ovissheten föreföll till en början pinsam, men slutligen började jag vänja mig dervid och uppgaf nära nog alla förhoppningar att vid platsens besättande komma i åtanke, helst då jag erfor, att hofmarskalken grefve Gustaf von Rosen, gift med en fröken Piper och sålunda beslägtad med många bland Skånes största jordegare, uppträdt såsom sökande, enligt förmenande icke utan framgång. Genom inverkan af den nye finansministern, friherre Palmstjerna, hvilken varit ordförande i det nyligen afslutade statsutskottet och der lärt att närmare känna mig, vände sig dock vågskålen slutligen åt min sida. I början af oktober underrättade mig statsrådet Fåhræus, att konungen nu vore besluten att utse mig till styresman öfver Malmöhus län; men, som den forne landshöfdingen ända till mars månad 1853 var i åtnjutande affardag och öfriga med tjensten förenade löneinkomster, och en dylik förmån ej kunde komma den nye innehafvaren till godo, öfverlemnades åt mig sjelf att bestämma, huruvida jag, mot ett årligt arvode af 9,000 kronor, ville till en början befattningen endast på förordnande mottaga, eller om jag föredrog att genast blifva på stat utnämd, i hvilket fall jag måste ett och ett halft år tjena utan lön. Naturligtvis bestämde jag mig för det förra alternativet, blef sålunda den 28 november 1851 tillförordnad och sedermera den 19 april 1853 utnämd landshöfding i Malmöhus län.

Då jag sålunda till en början blifvit endast förordnad att landshöfdingetjensten bestrida, var det naturligt, att jag hvarken kunde eller ville lemna min öfverstelöjtnantsbefattning vid dragonkorpsen förrän samtidigt med min slutliga utnämning. På det icke hinder skulle läggas i vägen för ny öfverstelöjtnants utnämning innan 1853 års möten började, ingaf jag dock så tidigt min ansökan om afsked ur militärtjensten, att densamma den 1 mars 1853 kunde af kunglig majestät beviljas. Vid detta tillfälle erhöll jag många för mig synnerligen glädjande bref från min forne chef D. L. Silfverstolpe, i hvilka han beklagar förlusten af den han i mer än ett fjerdedels sekel haft vid sin sida ofta såsom sin närmaste man, alltid såsom en bepröfvad vän, som han redan saknat och allt framgent komme att mycket sakna; hvarjemte han slutligen tillägger: "Jag blir lätt uppbragt och i stånd att förgå mig; och du har mer än en gång, kanske utan att veta det, afkylt min hetta."

Ej förr än under 1854 års befälsmöte hade jag tillfälle att taga ett högtidligt och rörande afsked af den officerskorps, vid hvilken jag under glada och lyckliga förhållanden tjent i mer än tretio år, å den afskedsmiddag, som den 12 maj var vid Drottningholm för mig föranstaltad.

Jag hade af senaste riksdag blifvit utsedd till ledamot i den revision öfver statsverket, som egde rum från 15

september till 15 december 1851. Det var mig derför omöjligt att före denna tids utgång begifva mig till min nya post. Sedermera vistades jag ett par dagar i Upsala hos min gamle vän, landshöfdingen friherre Kræmer, för att af honom inhemta upplysningar i afseende på den för mig främmande tjenstebefattningen; och slutligen villejag tillbringa julen med de mina, så att jag först nyårsaftonen kunde börja resan till Skåne. Densamma var under då varande årstid rätt besvärlig. Förutom egen vagn måste jag medföra särskildt åkdon för fortskaffningen af kälkar eller hjul, allt efter som behofvet kräfde. Dertill kom, att jag, för undvikande af Lunds stad, hvarest jag vid första uppträdandet ej ville visa mig i resdrägt, begagnade sidoväg genom Fjälie och Flädie socknar, å hvilken, likasom äfven mångenstädes å sjelfva landsvägarna, vagnarne nedsjönko till hjulnafven och allt fortare färdande än fot för fot förhindrades. Jag var dock härpå beredd, och för att vid mitt första uppträdande visa den punktlighet, som jag sedermera under hela min tjenstgöring iakttog, reste jag så tidigt ut från sista nattlägret, att jag på utsatt timme, kl. 2 e. m., inträffade i Malmö och mottogs der af landskamrerare och landssekreterare. Mina vänner general E. Peyron och öfverste Aminoff hade beslutit att möta på vägen, för att så skyndsamt som möjligt välkomna mig; men då de voro öfvertygade, att jag omöjligen skulle kunna anlända förr än långt efter den bestämda tiden, företogo de ej sin ridt förr, än jag redan befann mig i qvarter, förklarande vid hemkomsten, att jag icke förr än sent på aftonen kunnat vara att förvänta.

Landshöfdingeresidenset var vid min ankomst icke beboeligt. Husets yttre hade nyligen undergått betydande förändringar, och invändigt skulle sådana företagas, så snart laga syn mellan mig och min företrädare hunnit hållas. Oaktadt jag så mycket som möjligt påskyndade både synen och den derpå följande reparationen, hvilken till icke oväsentlig del måste af mig personligen bekostas, blef det dock icke möjligt att förr än i oktober månad 1852 i boställsvåningen inflytta. Dessförinnan begagnade jag enskilda rum, hyrda af enke-borgmästarinnan Halling.

Dagen efter min ankomst till Malmö och sedan jag mottagit stadens civila och militära korporationer samt inträdt i utöfningen af det nya embetet, hade landssekreteraren Bråkenhjelm en större aftontillställning, vid hvilken den nye landshöfdingen af alla noga bespejades, hvarefter senare en mängd andra bjudningar följde. För öfrigt arbetade jag strängt både dag och natt för att sätta mig in i de åligganden, den för mig nya tjensten kräfde.I början af februari besökte jag på ett par dagar Lund för att bese stadens allmänna inrättningar och göra bekantskap med den gamle biskop Faxe, äfvensom med universitetets professorer. Från Lund fortsattes resan till Ystad, hvarest jag med mitt första besök ville förena en öfverläggning och om möjligt öfverenskommelse rörande en allmän angelägenhet. Ystads invånare voro nämligen vid denna tidpunkt delade i tvänne strängt afsöndrade partier. I spetsen för det ena, den stora majoriteten, stod kommerserådet Lundgren, en klok, energisk, duglig och i flere afseenden af samhället högt förtjent man, men tillika i hög grad sjelfrådig och fordrande, att alla skulle böja sig efter hans ofta nyckfulla vilja. Lundgren, såsom en af de inflytelserikaste styresmännen i Ystads bank och tillika sjelf stor kapitalist, beherskade i denna dubbla egenskap nära nog stadens och den omgifvande ortens hela penningrörelse. Egendomsherrar, embetsmän, industriidkare voro till icke ringa del hans gäldenärer, och alla krusade för den mäktige mannen. Stadens borgmästare sökte, så vidt möjligt var, bevara sin sjelfständighet och medla mellan de olika åsigterna, men i sjelfva verket hade äfven han föga att säga, då Lundgren en gång uttalat sin vilja. Om alla dessa förhållanden hade jag lyckats förskaffa mig temligen noggrann kännedom, innan jag anlände till Ystad, och var derför på förhand besluten att icke låta fånga mig i de nät, som man kunde försöka att för mig utlägga, samt att om möjligt bryta Lundgrens maktfullkomlighet. Den fråga, hvarom jag med stadens invånare eller rättare dess förstärkta hamndirektion ville öfverlägga, afsåg en tillbygnad vid hamnen, hvartill ritning med kostnadsförslag var af kunglig majestät godkänd, och till hvars utförande statsmedel blifvit i icke ringa mån beviljade. Lundgren ogillade den uppgjorda planen och fordrade derför, att densamma skulle förkastas, äfven om man derigenom ginge miste om statsanslaget. Vid min ankomst till Ystad mötte mig ett bref från Lundgren med underrättelse, att han var opasslig och derför hemstälde, huruvida jag icke skulle vilja hos honom hålla det till rådstugan utlysta sammanträdet, hvarjemte mig enskildt berättades, att meningen var, det jag sedermera skulle hos herr kommerserådet intaga middagsmåltid. Mitt svar blef, att, då länets höfding höll ett allmänt sammanträde, sådant borde ske i offentlig lokal, ejhos enskild person, hvarför jag icke kunde villfara den

gjorda framställningen, men att, så vida det var omöjligt för Lundgren att personligen komma tillstädes, han egde sända ombud i sitt ställe. Sammanträdet hölls. Jag hade medtagit chefen för väg- och vattenbygnadsdistriktet, major Beyer, hvilken utvecklade alla skäl, som talade för bifall till det uppgjorda förslaget -- men förgäfves. Majoriteten hade på förhand af Lundgren erhållit sina förhållningsregler och vågade icke från dem afvika, ehuru en och annan syntes blifva mycket vacklande. Jag uppsköt derför afslutandet till eftermiddagen, under anmodan till Lundgrens anhängare att för honom utveckla de nya omständigheter, som mellankommit, och sjelfva närmare öfverväga saken. Vid det korta eftermiddagssammanträdet segrade den åsigt jag hyllade gemensamt med Beyer; och första steget till omintetgörande af Lundgrens maktmissbruk var derigenom taget. Mitt nästa besök i Ystad egde rum först i maj månad, för att der hålla beväringsmönstring. Vid ankomsten föregående afton blef jag underrättad, att en stor middag var till påföljande dag för mig anordnad, men att inbjudarne endast bestodo af Lundgrens anhängare, och att det andra partiet var uteslutet. Till den deputation, som påföljande morgon instälde sig för att inbjuda mig, sade jag derför ärligt, att jag kände detta förhållande, hvarför, och då jag aldrig komme att deltaga i någon partimiddag, jag bad deputerade hos samtliga deltagare ursäkta mitt uteblifvande. Denna min vägran väckte ett oerhördt uppseende. Middagen egde dock rum, och man drack till och med min skål, under det jag ensam å hotellet förtärde mina trenne rätter mat. Förfrågan framstäldes kort derefter, om jag ville mottaga en bjudning af det motsatta partiet, men äfven derpå gaf jag ett nekande svar, och dervid förblef det till fram mot hösten, då borgmästaren å begge partiernas vägnar tillskref mig med hemställan, huruvida jag ville antaga en bjudning, hvari, utan afseende på åsigter, alla skulle gemensamt deltaga. Nu svarade jag med tacksamhet *ja*. Middagen var mycket talrikt besökt. På den skål, som för mig föreslogs, svarade jag, i förut öfverlagda ordalag, med att uppdraga en allvarsam skildring öfver den söndring, som dittills inom samhället egt rum, visande i bjerta färger, hvarthän sådant skulle leda, och å andra sidan, hvilka fördelar staden skulle skörda, om samdrägt ochenighet för framtiden komme att intaga splittringens ställe. Denna uppriktighet var något oväntad, och jag såg, under det jag talade, huru ett och annat ansigte mörknade. Sedan jag slutat, var det ett ögonblick tyst. Man tycktes icke rätt veta, hvad man skulle göra. Derefter hördes några hurrarop, hvari snart hela samlingen instämde och detta med hänförelse.

På sådant sätt slutade söndringen inom Ystads samhälle, och borgmästaren kunde framgent berömma sig af den samdrägt, som, skenbarligen åtminstone, rådde i nästan alla frågor.

Under maj månad gjorde jag min första större rundresa inom länet, uppehöll mig derunder en eller annan dag i de olika städerna och besökte tillika några af de större herregårdarna. Det mottagande, som öfver allt kom mig till del, var i hög grad tillfredsställande. Välviljan gladde mig, hvaremot jag var något besvärad af det allt för långt drifna smicker, hvarmed jag så väl då som under flere påföljande resor öfverhopades, genom festliga middagar med granna tal, versar, äreportar och dylikt, hvilkas skildring, äfven i största korthet, det skulle vara löjligt af hyllningens föremål att här försöka teckna. Väl hade ett temligen fördelaktigt rykte föregått min ankomst till Skåne, och väl var det naturligt, att man ville välkomna den nye höfdingen, men man kände mig ännu icke, man visste ej, huruvida jag skulle kunna för länet uträtta något nyttigt. Den hyllning, som egnades mig, var derför icke -- och kunde icke vara -- personlig. Det var egenskapen af konungens befallningshafvande, åt hvilken den stora allmänheten tillerkände vida större maktfullkomlighet, än han äfven då i verkligheten egde, som man ville hembära sina vördnadsbetygelser; och detta var så mycket naturligare, som en landshöfdings ställning vid denna tid var väsentligen olika mot hvad den nu är. Någon sjelfstyrelse fans näppeligen, åtminstone ej på landet, ty sockenstämmorna kunde svårligen tillerkännas en dylik benämning, och äfven i städerna blefvo besluten fattade å allmänna rådstugor, hvilkas flesta ledamöter hade ingen eller föga reda på ärendena. Under sådana omständigheter trodde sig en hvar böra vid alla tillfällen se upp till länets höfding. Han måste taga initiativet ej blott i vigtiga, utan ofta äfven i mindre väsentliga frågor. Han måste hos regering och riksdag genomdrifva hvad som var gagneligt; af honom fordrade och hoppadesman allt, och, om nöd eller olyckor inträffade, var det på honom ansvaret vanligen kastades, för det hjelpen i mångens tanke ej var nog snar eller nog verksam. Ett annat förhållande har nu inträdt. Folkupplysningen har gjort ofantliga framsteg. Kommunerna, de små likasom de stora, sköta sig sjelfva, och göra det i allmänhet väl. I landstingen hafva de en gemensam representation, som

ordnar länets ekonomiska angelägenheter, och som utan tvifvel kommer att i tidernas längd sträfva efter en utvidgad maktfullkomlighet. Deras efter folkmängden utsedda ombud försumma ingalunda att vid riksdagarne föra sina komittenters talan, ofta med nog mycket afseende på egna fördelar. Landshöfdingen hvarken kan eller behöfver derför numera såsom fordom ingripa i allt. Han måste taga initiativet, i vigtigare frågor, medlande uppträda, der tankarne om sådana äro delade, samt då och då stäfja en eller annan storpatrons nog långt drifna sjelfrådighet, men han behöfver icke sysselsätta sig med den mängd ekonomiska småbestyr, som förr i så hög grad upptogo hans tid, och han kan derför mera uteslutande egna sig åt fullgörande af de tjenstebestyr, som år från år tilltaga i antal och vidd. Det är sant, att numera den, om jag så må uttrycka mig, "nimbus", som fordom omgaf landshöfdingen och hans befattning, är i betydlig mån minskad, synnerligen om han icke kan genom framstående egenskaper personligen upprätthålla sitt anseende; men länens framåtskridande har gjort och gör fortfarande omätliga framsteg, sedan deras invånare lärt att tänka och styra för sig sjelfva.

I det bref, hvari min gamle vän, Upsalahöfdingen baron Kræmer, lyckönskade mig till landshöfdingebefattningen i Malmöhus län, yttrade han: "Det mål, som en skånsk landshöfding bör eftersträfva, är förbättrade kommunikationer. Lyckas han deri, gör han sitt namn välsignadt." Sanningen häraf insåg jag mer och mer för hvarje dag jag tillbragte i min nya verksamhet, för hvarje utflykt jag från länets residensstad gjorde. Väl hade afskräckande berättelser om de skånska vägarnes jemmerliga beskaffenhet länge sedan nått mitt öra, och väl hade jag under nedresan till Malmö derpå erhållit talande bevis, men jag hade dock aldrig kunnat föreställa mig, att tillståndet var så uselt, som jag vid närmare skärskådande fann det vara. Å de flesta ställensaknades diken och vattenaflopp, å andra voro så väl dessa som nödiga trummor anlagda utan all urskilning. I stället för att vara upphöjda på midten och lindrigt sluttande åt kanterna, voro vägarna merendels på båda sidor omgifna af höga bankar, till beqvämlighet för fotgängare, på det dessa någorlunda torrskodda skulle å dem kunna fortskaffa sig. I dessa sålunda bildade försänkningar, som man behagade kalla vägar, uppstodo, synnerligen vårtiden, källsprång och qvicksänken, i hvilka åkdonen ofta så djupt nedsjönko, att det fordrades häfstänger för att uppväga dem. Höst och vinter fick man på lervägarne färdas i smuts ända upp till hjulnafven, sommartiden inom de sandiga orterna på enahanda sätt i djup mo. Dugligt lagningsämne saknades nästan öfver allt, och oskicket gick så långt, att man vid lagning af vägarna på dem uppkastade dikesjord, grästorfvor och andra lätt lösliga ämnen. Ingen under då, att exempel förekommo, då resande hela eller en del af natten varit nödsakade att på landsvägen qvarsitta i sina vagnar, derför att dessa ej förr än vid dager kunnat upplyftas ur de hålor, i hvilka de nedsjunkit. Vid många herregårdar, och nästan allmänt i byarna, hade man för att kunna fortskaffa sig stensatt körbanorna, men med så stora och ojemna stenar, att de resande hvarje ögonblick befarade att köra sönder sina vagnar.

Sådant var tillståndet på fasta landet. Sjökommunikationerna voro visserligen något bättre, och ångbåtar afgingo, ehuru sparsamt, i åtskilliga riktningar från Malmö, men att äfven i detta fall mycket återstod att önska, synes bäst af nedanståede berättelse. Jag hade i Paris bestält en större porslinsservis, med föreskrift att densamma skulle aflemnas i Malmö. Servisen hade dock gjort den lilla nätta omvägen till Stockholm och nedskickades derifrån med ångbåt till Ystad. Ombudet derstädes underrättade mig om ankomsten och frågade, huruvida de anlända lårarna borde med forbonde landvägen sändas till Malmö. På min föreskrift att med afskickandet skulle anstå, till dess passande sjölägenhet inträffade, lofvade kommissionären ställa sig densamma till efterrättelse, men förklarade tillika, att mången gång *åratal* kunde förgå utan gemenskap sjöledes mellan Ystad och Malmö. Så var äfven förhållandet, och det var en ren tillfällighet, somjag hade att tacka för det jag långt fram på hösten kunde bekomma denna sändning.

Behofvet af lättade kommunikationer var således mer än väl ådagalagdt, och jag föresatte mig att göra dessas grundliga förbättring till första målet för mitt allvarliga sträfvande. Men sättet att uppnå detta mål var icke lätt funnet. Hvarken kronobetjening eller allmoge hade aning om, huru goda vägar skulle vara beskaffade; och oaktadt all den stora beredvillighet, som från länets invånare förspordes, kunde jag icke begära, att skriftliga föreskrifter, äfven de mest tydliga och fullständiga, skulle ensamt förmå medföra åsyftad verkan. Dertill fordrades i första rummet att kunna uppvisa en mönsterväg, likasom äfven sättet för dess tillvägabringande. I detta hänseende kom den i fråga satta makadamiseringen af vägen mellan Malmö och Lund synnerligen väl till

pass, ty, om denna fråga kunde genomdrifvas, erhölle man en god föresyn, huru vägar borde anläggas och underhållas.

Ritningar och kostnadsförslag öfver nämda arbete hade redan före min tid blifvit godkända, hvarjemte två tredjedelar af den beräknade kostnaden anslagits att af statsmedel utgå. Denna summa utgjorde för den del af vägen, som var belägen inom landets område, eller något öfver en mil, 56,644 riksdaler banko. För att erfara, huruvida de väghållningsskyldiga, mot erhållande af nämda icke obetydliga statsbidrag, ville åtaga sig de kostnader, som med arbetets utförande i öfrigt voro förenade, kallade jag dessa att med mig sammanträda den 26 mars 1852. Den utgift, som af dem fordrades, var icke ringa: den belöpte sig *för hvarje famn* af vägens längd till 4 rdr 24 sk. bko i anläggningskostnad, och ytterligare till 16 sk. bko i årligt underhåll; men det var första gången denna orts allmoge sammanträffade med sin nye landshöfding, hvilken å sin sida uppbjöd hela sin förmåga att lifva och sporra till företagets genomförande. Utgången blef derför synnerligen glädjande; och ehuru en och annan röst höjdes för uppskof, till nogare beräkning af kostnaden, beslöts dock nära enhälligt bifall till alla de gjorda förslagen. I enlighet härmed utfärdades genast å sammanträdesstället utslag om arbetets verkställande, och då inga besvär deremot anfördes, blef detsamma efter 4 månader laga kraftvunnet. Den förstaakten af denna svåra fråga afslutades sålunda lyckligt, men sedermera följde ett efterspel af ganska obehaglig beskaffenhet. En och annan väghållningsskyldig hade nogare beräknat kostnaden, hvilken föreföll honom allt för betydlig, och började derför ångra det fattade beslutet. Illvilliga uppviglare blandade sig i saken, och följden deraf blef en inlaga till kunglig majestät med icke mindre än 107 underskrifter, i hvilken man begärde upphäfvande af konungens befallningshafvandes beslut, under påstående att sammanträdesprotokollet hade blifvit förfalskadt, i hvad det rörde bidragen till den årliga underhållskostnaden. Man ville derigenom söka att knäcka den unge och, som man tyckte, allt för raske landshöfdingen, och för att så mycket säkrare vinna detta mål, införde man anklagelseskriften i flere af provinsens tidningar. 23 de mest ansedda af de personer, som vid sammanträdet närvarit, uppsatte en motskrift, hvari dessa anklagelser bevisades vara fullkomligt ogrundade, och denna för mig pinsamma fråga afgjordes slutligen den 23 december 1852 af kunglig majestät, som å besvären icke fästade afseende. Dermed var denna sak, som ådragit sig mycken uppmärksamhet inom provinsen, slutligen afgjord. Makadamiseringsarbetet företogs derefter och utfördes med all den skyndsamhet omständigheterna medgåfvo.

Samtidigt började jag arbeta på vägarnes förbättring i allmänhet. Efter att hafva rådgjort med chefen för väg- och vattenbygnadsdistriktet, major Beyer, och flere bland länets ansedda possessionater, uppsatte jag en fullständig instruktion för vägars lagning och underhåll. Den största svårighet, som dervid företedde sig, var den nästan fullständiga brist på dugligt lagningsämne, som, oaktadt anstälda noggranna undersökningar, öfver allt befans ega rum. Jag insåg derför snart, att om man ville på de skånska vägarna erhålla hårda och jemna farbanor, gafs för vinnande af detta mål ingen annan utväg än att söka förmå jordegarne att till underhållet begagna sönderslagen sten. Men en dylik reform kunde omöjligen brådstörtadt genomföras. Dertill fordrades både tid, lämpor och aldrig tröttnande ihärdighet. Då jag, i och för 1852 års beväringsmönstringar, första gången genomreste länet, gaf jag kronofogdar och länsmän muntlig underrättelse om bästa sättet att härvid tillvägagå och utfärdadederefter den 30 juni en kungörelse, som, jemte upplysning om då varande vägars många brister, tillika innehöll fullständig undervisning om sättet för deras förbättring och framtida underhåll. Åtskilliga tillägg och erinringar i samma syfte kungjordes under de följande åren, men dessa tryckta föreskrifter skulle föga hafva uträttat, om jag ej lyckats för saken lifva de stora jordegarne, och derjemte sjelf esomoftast granskat det verkstälda arbetet. Dessa mina besigtningsresor företogos vanligen kort efter den allmänna väglagningen. Kronofogden åkte då i min vagn, länsmannen red framför eller vid sidan af densamma, fjerdingsmannen mötte vid sina vägsträckor. Jag gjorde ofta halt, steg ur åkdonet och anmärkte noggrant och med allvar de minsta brister, men sparade ej heller på beröm och uppmuntringar, der jag fann, att man väl iakttagit gifna föreskrifter. Med ett ord, jag lyckades att i afseende på väghållningen sätta verklig skräck i kronobetjeningen, hvilken jag dock alltid förmanade att i denna ömtåliga fråga tillvägagå med lämpor och uppmuntran, snarare än med stränghet. Dessa besigtningsresor fortsattes under flere påföljande år, och jag hade snart den glädjen finna alla de större vägarna försatta i ganska godt skick. Det nya lagningssättet, som af allmogen benämdes *Troila vägarna*,

vann mer och mer förtroende; och under senare åren af min tjenstetid begagnades slagen sten allmänt till lagningsämne äfven å by- eller utfartsvägar. Vid en mera framskriden ålder orkade jag ej att såsom förut göra vägbesigtningsresor, och en viss slapphet har derför äfven hos kronobetjeningen i afseende på denna del af tjensten varit synbar, men följderna af den så länge omsorgsfullt verkstälda lagningen visa sig dock fortfarande i den mycket olika belastning, som, jemförd med början af 1850-talet, numera kan efter ett par hästar fortskaffas, likasom i de många, förr okända, enbetsvagnar, som på senare tider blifvit så allmänna.

Förutom ofvan nämda resor gjorde jag under vår och försommar åtskilliga andra utflykter, för att göra mig bekant med länet och dess förhållanden. Jag hade derunder erfarit, att det hos Lunds herrar akademici väckt ett visst uppseende, att universitetens höge kansler, hvilken med sin närvaro ofta hedrade det närbelägna Upsala, deremot så sällan gästade Lund, hvarest man önskade till hans pröfning öfverlemna en och annan fråga,som blott på stället kunde afgöras, Jag ansåg mig derför att enskildt derom tillskrifva honom, kronprinsen Karl, med den påföljd, att han under maj månad gjorde några dagars besök vid det sydsvenska universitetet, der jag naturligtvis var honom till mötes.

Under juni månad öfvervar jag en större truppsammandragning vid Ljungby hed, som af konungen bevistades. Jag afsändes derifrån till Helsingborg, för att jemte prins Gustaf mottaga och till lägret beledsaga konungen af Danmark, Fredrik VII, som önskade att hos sin frände och nabo, konung Oskar, aflägga ett besök. Äfven prins Fredrik af Nederländerna med gemål och dotter närvoro några dagar vid lägret.

I slutet af juni månad reste jag upp till hufvudstaden, för att ombesörja inpackning och afsändning till Malmö af hela mitt betydliga lösörebo, hvaraf en ganska stor del var nyanskaffad, samt för att uppgöra alla de liqvider, som deraf föranleddes. Sophie, som vistats hos sina föräldrar, mötte mig i Stockholm, hvarifrån vi efter slutade göromål återvände till Ferna. Der hoppades jag att få tillbringa de sista dagarne af min ledighet, då en omständighet inträffade, som påskyndade nedresan. Ett beslut fattades nämligen af regeringen att, i anseende till kolerans annalkande, inrätta en särskild karantänskommisson för södra Sverige. Jag utsågs den 13 augusti 1852 till ordförande i densamma och anbefaldes att skyndsamt nedresa för att gå i författning om dess ordnande. Jag hade förut ganska mycket att göra, ej blott i tjensten med dess många resor, utan äfven till följd af de vid denna tid började jernvägsplanerna. Nu tillkom det nya uppdraget att ordna södra Sveriges karantänsväsende och från grunden inrätta en ny karantänsanstalt på den invid Landskrona belägna ön Gråen, hvilket allt förorsakade många resor och vidlyftig skriftvexling.

Förskräckelsen öfver kolerasjukdomen -- hvilken i så hög grad upparbetades genom de på 1830-talet utgifna, af Hartmansdorff kontrasignerade, förordningarna -- fortfor ännu att, i nästan lika hög grad som år 1834, beherska sinnena. De ängsliga spärrningsåtgärder, som deraf blefvo en följd, voro af beskaffenhet, att man icke visste, huruvida man åt dem borde gråta eller le. Sjukdomen hade under sommaren 1853 utbredt sig öfver en stordel af Europa, och man kunde således befara, att den äfven skulle uppträda inom Sverige. Jag utfärdade nödiga förhållningsregler rörande sundhetsnämder, sjukhus, m. m., likasom äfven underrättelse om sjukdomens kännetecken och behandling innan läkare hann anlända. Derjemte sökte jag på allt sätt lugna vissa tongifvande enskildas uppskrämda inbillning, likasom tidningarna, dock utan att deraf någon synnerlig verkan förspordes. Första dagarne af juli månad 1853 utbröt sjukdomen i Köpenhamn, och kort derefter i Ystad, hvilken stad den 25 i samma månad förklarades smittad. Min önskan och min pligt likmätigt, beslöt jag att skyndsamt ditresa för vidtagande af de åtgärder, som kunde befinnas vara af behofvet påkallade. Underrättelsen om detta beslut spred sig såsom en löpeld i Malmö, och eftermiddagen före min afresa hade jag besök af många bland stadens mest ansedda invånare, hvilka alla besvuro mig att icke fullfölja min föresats, emedan jag då kunde införa smittan till Malmö, "och", tillade de, "om äfven ej så sker, men sjukdomen sedermera här uppträder, skall man för denna olycka kasta skulden på herr landshöfdingen". Ehuru löjliga alla dessa yttranden förefölло mig, blef dock påtryckningen så stark, att jag verkligen måste inställa resan. En månad senare förklarades Malmö stad smittad. Oaktadt de verkligen goda åtgärder, som der voro vidtagna för sjukdomens motande, blefvo dock en stor del af stadens invånare i hög grad förfärade. För att ingifva mod och lifva sinnesstämningen beslöt jag att sjelf föregå med exempel och gjorde derför med sundhetsnämdens ordförande, den orädde rådmannen Jungbeck, talrika

besök både på sjukhusen och å de enskilda ställen, der kolerapatienter vårdades. I någon mån verkade visserligen detta föredöme, men det var egentligen tiden, som kom modstulenheten att upphöra eller åtminstone att uttala sig mindre högljudt än förut.

Under första dagarne af september utbröt en mycket elakartad kolera i det Landskrona stad tillhöriga och på dess område belägna fiskläget Borstahusen. All beröring mellan staden och fiskläget afbröts, och det senare spärrades så strängt, att lifsmedel och öfriga oundgängliga förnödenheter endast kunde till de sjuka fortskaffas medelst en låda, hvilken drogs fram och åter i träränna, anbragt mellan de båda höga plank, som blifvituppförda omkring stället. Hade jag ej med egna ögon sett alla dessa galenskaper, skulle jag ej här våga åberopa dem. Till en början besöktes visserligen fiskläget af stadsläkaren i Landskrona, men äfven han påverkades af enahanda farhågor, som kort förut förhindrat min resa från Malmö till Ystad, och sjukvården inom det smittade samhället öfverlemnades derefter uteslutande åt en der bosatt djurläkare. Troligen derför, att ställets invånare sågo sig sålunda förskjutna, var dödligheten i Borstahusen ojemförligt större än på något annat ställe i Skåne. Jag beslöt att ditresa och att vid samma tillfälle besigtiga arbetena vid den nya karantänsinrättningen å Gråen, men att från det ännu smittade Malmö inkomma i Landskrona var ej lätt. Jag nödgades med hästar och folk stanna utanför staden. Här mötte mig i sin vagn borgmästaren, jemte stadsläkaren och ordföranden i sundhetsnämden, hvilka jag alla beordrat att vara mig följaktiga till Borstahusen. Efter ett kort besök på Gråen, hvarvid sjelfva fortifikationsbefälhafvaren knappast vågade taga mig i hand och jag omsorgsfullt måste undvika att i något af stadens hus inträda, anlände vi till fiskläget. Då jag vid ditkomsten märkte, att en del af mina följeslagare voro något bleka i ansigtet, tillsade jag dem att qvarblifva på det så kallade torget och medtog endast stadsläkaren på den fullständiga besigtningsrund jag företog hos de sjuka. Med en hvar af dessa talade jag några hoppets och förtröstans ord; och aldrig har under hela min lefnad någonting för mig medfört en sannare tillfredsställelse än detta besök. De olyckliga sjuka, som visste sig vara inspärrade och trodde sig öfvergifna af alla, började fatta nytt mod, reste sig i sängarna på sina knän, kysste mina händer och tackade Gud, för det att deras landshöfding icke öfvergaf dem i deras elände. Denna dag blef sjukdomens vändpunkt. Den aftog nu vida hastigare än den förut hade tilltagit; och härigenom erhölls ett nytt bevis för den sanning, att vid dylik hemsökelse mod, lugn och tillförsigt äro bland de mest verksammaa hjelpmedlen.

Men ännu ett bevis måste anföras på den oefterrättlighet, som, så snart det var fråga om kolera, denna tid rådde äfven i de mest bildade samhällen. Kristianstad hade spärrat sig med den yttersta noggranhet. Talrika poster af stadens invånare förhindrade med obeveklig stränghet tillträde för en hvar, som ejmed ojäfaktiga sundhetshandlingar kunde visa, att han icke stått i beröring med smittad ort. Detta förhållande var mig väl bekant, men jag förmodade dock, att de beslutande myndigheterna skulle kunna medgifva någon lättnad, då stadens eget bästa så fordrade. Jag var nämligen denna tid ifrigt sysselsatt med upprättande af planer till det skånska jernvägsnätet och hade med landshöfdingen grefve Knut Posse öfverenskommit, att jag för sådant ändamål skulle, åtföljd af min engelske ingeniör, en dag i början af oktober månad infinna mig i Kristianstad, för att på ett der beramadt möte hålla föredrag och utveckla frågan. Saken rörde ingenting mer och ingenting mindre, än huruvida staden Kristianstad skulle i jernvägsnätet intagas eller ej. Emellertid utbröt koleran i Malmö. Jag framstälde derför så väl till Posse som till sundhetsnämdens ordförande, öfversten grefve Alarik Wachtmeister, det förslag att jag skulle resa till den närbelägna Nöbbelöfs gästgifvaregård, dersädes lemna vagn och betjening samt af Posse hemtas och införas till staden. Men äfven dessa oskyldiga fordringar kunde icke beviljas. Jag kom således icke till mötet, och följden blef, att Kristianstad icke intogs i den jernvägsplan, hvaröfver på min framställning den snart sammanträdande riksdagen hade att besluta.

Bland detta års tilldragelser torde jag ej böra förbigå en, som väckte en viss uppmärksamhet. Den sedermera beryktade magister Nils Rudolf Munck af Rosenschöld var denna tid bosatt i Lund och egde derstädes ett boktryckeri, från hvilket utgafs tidningen Fäderneslandet. I denna tidning utgöt han genom hätska och obefogade artiklar sin galla mot allt hvad myndighet hette, dervid ingalunda sparande medlemmarne af den kungliga familjen. Harmen öfver detta hans beteende var allmän, synnerligen bland ledamöterna af Lunds konsistorium, emedan Rosenschöld fortfarande stod inskrifven såsom student vid universitetet. Önskande att på ett eller annat

sätt aflägsna detta för den akademiska ungdomen vådliga föredöme, fattade konsistorium den 22 december 1852 det beslut, att Munck af Rosenschöld skulle från universitetet förvisas. Denne förskaffade sig då en på landets område, men tätt invid gränsen af Lund belägen bostad och fortsatte derifrån både sin boktryckerirörelse och utgifvandet af sin tidning. Nu, och då han icke längre var åtkomlig för deakademiska pedellerna, fattade konsistorium det beslut att anlita konungens befallningshafvande, och öfverlemnade derför genom en sväfvande skrifvelse af den 11 januari 1853 samtliga till målet hörande handlingar, hemställande ärendet till konungens befallningshafvande, för den handräckningsåtgärd, som på denna myndighet kunde bero.

Den då varande driftige och duglige landssekreteraren i Malmöhus län, Bråkenhjelm, hörde till det slags embetsmän af gammalt skrot och korn, som ansågo en landshöfdings första skyldighet vara att meddela exekution, så snart sådan af annan myndighet begärdes; och till följd häraf föreslog han att anbefalla både magistrat och kronobetjening att skyndsamt verkställa den begärda förvisningen. Ehuru mycket jag, såsom nybegynnare, vid denna tid ansåg mig i juridiska frågor böra fästa afseende vid min landssekreterares bestämdt uttalade tanke, sade mig dock mitt sunda omdöme, att det förfaringssätt, han påyrkade, var förhastadt och tillika ej fullt lagligt. Jag vägrade derför att derpå ingå och uppsatte en skrifvelse till rektorsembetet, deri jag fordrade bestämd förklaring, huruvida embetet å konsistorii vägnar önskade handräckning för verkställighet af utslaget, utan afseende derpå att detsamma icke vunnit laga kraft, samt att i sådant fall i hvad mån och huru vidsträckt handräckningen begärdes. Rektor och konsistorium, hvilka ryggade tillbaka för att i dessa hänseenden närmare uttala sig, beslöto lemna min skrifvelse obesvarad; och på sådant sätt förföll saken.

Då emellertid denna relegationsfråga blifvit upparbetad till en "cause célèbre", hvars slut man icke med visshet kunde förutse, meddelade jag i enskilda skrifvelser den af mig tagna åtgärden åt mina båda vänner, justitiestatsministern grefve Sparre och landshöfdingen friherre Kræmer, samt hade den glädjen att mina åtgöranden af båda dessa herrar godkändes. Sparre skref nämligen: "Ditt förfaringssätt i afseende på verkställigheten af relegationsstraffet är i min tanke det både lagligaste och klokaste, som kunnat vidtagas i en sak, der förtrytelsen gifvit anledning till en åtgärd, som väl kan försvaras, men som jag anser hafva varit nyttigare, om den uteblifvit." Kræmer yttrade: "Jag förstår ej, huru din landssekreterare kunnat tillstyrka att lemna handräckning åt konsistorii evasiva begäran om Rosenschöldsfördrifvande från Lund. Det hade haft till följd, att hela ansvaret drabbat konungens befallningshafvande för en olaglig kraftåtgärd."

Min under sommaren 1853 mer än någonsin under hela min tjenstgöring strängt afmätta tid upptogs äfven af flere extra förrättningar, hvilka föranledde en ganska ansenlig tillökning i göromål. Sålunda hade af föregående riksdag anslag blifvit lemnadt till inrättande af en teknisk elementarskola i Malmö. Chefen för civildepartementet, som mycket ifrade för denna fråga, önskade, att jag skulle mottaga ordförandeskapet i dess styrelse. Jag kunde ej vägra att efterkomma hans begäran och erhöll den 29 april 1853 förordnande att denna befattning bestrida. Skolans organisation, antagande af föreståndare, af lärare och lärjungar, samt läsekursernas ordnande m. m. medförde dock vida mera arbete, än jag kunnat föreställa mig.

Efter biskop Tegnérs död hade svenska akademien gått i författning om insamlande af medel för uppresande i Lund af en minnesstod öfver denne vår store siarekung. Akademien hade sjelf ombesörjt stodens modellering och gjutning, men bestyret med fotställning, grundval och uppsättning öfverlemnades åt utsedda komiterade, hufvudsakligen bestående af professorer i Lund. Derjemte anmodade akademien mig att bland dessa herrar föra ordet, ett förtroende, som jag naturligtvis ej kunde afsäga mig. Efter många resor till Lund och vidlyftigare öfverläggningar, än en så enkel fråga syntes erfordra, kom slutligen den vackra bildstoden lyckligt på sin plats, och tiden för dess aftäckning bestämdes till den 22 juni, dagen före den i sammanhang dermed utsatta filosofie-magister-promotionen. Festens högtidligaste ögonblick, då täckelset föll, under den härligaste midsommarsol, glömmes säkert aldrig af dem, som dervid voro närvarande, lika litet som de vackra tal, hvilka utmärkte den derpå följande middagen, deraf vissa, synnerligen professor Hagbergs skål för Tegnériderne, voro verkliga mästerstycken.

Vid Malmöhus läns hushållningssällskaps sammanträde sommaren 1853 utsågs jag enhälligt till sällskapets

ordförande; och jag bibehöll efter förnyade omval denna befattning till december månad 1873, då jag densamma nedlade. Vid derefter följande sammankomst beslöts att tilldela mig sällskapets *stora* medalj iguld, att å bröstet eller om halsen bäras. Öfverlemnandet åtföljdes af en skrifvelse, hvari uttalas, "att medaljen vore ett uttryck af sällskapets stora tacksamhet för det ovanliga nit och det aldrig hvilande intresse, med hvilka herr landshöfdingen under en lång följd af år, såsom dess ordförande, städse ledt sällskapets förhandlingar och öfvervakat dess verksamhet".

Det tillkommer ej mig att i dessa minnesteckningar fälla något omdöme öfver, hvad sällskapet under min tjuguåriga ledning, mindre genom ordförandens än genom sekreterarens och ledamöternas förtjenst, verkat för utvecklingen af Malmöhus läns jordbruk, boskapsafvel och näringar. De förvånande framstegen i dessa hänseenden äro för en hvar synliga, utan att särskildt behöfva påpekas.

Min broder Fredrik gjorde denna sommar i Malmö ett besök, som dock betydligt förkortades genom underrättelsen, att han sent omsider fått kompani vid gardet; och före kolerans uppträdande i residensstaden företogo vi dels med honom, dels ensamma, åtskilliga utflykter till kringliggande herregårdar, bland annat till Vrams Gunnarstorp, dit egaren, ryttmästare Tornérhjelm, samtidigt till ett mycket angenämt möte inbjudit de tre landshöfdingarne i Vexiö, Kristianstad och Malmö. Lifvet i Malmö var under den derefter inträffande sjukdomstiden mycket tyst. Ett kort afbrott häri gjorde mamsell Michals (sedermera fru Michaeli) besök under september månad, på genomresa till Paris, der hon ämnade ytterligare utbilda sin musikaliska färdighet. Detta besök hade troligen under då varande förhållanden obemärkt försiggått, derest jag icke kort förut från teaterdirektören friherre Knut Bonde erhållit ett bref, hvari han, beklagande sig öfver mamsell Michals otacksamhet mot teaterns styrelse, bad mig "icke för mycket visa henne godhet och utmärkelse, emedan hon annars allt för mycket skulle finna framgång på sin oppositionsväg". Baron Bondes beteende fann jag så småaktigt, att brefvet hade en verkan, alldeles motsatt den dermed åsyftade. Jag och min hustru föranstaltade nu en större aftonbjudning för sångerskan, under hvilken hon hänförde samtliga våra gäster, och hvarefter hon påföljande dag hade att glädja sig åt fullt hus på sin konsert.I början af november uppreste jag landvägen med min hustru och dotter till Ferna, hvarest dessa qvarstannade, hvaremot jag för riksdagens öfvervarande fortsatte resan till Stockholm. Till riksdagen drefs jag denna gång icke endast såsom hittills af intresse för landets allmänna angelägenheter, utan äfven och företrädesvis för bevakande af Malmöhus läns bästa, synnerligen i den vigtiga jernvägsfrågan. För denna fråga hade jag lefvat och verkat under nära halftannat år, och jag ansåg densamma för provinsens lifsfråga. Det var nämligen lätt att inse, att det bördiga Skåne i främsta rummet behöfde snabba och förbättrade kommunikationsanstalter, för att lyftas till ett förut ej anadt välstånd. Hvad de allmänna vägarne beträffade, var för dem redan mycket gjordt och mera i görningen. Men äfven om dessa aldrig så mycket förbättrades, förblef dock provinsen i alla fall afsöndrad från hufvudstaden och derintill liggande landskap. Derför voro äfven, på grund af den långa besvärliga landresan, skåningarne med få undantag temligen sällsynta gäster i Stockholm. Det var till Köpenhamn de reste för att förlusta sig; det var der de gjorde sina uppköp, och der hade de långt flere vänner och förbindelser än i den egna hufvudstaden. Anläggningen af en jernväg, utgående från Malmö i riktning mot det mellersta Sverige, skulle verksammare än någonting annat häri åstadkomma förändring samt ytterligare tillknyta bandet mellan moderlandet och de forna danska provinserna. Det var således åt detta håll jag borde rikta min oaflåtliga uppmärksamhet, oaktadt jag väl visste, att många och stora svårigheter mötte genomförandet af en dylik tanke. Att dessa svårigheter kunde öfvervinnas, och att vid 1854 års riksdag anslag slutligen beviljades för södra stambanans påbegynnande -- detta utgör en så vigtig del af min landshöfdingeverksamhet, att det må förlåtas, om denna fråga här möjligen kommer att allt för vidlyftigt utvecklas.

Fullkomligt främmande var dock icke, redan nu, tanken på en jernväg i Skåne. Under åren 1851--52 uppgjorde chefen i södra väg- och vattenbygnads-distriktet, major Beyer, ritningar och planer till en sådan mellan Malmö och Lund. Men oaktadt Beyers redan då egande obestridliga skicklighet, kunde likväl dessa ritningar med dertill hörande kostnadsförslag svårligenläggas till grund för ett dylikt arbetes utförande, förr än de blifvit öfversedda af någon i det speciela jernvägsbyggeriet erfaren ingeniör; och de föranledde således för det då varande icke någon

vidare åtgärd. Jag hemtade dock deraf anledning att, då nu fråga uppstod om dylika anläggningar i en långt vidsträcktare skala, sätta mig i beröring med chefen för väg- och vattenbygnadsstyrelsen, öfverste Sydow, för att inhemta hans råd. Denne förklarade likväl genast, att inga medel funnos till undersökningar, och att svårligen lämpliga svenska ingeniörer stodo att erhålla, hvarför han tills vidare afstyrkte att i ämnet vidtaga några åtgärder.

Det var således tydligt, att ingeniörer måste anskaffas från de länder, der man om dylika bygnader hade nödig erfarenhet, likasom äfven att medel till bestridande af undersökningskostnaderna måste inom provinsen sammanbringas. Min första åtgärd blef derför att undersöka, huruvida inom Malmöhus län intresset för jernvägar verkligen var så stort, att jag, utan att göra fiasko, skulle kunna sätta mig i spetsen för ett dylikt företag, samt om jag i sådant fall kunde hoppas att genom frivilliga sammanskott erhålla de för undersökningar erforderliga medel. Genom samtal med inflytelserika personer ansåg jag mig härom förvissad, och jag beslöt derför att skyndsamt vidtaga åtgärder för ingeniörers anskaffande. Med sir Charles Fox, chef för den bekanta firman Fox, Hendersen et comp. i London, hvilken mot slutet af 1852 i och för gasverks anläggning besökte Malmö, hade jag först härom ett längre samtal, och utvecklade sedermera skriftligen för honom frågans närmare beskaffenhet. Den 12 februari 1853 underrättade mig Fox, att en af hans utmärktaste ingeniörer, Brounger, nyligen anländt till Köpenhamn, och att denne vidare skulle taga saken om hand. Jag besökte Brounger, och han mig, hvarvid den upplysning erhölls, att kostnaden för ritningars och nödiga förslags uppgörande till jernvägar inom Skåne komme att uppgå till omkring 2,000 pund st. Några vidare öfverenskommelser kunde för tillfället icke träffas. Jag ansåg mig dock nu ej längre böra dröja att i frågan höra länets invånare och utlyste följaktligen sammanträden att hållas i Malmö, Ystad och Kjeflinge. Dessa sammanträden, som egde rum i slutet af maj och början af juni månader, bevistades af ett stort antal försaken lifvade personer af alla samhällsklasser. Enhälligt beslöts, att listor skulle utgå för samlande af frivilliga bidrag till undersökningskostnadens bestridande, hvarjemte till interimsstyrelse för frågans vidare handläggning utsågos, jemte mig såsom ordförande och major Beyer såsom sakkunnig person, för Malmötrakten herr F. H. Kockum, för Ystadtrakten kammarherre C. Hallenborg, och för länets mellersta del grefve C. Dücker, hvartill sedermera kom ryttmästare Tornérhjelm för Helsingborg- och Landskronatrakten.

Till den 11 juli 1853 utlystes ett sammanträde i Lund, dels för att sammanjemka de hittills på olika ställen bestämda, något skiljaktiga riktningarna, dels för att besluta om de sammanbragta medlens, då redan uppgående till 16,000 riksdaler banko, ingående i en gemensam kassa, på det desamma för jernvägsplanen i sin helhet måtte kunna användas. Enighet vans i begge dessa afseenden, under förutsättning att ingen af de olika orternas fördelar dervid åsidosattes. Från Helsingborgstrakten hade vid detta möte ombud infunnit sig, hvilka önskade, att den tilltänkta banan skulle erhålla en mera vestlig riktning än den förut i fråga satta, och att ritning till en grenbana från Röstångatrakten till Helsingborg äfven skulle uppgöras. Med anledning häraf, och under förutsättning att nödiga medel till kostnadernas bestridande äfven inom denna ort sammanbragtes, lofvade jag att i Landskrona utlysa ett nytt möte till den 10 augusti, och beslöts dervid, att undersökningar skulle verkställas jemväl för anläggningen af en jernväg från Helsingborg mot Ringsjön, att infalla på de från Malmö och Ystad utgående banor.

Invånarne i en hvar af de kuststäder, som sålunda skulle komma att i jernbanenätet intagas, ansågo af lätt begripliga skäl den stad, som de sjelfva tillhörde, böra företädesvis antagas till utgångspunkt för den blifvande stambanan. Den stora svårigheten vid alla dessa sammanträden var derför att kunna så hopjemka meningarne, att splittring förekoms, på det att alla länets representanter måtte vid den kommande riksdagen såsom en man understödja den motion, som jag ämnade ingifva. Detta ändamål var nu vunnet, sedan man förenat sig om trenne banor, utgående från Malmö, Ystad och Helsingborg, med föreningspunkt i närheten af Ringsjön.Den tidpunkt var således kommen, då jag kunde på fullt allvar gå i författning om antagande af ingeniörer för undersökningsarbetets utförande. Oväntade svårigheter hade i detta afseende mött från ett håll, der jag minst bort blifva derför utsatt. Jag hade nämligen i början af året i detta ämne tillskrifvit grefve Adolf Rosen, som då vistades i London. Rosen lemnade detta bref obesvaradt ända till den 15 maj och underrättade mig då, att han i det närmaste uppgjort en öfverenskommelse med jernvägsfirman Peto, Brassey, Betts et komp., hvarigenom dessa herrar förbundo sig att ofört öfvadt, på egen bekostnad, utföra afvägningar för hela det svenska

jernvägssystemet, således äfven för Skåne. Rosen hemstälde derför, huruvida ej de medel, som han förnummit vara till undersökningar insamlade, snarare kunde hållas tillhanda för andra nyttiga ändamål. I flere påföljande skrifvelser upprepade Rosen dessa sina förespeglingar, likasom äfven sir Charles Napier, öfveringeniör för huset Peto et komp., den 24 oktober från Stockholm tillskref mig ett mycket artigt bref i samma syfte. Lyckligtvis lät jag ej dåra mig af alla dessa sirénsånger. Det var nämligen lätt insedt, att, om äfven Peto hade fullt allvar med sina löften, han dock ej skulle medhinna att före riksdagens sammanträde afsluta de skånska jernvägsundersökningarne, likasom det äfven var antagligt, att grefve Rosen företrädesvis önskade planläggning af sådana banor i mellersta Sverige, som kunde sättas i förening med den af honom omhuldade Köping-Hults-jernvägen. Jag beslöt derför att, med fullkomligt åsidosättande af Rosens framställningar, arbeta på egen hand. Men äfven Fox et Hendersen hade, oaktadt gifna muntliga löften, en tid bortåt lemnat mig obestämda svar, emedan, såsom jag sedan fick veta, Peto föreslagit dessa herrar, att de båda firmorna skulle gemensamt ingå i företaget. Dessutom önskade sir Charles Fox att, såsom ett vilkor för undersökningens företagande, erhålla löfte eller åtminstone förhoppning om företräde vid jernvägsbygnadens slutliga utförande. Härtill svarade jag dock ett bestämdt *nej*. Jag ville sjelf blifva egare till ritningar och kostnadsförslag, med rätt att använda dem efter godtfinnande.

Då så många oväntade svårigheter mötte från de personer, som jag först trott mig böra i denna väg anlita, ansåg jag nödigtatt börja underhandlingar på andra håll, och jag satte mig af sådan anledning, genom sändebudet i Berlin friherre Hochschild, i beröring med preussiske ministern von der Heydt, under hvilken der varande jernvägsbygnader lydde. Von der Heydt upptog ganska välvilligt min förfrågan och gaf förhoppning om nödiga ingeniörers erhållande, men förklarade tillika, att minst sex månader erfordrades för ett dylikt arbetes utförande.

Alla dessa uppskof oroade mig, emedan det var nödigt att så tidigt få undersökningarna verkstälda, att frågan kunde underställas den mot årets slut sammanträdande riksdagen. Jag erhöll derför vid sammanträdet i Landskrona bemyndigande att sjelf eller genom ombud utresa till Tyskland för anskaffande af personer, lämpliga och villiga att det brådskande uppdraget utföra. Innan denna resa hann verkställas, erhöll jag dock bref från sir Charles Fox af den 15 augusti med underrättelse att före månadens slut två af hans ingeniörer, herrar Gisborne och Coghlan, skulle infinna sig i Malmö med nödiga biträden och ställas till mitt förfogande.

Så skedde äfven, och efter åtskilliga öfverläggningar afslöts den 7 september med Gisborne ett kontrakt, hvarigenom han förband sig att, mot en summa af 2,000 pund st., låta undersöka och inom den 12 januari 1854 aflemna planer, sektioner och fullständiga kostnadsförslag å jernvägar, utgående från Malmö öfver Lund och från Ystad öster och vester om Ringsjön till Finjasjön; från Helsingborg till banan vester om Ringsjön, samt från Landskrona till sist nämda bana. Tillika åtog sig Gisborne att, om så påfordrades, mot särskild ersättning af 300 pund st. upprätta ritningar och kostnadsförslag för en jernväg mellan Kristianstad och Finjasjön.

Min ursprungliga plan var att genom samlande af bidrag från alla de södra länen kunna utsträcka undersökningarna ända till Jönköping, och jag sökte dertill uppmana dessa läns höfdingar, hvilka äfven för sådant ändåmäl utlyste sammanträden; men före dessas hållande hade från grefve Adolf Rosen anländt skrifvelser af enahanda innehåll som den nyss omnämda till mig. Rosens bref förfelade icke att vid dessa sammankomster göra åsyftad verkan, och man beslöt derför vid dem alla att tills vidare se tiden an. Genom personligt uppträdande hoppades jagdock att åtminstone i Kristianstad kunna genomdrifva ett annat beslut, men tillträdet till denna stad förvägrades mig, såsom redan nämdt, på grund af den i Malmö utbrutna kolerasjukdomen. Jag var således inskränkt till de medel, som inom Malmöhus län kunnat samlas, men dessa, slutligen uppgående till den betydliga summan af 25,327 rdr bko, voro lyckligtvis tillräckliga för arbetets bedrifvande ej blott inom länet, utan äfven till Vittsjö norr om Finjasjön, alltså till Lagaåns vattenbäcken.

Så snart öfverenskommelsen med herr Gisborne blifvit träffad, började genast undersökningsarbetet och bedrefs med den fart, att fullständig plankarta kunde till mig öfverlemnas före min uppresa till riksdagen; och blefvo derefter under början af år 1854 detaljritningar och fullständiga kostnadsförslag mig i Stockholm tillsända.

Jag har törhända nog vidlyftigt beskrifvit alla de svårigheter, som i början af 1850-talet mötte uppgörandet af

planer och kostnadsförslag till ett jernbanesystem, afseende en enda till arealen icke betydlig provins, men jag vågar dock försäkra, att denna skildring endast ofullständigt återgifver de många motigheter, den oerhörda skriftvexling och den jemna omtanke, som dermed voro förknippade. Framställningen häraf kan vara af intresse vid jemförelse med den lätthet, hvarmed nutiden blott behöfver göra ett upprop, för att se mångfaldiga skickliga ingeniörer ställa sig till dess förfogande, och detta ehuru många stora jernbanor samtidigt byggas och undersökningar på andra håll för dylikt ändamål verkställas.

Genom det ytterst ansträngande arbete, som jag de två senare åren måst underkasta mig, hade mina synorgan blifvit till den grad försvagade, att mitt första besök efter ankomsten till hufvudstaden ställdes till doktor Minton, som förklarade det vara af högsta behof påkalladt, att jag någon längre tid skonade mina ögon. Jag hade till riksdagen medfört två fullmakter, den ena för grefliga ätten nummer 12 Stenbock, att begagna derest man ville insätta mig till ordförande i statsutskottet, den andra för adliga ätten nummer 1,659 Svedenstjerna. Efter sammanträdet med Minton var det naturligt, att jag valde den senare, och jag gjorde det så mycket hellre, som jag icke var rätt nöjd med ställningen, sådan den vid ankomsten för mig uppenbarade sig. Detadliga junkerpartiet hade med högvederbörligt understöd lyckats fatta makten på riddarhuset samt var nu beslutet att sig emellan fördela riksdagens inflytelserikaste hedersplatser. Till ordförande i statsutskottet hade man på förhand utsett friherre Karl Åkerhjelm, fullmäktig för grefliga ätten nummer 8 Oxenstjerna. Ehuru jag icke tillhörde partiet, anmodade man mig dock att uttaga pollett för ätten Stenbock, på det jag skalle blifva andre man i utskottet, och man visade icke ringa missbelåtenhet, då jag vägrade efterkomma denna önskan. I statsutskottet insattes jag dock och erhöll der ordningsnummern 6, hvadan jag således efter all möjlig slutkonst borde vara befriad från att föra ordet på någon af utskottets afdelningar. Olyckligtvis skulle å inkomstafdelningen förekomma den svårlösta skatteförenklingsfrågan, hvars handläggning man nödvändigt ville, att jag skulle åtaga mig. Jag vägrade. Man bad kronprinsen, baron Palmstjerna och grefve Henning Hamilton att söka öfvertala mig, men jag gaf äfven dem afslag på grund af min ögonsjukdom. Slutligen gjorde man inom utskottet en verklig stormlöpning på mig. Ett par ledamöter lofvade att, derest jag ville föra ordet på afdelningen, de skulle i mitt ställe uppläsa alla handlingar; en annan, den utmärkte landshöfdingen i Göteborg O. I. Fåhræus, åtog sig att genomgå och rätta afdelningens betänkanden. Nu blef det för mig omöjligt att längre säga nej, men jag fästade dock vid mitt bifall det vilkor, att jag skulle få förflytta mig på riksgäldsafdelningen, då jernvägsfrågorna, hvilka nu mer än någonsin lågo mig om hjertat, der skulle förekomma. Skatteförenklingsfrågan genomdrefs på riksdagen så, som den inom utskottet blifvit uppgjord, dock icke utan mycket motstånd. På riddarhuset hade jag många och långa strider att för densamma utkämpa.

Konungen ämnade vid denna riksdag aflåta proposition om beviljande af fem millioner rdr bko för påbörjande af en jernbana mellan Göteborg och Stockholm. Det förslag, som jag var beredd att ingifva för de skånska banorna, stod således på visst sätt i strid med regeringens proposition eller kunde åtminstone vid det slutliga afgörandet åstadkomma röstsplittring. Af sådan anledning och då jag förnummit, att man sökt ingifva konung Oskar allvarliga betänkligheter mot detta mitt förehafvande, ansågjag mig genast vid ankomsten till hufvudstaden böra meddela min afsigt, icke blott åt min närmaste chef, civilministern, utan äfven åt hans majestät sjelf. Inför den senare utvecklade jag fullständigt min ställning till frågan och förklarade, på ett undfallande och ödmjukt men tillika mycket bestämdt sätt, att om, såsom man sagt mig, hans majestät ogillade, att dess landshöfding ingaf en dylik motion, vore det min skyldighet att i dess höga händer åter nedlägga den förtroendebefattning, som han godhetsfullt mig anförtrott, men att numera vore det mig omöjligt att rygga tillbaka, samt att jag *måste* väcka motionen och söka på allt sätt verka för dess genomdrifvande. Konungen hade, under det jag sålunda yttrade mig, en mycket högtidlig och afmätt uppsyn, men var dock vänlig. Han sade till och med, att han hade allt skäl att lyckönska sig till det val han gjort af landshöfding i Malmöhus län, samt att, såsom sakerna nu gestaltade sig, han mer än väl insåg, att jag ej kunde underlåta att väcka den af mig tilltänkta motionen, hvarjemte hans majestät förklarade sig vilja taga närmare kännedom af dertill hörande ritningar, då de anländt.

Med anledning häraf anmälde jag mig till företräde en dag i slutet af januari, medhafvande alla till frågan hörande handlingar, men erhöll ett svar, hvarvid jag var föga van: att hans majestät ej hade tillfälle mottaga mig.

Jag förnyade två gånger dessa försök, alltid med samma påföljd, och lät derför utan vidare betänkande utstryka mig på listan bland audienssökande. Ett vandt öga kan lätt på den kungliga omgifningens beteende märka, huru sängkammartermometern står, och jag såg tydligt, att den icke var för mig gynsam. Detta visste jag äfven genom berättelser från andra håll. Beställsamma tungor hade, efter då varande tids åsigter, så länge med konungen talat om det opassande för en i tjenst varande landshöfding att motionera en fråga, som möjligen kunde korsa hans majestäts egna planer, att den ädle och rättänkande konung Oskar äfven sjelf började omfatta samma åsigt och af sådan anledning nu icke ville mottaga mig.

Tagande denna kungliga missbelåtenhet, hvartill jag på intet vis ansåg mig vållande, temligen lugnt och öfvertygad, att det som är rätt äfven slutar med att blifva rätt, väckte jag i en omsorgsfullt utarbetad motion, den 28 december, hosridderskapet och adeln framställning om anläggning af jernväg från den eller de kuststäder inom Malmöhus län, som kunglig majestät ansåge dertill mest lämpliga, till tjenligt ställe vid Vetterns södra strand. Denna motion jemte en karta öfver belägenheten och de föreslagna jernvägssträckningarna lät jag trycka till utdelning på riddarhuset, likasom äfven till andra personer, hvilka kunde vara för frågan lifvade. Jag lät äfven till sakens befordrande införa en och annan artikel i de mest lästa tidningarna och tillskref slutligen vår mest populäre statistiske författare, biskop Agardh, med anhållan att han ville i skrift söka verka för frågans lyckliga lösning. Agardh villfor väl icke min begäran, men svarade mig dock på ett sätt, som kunde vara smickrande för min fåfänga. Han yttrar nämligen, "att han med största nöje genomläst motionen, hvilken särskildt intresserade honom såsom skåning, men att han sannerligen ingenting visste att tillägga, och att det vore alldeles öfverflödigt, om han skulle vilja uppträda efter en så väl utförd framställning".

I de tre ofrälse stånden väcktes samtidigt ej mindre än sju korta motioner i ungefär enahanda syftning som den af mig mera fullständigt afgifna. Med ett ord, frågan förbereddes så klokt som möjligt.

Först den 7 september afgaf statsutskottet i tvänne särskilda betänkanden sina utlåtanden rörande jernvägarne. I det första betänkandet afstyrktes bifall till den af kunglig majestät föreslagna linien Göteborg--Stockholm; i det senare drabbades alla motioner rörande skånska banor af enahanda öde. Jag hade förgäfves inom utskottet kämpat för en motsatt utgång. Det var derför af synnerlig vigt att låta betänkandet åtföljas af en väl motiverad reservation, för att om möjligt verka på riksstånden, då frågan der förekom.

Jag uppsatte en sådan. Men innan densamma befordrades till tryckning, ansåg jag mig, till följd af det spända förhållande, hvari jag blifvit försatt till konungen, hvilken icke enskildt sett mig på mera än sex månader, böra försöka att få derom tala med högstdensamme. Jag reste följaktligen en söndagsmorgon ut till Haga, hvarest hans majestät för tillfället vistades. Vid min begäran om företräde svarade mig spetsigt den tjenstgörande kammarherren -- densamme som under januari månad fleregånger förklarat, att hans majestät icke kunde mottaga mig -- att han knappast trodde konungen på söndagen vara tillgänglig. Temligen allvarsamt yttrade jag nu, att det var hans ovilkorliga pligt att framställa frågan och lemna mig del af hans majestäts svar, samt att, ehuru smärtande det skulle vara, om konungen äfven denna gång icke ville mottaga mig, hufvudsaken dock numera vore, att jag kunde visa, att jag *verkligen sökt hans majestät* för att med honom samtala i ett vigtigt ämne. Kammarherren yttrade vid sin återkomst, halft förvånad, att det skulle glädja konungen att träffa mig. Jag inträdde och sade, att det var mig mer än väl bekant, att hans majestät varit med mig missbelåten, till följd af mina åtgöranden i jernvägsfrågan, men jag erinrade tillika, att högstdensamme vid riksdagens början, då jag för honom anmälde förhållandet, icke deremot gjort några erinringar. *Då* var det mig omöjligt att handla annorlunda än jag gjorde. *Nu* deremot befann sig frågan på en annan ståndpukt. Statsutskottet hade afstyrkt alla anslag. Jag hade mot utskottets utlåtande uppsatt en innehållsrik reservation, hvilken jag bad att få förevisa hans majestät, med förklarande att det för sakens slutliga utgång kunde vara likgiltigt, om denna reservation ingåfves och undertecknades af *mig personligen*, hvilket jag naturligtvis föredroge, eller af någon annan; och jag hade under sådana förhållanden infunnit mig för att fråga, om hans majestät önskade, att mitt namn *icke* skulle blifva under reservationen, och i egenskap af dess författare, synligt.

Konung Oskar, som uppmärksamt afhört mig, svarade med verklig godhet, att han blifvit missledd och derför

oriktigt bedömt hela denna sak, samt att han numera vore öfvertygad om de skånska jernvägarnes stora vigt, icke blott för denna provins enskildt, utan äfven för landet i sin helhet. Han bad mig derför sjelf underteckna min reservation och för öfrigt med samma ifver som hittills arbeta för frågans lyckliga lösning.

Omkastningen i konungens åsigter var ögonskenlig. Han var denna förmiddag ej upptagen af andra göromål, hvarför jag temligen länge hos honom qvarstannade; och under hela denna tid sökte han genom mycken välvilja godtgöra den ovänlighet, som han under nära två tredjedels år låtit komma mig till del. Hvad som dervid mest gladde mig var, att denna välvilja, förhvars återvinnande jag icke tagit ett enda förödmjukande steg, var uppriktigt menad. Det dröjde ej heller länge, förr än ett offentligt bevis derpå lemnades mig, då konungen den 18 december utnämde mig till kommendör af nordstjerneorden, en utmärkelse, hvarmed då ej slösades så mycket som under senare tider. Excellensen Sparre yttrar härom i det lyckönskningsbref, han dagen efter ordenskapitlet tillskref mig: "den utmärkelse hans majestät tilldelat dig var så mycket mera distinguerande, som det skett framför *flere* äldre landshöfdingar."

Jernvägsbetänkandena företogos till behandling den 22 och 23 september. Frågan om Göteborgs--Stockholms-linien återremitterades af alla fyra stånden, den rörande de skånska banorna endast af prester och borgare. Hos adeln stred jag förgäfves för återremiss. Utskottets afstyrkande betänkande blef der godkändt, ehuru endast med sju rösters majoritet; och dertill voro mina egna hemma varande landsmän, de skånska herremännen, ensamt orsaken. Jag hade skrifvit till flere bland dem med anmodan att resa upp till Stockholm för att biträda mig, men de hade alla de obotfärdigas förhinder och lemnade mig i sticket.

Ställningen syntes nu för skånska jernvägsfrågan förlorad vid denna riksdag, helst då efter en så lång frånvaro min återresa till länet var af högt behof påkallad och det således blef mig alldeles omöjligt att i statsutskottet öfvervara frågans förnyade behandling. Men jag hade der trogna hjelpare i då varande majoren D. G. Bildt samt prostarne Berlin och Holmberg från Skåne, med hvilka jag flitigt skriftvexlade. Dessa herrar lyckades att inom utskottet genomdrifva den öfverenskommelse, att af de fem millioner riksdaler banko, som kunglig majestät äskat, fyra anslogos till Göteborgs--Stockholms-linien och en till den från Malmö utgående banan; och det sålunda uppgjorda förslaget godkändes af riksdagen den 1 november, då jag åter der instält mig. Härigenom var saken vunnen, ty, huru obetydligt en millions anslag än var, blef dock frågan om en stambana med Malmö såsom utgångspunkt derigenom betryggad.

Bland de många vigtiga ämnen, som på riddarhuset förekommo, torde äfven böra nämnas slutliga behandlingen den 15 februari af ett från föregående riksdag hvilande förslag till representationsförändring och till upphörande af adelns personligasjelfskrifvenhet, hvilket, ehuru år 1850 godkändt, nu af en öfvervägande majoritet afslogs. Vid protokollets justering den 22 mars afgaf mot detta beslut friherre C. O. Palmstjerna en väl skrifven reservation, som biträddes af ganska många ledamöter och hvari äfven jag instämde. Jag hade kommit upp till hufvudstaden i akt och mening att skona mina ögon, men denna föresats kunde ej genomföras. Det var tvärtom den sträfsammaste riksdag, hvari jag deltagit, hufvudsakligen genom utskottsarbete, men äfven i ståndet, hvars protokoll utvisa, att jag på riddarhuset afgaf 240 yttranden. Jag lyckades äfven att hos adeln förvärfva ett ganska stort inflytande i alla de frågor, som ej rörde Skåne, men när dylika förekommo, stod jag öfvergifven af provinsens hemma varande adel och tappade merendels i voteringarna. En annan för landet mycket maktpåliggande fråga, som vid denna riksdag fick sin lösning och i hvars afgörande jag lifligt deltog, var den nya bränvinslagstiftningen, hvilken med ens tillintetgjorde de förderfliga småpannorna.

Nu upplefde vi ett par glada och bekymmerfria år i Malmö. Vi höllo ett godt men icke öfverflödigt hus, hvarest gäster så väl från staden som landet ofta sågos på middagar och alltid voro välkomna om aftnarne. Sommaren 1855 hade vi den glädjen att mottaga besök, först af min svärmor och sedan af min broder; och dels i sällskap med dem, dels sedermera på egen hand, företogo vi en mängd utflykter till länets vackra herrgårdar och deras gästfria egare. Hvad som dervid i hög grad gladde mig, det var den oförstälda välvilja, som visades både mig oeh min hustru, och det erkännande, som började komma mig till del för mina bemödanden att befordra länets bästa. Föga fästade jag mig vid, hvad i detta afseende vid en mängd olika tillfällen personligen till mig yttrades, ty

sådant kunde vara förestafvadt af artighet och inställsamhet, men jag kunde deremot icke underlåta att i viss mån lemna uppmärksamhet åt uttalanden i bref från aflägset boende gamla vänner eller en och annan af provinsens aktade personligheter. Bland de många dylika vitnesbörd, som jag bevarat, ber jag att här få åberopa endast några få. Så yttrar den frejdade professor *Sven Nilsson* 18 15/4 55, "att han öfverlemnar sin fiskfauna såsom ett ringa vedermäle af den högaktning äfven han delar för den upplyste länsherre, som redanutverkat och uträttat så mycket godt och nyttigt för den landsort, som har den lyckan att ega honom till styresman". Kammarherren grefve *Corfitz Beck-Friis* d. ä. skrifver i november 1854: "Välkommen hem efter väl afslutadt arbete! Som skåning hade jag bort personligen aflägga äfven min uppriktiga tacksägelse för ditt sträfvande för provinsens väl, som så väl tycks hafva lyckats, och som jag är öfvertygad *hvar och en inom provinsen* lika med mig erkänner. En framtid skall, enligt min tanke, erkänna, att du förstått se framför din tid." Landshöfdingen baron *Kræmer* skrifver 18 17/1 56: "att jag i dina egenskaper anade en utmärkt driftig höfding, är numera icke hos mig -- och ännu mindre hos dina länsbor -- en aning, utan verkligheten står i öppen dag. Jag lyckönskar dig af hela mitt hjerta till väl förtjent aktning och tillgifvenhet och hoppas, att du ännu länge må få lefva och verka i samma ädla syftning."

Åberopandet af dessa uttalanden kan måhända förefalla löjligt. De äro dock här intagna, icke för att pråla med någon barnslig fåfänga, men såsom ett bevis derpå, att den välvilja, hvarmed jag af mina länsbor omfattades, ålade mig såsom oafvislig pligt att ej lyssna till det erbjudande af en statsrådsbefattning, som kort derefter gjordes mig.

Jag hade under de närmast föregående fyra åren genom öfverhopande arbete blifvit så ansträngd både till kropp och själ, att ett verkligt behof af hvila för mig förefans. Nu, under åren 1855--56, förelågo, om jag undantager förberedelserna till ett blifvande landtbruksinstitut, inga nya större organisationsfrågor. Jag kunde således uteslutande egna mig åt landshöfdingetjenstens skötande; och dertill hörande göromål voro ej vidlyftigare, än att jag snart återhemtade både helsa och krafter. Med arbete på landskansli och landskontor sysselsatte jag mig dessa år ganska allvarligt och förrättade derjemte åtskilliga bevillningstaxeringar både i stad och på landsbygd -- allt för att närmare sätta mig in i tjenstens olika delar. Tillika egnade jag mycken uppmärksamhet åt fögderiernas inre förvaltning. Tack vare de skickliga kronofogdar, som under min företrädares tid blifvit tillsatta, voro inga svårare anmärkningar att i detta hänseende göra, men mera enhet fordrades, och i vissa fall äfven mera ordning. De tillåtna krogarnes antal var för stort, ochlönkrögeri utöfvades på icke få ställen. Nödiga inskränkningar i dessa hänseenden började, men kunde endast småningom genomföras. Äfven vid beväringsmönstringar egde bränvinssmugling rum. Detta oskick afskaffades dock snart. Både före och efter mönstringen genomgick jag alltid med mycken uppmärksamhet det uppstälda beväringsmanskapets led, för att tillse huruvida någon af ynglingarne var berusad. Inträffade sådant, tilltalades allvarligt icke blott den felande, utan äfven fjerdingsman och länsman, hvarjemte laga åtal ej sällan anbefaldes; och på sådant sätt lyckades jag ganska snart bringa det derhän, att på landsbygden aldrig något fylleri vid dessa tillfällen förspordes, och att i städerna dylika förseelser blefvo ganska sällsynta.

I egenskap af gammal militär van vid punktlighet, har jag under min tre- och tjuguåriga landshöfdingetid *aldrig* vid ett utlyst sammanträde låtit en enda minut vänta på mig, och följden blef, att alla underlydande lärde sig att med största noggranhet taga tiden i akt.

Vägbesigtningar förrättades fortfarande af mig personligen, och så väl vid dessa som andra tillfällen, då jag sammanträffade med högre eller lägre kronobetjening, lät jag denna noggrant redogöra för tillståndet inom dess områden, likasom den äfven då fick stå till ansvar för en eller annan hos mig anmäld oordning. Derjemte vinlade jag mig synnerligen om att bibringa länsmanskorpsen den hållning och disciplin, hvarförutan det var omöjligt fordra, att densamma skulle kunna utöfva nödigt inflytande inom sina distrikt.

Bland de mycket arbete medförande bestyr, som för 25 år sedan ålågo länsstyrelserna inom de forna danska landskapen, kan nämnas uppsigten öfver kyrkor, kyrkokassor och kyrkohemman. Men dertill måste, synnerligen inom Malmöhus län, läggas vården öfver samtliga så kallade hospitalsegendomar, af hvilka några äro rätt

betydliga hemman, andra deremot mindre jordlotter och gatehus, men som sammanlagdt uppgå till ett antal af icke mindre än 104 stycken. Den afkastning, som i början af 1850-talet af dem tillföll hospitalskassan, var i förhållande till värde och jordrymd föga betydlig och derjemte i hög grad ojemn, derigenom att för några få af dessa hemman erlades temligen betydliga arrenden, hvaremot det stora flertalet innehades påmycket låga vilkor. Utarrenderingen berodde till stor del på hospitalsysslomannen, till följd hvaraf åtskilliga missbruk uppstodo. En förändring i detta hänseende var således af stort behof påkallad, men svårigheten var att inleda frågan. Detta skedde derigenom, att några af de hospitalhemmans-innehafvare, som voro jemförelsevis högt betungade, förmåddes att hos kunglig majestät göra anhållan, att vid dylika hemmans framtida utarrendering måtte få förfaras på sätt, som för kungs- och kungs-ladu-gårdar var föreskrifvet. Ålagd att häröfver yttra mig föreslog jag, att för bestämmande af de maximi- och minimiafgifter, som vid blifvande arrendeauktioner borde hospitaljorden åsättas, en allmän uppskattning af densamma skulle verkställas af en inom orten boende godsegare, biträdd af landtmätare, hospitalsyssloman och vederbörande kronofogde, hvilket förslag af serafimergillet tillstyrktes och af kunglig majestät godkändes.

Sedan sättet att tillvägagå sålunda var bestämdt, återstod att utfinna en för oväld, sakkunskap och obestridt anseende bland allmogen känd större godsegare, som vore villig att åtaga sig detta mödosamma uppdrag. Lyckligtvis fans en sådan att tillgå i kammarherren Karl Hallenborg, en af dessa sällsynta persöner, som, utan att ifrågasätta egna fördelar, städse befinnas villiga att biträda vänner och närboende vid förvaltningen af deras egendomar eller skötseln af deras penningeangelägenheter, och som derjemte aldrig tveka att åt sträfsamma kommunala bestyr offra både tid och omtanke.

Hallenborg åtog sig detta uppdrag, hvilket endast i undersökningar å stället af de olika hemmansdelarne erfordrade mera än en månads tid, och som fullgjordes på ett så fullständigt och samvetsgrant sätt, att alla parter dermed blefvo belåtna. De förslag till minimi- och maximiafgifter, som af Hallenborg uppgjordes och som sedermera städse blifvit följda, hafva i ganska väsentlig mån höjt serafimergillets inkomster utan att för arrendatorerna vara betungande.

Fördelarne af detta utarrenderingssätt föllo snart så i ögonen, att kort derefter ungefär enahanda åtgärder föreslogos och af kunglig majestät den 17 november 1859 bestämdes för Lunds domkyrkas under full eganderätt innehafvande hemman och lägenheter; och hafva derigenom domkyrkans inkomster så betydligtökats, att man, utan understöd af statsmedel, kunnat till väsentliga delar ombygga denna härliga katedral, det södra Sveriges äldsta och mest beryktade minnesmärke.

Att under denna tid den politiska ställningen äfven i Skåne ådrog sig mycken uppmärksamhet behöfver ej nämnas, synnerligen efter det kännedom vunnits om innehållet af den så kallade novembertraktaten mellan Sverige-Norge å ena samt vestmakterna Frankrike och England å andra sidan. Derigenom förband sig den först nämda parten icke blott att till Ryssland ej afstå eller tillåta detta rike att besätta någon del af dess område eller der begagna bete, fiske m. m., utan äfven att, om sådant sattes i fråga, delgifva detta förhållande åt den andra parten, som då vore skyldig lemna stridskrafter till lands och vatten, tillräckliga att, jemte egen stridsmakt, motstå Rysslands anspråk eller angrepp.

Redan före kungörandet af denna mycket betydelsefulla traktat hade förhållanden inträffat, som gåfvo rikt ämne till politiskt kannstöperi.

I början af april månad 1855 besökte en engelsk eskader under befäl af kapten Yelveston Malmö redd och begaf sig derifrån till Landskrona, hvarest densamma många dagar uppehöll sig och rönte mycken gästfrihet.

General Canrobert, franske kejsarens utomordentliga sändebud, hvilken i och för novembertraktaten haft en särskild beskickning till Stockholm, tog på sin återresa, beledsagad af då varande kammarherren Oskar Björnstjerna, vägen öfver Helsingborg. Underrättelse om den för ett neutralt folk nästan allt för betydelsefulla hänförelse, hvarmed Canrobert i Stockholm blifvit mottagen, hade genom tidningarna blifvit spridd; och ett så lifaktigt samhälle som Helsingborgs stad ville naturligtvis icke gifva hufvudstaden efter. Vid ditkomsten den 23 november 1855 på aftonen mottogs derför Canrobert af regementsmusik, som spelade "Partant pour la Syrie",

samt af stadens alla sångföreningar; hvarjemte vid intåget gator och öppna platser voro på det festligaste upplysta. Äfven följande förmiddag, sedan Canrobert hos generalen grefve von Essen intagit frukost, hyllades han vid afresan ytterligare genom musik och hurrarop. Med ett ord,äfven i det lugna Skåne hade man mångenstädes lyckats gifva sinnesstämningen en ganska anti-rysk riktning.

Öfverallt inträffade, till följd af denna stämning och sedermera inträdda krigsförhållanden, en betydlig stegring på alla lefnadsförnödenheter. Särskildt ansågos de betydliga uppköp, som för engelska och franska flottornas räkning inom Sverige verkställdes, vara dertill vållande. Härtill sällade sig äfven arbetsbrist för den lösa befolkningen, hvaraf i en del af länets städer föranleddes oordningar, hvilka dock snart stillades. Derjemte sökte man öfverallt att, dels genom soppkokningsanstalter, dels genom anordnande af allmänna arbeten, komma de behöfvande till hjelp; och följden häraf blef, att ingenstädes några allvarligare oroligheter förekommo.

*

VII.

Landshöfdingetiden.

(1856--1858.)

Befallning att uppresa till hufvudstaden. Konungen erbjuder mig civilportföljen. Svårighet att neka. Med kronprinsens tillhjelp lyckas jag undandraga mig förtroendet. Välvilliga och smickrande utlåtanden i tidningar och bref. Utflygt till Norge. Förberedande åtgärder för landtbruksinstituts åvägabringande. Riksdagen 1856--1857. Öppnandet af jernvägen Malmö--Lund. Invigningen af Malmö skeppsdocka. Karl Hermanssons bröllop. Penningekrisen. Skånes banks bekymmersamma ställning. Banken räddas genom finansminister Gripenstedts beslutsamma åtgärder. Gripenstedts omdöme om bankförvaltningen. Utflygter under sommaren. Ordnande af Alnarps landtbruksinstitut. Mig lemnad hedersgåfva vid södra stambanans öppnande till Höör. Vägrad tillåtelse att densamma mottaga. Storkors af nordstjerneorden. Sista besök hos konung Oskar.

Den 22 april 1856 började jag årets beväringsmönstringar och hade nyss slutat den första af dessa förrättningar, vid Klörups 2 mil från Malmö belägna gästgifvaregård, då till min stora förvåning ett ilbud bragte mig ett bref från min hustru, hvilken jag några timmar förut lemnat i Malmö. Brefvet innehöll ett telegram, som hon erhållit med tillsägelse, att det vore högst angeläget

VII.

Landshöfdingetiden.

(1856--1858.)

Befallning att uppresa till hufvudstaden. Konungen erbjuder mig civilportföljen. Svårighet att neka. Med kronprinsens tillhjelp lyckas jag undandraga mig förtroendet. Välvilliga och smickrande utlåtanden i tidningar och bref. Utflygt till Norge. Förberedande åtgärder för landtbruksinstituts åvägabringande. Riksdagen 1856--1857. Öppnandet af jernvägen Malmö--Lund. Invigningen af Malmö skeppsdocka. Karl Hermanssons bröllop. Penningekrisen. Skånes banks bekymmersamma ställning. Banken räddas genom finansminister Gripenstedts beslutsamma åtgärder. Gripenstedts

omdöme om bankförvaltningen. Utflygter under sommaren. Ordnande af Alnarps landtbruksinstitut. Mig lemnad hedersgåfva vid södra stambanans öppnande till Höör. Vägrad tillåtelse att densamma mottaga. Storkors af nordstjerneorden. Sista besök hos konung Oskar.

Den 22 april 1856 började jag årets beväringsmönstringar och hade nyss slutat den första af dessa förrättningar, vid Klörups 2 mil från Malmö belägna gästgifvaregård, då till min stora förvåning ett ilbud bragte mig ett bref från min hustru, hvilken jag några timmar förut lemnat i Malmö. Brefvet innehöll ett telegram, som hon erhållit med tillsägelse, att det vore högst angeläget och borde tillställas mig, hvarhelst jag än befann mig. Det var från chefen för konungens enskilda byrå grefve Erik Lewenhaupt af den 21 april och lydde sålunda: "Konungen, som vill tala med landshöfdingen, önskar, att tit. måtte med första ångbåt begifva sig hit, hvarest vistandet ej behöfver beräknas till mer än 3 à 4 dagar." Efter att hafva uppdragit åt den på stället varande chefen för södra skånska infanteriregementet, Åberg, att i mitt ställe beväringsmönstringarna förrätta, återvände jag till Malmö, derifrån resan till Stockholm den 24 april företogs med ångfartyget Göta. Under färden till hufvudstaden hade jag godt tillfälle att öfverväga betydelsen af telegrammet, och ju mera jag tänkte derpå, dess mera föreföll det mig troligt, att anledningen ej kunde vara någon annan än hans majestäts beslut att erbjuda mig en plats vid dess rådsbord. Men i samma mån jag derom blef öfvertygad, i samma mån stegrades äfven min föresats att ett sådant erbjudande afböja. Skåne var mig numera så kärt; dess invånare hade visat mig så mycken tillit, och jag hade der börjat så många saker, som kräfde en omsorgsfull vård för att ändamålsenligt fullbordas, att jag hvarken kunde eller borde lemna min der varande verksamhet. Fast besluten att handla i denna syftning, landsteg jag den 27 april på förmiddagen vid Stockholms skeppsbro och gick genast i resdrägt upp till slottet för att anmäla min ankomst. Jag blef ögonblickligen anbefald att till konungen inträda, och min förmodan besannades, då hans majestät utan allt omsvep förklarade, att han utsett mig att mottaga civilportföljen efter J. F. Fåhærus, som länge anhållit att derifrån blifva entledigad. Jag hade nu att under tvänne timmar bestå en af de svåraste strider jag någonsin utkämpat. Konung Oskar sökte att punkt för punkt vederlägga de skäl jag androg för min vägran. Han erbjöd mig att låta landshöfdingebeställningen i Malmöhus län stå obesatt för min räkning, och, om en dylik åtgärd *då* varit lika vanlig som nu för tiden, hade jag troligen måst gifva vika. Men detta konungens förslag var en fullkomlig nyhet, och jag var förvissad, att jag skulle, inom en ej aflägsen tid, blifva tvungen att afträda från länsstyrelsen, derför att en så maktpåliggande tjenst hvarken borde eller kunde länge skötas på förordnande. Konungen ordade vidare med mycken vältalighet om de kraf fäderneslandet har på en hvar af sina söner, och han slutade med det yttrande, att en undersåte, synnerligen då han var tjensteman, icke hade rätt att säga nej, då hans konung ansåg honom passa för en vigtig plats och, såsom nu, *bad* honom att densamma mottaga. Jag hade småningom blifvit bragt ur den ena försvarsställningen efter den andra och var nära att blifva besegrad, då jag slutligen måste låta mina dåliga ögon såsom reservtrupper rycka fram i elden. Jag berättade oförbehållsamt, huru genom de senare årens ansträngningar dessa blifvit till den grad försvagade, att doktor Minton ålagt mig att på det sorgfälligaste akta dem, och tillade, att jag, äfven ur denna synpunkt, omöjligen kunde stå ut med det öfverhopande arbete, som ett öfvertagande af civildepartementet skulle medföra. Konungen tycktes ej vilja sätta tro till detta, dock fullt sanningsenliga skäl, ålade mig att rådfråga hans egen lifmedikus Lundberg samt att mera noga öfverväga saken och om tvänne dagar återkomma för att afgifva ett bestämdt svar. Slutligen förklarade hans majestät, att kronprinsen och excellensen Sparre voro de enda personer, som hade kännedom om det nu tagna steget, hvarför hans majestät önskade, att jag icke skulle derom meddela mig med någon annan. Häruti lyckades jag dock utverka ändring i afseende på min närmaste chef, statsrådet Fåhræus, hos hvilken jag nödvändigt måste anmäla min ankomst.

Vid utträdandet från konungen var jag visserligen lika bestämd som förut att icke mottaga det mig nådigst erbjudna förtroendet, men svårigheten var att på ett sådant sätt kunna afgifva det nekande svaret, att hans majestät icke deraf sårades. Dertill måste kronprinsen och excellensen Sparre vara mig behjelpliga, hvarför jag så

skyndsamt som möjligt besökte dem båda och erhöll deras löfte att för mig göra hvad de förmådde. Detta löfte uppfylde de äfven samvetsgrant, ty då jag två dagar senare instälde mig hos konungen, mottog högstdensamme med långt mera saktmod och lugn, än jag hade väntat, förklaringen, att jag stod fast vid mitt redan förut tillkännagifna beslut, och han afskedade mig till och med på det mest godhetsfulla sätt, jag kunde önska.

Ett eget förhållande vid hela denna underhandling var, att chefen för civildepartementet, densamme som jag bort efterträda, blifvit derom lemnad i fullkomlig okunnighet. Då jag instälde mig hos honom för att anmäla, att jag på konungens befallning infunnit mig, och att hans majestät erbjudit mig civilportföljen, blef han gladt öfverraskad; men då jag tillade, att jag vägrat densamma mottaga, förbyttes glädjen i verkligt missmod, emedan, såsom Fåhræus yttrade, konungen under flere månader lofvat honom befrielse från sitt ansträngande kall, så snart högstdensamme lyckats finna en efterträdare, med hvilken han kunde vara belåten; och genom min vägran måste ännu någon tid denne departementschef fortfara med den arbetssamma tjenst, som han redan under nio år bestridt.

I Stockholm egnade jag ytterligare några dagar åt min ålderstigna moder och åt mina der varande syskon samt återvände derefter öfver Ystad till Malmö. Dit anlände jag den 11 maj, synnerligen glad att hafva kunnat på ett så lyckligt sätt komma ifrån statsrådstaburetten; och denna glädje ökades ännu mera på grund af den tillfredsställelse, hvarmed man efter hemkomsten öfverallt helsade mig åter välkommen till Skåne.

Min hustru tillskref mig redan dagen efter min uppresa till hufvudstaden, att de många, som vid stranden samlats för att taga farväl, allmänt beklagat min affärd, derför att de, anande anledningen till densamma, hyste den öfvertygelse, att jag ej skulle slippa från det öde, som var mig tillämnadt. Samma åsigt uttalades af flere bland provinsens tidningar i artiklar, hvaraf det må tillåtas mig att här afskrifva en, införd i det af den aktade magister Cronholm utgifna bladet Snällposten:

"Herr landshöfdingen och kommendören von Troil har i dag med ångfartyget Göta afrest till Stockholm. Anledningen till denna hastigt påkomna resa är oss obekant, men gissningsvis hafva vi från flere håll hört den förmodan uttalas, att herr landshöfdingen möjligen skulle erbjudas någon statsrådsplats, enär man tror, att en eller flere af de nu varande statsråden komma att snart afgå. Huruvida denna förmodan är riktig, kunna vi ej veta, men opinionen på stället har velat gifva saken en dylik tolkning, och från alla håll höras redan uttryck af saknad vid tanken på, att länet skulle förlora en styresman, som i så hög grad tillvunnit sig kärlek och förtroende och af hvars insigter och ovanliga förmåga länet har att hoppas en lefvande framtid. Under de år herr landshöfding von Troil har varit styresman för Malmöhus län, har herr landshöfdingen med nit och kraft gripit in i sin förvaltnings alla grenar, påbörjat nyttiga företag och förstått att gifva fart åt en vaknande public spirit. Det vore en stor förlust, om denna påbörjade verksamhet skulle afbrytas. Vi hafva landshöfdingen von Troil att tacka för den förbättring i våra kommunikationsanstalter, som redan egt rum genom påbörjad jernväg och makadamiserade vägar, men för fortsättningen hvaraf ännu mycket behof göres af hans omtanka och nit. Enahanda förhållande är äfven i flere andra hänseenden, hvaribland vi vilja nämna den gagneliga riktning herr landshöfdingen gifvit åt hushållningssällskapets verksamhet, och omsorgen för förbättringen af våra kustbors ställning, som i hög grad påkallar verksamma åtgärder, och hvarvid herr landshöfdingen påbörjat en reform i fiskerierna, som det vore till lycka om den finge fortsättas. Malmöhus län är rikt både på folk och ekonomiska resurser, och den styresman, som förstår att inverka på dessa krafter, har också funnit vägen, som leder till landets välstånd, till allmän och enskild lycka och framgång. Det torde måhända icke vara en efterträdare gifvet, att så kunna tillvinna sig alla

samhällsklassers förtroende, som det lyckats länets nu varande styresman både bland städernas invånare och landets allmoge, och genom detta förtroende är herr landshöfding von Troil också i tillfälle att kunna uträtta vida mer, än mången annan skulle kunna göra. Vi tvifla icke på, att herr landshöfding von Troil skall värdigt fylla en plats inom hans majestäts statsråd, men vi tro oss icke böra fördölja den opinion, som dessa senaste dagar från många håll låtit sig höra, att länets invånare skulle hafva ökad anledning till tacksamhet mot hans majestät konungen, om länet finge bibehålla herr landshöfding von Troil vid den verksamhet, som han med så mycken framgång och lycka har påbörjat, och hvaraf man för framtiden med skäl gör sig så många förhoppningar."

Jag vill ej åberopa flertalet af den stora mängd skrifvelser i ungefär enahanda syftning, hvilka samtidigt kommo mig tillhanda från personer af *alla* samhällsklasser, men det må dock tillåtas mig att af dem antyda tvänne, derför att de utgått från ett par af de stora jordegarne, hvilka snällpostartikeln undviker att särskildt omnämna. Redan i Stockholm mottog jag bref från baron C. A. von Nolcken på Jordberga, hushållningssällskapets forne ordförande samt den bland länets possessionater, som dittills mer än någon annan stått i spetsen för framåtgåendet och derför vid denna tidpunkt törhända var den mest inflytelserike bland dem alla. Han skrifver den 30 april: "Din hastiga uppresa till Stockholm har försatt länet i den största oro och förskräckelse. Man fruktar att mista sin älskade, förträfflige höfding, och det är ej underligt, att ovissheten härom sprider allmän sorg. Jag tröstar mig dock med det hopp, att du sjelf har funnit, att du passar så väl på den plats, som du innehar, och vet dig der kunna uträtta så mycket godt och vigtigt samt skörda så många tusendes tacksamhet och välsignelser, att det är synd att öfvergifva dem. Och om konungens rådsbord och hufvudstaden skulle ega något lockande, så torde dock detta icke förslå emot att sjelf vara konung i Malmöhus och der skörda folkets kärlek till belöning. Välkommen derför åter att förblifva hos oss såsom vår höfding! Gud välsigne dig!" Likaså skrifver den 18 maj, kort efter min hemkomst, då varande ryttmästaren Rudolf Tornérhjelm: "Med sann glädje erfar jag, att du hemkommit *segrande*, och att vi få behålla dig och du får fortsatt verka i det kall, der du redan förvärfvat dig allas aktning och förtroende. Du kan der göra mera nytta och förvärfva dig ett minne, större och tacksammare än på den löst stående taburetten."

Om äfven största delen af hvad som innehålles i dessa tryckta och skrifna uttalanden afräknas såsom möjligen härflytande från ögonblickets vänliga ingifvelse, så återstår dock alltid tillräckligt för att visa, att jag handlade rätt, då jag så väl nu afböjde alla konung Oskars försök att införa mig på en ny bana, som äfven några år senare konung Karl XV:s till mig gjorda likartade framställning. Den mig visade välviljan blef emellertid en ny sporre att, så länge mina krafter det medgåfvo, egna alla bemödanden åt det läns bästa, hvars styrelse blifvit mig anförtrodd. Men jag sökte tillika att ej låta hänföra mig af densamma, och jag tror, att jag deruti lyckades, tack vare mitt forna deltagande i det offentliga lifvet, der beröm och klander så ofta vexla, och der man således lär sig uppskatta den rätta halten af så väl det förra som det senare.

Sommaren 1856 tillbragte min hustru med sin fader sex veckor på Särö, der äfven jag gjorde ett par korta besök. Tiden mellan dem användes, dels att med öfverste Ericsson under två dagar taga noggrann kännedom om de pågående jernvägsarbetena mellan Göteborg och Alingsås, dels till en utflykt i Norge. Vägen dit togs öfver Fredrikshall, hvarest kommendanten general Michelet särdeles vänligt mottog mig och förevisade den vackra Tistedalen. Till Kristiania anlände jag den 23 juni under pågående trävarumarknad och hade troligen fått en mycket ledsam midsommardag, om ej kronprinsen Karl, som med familj vistades i Norge, haft den godheten taga mig med till Oskarshal. Här pryddes af kronprinsessan och hennes damer en ståtlig midsommarstång, kring hvilken dansades med lust och gamman, och här fördes hela dagen ett gladt och okonstladt hemlandslif. Efter att

hafva besett Kristianias närmaste omgifningar och på jernväg gjort en utflykt till Eidswold, återvände jag till Skåne. Här hade jag stämt möte med danske fiskeridirektören Heins, med hvilken jag företog en resa till länets nordligare fisklägen, för att bättre ordna derstädes brukliga fiske- och insaltningssätt. Jag hade af Heins väntat mycken nytta, men fann snart, att han var en opraktisk förslagsmakare. Vinsten af hans besök i Skåne och af de icke obetydliga medel, som hushållningssällskapet för detta ändamål anslagit, blef derför ingen. Det var först mot slutet af min landshöfdingetid och under ledning af den svenske fiskeriintendenten Widegren, som några verksammare åtgärder kunde i detta hänseende vidtagas.

Från det ögonblick jag mottog landshöfdingebefattningen inom Malmöhus län föresväfvade mig tvänne mål, för hvilkas uppnående jag oaflåtligen borde sträfva. Det ena var förbättringen af kommunikationsväsendet; det andra inrättandet af ett högre landtbruksläroverk, till förebild för jordbruket och till djurafvelns lyftning och förbättring. Väl fans redan, likasom inom de flesta andra län, en lägre landtbruksskola vid Orup, men der utbildades endast rättarelärlingar. Hvad som deremot i det södra Sverige saknades var en läroanstalt, vid hvilken det vetenskapliga åkerbruket kunde teoretiskt och praktiskt meddelas bildade ynglingar, och hvars jordbruk och djurafvel kunde med tiden så uppdrifvas, att de tjenade till förebild för ortens landthushållare. Detta ämne bragte jag ofta på tal vid de tillfällen, då jag med länets större jordbrukare sammanträffade, och fann med glädje, att deras tankar länge varit riktade åt samma håll. För att vinna framgång åt denna fråga, som kräfde betydliga penningeanslag, måste dock densamma framstå såsom en angelägenhet af vigt för hela den södra delen af landet -- icke endast för provinsen Skåne. I sådan syftning öfverenskoms om sakens bringande å bane vid det år 1855 under landshöfdingen baron Kræmers ordförandeskap i Upsala församlade allmänna sjunde svenska landtbruksmötet, hvilket senare äfven till kunglig majestät aflät framställning om inrättande i södra Sverige af ett nytt landtbruksinstitut. Denna mötets skrifvelse remitterades den 27 mars 1856 till mitt utlåtande med föreskrift, att jag borde undersöka, huruvida någon för sådant ändamål passande egendom kunde vara att tillgå, samt i sådant fall afgifva förslag i afseende på de åtgärder och kostnader, som erfordrades för ött dylikt läroverks inrättande och underhållande.

Långt förut hade jag, gemensamt, med åtskilliga af de possessionater, som voro ledamöter af skånska hushållsföreningen, gjort försök i enahanda riktning, genom att hos kunglig majestät begära upplåtande för ändamålet af en del jord under Dalby och Flyinge kungsgårdar. Detta förslag strandade dock på grund af stuteristyrelsens deremot gjorda invändningar. Ett försök att mot ständigt arrende få öfvertaga någon del af den till biskopstolen i Lund anslagna jordegendom rönte ej heller större framgång; och likadant blef förhållandet, då jag ifrågasatte att erhålla något af de många inom provinsen befintliga militieboställen. Öfverallt möttes jag af obenägenhet eller tvekan. Efter ankomsten af kunglig majestäts nyss anförda remiss af den 27 mars 1856 utfärdades kungörelse, att hågade säljare kunde anmäla sig för aflåtande af till landtbruksinstitut passande egendomar. Åtskilliga anbud inkommo visserligen, men de befunnos alla, efter granskning, oantagliga.

Under sådana förhållanden, och då det syntes nära nog omöjligt att på annat sätt komma i besittning af någon till landtbruksinstitut lämplig egendom, hemstäldes till mig, huruvida jag ej skulle vilja för ändamålet upplåta den mig såsom boställe på lön anslagna Alnarps kungsgård. Densamma hade genom kammarkollegium blifvit bortarrenderad på 30 år från midfastan 1832 och skulle således från 1862 å nyo utstädjas. Att arrendet vid en sådan ny auktion skulle betydligt uppstegras var otvifvelaktigt, likasom att jag derför genom bostället öfverlåtande skulle komma att göra en icke ringa ekonomisk förlust. Emellertid fans ingen annan utväg att erhålla ett af alla efterlängtadt landtbruksinstitut. Jag förklarade mig derför villig att på förslaget ingå, under förbehåll att hushållsföreningens komiterade skulle bestämma den afkomst från bostället, som från och med 1862

borde mig tillfalla, äfvensom, att de skulle med då varande arrendator uppgöra om den afträdessumma, mot hvilken han möjligen skulle vilja dessförinnan från arrendet afstå. Sedan derefter aftal träffats om Alnarps afträdande redan våren 1858 mot en afträdessumma stor 45,000 rdr rmt, afgaf jag, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med komiterades förslag, till kunglig majestät underdånig framställning med begäran om proposition i detta ämne till snart sammanträdande riksdag.

Rörande riksdagens tilldragelser må endast anföras, att jag väckte motioner om Malmö skolas uppflyttning till högre elementarläroverk och om förbättring af kronolänsmännens lönevilkor. Jag uttog pollett för friherrliga ätten n:r 231 von Kaulbars och önskade att såsom vanligt inkomma i statsutskottet, för att der kunna bevaka de frågor, som för länet voro af intresse, men adelns herrar elektorer voro af en annan åsigt. Jernvägsfrågorna började redan nu att föranleda underhandlingar och partibildningar. Jag hade under föregående riksdagar haft allt för mycket inflytande på desammas afgörande, och mig ville man under då varande förhållanden af sådan orsak insätta i det utskott, der dessas första behandling skulle förekomma. Jag blef derför utsedd till ordförande i bankoutskottet. Denna post var visserligen både vigtig och hedrande; men dels var jag temligen obekant med de frågor, som der förekommo, dels ville jag skona mina ännu ej fullt återstälda ögon, och dels ville jag slutligen ej binda mig för hela riksdagen. På grund af alla dessa skäl afsade jag mig ledningen af bankoutskottet. Deremot kunde jag icke neka att mot slutet af riksdagen på en kort tid öfvertaga ordförandeplatsen i statsutskottet, hvilken befattning friherre Tersmeden, liksom vid ett föregående tillfälle, äfven nu måste för enskilda angelägenheter öfvergifva. Man anmodade mig att blifva hans efterträdare, och för att icke vålla några svårigheter mottog jag befattningen, men förklarade genast på riddarehuset, att det var mig omöjligt att längre än 14 dagar densamma bestrida. I jemförelse med föregående riksdagar var således mitt arbete under denna ganska måttligt, och jag afgaf endast 86 yttranden till ridderskapets och adelns protokoll. De hufvudfrågor jag för länet hade att bevaka rörde dels fortsättning af södra stambanan, dels anslag för det tillämnade landtbruksinstitutet i Skåne. Rörande detta senare aflät kunglig majestät den 26 februari 1857 en, hufvudsakligen på mitt ingifna förslag grundad proposition, som innehöll två alternativ: det ena att Alnarp skulle 1862 öfverlemnas till ett landtbruksinstitut, hvilket borde träda i verksamhet hösten 1864; det andra att återstående arrendeår skulle aflösas, kungsgården 1858 af en blifvande styrelse mottagas och institutet år 1860 öppnas. I begge fallen borde 40 tunnland jord i Alnarpskogen undantagas för att till sommarbostad åt landshöfdingen öfverlemnas.

Nu, om någonsin, beklagade jag att ej vara medlem af statsutskottet, då jag hoppats kunna förhindra detsamma att, såsom vid detta tillfälle skedde, förklara sig *sakna anledning* att tillstyrka bifall till kunglig majestäts proposition. Jag lyckades dock sjelf och genom mina vänner så bedrifva saken inom riksstånden, att detta utskottets afstyrkande betänkande blef af adel, prester och borgare återremitteradt.

Inom riksstånden hade under de öfverläggningar, som föregingo återremissen, yttranden blifvit fälda, som djupt sårade mig. En och annan talare hade nämligen antydt, att hela denna fråga var en tillställning af mig för att erhålla löneförbättring. För en hvar, som satt sig in i ämnet, var det deremot klart, att jag genom afstående af Alnarp gjorde en ganska betydlig ekonomisk uppoffring; och mitt bifall till hushållsföreningens derom gjorda framställning var i sjelfva verket en åtgärd, som med vida mer skäl af en och annan skåning klandrades, derför att den skulle medföra en minskning både i mina framtida och, såsom man trodde, mina efterträdares inkomster.

För att emellertid bereda framgång åt hufvudsaken och tillika aflägsna hvarje, äfven den ringaste anledning att

misstänka mig för egennytta, begärde jag företräde i statsutskottet, då denna fråga å nyo der förekom, utvecklade densamma och förklarade tillika, att jag afstod icke blott från de 40 tunnland, som voro föreslagna till sommarbostad åt landshöfdingen, utan äfven från hvarje annan framtida tillökning i min då varande löneinkomst. Tillika aflemnade jag vid samma tillfälle ett förslag till beslut, som af utskottet godkändes och sedermera af riksdagen antogs.

Enligt detsamma skulle Alnarp år 1858 mottagas af den blifvande styrelsen för landtbruksinstitutet, hvarjemte till inlösen af arrende och uppförande af bygnader m. m. beviljades 175,000 rdr (jag hade begärt 200,000) samt i årligt statsanslag 18,000 rdr, allt riksmynt, mot det att 1,200 tunnor spanmål årligen erlades i arrende till landshöfdingen i Malmöhus län.

Knapt två månader efter min uppresa till riksdagen öppnades den 1 december 1856 för trafik den först färdiga delen af södra stambanan, den mellan Malmö och Lund. Med rätta kunde jag kalla mig fader för denna bana och skulle derför lifligt hafva önskat deltaga i de högtidligheter, som då egde rum. Men sådant var omöjligt, då sjökommunikationen för året upphört, och tiden ej medgaf att landvägen företaga en dylik resa. Jag måste derför qvarstanna i Stockholm, men blef der genom både bref och telegram från många af de i festen deltagande underrättad om den allmänna saknad mitt uteblifvande förorsakat.

Några månader senare, i slutet af april 1857, blef det mig dock möjligt att på kort tid nedresa till Malmö, hvarest jag den 1 maj ville kontrollera uppbörden, sammanträffa med kronofogdar och häradsskrifvare samt för öfrigt ordna en och annan länets angelägenhet. Under dessa dagar öfvervar jag en vacker högtidlighet: invigningen af Malmö nya skeppsdocka. Festen egde rum om bord å ett stort amerikanskt fartyg, det första som i dockan inlupit; och den erhöll en särskild anslående prägel, derigenom att jag till allas öfverraskning från Stockholm medfört och till dockans byggmästare, major Beyer, å konungens vägnar öfverlemnade nordstjerneordens riddaretecken.

En anledning till glädje tillskyndades vid denna tid familjen genom min svåger Karl Hermanssons inträffade förlofning med Adèle Michaelson. Min svärmor hade af sådan anledning lofvat tillbringa midsommaren på Schebo bruk hos fästmöns moder, enkefru Michaelson, och Sophie följde henne dit, der äfven jag med dem alla sammanträffade.

På samma ställe firades sedermera, den 9 september, det glada och ståtliga bröllopet. Vi hade lofvat att öfvervara detsamma och afreste för sådant ändamål från Stockholm den 8:de på morgonen. Vädret var det svåraste, för hvilket jag någonsin varit utsatt. Vi färdades den långa vägen till Schebo under ett hela dagen fortfarande fullkomligt skyfall, åtföljdt af ett tordön, så förskräckligt att åskstrålarne med korta mellanrum nedslogo på alla sidor omkring oss. Redan vid affärden från Stockholm liknade gatorna forsande strömmar, och på landsvägen voro vägarne så utskurna, att man mångenstädes endast med största svårighet kunde framkomma. Slutligen uppnådde vi dock målet för vår resa, utan svårare äfventyr än att bröllopskläderna blefvo förstörda, men få timmar senare voro broar bortsköljda och vägen mångenstädes ofarbar.

Efter bröllopet stannade vi några dagar i Stockholm och återvände derifrån den 20 september sjöledes till Malmö.

Här kom jag snart i tillfälle att öfverskåda den bekymmersamma penningställning, hvilken, likasom i så många andra delar af landet, äfven i Skåne inträdt. Anledningarne dertill voro flerehanda. Spanmålsprisens ovanliga uppjagande under de närmast föregående åren och deraf förorsakadt öfverflöd på penningar hade föranledt ett spekulationsraseri i egendomshandel, som öfvergick alla gränser. Utan att dertill ega nödigt kapital köpte man jordagods till högt uppdrifna pris och lyckades till en början att innan kort åter sälja dem med vinst. Slutligen inträffade, såsom vid alla dylika tillfällen, en reaktion. Spanmål och egendomsvärden föllo; de sista köparne kunde svårligen betala ränta, ännu mindre kapital, å den skuld de sig iklädt; och då härtill kom, att landtmannen i allmänhet voro betydligt skuldsatta hos städernas handlande, inträffade bland dem en mängd bankrutter såsom följd både af nyss nämda förhållande och af det öfverdådiga lefnadssätt, hvarvid de vant sig under de rikliga penningeåren.

I städerna var förhållandet ännu bekymmersammare. Svindeln hade äfven der gripit omkring sig till en förvånande grad. I förlitande på de stora blankokreditiv, man lyckades förskaffa sig i utlandet, importerade man besinningslöst, långt utöfver behofvet. Då inträffade handelskrisen i Hamburg och förde i november månad med sig en dylik i Malmö. Varuvärdena föllo, afsättningen försvårades, blankokrediterna skulle inbetalas, och alla möjliga utvägar måste derför anlitas till låns erhållande. Den förr så rikliga penningemarknaden blef otillräcklig, ehuru bankerna på många ställen utsträckte sin hjelpsamhet vida utöfver hvad de borde. Slutligen kunde försträckningar ej mera bekommas, hvarken från riksbankens lånekontor eller från skånska eller från köpenhamnska bankerna. Nu intog en panisk förskräckelse sinnena; man ropade på hjelp från det allmännas sida. Äfven Malmö handelskorps ingick till bankofullmäktige med anhållan om förstärkning af der varande lånekontors kassa. Man bad om mitt biträde, och den 4 december aflät jag till fullmäktiges ordförande, grefve Lagerbjelke, ett så lydande telegram: "Ställningen högst oroande. Många bankrutter förestå. Penningar stå ej att erhålla. Handelskorpsens petition riktig. Lånekontoret behöfver förstärkning. Meddela statsrådet Gripenstedt. Hastig hjelp af nöden." Dylika jämmerrop från alla trakter af landet blefvo mer och mer högljudda med den påföljd, att mot årets slut rikets ständer, på konungens derom gjorda framställning, beslöto upptagande af ett lån på tolf millioner riksdaler till handelns och näringarnes förseende med tillfälligt förlagskapital (det så kallade sjuprocentslånet).

Till följd af den finansiella krisen och bankens bekymmersamma belägenhet var sinnesstämningen i Malmö nedtryckt under vintern 1857--58, och umgängeslifvet af samma anledning allvarsamt och sorgbundet. Min hustru och jag kände af sådan anledning ett verkligt behof att då den vackra årstiden inträdde söka förströelse, och vi tillbragte derför en stor del af sommaren med utflykter åt olika håll. Sålunda vistades vi i medlet af maj 5 dagar i Köpenhamn, hvarest svenska sändebudet amiral Virgin likasom hela hans familj visade oss mycken välvilja, hvaraf syntes att vi i deras hus kunde påräkna ett verkligt hem, så ofta vi foro öfver sundet. Under försommaren gladde oss min svärmor med några veckors besök i Skåne, hvarunder hon med Sophie och lilla Anna tillbragte någon tid hos grefve De la Gardies på Löberöd.

I början af juli egde i Köpenhamn en hygienisk kongress rum, hvartill jag blifvit särskildt inbjuden, och hvilken jag derför icke ansåg mig kunna undgå att bevista. Utom det intresse förhandlingarna medförde, underhöllos

deltagarne med åtskilliga inbjudningar, hvaribland en stor middag på Skydebanen, som för oss svenskar var af något ovanlig beskaffenhet, och en annan särdeles angenäm tillställning hos den rike konsul Hage på hans vackra landtställe vid sundet. Sista dagen af kongressens sammanvaro lopp en dansk fregatt af stapeln. Vid denna högtidlighet inbjöds jag af prins Kristian, numera konungen af Danmark, att påföljande dag äta middag på Bernsdorf, hvarunder jag erhöll tillfälle att kasta en inblick i tronföljareparets enkla och älskliga familjelif. Jag var ensam främmande. Vid bordet åto de båda äldsta barnen. De öfriga inkommo vid desserten och erhöllo, sedan de artigt helsat på en hvar af sällskapet, sin anpart af densamma. Efter middagen framkom en öppen vagn. Prinsen satte sig upp i främsta sätet, tog tömmarna och erbjöd mig plats vid sin sida. I eftersta sätet åkte prinsessan och den på besök hos henne varande hertiginnan af Nassau, och nu företogs en lång färd genom de aflägsna sköna delarne af den danska djurgården, på småvägar, hvilka endast kunde vara kända för den, hvilken såsom prinsen länge bott i denna härliga trakt, småvägar, som jag vid senare utflykter förgäfves sökt att fullständigt återfinna. Med ett ord, jag var högst belåten med min i alla afseenden angenäma dag.

Under augusti månad gjorde jag med min hustru åtskilliga utflykter till de skånska herregårdarne. Vi besökte derunder Ramlösa, Vrams Gunnarstorp, Kristinehof, Krageholm, Charlottenlund, Börringe och Toppeladugård, och då härtill läggas alla de resor jag i tjensteväg gjorde till olika delar af länet, så inses lätt, att jag under denna sommar befann mig på ganska rörlig fot.

Emellan alla dessa utflykter sysselsatte jag mig med förberedelser till ordnande af det blifvande landtbruksinstitutet vid Alnarp. Sedan nämligen bifall lyckligen kunnat vid 1857 års riksdag genomdrifvas till anslag för detsamma, och skrifvelse derom från riksdagen aflåtits, tillstälde kunglig majestät mig den 2 oktober 1857 nyss nämda skrifvelse och förordnade derjemte en interimsstyrelse, bestående af kammarherre grefve Corfitz Beck-Friis, häradshöfding Karl Trolle och ryttmästare R. Stjernsvärd, att under mitt ordförandeskap vidtaga nödiga åtgärder för institutets organisation m. m. Vid denna interimsstyrelses första sammanträde, den 24 oktober 1857, anstäldes såsom förvaltare under organisationstiden inspektor Nissen, hvarjemte vid samma tillfälle till uppgörande af nödiga ritningar antogs danske arkitekten F. Meldahl. Begge dessa val utföllo synnerligen lyckligt, och det är den utmärkte Meldahl, numera direktör vid danska konstakadedemien, som hufvudsakligen har förtjensten af, att den slottslika bygnaden vid Alnarp kunnat så ändamålsenligt, så harmoniskt skönt och tillika så ytterst billigt uppföras. **[1]** Grundstenen dertill inmurades den 11 april 1859, sedan under densamma blifvit nedlagd en blecklåda, innehållande alla då gällande svenska mynt, jemte en silfverplåt, hvarpå dagen samt styrelseledamöternas och arkitektens namn blifvit inristade. Till konduktör, att under bygnadstiden vistas vid Alnarp och oaflåtligen hafva tillsyn vid arbetet, antogs hr Fenger, äfven han numera en af Danmarks skickligaste arkitekter; och arbetet bedrefs med den fart, att hela det stora slottet vid 1859 års slut var under tak.

Styrelsen insåg dock snart omöjligheten att enligt nådig föreskrift hafva institutet i full verksamhet redan hösten 1860, och sedan kunglig majestät lemnat anstånd dermed till början af år 1862, lämpades derefter dagen för det högtidliga öppnandet. För frågans ekonomiska och materiella del var således temligen väl sörjdt, men det vigtigaste af allt återstod: anskaffandet af en fullt lämplig föreståndare. Det blifvande läroverkets framtida anseende, likasom möjligheten att göra detsamma för svenska landtbruket fullt gagnande berodde på, huruvida styrelsen skulle lyckas att till denna vigtiga befattning påträffa en person, utrustad med alla de egenskaper, som dertill erfordrades; och alla styrelsens ledamöter sökte derför att, redan från första sammanträdet, i sådant hänseende förskaffa sig nödiga underrättelser. Synnerligen förorsakade denna fråga mig mycket bekymmer och omtanke. Under två års tid hade jag för sådant ändamål en vidlyftig skriftvexling med nästan alla inom det svenska jordbruket mera kända personligheter, men såsom vanligt voro omdömena öfver de i fråga satta

föreståndareämnena mycket delade. Och icke nog med att jag sökte inhemta praktiska och vetenskapliga jordbrukares omdöme, jag vände mig äfven personligen, dock utan att ingifva några förhoppningar, till alla dem som möjligen syntes mig kunna till föreståndareplatsen ifrågakomma, så väl agronomer som äfven sådana militärer, hvilka tagit vetenskapliga examina och derjemte voro med chefsegenskaper utrustade.

Det var så mycket angelägnare att vid institutets organisation och synnerligen vid föreståndareplatsens tillsättande ej begå några misstag, som allmänna uppmärksamheten mycket fäste sig vid styrelsens åtgöranden. Åtskilliga väl skrifna artiklar hade derjemte blifvit införda i tidningen Aftonbladet, i hvilka både regering och interimsstyrelse allvarsamt klandrades derför, att ej någon vetenskapligt bildad landtbrukare blifvit i den senare insatt. Dessa uppsatser troddes allmänt vara skrifna af sekreteraren i landtbruksakademien J. Th. Nathhorst, så mycket mera som yttranden i fullkomligt enahanda syftning blifvit af honom inom akademien fälda. Tillika hade han i bref till grefve Beck-Friis uttalat sin misströstan om utgången af styrelsens bemödanden, då det vetenskapliga elementet helt och hållet inom densamma saknades.

J. Th. Nathhorst var tongifvande i hvad som rörde landtbruket, och jag beslöt derför, med anledning af brefvet till grefve Beck-Friis, att sjelf taga honom om hand. Jag uppgaf för honom skriftligen, hvilka egenskaper jag af en föreståndare fordrade, och begärde hans råd, hvar och huru en sådan skulle kunna anträffas. Nu anslog Nathhorst en annan tonart. Han skrifver den 21 januari 1858: "Jag hade befarat, att man vid Alnarp ville gå samma väg som vid Ultuna, men herr landshöfdingens förträffliga bref har återlifvat mina förhoppningar, att en bättre tid möjligen kan vara att emotse." Under den 9 februari fortsätter han vidare: "Ju flere bref jag har den äran att mottaga af herr landshöfdingen ju mera finner jag, att svenska landtbruket må prisa sin lycka, som satt en sådan man i spetsen för styrelsen af det nya institut, som för dess befrämjande skall organiseras." Med ett ord, allt var nu idel solsken, och från denna tid var det slut både med missnöjet inom landtbruksakademien och med klandret i tidningarna.

Under loppet af denna skriftvexling meddelade J. Th. Nathhorst, att den ende, som han ansåg passande till föreståndareplatsen, var hans son Hjalmar Nathhorst. Den senare hade vid ett besök i Malmö, hvartill han af styrelsen blifvit inbjuden för att yttra sig öfver de af arkitekten Meldahl uppgjorda utkast till institutets blifvande hufvudbygnad, på samtliga styrelseledamöter gjort ett mycket fördelaktigt intryck. Men flere af Södermanlands förnämligaste jordbrukare, inom hvilken provins Nathhorst några år varit föreståndare för Väderbrunns landtbruksskola, ansågo honom vara så opraktisk, att de allvarsamt afrådde hans anställning. Äfven mot öfriga ifrågasatta personer gjordes anmärkningar af flerfaldig beskaffenhet. Styrelsen råkade derför i mycken villrådighet och beslöt att med föreståndares antagande låta tills vidare anstå, sedan institutets öppnande numera blifvit med kunglig majestäts tillåtelse uppskjutet.

Efter förnyade öfverläggningar och mycken skriftvexling med agronomen Hjalmar Nathhorst stannade jag slutligen med mitt val på honom, och öfriga styrelseledamöter förenade sig äfven om samma åsigt. Den 5 maj 1861 utnämdes han af kunglig majestät till föreståndare, och i september samma år flyttade han till Alnarp. Att detta val, som gjort styrelsen så mycket bekymmer, dock slutligen utföll synnerligen lyckligt, det har erfarenheten sedermera till alla delar bekräftat.

Den 15 mars 1862 började undervisningen, och institutet invigdes vid detta tillfälle med vanliga högtidligheter. Jag fick då offentligen hembära min tacksägelse till interimsstyrelsens samtliga ledamöter för det verksamma sätt, hvarpå de mig understödt, och tillika meddela att, genom bidrag under olika titlar af 17,000 rdr från hushållningssällskapet, samt en gåfva stor 20,000 rdr af lagmannen Sylvan, institutet nu vid dess öppnande befans vara fullkomligt skuldfritt.

Genom nådig skrifvelse af den 13 juni samma år behagade kunglig majestät "förklara mig och samliga ledamöter i interimsstyrelsen dess nådiga välbehag öfver det utmärkta nit och den osparda möda, som vi ådagalagt vid fullgörandet af det med svårigheter af flerfaldig art förenade uppdraget att ordna Alnarps landtbruksinstitut och dess redan började verksamhet".

Det må äfven tillåtas mig att nu få inför efterverlden tacksamt erkänna den stora förbindelse, hvari jag står till dessa mina vänner, Beck-Friis, Trolle och Stjernsvärd, för det aldrig tröttnande verksamma nit, hvarmed de så väl under organisationstiden som under de första, ofta bekymmersamma åren af institutets verksamhet, med uppoffring af tid och omtanke, stodo mig bi.

Några år förut, och förmodligen såsom en följd af hvad jag gjort för genomdrifvande af Alnarps landtbruksinstitut, invaldes jag den 19 maj 1858 till arbetande ledamot i landtbruksakademien och gjorde hösten samma år mitt inträde derstädes.

Den 14 september 1858 var för Skånes inbyggare en kär högtidsdag. Den södra stambanan hade då hunnit färdigbyggas till gränsen af Kristianstads län, och invigningsfesten firades vid Höör, den sista stationen inom Malmöhus län. För mig enskildt var denna dag icke blott en högtids-, utan derjemte äfven en glädje- och hedersdag. Genom ord, som någon tid förut undfallit ryttmästare Tornérhjelm, hade jag en svag aning om, att en öfverraskning var mig tillämnad, men hvari den skulle bestå, derom var jag fullkomligt okunnig. Sedan banan med öfliga ceremonier af major Beyer och mig förklarats öppnad, uppträdde grefve Karl Dücker, tackade i vackra, värdiga och synnerligen välvilliga ordalag länets höfding för hvad han för detsamma uträttat, och särskildt för den jernväg, som genom hans bemödanden kommit till stånd och som nu blifvit genom Malmöhus län fullbordad. I sammanhang härmed öfverlemnade han på länets invånares vägnar en, i konstnärligt hänseende ännu mer än genom dess betydliga materiella värde storartad minnesgåfva af silfver, föreställande i förgrunden Skåne, som under bilden af en skön qvinna stöder sig på en sköld med det skånska vapnet. Till venster om henne hvilar det svenska lejonet, omgifvet af vapen och krigiska sinnebilder, hvaremot man på hennes högra sida ser en forskande ödla, konstens lyra och upplysningens fackla. Bakom Skånes bild reser sig från odlade sädesfält en hög, fristående bautasten med smakfullt anbragta runslingor, å hvilka läsas följande inskrifter:

Å framsidan:

Till Samuel Gustaf von Troil, den kraftfulle, lyckosamme Höfdingen, befordraren af Malmöhus läns framgång.

Å baksidan:

En gärd af tacksamhet den 14 september 1858, dagen då jernbanan öppnades mellan bördiga tegar och skogbevuxna marker.

Djupt rörd tackade jag så väl grefve Dücker som öfriga gifvare för detta vedermäle af deras tillgifvenhet och välvilja, men meddelade dem tillika, att enligt gällande föreskrifter det var hvarje tjensteman förbjudet att mottaga gåfvor af personer, som i ett eller annat afseende kunde anses under honom lyda. Jag tillade dock, att jag ville hos konungen anhålla, att ett undantag måtte medgifvas för detta säregna fall, samt mottog derför tills vidare den för mig dyrbara gåfvan. Under återfärden från Höör uppehöll sig tåget några timmar i Lund, hvarest en storartad middag var anordnad, med för tillfället afpassade skålar och tal, och hvarvid den ståtliga hedersgåfvan fick midt på bordet intaga sin plats för att riktigt kunna af alla beskådas.

Då jag kort efter denna vackra fest anlände till Stockholm och så väl skriftligen till civilministern som muntligen till kronprinsen-regenten anmälde förhållandet och utbad mig tillåtelse att mottaga den åt mig öfverlemnade minnesgåfvan, anade jag föga, att ett sådant tillstånd skulle mig förvägras, helst så väl kronprinsen som statsrådets medlemmar enskildt på det hjertligaste dertill lyckönskat mig. Men sådan blef dock utgången. Man befarade följderna af ett prejudikat, och under den 29 oktober afläts till mig en skrifvelse af innehåll, "att kunglig majestät, som icke kunnat annat än med synnerlig tillfredsställelse erfara, att herr landshöfdingen genom sin embetsverksamhet såsom landshöfding i Malmöhus län förvärfvat sig länets inbyggares förtroende och erkänsla, likväl funnit den åt herr landshöfdingen erbjudna gåfvans mottagande, såsom varande i strid mot hvad i allmän lag är stadgadt, icke böra i nåder medgifväs".

Den 16 november uppkallades jag till kronprinsen-regenten, som med verklig ledsnad meddelade mig denna utgång af frågan, hvilken ännu icke hunnit blifva mig i officiel väg tillstäld. Kronprinsen behagade vid samma tillfälle tilldela mig storkorset af kunglig nordstjerneorden, hvilket jag sålunda erhöll framför många äldre kommendörer, under tillkännagifvande att detsamma borde anses såsom ett bevis på konungens stora tillfredsställelse så väl med mig personligen som äfven med det sätt, hvarpå Malmöhus läns invånare velat uttrycka sin belåtenhet med sin höfdings verksamhet.

Till den af mig högt aktade grefve Dücker, som fört ordet i Höör, meddelade jag detta beslut å den gjorda framställningen, med underrättelse tillika, att jag i början af det kommande året skulle vara åter i Malmö, och att minnesgåfvan då kunde hos mig afhemtas. Vid nämda tid infann sig en deputation af gifvarne, som tolkade sin ledsnad öfver den oförväntade utgången, men tillika anhöll, att min hustru och efter henne vår dotter ville mottaga den mig tillämnade hågkomsten. Anbudet mottogs med tacksamhet, men under hela min landshöfdingetid undangömdes dock denna vackra gåfva i ett aflägset förvaringsrum, hvarifrån densamma blott vid ett enda tillfälle framtogs, nämligen vid min dotters bröllop sommaren 1871, då en stor del af gifvarne var tillstädes. Sedan jag tagit afsked, har den dock åter kommit till heders och utgör nu den kanske vackraste, och säkert för mitt hjerta dyrbaraste, prydnaden i mitt och min hustrus förmak.

Den ädelsinnade konung Oskar hade alltifrån uppstigandet på tronen egnat sig åt uppfyllandet af sina regentpligter med en aldrig hvilande omsorg. Hans samvetsgrannhet ålade honom dervid, kanske allt för mycket, att söka inträngа i hvarje frågas äfven obetydligaste biomständigheter. Den öfveransträngning han derigenom pålade sig kunde ej annat än menligt verka på hans helsa, för hvars återställande honom af läkarne vid flere tillfällen föreskrefs hvila och medicinsk behandling. Redan år 1852 föranleddes af denna anledning badresan till Kissingen, men äfven efter denna tid hade konungen flere sjukdomsfall. Tillståndet förvärrades med tiden, och i juni månad 1857 öfverlemnades riksstyrelsen åt kronprinsen Karl. Konungens nervsystem angreps nu allt mer och mer, och sommaren 1858 tillbragtes på Drottningholm, der han ostörd skulle öfverlemna sig åt hvilan. Å detta lustslott vistades han ännu, då jag i september månad samma år anlände till Stockholm. En varm solskensdag, den 27 i nämda månad, reste jag ut till Drottningholm för att anmäla mig hos den sjuke konungen. Man hade allmänt sagt mig, att tillträde till hans person blef en hvar förvägradt, och äfven den tjenstgörande kabinettskammarherren, öfverste Bruncrona, upprepade detsamma, men jag ville åtminstone låta drottning Josefina veta, att jag personligen instält mig, och bad derför Bruncrona anmäla min närvaro, utan att strängt påyrka något företräde. Till stor förvåning för honom sjelf, likasom för mig, återkom han med det budskap, att konungen vore färdig att göra en spatserfärd i vagn, men att jag genast efter återkomsten skulle blifva mottagen. Så skedde äfven. Detta besök var det sista jag hos konungen aflade, och minnet af dess minsta omständigheter hafva åren icke kunnat utplåna. Till venster i mottagningsrummet stod en soffa, framför denna ett större bord, och vid bordets yttre långsida en beqväm hvilstol, i hvilken konungen, klädd i nattrock, satt med ryggen mot fönstret. Drottningen mottog mig, anvisade mig plats bredvid sin gemål och satte sig sjelf i soffan. Konungens åsyn gjorde på mig ett ytterst sorgligt intryck. De förr så vackra ögonen voro nu glasartade och intet sägande, hvarjemte hela ansigtsuttrycket vitnade om en oändlig slapphet. Sjelfmant frågade hans majestät: huru står det till i Skåne?, men allt hvad han sedermera yttrade var endast ett upprepande af de ord drottningen lade i hans mun. Om det således var med djupt vemod jag såg och hörde den halft medvetslöse konungen, så stegrades deremot den höga tanke jag alltid hyst om drottning Josefina till största grad af beundran. Ett sådant välde öfver sig sjelf har jag aldrig hos någon qvinna sett. Konungens plats var sådan, att sidan vändes åt drottningen, hvilken han således icke kunde se. Jag satt deremot midt emot hennes majestät, och hon tillät mig, under detta temligen långa företräde, att oförbehållsamt läsa i hennes själ. Det ena ögonblicket runno de stridaste tårar utför hennes kinder, det andra aftorkade hon dem och blandade sig med glad och likgiltig ton i samtalet, framkastande ämnen, som kunde gifva konungen anledning att yttra något. Då jag slutligen tog afsked, följde hon mig till dörren och gaf mig der en lång och talande blick, som trängde ned till min själs innersta fibrer och som tydligt innebar, att hon icke längre ville för mig dölja sin gemåls verkliga tillstånd. Jag var upprörd och kunde omöjligt underlåta att med hänförelse trycka och kyssa den hand, som så vänligt räcktes mig till farväl.

Detta konungens tillstånd fortfor och förvärrades under nio och en half månader, ända till den 8 juli påföljande år, då hans majestät fick sluta sina lidanden; och under hela denna tid vårdade honom hans ädla maka på ett sätt, som endast få kunna efterlikna.

---

[1] Denna bygnad kostade, fullt färdig och försedd med de nödvändigaste inventarier och möbler, endast omkring 145,000 rdr rmt.

Detta konungens tillstånd fortfor och förvärrades under nio och en half månader, ända till den 8 juli påföljande år, då hans majestät fick sluta sina lidanden; och under hela denna tid vårdade honom hans ädla maka på ett sätt,

som endast få kunna efterlikna.

*

VIII.

Landshöfdingetiden.

(1858-1865.)

Ordförandeskap i kommunalkomitén. Obehagligt arbete i densamma. Täta resor mellan Malmö och Stockholm. Besök på Fredriksborg hos Fredrik VII. Min moders död. Inköp af Rönneholm. Riksdagen 1859--60. Jernvägsfrågans ställning nödgar mig att i densamma deltaga. Uppresa till Stockholm. Vacker seger på riddarhuset. Norska frågan. Kröningen. Början af de många kungliga besöken. Lägret vid Ljungby. Fredrik VII öfverraskar min hustru. Konung Karl med familj gästar vårt hus. Tillsättning af landssekreterarebefattningen. Hemlif. Henning Hamilton minister i Köpenhamn. Sändning från Karl XV till Fredrik VII. Prins Gustaf af Vasa i Helsingborg. Min svärfars benbrott. Åtgärder för de skånska bibanornas tillvägabringande. Motioner om bidrag till dessa banor och om förökadt anslag till Alnarp under riksdagen 1862--63. Vestra stambanans invigning. Konungen föreslår mig att inträda i statsrådet. Representationsförslagets framläggande. Lapinskis polska expedition. Tre dagars besök af kronprins Oskar. Svenska och danska konungarne sammanträffa i Malmö. Fredrik VII:s besök och historiskt märkvärdig middag i landshöfdingeresidenset. Prins Oskar med gemål och barn gästa landshöfdingehuset under fyra dagar. Prins Augusts besök. Grefvarne Manderström och Henning Hamilton sammanträffa hos mig. Omintetgörande af tilltänkt förbundstraktat med Danmark. Sinnesstämningen i Danmark och Sverige. Insamlingen för danskarne. Ordförandeskap i landstinget. Hemlif. Nytt besök af prins Oskar med familj. Resor till Stockholm med anledning af min systers död. Förberedelser för elfte allmänna svenska landtbruksmötet. Jag inbjuder konungen, men måste lemna opåaktad drottningens önskan att dervid närvara. Landtbruksmötet. Malmö stads storartade fest. Aftonbjudningar i landshöfdingehuset. Jag erhåller konungens porträtt och storkorset af vasaorden. Konungen inviger Landskrona- och Helsingborgs-banorna.

Den resa, som jag i september månad 1858 företog till hufvudstaden, var föranledd af ett uppdrag, som blef både vidlyftigare och obehagligare, än jag hade väntat. Den 10 föregåendemaj tillskref mig nämligen då varande chefen för civildepartementet, statsrådet Almqvist, med begäran å kronprinsen-regentens och egna vägnar att jag måtte åtaga mig ordförandeskapet i en blifvande komité för kommunalväsendets ordnande; och då jag alltid ansett det vara embetsmannens pligt att, så vidt han förmår, offra sina krafter åt det allmännas tjenst, besvarade jag jakande denna till mig framstälda fråga. Jag förordnades derefter den 19 juni 1858 att såsom ordförande, och med riksarkivarie Nordström, borgmästare Stolpe, teologie doktor Gumælius, bruksegare Ekstrand och riksdagsfullmäktige Nils Larsson såsom ledamöter utgöra den komité, som enligt rikets ständers begäran borde ej mindre upprätta förslag till författning om landsting eller en länen omfattande kommunal-representation, än äfven i sammanhang dermed öfverse de angående menighetsstyrelse, så väl på landet som i synnerhet i städerna, gällande författningar.

Efter mottagande af detta förordnande blef min första åtgärd att från Norge, Danmark och åtskilliga andra länder anskaffa de förordningar i ämnet, som derstädes funnos att tillgå, men af hvilka jag dock sedermera under vårt arbete ej hade någon synnerlig nytta. Nästa fråga blef att efterhöra en duglig sekreterare, och i sådant afseende gjorde jag mig länge ganska mycken möda, ehuru förgäfves, emedan alla skickliga personer, till hvilka jag vände mig, voro af andra uppdrag hindrade att en dylik tillfällig befattning mottaga. Följden deraf blef äfven, att den person, som komitén slutligen till sekreterare antog, var i så många afseenden olämplig, att mitt och allas vårt arbete derigenom i betydlig mån ökades.

Den 4 oktober 1858 sammanträdde komitén. Det dröjde ej länge, förr än jag insåg, att dess öfverläggningar skulle blifva stormiga. Riksarkivarien Nordströms ovanliga kunskapsförråd, likasom hans skarpsynthet och arbetsförmåga, äro mer än väl kända, men dermed förenade han en hög grad af envishet samt ett despotiskt och uppbrusande lynne, som understundom öfvergick gränsen för det passande. Borgmästare Stolpe hade likaledes

mycken både erfarenhet och skicklighet, men i det fogliga väsendet låg någonting stickande, som i hög grad retade Nordström. Då derjemte dessa herrar, synnerligen hvad beträffade ordnandet af städernas kommunalväsende, voro af mycket olikaåsigter, uppstodo innan kort dem emellan häftiga strider. Vid många af dessa tillfällen måste jag gifva Stolpe rätt, och derifrån härledde sig den bittra sinnesstämning, som blef rådande äfven mellan Nordström och mig. Jag har under min långa lefnad varit i beröring med menniskor af de mest olika lynnen och i allmänhet förstått att temligen väl med dem förlikas, men med Nordström blef detta omöjligt, och jag tillstår öppet, att vårt samarbete derigenom blef för mig i högsta grad obehagligt.

Komiténs medlemmar insågo genast nödvändigheten af att icke lappa på de gamla menighetsstadgarne, utan från grunden utarbeta nya förordningar ej blott för landsting utan äfven för kommunalstyrelse i städerna och på landet, likasom för handläggning af de kyrkliga angelägenheterna, och efter mycket sträfvande lyckades vi att till medlet af december månad få hufvud-grunderna för alla dessa olika förordningar bestämda. Af sekreteraren hade jag dervid föga hjelp och nödgades derför i allmänhet att efter hvarje sammankomst sjelf utarbeta förslag till lydelsen af de paragrafer, hvarom vi då öfverlagt. Detta förslag blef ofta vid vårt nästa möte sönderrifvet, för att omredigeras och möjligen åter undergå nya förändringar. Detta obehag underkastade jag mig dock villigt, emedan jag fann det vara enda sättet att bringa arbetet framåt. Då vi i december månad åtskildes, åfverenskommo vi att i medlet af april månad 1859 åter sammanträffa, och borde sekreteraren under mellantiden på grund af de fattade besluten uppgöra fullständiga förslag till förordningar. Denna vår förväntan gick dock om intet, hvarför, då vi åter sammanträdde, ett mycket drygt arbete återstod, hvarmed komitén var sysselsatt ända till medlet af augusti. Men äfven då kunde vi icke slutligen åtskiljas, ty motiv saknades, hvilka riksarkivarien Nordström åtagit sig att uppsätta. Komitén måste derför, och det för tredje gången, komma tillsamman i medlet af oktober och kunde först i början af november till kunglig majestät aflemna frukten af sitt arbete.

Dessa förslag till kommunalförordningar tillstäldes genom kunglig proposition den då samlade riksdagen. Vid frågans förberedande behandling inom ekonomiutskottet lät jag under några veckor derstädes invälja mig, för att förklara och försvara desamma. De antogos. nästan utan anmärkning så väl af utskottsom af riksdagen i dess helhet och hafva sedermera varit i mer än 13 år gällande utan väsentliga förändringar. Under min temligen sträfsamma embetsmannatid har jag aldrig deltagit i ett arbete, som satt mitt tålamod på svårare prof och så många gånger i hög grad utledsnat mig, och dock har jag sedermera ej kunnat underlåta att med stor tillfredsställelse erinra mig den möda jag på kommunalfrågans lösning nedlagt, sedan jag erfarit, i hvilken hög grad dessa forordningar bidragit att höja det svenska folkets anda och sjelfverksamhet, likasom den stora utveckling landet och synnerligen städerna derigenom vunnit.

Vinterresorna mellan hufvudstaden och Skåne voro denna tid, då jernvägskommunikation saknades, ganska besvärliga. Ehuru många dylika färder jag nödgades företaga, hade jag dock den lyckan att aldrig utsättas för några svårare äfventyr. Då jag nu den 15 december 1858, efter kommunalkomiténs första sammanträde, återvände till mitt hem, besökte jag under vägen mina vänner, landshöfdingarne baron af Ugglas i Linköping, grefve Mörner i Vexiö och Emil von Troil i Kristianstad. Till Mörner hade jag länge och ifrigt varit inbjuden och öfvervar hos honom en festlig tillställning, som äfven bevistades af min gamle kamrat i statsutskottet, biskop Heurlin. Denne senare lemnade eljest numera aldrig sitt hem, men denna gång kunde han ej förneka sig nöjet att åter få politisera med den forne stridskamraten. Den 23 december återkom jag till Malmö, hvarest jag ej fick qvarstanna mer än knappa fyra månader, under hvilka tiden hufvudsakligen upptogs af embetsresor och arbete för organisationen af landtbruksinstitutet på Alnarp. Den 18 april styrdes åter kosan till hufvudstaden, dit min hustru och dotter något senare anlände samt efter en månads dervaro begåfvo sig till föräldrarna på Frötuna. Vid slutet af augusti återvände vi alla kanalvägen öfver Göteborg till Malmö, i härligt väder och i sällskap med den angenäme markis Talleyrand, hvilken återvände från en utomordentlig beskickning till svenska hofvet.

Äfven denna gång fick jag blott helt kort, 1 1/2 månad, qvarstanna i Skåne. Den 10 oktober måste jag åter uppresa till Stockholm för att afsluta kommunalkomiténs arbeten och närvara vid riksdagens öppnande. Jag medförde till den senare två fullmakter, den ena för friherrliga ätten Kaulbars, den andra föradliga slägten Berg von Linde. Men då jag förnam, att man hade starka funderingar på mig till ordförandeplatsen i statsutskottet, och

jag under hela det föregående året varit så länge aflägsnad från Skåne, att min närvaro derstädes var lika mycket af behofvet påkallad som af mig sjelf efterlängtad, uttog jag pollett för n:r 1,917 Berg von Linde, ingick ej i något utskott och afsade mig äfven den bänkmansplats, som vid riksdagens början blifvit mig tilldelad.

Derigenom kunde jag den 11 november anträda återfärden från hufvudstaden. Mot slutet af samma månad reste jag med min hustru på några dagar öfver till Köpenhamn, hvarunder jag i sällskap med svenska sändebudet, amiral Virgin, tillbragte en dag på Fredriksborgs slott hos konung Fredrik VII. Detta besök var af intresse, icke blott derför att det egde rum några få dagar innan den härliga slottsbygnaden afbrann, utan äfven derför att jag då fick göra bekantskap med konungens morganatiska gemål, den mycket beryktade grefvinnan Danner. Man hade denna tid mycket att säga på denna grefvinnas räkning, men hvad som ingen kan bestrida är, att hon hade både hufvud och förmåga att leda och underhålla ett samtal, hvarpå jag äfven vid detta tillfälle erhöll ett talande bevis. Jag hade nämligen blifvit hennes granne vid bordet, och vi underhöllo oss till en början med likgiltiga, icke synnerligen lifvande ämnen, då konungen frågade, huru länge jag haft anställning vid Karl Johans person. Sedan jag derför redogjort, yttrade grefvinnan, att det var för henne en stor, glädje att få sammanträffa med någon, som närmare känt denne namnkunnige man, om hvilken hon läst så mycket. Af lätt förklarliga skäl blef nu samtalet högst lifvadt under hela den återstående delen af middagen. Hvarest grefvinnan Danner hade inhemtat sina upplysningar om Karl XIV, känner jag icke -- och visserligen voro i mer än ett fall åsigterna skefva, men hon hade i allmänhet ganska god kunskap om denne konungs person och historia -- och jag omnämner detta förhållande endast för att visa, med hvilken takt hon visste att hastigt omfatta ett ämne, som kunde gifva fart åt samtalet. Denna erfarenhet hade jag äfven framdeles flere tillfällen att förnya, och utan tvifvel var det äfven denna hennes snabba uppfattning jemte hennes förmåga att roa konungen, som väsentligen bidrog attbibehålla grefvinnan Danners stora välde öfver Fredrik VII -- ett välde som försatte honom i en mycket obehaglig ställning till Danmarks högadel och bildade fruntimmerskretsar samt derigenom omöjliggjorde hvarje hoflif i Köpenhamn. Efter konungens död sökte grefvinnan att genom storartad välgörenhet godtgöra forna förseelser, och den ansenliga förmögenhet hon samlat öfverlemnades genom hennes testamentariska förordnande nästan uteslutande till fromma stiftelser.

Då jag i november 1859 afreste från Stockholm, hoppades jag att i lugn få öfverlemna mig åt hemlifvet och åt länets angelägenheter, från hvilka jag genom mitt trägna komité-arbete måst så länge afhålla mig. Jag trodde nämligen icke, att några särskildt för Skåne vigtiga frågor skulle påfordra min ytterligare närvaro vid riksdagen, men deruti misstog jag mig. Jag måste åter dit uppresa, äfven denna gång till följd af jernvägsfrågan. Denna hade under de sju år, som förflutit, sedan jag lyckats genomdrifva beslutet om en från Malmö utgående statsbana, vidgats efter en förvånande måttstock. År 1853, i jernvägarnes barndomstid, sträckte sig anspråken icke längre än att möjligen kunna tillvägabringa dylika banor för sammanbindning af de stora insjöarne sinsemellan och med hafvet, på det man sålunda skulle kunna, dels å jernväg, dels genom ångbåts- och segelfart, underlätta utförseln af landets alster; och det var i sådant syfte jag framlagt förslaget om en jernväg Malmö--Jönköping. Öfverste Ericsson, som under den derefter förflutna tiden uppgjort en fullständig jernvägsplan för hela det södra och mellersta Sverige, hade sett frågan från en långt vidsträcktare synpunkt och föreslog nu sammanhängande jernvägslinier, hvilka väl borde beröra men aldrig afbrytas af våra stora insjöar. I sammanhang dermed yrkade han, att den södra stambanan, i stället för att följa Lagaådalen, borde dragas genom det inre af Småland till Nässjö, hvarifrån densamma skulle afvika till Jönköping, och borde Nässjö derjemte blifva utgångspunkten for en framdeles blifvande jernväg genom det rika Östergötland. Verkstälda undersökningar visade grundlösheten af de farhågor, man hittills hyst för framkomsten genom det höglända och brutna Småland; och då härtill kom, att det södra Sverige hade att, genom Nässjöliniens antagande, framdeles emotse en temligen rak och kort förbindelse medhufvudstaden, var det naturligt, att jag till alla delar skulle ingå på Ericssons plan, hvilken redan innan den framlades blef mig meddelad. Densamma var äfven af regeringen antagen, och i öfverensstämmelse dermed föreslog kunglig majestät vid 1859--60 års riksdag, att södra stambanan skulle från Falköping ledas genom Jönköping öfver Tenhult till Nässjö och derifrån vidare förbi och i närheten af sjön Salen till Finjasjön.

Om, såsom antagligt var, denna regeringens af samtliga myndigheter understödda plan vann riksdagens

godkännande, var min närvaro vid frågans afgörande obehöflig; och jag hade på denna förutsättning grundat hoppet att ostörd få qvarstanna i Skåne. Beklagligtvis började dock redan vid denna tid de sedermera så ryktbarvordna jernvägsunderhandlingarna, med åtföljande kompromisser och löften om ömsesidigt understöd, att vinna inträde i representationen, om hvilket allt jag snart erhöll upplysning. Jag stod nämligen i liflig brefvexling med flere af mina i hufvudstaden varande vänner, hvilka alla visste, att jag i händelse af behof -- men endast under sådan förutsättning -- vore beredd att till riksdagen uppresa. Dessa gåfvo mig under januari och februari månader täta underrättelser om ställningen. Med full visshet kunde de väl icke yttra sig om det spel, som i tysthet bedrefs, men alla meddelanden stämde dock deruti öfverens, att inom statsutskottet de nya uppslagen i jernvägsfrågan leddes af general Bildt, professor Carlson och ryttmästare Tornérhjelm, hvilka lyckats derstädes genomdrifva förkastandet af södra banans riktning åt Nässjö, hvaremot Lagalinien af dem ifrigt förordades. Anledningen härtill vore, enligt hvad man påstod, att söka i löften gifna åt det norra mälarepartiet. Om Nässjölinien godkändes, fruktade nämligen detsamma att bearbetningarna för en östgötabana skulle blifva så starka, att alla förhoppningar om jernväg norr om Mälaren komme att för en längre tid stå tillbaka; och derför hade man beslutit att, såsom det kallades, till förmån för nämda parti "escamotera" den södra banan. Af alla dessa skäl påyrkade man ifrigt min snara uppresa,

I hvad mån ofvan antydda förutsättningar voro riktiga, blef det mig ej möjligt att vid min ankomst till hufvudstaden med full visshet utröna. De hade dock mycken sannolikhet för sig,ehuru man såsom anledning till Nässjöliniens förkastande angaf den besparing, som derigenom skulle för statsverket uppkomma. Saken blef inom statsutskottet så väl bedrifven, att af dess 36 ledamöter endast 11 reserverat sig mot beslutet, hvaremot samtliga de öfriga omfattade den åsigt att, med Nässjöliniens förkastande, föreslå jernvägens ledning genom Lagaådalen.

Denna omständighet, likasom den att nästan alla adelns utskottsledamöter omfattat Lagaå-riktningen, gjorde det mer än troligt, att densamma skulle på riddarhuset blifva antagen, så framt ej med de mest giltiga skäl ohållbarheten af utskottets förutsättningar kunde ådagaläggas. Jag beslöt dock att i detta afseende göra hvad i min förmåga stod och företog derför den 23 februari 1860 uppresan till Stockholm.

Genom de förutskickade förbudssedlarne var min ankomst öfverallt bekant, och, då jag efter andra nattlägret skulle om morgonen afresa från Elmhult, instälde sig en deputation från kringliggande socknar, för att bedja mig verka för jernvägens dragande åt Nässjö -- ett bevis på huru lifligt redan då jernvägsfrågan af allmogen omfattades. Resan fortsattes lyckligt de första fyra dagarne. Den femte uppstod en häftig storm. Under det jag åt en hastig middag i Linköping, mottog jag besök af mina der varande vänner, landshöfdingen baron Ugglas samt generalerna Hohenhausen och Lovén, hvilka på det enträgnaste sökte öfvertala mig att till följd af det svåra vädret uppskjuta affärden och deltaga i en större festmåltid, hvartill de alla voro inbjudna. Jag afslog dock alla deras framställningar, och denna bestämdhet var synnerligen lycklig, ty stormen öfvergick till den våldsammaste snöyra, som följande dag och derefter 3 à 4 dagar tillintetgjorde all samfärdsel på östgötaslätten. Jag hade visserligen äfven nu ganska svårt att uppnå Norrköping och att derifrån framkomma till nattlägret Åby, men det gick dock för sig; och då derifrån resan fortsattes genom skogsbygd, voro påföljande dag de mötande hindren icke oöfveryinneliga.

Vid ankomsten till Stockholm mottogs jag med öppna armar af alla dem, som ifrade för den af kunglig majestät föreslagna jernvägsriktningen. Ett, om jag så må kalla det, enskildt utskott bildades skyndsamt, sammansatt af 2 à 3 liktänkande personer af hvarje stånd, hvilka hos mig hade täta öfverläggningarför att organisera motståndet mot statsutskottet. Redan i Malmö hade jag noggrant studerat denna fråga. Nu, sedan utskottets betänkande blifvit tryckt, genomgicks detsamma punkt för punkt och underkastades en sträng granskning. Med ett ord, vi förberedde oss i alla afseenden till den stora striden, hvilken egde rum den 25 april. För mig var denna dag en glädje- och hedersdag. Jag vann då den vackraste seger, som under min långa riksdagsmannabana någonsin kommit mig till del. En lycklig tillfällighet underlättade dock min svåra uppgift. Jag fick nämligen ordet strax i början af eftermiddagens plenum, då de mangrant församlade åhörarne hvilat upp sig efter förmiddagens öfverläggning. Mitt anförande var länge förberedt och väl öfvertänkt. Ehuru det räckte nära två timmar och i

protokollet upptager femton fint tryckta sidor, hade jag dock den tillfredsställelsen, att riddarhusets uppmärksamhet icke ett enda ögonblick slappades, likasom att ingenstädes något af dessa enskilda samtal började, hvilka vanligen uppstå, när talaren för länge behåller ordet. Då jag slutade, helsades jag med så ihållande och så lifliga bifallsrop, att jag deraf tydligen kunde finna, att jag och de med mig liktänkande skulle segra. Så blef äfven förhållandet, och vid voteringen, som först egde rum klockan 2 på natten, antogs mitt förslag med 121 röster mot 52. Samma beslut genomdrefs äfven i preste- och borgarestånden, från hvilka jag under öfverläggningens fortgång hvarje halftimme erhöll breflappar med uppgift å talare för och mot samt utsigterna för ögonblicket.

Denna utgång var förkrossande för statsutskottet, som derigenom på en dag såg tillintetgjord den konstlade tillställning, med hvars genomdrifvande detsamma i flere månader varit sysselsatt.

Några veckor före jernvägsfrågans nu beskrifna afgörande förekom en annan strid af ganska säregen beskaffenhet. Man hade nämligen bland annat motionerat, att all trafik på statens jernbanor måtte på sön- och helgdagar varda förbjuden. Ekonomiutskottet hade afstyrkt en dylikt dårskap; men då frågan den 14 mars 1860 på riddarhuset förekom, gjordes af husets samtliga läsare en riktig stormlöpning mot detta utskottsbetänkande. Äfven jag måste uppträda för att stäfja dessa fantaster,hvilka naturligtvis ej lyckades genomdrifva sin åsigt. Bland öfriga frågor, som vid denna riksdag förekommo, var utan tvifvel den så kallade "norska" den mest brännande. Jag deltog icke offentligen i dess afgörande, hvarför äfven skildringen deraf icke tillhör dessa rader. Konungen sjelf befann sig i en svår belägenhet, ställd mellan de svenska och norska intressena, dock; såsom det ville synas, genom gifna löften lutande åt norska sidan. Rykten uppstodo om de svenska statsrådsledamöternas afgång till följd af denna fråga och spridde sig hastigt till alla landets delar. Min hustru oroades i hög grad af dessa berättelser, emedan hon befarade, att jag skulle blifva nödsakad att inträda i ministèren, och tillskref mig derom många bref. Jag lugnade henne dock med den försäkran, att sådant så mycket mindre nu kunde komma i fråga, som jag i detta ämne haft flere samtal med konungen och dervid ganska oförbehållsamt uttalat en åsigt stridande mot den hans majestät hyllade. Frågan väckte en tid stor uppståndelse, men sedan den en gång var afgjord, lugnade sig sinnena, och af det befarade ministerombytet blef -- såsom bekant är -- ingenting.

Efter att hafva öfvervarit konungens och drottningens kröning, återvände jag i medlet af maj sjöledes till Malmö, hvarvid vägen togs öfver Hamburg. Anledningen till denna omväg var den underrättelse, som konung Karl mig meddelat, att jag och min hustru hade att bereda oss på åtskilliga besök under sommaren af så väl den svenska som danska konungafamiljen; och ehuru vårt hus redan förut var i de flesta hänseenden ganska väl försedt, var det dock ett och annat, som i bohagsväg behöfde tilläggas, hvarför jag beslöt att i Hamburg göra de för sådant ändamål nödiga uppköp.

De höga gästerna läto, såsom här nedan synes, ej länge vänta på sig; och nu började den tid, 1860-72, under hvilken vårt hus nästan årligen, ofta flere gånger på året och under åtskilliga på hvarandra följande dagar, hedrades med kungliga påhelsningar från båda sidor om Öresund. Från första början antogs dervid såsom regel, att de kungliga personerna skulle vara våra gäster och således hvarken medföra eget kök eller uppassarepersonal. Deras besök blefvo af sådan anledning för oss dubbelt angenäma, likasom det äfven ville synas, såsom omde kungliga personerna rätt godt trifdes i vårt väl hållna, men ej anspråksfulla hem. Och hvad mig och min hustru beträffar, hafva vi haft den hedern, likasom den sanna tillfredsställelsen, att under dessa år i långt högre grad än något annat landshöfdingehus få hos oss mottaga samtliga medlemmar af de båda konungaslägterna.

Under juni månad var ett större läger anordnadt å Ljungby hed, der jag redan i början infann mig och åtföljde dagen derefter konungen på den festliga tillställning Fredrik VII för honom anordnat på Kronoborgs slott, icke blott för att fira sin höge nabo utan äfven för att bereda grefvinnan Danner ett tillfälle att göra konung Karls bekantskap. Färden dit genom det med flaggor rikt smyckade Helsingör, det högtidliga mottagandet i den gamla borgen, utflykten i vagn i den härliga omgifningen och den ypperliga middagen, vid hvilken Rosenborgs slotts namnkunniga silfverservis prunkade på bordet och konung Fredrik i unionsdrottningen Margaretas gamla vin drack sin gästs skål -- allt detta bidrog i hög grad att göra denna tillställning ståtlig och angenäm.

Jag återvände kort derefter till Malmö för att mottaga de danska främmande, som konung Karl inbjudit till lägret. Af dessa ankommo prins Fredrik af Hessen med gemål den 14 juni, åto middag hos oss och fortsatte derefter färden till Ljungby. Påföljande dag anlände konung Fredrik VII jemte arfprins Ferdinand, prins Kristian af Danmark (den nu varande konungen) och ett talrikt följe. Efter i landshöfdingeresidenset intagen gaffelfrukost afreste hela sällskapet under min ledning med extratåg till Höör, der vagnar mötte för vidare befordran till Herrevadskloster, å hvilket ställe det höga herrskapet uppehöll sig till lägrets slut, och dit äfven drottning Lovisa anlände från Bäckaskog. Min hustru, af konung Karl inbjuden, tillbragte likaledes vid lägret en dag. Konung Fredrik VII, som hufvudsakligen sysselsatte sig med skånska husarregementet, vid hvilket han kort förut blifvit utnämd till hederschef och hvars uniform han följaktligen hela tiden bar, syntes mycket road af sin vistelse vid Ljungby och utdelade vid afresan derifrån åtskilliga ordensutmärkelser, bland hvilka storkorset af dannebrogen föll på min lott. Midsommardagen återförde jag hela sällskapet, prinsens af Hesseninberäknade, till Malmö. Der väntade konung Fredriks ångfartyg, med föreskrift att klockan 7 eftermiddagen afgå till Köpenhamn och då hafva middag i ordning. Som hans majestät hade svårt att skilja sig från lägret och derjemte ville i Lund göra ett uppehåll hos biskop Thomander, blef emellertid resan så försenad, att vi ej förr än omkring klockan 9 anlände till Malmö. Älskande öfverraskningar, sade mig konungen på vägen dit, att han ville göra ett besök hos min hustru, för att tacka henne för sist, och i stället för att resa ned till ångbåten stälde han sålunda kosan till landshöfdingeresidenset. Sophie, som hade ämnat att efter de kungligas ankomst, om bord å ångfartyget, taga afsked af prinsessan af Hessen och det öfriga sällskapet, befann sig lyckligtvis hemma och blef genom hurraropen underrättad om konungens och hans följes ankomst, men större delen af tjenstepersonalen hade erhållit tillstånd att gå ut för att se på ståten. Härigenom, och då vi väntade, att besöket endast skulle vara några minuter, blef det omöjligt att anordna några förfriskningar. Konung Fredrik bad dock att få gå ned i mina enskilda rum, dit han lät uppkalla åtskilliga personer, med hvilka han ville tala, och han uppehöll sig dermed så länge, att mer än halfannan timme förflöt, innan afsked togs. Under denna långa väntan hade baron Blixen-Finecke upptäckt, att anordningarna för vår enkla aftonmåltid voro framsatta i salen. Dit inträdde nu, en efter annan, prinsen af Hessen och de öfriga väntande herrarne för att göra razzia på hvad som fans att tillgå, och som lyckligtvis hushållerskan återvändt och kunde fylla de uppståndna luckorna, fingo de af kall mat allt hvad de behöfde för att stilla den ögonblickliga hungern. Men så var det ej med damerna, och min hustru var förtviflad att ej kunna såsom sig borde undfägna sina kungliga gäster. Prinsessan af Hessen, brorsdotter till nu varande kejsaren af Tyskland, uppfattade med den qvinnan medfödda takt hennes bryderi, fann konungens sätt att tillvägagå nästan allt för obesväradt och sökte genom den största älskvärdhet ursäkta den ofrivilliga del hon kom att taga i detta långa, oväntade besök, hvarjemte hon efter hemkomsten tillsände Sophie sitt porträtt och jemte sin man under de följande åren inbjöd oss till flere festliga tillställningar. Derjemte varlyckligtvis husets goda rykte så stadgadt, att detta missöde icke inverkade på dess anseende.

Tre dagar efter lägret anlände konung Karl med sin drottning och den unga prinsessan Lovisa till Malmö, hvarest både de kungliga personerna sjelfva och större delen af deras talrika följe bodde i landshöfdingeresidenset.

De båda dagar deras majestäter uppehöllo sig i Malmö, gåfvo vi för dem större middagar, och sista aftonen af deras dervaro hade Malmö stad för dem anordnat en festlig bal på Knutssalen.

Under loppet af sommaren 1860 afled landssekreteraren i Malmöhus län Bråkenhjelm. Den tjenst han innehaft var ganska inkomstbringande, ehuru på långt när icke till den grad ryktet hade att omförmäla. Följden deraf blef, att en stor mängd sökande, hvaribland flere särdeles utmärkta personer, anmälde sig att blifva hans efterträdare. Af dessa äro nu två landshöfdings och två justitieråd. Det skulle derför hafva varit en ganska lätt sak att bland dem utvälja en passande landssekreterarekandidat, så framt afgörandet berott af mig ensam; och jag skulle då troligen hafva dertill föreslagit endera af de båda då varande revisionssekreterarne Rabe eller Strandberg. Men saken invecklades derigenom, att en annan sökande, A., lyckats åt sig utverka konung Karl XV:s bestämda och flere gånger upprepade löfte att erhålla denna plats. A., då borgmästare i Småland, hade vid två riksdagar beklädt en framstående plats och kunde ur sådan synpunkt ega rättmätiga anspråk att motse uppfyllandet af denna sin önskan. Jag var likväl öfvertygad, att han, oaktadt all sin skicklighet, ingalunda var lämplig för den sträfsamma

landssekreterare-befattningen i ett län med mer än 300,000 invånare, och att han passade vida bättre på en chefsplats än såsom underordnad. Äfven af andra anledningar ville jag för ingen del hafva A. till min närmaste man, och jag beslöt derför att med alla de krafter, som stodo mig till buds, söka motverka hans utnämning. Men om jag ville segra i denna mer än vanligt svåra strid, så var det nödigt att mot A. kunna uppställa en person, hvilkens öfvervägande egenskaper *såsom landssekreterare* af ingen kunde bestridas, och jag nödgades derför med saknad öfvergifva de båda unga och lofvandekandidaterna Rabe och Strandberg, för att med mitt val stanna vid landssekreteraren i Hallands län Hane. Striden blef långvarig; jag lyckades dock bringa statsrådets samtliga medlemmar på min sida, och slutligen afgjordes frågan på det sätt, att A. blef landshöfding i ett norrländskt län och Hane erhöll landssekreterare-befattningen i Malmöhus län. Med Hane hade jag i flere afseenden skäl att vara mycket belåten, men de invecklade affärsförhållanden, hvari han sig befann och hvilka oaktadt på förhand gjorda efterspaningar voro för mig obekanta, medförde dock icke ringa obehag.

Till följd af de kungliga besöken sommaren 1860, likasom äfven derför att många reparationer och förändringar gjordes vid det nyförvärfvade Rönneholm, kunde vi detta år först ganska sent dit utflytta. Detta ställe var genom sin närbelägenhet synnerligen passande till sommarbostad åt landshöfdingen. Under de tolf år vi der vistades, gick jag vanligen hvarje morgon in till embetsrummet, tog efter slutadt arbete ett kallt hafsbad och åkte derefter hem till middagen.

Under november månad detta år uppehöllo vi oss sex dagar i Köpenhamn för att öfvervara de festliga och mycket angenäma tillställningar, som egde rum med anledning af landtgrefvens af Hessen guldbröllop, till hvilka man haft den artigheten att inbjuda oss.

Vintern 1860--61 tillbragtes i Malmö utan anmärkningsvärda tilldragelser. Vi utflyttade så tidigt på våren som väderleken det medgaf till Rönneholm, hvarest jag allvarsamt insjuknade i en svår och plågsam åkomma (bältrosen), som dock lyckligen öfvervans. Under några veckor af sommaren hade vi den glädjen att få mottaga besök af min syster, med hvilken vi, för att visa henne en del af Skåne, gjorde en ganska angenäm utflykt till Höganäs för att öfvervara aftäckningen af grundläggarens, excellensen Ruuths bildstod, och hvarifrån resan fortsattes till Kullen, Vegeholm och Köpenhamn.

I början af år 1861 efterträddes amiral Virgin, såsom sändebud i Köpenhamn, af grefve Henning Hamilton. Både han och hans hustru hörde sedan gammalt till antalet af våra närmare vänner, och vi tillbragte derför hos dem, likasom de hos oss, under den tid de i Köpenhamn qvarstannade, mångatrefliga stunder. De år, som nu följde, voro de skandinaviska funderingarnes tid, med deraf föranledda täta ömsesidiga påhelsningar af de båda konungaslägternas manliga medlemmar. Jag tog ingen egentlig del i alla dessa planer, men kunde dock ej undgå att i viss mån deraf beröras och erhålla kännedom om en eller annan underhandling. Dertill hörde äfven ett af konung Karl XV sommaren 1861 hos Fredrik VII tillämnadt besök. Den svenske konungen företog nämligen, i slutet af juli eller början af augusti, om bord å en kronoeskader en länge påtänkt resa till Frankrike, för att helsa på sin höge anförvandt, kejsar Napoleon. Återfärden skulle äfven ske sjöledes, och de båda nordiska regenterna hade öfverenskommit att då sammanträffa på ön Als, hvilken vigtiga militärposition, likasom äfven Dannevirke-ställningen och Glücksborgs slott, vid samma tillfälle skulle beses. För att värdigt mottaga sin höge gäst hade konung Fredrik beordrat danska gardet att infinna sig på Als, och många andra förberedelser blefvo för samma ändamål vidtagna. Så mycket större blef derför missräkningen, då det väntade besöket uteblef. Vare sig af fruktan för sjösjuka, hvaraf konung Karl illa plågats under bortfärden, eller möjligen af politiska skäl, beslöt han att öfver Lübeck ställa kosan direkte till Sverige och anlände den 21 augusti till Ystad. Jag mötte der och medförde ett bref från Henning Hamilton, i hvilket han förmodligen skildrade den misstämning som uteblifvandet medfört i Danmark, ty Konung Karl skref genast några rader till Fredrik VII, hvilka han anbefalde mig att så skyndsamt som möjligt till denne konung personligen öfverlemna. Jag begaf mig följaktligen nästa dag till Köpenhamn och derifrån till det vid sundet belägna vackra Skodsborg, hvarest konungen med sin grefvinna för tillfället vistades. Som hans majestät vid min ankomst var ute på fiske, hade jag godt tillfälle att taga stället i betraktande. Under hela den tid Fredrik VII derstädes uppehöll sig, bodde han ej i det så kallade slottet, utan i ett stort enkelt tält, utan alla afdelningar, uti hvilket han skötte sin skriftvexling och mottog de få personer, som vid

denna fridlysta tillflyktsort vågade infinna sig. Der erhöll äfven jag företräde, aflemnade mitt bref och uttalade konung Karls ledsnad öfver att ej hafva kunnat komma till Als. Fredrik VII var allvarsam och fåordig, men inbjöd mig naturligtvis till middagen,hvarest sinnesstämningen, ehuru föga lifvad, dock ingalunda var mot mig ovänlig. Jag begick dock under måltiden ett misstag, visserligen mycket ursäktligt, men som ej förbättrade ställningen. Då nämligen fisken kringbjöds, var den upplagd på tvänne fat: å det ena en ypperlig piggvar, å det andra några små eländiga stekta fiskar. Jag tog för mig endast af den förra, men fick sedermera veta, att småfiskarne, hvilka jag försmått, utgjorde konungens fångst för dagen, och att man just velat visa mig en artighet genom att låta mig smaka på dem.

I början af september månad 1861 hölls ett skånskt provins-landtbruksmöte i Malmö, med åtföljande större industriutställning och tillhörande bjudning i landshöfdingeresidenset. Under hösten gjorde vi åtskilliga utflykter till herregårdar inom länet, likasom till Köpenhamn, hvarest vi tillbragte 3 dagar med våra vänner Hamiltons. För öfrigt erbjöd så väl vintern i Malmö som den påföljande sommaren föga omvexling. Konung Karl gjorde hos oss ett och annat kortare besök vid sina resor till och från Köpenhamn, hvarest högstdensamme den 19 juni 1862 bevistade en stor af borgerskapet gifven bankett. För öfrigt voro en utflykt till Helsingborg och Vrams Gunnarstorp, för att der sammanträffa med den danska kungliga familjen, samt en mängd småfärder inom eget och närgränsande län de hufvudsakliga afbrotten i vårt stilla rönneholmslif.

Den 22 september besökte prinsen af Vasa, under antaget namn af grefve af Isenburg, Helsingborgs stad. Efter att hafva besett Kärnan och det hus, hvarest han en gång såsom ung gosse bott, åkte han till Ramlösa, bevistade derefter ett klent skådespel i ett ännu klenare teaterhus -- den vidt beryktade ladan -- och återvände påföljande morgon till Helsingör. Hans inkognito bevarades så väl, att man först efteråt fick veta, hvilken den höge gästen varit.

Sista dagarne af juli månad detta år öppnades södra stambanan till Elmhult, vid hvilket tillfälle jag, på inbjudning, var närvarande. Nu, och sedan den stora pulsådern, statens jernbana, var bestämd och redan ett godt stycke inom Småland fullbordad, kunde det vara tid att med fullt allvar söka genomföra anläggningen af de bibanor, som upptagits i min vid 1853 års riksdag afgifna motion. Omöjligheten att hos riksdagengenomdrifva dessa banors omedelbara bekostande af statsverket insågs dock af en hvar; det var således den enskilda omtanken, åt hvilken omsorgen derom måste öfverlåtas. För sådant ändamål hade jag redan långt förut till den 22 september 1855 utlyst ett sammanträde i staden Landskrona, hvarvid major Beyer, de tre borgmästarna i städerna Helsingborg, Landskrona och Ystad samt ett stort antal af provinsens godsegare och öfriga för saken nitälskande personer voro närvarande. Vid detta tillfälle utsågs en komité af femton personer för att taga frågan om händer, utfärda aktieteckning och vidtaga öfriga förberedande åtgärder. Sedan jag förklarat mig icke kunna inom densamma mottaga ordförandeplatsen, utsågs dertill ryttmästare Tornérhjelm. Huru sedermera allt detta utvecklade sig utgör ej föremål för dessa rader, då jag såsom landshöfding endast på det sätt deri ingrep, att jag någon gång på begäran höll ett sammanträde med aktietecknarne för den ena eller andra sträckningen. För hvarje särskild bana bestämdes en interimsstyrelse; de riktningar, som af de engelska ingeniörerna blifvit föreslagna, ändrades i ett och annat afseende; och aktieteckning till belopp öfverstigande en tredjedel af anläggningskostnaden tillvägabragtes, dock icke utan stora uppoffringar å vissa ställen, hvarpå såsom exempel kan anföras, att staden Ystad tecknade sig för 600,000 rdr.

Enligt de uppgjorda och antagna förslagen skulle de båda från Helsingborg och Landskrona utgående jernvägarne sammanträffa i Billeberga och derifrån, förenade, fortlöpa till anslutningspunkten med stambanan: Eslöf. Det var härvid lätt insedt, att den gemensamma banan Billeberga-Eslöf skulle blifva den mest inbringande, och så väl Helsingborgs som Landskrona jernvägsstyrelse ville derför tillegna sig denna sträckning. Sedan de från Helsingborg utgångna försöken att bilda ett gemensamt bolag strandat, och öfverenskommelse ej heller kunnat på annat sätt träffas, vände man sig till mig med anhållan om bemedling. Ehuru misströstande om en lycklig utgång, sammankallade jag dock af sådan anledning jernvägsbolagen till Landskrona, hvarest jag dagen före sammanträdet hade många timmars öfverläggning med de båda stridiga styrelserna. Sedan med mycket besvär ett medlingsförslag der blifvit uppgjordt och antaget, måste detsamma dagen hos bolagen genomdrifvas utan att på

något sättåsidosätta formerna. Detta kunde endast ske derigenom, att de båda bolagen först gemensamt öfverlade, derefter åtskildes för att hvar för sig besluta och slutligen åter kommo tillsamman för att till det gemensamma protokollet aflemna sina fullkomligt lika lydande beslut, hvarefter föreningen beseglades på en god middag hos den gästfrie borgmästare Ödmansson.

Sedan således frågan kommit i det skick, att den kunde underställas riksdagen, reste jag upp i medlet af oktober 1862 öfver Göteborg och Frötuna till Stockholm. På riddarhuset intog jag säte och stämma för egen ätt, insattes, såsom jag önskade, i statsutskottet och ingick der på riksgäldsafdelningen, hvarest jernvägsfrågornas förberedande behandling egde rum.

Det var lätt insedt, att, om jag af riksdagen begärde statsbidrag för *tre* bibanor inom Malmöhus län, skulle det blifva omöjligt att bereda framgång åt alla dessa olika förslag. För att vinna det föresatta målet blef det derför nödigt att kringgå eller rättare förkläda frågan och under sådan form väcka den framställning, som derom skulle göras; och i den motion, som jag den 22 november på riddarhuset afgaf, begärde jag derför statsbidrag för anläggning af en jernbana från Helsingborg öfver Eslöf till Ystad, med sidobana till Landskrona. Samtidigt väcktes af representanter från de olika orterna särskilda motioner om jernvägar från en hvar af städerna Helsingborg, Landskrona och Ystad till Eslöf. På riksgäldsafdelningen, likasom sedermera i utskottets plenum, hade jag många svårigheter att bekämpa, innan framgång kunde vinnas för dessa förslag. Att för de tre banorna ernå statsunderstöd i form af *anslag* var omöjligt, och derpå var jag äfven från början beredd. Deremot lyckades jag att för dem anskaffa låneunderstöd på icke obilliga vilkor. För Helsingborgs- och Ystads-banorna gick detta temligen lätt, men bidrag till Landskrona-Eslöfbanan mötte skarpt motstånd, till ej ringa del underblåst af den täflan, som länge egt rum mellan de närbelägna städerna Landskrona och Helsingborg. Hos riksdagen blefvo samtliga dessa låneunderstöd sedermera beviljade, så att hinder derefter icke förefans för de olika banstyrelserna att påbörja arbetet.

Men det gafs äfven ett annat skånskt ärende, för hvilket det var nödvändigt att påkalla ständernas uppmärksamhet. Landtbruksinstitutet vid Alnarp hade trädt i verksamhet under ganskalofvande förebud. Men under den korta tid, som efter dess öppnande förflutit, hade en icke obetydlig skuldsättning redan uppstått, och styrelsen insåg mer än väl, att det skulle blifva omöjligt att uppehålla denna vackra inrättning utan förökade anslag. Ehuru ömtålig denna fråga var, måste jag dock underställa densamma riksdagens pröfning, och detta skedde genom en den 29 november på riddarhuset afgifven motion. Frågan väckte, som jag väl kunde vänta, mycket motstånd. Slutligen lyckades det dock att både såsom tillökning i årsanslaget och såsom lån för en gång erhålla så pass mycket understöd, att institutet kunde med sträng hushållning fortgå.

Med undantag af dessa båda frågor och af det myckna arbete, som ledamotskapet i statsutskottet alltid medför, deltog jag mindre ifrigt än förr i riksdagens förhandlingar och yttrade mig endast 67 gånger till ridderskapets och adelns protokoll.

En angenäm omvexling i riksdagsgöromålen egde rum dagarne den 3--6 november, då vestra stambanan mellan Stockholm och Göteborg högtidligen invigdes. Jag tillhörde antalet af de riksdagens deputerade, som voro inbjudna att i festligheten deltaga. Första dagen färdades vi till Örebro, den andra till Göteborg. Dessa städer, den förra i förening med kringliggande landsbygds herremän, hade uppbjudit hela sin förmåga att genom fester och illuminationer göra mottagandet så lysande som möjligt. I Örebro gafs en storartad bal i hotellets nya festvåning. Under den rikliga aftonmåltiden tog konung Karl mig afsides, tryckte mig på ett glas champagne och frågade, om jag numera icke skulle vara villig att underlätta hans regeringsbörda genom att inträda i statsrådet. Härpå alldeles oförberedd tackade jag på det uppriktigaste för detta nya vedermäle af förtroende, men bad hans majestät draga sig till minnes allt, hvad jag sagt honom 1856, då en dylik fråga blifvit af konung Oskar väckt, och huru han sjelf, godkännande mina skäl, då lagt sig ut för mig hos sin höge fader och derigenom gjort det för mig möjligt att, utan att såra den regerande konungen, undandraga mig uppfyllandet af hans önskan. Samma skäl gälde äfven nu, och jag hoppades derför, att han ej skulle illa upptaga min fortsatta vägran. Godhjertad såsom alltid, skakade konungen vänligt min hand och sade: "låtom oss ej vidare tala härom".I Göteborg, hvars invånare stälde hela

våningar till de inbjudna gästernas förfogande, gafs i börsens festlokal en lukullisk middag, och derefter en konsert på teatern, hvars glans förhöjdes genom närvaron af en mängd rikt och smakfullt klädda damer. I Göteborgsfesterna deltog äfven en deputation af det norska stortinget, som i Falköping sammanträffat med jernvägståget. Uttröttade, men synnerligen belåtna med resan, återkommo vi till Stockholm den 6 november på aftonen.

Riksdagens utan all jemförelse vigtigaste tilldragelse var dock det af kunglig majestät afgifna förslaget till ny riksdagsordning. Jag yttrade derom i bref till min hustru den 16 januari: "Representationsförslaget är med jubel mottaget af borgare- och bondestånden. Äfven de mera sansade af adel och prester synas vara fördelaktigt stämda för detsamma. Man är dock för klok att i en så vigtig fråga göra opinionsyttringar, innan man hunnit noga betänka saken. Borgare och bönder lära ämna i stor deputation uppvakta konungen för att tacka."

Dylika opinionsyttringar uteblefvo dock icke. En större middag anordnades för ledamöter af alla fyra riksstånden, om jag ej missminner mig på hotell Phoenix, till firande af det kungliga förslaget, hvarvid tal och hurrarop vexlade i oändlighet. Jag var icke vid denna middag tillstädes, men deremot en och annan af dem bland adelns ledamöter, hvilka sedermera uppträdde såsom detta förslags ifrigaste motståndare.

I nästan alla landsändar ordades för öfrigt mycket om denna fråga. Hvad särskildt Malmöhus län beträffar, tycktes åsigterna i Lund vara emot, men i länets öfriga städer obetingadt för förslaget; och i Malmö firades på Karlsdagen förslagets afgifvande å icke mindre än tre offentliga middagar, vid hvilka sinnesstämningen var ytterst lifvad.

De händelser, som under min frånvaro timat i Malmö, nödgade mig att redan den 16 maj dit återvända. Der hade nämligen någon tid förut inträffat en tilldragelse, som ej kunde undgå att lifligt taga den allmänna uppmärksamheten i anspråk: ankomsten af en polsk fribytareexpedition, för hvars öden här torde böra i korthet redogöras.

Den provisoriska polska upprorsregeringen hade i London en underafdelning, som i olika riktningar verkade för framgångenaf den nationella saken. Denna londoner-komité utrustade vintern 1862--63 en militärisk expedition, med syftemål att någonstädes å den kurländska kusten verkställa landstigning och derifrån sprida sjelfständighetskriget till angränsande delar af Polen. Manskapet bestod till en icke ringa del af äfventyrare från olika länder. Officerarne voro hufvudsakligen polackar och italienare. Till militärbefälhafvare antogs den 38-årige öfverste Lapinski. Denne var dock icke expeditionens egentlige hufvudman, och honom ombetroddes ej att hafva dess penningetillgångar om hand. Såsom chefer, ehuru med delade åligganden, torde snarare kunna anses herrar Mazurkiewicz och Demontowicz. Mazurkiewicz kallade sig å de handlingar han undertecknade: "Préposé de la part du commissaire du gouvernement provisoire polonais." Demontowicz syntes hafva fått den diplomatiska ledningen sig anförtrodd. Han uppehöll sig en icke ringa del af den tid, hvarunder expeditionen vistades härstädes, i Stockholm och underhandlade der icke blott med utrikesministern, utan äfven med den af August Blanche bildade polska komitén. Demontowicz var en älskvärd man, med ett mycket förbindligt sätt att vara. Han uppehöll sig de senare åren af sin lefnad i Sverige och hade der många vänner. Detta hindrade dock ej, att han vid den tid, hvarom nu är fråga, var en mycket ifrig demagog. Bland de papper, hvarpå preussiska regeringen lade beslag i grefve Dzjalinskis slott inom storhertigdömet Polen, funnos nämligen skrifvelser från polska centralregeringens agent i London, hvilka utvisade, att Demontowicz var en af hufvudmännen för den så kallade kosmopolitiska propagandan, och att han såsom sådan stod i förbindelse med Mazzini, Bakunin, m. fl.

För expeditionen förhyrdes i London ett större skrufångfartyg, benämdt Ward-Jackson, hvari inlastades 7,000 skålpund krut, patroner och vapen af alla slag, deribland äfven ett par mindre kanoner. Saken föreföll i England så misstänkt, att regeringen derstädes lät lägga qvarstad på fartyget. Men det oaktadt lyckades den ungefär 200 man starka expeditionen att gå om bord och afsegla, ehuru utan alla skeppshandlingar. Ångbåtens befälhafvare började likväl finna hela företaget vådligt, hvarför han lade till på Köpenhamns redd, der han jemte större delen af besättningen öfvergaf fartyget. För expeditionen fansnu ingen annan utväg än att förhyra dansk besättning. Men då denna ej ville medfölja längre än öfver sundet, sattes kurs på Malmö, i hvars hamn fartyget den 30 mars

inlöpte. Der blef uppståndelsen stor. Röda mössor och röda underkläder syntes öfverallt på gatorna. Den ena berättelsen aflöste den andra rörande expeditionens storlek och syftemål, hvarom allt man så mycket mindre kunde göra sig en riktig föreställning, som de båda på stället varande förnämsta myndigheterna, landssekreteraren och borgmästaren, voro oförmögna att meddela sig med främlingarne och tillika obeslutsamma i afseende på de åtgärder, som borde vidtagas. Förhållandet inrapporterades dock genast både till regeringen och till mig, som i och för riksdagen befann mig i Stockholm. Utrikesministern grefve Manderström hade redan förut på diplomatisk väg erhållit underrättelse om expeditionens afgång från England. Man antog derför, att det i Malmö hamn inlupna fartyget vore detsamma, som i England blifvit förbjudet att utlöpa, och förordnade derför genast den 1 april, att detsamma skulle med qvarstad beläggas, hvarjemte generalbefälhafvaren grefve von Essen, i anseende till min frånvaro, anbefaldes att till Malmö afresa for att öfvervaka ordningen. Stadens myndigheter gingo i författning om manskapets kasernering, och nyfikenheten började i någon mån lägga sig, då den 2 april tidigt på eftermiddagen ett rykte spridde sig, att eld kommit lös i polackarnes fartyg, i närheten af det ställe, hvarest krutet förvarades, och att sålunda fartygets springande i luften med deraf härflytande fara för hamnen, skeppen och staden vore att förvänta. Bland dem, som af denna underrättelse blefvo mest förfärade, var landssekreteraren Hane. I min frånvaro ansåg han sig böra sörja för min hustrus säkerhet, och sedan han gifvit befallning om skyndsam förspänning, rusade han af sådan anledning upp till min hustru och öfvertalade henne att jemte sin dotter och den då hos henne vistande grefvinnan Malvina De la Gardie hufvudstupa resa ut åt landsbygden. Sedan de derstädes under några timmar förgäfves afvaktat det rysliga utbrottet, återvände de till staden, hvarest, allt var lugnt. Polackarne hade sjelfva, utan främmande biträde, med mod och raskhet förekommit faran. Huruvida verklig eld förefunnits, eller om den rök, som utträngde, endast var en följd af gasutveckling från stenkolen,kunde ej vid den följande undersökningen med säkerhet utrönas. Emellertid voro sinnena uppskrämda, hvartill äfven i sin mån bidrog en utspridd berättelse, att ett ryskt krigsfartyg kryssade i Öresund och tvänne gånger skulle hafva varit synligt på Malmö redd. General Essens ankomst den 3 april helsades derför med allmän glädje, emedan något hvar insåg, att man på stället behöfde en ledande person med lugn och omdöme, hvilken derjemte egde förmåga att meddela sig med främlingarne.

Den lyckligt öfverståndna faran manade emellertid landshöfdingeembetet att foga anstalt om krutets förflyttning från den inre hamnen. För sådant ändamål uppgjordes vilkorligt kontrakt om förhyrning under 30 dagar af ett handelsfartyg mot en summa stor 2,500 rdr, hvarom underrättelse genom telegram meddelades. Jag deltog alla dagar i de täta öfverläggningar, som statsrådets ledamöter höllo med anledning af de i Malmö timade händelserna, och expedierade per telegraf de fattade besluten, hvartill äfven hörde ofvan nämda hyreskontrakts godkännande och befallning om krutets förflyttning till kruthuset i Landskrona. Det officiella beslutet härom är först dateradt den 17 april.

Sedan man i England erhållit underrättelse om det öde, som i Malmö drabbat ångfartyget Ward-Jackson, vände sig egarna af detsamma, herrar Leng i Hartlepool och Curtis i London, till svenska regeringen med anhållan om dess återbekommande. Med anledning häraf förordnade kunglig majestät den 22 maj, att, så vida den i bilagdt "register-certificate" intagna beskrifning inträffade å det med qvarstad belagda Ward-Jackson, qvarstaden skulle upphäfvas och ångfartyget jemte inventarier och tillbehör till herrar Leng och Curtis eller ombud utlemnas, dock med vilkor att de erlade den summa af 2,500 rdr, hvilken blifvit utbetald såsom ersättning för till krutets förvarande förhyrdt fartyg, äfvensom alla Ward-Jackson i öfrigt åliggande afgifter till kronan eller staden Malmö. Sedan dessa vilkor blifvit uppfylda, och lasten efter förut verkstäld inventering förflyttats till högvakthuset och stälts under tullkammarens tillsyn, upphäfdes qvarstaden, och fartyget afgick den 30 maj till England.

Hvad deremot manskap och befäl angick, var det icke så lätt att blifva af med dem. Att sådant ej lät sig göra utan penninguppoffring var tydligt, och grefve von Essen erhöll för sådantändamål från utriksministern grefve Manderström 16,000 rdr till framtida redovisning. Man ville ej med våld, utan på öfvertalningens väg söka göra sig af med detta ovälkomna främmande, hvars befäl gång efter annan gaf löfte om afresa. Men under förhoppning att slutligen lyckas utverka sig tillstånd att återbekomma vapnen sökte sedermera samma befäl att på allt möjligt sätt uppehålla affärden. För sådant ändamål vistades Demontowicz länge i Stockholm, och det var

troligen i enahanda afsigt Lapinski, åtföljd af den sedermera beryktade Poles, äfven begaf sig dit. Den svenska regeringen ville dock på intet vilkor bifalla en dylik önskan, emedan landet derigenom kunnat komma i obehagliga politiska förvecklingar. Vecka efter vecka förgick emellertid på detta sätt. General Essen hade andra vigtiga tjensteåligganden och började ledsna vid uppehållet i Malmö. Han bestormade derför regeringen med framställningar om mitt nedsändande, på det han skulle blifva befriad från sitt obehagliga uppdrag. För mig deremot var det icke gerna möjligt att vid denna tidpunkt lemna riksdagen, emedan frågan om statsunderstöd för de skånska bibanorna just då stod på dagordningen, men sedan denna vigtiga sak blifvit slutbehandlad, afreste jag i medlet af maj till Malmö.

En del af det polska manskapet hade emellertid under denna långa väntan ledsnat och i smärre afdelningar lemnat den svenska jorden, så att vid min ankomst till Malmö styrkan, befälet inberäknadt, nedgått till 111 man. Jag hade genom general Essen låtit underrätta både Demontowicz och Lapinski om dagen för min ankomst och väntade följaktligen att af dem få oförtöfvadt mottaga besök. Men till min förvåning erfor jag, att de voro bortresta, och befarade deraf föga framgång i våra blifvande underhandlingar. Så blef likväl icke förhållandet. De voro, likasom allt öfrigt befäl, med hvilket jag kom i beröring, artiga och uppmärksamma. Bland soldaterna hölls sträng manstukt, och ehuru dessa endast utgjorde en sammanrafsad hop, hade man mot dem ganska få anmärkningar att göra. Till och med den tagna förtäringen betalades mycket ordentligt, med undantag af den allra sista tiden.

Essen hade af Mazurkiewicz erhållit skriftlig förbindelse af den 29 april, att han skulle göra allt hvad som stod i hansförmåga ("faire tout mo possible") för att de Malmö qvarvarande polackarne skulle vara borta en af de första dagarne i maj, och muntligen hade han såsom yttersta termin för afresan bestämt den 10 i samma månad. På grund af detta löfte hade Essen till honom aflemnat 8,000 rdr till förhyrande af fartyg och bekostande af öfriga utgifter för affärden. Det oaktadt uppsköts den senare under åtskilliga förevändningar, och då Essen till mig aflemnade hvad som återstod af honom tillsända 16,000 rdr, föresatte jag mig att göra hvad möjligt var för att icke, såsom han, blifva lurad.

Sedan jag med mycket besvär lyckats göra för Demontowicz klart att under ingen förevändning några vapen fingo till polackarne utlemnas, hvaremot alla klädespersedlar stodo till deras fria förfogande, och sedan jag förhyrt tvänne fartyg, det ena för att föra dem från Malmö till Köpenhamns redd, och det andra för att der afhemta och till England öfverbringa dem, lyckades jag ändtligen den 4 juni blifva qvitt dessa främlingar, som då uppehållit sig i Malmö 2 månader och 5 dagar.

Påföljande dag tillskref mig från Köpenhamn Demontowicz ett bref, hvari han i varma ordalag tackade för all den välvilja hans landsmän ända till sista ögonblicket af afresan fått i Malmö röna under försäkran, att i deras erinringar om det ädla Sverige skulle mitt namn och min person alltid intaga ett mycket framstående rum. Med ett ord, vi skildes åt i bästa sämja, och då icke heller några diplomatiska misshälligheter af besöket följde, kan man säga, att detta äfventyr slutade utan obehag. Inför grefve Manderström redovisade jag de, förmodligen af kabinettskassan lemnade 16,000 rdr, af hvilka endast 191 rdr kunde kontant återlemnas.

Expeditionens senare äfventyr; dess försök att landstiga i närheten af Libau, dervid en del af personalen omkom i vågorna; dess derefter verkstälda besök å Gotland och der ålagda internering m. m. tillhöra ej denna skildring.

De i förvar tagna vapnen blefvo fortfarande under tullkammarens vård, men utlemnades mot slutet af året till grosshandlanden L. J. Hierta i Stockholm, hvilken styrkte sig hafva köpt dem af expeditionens ledare.

Efter den genom polackarnes ankomst något påskyndade hemresan från Stockholm utflyttade vi så fort som möjligt tillRönneholm. Vistandet der blef dock ofta, synnerligen under juli månad, afbrutet genom de många kungliga besök vi detta år fingo mottaga och hvartill skandinaviska planer utan tvifvel voro i icke ringa mån bidragande. Den 19 juli ankom prins Oskar till Malmö och bodde i residenset, hvarest vi första dagen för honom anordnat en större middag. Följande dag gaf staden en festlig tillställning på Knutssalen. Vid begge dessa tillfällen talade prinsen med mycket intresse om den tid han med sin fader och sina bröder tillbragt i Malmö år 1848, då konung Oskar der vistades två månader, hvarunder det lyckades honom bilägga de dansk-tyska

stridigheterna. Minnet af denna tid, då icke obetydliga truppmassor voro samlade i och omkring Malmö, bibehöll sig äfven länge hos stadens invånare, och de första åren efter min ditkomst hörde jag ofta omtalas de muntra men enkla tillställningar, som då egt rum. En yra hade gripit hela samhället, framför allt de unga damerna, hvilka med hänförelse deltogo i prinsarnes och officerarnes glada upptåg. Prins Oskar erinrade sig nu alla dessa damer och frågade efter en och annan bland dem. Detta gaf mig anledning hemställa, huruvida det skulle roa honom att med dem åter sammanträffa, och då detta förslag med mycket nöje omfattades, inbjödos den tredje dagen, då prinsen på eftermiddagen skulle lemna Malmö, till frukost i landshöfdingeresidenset 15 eller 18 af dessa 1848 års damer, de bland dem, som sedermera inträdt i det äkta ståndet, utan sina manliga följeslagare. Femton år hade förflutit sedan 1848 och i ej ringa mån inverkat på en och annan af de inbjudnas fägring, men återseendet var icke derför mindre hjertligt, och hela tillställningen den mest glada och lifvade, i hvilken jag vet mig någonsin hafva deltagit. Mot slutet af frukosten ordnades damerna med fylda champagneglas i kolonn, hvilken med mig och min hustru i spetsen frammarscherade, hvarefter jag på 1848 års fruntimmersbataljons vägnar föreslog prinsens skål, och derpå följde hurrarop, som aldrig ville taga slut. Afresan var lyckligtvis ej beroende af något jernvägståg, hvarför de förspända vagnarna temligen länge fingo vänta, och då prinsen slutligen for af, skedde det under blomsterregn och ihållande lefverop af damerna. Hans kunglig höghet sjelf tycktes äfven vara road af sitt vistande i vårt hus och förklarade vid affärden, att han påhösten skulle dit återkomma med hertiginnan och de unga prinsarne.

Från Malmö stälde prinsen kosan till Helsingborg, dit jag en timme senare begaf mig, och der äfven konungen på natten inträffade. Påföljande dag besökte de båda bröderna Fredrik VII på Skodsborg. Den 23 och 24 hölls landtbruksmöte i Helsingborg, som bevistades af ett stort antal af konung Karl inbjudna adliga danska godsegare. Den 25 besåg konungen Höganäs, hvarest en festlig middag för honom var anordnad. Derunder frågade han leende, hvarför jag aldrig velat bjuda honom på en så rolig tillställning, som den jag nyligen anordnat för prins Oskar. Jag svarade, att, on hans majestät ville gifva sig tillräcklig tid och på förhand dertill utsätta dagen, skulle det vara mig en ära likasom ett synnerligt nöje att efterkomma denna hans önskan, men att till morgondagen, då de båda grannkonungarne skulle hos mig sammanträffa, vore sådant icke möjligt. Inseende riktigheten häraf, bad dock konungen, att jag åtminstone ville vid detta tillfälle inbjuda den af högstdensamme år 1848 mycket utmärkta fröken Ida Hjelmstjerna. Så skedde äfven, och då de båda konungarne den 26 juli inträdde till min hustru, var den lyckliga fröken Hjelmstjerna tillstädes och fick vid den för öfrigt gående frukosten, utförd af konung Karl, sin plats vid det mindre bord, som var anordnadt för de kungliga personerna och min hustru. Sinnesstämningen var äfven nu ganska glad, och efter ett par timmar afreste det höga herrskapet till Bäckaskog. Dessförinnan sade mig konung Fredrik VII: "Min gode vän, jag kommer åter den 29 dennes. Må jag då också spisa hos dem." Svaret kunde icke vara tvifvelaktigt, och jag frågade endast, huruvida hans majestät, likasom nu, önskade en gående frukost, eller om han föredroge en sittande middag? Utan betänkande svarade konungen: "Jag tror, vi taga sittande middag." Derefter träffade min hustru sina anordningar; och vi hade på utsatt dag en middag i ordning, fullt värdig våra höga gäster, och till hvilken, jemte dem och deras talrika omgifning, så många af länets framstående personer voro inbjudna, som utrymmet medgaf. De tal, som vid denna middag vexlades, och de öfriga tilldragelser, som dervid egde rum, af hvilka skyldig grannlagenhet ålägger mig att förbigå en del, voro såbetydelsefulla, att middagen med rätta kan anses såsom historiskt märkvärdig. Prins Oskars skål för den danske konungen var, såsom man kunde vänta, vältalig och i hög grad poetisk. Hufvudtanken i densamma var att, då konung Fredrik från Danmarks sköna lunder blickade öfver till det svenska landet, kunde han vara förvissad, att der bodde ett folk, sant och uppriktigt tillgifvet sina nabor på andra sidan sundet och färdigt att för dem göra uppoffringar -- ett folk, som aldrig svikit sitt ord och som ej heller nu skulle göra det. Danske konungen svarade med en skål för sin trofaste broder konung Karl XV och bad prinsen säga denne, att han var förvissad att, om det gälde, skulle de båda folken stå sidoordnade till gemensamt försvar, och att han för sin del älskade konung Karl så högt, att han vore färdig att gifva honom *allt* hvad han egde, *allt*. Äfven danske konungen talade med känsla, och begge dessa anföranden voro temligen långa, ehuru jag hvarken kan eller bör ur dem åberopa något vidare. Då Fredrik VII förklarade sig vilja skänka sin vän och nabo *allt* hvad han egde, sågo de närvarande med förvåning på hvarandra, och min hustrus bordsgranne, generalen grefve von Essen tillhviskade henne: "Jag undrar, om grefvinnan Danner då skall följa med?"

Vid måltidens slut, då konung Fredrik i vänliga ordalag föreslog värdfolkets skål, begagnade jag tillfället att förklara, huru mycket jag hade önskat att personligen få frambära välönskningarna för hans majestät, men att, då prins Oskar anhållit att dermed blifva betrodd, borde konungen vara belåten, likasom jag hedrad, af det ombudsmannaskap hans kunglig höghet sålunda behagat ikläda sig.

Efter intaget kaffe förärade konungen mig en med sitt namnchiffer och juveler rikt besatt gulddosa, och min hustru erhöll ett dyrbart gammalnordiskt armband med vidhängande medaljong.

Äfven prins Oskar lemnade oss samma afton, men endast för att på hösten återkomma med hela sitt hus. Hertiginnan af Östergötland tillbragte nämligen med sina tre söner en del af sommaren i Neuwied hos sin syster. Prins Oskar afhemtade der gemål och barn samt anlände med dem den 8 oktober på förmiddagen till Malmö, hyarest vi lyckats så ordna residenset, att de alla kunde der inrymmas. Hans kunglig höghet tillbragtedenna dag med Malmö frimurare, hvilkas loge han då invigde, men vid hvilket tillfälle jag icke var honom följaktig, emedan jag aldrig tillhört detta sällskap. Hertiginnan var i all enkelhet med mig och min hustru. Påföljande dag hade vi först middag för herrar och sedermera stor aftonbjudning för båda könen. Den 10 besågo deras högheter Lund, frukosterade hos biskop Thomander och hade för aftonen antagit Malmö stads inbjudning till Knutssalen. Man hade först tillämnat en större bal, men, då hertiginnan var svag och icke dansade, anordnades en musikalisk aftonunderhållning, vid hvilken de höga gästerna ökade sin välvilja genom att på en stund medtaga alla tre barnen, af hvilka det yngsta endast var 2 1/2 år gammalt. Denna artighet kunde ej förfela att på hela samlingen göra ett särdeles angenämt intryck.

Den 11 oktober hade redan i Tyskland blifvit bestämd för affärden från Malmö och nödiga anordningar derefter träffade, men då deras högheter vid ankomsten till Sverige förnummo, att det var en böndag, läto de på min och min hustrus framställning öfvertala sig att qvardröja och i all enkelhet tillbringa denna dag i vår familjekrets. Biskop Thomander predikade i S:t Petri kyrka, åt derefter middag hos oss och roade under densamma hertiginnan genom sina qvicka infall. Påföljande morgon afreste hela den hertigliga familjen, efterlemnande hos alla och framför allt hos oss, som i fyra dagar haft den hedern och glädjen att räkna densamma såsom våra gäster, ett särdeles kärt och angenämt minne.

Raden af de kungliga påhelsningar, hvarmed vi denna sommar hedrades, slutade med ett besök af prins August, som i november månad utreste till Tyskland för att förlofva sig, och som för att intaga frukost under genomfärden uppehöll sig några timmar hos oss. Prinsen var derunder vid ett särdeles gladt lynne och tycktes med nöje höra de anspelningar, som gjordes öfver ändamålet med resan.

Det sätt, hvarpå landshöfdingehuset i Malmö under detta och föregående år utöfvat värdskap för så väl svenska som danska konugahusens samtliga medlemmar, ådrog sig mycken uppmärksamhet. Mångfaldiga voro äfven de gillande utlåtanden, som från flere håll i detta ämne tillstäldes mig. Sålunda skrifver vid slutet af år 1863 generalmajoren grefve Alrik Wachtmeister: "Duhar i sanning fått mottaga bra många kungliga och furstliga besök i år. Det är en stor lycka för landet, när denna svåra och kostbara representation faller som nu på en person, som förenar med lycklig ekonomisk samhällsställning verldsvana och stor parlamentarisk förmåga. Sådana högre embetsmän inom landet äro tyvärr *snart* räknade."

Ett annat besök, om ej så förnämt som de föregående dock vida vigtigare och med dem stående i nära sammanhang, hade vi den 25 augusti, knappa fyra veckor efter de uttalanden, som egt rum på den märkliga middagen den 29 juli. Svenska sändebudet i Köpenhamn grefve Hamilton hade begärt att nämda dag få på några timmar begagna mina enskilda rum i Malmö till ett obemärkt sammanträde med utrikesministern grefve Manderström. Jag mottog och införde dessa herrar, men aflägsnade mig derefter genast. Ehuru jag med dem båda stod på en mycket vänskaplig fot, förbjöd mig nämligen granlagenheten att forska efter anledningen till deras öfverläggning, och äfven sedermera undvek jag sorgfälligt att i ringaste mån derom orda, emedan jag helst ville ställa mig utanför den så kallade danska frågan -- men nog förstod jag mer än väl, att grunddragen, eller kanske rättare ordalagen, då affattades till den förbundstraktat med Danmark, som då höll på att uppgöras. Efter slutade öfverläggningar följdes vi åt till Rönneholm, hvarest dagen tillbragtes under gladt skämt och utan att någon

kunde ana, hvilka vigtiga frågor förut afhandlats.

Att denna tilltänkta förbundstraktat någon tid derefter vid dess slutbehandling inom svenska statsrådet förkastades, synnerligen genom friherre Gripenstedts kraftfulla och sakrika motstånd, torde få anses såsom gifvet. Beslutet derom öfversändes till Hamilton redan i början af oktober, dock med föreskrift att ej förr än på vidare order meddela detsamma, och i medlet af samma månad ankom på telegrafisk väg befallning om dess framlemnande. Det är lätt att inse, hvad intryck underrättelsen om Sveriges tillbakaträdande skulle göra i Danmark. Man hade så länge och så ofta ingifvit detta land förhoppningar om vårt deltagande i den förestående striden med Tyskland, att detta hopp nära nog öfvergått till visshet; och för Hamilton, som dervid måst tjena såsom redskap, blef ställningen i Köpenhamn näranog ohållbar. Det var endast den personliga aktning och välvilja han rättvist tillvunnit sig, som i någon mån mildrade det obehag han der måste erfara. Redan i oktober månad inlemnade han ansökan om sitt entledigande. Men i anseende till svårigheten att under dessa brydsamma förhållanden utfinna en lämplig efterträdare måste han qvarstanna på sin post till början af år 1864, då han tills vidare aflöstes af ministerresidenten i Konstantinopel, Oskar Björnstjerna.

Äfven mot svenskarne i allmänhet blef den förr så välvilliga stämningen i Danmark nu temligen bitter, och, ehuru mycket jag eljest önskat att närvara vid konung Fredrik VII:s i december inträffade likbegängelse, fann jag mig likväl af sådan anledning föranlåten att derifrån afstå.

Den stora delen af det tänkande svenska folket gillade utan tvifvel denna omkastning i regeringens politik, synnerligen på grund af vårt otillfredsställande försvarsväsende, men deltagandet för Danmark var dock i allmänhet stort. Det gaf sig på ett bullersamt sätt tillkänna under de å nyo så kallade mars-oroligheterna i Stockholm, utbrutna efter en af många skandinaver föranstaltad middag å De la Croix' hotell, då den upphetsade massan, under ropen "ned med Manderström", stälde kosan till utrikesministerns bostad, men på ett kraftfullt sätt afvisades af polisen.

Lugnare men mera verksamt lade man på många ställen sina känslor för danskarne i dagen genom insamlingar för olika ändamål. Min hustru satte sig i spetsen för en dylik insamling af filtar, tröjor, strumpor, vantar och öfriga förnödenheter för de danska soldater, som vid Dannevirke och Düppel voro utsatta för en sträng vinters alla lidanden; och hon lyckades verkligen sammanbringa en högst betydlig samling af dylika varor.

Den svenska regeringen hade emellertid blifvit strängt neutral -- till den grad, att jag i april 1864 fick en förfrågan, eller snarare en erinran från civilministern, derför att jag tillåtit införande i länskungörelserna af ett meddelande från en komité, som bildat sig för samlande af bidrag till de svenska frivillige, hvilka togo del i danska kriget, en komité, i spetsen för hvilken stodo biskop Thomander, professor Naumann och flere andra ansedde män. Jag svarade härpå, att jag så mycket mindre kunnat vänta, att denna min åtgärd skulle ogillas, som det var allmänt bekant,att ett stort antal både officerare och underofficerare fortfarande permitterades för att ingå i, såsom det kallades *främmande,* men såsom hvar och en visste *dansk* krigstjenst, samt att två af dessa officerare nyligen af kunglig majestät erhållit resestipendier; hvarjemte, och då i Stockholm under regeringens ögon rikets yppersta män både uppmanat till och tecknat sig för sammanskott till *danska* soldaters hustrur och barn, jag svårligen kunde finna, att bidrag till de *svenskar,* som kämpade i Danmark, borde anses förkastliga. Dessa skäl verkade, ty jag hörde ej vidare af saken.

Om året 1863 hade varit rikt på om vexlingar, så blef deremot det derpå följande så mycket lugnare. Jag fick temligen oafbrutet egna mig åt tjensten, Sophie åt umgängeslifvet och värdskapet i sitt hus. Af allmänna tillställningar är endast att ihågkomma firandet den 4 nov. 1864 af femtionde årsdagen af Sveriges och Norges förening, hvilket i Malmö skedde medelst en mycket besökt middag och under mera upprymda känslor, än jag hade väntat.

Jag var dessa år af kunglig majestät förordnad till ordförande i landstinget. Detta hade visserligen allt skäl för sig till en början, då den nya institutionen skulle sättas i verksamhet. Men allt ifrån mitt arbete i kommunalkomitén hyste jag den åsigt, att då landstingets beslut för att blifva gällande erfordrade konungens befallningshafvandes

godkännande, borde i allmänhet icke landshöfdingen vara tingets ordförande; och till följd deraf undanbad jag mig, under förordande af grefve Arvid Posse till efterträdare, redan år 1865 denna befattning. Så länge densamma af mig innehades, ansåg jag mig dock pligtig att i sådan egenskap representera, och derför voro alltid samlingsdagen så väl landstingets medlemmar och kanslipersonal som cheferna för landshöfdingeembetets afdelningar tillsammans öfver 100 personer, till mig och min hustru inbjudna på middag.

Sommaren 1864 hade vi den glädjen att under några veckor få såsom gäst mottaga min svärmor. Med henne gjorde vi samtliga en utflykt till Köpenhamn och beságo tillika Fredriksborgs och Fredensborgs slott, mellan hvilka begge senare ställen färden till allmän förnöjelse företogs i en dansk holsteinarevagn eller så kallad "kaffemölla".

För egen del besökte vi numera sällan Köpenhamn, som för oss förlorat sin dragningskraft, sedan Hamiltons derifrånafflyttat. Under efteråret 1863 tillbragte vi dock derstädes några dagar, för att taga farväl af dessa våra goda vänner.

1864 års sommar voro vi för det mesta stilla på Rönneholm, men gjorde dock derifrån åtskilliga utflykter till herregårdar inom och utom lähet. På en af dessa resor i medlet af oktober månad befunno vi oss på Marsvinsholm hos baron Stjernblads, då en express dit anlände från Malmö med underrättelse, att prins Oskar med familj på två dagar derefter ämnade gästa vårt hus. Prinsens hade tillbragt sommaren på grefve Plaens egendom Kulla Gunnarstorp och togo nu vägen till Stockholm öfver Malmö. Vi återvände på grund af denna underrättelse skyndsamt till hemmet, hvarest min hustru, oaktadt den korta beredelsetiden, lyckades så ordna allt, att vid det höga herrskapets ankomst ingenting felade. Vi hade en mindre middag för damer och herrar, och sedan natten blifvit tillbragt i landshöfdingeresidenset, afreste den hertigliga familjen påföljande morgon på jernbanan till hufvudstaden.

I Malmö hade jag nu att lägga sista handen vid de förberedande anordningarne för det blifvande elfte allmänna svenska landtbruksmötet, anordningar, hvilket under nära två år gifvit både mig och den öfriga bestyrelsen ganska mycket att syssla. De år 1862 i Karlstad församlade landtmännen hade nämligen beslutit, att nästföljande allmänna landtbruksmöte skulle hållas i Malmö år 1864, hvarjemte jag då utsågs att såsom ordförande leda detsammas öfverläggningar. Till suppleant för mig blef vid samma tillfälle vald kammarherre Karl Trolle samt till andre ordförande och dennes suppleant friherrarne Jules Stjernblad och Corfitz Beck-Friis.

Ofvan nämda herrar kallades att i egenskap af bestyrelse för första gången med mig sammanträda den 4 september 1863, och utsågs vid detta tillfälle till sekreterare professor Hjalmar Nathhorst samt till ledamot af styrelsen i och för den blifvande industri-expositionen grefve Axel De la Gardie, hvarjemte vi äfven sedermera med oss förenade åtskilliga andra personer för ombesörjande af de mötet tillhörande fackbestyr.

Då af många anledningar det icke blef möjligt att redan år 1864 anordna i fråga varande möte, blef vår första åtgärd atthos kunglig majestät begära uppskof dermed till påföljande år, hvilken framställning nådigst godkändes.

Vid granskning af landtbruksakademiens den 15 maj 1858 bestämda och dittills gällande regler för prisbelöning vid landtbruksmöten, befunnes deri befintliga föreskrifter så olämpliga och föråldrade, att vi måste fullständigt omarbeta dem, och blef det förslag, som i sådant hänseende uppgjordes, hufvudsakligen godkändt och den 17 april 1864 till efterlefnad påbjudet.

Derjemte och då vid föregående landtbruksmöten de utstälda kreaturen, i saknad af nödigt skydd, vanligen endast kunnat en kortare tid å mötesplatsen qvarblifva, beslöts, att träskjul skulle uppföras i tillräcklig mängd för att under hela mötestiden kunna inrymma samtliga kreatur. Visserligen förorsakades derigenom en mycket betydlig kostnad, men bestyreisen hoppades, att densamma skulle till ej ringa del betäckas genom inträdesafgifter. Anmälningarne voro dock så talrika -- 619 afvels- och 127 gödkreatur -- att dessa skjulbygnader måste utvidgas långt utöfver hvad man i början förestält sig, hvarigenom dock den fördel vans, att skjulen kommo att helt och hållet omsluta den rymliga utställningsplatsen. För redskap och maskiner anordnades en närbelägen lämplig lokal

samt för industri-expositionen husarregementets ridhus och en tätt vid detsamma uppförd större bygnad. Då derjemte förhandlingarne höllos i den närbelägna Caroli kyrka, synes att allt var ganska beqvämt ordnadt för de besökande.

Till omkostnadernas bestridande erhöllos från Malmöhus läns hushållningssällskap 10,000 rdr, likasom af statsmedel 15,000 rdr till premier för afvelsdjur, 3,000 för gödboskap och 2,000 för industri- och slöjdalster, hvilka icke obetydliga bidrag dock skulle hafva blifvit i hög grad otillräckliga, om ej bristen fylts genom de af besökande och djuregare erlagda afgifter.

Malmö landtbruksmöte beträdde en alldeles ny bana, som sedermera blifvit följd af alla efterföljande. Men derför blefvo äfven bestyrelsens sammanträden tätare och mera arbetssamma, än man förestält sig. De utom Malmö boende ledamöterna kunde ej alltför ofta besväras med resor, och i oktober 1864 beslöts derför, att ordföranden och sekreteraren egde om alla verkställighetsåtgärder gå i författning, ett beslut, som, ehuru det i höggrad ökade de senares göromål, likväl förorsakade icke ringa tidsbesparing. Industriutställningens ordnande öfverlemnades uteslutande åt grefve Axel De la Gardie samt de af honom valda biträden, hvilka alla åt densamma egnade lång tid och odelad omsorg. Med rätta skördade derför äfven nämda grefve allmänt erkännande för det sätt, hvarpå han lyckats lösa sin uppgift, helst utställningen, ehuru endast en sidoordnad afdelning af landtbruksmötet, med rätta ådrog sig synnerlig uppmärksamhet, både för dess rikhaltighet och dess smakfulla anordning.

Sedan mötets början blifvit utsatt till den 1 augusti 1865, afreste jag till Bäckaskog, hvarest den kungliga familjen detta år tillbragte en längre del af sommaren, för att inbjuda hans majestät konungen. Drottningen lät mig dervid ganska tydligt förstå, huru mycken lust hon hade att äfven vid mötet närvara. Men hennes majestät skulle i sådant fall, jemte uppvaktning, hafva bott och vistats i landshöfdingeresidenset och derigenom omöjliggjort den vidsträckta gästfrihet jag ville mot mötets medlemmar utöfva.

Ehuru mycket det kostade på mig, måste jag derför slå döförat till och låtsade ej förstå de vinkar, som gåfvos mig. Deremot öfvervoro både konungen och prins August landtbruksmötet, som för öfrigt besöktes af ovanligt många personer från olika delar af Sverige, likasom från Norge och Danmark. Den tryckta förteckningen upptager 1,825 namn; men då härtill läggas alla de, hvilka ej hunno antecknas, samt prisdomare och öfriga personer, åt hvilka fribiljetter utdelades, kan man utan öfverdrift säga, att de ständiga ledamöternas antal uppgick till minst 2,000. Bland dessa torde särskildt böra omnämnas den åldrige grefve August Anckarsvärd, som med sina tre mågar, Gripenstedt, Mannerskantz och Essen, der infunnit sig, deltog i alla mötets förhandlingar och festligheter samt på allt sätt firades såsom en Nestor bland de församlade landtmännen.

Mötet upptog fem dagar, den 1--5 augusti, hvarunder utflykter gjordes, dels till Alnarp, dels till Landskrona och Säbyholm. Gemensamma middagar intogos dagligen på landstingssalen i rådhuset, der dock endast en ringa del af de besökande kunde inrymmas. För de öfriga var väl sörjdt å stadens alla värdshus.Den 3 augusti gaf Malmö stad en storartad fest, hvartill voro inbjudna mötets *alla ledamöter*, utan undantag. Det vackra rådhuset stod detta år under ombygnad. Man hade ännu icke hunnit uppföra den flygel, som nu innehåller trappuppgången. Derför kunde hela den stora gården förses med golf och glastak och på sådant sätt förvandlas till rök- och och drickesrum för de många, hvilka icke älskade att i dansen deltaga. Denna ofantliga sal, inom hvilken sinnesstämningen hela aftonen var synnerligen lifvad, erhöll en särskild dragningskraft derigenom, att i midten af densamma voro uppförda två stora pelare, som uppburo taket och tillika hvardera innehöllo fyra med kranar försedda metallrör, som alla ledde från lika många outtömliga källor af punsch, bischoff och andra vederqvickande drycker. I rådhusets stora festvåning gafs en lysande bal med tillhörande väl ordnad aftonmåltid, vid hvilken, tack vare den stora gårdssalen, ingen besvärande trängsel uppstod.

Alla öfriga aftnar, inberäknad den näst före mötets öppnande, hade min hustru och jag i landshöfdingeresidenset bjudning för sjutio till åttio personer, förutom konungen, hertigen af Dalarne och deras följe. Första aftonen utgjordes sällskapet uteslutande af bestyrelse, prisdomare och öfriga vid mötet tjenstgörande; de följande af den en gång för alla tillsagda stammen, och derjemte skiftevis alla mera kända resande, så att vi åtminstone en gång fingo den glädjen att se hvar och en af dem.

Vädret var under landtbruksmötet gynsamt; samtliga prisdomare erhöllo fri inqvartering; öfriga gäster betalade billigt -- många alldeles icke -- sina bostäder, hvarför äfven de resande syntes vara särdeles belåtna, och bestyrelsen hade glädjen att från alla håll skörda bifall för de träffade anordningarne. Hans majestät konungen gaf sin tillfredsställelse tillkänna genom flere ordensutnämningar. Mig behagade hans majestät tilldela storkorset af vasaorden, och åt min hustru och mig gemensamt skänkte han, jemte det vanliga guldarmbandet till den förra, sitt i olja målade porträtt. Då härtill kommer, att jag den 27 oktober utsågs till hedersledamot af landtbruksakademien och kort derefter äfven till hedersledamot i sällskapet för Norges väl, så hade jag för egen del anledning att anse mig mer än välbelönad för det arbete och den omtanke jag i och för landtbruksmötet fått vidkännas.

Den 31 juli var af konungen bestämd till invigning af de från Helsingborg och Landskrona utgående jernbanor, hvilka, i Billeberga förenade, sammanträffa med södra stambanan i Eslöf. För mig var det omöjligt att i denna högtidlighet deltaga, emedan samtliga prisdomare vid landtbruksmötet då skulle i Malmö börja sitt arbete och sedermera tillbringa aftonen i residenset. Denna ofrivilliga frånvaro var dock påkostande, både för mig och öfriga vid festen närvarande; och de båda jernvägsdirektionerna tillsände mig derför invigningsdagen genom sina ordförande, Tornérhjelm och Ödmansson, från Helsingborg följande telegram:

"Sedan h. m. konungen nu nådigst förklarat Landskrona- och Helsingborgs jernvägar öppnade, skynda direktionerna, lifligt beklagande att förhållandena omöjliggjort herr landshöfdingens närvaro vid denna högtid, att till herr landshöfdingen, som i så väsentlig mån bidragit till detta för dessa städer och hela provinsen vigtiga företags genomförande, hembära sin vördnadsfulla helsning och hjertliga tacksägelse."

*

IX.

Landshöfdingetiden.

(1866--1869.)

Den nya riksdagsordningen. Dess genomdrifvande. Följderna af dess antagande. Prins Oskar tillbringar en dag på Rönneholm. Möten med prins Fredrik af Nederländerna och konung Karl. Malmö stad utser mig till riksdagsman. Talmanskapet i andra kammaren. Riksdagen år 1867. Jag väljes till ordförande i försvarsutskottet. Riksdagens skaplynne. Riksdagarne 1868 och 1869. Landtmannapartiet. Intelligenspartiet. Silfverbröllop. Hemlif. Lunds universitets 200-årsfest. Prinsessan Lovisas förlofning med kronprinsen af Danmark. Hennes första besök i detta land. Angenäm dag på Bernsdorf. Utrikes resa år 1868 med min hustru och dotter. F. d. korporal Tullbergs bearbetningar och frälsebonderörelsen i Skåne åren 1868 och 1869. Orsak, fortgång och utveckling. Åtgärder för att lugna och stäfja rörelsen. Uppresa till Stockholm med familj. Frälsebondefrågan förekommer på riksdagen. Allmän åklagare emot Tullberg förordnas. Äfven justitiekanslern förordnar en sådan. Tullberg gripes och införes till Malmö. Motstånd göres vid försök att häkta Tullbergs biträde Eskil Larsson. Militärmarsch till Stehag. Jag hemreser skyndsamt till Skåne. Tullberg och Eskil Larsson lösgifvas af häradsrätten och frikännas slutligen. Uppstudsigheten börjar aftaga. Oro och otålighet hos en del godsegare. Deraf föranledda förhastade åtgärder. Allmänt omdöme öfver denna fråga. Vintern 1869 i Stockholm med familj.

I slutet af augusti gjorde jag en kort resa till Köpenhamn och tillbragte derunder en angenäm dag hos konung Kristian IX på Bernsdorf. Senare på hösten företogo min hustru och jag en utflykt till Helsingborg och grefve De la Gardies på Hamiltonhus. För öfrigt voro vi stilla i hemmet, till dess jag den 30 november reste upp till Stockholm för att deltaga i representationsförslagets behandling.

Denna fråga hade, synnerligen under de senare månaderna, blifvit lifligt afhandlad både inom pressen och i enskilda kretsar. Den förra uttalade sig nästan enhälligt för antagande af det kungliga förslaget. Inom de senare deremot rådde mångenstädes en förbittrad ovilja mot detsamma. Att en sådan sinnesstämning framför allt skulle göra sig gällande hos en stor del af adeln var naturligt, emedan nationalrepresentationens ombildning komme att från detta stånd och dess trogna vapendragare presterna öfverflytta maktens tyngdpunkt till de valda ombuden,

hvarjemtesjelfskrifvenheten till riksdagsmannakallets utöfvande, om äfven i sig innebärande en orättvisa, dock utgjorde ett verksamt medel för unga adelsmän att göra sig bemärkta och utbilda sig till statsmän. Då härtill kommer, att flertalet bland landtadeln, under korta och fåtaliga besök vid riksdagarne, väl lärt känna riddarhusets skimrande yta, men ej dess mäskstungna kärna, må man ej förundra sig öfver det motstånd förslaget af dem rönte. Med mig var förhållandet annorlunda. Jag hade för länge deltagit i ståndsrepresentationens förhandlingar och inhemtat för mycken erfarenhet om dess brister för att icke klart inse, att densamma omöjligen kunde utan de största vådor för landet bibehållas i sitt då varande skick. Allt ifrån 1844 års riksdag, då jag ifrigt bekämpade det radikala så kallade Anckarsvärdska förslaget, hade jag insett vigten af att arbeta för denna frågas lösning i den redan af 1809 års konstitutionsutskott uttalade syftning, att alla svenska medborgare -- under förutsättning af viss sjelfständighet och förmögenhet -- borde, utan hänseende till stånd, yrke eller hemvist, ega rätt att deltaga i val af riksdagsmän. Jag hade för sådant ändamål, med många liktänkande ledamöter af det unga riddarhuset, egnat icke ringa tid åt handläggningen af det representationsförslag, som sedermera presidenten F. Åkerman å våra vägnar inlemnade till 1844 års konstitutionsutskott. Jag hade derefter, ehuru förgäfves, sökt medverka till de förslag om adelsståndets ombildning genom val eller upptagande i detsamma af nya beståndsdelar, hvilka vid flere riksdagar väcktes; men jag hade funnit, att de samtliga, voro af större eller mindre omfattning, strandade mot adelns halsstarriga "non possumus". Jag hade under många riksdagar sett riddarhuset sommartiden hopkrympa till ett så ringa antal ledamöter, att mycket vigtiga frågor der afgjordes af 20 till 30, någon gång ännu färre medlemmar, hufvudsakligen bestående af i Stockholm bosatta tjenstemän. Jag hade bevitnat den ytterliga svårighet, hvari man då befann sig, att hålla utskotten fulltaliga, äfven med tillgripande för sådant ändamål af mycket underhaltiga medelmåttor, hvilka till på köpet ofta måste samtidigt tjenstgöra på flere ställen.

Då härtill kom, att jag lika litet kunde vara blind för den orättvisa, hvarigenom ett stort antal ansedda, förmögna ochinflytelserika män voro uteslutna från allt deltagande i lagstiftning och beskattning, endast derför att de icke tillhörde något af de fyra riksstånden, som döf för de rop på förändring, hvilka mer och mer högljudt läto sig förnimma, är det temligen tydligt, att jag borde vara öfvertygad om angelägenheten af det kungliga förslagets antagande, oaktadt de anmärkningar äfven jag hade att mot detsamma framställa.

Men om jag således ingalunda var tveksam i afseende på hufvudsaken, var jag dock länge obeslutsam, huruvida jag borde för förslagets genomdrifvande personligen infinna mig vid riksdagen, helst min med mig liktänkande broder skulle, i händelse af min frånvaro, för Troilska ätten afgifva enahanda bifallande votum som jag. Genom personlig inställelse blef jag deremot tvungen att uppträda i öppen fejd, icke blott mot många gamla vänner och mot min svärfader, som var representationsförslagets mest fanatiske motståndare, utan äfven mot nästan hela den skånska adeln, hvilken mangrant reste upp för att rösta mot detsamma; och ett sådant förhållande kunde, med den hetsighet, som då beherskade sinnena, icke vara behagligt. Ju mera jag öfvervägde saken, desto klarare insåg jag dock, att nyss anförda betänkligheter måste vika, emedan det hade kunnat tydas såsom feghet, om jag, som dittills så lifligt deltagit i afgörandet af fäderneslandets angelägenheter, hållit mig undan vid denna, den vigtigaste fråga som på ett halft århundrade förekommit; och i denna åsigt styrktes jag ännu mera genom bref både från Stockholm och landsorten, i hvilka man förmenade, att jag skulle genom mitt uppträdande kunna för förslaget vinna åtskilliga af de ännu vacklande.

Innan jag fattade ett afgörande beslut, önskade jag dock erhålla noggrann upplysning om frågans ställning och underhöll derför en liflig brefvexling med mina vänner i hufvudstaden. Der hade inom adeln en komité af förslagets anhängare bildat sig, som verksamt arbetade för dess genomdrifvande. Ända till medlet af november månad ansåg man dock troligt, att frågan skulle falla på riddarhuset, men man önskade i sådant fall kunna framvisa en minoritet, så stark och genom de personer som tillhörde densamma så aktningsbjudande, att utgången vid en kommande riksdag ej längre skulle blifva tvifvelaktig. Emellertid ökadesmed hvarje dag antalet af dem, som anslöto sig till representationsförändringen. Den 10 november beräknades desamma till 150, den 15 till 180, och den 25 till minst 270 personer, hvarjemte man påräknade, att många af de ännu vacklande och de från landet uppkommande adelsmännen skulle sälla sig till denna åsigt. Då borgare- och bondestånden nära nog enhälligt komme att rösta för förslaget, och då presteståndets beslut efter all anledning skulle bero af adelns,

ansåg man vid slutet af månaden ej otroligt, att representationsförändringen skulle kunna blifva af alla fyra stånden godkänd.

Från landsorten uppkommo samtidigt flere deputationer, hufvudsakligen sammansatta af ofrälse ståndspersoner, i afsigt att utöfva påtryckning och verka för sakens framgång. Allmänna sammankomster höllos på börsen, hvarest talare af de båda motsatta åsigterna uppträdde för att arbeta hvar och en i sin riktning. Med ett ord, en liflig verksamhet förspordes öfver allt.

Under sådana förhållanden reste jag upp till Stockholm. Den stora striden på riddarhuset utkämpades den 4 december. Jag yttrade mig i början af densamma, kort men tydligt, och utan att ingå i någon vidlyftig utveckling af frågan. Utgången är känd och har enligt min fasta öfvertygelse ledt till fäderneslandets sanna båtnad. Väl har, såsom förslagets motståndare förespådde, landtmannapartiet eller rättare det gamla bondeståndet derigenom erhållit nog mycken öfvervigt. Detta förhållande är att beklaga och hade kunnat undvikas, om förslagets författare varit något mera förutseende. Men bondeklassen, ehuru framför allt seende på egna fördelar, är dock ingalunda samhällsomstörtande. I samma mån den med hvarje år framskridande bildningen hos dess medlemmar utvecklas, skola de upphöra att vara viljelösa redskap i några ledares händer; de skola, delvis åtminstone, komma att ansluta sig till de mera upplystas åsigter, dock under förutsättning att man, utan inställsamt krusande, mot dem iakttager en fast, men ärlig och välvillig hållning.

Hurudant hade deremot förhållandet blifvit, om detta af regeringen framlagda representationsförslag år 1865 förkastats? Det sällsporda inre lugn, hvaraf landet under den derefter förflutna tiden varit i åtnjutande, skulle hafva förbytts i ett tillstånd af allmän oro och missbelåtenhet. De förr i hufvudstaden såvanliga upploppen och gatukravallerna skulle i ökad grad hafva förnyats. Med vapenmakt skulle visserligen dessa snart hafva blifvit qväfda, och i dem låg ej heller faran. Nej, denna var egentligen att söka i de reformklubbar, som öfverallt hade uppstått, och som skulle hafva åstadkommit en så verksam påtryckning, att ett vida mera radikalt förslag än det nu antagna innan kort skulle af omständigheternas makt hafva blifvit det svenska folket påtvunget. I denna fråga, mer än i de flesta andra, hade det varit af vigt, att de ledande statsmännen gått före sin tid och icke låtit sig af densamma öfverflyglas. Det var adelns mångåriga motstånd mot alla förändringar, som bragt oss pp den punkt, der vi befunno oss, och som förhindrat nationen att i tid ansluta sig till ett mera återhållande och möjligen äfven mera betryggande förslag än det nu antagna.

Året 1866 var föga anmärkningsvärdt. Prins Oskar behagade under en lustfärd i Skåne, hvarvid äfven Skanör besågs, i all enkelhet med mig och min hustru intaga middag och tillbringa natten på Rönneholm. Längre fram på hösten hade vi der en glad och angenäm middag för den på besök i Skåne varande excellensen Due med fru. I juli reste jag upp till Stockholm, för att bese der anordnade industriexposition och begagnade samma tillfälle att besöka mitt forna, då i läger å ladugårdsgärdet varande regemente och dess mig så kära lifsqvadron, vid hvilken nu endast 5 man voro qvar af dem, som tjenat under min tid.

Senare på sommaren sammanträffade jag som hastigast med prins Fredrik af Nederländerna, hvilken med familj gjort ett besök på Bäckaskog och nu med gammal välvilja återsåg den år 1850 under förmälningshögtidligheterna hos honom tjenstgörande adjutanten.

Den 29 augusti utsåg mig Malmö stad till dess ena ombud i riksdagens andra kammare. Då länets landsting en månad derefter sammanträdde, var man äfven der sinnad att invälja mig i första kammaren och stälde i sådant hänseende till mig flere förfrågningar. Men då jag ej ville undandraga mig det förtroende, som af Malmö stads invånare blifvit mig lemnadt, och derjemte ansåg ledamotskapet i andra kammaren vara af långt större vigt än ett sådant i den första, afböjde jag alla dylika förslag.Under efteråret var uppmärksamheten synnerligen fästad vid det blifvande valet af talman inom andra kammaren, och flere enskilda bref tillkännagåfvo, att jag skulle dertill vara påtänkt. Detta var ett förtroende, som jag på intet vis eftersträfvade, äfven derför att jag, till följd af närsynthet ej kunde väl öfverse alla kammarens ledamöter och säkert igenkänna dem, som anmälde sig att tala. Så länge dessa underrättelser blott på enskild väg kommo mig till hända, ansåg jag mig hvarken kunna eller böra derom yttra mig; men sedan mitt namn blifvit i sådan syftning offentligen uttaladt i Aftonbladet, vände jag mig

skriftligen till regeringens förste man med anhållan, att jag måtte blifva befriad från ett dylikt uppdrag, *om* det verkligen vore mig tillämnadt. Excellensen De Geer svarade härpå den 23 december, att ryktet det jag vore påtänkt till talman i andra kammaren "var en rök, som icke saknade eld", och att "vågskålen länge lutade åt det hållet", men att betänkligheter uppstått derför, att jag var på en gång förtroende-embetsman och adelsman, och att jag *nu,* sedan jag sjelf undanbedt mig, kunde vara förvissad att vid denna riksdag "slippa ett sådant uppdrag".

Sålunda lugnad i afseende på talmanskapet, reste jag den 10 januari 1867 upp till Stockholm, nyfiken att se, huru den nya representationen skulle gestalta sig; och densamma visade verkligen det första året ett mera tillmötesgående skaplynne, än man i allmänhet vågat hoppas. Bondeståndets forne talman Nils Larsson i Tullus utlyste vid riksdagens början för andra kammarens ledamöter ett sammanträde, å hvilket man ordade om åtskilliga ämnen och derefter medelst slutna sedlar utsåg nio personer att uppgöra förslag till ledamöter i de ständiga utskotten. I denna sålunda sammansatta nämd blef jag ordförande, och den lista, som der uppgjordes, segrade i det närmaste vid de derpå följande valen, hvarför äfven utskotten denna gång, utan afseende å partiåsigter, i allmänhet tillsattes af de bästa och skickligaste ledamöter, som kammaren hade att uppvisa. Man sökte inom nämden öfvertala mig att mottaga en utskottsplats, men då jag såsom förtroendeembetsman omöjligen kunde under då varande förhållanden insättas i statsutskottet, inom hvilket jag arbetat under nästan hela min föregående riksdagsmannatid, och vid 63 års ålder ingalunda hade lust att sätta mig in i andra ämnen,vägrade jag enständigt att åtaga mig ett sådant uppdrag, föredragande att från min plats i kammaren verka hvad jag förmådde till landets bästa.

Från denna föresats nödgades jag dock kort derefter afvika. Rörande den vigtiga frågan om landtförsvarets organisation förelågo nämligen så väl en kunglig proposition som åtskilliga enskilda motioner; och man beslöt att för detta ärendes handläggning tillsätta ett särskildt utskott, bestående af 7 ledamöter af hvardera kammaren. Tillfrågad, huruvida jag icke skulle vilja inträda i detta så kallade försvarsutskott, beslöt jag i anseende till ämnets vigt att icke undandraga mig ett sådant förtroende, om det mig tilldelades, och insattes följaktligen den 4 februari i detsamma. Vid utskottets första sammanträde valdes jag till dess ordförande. Vi arbetade oförtrutet, ofta både för- och eftermiddag, och framlade slutligen det fullständiga utlåtande, som visserligen icke lyckades tillvinna sig riksdagens hufvudsakliga bifall, emedan redan då grundskatternas och roteringens upphäfvande började förfäktas af en och annan inflytelserik ledamot, men hvilket betänkande deremot låg till grund för det af kunglig majestät sedermera ingifna, så kallade Abelinska arméorganisationsförslaget.

Härigenom likasom äfven af arbete i ett annat utskott, tillsatt för kammarens arbetsordning, hvarom motion af mig blifvit väckt, var min tid vid riksdagen så upptagen, att jag ej deltog i de allmänna öfverläggningarna med den ifver, som fordom på riddarhuset, hvartill äfven bidrog den ton, som var i kammaren rådande.

Oaktadt jag nämligen i bref till min hustru af den 8 februari uttalade min förvåning öfver den "talent", hvarmed många bönder både skrifva och tala, fann jag dock ett stort obehag i det mindre hyfsade språk, hvaraf vissa ledamöter begagnade sig. Det är derför med synnerlig glädje jag erfarit, att denna forna råhet under de senare riksdagarne till större delen försvunnit.

Den frånvaro af all splittring, som utmärkte första delen af riksdagen, började dock temligen snart att upphöra. Herrar Key, Liljencrantz m. fl., som ej inkommit i utskott, jemte åtskilliga andra missnöjda, sökte under grefve Arvid Posses ledning bilda ett så kalladt landtmannaparti, hufvudsakligen riktadt motstädernas representanter och de tjenstemän, som blifvit invalda i kammaren. Under hvarjehanda lockelser förmåddes en stor del af det forna bondeståndets medlemmar att i detta nya parti ingå. Men ehuru det derigenom synbarligen tilltog i antal, lyckades detsamma dock icke att under loppet af denna riksdag tillvinna sig majoritet inom kammaren.

I motsats till landtmannapartiet uppstod det så kallade intelligenspartiet. Man önskade, att jag skulle åtaga mig dess ledning -- och törhända hade det varit rättast, att jag icke vägrat mottaga ett sådant uppdrag -- men jag förestälde mig, att, om en förtroendeembetsman, synnerligen landshöfding, uppträdde såsom partiets chef, skulle detsamma kunna af motståndarne utmålas såsom ett blott och bart regeringsparti och derigenom möjligen förlora i förtroende. Jag afhöll mig derför från dessa herrars första sammanträde, der man valde grefve Robert De la

Gardie att vid öfverläggningarne föra ordet.

Nu nämda partifördelning fortfor under de båda riksdagar, som jag ytterligare bevistade, och eger rum ännu i dag. Landtmannapartiet har städse varit väl organiseradt och underkastadt en sträng lydnad. Så väl derigenom som på grund af den tilldragningsförmåga, som majoriteten alltid utöfvar, har dess antal och inflytande varit i ständigt stigande. Under 1868 och 1869 årens riksdagar begagnade detsamma sin makt med någon måtta, men sedermera har det, såsom allmänt är bekant, urartat till en sådan ofördragsamhet, att utskotten befolkats endast med partiets lydiga redsksp, samt att ytterst sällan äfven den obestridligaste förmåga kunnat i dem vinna inträde, så framt dess innehafvare tillhört den motsatta sidan.

Annorlunda har förhållandet varit med intelligenspartiet eller, såsom det sedermera kallat sig, centern. Ingen bestämd ledning, föga sammanhållning, föga benägenhet att underordna personliga åsigter flertalets beslut, jemte känslan af partiets numeriska underlägsenhet hafva, oaktadt de obestridliga förmågor, som der inom funnits, betagit detsamma möjligheten att utöfva något verksammare inflytande. Det är framtiden förbehållet att visa, huruvida en gång, då landtmannapartiet splittrar sig, förhållandena kunna komma att gestalta sig annorlunda.Hvad mig enskildt beträffar, fann jag kamratskapet föga angenämt, ej heller ställningen i allmänhet. Jag beslöt dock att fortfara med riksdagsmannakallets utöfvande, så länge den första valperioden för andra kammaren varade, men efter dess slut år 1869 förklarade jag mina valmän, att jag under inga vilkor ville längre mottaga ett dylikt uppdrag. Jag hade då sedan 1829, alltså under 40 år, vid riksdagarne flitigt deltagit i allmänna ärendens behandling och ansåg mig nu fullt berättigad att derifrån njuta befrielse. Till denna föresats bidrog äfven obehaget af att vid framskriden ålder nödgas mer än fyra månader årligen vara borta från tjenst, hus och hem. Riksdagarne 1867 och 1868 bodde jag hos min broder och hade i honom ett angenämt sällskap under lediga stunder. Sophie qvarstannade då i Malmö, men gjorde likväl vårtiden det första af dessa år jemte vår dotter en resa till sina föräldrar och derifrån ett par veckors besök i Stockholm. År 1869 deremot, då Annas uppfostran var afslutad, tog jag våning i hufvudstaden och uppflyttade dit med familj.

Den 17 juli 1867 hade jag med min älskade hustru sammanlefvat 25 lyckliga år. Min svåger Karl Hermansson med hustru, likasom min broder Fredrik, hade infunnit sig på Rönneholm för att öfvervara vårt silfverbröllopp, dit äfven våra vänner grefve Axel De la Gardies och baron Karl Platen anlände. Förmiddagen var stor mottagning med verser, lyckönskningar och blommor förutan all ända. Malmö stads välvilliga invånare hade inbjudit oss och våra gäster till en storartad, af 120 personer bevistad middag, vid hvilken många anslående tal höllos, och efter hvars slut vi vid hemkomsten till Rönneholm möttes af parkens belysning med brokiga lampor och af musik, utförd af borgaresångföreningen. Efter att oss emellan hafva öfverlagt, huru vi inom vår trånga sommarbostad skulle kunna besvara stadsinvånarnes artighet, öfverenskommo vi att för sådant ändamål påföljande dag tillställa en landtlig fest, till hvilken jag vid middagens slut inbjöd alla de närvarande. Dertill fordrades dock vackert väder, och alla anordningar träffades i sådan syftning. Bord med dryckesvaror och förfriskningar voro utstälda i parken, der militärmusik spelade och damernas ljusa sommardrägter togo sig förträffligt ut bland de gröna träden. Herrar och fruntimmer angrepo med friska krafter de på borden framsatta förfriskningarne, skålardruckos, tal höllos och sinnesstämningen syntes blifva särdeles lifvad, då himlen började urladda sig och ett starkt hällregn gjorde slut på hela härligheten. Alla de främmande likasom musiken inrymdes nu i de icke synnerligen stora rummen, af hvilka en del måste undantagas för aftonmåltiden. Men alla hade föresatt sig att vara glada, och oaktadt det afbrott, som sålunda mellankommit, syntes dock samtliga gästerna vara särdeles belåtna med sin dag.

Kort efter silfverbröllopet företogo vi, för att roa Karl Hermanssons och min broder, en utflykt till Danmark, derunder begagnande oss af en vänlig inbjudning till baron Blixen-Finecke. Efter att hafva besett Köpenhamn foro vi på jernväg till Fredriksborgs slott. Der mötte Blixen med sina vagnar, förevisade slottet och förde oss genom härliga skogsvägar till sin bostad, Villa Augusta, nära Helsingör, hvarest vi tillbragte ett angenämt dygn hos honom och hans hustru, en syster till drottningen af Danmark, och återvände derifrån påföljande förmiddag till Malmö.

Om året 1867 är för öfrigt ganska litet att berätta. Prins Oskar bodde denna sommar på Sofiero samt företog

många småresor i Skåne, hvarunder han äfven gjorde oss ett och annat besök. I början af juli uppvaktade min hustru och jag i Eslöf den kungliga familjen vid dess utresa till Tyskland, och i Augusti mötte jag konungen, då han kom åter. På hösten gjorde vi åtskilliga utflykter i länet, bland annat till Marsvinsholm för att öfvervara invigningen af der nybygda, storartade kyrka.

I slutet af maj 1868 firade Lunds universitet sitt 200-års jubileum med promotioner och åtskilliga andra högtidligheter, hvilka af så väl konungen som prins Oskar öfvervoros, och hvarvid den senare fick sig tilldelad filosofie doktorskransen. Med min hustru och dotter tillbragte jag dessa dagar i Lund. Konung Karl inträffade före jubelfesten i Malmö, för att närvara vid ett sammanträde med der varande frimurare. Han bodde naturligtvis i residenset, och vi gåfvo samma dag för honom en större aftonunderhållning. Något senare på sommaren gjorde äfven prins Oskar ett besök hos oss på Rönneholm, dock endast öfver en middag.

Under medlet af juli månad egde kapplöpningar rum i Helsingborg, i sammanhang med hvilka äfven en kappseglingskulle hållas. Så väl de svenska och danska kungliga personerna som åtskilliga större godsegare från andra sidan sundet ditväntades, och jag beslöt derför att med min hustru och dotter öfvervara dessa fester, hvilka gynnades af angenämt väder, och hvarunder såsom vanligt hofstallmästaren Tornérhjelms gästfrihet ej förnekade sig.

Kronprinsen Fredrik af Danmark hade vid sitt besök i Stockholm vintern 1867--68 fattat tycke för konung Karls enda dotter, den 16-åriga prinsessan Lovisa, och man ville äfven veta, att denna kärlek var besvarad, ehuru i anseende till prinsessans ungdom allt stannade inom gissningarnes område. Under en utflykt, som prinsen i början af sommaren gjorde till Bäckaskog, förkunnades emellertid temligen oväntadt den höga förlofningen, och drottning Lovisa företog ej långt derefter en resa till Muskau i Schlesien, i ändamål att för sina föräldrar föreställa de nyförlofvade. I slutet af juli månad återvände hennes majestät jemte prinsessan sjöledes till Malmö, hvarest anstalt var af mig fogad att öfverföra de höga resande till Danmark. Som färden skedde inkognito, reste jag in från Rönneholm i civil förmiddagsdrägt jemte min hustru för att välkomna hennes majestät, men möttes vid ankomsten till residenset af den underrättelse, att danska ångfartyget Slesvig nyss anländt med konung Kristian IX om bord. Vi reste genast ned till hamnen. Konungen igenkände oss, hoppade, vig som en ung gymnastikus och utan begagnande af landgång, ned på den temligen aflägsna kajen och öfvertalade oss att gå om bord på sitt fartyg. Under det vi der väntade på den svenska drottningens ankomst, inbjöd mig hans majestätatt medfölja till Bernsdorf. Jag ursäktade mig med, att jag ej medhade andra kläder än dem, i hvilka jag gick och stod; men konungen bad mig så vänligt och så enträget göra drottningen sällskap, att jag måste gifva vika. Vagnen återskickades i största hast till Rönneholm och kom lyckligtvis så tidigt tillbaka, att min betjent med de oumbärliga klädespersedlarne hann om bord på "Slesvig", innan landgången indrogs. Denna lilla utflykt var för öfrigt högst angenäm och gynnades af det härligaste väder. Drottningen tog mig afsides, då vi nalkades danska kusten, och uttalade med en vänlighet, som gick mig till hjertat, sin glädje deröfver, att jag, som till Sverige ledsagat henne, då hon såsombrud dit anlände, nu äfven var närvarande vid hennes dotters första besök i sitt blifvande hemland.

Mottagandet i Danmark var festligt. Alla batterier, likasom å redden utlagda örlogsfartyg, saluterade. "Slesvig" fälde ankar utanför Bellevue, och man rodde i ångfartygets slupar till der varande landstigningsbrygga, hvarest drottningen med konungahusets öfriga medlemmar, ministrarne och en otalig folkskara väntade. Härifrån fortsattes resan i öppna vagnar till Bernsdorf. Till den der gifna utsökta middagen var, i anseende till bristande utrymme, endast ett mycket ringa antal personer inbjudet. Den medförde för mig ett särskildt intresse genom det rörande och verkligen utmärkta sätt, hvarpå konungen föreslog så väl den svenska drottningens som de unga nyförlofvades skål, och genom den oskrymtade glädje, som tycktes lifva alla sinnen.

Drottning Lovisa qvarstannade med sin dotter några dagar på Bernsdorf, men jag återvände, efter att endast hafva tillbragt natten derstädes, påföljande förmiddag till Malmö.

Jag hade länge föresatt mig att afsluta min dotters uppfostran med en utländsk resa, för att låta henne se något mera af verlden, än hvad hemlandet hade att erbjuda, och för sådant ändamål hade jag, för första gången under

min då 17-åriga landshöfdingetid, begärt och erhållit 3 månaders tjenstledighet, att räkna från den 10 augusti detta år. Utresan måste dock någon tid uppskjutas med anledning af de uppviglingar bland frälsebönderna, som af f. d. korporal Tullberg och hans anhängare denna sommar sattes i gång; och såsom följd deraf måste äfven från resplanen uteslutas den del af färden, som omfattade norra Italien och dess underbara sjöar. Den 21 augusti kunde vi ändtligen lemna Malmö. Resan företogs öfver Berlin, Dresden, Prag, Wien, Salzburg, München, Schaffhausen, Zürich och Rigi till Luzern, hvarifrån vi i vagn färdades öfver Brünig till Interlaken och på samma sätt genom Berner Oberland till Vevey. Efter några dagars uppehåll vid den vackra Lemansjön, tillgrepo vi åter det vanliga fortskaffningsmedlet, jernvägarne, och begåfvo oss öfver Basel, Heidelberg, Mainz, Köln och Bruxelles till Paris. Här i verldens hufvudstad uppehöllo vi oss tre och en half veckor samt återvände öfver Hamburg, Kiel och Köpenhamn tillMalmö, hvarest vi efter återkomsten, den 26 oktober, qvarstannade den öfriga delen af året.

Min hustru och dotter njöto med fulla drag af allt det vackra och intresseväckande denna resa hade att erbjuda. Äfven jag återsåg med glädje dessa ställen, som dock till större delen voro för mig bekanta, men jag hyste dock hela tiden en viss oro öfver tillståndet hemma i Skåne. Om jag ej så länge och så ofta lofvat min dotter denna för henne så nyttiga utfärd, skulle jag troligen hafva inställ hela resan, Nu var detta icke möjligt, men jag förkortade dock vistandet i Paris, så att vi hemkommo fjorton dagar före tjänstledighetens utgång, på det jag så skyndsamt som möjligt måtte kunna allvarsamt ingripa i den allt jemt bland de skånska frälsebönderna fortfarande uppstudsighet och arbetsinställelse. Dessa stämplingar urartade väl ingenstädes till upplopp eller svårare oordningar, men de förorsakade likväl under åren 1868 och 1869 både myndigheter och egare af frälsegods så mycket bekymmer samt ådrogo sig en så allmän uppmärksamhet, att de äro väl förtjenta af en närmare utveckling, äfven om man för sådant ändamål nödgas sträcka forskningarne något långt tillbaka.

De danska konungarnes myndighet hade efter Valdemarernas tid mer och mer nedsjunkit till ett blott skuggspel. Makten fans så godt som uteslutande hos riksrådet, det vill säga medlemmarne af landets förnämsta adliga slägter, hvilka, ehuru de inom sig hade att uppvisa flere om fäderneslandet högt förtjenta män, dock synas hafva haft till hufvudsaklig uppgift att med förläningar och förmåner af olika slag tillgodose sig sjelfva och sina anförvandter. På sådant sätt lyckades det småningom adeln och den med densamma befryndade hierarkien att genom förläningar, förpantningar, köp och byte (s. k. "mageskifte") slå under sig större delen af de skånska kronohemmanen med åtföljande kungliga rättigheter och arbetsskyldigheter.

Efter reformationens införande återgingo visserligen till danska kronan många gårdar och gods, som tillhört erkebiskopsstolen i Lund, likasom de inom provinsen varande klostren. Men äfven större delen af denna betydliga egendom förvandlades snart till adliga förläningar; och vid föreningen med Sverige utgjorde derför, enligt landshöfding Durells förtjenstfulla utredning, antaletsjelfegande bönder inom de båda skånska länen endast 1,395 mot 8,474 fästebönder af olika slag.

Oaktadt sålunda största delen af bondeklassen befann sig i ett slags träldomstillstånd med åtföljande arbetsskyldighet och hofveri, var dock under danska tiden denna träldom i allmänhet mild, och det ansågs såsom ett skatteböndernas privilegium, att den jordeboksränta eller landgille, som af dem erlades, ej kunde förhöjas hvarken af konung, adel eller "geistlighet". Dertill kom äfven, att hemmanens innehafvare merendels voro, om icke genom lag så åtminstone genom häfd, tillförsäkrade att son efter fader få, mot det en gång för alla fastställda måttliga landgillet, qvarblifva vid jordens besittning; och man kan derför ingalunda påstå, att deras ställning, efter den tidens sed, var synnerligen beklagansvärd.

Genom föreningen med Sverige inträdde mångenstädes rubbning i dessa förhållanden. Större delen af den danska adeln föredrog att öfverflytta till det gamla fäderneslandet och att för sådant ändamål afyttra sina i Skåne egande gods. Dessa försåldes hufvudsakligen till danska konungen (kronan), som å sin sida i vederlag för Bornholm till svenska staten öfverlät 18 sätesgårdar med underlydande 917 1/4 hemman, tillsammans enligt Cronholms politiska historia uppskattade till ej mindre än 8,500 tunnor hardtkorn. Konung Karl XI:s förmyndare hade dock, såsom allmänt är bekant, icke för plägsed att åt kronan bibehålla ens dess gamla jordegendom, ännu mindre den genom kriget i Skåne nyförvärfvade. En betydlig del af detta så kallade Bornholms vederlag förskingrades

således under form af förpantningar, förläningar och skänker; och dervid förvärrades i ej ringa mån frälseböndernas tillstånd, framför allt å de gods, som kommo i händerna på krigsbefälet, öfver hvars förtryck många klagomål framstäldes.

Att för öfrigt mycken oreda under tiden 1660--1680 egde rum i Skåne, synnerligen i kameralistiska förhållanden, kan man taga för afgjordt. Karl XI:s ordnande hand sträckte sig dock äfven till de nyförvärfvade provinserna, och reduktions-kommissionen fick der, likasom i det gamla Sverige, åtskilligt att göra. Under tiden 1680--1697 indrogs till kronan ett icke ringa antal gods, både på grund af reduktionsbeslut och till följd afinnehafvarens ådagalagda otrohet mot det nya fäderneslandet. Den skånska adeln klagade och protesterade. Följden blef, att under tidernas längd större delen af dessa egendomar återgafs till de forna egarne eller deras rättsinnehafvare; och häraf förklaras den olikhet, som i äldre kameralistiska handlingar förefinnes rörande vissa af dessa i fråga varande hemman. Sedan dock lugnet slutligen återvändt och reduktionsdyningarne afstannat, blefvo alla dessa förhållanden ordnade och införda i de tid efter annan upprättade jordeböckerna, hvilka numera ensamt ega vitsord i afseende på jordens natur och den kameralistiska eganderätten till densamma.

Bland frälsebönderna under de vidsträckta skånska egendomarne hafva emellertid sägner länge fortplantats från fader till son, att besittningsrätten till vissa af frälsehemmanen icke skulle vara af godsens egare lagligen förvärfvad, utan att dessa hemman i sjelfva verket tillhörde kronan. Då en eller annan uppviglare förstått att häraf begagna sig, har det ej sällan lyckats honom att gifva ny fart åt dessa rykten, hvaraf följden blifvit ansökningar från ett större eller mindre antal frälsebönder att få till skatte lösa deras innehafvande hemman. Sedan efter pröfning dessa ansökningar blifvit vederbörligen afslagna, upphörde vanligen dylika försök. Så blef dock icke förhållandet åren 1867--69, då en f. d. korporal vid norra skånska infanteriregementet, Samuel Tullberg, uppträdde, såsom ledare för rörelsen.

Tullberg hade lyckats att från kammarkollegium förskaffa sig åtskilliga utdrag ur 1687 års rusttjenstordning, 1697 års rusttjenstlängd samt 1698 och 1706 års jordeböcker, af hvilka handlingar han trodde sig finna, att en del nu under godsen hörande hemman länge sedan blifvit till kronan reducerade. Alla eller åtminstone det öfvervägande antalet bland dem hade likväl sedermera genom laga dom, kunglig resolution eller riksdagsbeslut blifvit till rättsinnehafvarne återgifna; och af sådan anledning kunde vitsord omöjligen tillerkännas dessa af Tullberg åberopade gamla handlingar. Han tolkade dem dock så, som egde de ännu gällande kraft, och började med stöd deraf hålla sammanträden med frälsebönderna inom provinsens olika delar. Hans bearbetningar, som kunna spåras ännu längre tillbaka, togo egentligen fart hösten 1867 och inskränkte sig i begynnelsen till författandeaf ansökningar om åbo- och skatterätt, i hvilket afseende han uppträdde såsom fullmäktig för frälsebönderna under Barsebäck, Ellinge, Rönneholm m. fl. st.

Tullberg tillvägagick dervid med ganska mycken klokhet och försigtighet samt blottstälde sig personligen så litet som möjligt. Han skaffade sig bland frälsegodsens bönder eller torpare ombud, som i tysthet bearbetade öfriga underhafvande. Först sedan sinnena voro sålunda förberedda började sammanträdena, hvilka vanligen höllos nattetid och utgjordes af personer, bland hvilka han ej behöfde befara någon angifvare. Understödd af sina biträden sökte han vid dessa tillfällen öfvertyga åhörarne, att kronan, men icke godsegarne, vore rättmätig egare till de hemman, frälsebönderna brukade, samt att, om han blefve deras befullmäktigade ombud och de vore villiga att tillskjuta hvad för rättegångens genomförande erfordrades, skulle han, på grund af sina innehafvande handlingar, besörja, att deras hemman blefvo förklarade vara af krononatur, hvarefter desamma sedermera för billigt pris skulle af nu varande innehafvare kunna till skatte köpas. Att dessa förespeglingar bland de väl förberedda åhörarne vunno gehör är icke besynnerligt. De första månaderna nöjde man sig dock med att till konungens befallningshafvande ingifva massor af skatteköpsansökningar, och att, så fort dessa blifvit afslagna, deröfver hos kammarkollegium anföra besvär. Diariibevis öfver handlingarnes inlemnande tillstäldes de klagande af Tullberg samt benämdes i allmänhet *frisedlar*. Efter att hafva erhållit frisedeln nummer 2 (beviset öfver besvärens inlemnande till kammarkollegium) inbillade sig de klagande vara fria från alla förbindelser till godsegarne. Ännu förhöllo de sig dock stilla, men i mån som rörelsen tillväxte ökades modet, och Tullberg lät slutligen förklara att för rättegångarnes bringande till ett lyckligt slut borde frälsebönderna inställa sina genom

kontrakt åliggande arbetsskyldigheter och tillika upphöra att betala de på hemmanen lagda afgifter. Så skedde äfven, ehuru till en början med en viss tveksamhet. På en och annan herregård återgingo, efter några veckor och sedan förlåtelse erhållits, de tredskande till fullgörande af sina åligganden, men efter nya öfverläggningar började snart åter arbetets inställande i vidsträcktare mån än förut, hvaraf en naturlig följd blef, att godsherrarne inkommomed en mängd lagsökningar å oguldna arrenden, likasom äfven med framställningar om de mest tredskande böndernas och husmännens afhysande.

Under juni månad spred sig rörelsen till de i länets sydöstra del belägna egendomar, som hufvudsakligen tillhöra grefvarne Piper, bland hvilkas underhafvande 172 personer inkommit med ansökningar om åbo- och skatterätt. Den 7 juli utfärdade jag till länets frälsebönder en kungörelse, som genom kronobetjeningens försorg i stort antal utdelades, uti hvilken jag, på en gång allvarligt och faderligt, sökte återföra dem till besinning, med erinran om alla de olyckor de skulle draga öfver sig sjelfva, hustrur och barn, derest de bröte ingångna kontrakt och instälde arbetsskyldighetens utgörande, hvarjemte jag i samma kungörelse varnade dem för ombud, hvilka, likasom de dittills begagnade, på förhand fordrade betydliga sammanskott för att föra deras talan.

Ej långt derefter hade jag till Söfvestad skolhus den 17 augusti sammankallat samtliga frälsebönder och frälsehusmän inom närbelägna fem socknar, hvarest då allmän arbetsinställelse egde rum. Ehuru de värsta af der varande uppviglare höllo sig undan, kommo dock af de förvillade 70 till 80 personer tillstädes. Med allvar och stränghet förehöll jag dem deras uppförande, under förklarande att misskundens tid nu mera vore förbi, och att hädanefter lagen komme att utan skonsamhet tillämpas, så framt de fortfore i sitt tredskande att ej fullgöra ingångna kontrakt. Halsstarrigheten hade dock vid denna tid stegrats till en sådan grad, att varningar från så väl högre och lägre embetsmyndigheter som enskilda aktade män, hvilka eljest i hög grad åtnjöto allmänhetens förtroende, förfelade all verkan.

Under tiden hade, efter föregången granskning, de ingifna skatterättsansökningarne blifvit afslagna, hvarjemte utmätnings- och vräkningsåtgärderna fortgingo, utan att några synnerliga oordningar förspordes, hvartill väsentligen bidrog, att kronofogdarne voro anbefalda att *personligen* verkställa hvarje dylik förrättning samt att dervid med fasthet och klokhet tillvägagå.

Under sådana förhållanden och då, oaktadt den rådande tredskan, hvarken våld å person och egendom blifvit föröfvadt eller lugnet på annat sätt stördt, ansåg jag mig kunna medhustru och dotter anträda den utländska resa, som länge varit besluten, men någon tid måst uppskjutas till följd af bonderörelsen. Under denna min frånvaro erhöll jag litet emellan underrättelser från landssekreteraren i länet. Dessa voro i allmänhet föga oroande. Å vissa ställen hade nya arbetsinställelser börjat, å andra hade de tredskande bönderna återgått till ordning. Häradsrätterna voro i full verksamhet och dömde ett betydligt antal af de uppstudsiga till afflyttning från hemmanen, dels genast dels vid kommande fardag. Ingenstädes hade den lagliga ordningen blifvit rubbad, hvadan jag ej heller behöfde hufvudstupa återvända till hemorten.

Kort efter min hemkomst verkstäldes den 2 och 3 november två vräkningar inom Herrestads härad. Kronofogden befarade dervid motstånd, emedan allvarsamma oroligheter nyligen inom det närbelägna Kristianstads län egt rum vid en dylik förrättning. Af sådan anledning erhöll han till sitt biträde fyra kronolänsmän och åtta fjerdlngsmän, hvarjemte jag under dessa dagar med landssekreteraren uppehöll mig i Ystad, beredd att i händelse af behof använda der förlagda husarsqvadron eller vidtaga andra erforderliga åtgärder för lugnets upprätthållande. Dessa försigtighetsmått gjorde nödig verkan, och vräkningarne kunde utan alla hinder verkställas.

Deremot mötte den lugna och sansade men bestämda kronofogden Witthoff öppet motstånd vid en dylik förrättning å Frihult under Söfdeborg den 11 december. Detta mål handlades skyndsamt vid urtima ting den 2 påföljande januari, då hemmansinnehafvaren Kristian Andersson ålades att träda i häkte och sedermera ådömdes två års straffarbete, hvarjemte Tullbergs så kallade sekreterare, den beryktade Eskil Larsson, erhöll någon tids fängelse för de råd och uppmaningar till motstånd han låtit komma sig till last.

På grund af dessa tilldragelser utfärdades emellertid å nyo, under den 2 januari 1869, en mycket allvarsam

kungörelse, för att ännu en gång söka förmå de tredskande frälsebönderna att återgå till deras pligt, och hvaruti de särskildt upplystes om det stränga straff, som enligt 10 kap. strafflagen följer å brott mot offentlig myndighet.Den 11 januari reste jag med familj upp till Stockholm för att öfvervara riksdagen. Att frälsebondeförhållandena i Skåne derstädes skulle på ett eller annat sätt blifva föremål för omnämnande kunde man taga för afgjordt. Det dröjde ej heller länge, förr än riksdagsmannen Ola Jönsson från Kungshult väckte motion om aflåtande till kunglig majestät af underdånig skrifvelse med begäran om tillsättande af en komité för utredning af frågan om, hvilka fasta egendomar jemte andra förmåner och rättigheter i Skåne blifvit staten på det sätt afhända, att kronan dertill har återvinningsrätt.

Så väl detta förslag som dess sväfvande motivering nagelfors allvarsamt den 27 januari af mig och då varande hofrättsassessorn Bergström och föranledde icke till någon riksdagens åtgärd. Men kännedomen derom, att saken kommit under öfverläggning hos nationens ombud, likasom de artiklar, hvilka med anledning deraf inflöto i åtskilliga skånska tidningar, hvaruti de stora godsegarne i mörka färger utmålades, bidrogo naturligtvis i ej ringa mån att öka jäsningen. Ehuru ännu inga allvarliga oordningar förekommit, blef det dock mer och mer nödvändigt att draga Tullberg inför rätta för sina åtgöranden, om ej derför att man vore viss på, att han skulle kunna fällas, så åtminstone för att minska hans inflytande hos allmänheten. Med mycket besvär hade man lyckats att mot honom förskaffa sig ett och annat vitne, och derefter utfärdades förordnanden för så väl landsfiskal Holmström som förre kronolänsmannen Ljungberg att såsom allmänna åklagare till laga domstol instämma Tullberg för hans uppviglingar, för det bedrägliga sätt, på hvilket han tillnarrat sig penningar, samt de namnteckningar under af honom begagnade handlingar, hvarom skälig anledning förefans, att de blifvit falskeligen skrifna. Ännu förelågo visserligen icke sådana skäl, att Tullberg kunde på förhand häktas, men hufvudsaken var att så skyndsamt som möjligt få honom till domstol instämd. För sådant ändamål spårades han i många riktningar af ofvan nämda åklagare -- men förgäfves. De ställen, der man trodde sig kunna finna honom, genomsöktes noga, men, underrättad af sina utliggare, hade han vanligen kort förut rest derifrån. Under en sådan spaning träffade Holmström den från Stockholm återkomna landshöfdingen i Kristianstads län, grefveWachtmeister, hvilken berättade, att justitiekanslern skulle hafva utfärdat föreskrift om Tullbergs häktande. Landssekreteraren Krok, härom underrättad, förfrågade sig i telegram, huru med denna sak förhölle sig, och erhöll derpå det svar, att, sedan grefve Arvid Posse och åboen Måns Berggren i Herrestad uti särskilda skrifter angifvit Tullberg och hans skrifbiträde Eskil Larsson för det de genom svikligt förfarande narrat sig till penningar samt förlust deraf annan tillskyndat, hade justitiekansleren den 12 februari förordnat vice häradshöfding J. Eneroth, att, i egenskap af särskild åklagare mot Tullberg och Eskil Larsson, vid vederbörlig domstol anställa och utföra åtal för berörda mot dem angifna brott 22 kap. 1 § strafflagen, hvarjemte justitiekansleren förklarade, att nu mera, och då Tullberg vore anklagad enligt ofvan anförda lagstadgande, ansåg han häktning kunna af landshöfdingeembetet anbefallas.

Order i sådan syftning utfärdades genast, och ehuru åklagarebefattningen nu mera blef öfverflyttad från herrar Holmström och Ljungberg på vice häradshöfding Eneroth, fortforo dessa dock samtliga att, biträdda af kronolänsmannen Gyllensvärd och polisgevaldiger Cöster, sorgfälligt efterspana Tullberg. Derunder hade en natt vid dennes vanliga hemvist, Kärrstorp, hans så kallade lifvakt vexlat skott med Holmströms folk, dock utan att veterligen någon skada deraf följt. Länge ledde dessa forskningar icke till önskad påföljd, och ryktet började meddela, att Tullberg skulle hafva afrest till Amerika, då han slutligen den 16 februari blef af vice häradshöfding Eneroth och kronolänsmannen Gyllensvärd gripen i hemmanet Tranebygge af Kristianstads län och derifrån till Malmö länsfängelse afförd.

Lifvad af denna framgång, och törhända äfven af ungdomligt öfvermod, såsom varande af justitiekansleren förorordnad till särskild åklagare, beslöt Eneroth att skyndsamt gå i författning om häktande äfven af Eskil Larsson, hvilken enligt erhållna underrättelser befann sig i Tullbergs hem, Kärrstorp. Hindrad att personligen der infinna sig, befullmäktigade han andra personer att dit afresa, för att med tillhjelp af vederbörande på stället verkställa häktningen; och det var denna något förhastade åtgärd -- förhastad äfven derför, att hvarken ortens kronobetjening eller vederbörande fjärdingsman anmodades dervid biträda-- som föranledde de uppträden, hvilka på detta ställe inträffade och som utgjorde den mest beryktade afdelningen i den obehagliga frälsebondefrågan.

De sålunda afsända personerna vände sig till kommunalnämdens ordförande och uppvisade för honom det af Eneroth för dem utfärdade förordnande, hvarefter under natten till den 18 februari Tullbergs hus omringades och af utstäldt folk på afstånd bevakades. I detta hus hade, såsom man påstod, omkring tjugu med skjutgevär och påkar försedda personer tillbragt natten, i afsigt att förhindra Eskil Larssons gripande. Mot morgonen ökades detta antal, och skott lossades mot vakterna, hvarjemte bud utsändes i alla riktningar för att erhålla ytterligare förstärkning, till följd hvaraf det uppbådade manskapet ingenting kunde uträtta. Stationsinspektoren vid det närbelägna Stehag sände nu bud till närmast boende kronolänsman, som befans vara bortrest, såsom det sades, i tjensteärenden, och derefter till Eslöf med begäran om polisförstärkning. Sådan anlände visserligen till ringa antal, men ansåg sig, i anseende till folksamlingens betydenhet, ej heller kunna något vidgöra, hvarför Stationsinspektoren till landshöfdingeembetet affärdade ett så lydande telegram: "På order af häradshöfding Eneroth, t. f. åklagare mot Tullberg, skall dennes skrifbiträde Eskil Larsson häktas, men stället Kärrstorp försvaras af en mängd med skjutgevär försedda personer, hvarför polis och militär anses behöflig, innan häktning kan försiggå. Hundratals menniskor försvara stället, och folkförsamlingen växer med hvarje ögonblick,"

Efter dessa underrättelser, som ett par timmar senare ytterligare bekräftades, påfordrade landssekreteraren Krok, hvilken i anseende till den uppbragta sinnesstämningen befarade, att ett verkligt upplopp kunde vara att motse, hos kommendanten i Malmö nödig militärstyrka och afgick kl. half 1 eftermiddagen, åtföljd af 54 beridna husarer och 40 Smålands grenadierer, till Stehags jernvägsstation. Derifrån hade emellertid den raske postskrifvaren i Eslöf, Colliander, ensam begifvit sig till det omringade huset, meddelat de der församlade att krigsmanskap var i antågande samt att allt vidare motstånd sålunda vore fruktlöst, hvarjemte han öfvertygade Eskil Larsson, att det klokaste denne kunde göra vore att godvilligt öfverlemna sig åt myndigheterna och detta med den påföljd, att de båda åtföljdes till stationen.Då således landssekreteraren med infanterikommenderingen anlände till Tullbergs hemvist, hade folksamlingen redan skingrat sig. I huset påträffades fem skjutgevär och åtskillig ammunition, jemte en del skrifna handlingar, hvilket allt tillvaratogs. På samma ställe anträffades äfven Eskil Larssons broder, Bengt Larsson, och den af Tullberg såsom underhandlare med frälsebönderna begagnade Johannes Andersson, begge från Kristianstads län, hvilka jemte Eskil Larsson medtogos till Malmö och insattes i förvar å der varande cellfängelse. Efter hållet förhör frigafs Bengt Larsson, hvaremot Johannes Andersson öfversändes till konungens befallningshafvandes i Kristianstads län vidare förfogande. Eskil Larsson deremot skulle i häktet afbida den ransakning, som vid Onsjö häradsrätt blifvit begärd rörande honom och Tullberg.

Sedan underrättelse om alla dessa tilldragelser blifvit mig meddelad, afreste jag skyndsamt från Stockholm och anlände den 20 februari på morgonen till Malmö. Efter att der hafva tagit kännedom om förhållandena och funnit, att uppträdet i Kärrstorp blifvit med något för starka färger afmåladt i derom först afgångna telegram, samt att det visserligen icke varit förtjent af allt det uppseende, som detsamma i Stockholm väckt, utlyste jag till den 27 februari sammanträden i Lövestad och Eslöf med egarne eller förvaltarne af tio större gods, å hvilka arbetsinställelse egt rum, för att kunna om den då varande ställningen göra mig säkrare underrättad. Med glädje fann jag dervid, att rörelsen tycktes vara i aftagande, emedan af omkring 230 tredskande personer mer än två tredjedelar under senare tiden begärt att få återgå till uppfyllande af sina kontraktsenliga skyldigheter.

Den 12 mars förekom vid Onsjö häradsrätt målet mot Tullberg och Eskil Larsson, hvilka båda ställdes på fri fot i afvaktan på slutligt utslag, som först skulle afkunnas vid blifvande sommarting. Vid detta senare uppsköts åter afgörandet till hösttinget, då de båda anklagade *frikändes*. Besvär mot detta utslag anfördes af allmänna åklagaren både hos hofrätten och högsta domstolen, utan att ändring kunde vinnas; och sålunda slutade detta, på förut nämd angifvelse, af justitiekansleren föranstaltade åtal med ett -- fullständigt fiasko.De båda anklagades frigifvande ur häkte redan efter den första ransakningen belsades med hurrarop af omkring 150 närvarande bönder, och då Tullberg från tingsplatsen afreste till sitt hem, följdes han ett stycke på vägen af dessa sina vänner. Man befarade att genom denna frigifning rörelsen skulle å nyo uppblossa, helst åtskilliga vräkningar voro utsatta att förrättas närmast derefter följande dagar. Så blef likväl icke förhållandet. De klokare frälsebönderna började inse, att de hade allt att förlora men föga att vinna på ett fortsatt tredskande. Allt för många utslag hade inom olika instanser underkänt deras anspråk, och tron på Tullbergs ofelbarhet rubbades derigenom ganska mycket.

Derför egde äfven efter fardagens inträdande mer än 20 vräkningar rum, utan att ringaste oordning dervid förspordes. Det var dock endast de mest uppstudsiga bland frälseallmogen, som deraf drabbades. De flesta af dem, som blifvit dömda förlustiga sina hemman, blefvo vid desamma bibehållna eller förflyttade till mindre lägenheter, sedan de underkastat sig. Vid åtskilliga egendomar förändrades arrendekontrakten så, att arbetsskyldigheten inskränktes. På andra ställen var man betänkt på införande af likartade tidsenliga och af behofvet högt påkallade förbättringar.

Med ett ord, oron lade sig småningom, men nu kom såsom vanligt efterspelet: klagomål mot myndigheterna med derpå följande åtal. Den 4 augusti ingafs till justitieombudsmannen en af Tullberg, Eskil Larsson, Bengt Larsson och Johannes Andersson undertecknad skrift, hvaruti klagan förspordes öfver deras häktande, m. m. En del af dessa besvär lemnades af justitieombudsmannen utan afseende, en del deremot öfversändes för åtals anställande till advokatfiskalsembetet i hofrätten öfver Skåne och Blekinge. Alla vållade de mycket besvär och mycken skriftvexling, men slutade dock med så väl mitt som landssekreterarens fullkomliga frikännande genom hofrättens utslag den 18 juni 1872.

Måhända har i det föregående fortgången af den så kallade frälsebonderörelsen blifvit nog vidlyftigt skildrad. Men utgörande en icke ovigtig del af Skånes politiska historia, ådrog densamma sig under slutet af 1860-talet så mycken uppmärksamhet, att denicke bort blott flyktigt omnämnas, derest de, hvilka framdeles möjligen läsa dessa rader, önska att derom kunna göra sig en riktig föreställning. Denna rörelse skulle dock, enligt mitt förmenande, hafva vida lugnare aflupit, så framt densamma, utan obetänksam inblandning från en och annan godsegares sida, öfverlemnats uteslutande åt konungens befallningshafvandes och domstolarnes laglikmätiga handläggning. Den öfvertygelse, som hos mängden af de stora godsens underhafvande vunnit insteg, att innehafvarne af dessa gods i forna tider på orättmätigt sätt tillegnat sig eganderätten till många nu derunder lydande frälsehemman, samt att brukarnes besittningsrätt förr varit vida mera tryggad än under de senare åren, då de ofta afhysts för bildande af plattgårdar, var så fast inrotad, och förhoppningarne att med Tullbergs biträde och på grund af hans mycket omtalade jordebok få dessa hemman förklarade för kronoegendom, som derefter skulle till skatte lösas, så allmänna, att de tredskande hvarken genom maktspråk eller välvilliga råd kunde bibringas en annan öfvertygelse. Det gafs intet annat medel att föra dem åter till besinning än att låta lagen tala. Ett dylikt sätt att gå till väga kräfde tid, men det var verksamt, och erkännas måste, att så väl domstolar som kammarkollegium afgjorde dessa mål med all den skyndsamhet våra former medgifva. Först sedan skatterättsansökningarne blifvit afslagna hos konungens befallningshafvande, kammarkollegium samt slutligen hos kunglig majestät, och sedan andra i sammanhang dermed stående frågor rönt samma öde i de olika domstolsinstanserna, började de uppstudsiga foga sig i sitt öde och återgå till ordning och lydnad. Jag vill dermed ingalunda hafva sagt, att de alla voro öfvertygade om orättmätigheten af sina påståenden, men de insågo, att de ingenting hade att på dessas vidare fullföljande vinna; och de hade slutligen förlorat förtroendet för Tullberg. Detta förtroeende var länge på väg att rubbas, men det väcktes åter till lif derigenom, att denne deras ombudsman förföljdes och sålunda kunde omgifva sig med ett slags martyrgloria. Den lagliga ordningen stördes, med undantag af uppträdet i Kärrstorp, under denna långa tid ingenstädes på något anmärkningsvärdt sätt -- och der tillstymmelse dertill egde rum, blef den allvarsamt bestraffad. Vid de många vräkningar, som förrättades, voro försigtighetsmått på förhandvidtagna och kronofogdarne försedda med pålitliga biträden. Sinnesstämningen var mångenstädes i hög grad förbittrad, men förbittringen urartade ej till våld på person eller egendom. Med ett ord, ställningen var under dessa bekymmersamma förhållanden så pass god, som man billigtvis kunde vänta.

Hade derför godsegarne kunnat något lugna sig, så skulle troligen rörelsen hafva afstannat förr än nu skedde. Men flere af dessa herrar voro af lätt förklarliga skäl bekymrade och förestälde sig i allmänhet att, om endast Tullberg kunde göras oskadlig eller med andra ord sättas inom lås och bom, så skulle all denna oro af sig sjelf upphöra. Derför påyrkades ifrigt den sist nämdes häktande, utan att de, som så gjorde, besinnade, att föreskrifterna i den nya strafflagen och förordningen om hvad vid dess införande iakttagas skall, under då varande förhållanden, gjorde utgången af en sådan af ortsmyndigheten vidtagen åtgärd minst sagdt tvifvelaktig. För att på annat sätt vinna detta mål, framsöktes nu ur Skånes banks gömmor en af Tullberg den 17 april 1862

utgifven skuldsedel å 4,000 rdr, jemte ett af landshöfdingeembetet i Kristianstads län den 5 januari 1863 gifvet utslag, enligt hvilket gäldenären ålades att för i fråga varande skuld undergå bysättning. Dessa handlingar öfverlemnades till verkställighet åt en i orten boende kronobetjent, hvilken den 29 juli till länsfängelset i Malmö införpassade Tullberg. Med honom anstäldes påföljande dag kansliförhör, hvarvid upplystes samt genom post- och inrikes tidningar styrktes, att Tullberg år 1863, efter utslagets meddelande, till borgenärers förnöjande afträdt sina tillgångar, hvaraf äfven följde, att han genast måste ur bysättningshäktet lösgifvas. Detta misslyckade, något obetänkta försök hade sålunda en påföljd, motsatt den af dess upphofsman åsyftade. Underrättelsen om Tullbergs häktande och derpå följande omedelbara frigifning spridde sig såsom en löpeld, utan att den stora allmänheten gjorde sig reda för anledningen dertill -- och följden blef, att tron på hans ofelbarhet i betydlig mån ökades.

Den 16 februari greps Tullberg och den 12 påföljande mars, alltså efter 25 dagar, frigafs han af häradsrätten och blef sedermera så väl af denna domstol som alla öfriga instanser förklarad icke kunna å saken fällas. Tullbergs frigifning förorsakade mycken glädje, icke blott bland hans vänner, utan äfven hos mångaöfriga allmoge, hvilka, utan att godkänna frälseböndernas stämplingar, dock ansågo Tullberg vara martyr för en sak, som han trodde vara rättvis och som han föresatt sig söka genomdrifva, till bästa för den i hans tanke förtryckta frälsebondeklassen. Hade ej denna klass vid samma tid börjat förlora modet genom de många utslag, som mot densamma fallit, samt de vräkningar från innehafvande hemman, som redan träffat åtskilliga af dess medlemmar och fortfarande såsom ett Damokles-svärd sväfvade öfver andra, så skulle utan tvifvel äfven vid detta tillfälle Tullbergs frigifning hafva återupplifvat rörelsen. Nu inträffade detta blott vid Rönneholm och ett par andra herregårdar i närheten af hans hemvist.

En följd af vice häradshöfding Eneroths förordnande till justitiekanslerens ombud, och af hans i sådan egenskap åt andra personer lemnade uppdrag att häkta Eskil Larsson, var det obehagliga uppträdet vid Kärrstorp och den utveckling af militärstyrka, som der egde rum. De åtgärder, landssekreteraren med anledning deraf vidtog, kunna på grund af de inlupna rapporterna *väl* försvaras. Huruvida jag handlat på samma sätt, om jag då varit hemma, är svårt att efteråt säga. Jag betviflar det dock. Jag tror, att jag i sådant fall haft manskap och extratåg i beredskap och först ensam begifvit mig till stället med landssekreterare och den polisstyrka, som i hast kunnat samlas, för att se hvad mitt personliga inflytande kunde uträtta; och törhända hade då hela denna uppseendeväckande militärmarsch kunnat undvikas.

Det säkra är, att allt hade aflupit lugnare och troligen äfven afslutats hastigare, om man öfverlemnat åt den lokala myndigheten att ensam och utan främmande påtryckning ordna dessa ömtåliga angelägenheter; men de, hvilka saken närmast rörde och som sålunda mest högljudt uttalade sig, trodde, att godtyckliga åtgärder skulle i denna fråga väl kunna försvaras, och ifrade derför för sådanas tillgripande. Rättvisligen torde dock härvid böra erkännas, att ej få bland godsegarna under hela denna tid med lugn afvaktade frågans laglikmätiga behandling, utan att låta upphetsa sig af de framträdande godtycklighetsifrarne.Hvad Tullberg enskildt beträffar, har man efter bonderörelsens upphörande föga hört af honom. Det är svårt att göra sig en riktig föreställning om de bevekelsegrunder, hvaraf han leddes under de oroliga åren 1867--69. Han hade under sin föregående tjenstgöring såsom soldat och korporal vid norra skånska infanteriregementet visat ej ringa duglighet i tjensten. Hvarken hans uppsyn eller sätt att uttrycka sig innebar någonting, som antydde en bedragare. Efter afskedstagandet biträdde han allmogen med sakföring och hade derunder kommit i besittning af handlingar, som han lät i kammarkollegium fullständiga, och på hvilka han stödde sin åsigt om kronans eganderätt till en stor del af frälsehemmanen. Han egde hvarken förmåga eller vilja att göra för sig klart, huruvida de i dessa handlingar angifna förhållanden undergått förändring, men det vill dock synas, såsom om han i början varit öfvertygad om rättvisan af den sak han förfäktade. I mån som han för sina uppviglingsförsök antastades och anhängarnes antal tillväxte, blef han ifrigare. Fåfängan att uppträda såsom räddare för en hel samhällsklass, likasom äfven vinstbegär, dref honom allt längre och längre på den beträdda banan, och slutligen öfverskred han helt och hållet laglighetens gräns, då han sjelf eller genom sina ombud förledde de lättrogna bönderna att inställa sitt kontraktsenliga arbete och upphöra med arrendenas erläggande.

Tullberg skulle dock aldrig hafva kunnat tillvinna sig det stora inflytande, hvaraf han verkligen en tid var i

besittning, om ej flertalet bland innehafvare af frälsehemman och frälselägenheter befunnit sig på en så ytterst låg bildningsgrad, ett tillstånd som bjert sticker af mot den sjelfegande skånske bondens hyfsning, skolkunskaper och klara omdöme. Väl hade man på flere af de större egendomarne sökt att genom ändamålsenligt ordnadt skolväsende och upprättande af mera tidsenliga kontrakt verka för de underhafvandes lyftning; och då man tager i betraktande jordvärdet och de belopp, som vid arrendeauktioner annorstädes erlades, måste man medgifva, att frälsböndernas vilkor, ehuru på det ena stället mera betungande än på det andra, i allmänhet icke voro tryckande. Men brukarne af frälsejorden befunno sig dock vanligen uti ett afhängighetstillstånd, som hos flertalet bland dem alstrade slöhet och likgiltighet, helst på åtskilligaegendomar kontrakten voro så uppgjorda, att arrendatorerna icke hade säkerhet att längre än till näst påföljande fardag få vid hemmanen qvarblifva. Härtill kom äfven, att många af dessa bönder genom två föregående mindre goda år stannat i betydlig skuld hos sina herrar. Derför hörde man äfven en och annan af dem yttra: "vi kunna försöka hvad som helst, ty vi få det dock ej sämre än nu", och derför lyssnade de äfven med begärlighet till de framställningar, som Tullberg och ännu mera hans fanatiska biträden för dem uppdukade, och hvilka understundom voro så afvita, att man svårligen kan fatta, huru de kunde tillvinna sig det ringaste förtroende. Sålunda underrättades de vilseförda bönderna, i mån som deras ansökningar blefvo afslagna, att rättvisa hvarken stod att vänta hos underrätterna eller i hofrätten och knappast hos konungen, hvilken, ehuru välvilligt stämd, vore beroende af sina ministrar, men väl hos påfven, till hvilken man i värsta fall borde vädja!!

Lika tanklöst som brukarne af frälsejorden trodde på allt hvad Tullbergs biträden för dem uppdukade, såsom t. ex. att två under Högestad verkstälda vräkningar blifvit utverkade medelst 15,000 rdr af herremännen erlagda mutor -- lika blindt följde de äfven öfriga dem gifna föreskrifter, huru stridande mot sanning och rimlighet dessa än voro. Såsom bevis derpå kan anföras, att vid ett sammanträde inför konungens befallningshafvande med underhafvande å Eriksdals gods, hvarvid arbetskontrakt i hufvudskrifter företeddes, samtliga frälsebönder med största fräckhet förnekade sina namnteckningar, oaktadt desamma voro vederbörligen bevitnade, och -- hvad värre är -- samma personer förklarade till protokollet, att de aldrig erlagt några arrenden eller utgjort några arbetsskyldigheter för de af dem i många år innehafda hemmanen.

Med ett ord, den folkklass Tullberg bearbetade var i hög grad mottaglig för hans läror, och derför kunde äfven tron på honom bibehålla sig så länge, som den gjorde.

*

X.

Landshöfdingetiden.

(1869--1874.)

Mottagande i Malmö af den nyförmälde danske kronprinsen med gemål. Festligheter i Köpenhamn. Nordtyska fartyg i svenska hamnar under fransk-tyska kriget. Skiftande glädje och sorg inom svenska konungahuset. Drottning Lovisas död. Sällskapslifvet i Malmö. Badresa med min hustru till Kissingen. Utflykter i bayerska Tyrolen. Tyska tidningars tystnad rörande Karl XV i Aachen. Deraf oro och påskyndad hemresa. Konungens ankomst till Malmö. Hans sjukdom och död. Danska tronföljareparet, prins August och enkedrottning Josefina i Malmö. Liköppning. Lit de parade. Likfärd till hufvudstaden. Uppresa till begrafningen. Tacksamhetsbetygelser och hedersskänker. Min broders död. Enkedrottning Josefinas femtiårs jubelfest. Beslut att inom ej aflägsen tid lemna tjensten. Anledningen dertill. Konungen förberedes på detta beslut. Orsaken hvarför ej efterträdare kunde af mig föreslås. 1873 års landsting underrättas om min snara afgång. Badresa till Särö. Hertigen af Augustenborg. Vintern 1873--74. Uppresa med min hustru för att afskedsuppvakta den kungliga familjen. Inlemnandet af afskedsansökan påskyndas. Offentligt vitsord vid afskedets beviljande.

Den 28 juli 1869 förmäldes i Stockholm Danmarks kronprins Fredrik med den svenska prinsessan Lovisa, hvarefter de nygifta den 10 augusti företogo hemfärden till Köpenhamn. Enligt först uppgjord plan skulle de höga resande nattetid inträffa i Malmö och genast gå om bord på i beredskap varande ångfartyget Slesvig, för att

påföljande förmiddag göra sitt intåg i den danska hufvudstaden. Det föreföll mig likväl icke rätt passande, att den svenska prinsessan skulle på ett så snöpligt sätt likasom smyga sig ur sitt fädernesland genom att oförmärkt lemna dess slutpunkt, rikets tredje stad, hvars invånare utan tvifvel önskade att på ett värdigt sätt säga farväl åt deras konungs enda dotter. Jag beslöt derför att söka få denna plan ändrad och vidtalade för sådant ändamål först konungen och kronprinsen af Danmark och sedermera konung Karl XV. Alla funno de mina anmärkningar riktiga, men befarade att den unga prinsessan, som väl behöfde sina krafter vid de förestående festligheterna i Köpenhamn, skulle uttröttas genom tillställningarne i Malmö. Sedan jag lofvat, att dessa skulle inskränkas till enmindre bjudning i landshöfdingeresidenset och att intet nattvak skulle förekomma, blef programet ändradt efter min önskan. Den 10 augusti mellan 8 och 9 på aftonen anlände det nyförmälda paret. Jernvägsstationen och vägen derifrån till den hos mig och min hustru bestämda bostaden, likasom alla hus i närheten, voro på det festligaste upplysta, och flaggor med de danska och svenska färgerna svajade öfverallt. Midt emot residenset strålade de höga resandes namnchiffer i kronglas, och en oöfverskådlig menniskomassa helsade dem välkomna. Enligt gifvet löfte voro till aftonen inbjudna, förutom de resandes talrika följe, hvaribland grefven och grefvinnan Plessen, endast ett inskränkt antal gäster, men de voro dock tillräckligt många för att å Sveriges vägnar deltaga i den lyckönsknings- och afskedsskål, som jag för prinsessan och hennes gemål föreslog. Klockan 11 på aftonen var allt slut, och sedan påföljande förmiddag frukost intagits, fortsattes resan till Köpenhamn. Affärden var, om möjligt, ännu mera högtidlig än ankomsten. Hela vägen från residenset till hamnen var prydd med tätt anbragta flaggstänger, som sins mellan voro förenade genom girlander af blommor och grönt, och af hvilka hvarannan bar de svenska och hvarannan de danska färgerna. Vid hamnen var, nära det ställe der danska ångfartyget låg förtöjdt, upprest en storartad, särdeles smakfull äreport med tre hvalfbågar, likaledes sirad med blommor och grönt samt försedd med lämpliga inskrifter. Afresan skedde under mängdens jublande hurrarop. Med ett ord, Malmö stad hade, såsom jag kunde förmoda, hvarken skytt besvär eller kostnad för att värdigt fira den unga prinsessans skilsmessa från sitt fädernesland.

I Köpenhamn, dit vi påföljande dag begåfvo oss, hade man beredt sig att på det högtidligaste fira de nygiftas ankomst, men beklagligtvis gynnades en del af dessa tillställningar icke af vädret. Synnerligen förtogs verkan af den i alla afseenden storartade fest, som Köpenhamns stad den 12 augusti gaf i Rosenborgs have, genom ett hela tiden i strida strömmar fallande hällregn. Stor dejeuner hos konseljpresidenten grefve Friis-Friisenborg; festbal å Kristiansborgs slott med iakttagande af åtskilliga gamla, vackra ceremonier, och slutligen en liten mycket angenäm aftonbjudning hos konungen på Bernsdorf för några få utvalda,hvartill jag med hustru och dotter äfven blefvo räknade, afslutade raden af dessa högtidligheter.

Efteråret företedde ingenting anmärkningsvärdt. Likasom kronprinsen af Danmark under vintern företagit åtskilliga Stockholmsresor, gjorde efter bröllopet den svenska konungafamiljen ett och annat besök i Danmark, hvarvid vi understundom fingo den glädjen att i residenset på en kort stund bjuda några förfriskningar, men utan att någon längre vistelse der ifrågakom. För öfrigt tillbragte vi, kortare utflykter undantagna, sommaren i lugn och stillhet på Rönneholm och hösten i Malmö.

Jag hade efter fylda 65 år småningom dragit mig tillbaka från det offentliga eller rättare det parlamentariska lifvet och deltog således hvarken i de lagtima eller den urtima riksdag, som år 1871 sammankallades för lösningen af landtförsvarsfrågan. I min tjenstebefattning behöfde jag ej vidtaga några nya, genomgripande åtgärder. Allt var der förut temligen väl ordnadt, och sedan rörelsen bland frälsebönderna upphört, gick länets förvaltning sin jemna och lugna gång. En mer än vanlig uppmärksamhet åstadkom emellertid äfven i Skåne 1870 års krig mellan Tyskland och Frankrike, emedan under dess lopp icke mindre än 83 nordtyska handelsfartyg, alla innehafvande mer och mindre dyrbara laster, i förlitande på Sveriges neutralitet tagit sin tillflykt till Malmö och Landskrona hamnar. Till upprätthållande af denna neutralitet egde vi dock icke ett enda krigsfartyg i Öresund och i städerna inga garnisoner, om man undantager ett artilleribatteri i Landskrona Karl XV:s husarregemente hade nämligen vid denna tid samtliga hästar på bete, och manskapet var permitteradt.. Då dertill kom, att preussiska regeringen bildat ett förklädt kapareväsende medelst uppmaning till alla sjömän och skeppare att ställa sig och sina fartyg till fäderneslandets förfogande, ansåg jag det icke omöjligt, att den franska krigsflottan skulle, i vedergällningsväg,

kunna vilja såsom god pris bemäktiga sig dessa fartyg och deras laddningar, utan att vi för den svenska ärans upprätthållande kunde, annorlunda än genom en simpel protest, sätta oss deremot. Dessa åsigter utvecklade jag fullständigt i en enskild skrifvelse af den 31 juli till utrikesministern grefve Wachtmeister, för den händelse han skulle finna lämpligt underställa desammakonungens och statsrådets pröfning, men erhöll derpå den 5 augusti till svar, "att ingen anledning förefans, att vår neutralitet icke skulle blifva respekterad, samt att, enligt statsrådets tanke, ingen särskild militärstyrka behöfde förläggas till Malmö eller Landskrona". Lyckligtvis ankom, såsom väl är bekant, den franska flottan aldrig till våra farvatten, och derigenom blef man ej heller satt i tillfälle att bedöma, huruvida denna det svenska statsrådets uppfattning af vår ställning var fullt riktig.

För det svenska konungahuset var 1870 ett glädjens år. Flere besök gjordes då, än af drottningen ensam, än af både konung och drottning hos de danska anförvandterna; och i medlet af november månad öfvervoro de höga morföräldrarna den förstfödde danske arfprinsens dop, en vacker festlighet, till hvilken man äfven hade den godheten inbjuda mig.

Deremot inträdde år 1871 med sorgliga förebud inom Stockholms konungaborg. Konung Karl XV, som beklagligtvis genom mycken oförsigtighet förstört sin starka helsa, hade länge varit på ett eller annat sätt lidande. Drottning Lovisa reste på efterhösten 1870 ut till Holland, för att taga farväl af sin döende moder. Hon återkom kort före jul och ådrog sig, i saknad af pelsplagg under den stränga vinter, som rådde å hemfärden, en svår bröstvärk. Kort derefter insjuknade konungen allvarsamt. Det onda utvecklade sig till en stor, plågsam och oroväckande karbunkel i låret, och man befarade, att den möjligen kunde kasta sig på kroppens inre, ädlare delar. Drottningen vakade vid sin gemåls sjuksäng och öfvergaf honom endast för att göra korta spatserfärder i den kalla vinterluften. Häraf förvärrades den vanvårdade förkylning, som hon under hemresan ådragit sig. Sjukdomen öfvergick till lunginflammation, hvaraf hennes majestät den 30 mars 1871 afled, i närvaro af konungen, som låtit bära sig till sjukrummet, och af familjens öfriga medlemmar. Kronprinsen och kronprinsessan af Danmark, hvilka med anledning häraf begåfvo sig till Stockholm, intogo vid uppresan hos oss sin aftonmåltid och lågo på hemresan öfver natten i residenset. Dessa besök försiggingo i största enkelhet och, till följd af den djupa sorgen, utan någon enda till vårt hus inbjuden främmande.Vintern 1871-72 var, ehuru ej lika rik på glada tillställningar som den föregående, likväl ganska munter. Jag hade allt ifrån mottagandet af styresmannabefattningen inom Malmöhus län ansett, att landshöfdingehuset borde vara en sammanhållningspunkt för stadens och provinsens sällskapslif. Derför sökte min hustru och jag att vid alla våra större bjudningar föra tillhopa aktade personer ur olika samhällsklasser, för att så mycket som möjligt utplåna den forna stränga ståndsskilnaden. Jag mottog åldermannabefattningen inom det urgamla Knutsgillet och stormästareskapet inom Malmö amaranterloge samt bibehöll begge dessa uppdrag, så länge jag qvarstod i tjenst. Knutsgillets högtidsdag firades vanligen den 1 december, Amarantens den 28 januari, begge med stor bal i den ovanligt vackra festvåningen på rådhuset. Vid dessa tillfällen, synnerligen det senare, kommo många af de kringboende godsegarna med deras familjer tillstädes och blefvo då alltid inbjudna till de baler min hustru och jag de begge nästföljande dagarne, 2 december och 29 januari, gåfvo i residenset. Detta var det enklaste och naturligaste sättet att visa artighet mot landtborna, helst det skulle hafva varit omöjligt att, med undantag af vissa särskilda tillfällen, såsom t. ex. vår dotters bröllop, utsända bjudningsbref öfver hela länet. Vanligen och så länge husarregementets yngre officerare icke så allmänt som på senare tider trädt i gifte, anordnade de många herrarne en ytterligare danstillställning den 30 januari, så att ungdomen kunde tre dagar å rad få roa sig, och då voro vanligen de främmande gästerna inbjudna på middagsmåltider, en del i residenset, andra inom öfriga enskilda kretsar. Detta var den så kallade karnevalstiden, under hvilken flere unga, hyggliga danska officerare ej sällan infunno sig i Malmö. Landtborna kommo då vanligen in till staden med sina fyrspann och qvarstannade der flere dagar. På dansörer var aldrig brist i anseende till den i Malmö varande ridskolan, som vintertiden besöktes af en mängd unga rytteriofficerare.

Det var dock egentligen de första 12 till 13 åren af min landshöfdingetid, som denna karnevalsperiod var lifvad. Sedermera hafva förhållandena mer och mer förändrats. De årliga riksdagarne draga numera en stor del af godsegareklassenvintertiden till hufvudstaden; ridskolan är flyttad till Strömsholm; och de i så många riktningar anlagda jernvägarne göra det för landtborna möjligt att på några få timmar uträtta, hvad som förr kräfde lika

många dagar.

Sommaren 1872 ansåg vår läkare, att en bad- och brunskur i Kissingen skulle vara nyttig; och sedan jag för sådant ändamål erhållit tjenstledighet, anträdde min hustru och jag den 20 juli vår resa med ångfartyget Oskar till Stralsund. Den började icke under gynsamma förebud. Först stodo vi på grund, och derefter verkstälde vi återstoden af resan med eld i kolförrådet, hvilken visserligen kom till utbrott, men ej kunde släckas förr än efter ankomsten till Stralsund. Men med början voro alla obehagligheter öfverståndna, och återstoden af resan var särdeles angenäm. I Kissingen hade vi lyckats erhålla en treflig och välbelägen bostad samt tillbragte der en månad, hufvudsakligen i sällskap med ett par hyggliga svenska familjer, Bagers från Malmö och Seipels från Stockholm, utan att eftersträfva många främmande bekantskaper. Hemresan togs öfver Würzburg och Regensburg samt Walhalla till München. Der qvarstannade vi en vecka, hvarunder utflykter gjordes till de vackra Stahrenberger-, Tegern- och Aachen-sjöarne, Innsbruck, Inndalen och Zillerdalen, med ett ord den skönaste delen af bäjerska Tyrolen. Från München stäldes kosan öfver Nürnberg, Kassel, Schwerin och Lübeck till Malmö, dit vi den 7 september återkommo. Det låg i vår ursprungliga plan att under hemresan göra ett besök på Krumbeck i Mecklenburg hos en gammal vän till min hustru, friherrinnan Dewitz, född Malzahn, men i Schwerin mötte oss underrättelse, att hon allvarsamt insjuknat och derför ej kunde mottaga oss. Äfven hos grefve Scheel-Plessen på Zierhagen i Holstein hade vi tänkt uppehålla oss ett par dagar, men en instinktmessig oro att återkomma till hemmet gjorde likaledes denna plan om intet. Denna oro var föranledd af den okunnighet, uti hvilken jag befann mig rörande konung Karl den XV:s helsotillstånd och hans blifvande hemresa. Genom bref från Sverige var jag underrättad, att hans majestät, på den af honom motvilligt företagna utfärden till Aachen, i Malmö den 25 juli sammanträffat med kronprinsen och kronprinsessan af Danmark samt att han då, ehuru mycket aftärd, rört sig temligen obesväradt.Andra underrättelser medförde rykten, att han i Aachen skulle hafva försämrats. Förgäfves genomsökte jag i Kissingen och äfven under resan derifrån alla möjliga tyska tidningar för att derom erhålla upplysning. Men oaktadt dessa tidningar med en till löjlighet gående fullständighet redogjorde för allt hvad hvarje liten tysk furste företog sig, kunde jag aldrig i dem påträffa ett enda ord rörande den svenske konungen. Förklaringsgrunden till denna för mig obeskrifliga tystlåtenhet lemnades mig på hemfärden mellan Lübeck och Malmö af en person, som varit anstäld å "Allgemeine Zeitungs" redaktionsbyrå och hvilken meddelade, att befallning blifvit utfärdad från press-styrelsen i Berlin till alla de många ur reptiliefonden besoldade tidningarne att icke med ett enda ord omnämna konung Karl eller hans görande och låtande. Denna småaktiga åtgärd var föranledd af den svenska konungens väl bekanta ovilja mot Tyskland, hvartill nu senast kom, att preussiska myndigheterna råkat få i sina händer ett bref, med vanlig öppenhjertighet skrifvet af Karl XV till den i Spandau såsom krigsfånge förvarade franske generalen Brincourt, hvarigenom sinnesstämningen ytterligare förvärrats.

Genast vid hemkomsten meddelade mig landssekreterare Krok ett från Hofstallmästare Bråkenhjelm ankommet bref, af innehåll att konungen omkring den 15 september vore att förvänta till Malmö, samt att, om landshöfdingen då vore hemkommen, hans majestät önskade att få bo i residenset, men i motsatt fall skulle rum beställas på värdshus äfven for honom. Af den kungliga omgifningen erfor jag sedermera, att konungen flere gånger i Aachen uttalat sin förhoppning, att jag måtte hinna återkomma till Malmö före hans egen ditkomst, emedan han vore så van att bo i residenset, der allt var tyst och der han fann sig så väl. Min hustru och jag voro till följd af dessa meddelanden icke litet lyckliga, att ödet återfört oss till vårt hem fjorton dagar före utgången af min tjenstledighet, så att vi kunde få egna våra omsorger åt den sjuke konungen. Föga anade vi då, att vi skulle i detta hem få mottaga hans sista suck, och att, om vi varit frånvarande, han skulle hafva aflidit på ett allmänt värdshus.

Konung Karl afreste den 12 september från Aachen till Hannover och vidare till Kiel, hvarest han genast gick om bordå svenska kronans fregatt Vanadis. Vädret var stormigt, och då det ej ansågs rådligt att genast afgå med den sjuke konungen, qvarlåg Vanadis ett dygn i Kiels hamn och anlände således, i stället för den 15, först den 16 till Malmö yttre redd. Jag hade redan den 12 rest till kronprinsen af Danmark, som med gemål vistades på Charlottenlund, för att inbjuda dem att under konungens uppehåll i Malmö bo och vistas i mina enskilda rum i

residenset, på det tillfälle skulle beredas fader och dotter att så mycket som möjligt se hvarandra, men då de önskade medtaga sin äldste lille son och för öfrigt ville så litet som möjligt besvära, föredrogo de att på eget ångfartyg dagligen färdas fram och åter mellan de båda länderna. Telegram om ankomsten till Kiel och om den uppskjutna afresan derifrån afgingo till danska kronprinsessan likasom till mig, men då två af dem voro skrifna samma dag, ehuru på olika timmar, hade de blifvit af prinsessan missförstådda, och med anledning deraf anlände deras högheter redan den 15 kl. 3 e. m. till Malmö. Jag mötte vid hamnen och upplyste om misstaget, hvarför de, efter att i residenset hafva intagit en alldeles oförberedd middag, på aftonen återvände till Köpenhamn.

Som Vanadis ej kunde inlöpa i härvarande hamn, hade jag förhyrt ångbåten Malmö, för att gå detta stora fartyg till möte och derifrån afhemta hans majestät. Endast generalbefälhafvaren af Klint och generalmajoren baron Cederström voro på denna färd följaktiga. Sedan Vanadis kastat ankar, lade vi till vid dess sida. Förgäfves spejade vi efter konungens vanligen så glada och vänliga anlete; han syntes ej. Deremot sade oss omgifningens bekymrade blickar, att tillståndet måste vara klent. Sedan en för tillfället anskaffad, från Malmö medförd, ovanligt lång och bred landgång blifvit utlagd mellan den höga relingen på Vanadis och ångfartyget, skyndade hofstallmästare Bråkenhjelm att bedja oss ej gå öfver på fregatten, emedan konungen ej förmådde att der mottaga oss. Tillika meddelade han, att de få krafter, som återstodo efter den långa landresan, helt och hållet gått förlorade, då konungen i Kiels hamn gick om bord å fregatten. Man hade å densamma anordnat ett hissverk, för att beqvämt upplyfta hans majestät i det höga fartyget, men i strid mot allas böner vägrade han att deraf begagna sig och gick,ehuru med mycken ansträngning, upp för den långa fallrepstrappan. Häraf ytterst utmattad, utropade han efter inträdet i chefens salong, fullt medveten om sitt förestående slut: "Gud ske lof! Jag är då nu på svensk botten, om icke på svensk jord." Efter en stunds väntan bars konungen af fyra flottans officerare i en hvilstol om bord på "Malmö", der han nedsattes på akterdäcket. Det intryck han då gjorde på oss närvarande kan ej beskrifvas. Det ytterst aftärda utseendet, den askgrå ansigtsfärgen, de glasartade ögonen, det på bröstet nedhängande hufvudet, den flämtande andedrägten -- allt syntes antyda, att vi hade en döende framför oss. Vänligt räcktes oss dock den afmagrade handen, då han bars förbi det ställe, der vi voro uppstälda. Länge satt han sedan försänkt i mattighet. Jag stod stum vid hans sida. Slutligen slog han upp ögonen, räckte mig handen och sade: "Jag tyckte att jag såg Klint." "Ja", svarade jag, "både han och Cederström äro här. Tillåter ers majestät, att de komma fram?" Han nickade bifall och helsade vänligt på dem båda. Efter en stund talade han några få ord med Cederström och yttrade derunder: "Det var en obehaglig resa och ett satans hål, detta Aachen!" Mera förmådde han nästan icke säga.

Stödd på två af sina herrar gick, efter ankomsten till Malmö hamn, konungen från ångbåten in i en mig tillhörig låg, täckt och beqväm vagn. Då han anlände till residenset, framsattes en stol, i akt och mening att bära honom upp för der varande höga yttertrappa. Men lika litet som vid landstigningen ville han nu visa sig på sådant sätt inför det samlade folket. Jag höll honom derför under ena axeln, ordonnansofficern Gyllenram under den andra, och i upprätt ställning släpade eller rättare buro vi honom sålunda in i förstugan. Sedan han der helsat på min hustru, bars han i sin hvilstol ända in i sängkammaren, hvilket rum han sedermera aldrig lemnade. Min hustru blef äfven ytterst bestört öfver konungens utseende, och de första ord hon, då vi blifvit allena, till mig sade, voro: "Han kommer aldrig ur detta hus."

En timme efter konungen anlände på "Slesvig" det danska tronföljareparet med sin äldste son. De intogo middag hos oss och återvände på aftonen till Köpenhamn. Kronprinsessan hade ett längre samtal med sin fader, men besynnerligt nog ansågobåde hon och hennes gemål tillståndet icke innebära någon ögonblicklig fara, oaktadt de antydningar min hustru och jag trodde oss böra i sådant afseende framkasta. Enahanda var -- om af grundsats eller öfvertygelse vill jag lemna osagdt -- förhållandet med omgifningen, och anordningarna för resan påföljande morgon ändrades icke. På natten fann man likväl konungen så svag, att befallning utfärdades om extratågets inställande, och derefter utgåfvos tre gånger om dagen helsobulletiner, hvilka genom telegrafen meddelades så väl prins Oskar som danska tronföljareparet och den ännu i Tyskland varande enkedrottning Josefina. Skrifna med vanligt orakelspråk, kunde dessa läkarerapporter på olika sätt tolkas. Hvarken i Stockholm eller Köpenhamn drog man deraf den slutsats, att faran var öfverhängande. Enkedrottningen deremot oroades mycket af deras

innehåll och lät derför från slottet Pillnitz telegrafera till mig med begäran, att jag på Hamburg ville underrätta henne om *verkliga* tillståndet. Så skedde, sedan jag för läkarne visat min skrifvelse och erhållit deras godkännande. Jag hade deri yttrat, att konungen var ytterligt svag (extrèmement faible), och dessa ord öppnade hennes majestäts ögon. Hon påskyndade nu så mycket som möjligt hemresan, men hann dock ej anlända till Malmö förr än tredje dagen efter konungens död.

Den 17 september kl. half 2 e. m. hemsöktes hans majestät af ett häftigt anfall med förfärliga magplågor, svindel samt iskyla i händer och fötter. Nu intogs sängen, som sedermera ej lemnades. Den 18 på eftermiddagen inträffade åter en dylik svår kris, hvilken till den grad medtog de få återstående krafterna, att hopp om vederfående numera ej förefans. Telegram i sådan syftning afsändes till prinsen-regenten och till danska kronprinsens. Klockan half 7 e. m. uppkallades kyrkoherden i S:t Petri församling Olin, som efter en kort bön öfver den döende uttalade välsignelsen. Derefter önskade konungen taga afsked af omgifningen, hvilken förutom de herrar, som medföljt på resan, utgjordes af mig och min hustru, grefvinnan Bråkenhjelm samt generalerna af Klint och Cederström. Detta ögonblick var gripande. En efter annan framträdde vi till sängen och fattade den kungliga handen. Till de första yttrade hans majestät: "farväl! tack!" Till de efterföljande förmådde han ej säga något, utannickade endast vänligt. Derefter qvarblefvo vi alla i sängkammaren, till dess döden inträffade kl. 9 e. m.

Konungen ådagalade derunder det manligaste lugn. Han följde noga dödens framsteg, anmärkte sjelf, när fingrarne började hvitna och underrättade sig emellanåt om pulsens hastighet. Han slutade utan ringaste dödsarbete och så tyst, att jag, som lyssnande satt tätt bakom hans hufvudgärd, icke kunde märka det ögonblick, då lifvet flyktade. Det var lifmedikus Lundberg, hvilken hela tiden hållit konungens hand, som derom underrättade oss.

Med kännedom om konung Karls lynne och åsigter är det all anledning förmoda, såsom äfven de uppvaktande herrarne antydde, att han kände sig lycklig att få dö i det stilla lugn, som nu rådde omkring honom, omgifven endast af några få tillgifna personer och utan all den officiela ståt, som eljest åtföljer en regerande furstes bortgång.

Efter det oroande telegram, som den 18 på eftermiddagen till Stockholm anlände, anordnades till kl. 10 e. m. samma dag ett extra jernvägståg, med hvilket prinsen-regenten med gemål, prins August, och statsrådets medlemmar skulle till Malmö afresa. Då alla voro vid bangården samlade och till en del redan tagit plats i vagnarne, ankom underrättelsen om konung Karls död. Den nye konungen och regeringspersonalen måste nu qvarstanna i hufvudstaden, hvarför endast prins August anträdde resan.

Kronprinsen och kronprinsessan af Danmark förestälde sig ej, att faran var så öfverhängande, att de behöfde den 18 på eftermiddagen öfverresa till Malmö, helst ångbåt då ej stod till deras ögonblickliga förfogande. De närvoro således icke vid dödssängen, utan anlände först den 19 på morgonen, deltogo samma dag jemte prins August i den vackra tacksägelse, som hölls i S:t Petri kyrka, och återvände på aftonen till Köpenhamn.

Den 21 september kl. 10 f. m. förrättades liköppningen i närvaro af 10 dertill utsedda svenskar och lika många norrmän, som gemensamt undertecknade det dervid förda protokoll, och för hvilka, likasom för öfriga vid tillfället tjenstgörande personer, jag, oaktadt dagens sorgliga betydelse, icke ansåg mig kunna undvika att gifva en större middag.Enkedrottning Josefina, hvilken så mycket som möjligt påskyndat sin hemresa, anlände till Köpenhamn samma morgon som liköppningen egde rum, och det blef derför nödigt att några timmar fördröja hennes ankomst till sorghuset. I sällskap med prins August, som rest att möta henne i Korsör, tillbragte hon dessa timmar hos svenska sändebudet baron Lave Beck-Friis. Enkedrottningens djupa sorg vid ankomsten till Malmö var i högsta grad rörande. Såsom alltid sökte hon dock äfven nu beherska sina känslor. Under då varande förhållanden kunde hon ej inrymmas hos oss, utan bodde i borgmästarens närbelägna våning, men åt och vistades naturligtvis i residenset, hvarest mina enskilda rum voro stälda till hennes förfogande. Der intog hon äfven sin middag med endast min hustru och prins August, emedan hon hvarken kunde eller ville deltaga i den middag, som i öfra våningen gafs för de till liköppningen kallade vitnena. Sedan hennes majestät åtskilliga gånger besökt

och tagit ett sista farväl af sin sons liflösa kropp, fortsatte hon redan kl. 7 påföljande morgon resan till hufvudstaden.

Den 22 september var den aflidne konungens så kallade "lit de parade". Residensets matsal hade för sådant ändamål blifvit smakfullt ordnad i svart af medlemmar utaf Malmö frimurareloge och upplystes af otaliga ljuslågor. Den åskådande menniskomassan, omkring 9,000 personer, ordnades på torget mellan der uppstäldt fotfolk, hvarefter den uppträdde genom stora ingången och nedgick genom en trappa åt kansligränden.

Affärden, som egde rum den 23 september, var högtidlig och gripande. Konungen af Danmark var af sjukdom hindrad att dervid närvara, men kronprinsen samt prinsarne Vilhelm och Hans af Glücksborg jemte hertigen af Dalarne innehade de förnämsta platserna i det storartade liktåg, som kl. 9 f. m. afgick från landshöfdingeresidenset till bangården, hvarvid den kungliga kistan bars af officerare, tillhörande den aflidne konungens stab. Malmö stads invånare, som under hela denna sorgliga tid iakttagit den vackraste hållning, ådagalade äfven nu, vid den slutliga skilsmessan från en älskad konung, på det mest otvetydiga sätt sin kärlek och deltagande. Den väg, å hvilken liktåget framgick, var rikt beströdd med blommor och grönt samt betecknades öfverallt med flaggor på half stång. Den otaligamenniskomassa, som samlat sig för att åse affärden, visade under stum tystnad samt med blottade hufvuden och tårfylda ögon, huru innerligt konungens sjukdom och död gått alla samhällsklasser till sinnet.

Jag åtföljde liktåget till länsgränsen, och så gjorde öfverallt myndigheterna i de orter, genom hvilka detsamma framgick. *Talis Qualis* har i så mästerliga ordalag skildrat denna *Konung Karls eriksgata*, att hvar och en annan måste rygga tillbaka från försöket att derom uttala sig, och äfven jag böjer mig inför denna skildring med stum beundran.

Den 5 oktober mottog jag furstarne af Wied och Waldeck samt påföljande dag kronprinsen och kronprinsessan af Danmark på resa till Stockholm för att öfvervara begrafningen den 9:de i samma månad. Äfven jag infann mig naturligtvis vid densamma och fick vid ankomsten till hufvudstaden från alla håll, i främsta rummet från konungafamiljen, mottaga hjertliga tacksägelser för hvad vi för den aflidne kunnat göra.

Så snart det efter Karl XV:s död blef mig möjligt tillsände jag konung Oskar ett bref, hvari jag redogjorde för alla biomständigheter vid den höge aflidnes ankomst och slut. Det svar, som jag derpå erhöll af den 28 september, var lika förträffligt tänkt som skrifvet och innehöll tillika uttalanden öfver några af dagens vigtigare frågor. Skyldig granlagenhet förbjuder mig att göra utdrag ur detta för mig dyrbara bref, hvilket slutar med orden: "Mitt förtroende till dig hvilar på den trohet du visat till 3:ne generationer af Sveriges konungar." Deremot må det tillåtas mig att ur mitt genmäle åberopa hvad jag svarade med anledning af konungens mästerligt skrifna betraktelser öfver populariteten: "Hvad eders majestät yttrar om popularitet är i min tanke lika väl sagdt som sant tänkt. Ingen annan popularitet är att bygga på, ingen annan blifver beståndande än den som, utan att sökas, småningom förvärfvas genom rättvisa och nyttiga beslut, samvetsgrant tillämpade af ärliga tjenstemän."

Äfven min hustru mottog så väl från enkedrottning Josefina som drottning Sofia och kronprinsessan af Danmark de vänligaste skrifvelser, hvilka alla buro prägeln af liflig tacksamhet och erkänsla. Enkedrottningens bref var åtföljdt af ett vackert damur, emaljeradt i svart och guld med juveler, å hvilket finnasinristade orden: "Minne af den 18 september 1872." Drottning Sofia underrättade, att konungen ämnade till min hustru öfversända sin porträttmedaljong att i blått band bäras på axeln. Densamma, infattad i dyrbara juveler, anlände kort derefter och framlemnades på Oskarsdagen, som tillika är min hustrus födelsedag.

Vid mitt företräde hos konung Oskar dagen före begrafningen förklarade han sin afsigt vara att låta måla och tillställa mig den aflidne konungens porträtt. Då jag ansåg mig pligtig nämna, att jag förut egde ett sådant, skänkt af konung Karl sjelf, förföll naturligtvis denna fråga likasom hvarje annat deremot svarande löfte. Deremot erhöll jag i föräring af kronprinsen och kronprinsessan af Danmark en särdeles dyrbar gulddosa med konung Karls i juveler infattade afbildning. Detta minne har för mig så mycket större värde som porträttet, utmärkt väl måladt på elfenben och det mest lika jag någonsin sett af den aflidne konungen, under många år burits af drottning Lovisa.

Vid ankomsten till Stockholm för bevistande af den kungliga begrafningen öfverraskades jag sorgligt af den försämring, min broders helsotillstånd undergått, sedan jag några månader förut träffade honom. Ehuru både han sjelf och lifmedikus Lundberg lofvade att noga underrätta mig om sjukdomens fortgång, befarade jag vid skilsmessan, att vi ej skulle återse hvarandra. Skriftvexlingen oss emellan fortsattes dock oaflåtligen, och han afböjde hvarje gång vänligt men bestämdt mina planer att resa upp till hufvudstaden för att se om honom. Den 16 februari underrättade mig Lundberg, att han var sämre, ehuru ännu ingen ögonskenlig lifsfara visade sig. Den 24:de telegraferade samme man, att ett slaganfall infunnit sig, hvarför jag påföljande dag reste upp till Stockholm. På bangården mötte mig doktorn, som ledsagade mig till min ännu lefvande broder. Till min glädje igenkände han mig, men de ord han framstapplade var det mig ej möjligt att förstå. Denne trofaste väns och broders död den 28 februari 1873 gick mig djupt till sinnes och har efterlemnat en stor tomhet för hela mitt återstående lif. Efter att hafva ombesörjt hans begrafning och bouppteckning återkom jag den 15 mars till Malmö.I början af juni återvände jag till Stockholm för att öfvervara de vackra och högtidliga fester, som derstädes egde rum med anledning af femtionde årsdagen utaf enkedrottning Josefinas ankomst till Sverige den 13 juni 1823, fester, hvilka inom alla klasser af svenska folket väckte det lifligaste deltagande och som äfven i yttre måtto ådagalades genom de storartade bidrag, hvilka då stäldes till den älskade och vördade enkedrottningens förfogande, för att af henne till välgörande ändamål användas.

Under detta mitt vistande i hufvudstaden afslutade jag bouppteckning och arfskifte efter min aflidne broder, hvilken, med afdrag af åtskilliga bortgifna summor, till mig testamenterat sin efterlemnade förmögenhet. Härigenom, likasom genom andra arf hade jag blifvit försatt i den oberoende ekonomiska ställning, att jag kunde, utan allt för stor afsaknad, afstå från de inkomster, som åtföljde den mig så kära landshöfdingebefattningen. För denna tjensts utöfning på ett sätt, som kunde gagna Malmöhus län, hade jag lefvat och verkat i 22 år, och för att åt den fortfarande kunna egna mina krafter hade jag förkastat många, eljest för fåfängan smickrande anbud. Ingen under då, om tanken att skilja mig vid densamma var ur flere synpunkter påkostande. Men jag kände, att jag började tröttna vid de resor och yttre förrättningar, som äro oskiljaktiga från en dylik befattning, om den skall *verksamt* skötas. Jag hade alltid högt uttalat den åsigt, att statens tjenster icke äro att anse såsom sinekurer, tillskapade för innehafvarnes beqvämlighet; och med tillämpning deraf hade jag sökt tillhålla underhafvande att taga afsked, då de ej längre mäktade att, såsom sig borde, uppfylla sina pligter. Det var derför min skyldighet att i främsta rummet sjelf ställa mig denna regel till efterrättelse nu, då de 69 åren ådagalade, att jag icke längre var densamme som förr; och mer och mer mognade af sådan anledning hos mig det beslut, att under inga vilkor qvarstanna i tjensten längre än till fylda 70 år. Men dertill förefunnos äfven andra anledningar. Hvar och en, som länge utöfvat en *sjelfständig* högre embetsmannaverksamhet, inser utan tvifvel att, likasom i naturen, så finnes det äfven i tjensten en vår, en sommar och en höst. Under den första är tjenstemannen i sin fulla kraft: han uppgör sina planer, bereder sin jord ochverkställer sitt utsäde. Under den andra vårdar han omsorgsfullt de uppkomna plantorna, inhöstar dem, skördar rik belöning för det nedlagda arbetet och inleder äfven nu en och annan vigtig förbättring. Under den tredje njuter han fortfarande mödans lön, men hans krafter börja aftaga; han tvekar att sätta sig i spetsen för företag, hvilkas slut eller lyckliga utgång han icke kan förutse; han mäktar icke på samma sätt som fordom deltaga i det glada men tröttande sällskapslifvet samt alla de resor och utfärder, som deraf äro en följd. Ännu skördar han dock mycken tack af de gamla, som minnas hvad han varit, hvad han uträttat. Men nya slägten hafva uppväxt med nya fordringar; nya ärelystnader hafva uppstått, som tro sig bättre än andra förstå, hvad tiden kräfver och som möjligen känna en viss förtrytelse öfver att sakna allt inflytande på *länets* förvaltning, då de tycka sig kunna vid riksdagarne verksamt ingripa i det stora *fäderneslandets* öden.

Äfven jag har genomgått alla dessa skiften. Min vår på landshöfdingebanan var arbetsam; min sommar lång och glädjerik, ehuru äfven den mycket sträfsam; min höst lugn, och mina handlingar mindre utsatta för klander än troligen de flestas. Men det fordras icke stor omdömesförmåga för att se, hvad tiden lider; för att skönja de vexlingar som föregå; för att finna när den gamle, ehuru af den stora allmänheten ännu högt uppburen, dock börjar synas öfverflödig för framtidsmännen, och när således klokheten bör bjuda honom att draga sig tillbaka, så framt han ej skall gå förlustig den plats i efterverldens hågkomst och tacksamhet, hvartill han möjligen kan tro

sig vara berättigad.

Alla dessa skäl förmådde mig att vid ett besök hos konungen under juni månad 1873 tillkännagifva min afsigt att senast den 5 påföljande maj, då jag fylde 70 år, ställa min tjenst till hans majestäts förfogande. Huru mycket det skulle hafva gladt mig, om jag vid samma tillfälle kunnat hos högstdensamme till min efterträdare verksamt förorda en *i alla afseenden lämplig* person, torde icke behöfva tilläggas. Att anträffa en sådan var dock, antingen jag granskande genomgick statskalendern eller kastade blicken på den skånska godsegareklassen, vida svårare än jag hade förestält mig, törhända derför att jag städse hyst en så hög tanke om landshöfdingetjensternas maktpåliggandebeskaffenhet. Dessa befattningar hafva visserligen under senare tider förlorat en del både af det verksamhetsområde och af det inflytande, som så riktigt utmärktes genom benämningen: konungens befallningshafvande; men till följd af deras fristående verksamhet äro de dock -- framför allt inom de folkrikare och mera vidsträcktare länen -- af den synnerliga vigt, att en ytterst noggrann pröfning bör föregå deras tillsättning. Unga, kraftfulla administrativa förmågor med oförtröttad arbetslust och öppen blick för tidens kraf synas mig i allmänhet till landshöfdingar lämpligare än provinsernas egna män -- äfven om dessa inom sin ort förvärfvat ett obestridt anseende -- derför att de förra hafva vida lättare att ställa sig öfver parti- och kotteriintressena samt derjemte vanligen kunna mera uteslutande egna sin tid åt tjenstebestyren än de senare. Men bland det fåtal mig bekanta personer af embetsmannaklassen, som syntes kunna till landshöfdingebefattningen inom Malmöhus län ifrågasättas, var obenägenheten för öfvertagande af nämda plats så stor, att alla derom varsamt framkastade förkänningar måste helt och hållet öfvergifvas.

Som jag emellertid icke ville lemna länets invånare i okunnighet om min blifvande afgång, inbjöd jag landstingets samtliga ledamöter till en större middag å residenset den 30 september 1873, och tog, under förklarande att jag vid tingets nästa sammanträde icke längre sutte qvar på landshöfdingestolen, af dem alla ett gripande farväl. Sjelf var jag dervid mycket upprörd, och få voro de bland gästerna, hvilkas ögon icke fuktades af tårar. Det var ett afsked, som aldrig skall utplånas ur mitt minne.

Den 13 juli samma år afreste vi till Särö. Bland de föga talrika främmande badgästerna derstädes befann sig prins Fredrik af Slesvig-Holstein-Augustenborg med gemål, född prinsessa af Hohenlohe-Langenburg, fyra älskvärda barn och systern, prinsessan Amalia. Såsom egare till Gräfsnäs' gods i Vestergötland, önskade prinsen att denna sommar taga närmare kännedom om der varande förhållanden och ville dermed förena en månads badkur vid det anspråkslösa Särö. För större delen af den hertigliga familjen hade rum blifvit anvisade i samma hus der jag och de mina bodde. Vi hade gemensam förstuga och gemensam veranda, och jag befarade derför, att det nära granskapet skulleblifva besvärligt och möjligen mindre angenämt. Så var dock ingalunda förhållandet. Både prinsen och hans omgifning voro i hög grad älskvärda och anspråkslösa, och likasom jag tror, att de voro mycket belåtna att hafva påträffat mig och min hustru, likaså erkänner jag uppriktigt, att umgänget med hertigen och hans familj väsentligen bidrog att för mig förkorta dagarne på det vackra men ensliga Särö. Prinsen var efter 1848 års politiska tilldragelser förvägrad tillträde till Danmark. Hvad som dervid mest smärtade honom och den milda, älskliga prinsessan Amalia, var att de voro helt och hållet afskilda från beröring med den af dem alla högt värderade fastern, Karolina Amalia, enka efter konung Kristian VIII. Jag lofvade derför att efter återkomsten till Malmö till henne öfverbringa deras muntliga helsningar, ett löfte, hvilket jag den 19 september fullgjorde, då den vördnadsvärda enkedrottningen behagade mottaga mig på Sorgenfri och med synnerlig glädje underrättade sig om allt, som rörde familjens samtliga medlemmar.

Under mitt vistande vid Särö denna sommar utbröt i Helsingborg och vid Höganäs en svårartad kolera, som i synnerhet å det senare stället våldsamt härjade, men som lyckligtvis ej spred sig till andra delar af länet, hvarför jag äfven kunde utan afbrott fortsätta min badkur.

Vintern 1873--74 sutto vi för det mesta stilla i Malmö, och då det var den sista under min landshöfdingetid, voro vi mer än någonsin angelägna att visa uppmärksamhet mot alla våra umgängesvänner. Vi hade derför icke få, så väl middags- som aftonbjudningar, bland hvilka senare en större bal i januari och en i mars månad. Från många håll fingo vi derjemte under denna tid mottaga bevis på välvilja och tillgifvenhet, hvilka städse skola af oss i

tacksamma hjertan bevaras.

I medlet af mars reste jag upp till Stockholm med min hustru, på det vi båda skulle, före afskedstagandet, få uppvakta den kungliga familjen, hvars samtliga medlemmar vid detta tillfälle visade oss den största artighet och välvilja, hvarjemte särskilda afskedsmiddagar gåfvos oss både af konungen och af enkedrottningen.

Då varande justitieministern Adlercreutz var bestämd till min blifvande efterträdare. Adlercreutz hade på grund aftilldragelser vid riksdagen begärt sitt entledigande och afhöll sig, i afvaktan derpå, från all tjenstgöring, men man ville ogerna bevilja afskedet förr än i sammanhang med hans utnämnande till annan befattning. Inom statsrådet hade man emellertid svårt att reda sig utan justitieminister, och på mig berodde nu, om detta bryderi skulle skyndsamt kunna afhjelpas.

Efter afhörande af dessa skäl förklarade jag mig naturligtvis lika villig som skyldig att efterkomma hans majestäts önskan samt lofvade att den 1 april insända mitt afskedsmemorial. Den 8:de i samma månad blef detsamma beviljadt, dervid jag erhöll ett offentligt vitsord, som i Post- och Inrikes-tidningar infördes och samtidigt genom civilministen i skrifvelse mig meddelades, ett vitsord, hvilket utan tvifvel är bland de mest hedrande, som någonsin tilldelats en afgående tjensteman, och hvilket jag derför betraktar såsom den bästa arfvedel jag åt mina efterkommande har att lemna. Det lyder sålunda:

"Vid afskedets beviljande åt landshöfding von Troil täcktes hans majestät konungen i nåder betyga sitt synnerliga välbehag öfver landshöfdingen von Troils efterdömliga och pligttrogna nit samt framstående skicklighet, ådagalagda så väl under hans majestäts konungens farfaders, faders och broders, som under h. m. konungens egen regering, genom en mer än femtioårig statstjenst inom olikartade områden och nu senast under 23 år såsom styresman af Malmöhus län, hvarest hans gagnande embetsmannaverksamhet kommer att bereda honom ett hedrande eftermäle."

*

XI.

Ålderdom och hvila.

(1874-1877.)

> Afskedsord till länets invånare. Malmö stads afskedsfest. Allmänt omdöme om min landshöfdingeverksamhet.

Min offentliga verksamhet var nu slutad, och jag skyndade derför att, så snart underrättelse om mitt afskeds beviljande den 9 april anländt, samma dag hembära länets invånare min afskedshelsning genom nedanstående kungörelse:

> "Till Malmöhus läns invånare!

"Under den 8 innevarande april har, på min derom gjorda underdåniga begäran, kunglig majestät behagat entlediga mig från landshöfdingebeställningen i Malmöhus län.

"Redan sistlidne september månad anmodade jag edra ombud, medlemmarne af det då församlade landstinget, att för eder tillkännagifva min afsigt att denna vår lemna en befattning, som jag i 22 1/2 år innehaft, och hvilkens utöfning alltid hos mig efterlemnat angenäma minnen. Min afgång kan således icke för eder vara oväntad. Äfven jag har derpå länge varit beredd; men det oaktadt kan jag icke utan vemod till eder frambära mitt sista offentliga ord. Detta ord är afskedets och tacksamhetens.

"Till länets samtliga militära, civila och ecklesiastiska myndigheter ber jag att få uttala min varma erkänsla för det tillmötesgående, som blifvit mig visadt vid de många tillfällen, då jag med dem stått i beröring. Särskildt tackar jag derjemte landstatens tjenstemän af alla grader för det nit och det ordningssinne, hvarmed de skött sina ansträngande, svagt aflönade befattningar och så handhaft dem åliggande uppbörd, att under nära ett fjerdedels århundrade icke den ringaste balans eller försenade redovisning förekommit.

"Eder alla länets öfriga invånare, så i städerna som på landet, hembär jag slutligen min uppriktiga tacksägelse, ej blott för den tillgifvenhet och välvilja, som blifvit mig visad under min långa förvaltningstid, utan äfven för den vackra anda, den företagsamhet och den sammanhållning, för hvilka I städse utmärkt eder. Det är deruti förnämsta orsaken torde böra sökas till det länets förvånande framåtskridande i alla riktningar. Offentligen kommer jag numera icke att dertill kunna bidraga; men likasom jag ämnar fortfarande bland eder nedslå mina bopålar, skall jag äfven fortfarande med samma varma intresse som hittills följa edra angelägenheter, och mina bästa, mina uppriktigaste önskningar skola städse hafva till mål: *Malmöhus läns lycka och välgång*."

Sedan jag på detta sätt tagit afsked af *alla*, undvek jag sorgfälligt de vid dylika tillfällen ofta öfliga resorna till städer och herregårdar, emedan deraf följande tillställningar och afskedstal skulle hafva förefallit mig allt för tröttande och upprörande. Deremot erkänner jag öppet, att jag gladde mig öfver de uppsatser, som i länets tidningar inflöto angående min förflutna embetsverksamhet, likasom äfven öfver de flerfaldiga bref och adresser, som i samma syftning till mig aflätos, emedan de alla inneburo ett välvilligt erkännande af hvad jag uträttat.

Den 24 april gaf Malmö stad för mig och de mina en storartad fest, vid hvilken omkring 200 damer och herrar närvoro. Ännu flere hade anmält sig att deruti deltaga, men utrymmet tillät det icke; och af enahanda anledning kunde ej heller afseende fästas vid de likartade framställningar, som från många landtbor inkommit.

Den vackra Knutsalen företedde med sin rika upplysning och de många lefvande växter, hvaraf den var öfverfyld, den ståtligaste anbick. Efter hela dess längd hade man dukat ett dubbelt hästskobord, till hvars prydande stadens invånare lemnat sitt dyrbaraste bohag, och vid hvilket de framför mig och min hustru varande platserna hade lemnats tomma, på det vi skulle kunna se och synas af alla.

Det var dock hvarken det lysande i anordningarne eller de vackra och hjertliga talen, hvilka vid detta tillfälle

höllos, som utgjorde festens glanspunkt. Denna var egentligen att söka i de närvarandes oförstälda välvilja och i den saknad, som allmänt uttrycktes öfver vår afflyttning ur landshöfdingeresidenset.

Denna mig och de mina visade artighet var det omöjligt att genom någon slags bjudning återgälda, då vi redan börjat anordningarne för inflyttning i vår nya bostad. För att likväl på något sätt ådagalägga vår tacksamhet skänkte jag samma dag till en af stadens vackrare stiftelser, den så kallade Gersoniska, 1,000 och till folkhögskolan på Hvilan 200 rdr.

Denna Malmö stads afskedsfest utgjorde slutstenen i mitt offentliga uppträdande. Min nära 23-åriga landshöfdingeverksamhet hade dermed upphört. Att öfver denna senare fälla något omdöme tillkommer minst af alla mig sjelf. Hvad jag dock med godt samvete kan förklara är, att länets och dess invånares bästa utgjort föremålet för alla mina sträfvanden; att sidoinflytande, från hvilket håll det än velat göra sig gällande, aldrig lyckats att hos mig vinna insteg; att jag sökt så vidt jag förstått göra alla lika rätt, hög och låg, fattig och rik, samt att jag bemödat mig att upprätthålla landshöfdingeplatsens anseende.

*

Härmed afsluta vi Troils egen framställning, blott tilläggande, att han fick öfverlefva sin närmaste efterträdare, den ännu i mannaålderns kraft plötsligt aflidne Axel Adlercreutz. Få månader senare kom budskapet om den gamle höfdingens bortgång. Han afled i Malmö, der han så länge vistats, den 3 november 1880, omgifven af maka, dotter, måg och barnbarn. Hans jordefärd gaf ett nytt vitnesbörd om det kära minne han efterlemnat i Malmöhus län. -- Porträtt och biografi infördes i Ny Illustrerad Tidning samma år.

MINNESRUNOR OCH RIKSDAGSTAL

AF

S. G. VON TROIL. [1]

I

Erik Gustaf af Klint. [2]

Hvilken af eder, mina herrar**[3]**, minnes ej lifligt den hemska bestörtning, hvarmed fäderneslandet emottog

underrättelsen om det olycksöde, som den 30 sistlidne april (1846) i Cubas farvatten träffade så många af dess ädla söner? Ibland dem, hvilkas förlust vi sedan denna dag hafva att beklaga, räknar äfven kongl, krigsvetenskaps-akademien en af sina utmärktaste medlemmar: *Kaptenen vid Kongl, Maj:ts Flotta och Riddaren af Kongl. Svärdsorden Erik Gustaf af Klint*, född på Carlbergs slott den 15 oktober 1801.

Den unge Klint inskrefs år 1813 som kadett vid krigsakademien och blef, efter derstädes genomgången kurs, år 1817 utnämd till underlöjtnant i kongl, örlogsflottan. År 1827 befordrades han till premierlöjtnant och 1841 till kapten i Kongl. Maj:ts flotta. Lifvad af varmt nit för det yrke han valt sträfvade Klint städse att fullkomna sig både i den praktiska och teoretiska delen af detsamma, och han var, än såsom frivillig, än såsom kommenderad, tjenstgörande vid de flesta öfningsexpeditioner, som ifrån så väl den seglande som skärgårdsflottan utgingo.

Särskildt torde deribland böra nämnas åren 1837--38, då han hade befälet å krono-lastbriggen Två bröder, hvilken förde proviant till den i Medelhafvet varande eskadern. Han ådrog sig nämligen vid detta tillfälle sina kamraters synnerliga uppmärksamhet, såsom rask navigatör, för den djerfhet och säkerhet, hvarmed han vid ankomsten till Corfu, nattetid och under stark bris, seglade in i hamnen emellan de fyrar och klippor, som omgifva densamma.

År 1845 kommenderades han som chef å korvetten Karlskrona vid dess så olyckligt slutade expedition till sydamerikanska farvattnen.

Men kommenderingar å kronans fartyg syntes honom ej tillräckliga för vinnande af den jemna öfning i sjömanskapet, förutan hvilken man endast är sjöman till hälften. Han begagnade derför äfven den utväg, som större delen bland svenske sjöofficerare så ofta nödgas tillgripa: att taga hyra på enskilda handelsfartyg. År 1821 gjorde han såsom 1:ste styrman å briggen Visiten från Uddevalla resor till Gadix och Newcastle och var derunder i november månad utsatt för en så häftig storm, att icke mindre än 225 fartyg förolyckades på engelska kusten. Men hans timglas var ännu icke utrunnet. Han räddades *då*, för att sedermera duka under för elementernas raseri.

År 1825 afgick han likaledes som styrman å fregatten af Chapman till Carthagena och Newyork.

Men om Klint sålunda sökte genom flitiga sjöexpeditioner vinna den praktiska erfarenhet, förutan hvilken man blir en främling på hafvet, var han likväl ännu högre uppskattad för de grundliga teoretiska kunskaper, som han vetat förskaffa sig i sitt yrke. Ej nog att han derför utsågs till informationsofficer vid styrmansskolan i Karlskrona; han hade äfven, alltifrån utnämnandet till officer, varit kommenderad att, då ej sjöresor upptogo hans tid, biträda sin fader, den oförgätlige viceamiralen Gustaf af Klint, vid utgifvandet af Sveriges sjö-atlas, och år 1840 emottog han efter fadrens död ensam denna maktpåliggande befattning. De sjökartor, han sammandragit och utgifvit, vitna bäst om den omsorgsfulla noggranhet, hvarmed han fullgjorde detta likasom hvarje annat åliggande.

Som författare var Klint både inom och utom fäderneslandet fördelaktigt känd genom den *Lärobok i Navigationsvetenskapen*, som han 1842 utgaf. Detta arbete, hvaråt han egnat mycken tid och möda, anses allmänt för ett af de bästa och fullständigaste i sitt slag. Redaktionen af en ny och utvidgad upplaga af denna för undervisningen i navigationsvetenskapen allmänt begagnade lärobok var det arbete, som sysselsatte honom intill få dagar före hans afresa från fäderneslandet.

Kapten Klint var till sitt lynne mild och eftertänkande. Hans helsa var genom trägna arbetsansträngningar försvagad och utbredde en stilla allvarlighet öfver hans väsende. Som navigatör var han utmärkt, lugn och rådig. Hvad han i framtiden kunnat blifva, tillhör icke mig att bedöma, men förmän, kamrater och vänner beklaga hans bortgång såsom en stor förlust för fäderneslandet.

---

[1] Ur de prof på historiskt och politiskt författarskap, hvilka landshöfding von Troil bifogat till sina memoarer, hafva vi utvalt ett mindre antal, dessa med fästadt afseende på, att i fråga varande personer eller ämnen förut i Troils eller andra af utg. publicerade memoarverk varit föremål for omtalande.

[2] Jemför Akrells minnen.

[3] Ur föredrag, hållna inför krigsvetenskapsakademien af Troil i egenskap af andre styresman.

II.

Gustaf Olof Lagerbring.

Friherre Gustaf Olof Lagerbring föddes i Stockholm den 31 maj 1769. Fadren var krigsrådet Pehr Lagerbring, modern friherrinnan Kristina Eleonora Hastfehr.

Lagerbring invigdes redan i barndomen, till krigareyrket. Vid 2 års ålder fanjunkare vid kongl, husarregementet och vid 9 år kornett på Adelsfanan, förflyttades han 1785 till fänrik på Uplands regemente, vid hvilket, han en månad derefter, ännu ej 16 år gammal, befordrades till löjtnant.

Det dröjde icke länge innan den unge krigaren på ärans fält fick göra sina första lärospår. Han kommenderades 1788 med regementet till Finland, deltog i landstigningen vid Brackila och kanonaden för Fredrikshamn, i fäktningarna vid Abborfors, Suttula och Högfors, samt bevistade om bord på skärgårdsflottan de båda sjöslagen

vid Svensksund och ryska flottans genombrytning i Björkösund.

Befordran till kapten och Svensksund-medaljen voro belöningar för Lagerbrings under detta krig visade mandom och rådighet.

Konungens uppmärksamhet var i och med detsamma fästad vid hans person. Han utnämdes kort efter fredsslutet i Werelä till riddare af svärdsorden, till öfveradjutant hos konungen och major i armén. 1796 befordrades han till 1:ste major vid Uplands regemente, 1799 till öfverlöjtnant i armén och 1801 till generaladjutant af flygeln. Från år 1805 tjenstgjorde han som förste inspektionsadjutant hos generalinspektören för hela infanteriet H. E. Wrede.

Vid krigets utbrott mot Danmark, i början af år 1808, kommenderades Lagerbring, i egenskap af konungens tjenstgörande generaladjutant af flygeln, till den mot Norge sammandragna hären och anförde de trupper, hvilka i medlet af april inryckte från Skillingemark och Krokforsen, öfverstego Manglefjellet, stormade den starka ställningen vid Hanneborg och intogo Blakiers skans.

Det var för dessa bedrifter han samma år utnämdes till riddare af svärdsordens stora kors; och, då denna värdighet några år senare delades i 2:ne klasser, hade Lagerbring vid sitt namn fästat så många andra ärofulla minnen, att 1:sta klassen tillerkändes honom.

Hela södra Finland hade emellertid fallit i Ryssarnes händer. Konung Gustaf IV Adolf befann sig sedan juli månad på Åland, sysselsatt med anordnandet af lika illa uttänkta som oförvägna och fruktlösa landstigningsplaner på finska kusten. Öfverstlöjtnant Lagerbring hade från Norge blifvit kallad till konungens generalstab på Åland och beordrades att, såsom dess öfveradjutant, åtfölja den expedition, som under generalmajoren grefve Lantingshausens befäl den. 17 september landsteg vid Lokalax. Utgången är af krigshistorien känd -- och huru kunde den blifva annorlunda, då en fördelning af 2,600 man, med 900 r:drs fältkassa och endast 60 patroner på hvarje soldat, framkastas i ett af talrika fiender besatt land? -- Att expeditionen aflopp utan några särdeles förluster, derför har man hufvudsakligen att tacka den rådighet och de kloka anordningar, som vidtogos af öfverstlöjtnant Lagerbring i egenskap af eftertruppernas befälhafvare.

Konungen lät likväl ej af den missgynnande utgången afskräcka sig. Försöket skulle förnyas, och denna gång uppdrogs befälet åt Lagerbring. Styrkan utgjorde nu omkring 3,500 man, och dermed skulle, enligt konungens instruktion, Åbo eröfras, alla de fiendtliga trupper, som befunno sig mellan denna stad och general Vegesacks i trakten af Björneborg varande korps, borttagas, och Lagerbring derefter förena sig med nämde general.

Den klokhet och omtanke, hvarmed alla förberedelser vidtogos, den hastighet, hvarmed anordningarna uppgjordes för striderna vid Jervenperä och Viais, äro lika allmänt kända som den tapperhet de stridande trupperna ådagalade och den orättvisa, hvarmed en del af dem bestraffades för förluster, hvartill de icke voro vållande.

Men, hvad som törhända är mindre bekant är att Lagerbring i ett handbref, som åtföljde rapporten om befälets emottagande, under försäkran att både han och hans trupp skulle strida till det yttersta, likväl vågade för konungen framställa omöjligheten att med en så ringa styrka, utan tillräcklig ammunition, utan en enda häst till proviant- eller fourage-forslande, kunna uppfylla alla H. M:s föreskrifter. Detta bref, som efter regementsförändringen återfans, af konungen egenhändigt påtecknadt: *Man måste lyda order, utan att resonera*, hade till påföljd att öfversten baron Boye afsändes för att af Lagerbring emottaga öfverbefälet. Boye ankom, då de tvenne första dagarnes ärofulla strider redan voro utkämpade. Men detta hindrade icke den sålunda oförtjent förödmjukade Lagerbring att följande dagen i ett underordnadt befäl inlägga ny ära, ny förtjenst om konung och fosterland. Efter att på yttersta venstra flygeln hafva i flere timmars tid och med förlust af halfva den styrka, som stod under hans befäl, uppehållit den öfverlägsna fiende, som sökte afskära svenskarnes återtåg, emottog han befälet öfver eftertrupperna, förskaffade hufvudhären tid att inskeppa sig och dröjde sjelf så länge qvar på stranden, att han ofelbart skulle hafva fallit i fiendens händer, om ej en båt, som redan lagt ut, återvändt och medtagit honom.

Men det var icke blott på slagfältet Lagerbring utvecklade rådighet och klokhet. Äfven som underhandlare finna vi hos honom klar uppfattning af förhållandena, fasthet, beslutsamhet och det politiska mod, som i farans stund åsidosätter personligt ansvar för främjandet af fosterlandets väl. Vintern 1809 var han under general von Döbeln tjenstgörande på Åland, hvarest befälet öfver venstra flygelns förposter var honom anförtrodt. Då underrättelse om regementsförändringen den 14 mars anländt, anbefaldes Lagerbring att öfverresa till ryska högqvarteret i Kumlinge för att föreslå ett stillestånd. Den mångdubbelt starkare fiendtliga hären hade redan föregående dagen satt sig i rörelse för att omringa och tillfångataga den svenska fördelningen. Lagerbring upptäckte faran, återsände genast sin följeslagare och lyckades att genom skickliga underhandlingar vinna så mycken tid, att hufvudstyrkan kunde draga sig ur den mest öfverhängande faran. -- Då påföljande dag den ryske krigsministern omintetgjorde det emellan båda öfverbefälhafvarne öfverenskomna stilleståndsfördraget, fordrade det Lagerbrings lugna fintlighet för att mildra verkningarna af Döbelns hetta, och, efter dennes afresa, så länge draga ut på tiden, att svenska hären med ringa förlust kunde komma öfver hafvet.

Lagerbring åtog sig nu att till Stockholm öfverföra ryska fredsförslaget. Dit ankommen fann han sig vara utnämd till öfverste och återvände redan den 19 mars, för att till kejsar Alexander öfverbringa riksföreståndarens skrifvelse. Då man i ryska högqvarteret förnam, att han icke såsom fredsunderhandlare ditkommit, tillkännagaf oförtäckt ryske öfvergeneralen, att han hade bestämda order att genast öfver isen tåga till Stockholm för att der föreskrifva fredsvilkoren. Uti denna för hufvudstaden vådliga belägenhet beslöt Lagerbring, utan att dertill vara befullmäktigad, att på eget bevåg öppna underhandlingarna och afslöt det bekanta fördrag, som räddade Stockholm från ett fiendtligt besök -- men för hvars uppfyllande han måste lemna sin egen person och sin stab som underpant, till dess riksföreståndarens stadfästelse hann ankomma.

Då, längre fram på sommaren, expeditionen till Ratan företogs, anstäldes Lagerbring vid densamma som generaladjutant för yttre ärendena. Vi återfinna honom der, i spetsen för de trupper, som genast efter landstigningen intogo Djekneboda. Beklagligtvis saknades han vid Säfvar, då striden der började, emedan han genast efter ankomsten till detta ställe hade blifvit afsänd till flottan, för att inhemta öfverbefälhäfvarens tillåtelse till återtåg. Så snart han återkommit från denna beskickning, emottog han väl befälet öfver i elden varande trupper, men drabbningens utgång var då redan i det närmaste afgjord.

Så stora förtjenster, både som krigare och underhandlare, belönades år 1810 med chefskapet för det regemente, med hvilket Lagerbring så ofta varit i elden. Samma år emottog han käppen, såsom tjenstgörande generaladjutant för armén. 1812 anstäldes han i enahanda egenskap vid kronprinsen Karl Johans generalstab, utnämdes samma år till kommendör af kongl, svärdsorden och befordrades 1813 till generalmajor.

Under 1813 års krig beordrades Lagerbring, efter friherre von Döbelns inryckande i Hamburg, att emottaga befälet öfver denna generals fördelning och återföra trupperna ur staden. Derefter utnämdes han till chef för svenska arméns generalstab och öfvervar i sådan egenskap fältslagen vid Grossbeeren och Dennewitz; vände sedan på kort tid tillbaka till fäderneslandet, dertill föranledd af underrättelsen om sin makas sjukdom och död, men emottog efter sin återkomst befälet öfver arméns 2:dra infanteribrigad, med hvilken han gjorde fälttågen i Holstein och Norge.

1815 upphöjdes Lagerbring i friherrligt stånd. 1816 blef han chef för 3:dje infanteribrigaden, 1818 kommendör af svärdsorden med stora korset, 1826 generallöjtnant, 1828 inspektör för 2:dra infanteriinspektionen och 1843 riddare af Serafimerorden. Den 8 febr. 1844 erhöll han på begäran afsked, efter att 73 år hafva varit inskrifven i arméns rullor.

General Lagerbring afled i Upsala den 18 febr. 1847. Med honom jordades det sista af svenska härens skönaste äretecken: det enkla svärd, som pryder 1:sta klassen bland riddarne af svärdsordens stora kors. Denna utmärkelse innehafves f. n. (1847) endast af generalen grefve Walmoden, hertigen af Wellington och prins Wilhelm af Preussen.

Under fredslugnet använde general Lagerbring sin tid till utarbetande af afhandlingar i det yrke han tillhörde. Honom tillkommer en hufvudsaklig del i det exercisreglemente för infanteriet, som af svenska hären begagnades under tyska fälttåget. Han har äfven offentliggjort åtskilliga berättelser om de vigtiga tilldragelser, i hvilka han deltagit, och den klarhet, ordning och bestämdhet, som genomgår dem alla, visar att han var en man af tanke och handling, ej af onödiga ord.

På exercisfältet och i småsaker lät någon gång general Lagerbring hänföra sig af sitt lynnes liflighet och oro, men då det gälde, då kulorna hveno, då var han lugn, snabbrådig och beslutsam. Med ett varmt hjertas hela hängifvenhet och beundran var han fästad vid den gamle hjeltekonungen och tvekade derför icke att till honom frambära hvad ingen eller blott få vågade. -- Då general Döbelns lif, efter intåget i Hamburg, sväfvade i den yttersta fara, var det Lagerbring som för sin gamle, tappre general inlade så varma förböner, att han lyckades blidka dåvarande kronprinsens rättmätiga vrede och för den forne befälhafvaren utverka en mildare bestraffning.

En fader för sina underhafvande, liksom för sina soldater, älskad och vördad af dem, som stodo under hans befäl, glad, vänlig mot alla, stundom häftig, men på ett sätt, som drog hjertan till sig, icke aflägsnade dem, flärdfri till sitt väsende, fläckfri i sin vandel, ridderlig till sina tänkesätt, saknas general Lagerbring af armén såsom en ibland

dess ädlaste chefer, af fäderneslandet såsom den hvilken 1809 verksamt bidragit till dess räddning.

III.

G. A. Hierta. [1]

General-Löjtnanten och Kommendören med störa körset af Kongl. Svärdsorden Friherre Gustaf Adolf Hierta föddes den 12 april 1781 på Björnarbo gård i Upland. Fadern var öfverstelöjtnanten Lars Philip Hierta, modern Wilhelmina von Troil.

Enligt en välvillig anförvandts önskningar hade Hierta tidigt blifvit bestämd för handeln, men en inre, oemotståndlig kallelse införde honom på ett annat yrke: vapnens.

Den 2 sept. 1797 ingick han, såsom frivillig, vid den korps, dåvarande lifregementets kyrassierer, för hvilken han sedan så länge satt i spetsen, och ett år senare erhöll han derstädes sin första officersfullmakt.

Åren 1808--9 var Hierta med regementet kommenderad till garnisonstjenstgöring i Stockholm. Han fick således ej under denna tid med så många andra fosterlandets ädla söner dela äran af att på slagfältet för detsamma offra sitt blod, men genom sitt verksamma deltagande i regementförändringen visade han likväl, att, då fäderneslandets räddning kräfde utomordentliga åtgärder, allmänt väl hos honom stod högre än enskild säkerhet. Efter att år 1809 hafva blifvit befordrad till ryttmästare, företog han, utan särdeles tillgångar, men drifven af en egen, nästan oemotståndlig kallelse, en resa till Frankrike, hvilken blef liksom vändpunkten i hans öde. Han förestäldes der den frejdade härförare, som nyss var utkorad till Sveriges kronprins. Fäst vid dess person, anträdde han med honom återresan till fäderneslandet och blef kort efter hemkomsten anstäld såsom adjutant hos Karl Johan.

I denna egenskap deltog han i tyska och norska fälttågen, från hvilka han återvände med nya grader samt prydd med svenska tapperhetsmedaljen och preussiska orden *pour le mérite militaire.* Riddaretecknet af svärdsorden hade han redan 1810 erhållit.

Karl XIV Johans hyllningsdag gjorde Hierta till öfverste i armén och samme konungs 25-åriga regeringsjubileum till generallöjtnant. De mellanliggande graderna följde hvarandra regelbundet, med mer eller mindre korta mellantider.

År 1832 utbytte han sitt adliga sköldmärke mot ett friherrligt, och 1838 pryddes han både med stora korset af svärdsorden och med s:t annæordens l:sta klass.

1826 utnämdes Hierta till sekundchef vid lifregementets dragonkorps, hvilken plats han i mer än 19 år innehade, ehuru han ifrån 1840, såsom tillförordnad kavalleriinspektör inom 2:dra 4:de och 5:te militärdistrikten, icke sjelf förde regementet.

Dessa bevis på konungens nåd vitna tillräckligt om det höga förtroende Karl Johan hyste för den trofaste och redlige undersåten, hvilken ock å sin sida genom innerlig kärlek och tillgifvenhet rättvisade detsamma. Och Hierta tjenade Karl Johan såsom en man af ära och tro. Det fans ej hos honom tvänne tungor; hvad han inför andra yttrade, det sade han äfven oförtäckt åt sin konungslige beskyddare, och hvad han ansåg för sin pligt att hos honom andraga, det frambar han lika samvetsgrant, om det rörde ett angenämt eller ett ömtåligt ämne.

Ett dyrbart bevis på sin nye konungslige herres förtroende erhöll general Hierta i uppdraget att till hofvet i Wien frambära underrättelsen om konung Karl Johans dödliga frånfälle och konung Oskars uppstigande på tronen; och det särdeles smickrande emottagande, som han af detta Europas äldsta kejsarehus fick röna, torde, ehuru hufvudsakligen en följd af det vänskapsfulla förhållandet båda hofven emellan, likväl till ej ringa del kunna härledas från det uppseende Hiertas skönt manliga utseende, hans lugna hållning och hans med det österrikiska nationallynnet öfverensstämmande väsende allmänt uppväckte.

Den 11 juni 1845 utnämdes friherre Hierta till generalbefälhafvare i 3:dje militärdistriktet. Men endast kort tid fick han egna sig åt uppfyllandet af dessa nya pligter. Han afled i Upsala den 15 mars 1847.

År 1828 erhöll Hierta förordnande att emottaga chefskapet för rikets stuterier. Att dessa, med de ringa anslag, som för dem blifvit beviljade, ännu befinna sig i framåtgående, derför har man hufvudsakligen hans nitfulla och osparda bemödanden att tacka. Ottenby förträffliga stuteri med omkring 190 hästar, uppsatt med särdeles ringa kostnad för staten, är en vacker minnesvård af hans verksamhet och organisationsförmåga.

En minnestalare yttrade vid general Hiertas grift: "Han var mindre en talang, hvarpå tiden har en viss rikedom, än en karakter, hvarpå tiden måhända lider brist." Dessa få ord innebära en sanningsenlig teckning af den aflidne. Han var ej af dem, i hvilkas panna tusentals planer hvälfva sig, af hvilka icke en enda blir rätt utförd. Han pröfvade moget före beslutet. Men, var detta fattadt, då genomfördes det med ett nit och en ihärdighet, som hvarken skydde hinder eller egna ansträngningar. "Rätt skall vara rätt", var hans ordspråk och lefnadsregel. Derefter handlade han, och derför var han äfven af underlydande lika älskad som aktad. Ett vackert bevis på denna kärlek är det sköna hederssvärd, som dragonkorpsens officerare hoppats få åt honom öfverlemna, men som invigdes först på hans kista.

---

[1] Jemför Ridderstolpes minnen i "Svenska hofvet och aristokratien".

IV.

M. F. F. Björnstjerna.

Son af svenske envoyéen i Regensburg, Magnus Olof Björnstjerna, och baronessan Wilhelmina von Hagen, föddes Magnus Fredrik Ferdinand Björnstjerna på Krumhennersdorff nära Dresden den 10 oktober 1780.

Redan i föräldrahuset lades grunden till den mångsidiga bildning som han genom fortfarande sjelfstudier under hela sin lefnad utvidgade, och som, underhjelpt af lyckliga naturanlag, lemnade Björnstjerna tillfälle att tidigt ådagalägga sin praktiska duglighet för de mångartade uppdrag, som lemnades honom.

Konung Gustaf III hade vid sin resa genom Dresden lofvat fadern att blifva sonens beskyddare och att utnämna honom till officer vid gardet. Vid 13 års ålder öfverreste derför Björnstjerna till sitt nya fädernesland, ensam och utan att vara det svenska språket mäktig. Gustaf III fans då icke mer; men hertigen af Södermanland åtog sig att uppfylla det konungsliga löftet och utnämde honom samma år till fänrik vid Lifregementsbrigadens värfvade infanteri, sedermera Finska gardet.

Efter undergångna examina i artilleri- och fortifikationsvetenskaperna, befordrades han 1793 till löjtnant vid samma regemente. Åren 1800 och 1801 företog han, hufvudsakligen i militäriskt hänseende, en längre utrikes resa till Spanien, Frankrike, Schweiz och Tyskland. 1804 besökte han i samma ändamål S:t Petersburg och vistades sedermera någon tid vid Åbo akademi. 1805 utnämdes han till kapten.

Under 1808 års krig tjenstgjorde han först som stabs- och sedan som öfveradjutant vid finska armén. Under en chef, sådan som Adlercreutz, kunde Björnstjerna icke sakna tillfälle att utveckla sina militäriska anlag. Också användes han flitigt af denne utmärkte befälhafvare, och få äro de bland detta krigs ärofulla strider, uti hvilka han ej tagit en verksam del. Vid Siikajocki, då Adlercreutz fältherreblick upptäckte rätta tidpunkten att öfvergå från ett länge fortsatt återtåg till kraftfulla anfallsrörelser, var det Björnstjerna som ledde genombrytningen af ryssarnes midt och med en bataljon af Tavastehus regemente stormade den starkt besatta kyrkobyn. Vid Lappo deltog han med Björneborgs jägare i den mördande stormningen af Storbyn, vid hvilket tillfälle, af 6 närvarande jägareofficerare, 2 blefvo dödsskjutne och 3 sårade. Vid Oravais tog han, sedan öfverste von Platen blifvit sårad, befälet öfver förtrupperna och ledde, under den sedermera skeende genombrytningen af ryska midten, en af de dertill använda bataljoner. Då öfverste Palén landsteg på Kimito-landet och var nära att tillfångataga ryska öfverbefälhafvaren, förde Björnstjerna förtrupperna. Dessutom deltog han äfven i de båda striderna vid Pyhäjocki (i den första erhöll han en kontusion) samt i dem vid Haistilla, Revolax, Ny-Carleby, Ylistaro och Wiret.

Så mycken tapperhet kunde icke undgå att blifva bemärkt och belönad. Siikajocki gjorde honom till riddare af

svärdsorden, Lappo till major i armén och Kimito till öfveradjutant hos konungen. Efter Oravais blef han af general Adlercreutz anmäld till riddare af svärdsordens stora kors, hvilken utmärkelse likväl icke tilldelades honom förr än efter tyska fälttåget. Men ett annat dyrbart minne af dessa vapenbragder lemnades honom af konung Karl XIII, en hedersvärja, försedd med denne konungs namnchiffer och de inristade orden: Siikajocki, Lappo.

1808 blef Björnstjerna utnämd till major vid Vestmanlands regemente. Med den honom egna beslutsamhet, tog han, vid ankomsten af vestra arméns proklamation, befälet öfver regementet och marscherade på Stockholm. 1810 befordrades han till öfverstlöjtnant vid Kalmars regemente, 1811 till öfverste i armén och 1812 till militärledamot i krigskollegium.

Såsom befälhafvare öfver Kalmar regemente, åtföljde han 1813 armén till Tyskland, deltog i den expedition, som af generalmajoren friherre von Döbeln i april månad afsändes till Hamburgs undsättning, hvarvid Björnstjerna väl icke inryckte i sjelfva staden, men besatte Bergedorff och Vierlanden, till minne hvaraf staden Hamburg år 1846 tilldelade honom den Hanseatiska medaljen.

Efter drabbningarna vid Grossbeeren, under hvilken han med sitt regemente afsändes att förstärka general von Bülows armékorps, och vid Dennewitz, då han var i téten för det framryckande infanteriet, var han den förste som öfvergick Elben, i spetsen för en korps lätta trupper. Med dem verkstälde han åtskilliga ströftåg i franska härens rygg, öfverrumplade en af broskansarne vid Wittenberg, tog dervarande besättning till fånga och verkstälde, sedan han af en öfverlägsen fiendtlig styrka blifvit tvungen till återtåg, öfvergången öfver Elben i fiendens åsyn, på endast 2:ne färjor, utan någon förlust.

Emellertid hade underrättelse inlupit, att fienden, som besatt Dessau, vore i antågande mot den nyligen anlagda broskansen vid Roslau, Björnstjerna skickades till dess möte, med omkring 1,000 man och 2:ne kanoner. Utan att afvakta hans anfall, sökte fienden skydd bakom Dessaus murar. Det var då Björnstjerna gjorde det djerfva försöket att med storm intaga denna stad. Manskap framskickades att sönderhugga portarne. Försöket misslyckades, och återtåget måste anträdas med en jemförelsevis till föremålets vigt, ej obetydlig förlust.

Detta vågstycke har blifvit olika bedömdt. Må man dock betänka, att svenskarne hittills haft föga tillfälle att mäta sig med fienden; att de här anfördes af en ung regementschef, som anade att innan kort en hufvuddrabbning förestod; som visste hvad svenska trupper då förmå, när de äro förda af en befälhafvare, till hvars mod och beslutsamhet de hafva fullt förtroende -- och man skall ej undra, att han på förhand ville tillvinna sig detta moraliska inflytande öfver soldaten.

Må man derjemte betänka, att Björnstjerna egde ännu en anledning att till sina finska lagrar lägga en på Tysklands slätter utförd vapenbragd. Då general Döbeln för Hamburgs undsättande var dömd att arkebuseras, hade nämligen Björnstjerna hos högste befälhafvaren anhållit att få dela von Döbelns öde, enär han hos denne general, under hvars befäl han då stod, enträget påyrkat denna åtgärd. Kronprinsen, som alltid visste att värdera ett ädelt och ridderligt handlingssätt, åtnöjde sig med att förvisa Björnstjerna till ön Rügen, hvarifrån han innan

kort återkallades, för att i stället erhålla det glädjande löftet att i första träffning blifva använd på den farligaste punkten.

Huru än företaget mot Dessau bedömdes, lofordades likväl allmänt Björnstjernas tapperhet. Han fick 2:ne hästar dödade och en sårad under sig samt erhöll derjemte en svår kontusion af en kanonkula, som så förvärrades under tyska och norska fälttågens ansträngningar, att, efter återkomsten till Stockholm, till och med den skicklige Bjerkén satte benets aftagande i fråga.

Efter general Lagerbrings hemresa förordnades Björnstjerna till chef för svenska arméns generalstab och bevistade i denna egenskap det stora slaget vid Leipzig.

För att underlätta de förbundna härarnes förening och understödja nordarméns rörelser mot Taucha, hade general Langerons ryska korps, andra dagen af Leipzigerslaget, blifvit ställd under kronprinsens af Sverige befäl. Björnstjerna erhöll befallning att åtfölja densamma och deltog med ryssarne i den mördande striden i och omkring byn Schönefeld. Som vanligt blottstälde han sig äfven här till den grad, att ryske generalerna om honom yttrade: "*Il est friand de coups de fusil*".

Som chef för generalstaben uppgjorde han kapitulationen af Lübeck, stilleståndet i Rendsburg samt ordnade belägringen af Fredriksort och kringränningen af Maestricht.

Liksom Björnstjerna på Finlands slagfält tillkämpade sig befordringar och äretecken, medförde äfven tyska fälttåget för honom nya utmärkelser. Efter Dessau blef han riddare af preussiska orden "Pour le mérite militaire"; Leipzig förskaffade honom ryska S:t Georges ordens 4:de klass; och de förtjenster han inlagt under hela fälttåget, men särskildt vid Fredriksort, medförde riddarevärdigheten af svärdsordens stora kors, andra klassen.

Under fälttåget mot Norge anstäldes Björnstjerna såsom generaladjutant för yttre ärendena. Han förnekade ej heller nu sin gamla tapperhet, red under en rekognoscering af Fredrikstad in i fästningen, innan ännu kapitulationen var afslutad, endast åtföljd af adjutanter och ordonnanser, samt lyckades äfven att oskadd komma tillbaka. Han anförde de första trupper, som öfvergingo Glommen, förde befälet i striden vid Glemminge kyrka samt tog verksam del i underhandlingarna om konventionen i Moss.

År 1815 upphöjdes Björnstjerna i friherrligt stånd och utnämdes samma år till konungens tjenstgörande generaladjutant för armén. År 1828 utnämdes han till envoyé extraordinarie och minister plénipotentiarie vid kongl. Storbritanniska hofvet, hvilken befattning han bibehöll till år 1846, då det förändrade reglementet för diplomatiska tjenstemäns aflöning gjorde det för honom omöjligt att qvarblifva på en så dyr lefnadsort som London, hvarför han begärde och erhöll afsked med pension.

Han hade dessförinnan blifvit beklädd med alla rikets högsta värdigheter. Gradvis uppsteg han till generalmajor, generallöjtnant och general af infanteriet, hvartill han år 1843 utnämdes. 1826 erhöll han grefvevärdighet. 1817 blef han kommendör med stora korset af svärdsorden och 1838 riddare af Serafimerorden, hvars kraschan i briljanter förärades honom af Karl Johan, på denne konungs 25-åriga regeringsjubileum. 1841 utnämdes han till en af rikets herrar. Derjemte förordnades han 1821 till inspektör för artilleriet och 1826 till chef för stuteriöfverstyrelsen.

Att omnämna alla de särskilda befattningar, som varit hans excellens Björnstjerna anförtrodda, de kommitéer, hvaraf han varit ledamot, de åtgärder, som under hans generaladjutantstid blifvit vidtagna, de många och för fäderneslandet förmånliga traktater, som af honom blifvit uppgjorda med främmande makter, de särskilda beskickningar, honom blifvit uppdragna både till fransmännens kejsare och till Albions konungar, skulle allför mycket utvidga omfånget af denna minnesteckning. De bära alla vitnesbörd om det stora förtroende, han af sina konungar åtnjöt, samt om det nit och den skicklighet, hvarmed han vinnlade sig om deras uppfyllande.

Grefve Björnstjerna var ledamot af vetenskapsakademien samt af flere in- och utländska lärda samfund och föreningar. Inom denna akademi, hvars styresmannaplats han vid sin död beklädde, hade samma befattning varit honom uppdragen åren 1818 och 1819.

Det sista offentliga vedermäle, som han af sin konungs nåd fick emottaga, var uppdraget att föra ordet ibland arméns nu samlade fullmäktige. Han fick derigenom den glädjen att sluta sina dagar i skötet af och verkande för den armé, han så högt älskat, och i hvars led han tjenat i 54 år. Han afled i Stockholm den 6 oktober 1847.

Hans excellens Björnstjerna egde en sällspord arbetsförmåga. De stunder, som han kunde undandraga sällskapslifvet och de allmänna angelägenheterna, använde han vanligen till forskningar i de ämnen, som för tillfället mest sysselsatte honom. Redan som ung, under vistelsen i Finland, utarbetade han så väl en finsk historia som kartor öfver en stor del af landet och en utförlig plan till Finlands försvar, i händelse af krig mot Ryssland.

Vid kronprinsen Karl Johans ankomst till Sverige sammanskref han, till upplysning för honom, en längre afhandling rörande försvarsverket och dess organisation. Till denna akademi har han aflemnat flere skriftliga uppsatser. -- Hans egentliga författareverksamhet började likväl icke förr än vid en mera framskriden ålder. Det första arbete, han af trycket utgaf, är: *System för Sveriges hästkultur*. Derefter följde: *Om beskattningens grunder*, *Grunder för representationens möjliga ombyggnad och förenkling* m. fl., alla af högt statsekonomiskt intresse.

Under vistelsen i England utgaf han bland annat: *Det Brittiska riket i Ostindien* samt *Om Hinduernas theogoni, philosophi och kosmogoni*, hvilka båda arbeten i sjelfva det land, der han då vistades, väckt mycken uppmärksamhet och sedan blifvit öfverflyttade på flere främmande språk.

Grefve Björnstjernas höga, hvälfda panna, det rena, öppna och milda uttrycket i hans ansigte, hans lifliga men bestämda blick, ädla hållning och stolta väsende afspeglade troget den ridderlige ande, som bodde inom honom. Som politisk man utvecklade han ett mod och en ihärdighet, fullt jemförliga med hvad han i striderna ådagalagt; men äfven på denna bana tycktes han snarare vilja bjuda motståndet spetsen än kringgå det och visade sig lika nitisk att upprätthålla konungamaktens och sitt stånds rättigheter som att arbeta för de reformer, han ansåg för sitt land passande. Han har i nästan alla fäderneslandets vigtigare angelägenheter, efter 1809 års revolution, tagit en verksam del, och historien skall åt efterverlden bevara hans namn bland antalet af de utmärkte män, som det 19:de århundradet framkallat.

V.

Olof Johan Södermark.

Öfverstlöjtnanten och Riddaren af Kongl. Svärdsorden Olof Johan Södermark föddes den 11 mars 1790 i Landskrona stad, der föräldrarne, sedermera öfverstlöjtnanten vid fortifikationen Pehr Södermark och Maria Bergklyft, då voro bosatta.

Gossens håg riktades tidigt åt det yrke, som fadern omfattat; teckning och linearritning utgjorde hans käraste sysselsättning. För att deruti vinna ändamålsenlig undervisning, inskrefs han, endast 13 år gammal, som kadett vid fortifikationskorpsen och tjenstgjorde, oaktadt sin späda ålder, tvänne år i denna egenskap vid fästningsbygnaden i Landskrona.

År 1805 blef han frikadett vid krigsakademien, utmärkte sig der för flit och arbetsamhet och var näst den förste i fjerde klassen, då i april 1808 hela denna klass utgick på armén, för att fylla den brist på befäl, som uppstått i anledning af det nyss utbrutna kriget. Fältmätningskorpsen hade få år förut blifvit bildad af Tibell. Dess syfte öfverensstämde så fullkomligt med Södermarks tycken, att han sökte och erhöll en underlöjtnants-beställning vid densamma. Genast derefter kommenderades han till tjenstgöring vid kustarmén, hvarest han, i anseende till då varande brist på goda topografiska kartor, sysselsattes med rekognosceringar i olika trakter af denna armés försvarsområde.

Under de följande fredsåren begagnades Södermark oaflåtligen vid de flerartade arbeten, som tillhörde hans befattning, och lärde sig derunder att ovanligt säkert och hastigt uppfatta och på papperet öfverflytta markens beskaffenhet.

Hans skarpa ögonmått och ypperliga ortminne väckte redan då uppmärksamhet och utvecklades under de påföljande krigen till den grad, att han ifrån en upphöjd plats kunde på ganska kort tid afrita en trakt af flere mils omfång, med stor säkerhet både i afseende på jordytans omvexlingar och föremålens afstånd, och att, då han

tågade med armén, den kringliggande marken med samma säkerhet inritades under sjelfva marschen.

Under kriget mot Norge år 1814 anstäldes han vid fältmarskalken grefve von Essens generalstab, der då varande major Lefrén, i egenskap af öfveradjutant för yttre ärendena, var hans närmaste befälhafvare. Han deltog under detta fälttåg i träffningarna vid Isebro, Onstadssund och Trögstad samt utmärkte sig i den vid Tistedalen. Svenska trupperna hade framryckt till detta vattendrag. Bron var af norrmännen upprifven, och elfven måste följaktligen öfvervadas. En rekognoscering måste föregå. Lefrén och Södermark verkstälde den. Kulorna hveno omkring dem; och endast den tillfällighet, att Södermark ett ögonblick förut åtigit sig att bära Lefréns ritväska, bevarade denna gång den oförskräckte ynglingens lif åt fäderneslandet och konsten. Det mordiska skott, som eljest ofelbart sträckt honom till marken, förmådde nu ej genomtränga väskan med deruti bevarade ritplån; och Södermark skyndade, utan att fästa afseende vid den svåra kontusion han erhållit, att leda truppernas öfvergång. Dessa tvekade ett ögonblick att störta sig i det djupa vattnet. Södermarks föresyn lifvade dem. Främst, med kläder och mössa genomborrade af flere kulor, nådde han andra stranden, och först sedan han om aftonen ankommit till högqvarteret, lät han en läkare undersöka kontusionen. Denna var så allvarsam, att han i flere månader måste ligga under läkarevård på Bogstad hos grefve Wedel-Jarlsberg, hvilken allt ifrån denna tid med innerlig välvilja omfattade honom, och i hvars hus han alltid hade att påräkna ett gästfritt hem.

Det mod och den beslutsamhet, Södermark vid öfvergången af Tistedalselfven ådagalagt, belönades af konungen med guldmedaljen för tapperhet i fält. Ungefär vid samma tid utnämdes han till kapten i topografiska korpsen, der han redan år 1812 blifvit befordrad till löjtnant. År 1816 erhöll han fullmakt att vara major i armén och pryddes år 1820 med svärdsordens riddarestjerna.

Efter krigets slut tjenstgjorde Södermark, dels såsom adjutant hos riksståthållarne i Norge, grefvarne von Essen och Mörner, dels vid rekognosceringen i olika landskap af fäderneslandet. År 1824 erhöll han tjenstledighet för att resa utrikes, och med denna tidpunkt slutade egentligen hans militäriska verksamhet, ehuru han först år 1833 erhöll afsked ifrån topografiska korpsen med tillstånd att såsom öfverstlöjtnant qvarstå i armén. År 1825 utnämdes han till lärare i topografi vid krigsakademien, men tjenstgjorde endast i denna egenskap vintern 1829--1830. Krigsvetenskaps-akademien hade den 27 mars 1829 kallat honom till en bland sina ledamöter.

Denna korta teckning visar mer än tillräckligt Södermarks både tapperhet och skicklighet. Någon gång trög att bringa till verksamhet, när det ej gälde den allt mer växande passionen för målarekonsten, var han likväl så nitisk i uppfyllandet af sina skyldigheter, att han ofta begärde att ställas under befäl af dem, som kunde hålla efter honom. I öfrigt egde han en snabbhet i uppfattning, en beslutsamhet i handling, som, i förening med hans öfriga duglighet, med rätta tillvunnit honom förmäns och kamraters både vänskap och förtroende, och som för honom troligen öppnat vägen till mer än en befordran, örn han qvarblifvit på den militäriska banan. Men en inre drift och medfödd fallenhet förde honom på en annan väg, der ryktets genier vinkade honom till nya lagrar.

Södermarks konstnärssinne röjdes redan vid krigsakademien, der han aftecknade kamrater och lärare och der han till och med i vattenfärg målade ett och annat porträtt. Krigets och tjenstens värf hindrade honom sedermera att, annat än i förbigående, uppöfva dessa anlag; men kärleken till målarekonsten qvarstod lika varm, och de ögonblick, han kunde undandraga det allmänna, egnades uteslutande deråt. Först 1824, vid 34 års ålder, började

Södermark studera och med allvar handlägga detta nya, snart hans hufvudsakliga yrke. Han reste då öfver Frankrike till Italien och kom ej åter förr än 1828. 1832 reste han åter ut och förblef 2:ne år i München, innan han begaf sig till Rom, hvarest landsmännen Byström och Fogelberg, då såsom förut, blefvo ett kärt sällskap under hans vistande i konstens hufvudstad. Emellan denna och fädernebygden delades sedan hans återstående lefnad. Att brorslotten dervid tillföll Italien, må ej förvåna. Södermark kallades till detta land lika mycket af konstnärskänslan som af behofvet att under söderns milda sol återvinna en förlorad helsa, och af de 24 år, som han egentligen egnade åt den artistiska banan, tillbragte han mer än 16 i främmande länder.

Att här framlägga ett omdöme öfver Södermarks arbeten eller hans ståndpunkt såsom konstnär, medgifver hvarken omfånget af denna korta teckning eller tecknarens förmåga. Lyckligtvis behöfves den ej heller, ty svenska folket har länge sedan utkorat honom till den främste bland dess samtida porträttmålare, och länge få vi vänta, innan den framträder, som gör honom denna plats stridig. Men det var ej blott såsom sådan, Södermark, både inom och utom fäderneslandet, väckte uppseende. Han målade äfven al fresco, graverade i koppar, modellerade och högg mer än en skön bild i marmor. Han hade anlag för alla delar af konsten och skulle troligen utmärkt sig på hvilken af dem han egentligen valt till sitt älsklingsyrke.

Redan under vistandet i München, i början af 1830-talet, hade Södermark undergräft sin helsa, genom den kalla fuktighet, för hvilken han utsatte sig vid öfningarna att måla al fresco. Denna sjuklighet tilltog med åren, och giktanfallen voro emellanåt så häftiga, att han både genom försvagad syn och genom stelhet i armarne förhindrades att måla. Med svårighet bar han denna hårda pröfning att skiljas vid sin konst, den smärtfullaste af de många, han i lifvet genomgått, och afled i Stockholm den 15 oktober 1848, lika saknad af de många vänner, han under sin militäriska tjenstgöring förvärfvat sig inom den svenska hären, som af de ännu flere, han på konstens bana tillvunnit sig. Hans goda hufvud och hans egenheter gjorde honom underhållande, hans rättskaffenhet och godhet älskvärd för dem som med honom kommo i beröring, och hans välgörenhet, hans välvilliga råd skola länge med tacksamhet minnas af mången nybörjare på konstens bana.

VI.

Karl af Forsell.

Karl af Forsell, Öfverdirektör vid Kongl. General-landtmäterikontoret, Öfverste och Kommendör af Kongl. Wasaorden, föddes den 18 Mars 1783 på Sköttorps egendom i Skaraborgs län. Fadern var kapten Josef Forsell, modern Maria de Bruce.

Vid krigsakademien på Carlberg, der han vid 13 års ålder inskrefs såsom frikadett, utmärkte sig Forsell för synnerlig flit och genomgick detta lärosäte såsom den förste i alla klasserna. Fattig och obemedlad, beslöt han att egna sig åt sjömansyrket, mindre af medfödd fallenhet än för att på denna väg vinna en lättare utkomst. Han deltog derför i 3:ne års sjöexpeditioner med kadetterna och anstäldes, efter aflagd officersexamen, år 1800 såsom fänrik vid amiralitetet, i hvilken egenskap han äfven bevistade 1801 och 1802 års expeditioner med fregatten

Bellona och kutterbriggen Delphin.

Riktningen af Forsells framtida verksamhet föranleddes likväl egentligen af den beröring, hvaruti han kort efter sitt inträde på tjenstemannabanan kom att stå till tvänne om svenska kartverket högt förtjente personer. Den ene, vår oförgätlige Gustaf af Klint, anstälde honom vid sjökartearkivet, der han vintrarne 1801-1804 deltog i upprättandet och graverandet af flere bland de kartor, som tillhöra Sveriges sjöatlas, och för hvilket ändamål han äfven åren 1803 -- 1804 kommenderades att biträda professor Schultén med Bohusländska skärgårdens uppmätning. Den andre, för fäderneslandets geografiska kännedom allt uppoffrande bergsrådet friherre Hermelin, uppdrog åt Forsell att beresa landskapen Bohuslän, Halland, Vestergötland, Småland och Blekinge, samt å de öfver dem upprättade kartor införa nödiga ändringar och tillägg. Detta arbete, som af Hermelin bekostades, och som hade till påföljd utgifvandet af nya kartor (de så kallade Hermelinska) öfver de trenne förstämda landskapen, sysselsatte Forsell större delen af åren 1804--1807. Kartorna öfver Småland och Blekinge medgaf tiden honom icke att fullborda, emedan han i februari 1808 beordrades att under friherre Baltzar von Platens ledning anställa förberedande afvägningar och undersökningar af den sedermera så märkvärdig vordne Göta kanal. Den karta öfver kanalens sträckning, som år 1809 tjenade till ledning för konungs och ständers beslut, var af Forsell hufvudsakligen sammanfattad och ritad.

Under dessa arbeten vistades Forsell ofta på Frugård hos friherre von Platen. Denne hemkom en afton i början af mars månad 1809 från Venersborg och medförde underrättelsen om vestra arméns afmarsch till Stockholm. Samma natt afreste Forsell i tysthet ifrån det gästfria hemmet, upphann trupperna i Örebro och blef från detta ögonblick såsom adjutant fästad vid Adlersparres person. Af honom användes han till åtskilliga ömtåliga beskickningar, i afsigt att förmå norrmännen till afsöndring från Danmark, och med honom följde han till Svinesund, för att mottaga och till Stockholm beledsaga den nye tronföljaren. Adlersparres förord bestämde äfven Forsells utnämnande till adjutant hos Karl August. Han beledsagade denne furste på den kort derefter företagna resan till Skåne och erhöll, efter prinsens vid Quidinge inträffade död, det sorgliga uppdraget att till Stockholm öfverbringa underrättelsen om denna oförmodade händelse.

Vid fältmätningskorpsens inrättande anstäldes Forsell år 1806 såsom underlöjtnant och befordrades, 2:ne år senare, till löjtnant vid densamma. Revolutionen gjorde honom 1809 till kapten, och 1810 blef han major i armén.

En generalkarta i större skala öfver Sverige, som Forsell på Platens anmodan uppgjort och som han öfverlemnade till den nykorade tronföljaren, tillskyndade honom den utmärkelse att år 1811 hos kronprinsen Karl Johan blifva anstäld såsom adjutant. Han åtföljde i sådan egenskap denne furste under både tyska och norska fälttågen, deltog i fältslagen vid Grossbeeren, Dennewitz och Leipzig, samt användes af kronprinsen till åtskilliga mer och mindre vigtiga beskickningar.

Den verksamhet, som han vid alla dessa tillfällen ådagalagt, belönades under krigets lopp med befordran till major i topografiska korpsen och till öfverstlöjtnant i armén, guldmedaljen för tapperhet i fält, samt svenska svärds- och preussiska pour-le-mérite-orden. Trenne år derefter förlänades honom adlig värdighet.

Efter fredsslutet återtog Forsell, år 1815, med ny ifver ett arbete, som han i och för kriget nödgats afbryta: den sedermera i 8 blad utgifna kartan öfver Skandinavien. Efter 3 års arbete blef den år 1818 färdig, och plåtarne på statens bekostnad graverade, men offentliggörandet skedde först år 1825. Exemplar af denna karta öfversändes till flere af Europas regenter. Fransmännens konung lät, såsom återskänk och såsom bevis på sin tillfredsställelse med detta arbete, tillställa Forsell officersgraden af hederslegionen.

År 1824 utnämdes Forsell till öfverdirektör för generallandtmäterikontoret och kort derefter till öfverste i armén, men upphörde vid samma tid att vara adjutant hos konung Karl Johan. Han kallades den 21 dec. 1842 att vara ledamot i första klassen af denna akademi.

Statistiska forskningar äro i en viss grad oskiljaktiga ifrån de geografiska. Öfverste af Forsell hade redan under sina tidigare, af Hermelin bekostade resor samlat och sammanfört de upplysningar, som han i förstnämda hänseende kunnat förskaffa sig, och hvartill på senare tider tabellverket, femårsberättelserna m. fl. offentliga handlingar lemnade honom rikhaltiga materialier. Att samla dessa spridda fakta, ordna dem till ett helt och på ett klart och åskådligt sätt framlägga dem inför allmänheten, blef nu hans trägnaste sysselsättning. År 1831 utgaf han sin "Statistik öfver Sverige", ett arbete, så mycket förtjenstfullare, som det är det första i sitt slag inom fäderneslandet. Den välvilja, hvarmed denna statistik af allmänheten emottogs, bevisas bäst deraf, att den redan upplefvat 4 betydliga upplagor.

Bland öfverste af Forsells förtjenster må här ej förbigås hans menniskoälskande verksamhet, hans nit att sprida kännedom om -- och befordra verkställighet af -- mången nyttig upptäckt till slägtets förkofran eller förädling. Det första ångbåtsbolag i Sverige bildades på hans uppmaning; likaså de första kommunalnämder, som här funnits. Han var den, som först väckte tanken på inrättande, äfven hos oss, af sparbanker, nykterhetsföreningar, småbarnsskolor och skyddsföreningar. Den förtjenstfulla tidskriften "Läsning för folket" har egentligen honom att tacka för sin tillvaro.

Forsell framkallade alla dessa nyttiga inrättningar på det sätt, att han först genom ströskrifter eller uppsatser i tidningarna på dem fäst allmänna uppmärksamheten. Derefter sammankallade han de personer, som med värme omfattade frågan, till ett möte, der han vanligen förde ordet eller åtminstone åtog sig att blifva en bland dem, som skulle bringa förslaget till verkställighet.

Öfverste af Forsell afled i Stockholm den 25 oktober 1848. Han hade, under sin militäriska tjenstemannabana, lyckligt begagnat gynsamma omständigheter att sätta sig i beröring med de under denna tid mest inflytelserika personer och derigenom ådagalagt, att, då den obemedlade dugligheten understödjes af ihärdighet och kraftfull vilja, har den i Sverige icke svårt att bana sig väg. Under senare delen af sin lefnad förvärfvade han sig genom nitfullt arbete för likars väl, rätt till nationens uppriktiga erkänsla och saknad.

VII.

Johan Fredrik Ehrenstam.

Född i Stockholm den 30 december 1800, erhöll Ehrenstam sin förberedande uppfostran dels i Maria skola, dels under ledning af enskild lärare hemma hos föräldrarne, krigsrådet Samuel Ehrenstam och dess fru, friherrinnan Gripenstjerna.

Vid 16 års ålder inskrefs han såsom kadett vid kongl, krigsakademien på Karlberg. Redan der utmärkte han sig för en synnerlig flit och arbetsamhet. När de lefnadsglade kamraterna efter lektionernas slut öfverlemnade sig åt stojande nöjen, såg man honom ofta qvarstanna vid boken, alltid beredvillig att med upplysningar tillhandagå dem, som på fritimmarne ville bearbeta svårare ämnen. Men denna arbetsifver, denna afsöndring från kamraterna under lekstunder, härflöt hvarken ifrån någon klemig pjunkighet eller någon afsmak för ungdomens glada tidsfördrif. Den hade sitt upphof i det honom medfödda sträfvandet efter grundligt vetande och i det lugna allvar, som klanderfritt befriade honom från tvånget att följa flertalets nycker. Han genomgick äfven derför sin kadettkurs på den korta tiden af två år, och utnämdes den 17 nov. 1817 till underlöjtnant vid kongl. örlogsflottan.

Sålunda inkommen på tjenstemannabanan, sökte Ehrenstam förvärfva sig den praktiska erfarenhet, hvarförutan en sjöofficer endast blir sjöman till namnet. Under loppet af åren 1819 -- 1823 gjorde han alla somrar hvarjehanda örlogstjenst; åtföljde såsom kommenderad officer lastbriggen Två Bröders expedition till Havre de Grace och linieskeppet Karl XIII till Lübeck; var adjutant hos chefen för kustbevakningen samt förrättade hydrografiska mätningar i Norrbotten. Vintrarne användes att återtaga de afbrutna studierna och att lägga en säker teoretisk grund för nya praktiska arbeten.

Den organisation, som flottan år 1824 undergick, stadgade såsom vilkor för framtida befordran ett visst mått af föregående sjömanskap eller så kallade sjömånader. Anställning vid handelsflottan måste för nämda ändamål sökas af de fleste unge sjöofficerare, och äfven Ehrenstam utbytte uniformsrocken mot matrosjackan, för att såsom styrman å svenska handelsskeppet Amphitrite afgå på en 15 månaders resa till Medelhafvet.

Derifrån hemkommen, anstäldes han till tjenstgöring i konungens generaladjutants-expedition för flottan, deltog år 1826 i en expedition med korvetten Svalan och kommenderades 1827 att vid det högre läroverket å Marieberg inhemta ytterligare kunskap i artillerivetenskapen.

Ar 1828 åtföljde Ehrenstam såsom kommenderad officer fregatten Camillas expedition åt Medelhafvet och lade derunder, om detta uttryck tillåtes mig, slutstenen i sin sjömannauppfostran. Hvad han dittills inhemtat, dels under sina sjöfärder, dels genom mångsidiga studier, utgjorde ett dyrbart förråd af materialier, hvilka, för att ordnas och bringas till ett helgjutet system, erfordrade praktisk användning och jemförelse med hvad främmande länder redan i denna väg godkänt. De på denna resa ofta förnyade besöken å andra nationers krigsskepp och fästningar, skärskådandet af deras vapen, anordningar och inrättningar, samt de än skarpsinniga anmärkningar, än grundliga förklaringar, som deraf voro en följd, lade frö till flere sedermera utvecklade lyckliga idéer hos den

unge svenske löjtnanten, hvars djuptänkta, blygsamma yttranden redan då satte mången utländsk officer i förvåning.

Återkommen till fäderneslandet, förordnades han i april månad 1829 att vara informationsofficer vid artilleriskolan i Karlskrona. Här träffade han ett, ehuru inskränkt, dock tacksamt fält för sina bemödanden; och det af honom införda förbättrade lärosättet, jemte en strängt iakttagen ordning, visade snart sina välgörande verkningar på så väl underbefälets som officerselevernas bildning.

Den 31 december 1829 befordrades Ehrenstam till premierlöjtnant. Att kronologiskt anföra och derjemte beskrifva alla de sjöexpeditioner han under de nästföljande tolf åren bevistade, alla de komitéer, uti hvilka han såsom ledamot deltog, alla de utlåtanden han anmodades afgifva, samt alla de skrifter han författade, skulle leda till en tröttande vidlyftighet. Särskildt böra likväl nämnas: artilleriförsöken 1831 och 1833; bombkastningsförsöken 1837, verkstälda i Stockholm genom dertill utvalda svenska och norska officerare; komitéen till upprättande af nytt artilleriinventarii- och utrednings-reglemente samma år; komitéen till upprättande af nytt artilleriexercis-reglemente 1833; exercisexpeditionen åt Nordsjön 1836, hvilken han såsom sekond å korvetten Najaden bevistade; läroboken i det praktiska af sjöartillerivetenskapen, tryckt år 1839, och läroboken i mekaniken, utgifven 1841.

Det var naturligt, att de samfund, hvilka inom fäderneslandet bearbeta med krigskonsten sammanhängande ämnen, skulle skynda att tillegna sig en så använd, i sitt yrke så framstående militär. Örlogsmannasällskapet kallade honom 1830 till en af sina medlemmar; krigsvetenskaps-akademien invalde honom den 21 januari 1839 i dess andra klass och den 29 april 1848 i den första,

Under försommaren 1842 anträdde Ehrenstam på nådig befallning en vetenskaplig resa till England och Frankrike, med hufvudsakligt afseende på artilleri och sjökrigsväsende. Den ingifna berättelsen öfver hvad han utrikes skådat innehöll flere meddelanden af synnerligt värde, och dess författare, som under sin frånvaro blifvit befordrad till kapten vid Kongl. Maj:ts flotta, förordnades nu, efter hemkomsten, att förestå tygmästarebefattningen i Karlskrona. Enligt erhållen befallning borde han på nedresan till denna stationsort besöka rikets styckebruk och mekaniska verkstäder. Efter en mödosam dagsresa anländ till Åker, skyndade han att öfverlemna sig åt hvilan, obekymrad om den åt honom afsedda bäddens beskaffenhet. Man hade lemnat honom fuktiga sängkläder, och redan vid uppvaknandet kände han sig deraf illamående. Hans dittills ovanligt goda helsa var nu för alltid bruten. Törhända skulle den dock ännu kunnat återställas, om han till dess vårdande ansett sig ega tid och tillgångar. Men det var just under de nu följande, af många kroppslidanden förbittrade fyra åren, som han ådagalade sin stora förtjenst om svenska sjöartilleriet, och kroppens krämpor måste derför vika för den starka andens kraft. Af de gamla styckena erhöllo flere nyttiga förändringar och nya konstruerades; kastkropparne götos med mera noggranhet än förut; en kulrensningsmaskin bygdes, och ett ändamålsenligare arbetssätt infördes på artillerigårdens verkstäder. Fästande sin uppmärksamhet vid de så kallade Marshallska lavetterna, undanröjde han genom en snillrik förbättring deras dittills öfverklagade olägenheter samt föreslog dem sedan till begagnande åt linieflottan; och så vidt talrika, med noggrannhet utförda skjutningsförsök kunna bevisa, synes nu mera den efter Ehrenstams förslag uppgjorda sjökanon, med tillhörande lavett, vara en ibland de bästa, som någon nation kan förete.

En så ihärdig ansträngning måste menligt inverka på hans, genom en resa till Karlsbad sommaren 1845 visserligen förbättrade, dock ingalunda återstälda helsa. Själshvila var af nöden, och han erhöll, om icke en sådan, åtminstone en omvexlande sysselsättning, då han år 1846 utnämdes till chef å korvetten Najaden, med hvilken han afgick på en längre expedition till Godahoppsudden och flere andra orter.

Kort efter återkomsten från denna expedition befordrades kapten Ehrenstam den 23 juli 1847 till den efter öfversten m. m. DAilly ledigblifna sekundchefsplatsen vid flottans konstruktionskorps och utnämdes i och med detsamma till öfverste. Denna befordran väckte stora förhoppningar. Äfven de, som ansågo att en dylik befattning kräfde förutgående långvarig öfning i sjelfva skeppsbyggeriyrket, erkände likväl otvunget att ledningen af konstruktionskorpsens verksamhet ej kunde lemnas i bättre händer än en med nämda yrkes hufvudgrunder och med den praktiska sjövetenskapen så väl bekant officers som Ehrenstams, helst då man såsom denne tillika var utmärkt matematikus och artillerist.

Länge fick dock icke Ehrenstam uteslutande egna sig åt denna nya befattning. Konungens förtroende kallade honom till en ännu vigtigare post, då han den 10 april 1848 utnämdes till statsråd och chef för sjöförsvarsdepartementet. Tidpunkten för emottagandet af ett så maktpåliggande uppdrag var i mer än ett afseende brydsam. Den gamla striden om företrädet emellan linie- och skärgårdsflottorna fortgick ännu. Ett nytt sjövapen, ångfartygen, var visserligen infördt i vår marin, men åsigterna voro delade både om dessas ändamålsenligaste konstruktion och om deras antal i förhållande till öfriga fartyg. Med ett ord, en fullt utarbetad plan för vårt sjöförsvar saknades, och likväl mörknade Europas politiska himmel, ovädret nalkades åt norden och rustningar måste göras för att skydda eget lugn, och, om behofvet så fordrade, uppträda till försvar af nabolandets hotade gränser.

Ehrenstam insåg alla dessa svårigheter. Han visste tillika, att på samhällets höjder lugnet icke vinnes, och att man i våra tider der skördar -- sällan rättvisa -- än mera sällan tack. Men kärleken till konung och fosterland, och den fasta föresatsen att efter yttersta förmåga sträfva till bådas gagn och till båtnad för det vapen, som han tillhörde, kommo hos honom alla betänkligheter att vika. Han mottog den vigtiga kallelsen och erfor snart, huru denna utnämning nästan odeladt gillades af alla landets tänkande män. Ty icke blott såsom militär hade Ehrenstam tillvunnit sig ett välförtjent rykte. Såsom medlem af 2:ne statsrevisioner och ett statsutskott, hade han genom grundlighet, sakkännedom och lycklig parlamentarisk förmåga ådagalagt utmärkta statsmannaanlag och tillika ett lugn i förhandlingarna och en rättsinnighet i tänkesätten, som tillvunno honom lika mycken tillgifvenhet som högaktning.

Ifrån det ögonblick, då Ehrenstam mottog kommandostafven för flottan, tycktes han liksom glömma sig sjelf för att ända till 14 dagar före sin död öfverlemna sig åt en snart sagdt mördande verksamhet. Hans trettioåriga, mångsidiga tjenstgöring hade förvärfvat honom en sällspord kännedom om arbetssättet och den inre organisationen af vapnets alla olika afdelningar. Det fans knapt någon brist, som ej hans säkra blick upptäckt. Huru felen skulle afhjelpas och behofven fyllas, utgjorde det problem han föresatt sig att efter bästa förmåga lösa. Men han hade glömt att dervid taga egna kroppskrafter i beräkning. Med vintrens annalkande blef för hvarje dag helsotillståndet mera betänkligt, och den 5 februari 1849 sväfvade hans ur stoftet frigjorda ande till ljusare rymder, efterlemnade till arf åt en talrik familj endast exemplet af en dygdig vandel, ett aktadt, fläckfritt namn och en aldrig förkolnad fosterlandskärlek.

Ehrenstam, som redan 1844 blifvit prydd med riddarestjernan af kongl, svärdsorden, utnämdes den 27 november 1848 till kommendör af samma orden. Yttre utmärkelser egde han ej flere än dessa, men på ädla själsegenskaper var han så mycket rikare. Han var, som enskild man, genomträngd af den sannaste gudsfruktan, enkel, flärdfri, rättrådig; som embetsmän, djupseende, skarpsinnig, fyndig, pröfvande med mogen öfverläggning, verkställande med allvarlig kraft; som statsman, ljus i uppfattning, klar i bevisningsförmåga, tillgänglig för grundade motskäl, men med sällsynt lugn och sjelfbeherskning försvarande hvad han ansåg rätt och derför vanligen segrande i striden, lika mycket genom kraften af sina bevis som genom det angenäma sätt, på hvilket de framfördes. Han egde dessutom den sällsporda förmågan att kunna med sakkännedom ingå i de minsta småbestyr, utan att, när det höfdes se sakerna i stort, i ringaste mån förvillas af denna detaljkunskap -- och ingen under då, om fosterlandets sanna vänner med djup smärta erforo underrättelsen om hans för tidiga död.

VIII.

Michael Silvius von Hohenhausen.

Härstammande från en urgammal tysk slägt -- hvaraf en ättlägg, en af Karl XII:s bussar och farfars-farfar till den senast aflidne, emot slutet af 1600-talet inkom till Sverige -- föddes Michael Silvius i Stockholm den 6 febr. år 1790.

Faderlös redan vid födelsen, vårdades den kroppsligt svage ynglingen i barnaåren af den ömma modern: Elisabeth von Nackrey. Fattig på egodelar, hade han i arf erhållit ingenting annat än de grundsatser af mandom och dygd, som på honom öfverflyttades ifrån fadern, majoren vid arméns flotta m. m. Karl Johan von Hohenhausen, hvilken i det första slaget vid Svensksund ärofullt gäldade sitt lif åt fosterlandet.

Faderns förtjenster skaffade Hohenhausen redan vid 11 års ålder inträde vid krigsakademien, hvarifrån han, efter undergången officersexamen, år 1807 utnämdes till fänrik vid Finska gardet. I sådan egenskap deltog han om hösten 1808 i träffningarna vid Lokalax, Helsinge och Viais. I den sistnämda förde Hohenhausen befälet öfver yttersta högra flygeln af jägarkedjan. Hufvudstyrkan hade redan tvänne gånger med bajonettanfall afslagit fiendens genombrytningsförsök, då rapport ankom ifrån den tappre öfverstlöjtnant Lagerbring -- hvilken, till afvärjande af en fiendtlig turneringsrörelse, redan i 2:ne timmar underhållit en ärofull strid, 1/3 mil från Viais -- att han icke längre förmådde uppehålla den öfverlägsne fienden. Återtåget till Helsinge måste nu skyndsamt anträdas, så vida man ej ville befara att blifva derifrån afskuren. Såsom det vid dylika tillfällen ofta händer, erhöllo de långt framskjutne och i full strid varande flyglarne för sena order. De på den venstra lyckades likväl genom befälhafvarens rådighet på omvägar återförena sig med hufvudstyrkan, men på den yttersta högra flygeln, der en mötande insjö försvårade denna utväg, blef Hohenhausen, som genom sin närsynthet varit förhindrad att nog tidigt varseblifva återtåget, omringad och tillfångatagen.

Han affördes nu till det inre af Ryssland, till staden Meschtschowsk i guvernementet Kaluga, der en lycklig tillfällighet, Hohenhausens likhet med guvernörens i krigen emot Napoleon fallne son blef anledningen till en nära vänskap emellan den unge fången och denne guvernörs familj -- en vänskap, som under fångenskapen yttrade sig genom Hohenhausens upptagande i huset på ett sätt, som hade han varit en dess nära anhörig, och efter fångenskapen fortlefde i en mångårig skriftvexling.

Om hösten 1809 återkom han till fäderneslandet och befordrades påföljande år till löjtnant vid Andra gardet.

Den lätthet, hvarmed Gotland år 1808 blifvit af en obetydlig rysk styrka intaget, hade väckt tanken på inöfvandet af dess manbara befolkning till ett ordnadt försvar. Åtskilliga af arméns officerare, och bland dem Hohenhausen, kommenderades för detta ändamål år 1811 till Gotland -- och törhända var det den kärlek, som då hos honom grundlades till detta Östersjöns öga, hvilken sedermera blef första anledningen till hans återvändande dit i en mera maktpåliggande befattning.

Under fälttågen i Tyskland och Holstein kommenderade Hohenhausen Andra gardets jägare och fick af sådan anledning mer än flertalet af den öfriga hären tillfälle att vara med i elden. Vid stormningen af Leipzig anryckte de svenska jägardivisionerna emot Grimmaporten. Befälhafvaren, major von Döbeln, stupade strax i början af striden. De främsta afdelningarna, på en gång blottstälda för handgevärselden ur fönstren och för det längs gatan med kartescher skjutande artilleriet, började rygga, då Hohenhausen, som med sina jägare befann sig i slutet af kolonnen, utan order bröt ut ur densamma och i språngmarsch störtade in genom porten. De andre följde efter, och stormningen lyckades. Denna raska handling, verkstäld under Adlercreutzs ögon, lofordades inför kronprinsen af denne, eljest på beröm särdeles sparsamme general, likasom af befälhafvaren för svenska hären, fältmarskalken Stedingk, som i sin rapport omnämner Hohenhausen ibland de officerare, hvilka mest utmärkt sig. Den förskaffade honom äfven, jemte guldmedaljen för tapperhet i fält, hedern att, ehuru endast löjtnant, få till högqvarteret öfverföra alla de högre franska officerare, hvilka denna dag såsom fångar föllo i svenskarnes händer.

Före inryckandet i Holstein ansåg kronprinsen Karl Johan nödigt att emot Hamburg återkasta de trupper, med hvilka marskalk Davoust framryckt i hans venstra flank till floden Stecknitz. Under det förberedelser gjordes att med den öfriga hären anfalla denna ställning i fronten, afsändes en ströfkorps under majoren friherre Jakob Cederström att öfvergå Elben vid Gestacht för att hota fiendens rygg. Hohenhausen med sina jägare utgjorde en del af denna korps, hvilken likväl, genom fiendens hastiga återtåg, hindrades att inlåta sig i någon hufvudsaklig strid.

Under framryckandet emot Lübeck tillhörde Hohenhausen förtrupperna. Fienden anträffades den 5 december på morgonen vid Landwehrgraben. Jägaredivisionernas befälhafvare, friherre Mellin, stupade på den till en del upprifna bron, och Hohenhausen, som efter honom öfvertog befälet, störtade sig med sina jägare i det iskalla vattnet, öfvervadade grafven och lyckades att fördrifva fienden. Men saknande tillfälle att ombyta kläder förrän sent på natten efter inryckningen i Lübeck, ådrog han sig derigenom giktkrämpor, hvilka följde honom till slutet af hans lefnad. Det oaktadt åtföljde han hären på tåget genom Holstein och var med vid intagandet af Fredriksort, men nödgades våren 1814 begära tillåtelse att till sin helsas vårdande begagna baden i Aachen. Derifrån

återkommen, begaf han sig till Norge, der han i egenskap af adjutant anstäldes hos sin forne befälhafvare, friherre Jakob Cederström, då kommendant i Fredriksstad.

År 1817 blef Hohenhausen kapten och 1820 kompanichef vid Andra gardet, 1822 riddare af svärdsorden. 1827 utnämdes han till major i armén och 1828 till major i regementet med tjenstebref.

Under alla dessa år egnade sig Hohenhausen åt ett nitiskt uppfyllande af tjenstens fordringar, och han förskaffade sig derigenom ibland kamrater ett odeladt vitsord för militärisk duglighet och noggrannhet. I sitt yttre saknade han visserligen något af detta raskt beslutsamma, som man vanligen förstår under benämningen knektmässighet, och mången skulle kanske ej anat, att han var en lika grundlig som skicklig exercismästare -- men detta kunna alla de intyga, som med och under honom tjenstgjort. Ett ytterligare bevis derpå företer den omständigheten, att vid inspekterandet år 1811 af den nyorganiserade beväringen på Gotland, tvänne kompanier i synnerhet ådrogo sig uppmärksamhet såsom väl inöfvade, och att det ena af dessa var det, som hade Hohenhausen till chef.

Men icke blott åt den praktiska militärtjensten riktade han sin uppmärksamhet. Han hade af naturen erhållit ett kritiskt sinne, förenadt med ett aldrig tröttnande forskningsbegär. Vid krigsakademien, hvarifrån han endast 17 år gammal utexaminerades, hade han ej vinnlagt sig om studier med den ifver, som man haft rätt att vänta af hans goda minne och lätta uppfattning. Vid mognare år deremot använde han nästan alla ifrån tjensten lediga stunder till inhemtande af grundliga kunskaper, ej blott i militärvetenskapen, utan äfven i statsekonomiska och politiska ämnen. Han älskade att omkring sig samla de yngre kamrater, hvilka delade detta tycke. Med dem genomgick han välkända arbeten i militärvetenskapen och krigshistorien, och de lefva ännu (1849), som otvunget yttra, att hvad de i denna väg veta, det hafva de hufvudsakligen att tacka Hohenhausen för. Alla dessa omständigheter i förening med en sällspord ädelhet och rättsinnighet, samt en ärlighet, som aldrig tvekade att öppet uttala sig, och en hjelpsamhet, som genom sträng ordning och hushållning satte honom i tillfälle att ofta bistå andra, tillvunno Hohenhausen inom regementet så mycken aktning ibland både högre och lägre kamrater, att hans råd af dem alla ofta inhemtades, och att sedan Hohenhausen uttalat sin åsigt, densamma vanligen blef gällande.

Dessa egenskaper, ej mindre än den sakkunskap, hvarmed han uppträdde vid åtskilliga riksdagar, och det noggranna studium af främmande länders militäriska och ekonomiska författningar, hvarmed han sysselsatt sig under en åren 1827--1829 företagen resa till Tyskland, Frankrike och Italien, hade ådragit sig styrelsens uppmärksamhet, hvilken för att förbereda hans användande i administrativ väg ansåg sig böra småningom upplyfta honom till en deremot svarande samhällsrang. Derför finna vi äfven Hohenhausen inom mindre än sex månader, ifrån den 4 december 1830 till den 1 juni 1831, efter hvartannat utnämnas till tredje major i regementet, öfverlöjtnant och öfverste i armén, tillförordnad landshöfding och slutligen militärbefälhafvare på Gotland.

Först den 5 oktober 1833 utnämdes han på stat till höfding i detta län. Hvad han såsom sådan uträttat, tillhör ej föremålet för denna uppsats. Att han med nit, allvar och ständig hänsyn till länets bästa skötte denna maktpåliggande befattning, derom vitna dock både den kärlek, hvarmed han under lifstiden omfattades, och den allmänna saknad, som följde underrättelsen om hans död.

Som militärbefälhafvare tillkom det honom att gifva stadga åt den nya organisationen och i nationalbeväringen ingjuta den krigiska anda, som alltid är svår att bibringa en nybildad trupp, synnerligen då denna utgöres ensamt af beväring, och då öfningstiden är så kort som på denna ö. För detta ändamål riktade han sin oaflåtliga uppmärksamhet åt tvänne föremål: anskaffandet af skicklige officerare samt dessas ändamålsenliga bildning, och bibringandet af skjutfärdighet åt manskapet. I förra afseendet bildade han en undervisningsanstalt för linieofficerare i Visby -- utverkade hos styrelse och ständer en löneförhöjning för befälet af 33 1/3 procent -- och lyckades förmå arméns fullmäktige till bestämmande af antagliga vilkor för befälets delaktighet i arméns pensionskassa. Genom dessa förenade omständigheter, och derigenom att, då lämpliga ämnen till officersbeställningar icke alltid i tillräcklig mängd funnos att inom provinsen tillgå, Hohenhausen ifrån närgränsande landskap tillegnade sig bildade ynglingar med fallenhet för yrket, lyckades han att i väsentlig mån höja officerskorpsens duglighet och anseende.

Till skjutfärdighetens uppöfvande stiftades ett allmänt jägaregille för länet och särskilda skarpskytteföreningar inom kompanierna, och dessa inrättningar hafva medfört den lyckliga verkan, att en betydlig del af Gotlands allmoge nu mera förvärfvat sig en ej ringa skicklighet i gevärets handterande.

Då Hohenhausen derjemte aldrig lemnade något tillfälle ur sigte att förskaffa sina officerare sådana kommenderingar, der specialkunskaper i yrket stodo att vinna, såsom vid gevärsbesigtningar, vid instruktionsbataljoner, vid gymnastiska centralinstitutet -- allt kommenderingar, hvaraf de ej förr varit delaktige -- samt då han städse med faderlig omtanke bevakade alla nationalbeväringens intressen, låter det sig lätt förklara, att den varma tillgifvenhet, hvarmed han omfattade denna korps, skulle af dess medlemmar med samma känslor återgäldas. Han hade derpå många ojäfaktiga bevis, men aldrig gåfvo sig dessa tänkesätt tydligare tillkänna än vid det sista högtidliga afskedet, då han tre dagar före sin död lät bära sig ned till de församlade officerarne för att af dem taga ett slutligt farväl -- ett afsked, hvaraf intrycket länge kommer att fortlefva i nationalbeväringens hågkomst.

Efter en långvarig och tärande sjukdom afled landshöfding von Hohenhausen i Visby den 19 juni 1849.

Anföranden på riddarhuset.

I.

Rörande den lika arfsrättens införande.

<h3 align="center"(den 9 dec. 1844).

Jag har med uppmärksamhet åhört den föregående diskussionen, men har, oaktadt alla de anmärkningar, som

emot det föredragna betänkandet blifvit framstälda, likväl derigenom endast funnit mig allt mera styrkt i den öfvertygelse, jag redan länge hyst, att både rättvisa, billighet och statsklokhet påkalla den af Utskottet föreslagna förändring i nu gällande arfslagar. Bland alla de talare, som hittills yttrat sig, har nästan ingen kunnat bestrida billigheten af en dylik åtgärd; men desto mera vigt har man försökt att fästa vid de skäl, som ifrån den politiska och statsekonomiska synpunkten kunnat emot densamma anföras. Det gifves en taktik, som ej sällan med fördel användes under den parlamentariska debatten, och hvilken äfven i dag har blifvit af flere talare ganska lyckligt begagnad, det är att, då fullgoda skäl saknas för drifvandet af en sats, man söker föra diskussionen å sidan om ämnet, för att derifrån afvända uppmärksamheten. Mycket har i detta afseende blifvit ordadt, men jag skall ej till besvarande upptaga dessa yttranden af mina värde motståndare. Jag skall hvarken med den ene räkna eller uppmäta Frankrikes parceller, följa den andre på dess dans omkring majstången, eller med den tredje undersöka, huru vida ej rättvisan fordrade, att, om den lika arfsrätten blifvit införd, de friska barnen i ett hus skulle tvingas att förtära lika mycket medikamenter som de sjuka. Jag vill icke besvara alla dessa yttranden, utan endast hålla mig till hvad som i sak blifvit anfördt. Man har talat om den långa tidsföljd, hvarunder arfsförhållandena varit ordnade efter nu gällande lag, och man har deraf velat hemta ett stöd för afstyrkandet af alla förändringar i densamma. För mig synes det deremot ovedersägligen klart, att en orättvisa, som fortfarit under sekler, just för denna långa kontinuitet mer än någon annan erfordrar rättelse. Dessa lagar voro stiftade på en tid, då civilisation och förmildring i seder befunno sig på en helt annan ståndpunkt än nu. Mannen var då allt, och qvinnan intet, om ej den förres betydelselösa bihang genom lifvet, verktyget för hans råa passioner. Dessa förhållanden äro nu förändrade. Qvinnan har återtagit sin plats inom samhället, som skaparen för henne bestämt; och jag frågar eder, mina hrr, böra ej arfslagarne då undergå en derefter lämpad förbättring? Man säger, att den olika arfsrätten har ett tvåfaldt syftemål: att bibehålla jorden inom slägterna och att förekomma dess styckning i allt för små lotter. Hvad det första af dessa ändamål beträffar, eller jordegendomens bibehållande i större massor på få händer, visar den dagliga erfarenheten, huru föga man lyckats med nuvarande förhållanden uppnå detta ändamål. Der flere arfvingar finnas till en egendom, mäktar sällan en af sönerna utlösa sina syskon, så framt han ej genom giftermål eller andra förhållanden kommit i besittning af en förmögenhet, som sätter honom i tillfälle att erlägga lösningssumman. Derför ser man äfven vid ganska många tillfällen den fasta egendomen öfverflyttas på en af mågarne, kanske oftast försäljas. Men orsaken till denna egendomarnes förflyttning ligger vida djupare. Den återfinnes i 1809 års riksdagsbeslut, i R. o. A:ds då gjorda afsägelse af rättigheten att uteslutande innehafva säterier, och i de nya grunder, som då uppgjordes för stiftande af fideikommisser. Ville man bibehålla jorden inom slägterna och förekomma de större egendomarnes styckning, då skulle man tagit steget fullt ut och hos oss, liksom i England, hafva allmänt infört majorats-systemet. Denna grunsats har likväl aldrig inom svenska nationen slagit fast rot och finner med hvarje år allt färre förespråkare. Hvad jordens styckning i allt för små lotter beträffar, är den en följd af vår ekonomiska lagstiftning, men ingalunda af arfslagarne. Det är den vidt utsträckta hemmansklyfningen, det är rättigheten att anses besuten på en jordlapp, der ingen verklig besutenhet eger rum, som dertill är vållande. Systern är äfven nu berättigad att utbryta sin lott, och, då den är vida mindre än den skulle blifva med lika arfsrätt, måste man medgifva, att i många fall hemmanens ytterliga sönderstyckning just genom det gamla stadgandet befordras, långt mera än genom det nu föreslagna. Alla de olägenheter, som man i detta hänseende förespeglar af den olika arfsrättens upphörande, kunna och böra, enligt mitt förmenande, förekommas genom utvidgande af testamentsrätten och genom förbättrade ekonomiska lagar. I äldsta tider hade den svenska qvinnan ingen arfsrätt. Det var Birger Jarl, som först rättade detta missförhållande. Han gick redan långt nog före sin tid, då han berättigade qvinnan att ärfva hälften emot mannen. Hennes rätt till arf i all slags egendom blef derigenom erkänd. Politiska konsiderationer och egennyttans beräkningar hos de lagstiftande männen äro troligen orsaken, att man sedermera ej vågat fullt uttaga steget. Det tillhör vår upplysta tid att afhjelpa denna brist, ty hvar finnes väl anledning att qvinnan blott skall ega half arfslott? Med lika mycket skäl kan man säga, att hon af den gemensamma egendomen ej bör erhålla mera än en fjerdedel eller en åttondedel mot mannen. Gif henne lika eller intet, och man går åtminstone konseqvent till väga. För hälften finnes ingen annan grund att åberopa än seklernas häfd. Om denna häfd varit orättvis, om den innebär en ibland de största brister i vår lagstiftning, så tillhör det i främsta rummet detta upplysta stånd att lemna qvinnan den upprättelse, hvaraf

hon så länge varit i mistning och hvartill hon har så rättmätiga anspråk. Denna upprättelse kan ej länge uteblifva. Den allmänna rösten har i detta fall allt för tydligt och allt för högljudt uttalat sig, och det är denna röst, mina hrr, hvartill vi böra lyssna, derför att det är ej hotets, utan billighetens och rättvisans. Dessutom, hvad har väl R. o. Ad. att frukta af en dylik förändring? Om qvinnan erhåller lika arfsrätt med mannen, återfår den senare genom giftermål hvad han förlorar i arf. Skola ej barn, som hafva lika anspråk på föräldrars kärlek och omvårdnad, också vara lika berättigade att dela den förmögenhet de lemna efter sig? Skall brodern, hvars uppfostran och fortskaffande i verlden kostat vida mera än systerns, och som tyvärr ej sällan genom en lättsinnig lefnad medtagit en betydlig del af förmögenheten, det oaktadt efter föräldrarnes död taga dubbel lott emot henne? Och har ej denne broder, antingen han inträder på embetsmannabanan eller inom de närande yrkena, vida lättare att betrygga sin utkomst än den värnlösa systern, hvars hårda lott det ofta blir att äta slägtingars nådebröd eller genom handarbeten uppehålla ett glädjelöst lif? Söker man ej nu ofta att genom testamenten eller konstlade köpeafhandlingar mildra arfslagarnes orättvisa? Och skulle ej alltid denna utväg återstå för de föräldrar, som af en eller annan orsak funno sig befogade att gynna ett eller några af sina barn på de öfrigas bekostnad? Må man dessutom besinna, att i vår egoistiska tid sällan några giftermål knytas utan ett nog långt sträckt afseende på den förmögenhet, som qvinnan i boet medför. Derför denna mängd af ogifta qvinnor, hvilkas trånande, ensliga lif är ett talande bevis, att de ej uppfylla sin bestämmelse. Derför denna mängd af karlar, som, af naturen danade till förträffliga familjefäder, föredraga en lefnad bunden af inga fjettrar; som gå bort utan att vårdas af en huld makas ömma omsorger och lemna efter sig inga andra afkomlingar än dem, som sakna namn, förmögenhet och uppfostran. Bevilja qvinnan lika arfslott med mannen, och dessa missförhållanden skola till största delen bortfalla, giftermålen tilltaga och sedligheten i ej ringa mån befordras. Må man ej lemna ur sigte olämpligheten af en lagstiftning, som bestämmer olika arfsgrunder för olika samhällsklasser; som säger, att borgarens och prestmannens dotter ärfver lika med sonen, men adelsmannens och bondens endast hälften; som försäkrar döttrarna om lika arfsrätt så länge förmögenheten består i stadsegendom, men som endast berättigar dem till half lott ifrån det ögonblick samma förmögenhet blifvit öfverflyttad i jord å landet; som i dag medgifver lika rätt åt ofrälsemannens barn, men i morgon förändrar dessa grunder, derför att han för sina förtjenster mot fäderneslandet under tiden blifvit adlad; som för den del af R. o. Ad., hvilken sedan 1809 tillkommit, bestämmer, att den äldsta grenens söner skola ärfva dubbelt emot döttrarna, men att ibland alla de öfriga afkomlingarne lika arfsrätt skall ega rum. Att alla dessa förhållanden äro både olämpliga och obilliga, lärer väl ej kunna bestridas, oaktadt alla både skäl och sofismer man för deras bibehållande kan framlägga. Mina hrr, den fråga, hvaröfver vi nu gå att besluta, är af en för hela fäderneslandet omätlig vigt. Allt sedan införandet af vår nuvarande samhällsförfattning har den vid nästan alla riksmöten blifvit upptagen. I början vågade endast få röster höja sig för en så genomgripande reform. År från år har dock deras antal ökats, och Bonde-Ståndet, den samhällsklass för hvars bestånd man af förändringens antagande förespådde de största vådor, biträdde redan vid 1840 års riksdag densamma. Huru lifligt deltagande denna vigtiga samhällsangelägenhet tillvunnit sig hos den stora massan af Sveriges innevånare, skönjes bäst deraf, att, såsom flere talare redan förut anfört, vid innevarande riksdag ej mindre än 21 medlemmar af Bonde-Ståndet i motionsväg bragt ämnet å bane, och att den lika arfsrätten af samma Riks-Stånd blifvit antagen med 67 röster mot 23. Äfven Borgare-Ståndet har biträdt denna åsigt, och Preste-Ståndet, som redan vid flere föregående riksdagar hyllat samma mening, lärer väl ej nu frångå densamma. Skall väl R. o. Ad. ensamt deråt vägra sin sanktion? Nej! jag vågar ännu hoppas en mera rättvis utgång. Med all den aktning jag för egen del hyser för de utmärkta medlemmar af detta hus, i hvilkas åsigter jag så ofta instämmer, men emot hvilka jag nu nödgas såsom motståndare uppträda, tvekar jag ej att öppet erkänna, att ett afslag från R. o. Ad:s sida skulle af den stora tänkande delen af svenska nationen kunna anses såsom förestafvadt af egennyttan och ståndsfördomarna. Men, jag upprepar det ännu en gång, denna utgång bör ej vara att frukta. Vi stifta här lagar både för oss sjelfva och för Sveriges qvinnor, och riddersmannen, hvars sköna lott det alltid är att värna den svagares rätt, skall ej, i det afgörande ögonblicket, fatta ett beslut, stridande mot billighet, rättvisa och oegennytta.

Jag anhåller vördsamt om hr grefvens och landtmarskalkens proposition på bifall till de delar af betänkandet, som handla om giftorätt och arfsrätt, men afslag å den del, som rörer morgongåfvan.

II

Motion om jernvägar i Skåne.

(d. 28 dec. 1853).

Ett lands industriella verksamhet måste, för att kunna rätt trifvas och utvecklas, grunda sig på *billig tillverkning* och *billig transportkostnad*. Den förra söker man åstadkomma genom maskiner -- den senare genom lättade kommunikationsanstalter.

Sverige står tillbaka i begge dessa afseenden. Och likväl har naturen på oss slösat sina rika håfvor, om vi veta att rätt använda dem. Våra vattenfall lemna drifkraft för billigare pris än i något annat land. Våra stora segelbara insjöar, våra tydligt utmärkta dalgångar angifva naturliga vägar för den inre varutransporten. De förra korsas redan i alla riktningar af segel- och ångfartyg; de senare kunna, om de rätt begagnas, i väsentlig mån underlätta införandet af ett ändamålsenligt jernvägssystem, hvarförutan Sverige snart skall blifva beröfvadt möjligheten att på verldsmarknaden täfla med utländingen, hvarförutan våra egentliga exportartiklar, trä- och jernvaror, samt, som jag hoppas, innan kort spanmål, levererade i stapelorten, komma att stå tillverkaren så högt, att de ej med fördel kunna försäljas. Jernvägar äro numera anlagda i nästan alla Europas stater, icke blott i dess starkt befolkade fabriksländer, utan äfven i mera glest bebodda och bergiga trakter. De genomlöpa Rysslands träskartade högland, de öfverstiga Alpernas berg. -- Öfverallt anses de såsom ett nödvändigt vilkor för landets fredliga förkofran, likasom för dess ändamålsenliga försvar. -- Förr eller senare *måste* derför äfven hos oss ett ändamålsenligt jernvägssystem införas. Hvarje år vi dermed dröja är en nationalförlust. Stora uppoffringar äro visserligen dermed förenade, men de komma att återgäldas genom ökad välmåga och sålunda större lätthet att dem utgöra -- och uppoffringen blir betydligare i samma mån vi af oförutseende underlåta att i tid underkasta oss den.

Det gafs en tid, då Sveriges ypperliga landsvägar, likasom det snabba och billiga sätt, hvarpå man å dem färdades, lofordades af alla de resande, hvilka från det öfriga Europa framträngde till vår då temligen obekanta nord. Denna tid är förbi. Chausséer och jernvägar hafva annorstädes trädt i de gamla landsvägarnes ställe. Öfverallt har man infört nya och förbättrade fortskaffningsmedel -- öfverallt har man sökt nedsätta transportkostnaden för industriens alster. Endast Sverige har i detta afseende förblifvit stillastående eller krupit, då andra nationer tagit jettesprång. Detta förhållande kan och bör ej fortfara. Vi skulle då likt ett annat Kina afsöndra oss från den civiliserade verlden; större delen af våra näringar skulle undergräfvas, och politisk liksom ekonomisk vanmakt blifva vår slutliga lott.

Förgäfves må man åberopa våra vintrar såsom Sveriges bästa och naturligaste kommunikationsmedel. Med hvarje årtionde mildras klimatet, en följd af tilltagande odling och skogarnes uthuggning; och den nordiska vintern är i flere af våra södra provinser nu mera oftast förvandlad till en ohjelpsam regntid, då genom vägarnes ofarbarhet all hufvudsaklig rörelse afstannar.

Behöfligheten af jernvägar är nu mera insedd både af Sveriges styrelse och af dess folk. Till den förra stannar nationen i odelad förbindelse för det, redan vid riksdagens början, initiativet i denna vigtiga fråga derifrån utgått. På det senares representanter ankommer att bringa till verksamhet de önskningar, som från så många landsorter i detta afseende försports. Uppgiften är svår, i anseende till anspråkens mängd. Den fordrar en sofring, brydsam att verkställa, en afskilning af det mera nödvändiga ifrån det mindre. Allt kan icke göras på en gång. Några af anspråken måste stå tillbaka. Måtte man derför vid uppfyllandet af detta maktpåligande uppdrag inse huru vigtigt det är, att anläggningen sker efter ett för hela landet afpassadt system, samt att, till dess ett sådant är uppgjordt och gilladt, inga andra jernvägar beslutas än de, som man tydligt förutser skola passa in i systemet, d. v. s. utgöra delar deraf.

Vid bestämmandet af ett sådant system bör man klart för sig reda, huru vida det, som i första rummet afses, är personal- eller varutransport. Riktar man uppmärksamheten hufvudsakligen åt den förra, så erfordras långa fortlöpande jernvägslinier, emedan resande vanligen äro föga betjenta af att på jernbana tillryggalägga endast en mindre del af väglängden. Afses åter i första rummet varutransporten, och denna är, enligt min tanke, onekligen den vigtigaste, så måste början göras å de ställen, der behofvet af lättade kommunikationer, *i och för rörelsen*, klarast och tydligast uttalar sig. Dertill gifver sjelfva skaplynnet af vårt land den säkraste klafven. Sverige är, mer än någon annan del af Europa, uppfyldt af stora, segelbara insjöar. Att sammanlänka dessa genom jernvägslinier; att på enahanda sätt eller genom kanaler förbinda dem med hafvet, synes vara den väg, som naturen sjelf för oss utstakat. Derefter, och först i andra rummet, synes jernvägarnes förening till ett öfver hela landet utsträckt jernvägsnät böra komma i fråga. Vigtiga militäriska skäl kunna likväl föranleda afvikelser från denna regel.

Af det sätt, på hvilket vi nu taga de första stegen i jernvägsfrågan, beror dennas slutliga framgång. Går man dervid icke med tillräcklig omtänksamhet till väga, vidtagas åtgärder, som äro oriktiga eller okloka, så kan en så allmän missbelåtenhet uppstå öfver *sättet*, att sjelfva *saken* derpå kommer att förlora, möjligen uppskjutas till en aflägsen framtid. Det må derför tilllåtas mig att underkasta edert bedömande, mina hrr, några allmänna satser, som i min tanke förtjena att tagas i noggrant öfvervägande vid uppgörandet af ett lands jernvägssystem.

Hufvudbanorna böra så mycket som möjligt genomskära landets inre delar. De böra derför blott undantagsvis afse underhållandet af gemenskapen emellan städer, belägna vid samma kust, och sålunda icke ledas nära invid och i samma riktning med kusten. Denna regel, ofelbar i afseende på hafskusten, eger äfven i allmänhet sin riktighet, då det är fråga om större insjöar, ty varutransport sjöledes blir alltid billigare än å jernväg; och en i jemnbredd med segelbart vatten löpande jernbana kan blott under sällsynta förhållanden bära sin egen underhållskostnad.

Deremot böra vigtiga punkter vid kusterna genom bibanor förenas med hufvudbanan. På sådant sätt befordras lättast produkternas utförande från det inre af landet till utskeppningsorten.

Eganderätten till hvarje bana, som af allmänna medel bekostas, måste innehafvas af staten, eller staten åtminstone förbehålla sig rätt att, emot på förhand uppgjorda grunder, när som helst få inlösa banan. Endast derigenom kunna afgiftsbestämmelserna lämpas efter rörelsens behof och de förvecklingar undvikas, i hvilka staten förr eller senare måste komma till det bolag, som innehafver banan. Staten bör till en början ej påräkna någon omedelbar inkomst af de summor, som användas till jernvägsanläggningar. Vinsten är medelbar och måste sökas i det ökade välstånd, som alltid blir en följd af lättade kommunikationer. Deremot bör banan kunna bära sin egen underhållskostnad. Der ej detta förhållande inträffar, är anläggningen för tidig eller dess riktning illa vald.

Vid besluts fattande om anläggningen af en jernbana, böra R. St. undvika alla detaljbestämmelser i afseende på sträckningen och framförallt akta sig för godkännandet af något visst företag. Endast ändpunkterna, och der det sig göra låter äfven dessa i allmänna ordalag, böra afgöras. Riktningen bör i öfrigt öfverlemnas åt styrelsen. Hvarje stad, hvarje särskild trakt af en provins har sitt enskilda intresse, och den representant, som vid riksdagen förmår att skaffa sina åsigter gehör, det må vara på öfvertygelsens eller intrigens väg, kan eljest lyckas att genomdrifva ett beslut, måhända både skadligt och obetänkt. Styrelsen ensam kan, efter noggranna undersökningar, bestämma riktningen i hela landets intresse. Men på det dessa undersökningar må blifva fullt tillförlitliga, på det hvarje åsigt må hafva tillfälle att göra sig gällande, på det hvarje sidoinflytelse må kunna undvikas, tror jag det vara af vigt, att, innan beslutet fattas, en komité, sammansatt af *sakkunnige* män, ibland hvilka ingen utom ingeniören må tillhöra den eller de provinser, hvarigenom banan kommer att löpa, må erhålla i uppdrag att på stället, eller under så lång tid som derför erfordras, undersöka förhållandet, lemna alla i frågan intresserade i tillfälle att yttra sig och derefter i ämnet afgifva ett fullständigt utlåtande.

Med afseende på den financiella delen af frågan kunna jernvägsanläggningar verkställas på flerahanda sätt. De vanligaste äro:

a) *Då staten både förlägger arbetet och låter ombesörja utförandet*. Arbetet kan då bedrifvas i mån af egande tillgångar och företrädesvis å de punkter, som af en eller annan anledning anses böra först fullbordas. Banan tillhör ifrån början staten, som således är fullkomligt oförhindrad att för begagnandet bestämma den taxa rörelsen kräfver. Verkställigheten kan öfverlemnas antingen omedelbart åt statens bygnadskorps eller ock åt någon af Europas utmärktare civilingeniörer, hvilken förut stått i spetsen för större jervägsanläggningar, och som, med biträde af denna bygnadskorps och på dess medlemmar öfverflyttande sin mångåriga erfarenhet, åtager sig jernvägens utförande.

De väsentligaste invändningar, som göras emot jernvägsbygnader verkställande genom statens omedelbara försorg, äro:

1:o att de blifva dyrare, än om de öfverlåtas åt enskilde. Detta inkast eger i viss mån sin riktighet, ty det är en erkänd sats, att den enskilda företagsamheten, frigjord från alla hinderliga kontroller, i allmänhet arbetar både fortare och billigare än statsmyndigheterna. Denna olägenhet torde likväl kunna förebyggas, om alla arbeten, som dertill lämpade sig, stäldes på beting, om sådana kontroller, hvilka i sjelfva verket äro ingenting annat än

skenbara, borttoges och om man lemnade så fria händer som möjligt åt verkställaren.

2:o att i en stat, sådan som Sverige, med få och otillräckliga pensionsinrättningar, skulle möjligen en stor del af den vid jernvägarne anstälda personal komma att bestå af afskedade tjenstemän, åt hvilka platserna anförtroddes, icke derför att innehafvarne voro dertill lämpliga, utan derför att man ville sörja för deras framtida bergning. En sådan tillsättning vore utan tvifvel särdeles menlig, ty icke blott många menniskolif utan hela jernvägens kredit kunde derigenom sättas på spel. Men äfven denna olägenhet bör kunna förekommas, om alla med jernvägarne befattning egande personer från den högste till den lägste kunde af öfverstyrelsen utan angifvande af skäl till- och afsättas. Erfarenheten visar dessutom, att i det land, der kanske den största ordning råder vid jernvägarne, i Preussen, har styrelsens inverkan på personaltillsättningen medfört ganska helsosamma följder.

b) *Då staten anskaffar medlen (är förläggare) men öfverlemnar utförandet åt entreprenörer emot på förhand bestämd och i mån af arbetets fortskridande skeende betalning*. Staten är då ifrån början egare af banan och har full visshet (så framt entreprenörerna äro vederhäftiga), att det beräknade kostnadsbeloppet ej kommer att öfverskridas. Utförandet verkställes vanligen med drift, men detta sätt erfordrar noggrann kontroll till undvikande af svekfullt arbete.

c) *Då både anskaffning af medel och utförande ombesörjes af bolag (in- eller utländska) eller enskilde entreprenörer, emot vissa förmåner -- vanligen bestämd räntegaranti under ett visst antal år*. Staten är dervid frikallad från besväret att anskaffa det nödiga anläggningskapitalet, och om öfverenskommelsen träffas med ett utländskt bolag, som eger att förfoga öfver betydliga medeltillgångar och öfver fullt skickliga ingeniörer, sker utförandet vanligen fort och ändamålsenligt. Men staten är ej egare af banan, eller blir det icke förrän i en aflägsen framtid, samt kan följaktligen ej efter rörelsens behof bestämma eller förändra taxan å densamma. Skulle dertill ett sådant bolag till hufvudsaklig del bestå af utländingar, kunna dessa mäktiga associationers inblandning i våra inhemska angelägenheter och det understöd, de på diplomatisk väg kunna lyckas förskaffa sig, leda till ganska betänkliga politiska förvecklingar. Portugal, Grekland och Neapel lemna i detta afseende varnande exempel. De summor, hvilka årligen såsom banans afkastning eller räntegaranti jemte dem, hvilka möjligen för banans inlösen komma att till utlandet erläggas, öfverstiga oftast de utgifter det allmänna bort få vidkännas för ett på vanliga amorteringsgrunder fotadt statslån.

Då ett dyligt bolag anskaffar penningar, måste det beräkna vinst ej mindre derpå än på sjelfva arbetets utförande. Är derjemte garantien låg eller äro arbetsplanerna, på hvilka anbudet grundas, ofullständiga, så måste bolaget rundligen uppgöra sina beräkningar för att hålla sig skadelöst för de äfventyr, det i båda dessa afseenden kan löpa. De penningar, som af jernvägsbolaget förskjutas, kunna, huru man än betraktar frågan, svårligen erhållas på billigare vilkor än ett ordnadt statslån, och denna regel eger i synnerhet tillämpning på Sverige, som f. n. icke har den ringaste statsskuld, och som till följd deraf eger och kan hos utländingen påräkna synnerligen god kredit. Erbjudas af det kontraherande bolaget penningar på bättre vilkor än sådana, mot hvilka bankirhusen vilja lemna dem eller statens obligationer kunna till allmänheten försäljas, så måste dessa anbud, om de äfven genom sin konstlade uppställning synas för den oinvigde fördelaktiga, likväl i sjelfva verket icke vara det.

Huru man derför än må besluta i afseende på utförandet, detta må verkställas af statens ingeniörer ensamma eller under ledning af någon bland Europas utmärktaste jernvägsbyggare -- det må öfverlemnas åt ett bolag eller åt enskilde entreprenörer -- så bör likväl, i min tanke, staten sjelf alltid uppträda som förlagsman, anskaffa anläggningskapitalet. Och, då detta icke kan till hela sitt belopp uttaxeras på landets innevånare, nödgas man göra *statsskuld*. Jag vet allt det förskräckande detta ord innebär, men vi äro redan inne på denna bana under en af dess farligaste former -- under formen af räntegaranti -- som i sjelfva verket är ingenting annat än ett förklädt statslån. Må vi derför icke vidare hålla oss till ord utan till sak. *Vilja* vi införandet äfven hos oss af ett ändamålsenligt jernbanesystem, och derförutan må vi ej tänka på någon verklig landets förkofran, så måste vi i låneväg anskaffa de dertill erforderliga medlen, alltid under förutsättning af en på det sätt uppgjord amortering, att samtiden drager så stor del som möjligt af bördan.

Statsskuldsystemets fördelar eller olägenheter bero hufvudsakligen på sättet för dess tillämpning. Statsskuld är förderflig, den undergräfver ett lands financiella och understundom äfven dess politiska oberoende, om den göres för improduktiva ändamål eller för betäckande af landets löpande utgifter. Den kan vara nyttig och blifva ett verksamt medel att höja nationalvälståndet, om den klokt begagnas till beredande af nya näringskällor för inhemsk industri eller till öppnande af lättade kommunikationer. Faran ligger icke i dess bruk, utan i dess missbruk. Den är i många afseenden välgörande, om den grundas på ett *inhemskt* fondsystem. Ett sådant verkar på den enskilde som en sparbank i stort. Det framkallar i rörelsen tusentals kapital, som nu ligga räntelöst skrinlagda. Det innebär nära nog den enda möjligheten för ett land att utan myntvärdets försämring uthålla ett krig, till och med en längre väpnad neutralitet. Om ett inhemskt statsskuldsystem hos oss infördes, skulle, under förutsättning att räntefoten till en början ej bestämmes allt för låg, man snart se förvandlade i statsobligationer så väl den enskildes besparingar som en stor del af de kapital, hvilka nu utlånas mot borgen, likasom de, hvilka finnas hopade i våra många allmänna och enskilda kassor. Med ett ord, ett *inhemskt* lånesystem innebär så många fördelar, att det vore önskvärdt, om det i och för sin egen gagnelighet kunde äfven på vårt land tillämpas, och, då dess införande derjemte kunde hafva till påföljd ett tidsenligt ordnande af våra kommunikationsanstalter, tvekar jag ej att, derest de af K. M. i dess nåd. propos, föreslagna grunder icke skulle af R. St. godkännas, för min del förorda detsamma.

Då staten sjelf ombesörjer utförandet af jernvägsarbetena, kan det, såsom ofvanför blifvit anmärkt, verkställas antingen omedelbart af statens egen bygnadskorps eller ock af tjenstemän vid denna korps under ledning af någon bland Europas namnkunnige jernvägsbyggare. Ingen kan högre än jag uppskatta de stora förtjensterna hos vår väg- och vattenbygnadsstyrelse. Jag har haft mer än ett tillfälle att öfvertyga mig om det utmärkta sätt, på hvilket de under dess ledning stående arbeten blifvit planlagda och utförda. Jag har sett, huru man ifrån främmande länder äflats att rådfråga dess officerare, huru man förgäfves bemödat sig att erhålla dem till arbetschefer och huru man skattat sig lycklig, om de endast genom ett kort besök kunnat biträda vid uppgörandet af planen för de tilltänkta arbetena. Men denna korps hufvudsakligaste verksamhet har hittills varit riktad åt vattenbygnader. I afseende på utförandet af betydligare jernvägsarbeten har man ännu ej rätt att hos densamma fordra den öfvervägande erfarenhet, som endast kan vara följden af dylika arbetens mångåriga handläggning. Vill man derför åt denna korps öfverlemna den omedelbara ledningen af jernvägsbygnaden, så torde det vara nödigt att den bland dess tjenstemän, som dertill utses, innan han öfvertager en dylik befattning, å statens bekostnad utsändes för att i de länder, der man sedan gammalt sysselsatt sig med jernbanors anläggning, en längre tid dervid biträda.

Under tiden, och på det de vid denna riksdag möjligen beslutade jernvägsarbeten må kunna så skyndsamt som möjligt förberedas och utföras, tror jag för min del, att det vore lämpligt och nyttigt att öfverlemna den egentliga

ledningen deraf åt någon af de utländska män, som för sin skicklighet i dessa afseenden hunnit förvärfva välförtjent ryktbarhet Men må man, om denna åsigt godkännes, lemna styrelsen fullkomligt fria händer i afseende på bestämmandet af en dylik persons arvode. Må man ihågkomma, att det är i den mans skola, som kommer att stå i spetsen för våra första större jernvägsföretag, som så många af våra egna landsmän böra utbildas; att det således är af vigt, att dertill må utses en ingeniör af första ordningen, och att en missförstådd sparsamhet vid uppgörandet af den ersättning, som honom tillkommer, kan leda till uppenbar misshushållning.

Jag föreställer mig, att vid ett dylikt arbete öfverinseendet borde lemnas åt en af regeringen utsedd bland landets mest praktiske män vald direktion, som, frikallad från alla de hinderliga former, hvilka vanligen förlama utan att kontrollera, skulle iklädas den vidsträcktaste myndighet och som, under iakttagande af laglig redovisningsskyldighet för uppburna medel, i öfrigt lemnades så fria händer som möjligt. En erkändt skicklig öfveringeniör, till hvilken denna direktion kunde hysa det fullkomligaste förtroende, borde uppgöra alla arbetsplaner m. m., och, sedan dessa blifvit af direktionen granskade och godkända, leda deras verkställighet. Leverans- och entreprenadkontrakter skulle af direktionen upprättas med ledning af de godkända arbetsplanerna och direktionen ega att i mån af behof hos riksg:skontoret lyfta de nödiga medlen. På sådant sätt synes det mig att de uppehåll, svårigheter och deraf härflytande misshushållning skulle kunna förekommas, som man påstår vanligen vidlåda allmänna arbeten, och hvilka man städse åberopar såsom ett af de mägtigaste skälen för jernvägsbygnadens öfverlemnande åt utländska bolag.

Efter dessa allmänna åsigter torde det tillåtas mig att öfvergå till det egentliga föremålet för min motion: anläggningen af en jernväg från Skåne till Vetterns södra kust.

Genom kanaler och ångbåtsfart är sedan flera år tillbaka hela det mellersta Sverige satt i beröring med Jönköping, men derifrån ända till sydspetsen af vårt land synas alla senare tiders hjelpmedel för transporten vara bannlysta. Småland, som i så hög grad förtjenar att ihågkommas, nödgas till aflägsna försäljningsorter på hjuldon framsläpa de tunga varor, som utgöra dess hufvudsakligaste alster. Väl är Smålands natur karg, väl är dess befolkning i allmänhet fattig, men den är äfven känd såsom en af de mest idoga inom fäderneslandet. Dess hjelpkällor äro många och stora, om man blott kallar dem till lif. om man genom lättade kommunikationer ger värde åt de produkter landet frambringar, hvilka nu genom aflägsenheten från hafvet nästan sakna allt sådant. Och bakom Småland ligger Skåne, det rika och fruktbara Skåne, innehållande mer än en åttondedel af rikets hela folkmängd, Skåne, hvars förbindelser med grannriket och med det öfriga Europa år från år tilltaga, i samma mån som de, till följd af bristfälliga kommunikationsanstalter, aftaga med det egna fosterlandet. Är det rätt, är det politiskt klokt, att låta detta afsöndringstillstånd längre fortfara? Och hvad hafva Skånes innevånare under dessa förhållanden gjort för att lägga i dagen sin lifliga åtrå att ännu innerligare sammanknyta förbindelserna med det öfriga Sverige? Jo, blott inom Malmöhus län hafva 24,000 R:dr b:ko blifvit samlade för verkställandet af jernvägsundersökningar, omfattande icke länet endast utan äfven en betydlig del af sträckningen emot Jönköping. Med en af Englands utmärktaste jernvägsbyggare, Lionel Gisborne, är kontrakt träffadt om verkställigheten häraf, och sedan början af september månad hafva 8 till 11 vid dylika arbeten vane civilingeniörer varit dermed sysselsatte.

Önskvärdt hade det visserligen varit, om dessa undersökningar, som redan nu omfatta en väglängd af 34 svenska mil, kunnat utsträckas ända till Vettern, men dertill hafva de endast inom Malmöhus län samlade medlen icke lemnat tillgång. Fullständiga planer, profilritningar och kostnadsförslag äro likväl uppgjorda ända till Traheryd,

och de egentliga svårigheterna kunna alltså anses besegrade, emedan större delen af den återstående vägen kommer att oafbrutet löpa i Lagadalen. Det mål, som således egentligen borde afses, var att, jemte nödiga undersökningar inom länet, finna en lämplig rigtning för banans införande i nyssnämnde dalgång; och denna uppgift har på ett fullt tillfredsställande sätt blifvit löst. Då man kastar ögat på kartan, finner man nemligen en mängd större och mindre vatten, Ringsjön, Finjasjön, Vittsjön och Gränssjön, hvilka med sina tillflöden bilda en från Skånes medelpunkt i nordlig riktning nästan fortlöpande dalbotten, och i denna dalbottens vidare utsträckning påträffar man, efter öfvergången af ett inga svårigheter erbjudande skogland, Lagaån vid Traheryd, slutpunkten för undersökningarna.

Alla arbeten å fältet äro längesedan verkstälda, men de med synnerlig omsorg i landtmäteriskala utförda plan- och profilritningar, likasom alla derpå grundade kostnadsberäkningar, äro icke i detta ögonblick så fullständigt afslutade, att jag nu kan förete dem. Med full visshet hoppas jag likväl under loppet af januari månad kunna underkasta dem R. St:rs bedömande och har emellertid ansett mig icke böra underlåta att, inom den tid 56:te § Riksd:s-ordn. föreskrifver, i hufvudsaken väcka motion.

Malmöhus läns jernvägs-direktion har visserligen icke saknat kännedomen om de undersökningar, som å hrr Petos, Brasey et Comp:s vägnar och å deras bekostnad äfven inom södra Sverige verkstäldes; och anspelningar hafva icke heller saknats om obehöfligheten att för detta ändamål göra någon uppoffring, då, hvad man önskade, kunde kostnadsfritt erhållas. Men dels hafva de som sammanskjutit medlen befarat, att dessa undersökningar ej skola blifva nog fullständiga, likasom att de, såsom en entreprenörernas egendom, kunde blifva föremål för någon allmän täflan, dels hafva de ansett det vara af vigt att med full eganderätt sjelfva besitta så utförliga undersökningsplaner och kostnadsförslag, att, om dessa af K. M. gillades, men svenska staten ej ville åtaga sig verkställigheten, hvarje jernvägsbyggare i Europa måtte fritt kunna täfla om deras utförande.

Ett ytterligare skäl, hvarför man inom Malmöhus län ansett sig icke böra afstå från egna undersökningar, var kännedomen om den rigtning hrr Petos et Comp. ingeniörer till en början antagit för jernbanan. Utgående från Jönköping, skulle den nemligen efter deras plan lemna Lagadalen vid Ljungby och derefter mera ostligt ledas öfver Ousby till närheten af Kristianstad samt vidare öfver Linderödsåsen till Malmö. Denna rigtning, som äfven af hr Lionel Gisborne blifvit undersökt, anser jag af flera skäl mindre fördelaktig än den af mig nu förordade. Denna senare löper nemligen från Jönköping i nästan rak linie till Skånes medelpunkt. Den genomskär således bättre midten af landet samt sätter det skog- och folkrika Vestra Göinge härad, likasom de stora skogstrakter af Kronobergs län, hvilka gränsa till Traheryd, i omedelbar beröring med hafvet.

Den sidobana, som efter denna plan skulle ifrån Finjasjön föra till Kristianstad och som visserligen blifvit undersökt, men hvaröfver inga fullständiga planer kunnat uppgöras, genomgår en af Skånes rikaste trakter och företer inga svårigheter vid utförandet. Afståndet från Kristianstad till Jönköping blir i det närmaste enahanda, hvilkendera af de båda rigtningarna som slutligen antages. Deremot förkortas enligt den af mig framlagda plan väglängden ifrån Vettern till öfriga Skånska städer, och man undviker den brutna trakten mellan Ousby och Qviinge samt den svåra öfvergången öfver Linderödsåsen.

Denna vägsträckning, med hvars afvägning hrr Petos et Comp:s ingeniörer, enligt mig meddelad underrättelse,

äfven numera lära vara sysselsatte, blir således både kortare och billigare än den öfver Ousby. Den blir äfven i strategiskt hänseende rigtigare. Sedan Kristianstad upphört att vara fästning, saknar nemligen Skåne någon försvarbar vapendepôt. Förr eller senare måste det komma i fråga att anlägga en sådan, och trakten af Ringsjön, såsom provinsens medelpunkt, synes sjelfmant dertill erbjuda sig. *Till* Ringsjön bör alltså, äfven ur denna synpunkt, den stora hufvudbanan från mellersta Sverige ledas, och *från* trakten af Ringsjön böra bibanor utgå till alla de vigtigaste punkterna vid kusten. Dessa äro:

Malmö, södra Sveriges största handelsstad, som står i ständig beröring med Köpenhamn genom ångfartyg, hvilka 10 månader af året, minst en, ofta flere gånger om dagen, underhålla gemenskap mellan dessa begge städer. Denna ångbåtsfart kan, då antalet resande det fordrar, med obetydliga afbrott fortgå hela året om. Malmö står derjemte i omedelbar ångbåtsförbindelse med Lübeck, Göteborg och nästan alla städer å vår vestra kust, samt öfver Köpenhamn medelbart med London, Petersburg, Kiel, tyska hamnarne och andra orter. Från Malmö kan alltså den resande utan svårighet begifva sig till hvilken punkt af Europa som helst.

Ystad, med en hamn som nästan aldrig tillfryser och hvarifrån öfverfarten till Stralsund är 13 och till Witthof på Rügen endast 8 svenska mil, är i närvarande ögonblick så mycket mera förtjent af uppmärksamhet, som oktroj redan blifvit begärd för anläggning af en jernväg mellan Stralsund och Berlin-Stettiner-banan. Af den företagsamhet, som i detta afseende utmärker Preussarne, har man all anledning förmoda, att denna vägbygnad innan kort blir utförd. I sammanhang dermed är förslag bragt å bane att bilda ett bolag till inrättande af daglig ångbåtsfart mellan städerna Stralsund och Ystad, eller för den korta tid af året, då Stralsunds hamn är tillfrusen, mellan Witthof på Rügen och Ystad. Kommer detta förslag till stånd, och det gör det, om icke förr, i samma ögonblick en svensk jernbana leder till Ystad, så har man på 6 à 8 timmar en lätt och daglig öfverfart till fasta landet.

Landskrona med sin ypperliga örlogshamn (den enda mellan Göteborg och Karlskrona), som i viss mån beherskar Sundet och som är så djup, att fregatter kunna lägga till vid sjelfva brobänken, och så stor, att den kan rymma icke blott en betydande linieflotta, utan äfven den mängd handelsfartyg, hvilka vid ett infallande krig kunna, under afvaktan på konvoj, derstädes samla sig. Landskrona förtjenar icke blott ur denna synpunkt, utan äfven för dess årliga tilltagande exporthandel att blifva ändpunkten för en af Skånes jernbanor.

Helsingborg, såsom det ställe der poster och resande alla årstider öfverfara till och från Danmark, och der förmodligen den telegrafiska förbindelsen med detta land kommer att anknytas, bör af dessa skäl såsom en vigtig punkt ingå i det skånska jernvägssystemet.

Kristianstad, residensstad och stationsort för södra Sveriges artilleri, hvarest den stora stråkvägen till det inre af Småland vidtager, och som nyligen erhållit en förbättrad hamn vid Åhus, är äfven en bland de punkter, som företrädesvis böra i systemet ingå.

De nu afslutade undersökningarna omfatta alla dessa punkter, med undantag af Kristianstad (till hvilken stad

likväl den föreslagna jernvägen blifvit, efter okulär-undersökning, på karta utlagd). De innehålla nemligen:

> *Från Malmö* en linie öfver Lund, Skarhult, Bosjö-kloster, Hör, Mellby och Finja till Traheryd; och derjemte en annan mera vestlig linie, som från Lund öfver Remmarlöf, Bosarp och Munkarp förenar sig med den förra i närheten af Hör.
>
> *Från Ystad* en linie förbi Herrestad, Ramsåsa, Öfvedskloster och Hammarlunda till Skarhult, der den skulle inkomma på östra, och till Asmundstorp, hvarest föreningen skulle ske med vestra Malmö-banan.
>
> Derjemte är en s. k. longitudinal-sektion upprättad, för att lemna tillförlitlig upplysning rörande möjligheten af en banas anläggning ifrån Ystad öfver Sjöbo och Hörby till Hör.
>
> *Från Helsingborg* och *Landskrona*, hvilkas banor sammanfalla vid Tågarp, äro tvänne linier upprättade, den ena förande till Hör, den andra till Asmundstorp och vidare till Skarhultstrakten.

I finnen häraf, mina hrr, att ett fullständigt jernvägssystem är för Skåne upprättadt, innefattande sträckningen från Malmö till Traheryd vid Lagaån, med tvänne alternativa linier från Lund till Hör, hvilka bägge förena sig med och korsa de linier, som från Ystad föra till Landskrona och Helsingborg. Jag är inom mig öfvertygad, att dessa undersökningar äro de mest tillförlitliga och tillika mest fördelaktiga man kan önska sig, helst lutningen ingenstädes kommer att öfverstiga 1: 100, men, enligt hvad jag redan yttrat, anser jag ej R. St:r böra ovilkorligt gilla något eller några definitiva förslag, således ej heller dessa. Alla äro de hvar i sin mån riktiga, men en dylik bestämmelse måste uppdragas åt styrelsen. Hvad jag deremot vördsamt anhåller om, är att nödiga medel måtte till utförandet anslås.

Malmöhus län har gjort hvad på det ankommer i och för undersökningen. Förslagen äro med noggranhet uppgjorda och afse att så mycket som möjligt förena de olika intressena inom provinsen. Må R. St. deråt skänka all den uppmärksamhet, hvarpå detta vigtiga ämne kan göra anspråk. Om någorstädes jernvägar äro behöfliga, om de någorstädes skola gifva ränta på anläggningskapitalet, så är det i det tätt befolkade Skåne, synnerligen Malmöhus län, der jordmånens beskaffenhet i förening med brist på tjenligt lagningsämne och en ytterst liflig rörelse, mer än i någon annan del af riket, försvårar en ändamålsenlig väghållning, och der vintern, hvilken öfverallt annorstädes underlättar transporterna, ofta är för dem ganska hinderlig. Malmöhus län, af 40 qvadratmils vidd, har omkring 250,000 innevånare, eller i medeltal, städerna inberäknade, mer än 6,000 menniskor på qvadratmilen. Den, som icke sjelf sett den liflighet, som eger rum på de skånska vägarne, kan svårligen derom göra sig en riktig föreställning. Ett enda exempel må i detta fall tillåtas mig att framlägga. Ifrån den 1:sta Januari till och med den 30 juni detta år har noggrann räkning blifvit förd öfver antalet hästar, som färdats mellan Lund och det en half mil från Malmö belägna Kalinan. Ifrån räkningen äro således uteslutna alla de, som ankommit å vägarne från Dalby och Lomma gästgifvaregårdar, och det oaktadt utvisar denna tillförlitliga kontroll, att i medeltal 365 2/3 hästar dagligen på denna väg forslat varor eller personer. Tillägger man nu dem, som möjligtvis blifvit ur räkningen uteglömde, och alla dem, som nattetid färdats, då ingen räkning egt rum, så torde man utan öfverdrift kunna påstå, att minst 400 hästar dagligen framgå på denna enda väg. Hvilken provins kan förete ett likartadt resultat? Hvilken förtjenar mera att af statsmagterna omhuldas i afseende på lättade

kommunikationsanstalter? Man klagar öfver den moraliskt och ekonomiskt förderfliga bränvinsbränningen, men man besinnar ej, att det är svårigheten att i oförvandlad form utföra jordens produkter, som mångenstädes tvingar dertill. Underlätta transporterna, och denna åtgärd skall minska bränvinsfloden lika mycket som skärpta straffbestämmelser och förändrade beskattningsgrunder, och den skall göra mera, den skall mäktigt bidraga att gifva åkerbruket en ökad rigtning åt ladugårdsafvel och åt foderväxtodling.

Huru lifligt den skånska allmänheten intresserar sig för denna vigtiga fråga, har tydligt ådagalagts genom de mycket besökta sammanträden, som inom olika delar af länet blifvit för detta ändamål hållna, och de rikliga sammanskott af mer än 24,000 R:dr b:ko, som till undersökningars verkställande blifvit af *alla klasser* tecknade. Dessa uppoffringar tala bättre än något annat för den stora betydenhet, pronvinsen fäster vid denna dess lifsfråga.

Men det är ej blott i Skånes, det är i hela fosterlandets intresse jag framlagt mitt förslag. En jernväg emellan Skåne och Vettern skulle bilda en snabb och efterlängtad förbindelse mellan denna provins och landets nordligare delar samt tillika bereda lättaste sättet till gemenskap mellan en stor del af fäderneslandet och det öfriga Europa. Den skulle i väsentlig mån höja de provinsers välstånd, genom hvilka den komme att framgå; förskaffa lättad afsättning åt en stor del af Smålands jern-, skogs- och ladugårdsprodukter, samt göra det möjligt att under missväxtår till de inre delarne af riket förflytta Skånes öfverflöd af spanmål. Den skulle tillika i militäriskt hänseende vara af särdeles vigt. Skånes politiskt betydelsefulla belägenhet vid Sundet, dess öppna, af ingen skärgård omgifna kust, dess närhet till en af våra grannar, med hvilken vi icke alltid kunna hoppas att stå i lika vänskapligt förhållande som nu, både inbjuder till och underlättar landstigningen af en fiendtlig här. Dess tätt befolkade, fruktbara jord minskar för denne svårigheten att der uppehålla sig. Skulle ett sådant försök göras, måste derför den angripande skyndsamt återkastas, innan han hunnit få fast fot inom landet. Om provinsens egna stridskrafter dertill äro otillräckliga, om hjelpsändning behöfves ifrån det mellersta Sverige, inser en hvar vigten af att hastigt kunna till krigsskådeplatsen förflytta de trupper, som ifrån Vetterprovinserna kunna inom kort tid samlas till Jönköping. Med ett ord, huru man än betraktar denna fråga, skall man alltid komma till den slutföljd, att en jernväg mellan Skånes kuststäder och Vettern är en ibland de angelägnaste i vårt fädernesland och en af dem, som i första rummet förtjena att af R. St. behjertas.

Med anledning af det ofvan anförda får jag vördsamt föreslå:

a) att R. St. för sin del besluta om anläggningen af jernbana från den eller de kuststäder inom Malmöhus län, som K. M. anser dertill mest lämpliga, till tjenligt ställe vid Vetterns södra strand.

b) att jernvägsbygnaden må börja i Skåne och fortsättas emot Vettern.

c) att nödiga medel måtte för ändamålet anslås, på grund af de utförliga planer och kostnadsförslag, hvilka jag innan kort skall till R. St. eller till deras Statsutsk. aflemna.

d) Att, som dessa planer icke sträcka sig längre än till Traheryd, R. St., derest de icke anse sig för hela den i mom. c. föreslagna väglängd kunna bevilja nödiga medel, åtminstone måtte nu anslå den summa, som erfordras för banans utförande till Lagadalen.

e) Att dessa medel af Riksg:skont. upplånas, genom utgifvande af räntebärande obligationer, och enl. amorteringsgrunder, som af Statsutsk. böra föreslås.

f) Att åt K. M. må öfverlemnas att, inom den af R. St:r bestämda summa, låta utföra arbetet i den rigtning K. M. anser med landets sanna intresse mest öfverensstämmande, samt på det sätt och med de kontroller K. M. finner tjenligast.

g) Att Statsutsk. må erhålla i uppdrag att i öfrigt och med tillämpning af de grunder, som för jernvägsanläggningar i allmänhet kunna blifva faststälde, föreslå de bestämmelser, som kunna anses erforderliga.

III.

Vid statsutskottets utlåtande rörande skånska jernbanan.

(den 23 sept. 1854).

Då jag, såsom motionär i frågan om anläggande af en af de 2:ne vigtiga stambanor, som här blifvit omnämnda, nu begär ordet, torde det icke förvåna någon af R. o. Ad:s ledamöter, om jag vid detta tillfälle söker att göra gällande de vigtiga skäl, som tala för denna anläggning. Jag ber likväl att få förutskicka den anmärkning, att jag ingalunda underkänner vigten af de många skäl, som för en jernvägssträckning i den andra rigtningen, den mellan Göteborg och Stockholm, blifvit anförda, samt att, då jag erkänner detta, jag likväl tror, att denna bana icke uteslutande bör komma i åtanke, utan att saken bör betraktas från båda sidorna och anslag således beviljas till begge de förslagna rigtningarna.

Jag ber derjemte att få erinra derom, att frågan om rigtningen af dessa hufvudlinier har undergått en väsentlig förändring, sedan K. M:s nåd. propos. i ämnet afgafs. Då hade man nemligen en grundad förhoppning, att den vid förra riksdagen beslutade jernvägen mellan Köping och Hult skulle fullbordas. För min del önskar jag, att denna förhoppning icke måtte svika, ty jag tror, att denna väg i många hänseenden är af stor vigt för landet. Utsigterna i detta afseende hafva likväl sedermera mörknat, och jag befarar, att man icke får taga för afgjordt, att denna väg skall, i enlighet med R. St:s beslut, komma att utföras och fullbordas. Då i K. M:s nåd. propos., hvarest alla

stambanorna finnas omförmälda, hufvudsakligt afseende fästes vid Stockholm-Göteborgs-banan, var det förnämligast med hänseeende dertill, att mellersta delen af denna bana, nemligen mellan Köping och Hult, skulle fullbordas, och det var under denna förutsättning, som banans utsträckning till båda ändpunkterna borde ifrågakomma. Emellertid har, såsom jag nyss nämnde, förhållandet i detta hänseende betydligen förändrat sig. Härförutan ber jag att få påpeka ett annat förhållande. Vid riksdagens början funnos inga speciella och noggranna undersökningar rörande jernvägslinien från skånska kusten till Traheryd, och man var icke fullt förvissad, att en sådan undersökning skulle utfalla till fördel för linien. Nu äro dessa af enskilda personer påkostade arbeten afslutade, och de hafva ådagalagt möjligheten, jag vågar säga, den lätta utförbarheten af en jernvägsanläggning i den utstakade rigtningen. I det utkast öfver rigtningen af jernvägsstamlinier i riket, som generalmajoren Akrell på K. M:s befallning uppgjort, finnes endast den hufvudsakliga rigtningen af den skånska stambanan utpekad, men detta utkast har nu kommit närmare sin fulländning genom de afslutade undersökningarna.

Sedan jag nu förutskickat dessa anmärkningar och upplysningar och derefter öfvergår till uppdragande af en jemförelse mellan de båda omtvistade hufvudlinierna, anser jag mig böra på förhand anhålla, att de talare, som förorda Stockholm-Göteborgs-banan, icke måtte i denna jemförelse se uttrycket af någon afvoghet emot sistnämnda banas anläggande. Jag hyser ingen sådan känsla, men, då jag föreslagit en stambanas anläggande i annan rigtning, anser jag det vara min pligt att visa dess företräden genom jemförelse med dess medtäflare.

Man talar till en början om R. St:rs vid senaste riksdag fattade beslut i afseende å Köping-Hult-banan och säger, att detta beslut innebär en förutsättning om denna banas utsträckning till Stockholm och Göteborg. Det är svårt att bestämma, om en sådan förutsättning verkligen förefans eller icke, men, så vidt jag kan erinra mig, grundade sig det hufvudsakliga vilkoret för R. St:rs bifall till ifrågavarande jernvägsanläggning just på den omständighet, att denna banna utgjorde ett helt för sig i det den sammanband vårt lands största insjöar, så att, äfven om banan icke skulle komma att vidare förlängas, den likväl vore i och för sig af ett obestridligt gagn för riket, derför att den lättade transporten ifrån landets mest bergsbruksidkande landskap, samt derjemte under 7 månader af året satte hufvudstaden i lätt och hastig förbindelse med rikets andra stad. Jag bestrider visserligen icke, att många af dem, som röstade för Köping-Hult-banan, gjorde det i akt och mening att få denna bana så fort som möjligt utsträckt till Stockholm och Göteborg, men jag tror, att egentliga orsaken till R. St:rs bifall till Köping-Hult-banans anläggning å en tid, då opinionen för dessa kommunikationsmedel ej var så starkt rotfästad som nu, bör sökas deruti, att banan i och för sig blefve af stor vigt för landet, äfven om den icke vidare förlängdes.

Jag ber vidare att få erinra derom, att förbindelse mellan vår östra och vestra kust redan finnes, ehuru den icke är så fullständig som önskligt vore. Man torde icke heller kunna med fog bestrida, att, då ett lands jernvägslinier skola bestämmas, det ligger mycken vigt derpå att tillse, hvilka delar af landet alldeles sakna kommunikationsmedel och hvilka äro försedda med sådana. I detta afseende finna vi, att Göta kanal utgör en lätt vattenkommunikation mellan provinserna öster och vester om Vettern. Skulle nu derjemte Köping-Hult-banan blifva utförd, så finge äfven Mälareprovinserna en direkt förbindelse med Göteborg. Man anmärker vanligtvis härvid, att 2:ne omlastningar, nemligen vid Mälarehamnen och hamnen vid Venern, blefve nödvändiga. Jag medgifver vigten af denna anmärkning, men, om äfven den sålunda åstadkomna kommunikationen mellan Stockholm och Göteborg är förenad med olägenheten af 2:ne omlastningar, så måste likväl erkännas, att denna linie i allt fall medför stor fördel så väl för landet i sin helhet som äfven för Mälaredalen. De, som förorda en jernbana sträckt åt Göteborg, åberopa egentligen, att Göteborg är rikets andra stad och kanhända största handelsstad, att den står i förbindelse med de vestliga länder, som tillhandla sig största delen af våra produkter, och att man således ur denna synpunkt bör sätta det inre af landet medelst jernväg i hastig förening med denna

stad, innan vi tänka på någon annan jernvägsanläggning. Jag skulle helt och hållet förena mig med de herrar och män, som hysa denna åsigt, såvida vi icke redan hade 2:ne kommunikationslinier från det inre af landet till Göteborg, nemligen Göta kanal-linien och linien från Mälaren öfver Köping och Hult in i Venern, den förra fullbordad, och den senare ämnad att fullbordas. Då förhållandet är sådant, tror jag att en betydlig del af vigten utaf en jernvägssträckning mellan Stockholm och Göteborg bortfaller.

För öfrigt anser jag det vara af stort inflytande på frågans bedömande att betrakta, huruvida verkligen en så stor mängd af varor, som man förespeglat, skulle komma att å den tillämnade jernvägen föras till Göteborg för att derifrån exporteras. Med hänsigt härtill anhåller jag att få under några ögonblick fästa mig vid våra hufvudsakliga exportartiklar. Dessa äro, såsom vi alla känna, trävaror, jern och spanmål. Hvad de förstnämda beträffar, så måste vi medgifva, att vår egentliga trävaruexport kommer dels från de norrländska landskapen och dels från Småland, Dalsland och Dalarne. I ett senare betänkande har Statsutsk. tillstyrkt anslag till en jernväg från det inre af Dalarne till antingen Mälaren eller Östersjön. Om denna jernväg kommer till stånd, har Dalarne fått en debouché för sin trävaruhandel, hvilken i annat fall förblifver hädanefter såsom hittills mindre betydlig. Häraf följer således, att våra flesta trävaror föras från Småland, Dalsland och Norrland. Jag hemställer nu, huruvida en enda stock eller planka skulle komma att föras från Norrland eller Småland å den ifrågakomna jernvägen till Göteborg. Komma icke, hädanefter såsom hittills, dessa trävaror att inskeppas i norrländska och småländska hamnarne och sedermera sjöledes genom Sundet raka vägen till afsättningsorten? Man talar om den olägenhet, som Sundska tullen medför. Den är visserligen ganska stor, men jag tror i allt fall, att, äfven om en jernväg sträcktes från Småland till Göteborg, det icke skulle löna sig att derå föra så tunga och skrymmande varor som bjelkar och plank, hvilka endast genom att föras sjöledes kunna bära transportkostnaden. Återstår således Dalsland, som söker att få ned sina produkter till Göteborg. De föras antingen till Venern och derifrån genom Trollhätte-kanal till Göteborg, eller också till kusten vid Nordsjön och derifrån sjöledes till oftanämde stad. Jag tror mig härigenom hafva ådagalagt, att någon betydligare forsling af trävaror å den tillämnade jernvägen till Göteborg icke torde ifrågakomma.

Jag öfvergår nu till Jernet. Vi veta då, att allt det Vermländska Jernet går genom Venern och Trollhätte-kanal till Göteborg. Samma väg tager det jern, som tillverkas i Dalsland. Gå vi härefter till Örobro län, så är det obestridligt, att en stor fördel skulle tillskyndas jernproducenterna derstädes, genom att de finge föra sitt jern till Göteborg i st. f. till Stockholm. Men jag tror, att Köping-Hult-banan just uppfyller detta ändamål. Det är denna bana, som skall upptaga Örebro läns och äfven det vestliga Vestmanlands stora jerntillverkning. Jernbruken i dessa trakter få således en lätt kommunikation med Göteborg, om meranämda bana kommer till stånd, i det att jernet komme att å jernväg föras till Hult och derifrån å fartyg till Göteborg. Jag kan icke här ingå i någon beräkning i afseende å olikheten i transportkostnaden, om nämda landskaps jern direkt å jernväg från Svartå fördes till Göteborg, i st. f. att forslas först till Hult och derifrån sjöledes till nyssnämde stad. Det är väl möjligt, att transportkostnaden i senare fallet blifver dyrare, men jag skulle likväl icke tro det, ty i alla länder, der jernvägar finnas, har erfarenheten ådagalagt, att sjötransporten är billigare för alla varor, som skrymma. Beträffande de öfriga provinser, hvarigenom den ifrågasatta jernvägen skulle gå, tror jag, att jernproduktionen inom dem icke är särdeles betydlig, I Skaraborgs län erlägges ingen tionde af bergsbruk eller dylika inrättningar. I Elfsborgs län utgår visserligen denna tionde med en summa af omkring 2,449 rdr, under det att denna summa utgör i Örebro län ungefär 48,000, och i Vermland 35,000, i Göteborgs län 9,000, samt i Vestmanlands län 17,000 rdr. Af de provinser, hvilka skulle å jernväg föra sitt jern till Göteborg, har, på sätt jag redan visat, Nerike Köping-Hult-banan och derefter vattentransport, och det skulle således egentligen vara Vestergötland, som erhölle den hufvudsakligaste fördelen af en lättad jerntransport till Göteborg. Jag vet icke i hvilken trakt af provinsen jerntillverkningen egentligen bedrifves, men den är, på sätt jag nyss ådagalagt, icke betydlig.

Låtom oss slutligen betrakta spanmålsexporten. Jag medgifver visserligen, att Vestergötlands spanmålsproduktion är ganska betydlig, samt att det blefve en stor vinst för detta landskaps innebyggare att få föra sin spanmål på jernväg till Göteborg, men jag har den öfvertygelse, att den norra delen af Vestergötland, hvarigenom banan skulle löpa, har sin egentliga afsättningsort för spanmålen uti Vermland. Så har åtminstone förhållandet hittills varit. Vi veta att de vermländska jernverken behöfva mycket spanmål, samt att den större delen af denna spanmål kommer från Vestergötland. I alla fall erkänner jag, att på denna jernväg skulle icke obetydliga qvantiteter spanmål komma Göteborg till godo, men spanmålen blefve också den enda hufvudsakliga transportvaran, ty, på sätt jag förut omnämnt, trävarorna söka sig fram sjöledes, och, hvad jernet beträffar, så kommer det hufvudsakligast från Örebro län, som redan har kommunikation med Göteborg, förutsatt att Köping-Hult-banan vore färdig. Men, säger man, om Köping-Hult-banan sammanbindes med Kristinehamn, så skulle från trakten deromkring en del af Vermlands jern kunna föras på jernväg direkt till Göteborg. Min öfvertygelse är likväl, att det skulle blifva dyrare att på en jernbana, som sträckte sig i båge kring Venern, föra Jernet till Göteborg, än att inskeppa det i Kristinehamn och föra det sjövägen. Derjemte bör man taga i betraktande, att en stor del af Örebro läns jernhandtering har sin naturliga afsättningsplats i Kristinehamn och att således åtminstone en del af länet har den lättnad i transport, som man vill tillskynda detta län, i de smärre jernvägsanläggningar, som der redan äro gjorda, samt i kanaler.

Hvad personaltrafiken å Stockholm-Göteborgs-banan vidkommer, så vill jag icke bestrida, att ju icke den kunde blifva ganska stor, isynnerhet under den tid, då resande färdas till och ifrån badorterna på vestra kusten, men jag tror icke, att, om man betraktar antalet af resande, som lemna Sverige för att besöka utlandet, den öfvervägande mängden af dem begifver sig till England. Jag tror, att den största delen af dem, som fara utrikes, med undantag af en eller annan handlande, begifver sig till Europas fasta land, och, om det så förhåller sig, skulle en jernbana från Jönköping till någon hamn i Skåne bereda dem en lättare och angenämare färd än den långa sjöväg de eljest måste tillryggalägga.

Sedan jag nu framlagt skälen, hvarför jag för min del icke anser att Stockholm-Göteborgs-linien, med hänsyn till varutrafiken och jemväl till en del personaltrafiken, är af den uteslutande vigt, man velat densamma tillägga, ber jag att få öfvergå till den af mig motionerade linien mellan Skåne och Vettern samt framställa de skäl, som tala för en jernbanas anläggning i denna riktning. Jag ber då att få betrakta frågan härom från åtskilliga synpunkter, nemligen ur ekonomisk, politisk, militärisk, samt slutligen billighets-synpunkt. Hvad först frågans ekonomiska del beträffar, så torde icke kunna nekas, att det är af särdeles stor vigt, om en förbindelse kunde åstadkommas från den sydliga delen af vårt land upp till den mellersta och till hufvudstaden. En jernväg, sträckande sig från Skåne och upp igenom Småland, skulle tillskynda dessa provinser stora ekonomiska fördelar. Småland är, såsom vi alla veta, ett fattigt landskap, skogrikt och föga odladt. Dess egenskap af att vara ett fattigt land har jag ofta hört åberopas såsom ett skäl emot jernvägars anläggning derigenom. För min del tror jag, att just denna omständighet, mera än någon annan, påkallar ständernas behjertande. När vi tänka oss, att hela trakten söder om Vettern, hela den stora del af Sverige, som ligger söder om en linie, dragen från Göteborg till Vestervik, och är 25 mil bred, helt och hållet saknar vattenkommunikationer, enär hvarken kanaler eller segelbara floder der finnas, så böra vi väl erkänna, att innebyggarne i mellersta delen af denna landssträcka hafva att kämpa med de största svårigheter vid utförandet af sina produkter. Det är gifvet, att det icke kan löna sig att odla ett sådant land, derför att transporten af jordbrukets alster till kusterna blifver så dyr, att den medtager största delen af den vid försäljningen påräknade vinst. I Småland finnas, såsom en hvar torde hafva sig bekant, en mängd mossar och myrar, hvilka endast vänta på odlarens hand för att blifva fruktbara. Men det är gifvet, att hvarken

egendomsvärdet eller kapitaltillgången medgifva sådana företag; det är gifvet, att, då odlingen skulle blifva dyrbar samt afsättningen af odlingens alster förenad med dryg kostnad, hvarje företag i detta hänseende ej kan bära sig. En del af landet, som består af stora sandsträckor, skulle, enligt min tanke, likaväl som Preussens sandhedar kunna odlas till skog, om skogshushållningen lönade sig, hvilket ej kan blifva förhållandet, så länge det är omöjligt att med fördel afsätta skogsprodukterna.

Hvad åter Skåne beträffar, ber jag att få fästa uppmärksamheten på den stora sädesproduktion, som der finnes. Jag vill endast nämna, att från den 1 sept. förra året, hvars skörd var ganska medelmåttig, till nämda dato i år hafva endast från hamnarne i Malmöhus län i rundt tal 300,000 tunnor spanmål blifvit till utlandet utskeppade. Det kan icke undfalla eder, mina hrr, huru vigtigt det vore, att, då missväxtår i Småland och den öfriga mellersta delen af Sverige inträffar, hafva en lätt kommunikation med det mera bördiga och sädesrika Skåne. Om så olyckligt skulle inträffa, att under ett utbrutet krig våra kuster blefve blockerade, samt hungersnöd uppstode i våra norra landskap, vore det omöjligt att undsätta de nödlidande med de södra provinsernas öfverflöd, emedan ingen kommunikationslinie inom landet funnes. I afseende å Skåne ber jag att ytterligare få nämna en omständighet, som förtjenar att tagas i betraktande, nemligen beskaffenheten af detta landskaps vägar. En hvar vet, att der är sådan brist på grus, att vägarne icke kunna ändamålsenligt underhållas. Om man derjemte besinnar den ofantligt stora trafiken på desse vägar, hvilken är sådan, att, enligt anstäld beräkning, under loppet af ett halft år 365 2/3 hästar i medeltal dagligen forslat varor och personer å en vägsträcka från Malmö af 1/2 mils längd, hvilket hästantal utan fara för öfverdrift kan höjas till 400, då man tillägger dem, som möjligtvis blifvit uteglömde, och dem, som begagnats nattetid, hvarunder ingen räkning egt rum; så skall man finna en lätt förklarlig orsak, hvarför Skånes till följd af sjelfva jordens beskaffenhet dåliga vägar icke kunna vederbörligen underhållas. Dertill kommer att vintern i Skåne icke är likartad samma årstid i våra nordligare landskap, utan består hufvudsakligen af en regnperiod, hvarunder alla farvägar upplösas, och den snö samt deraf följande före, hvaråt man här uppe har att glädja sig, inträffar i Skåne ganska sällan eller är då ofta mera menlig för transporterna än regnperioden. Alla dessa förhållanden åstadkomma så stora hinder för kommunikationerna i Skåne, att ingen annan provins i Sverige är dermed jemförlig. Ännu en annan omständighet måste jag bedja eder uppmärksamma.

Den förändrade lagstiftning för bränvinstillverkning, som vid denna riksdag blifvit beslutad, kommer att medföra stora olägenheter och förluster för allmogen i Skåne och en stor del af Småland, hvilka hittills i ganska vidsträckt skala idkat denna tillverkning, i anseende till svårigheten att i oförvandlad form utföra jordens produkter. Det är nemligen naturligt, att allmogen i en trakt, hvars landsvägar äro dåliga och der inga konstgjorda kommunikationsanstalter finnas, skall hårdast drabbas af en omstörtning i bränvinslagstiftningen, hvilken nödgar denna allmoge att upphöra med det hittills begagnade sättet att å stället förvandla sitt öfverflöd af spanmål och potäter i bränvin, som lättare kan transporteras.

För bedömandet af frågans ekonomiska sida torde slutligen jemväl böra tagas i betraktande sannolikheten af att en ifrågasatt jernvägsanläggning skall komma att bära sig. Härvid är att bemärka, att Skåne är den tätast befolkade provins i hela Sverige, enär den hyser omkring 6,000 menniskor på qvadratmilen; att allmogen derstädes i allmänhet är välmående och således kan antagas komma att mera än dess vederlikar i andra provinser begagna sig af jernvägen, hvilket ger åtminstone mig all anledning att förmoda, det en jernväg i Skåne skulle bära sig bättre än dylika vägar i någon annan del af landet, så att staten enligt all sannolikhet skulle blifva godtgjord för åtminstone en del af de å banan nedlagda kostnader. Men det finnes ännu ett skäl, som jag anser mig icke böra uteglömma, nemligen den stora personaltrafiken, som, enligt min öfvertygelse, skulle komma att

ega rum på denna jernväg. Den stockholmsbo eller innebyggare i det mellersta Sverige, som nu för tiden företager en utrikes resa, nödgas antingen fara på ångbåt till Stettin eller Lübeck eller ock kanalvägen till Göteborg och derifrån till Köpenhamn. Den långa färden öfver ett ganska ofta stormigt haf medför i allmänhet obehagligheter för de flesta resande, och jag tror derför, att, om en jernväg mellan Jönköping och södra kusten af Skåne blefve anlagd, så skulle icke blott ett ovanligt stort antal af våra utrikes farande landsmän begagna sig af detta transportmedel, utan äfven en större mängd af utländingar, än nu är förhållandet, besöka vårt fäderneslånd. Hvar och en af oss, som reser utrikes, påträffar personer, som förklara att de mycket gerna önska att besöka vårt, för sina naturskönheter beryktade fädernesland, men att svårigheten att färdas inom landet derifrån afhåller dem. Jag tror, att, om en jernväg mellan Skåne och Jönköping komme till stånd, så skulle vi få emottaga mycket flere besök af utländingen, än som nu ega rum, och mycket penningar dymedelst införas i landet.

Jag anhåller nu att få yttra några ord om de politiska skäl, som tala för denna bana. Det är naturligt, att Skåne, som för närvarande genom sitt läge hålles i ett slags afsöndringstillstånd från det öfriga Sverige, står i en liflig förbindelse med Köpenhamn. Det är dit landets innebyggare fara, då de vilja förlusta sig, göra större upphandlingar o. s. v. Daglig ångbåtskommunikation eger derför rum mellan Malmö och Köpenhamn. Jag tror det vara skäl att söka, visserligen icke afbryta eller minska denna ständiga beröring med Danmark, men deremot undvika att skjuta ifrån sig hvarje tillfälle att sammanknyta våra sydligaste landskapsförbindelser med hufvudstaden och det mellersta Sverige -- att, om jag så får uttrycka mig, draga deras sympatier åt detta håll -- och detta syftemål vinnes bäst genom lättade och beqväma kommunikationsanstalter. Dessutom är det kändt, attt derest en jernväg blefve sträckt till Ystad, skulle ett bolag bilda sig för ombesörjande af en regulier ångbåtsfart mellan nämda stad och Stralsund, eller, under den korta tid af året, då Stralsunds hamn är tillfrusen, Wittow på ön Rügen. Det är nemligen ett kändt förhållande, att Ystads hamn icke oftare än hvart 3:dje eller 4:de år tillfryser, och detta under en ganska kort tid, så att man, om en jernbana sträcktes från det öfre landet ned till Ystad, hela året om hade en lätt förbindelse med kontinenten. Man kan äfven med temlig säkerhet antaga, att, om en jernbana sträcktes ifrån Malmö till Jönköping, skulle ganska snart en bibana till Ystad följa den förra i spåren och vi således erhålla en vida lättare kommunikation med utlandet än den nuvarande.

I militäriskt hänseende är äfven denna jernbana af ganska stor vigt. Det är lätt insedt, huru vigtigt det vore att sätta de södra delarne af landet i direkt beröring med Karlsborgs fästning, belägen vid Vettern och hufvudpunkten för rikets centralförsvar. Lika lätt inse vi nödvändigheten af att hastigt kunna sammandraga trupper från den ena delen af landet till den andra, om vårt oberoende skulle hotas. Man kan svara mig, att det just ur militärisk synpunkt är angelägnast att medelst jernväg sammanbinda rikets östra och vestra kust. Jag erkänner vigten af denna anmärkning, men ber att få erinra, att, då krigsoroligheternas period egentligen skulle infalla under den tid, då segelfarten är öppen, kunde trupptransporter från öster till vester eller tvärt om ske på kanalen. Deremot är det gifvet, att, om våra trupper skola föras från mellersta delen af Sverige antingen till Skånska kusten eller till Karlskronas försvar, eller ock trupper föras från dessa trakter upp till mellersta Sverige, så måste, under förutsättning, att fienden vore herre i sjön, dessa trupptransporter ske landvägen, och då skulle behofvet af en jernväg mellan Skåne och Vettern ganska märkbart låta känna sig. Det finnes ännu ett militäriskt skäl, som icke torde vara utan vigt, nemligen att Landskrona hamn är den enda örlogshamnen på hela kuststräckan mellan Göteborg och Karlskrona, hvarför det torde vara af vigt att sätta denna hamn i hastig förbindelse med det inre af landet, hvilket skulle komma att ske genom den jernbana, jag föreslagit.

Återstår nu endast att betrakta saken ur billighets-synpunkt. Då fråga är om inrättande af nya kommunikationsanstalter i ett land, bör man otvifvelaktigt taga i betraktande förut befintliga dylika anstalter och

hvilka delar af landet, som äro mest i behof af förbättring i berörda hänseende. Om vi nu genomgå alla våra provinser, så finna vi, att alla de norrländska landskapen ligga utmed hafvet och att de genomskäras af floder, hvilka, närmare deras utlopp segelbara, för öfrigt äro åtminstone flottbara. Vi hafva visserligen der 2:ne provinser, som äro i stort behof af förbättrade kommunikationsmedel, nemligen Jemtland och Dalarne; men, hvad åtminstone det senare landskapet beträffar, så har Statsutskottet i ett efterföljande betänkande sökt att afhjelpa detta behof. Öfvergå vi derefter till det mellersta Sverige, så finna vi, att Upland är på 3:ne sidor omgifvet af Östersjön och Mälaren och att den i hjertat af provinsen inskjutande Mälarevik, som förer till Upsala, i hög grad ökar lättheten af sjöledes varuforsling. Vestmanland gränsar i söder till Mälaren och är till hela sin bredd genomskuret af Strömsholms kanal. Södermanland, på 3:e sidor omgifvet af Hjelmaren, Mälaren och hafvet, innesluter en mängd vattendrag, som dels äro, dels kunna blifva med hvarandra och med hafvet förenade. Nerike stöter till Hjelmaren i öster, Vettern i söder och, på föga afstånd, till Venern i vester. Dess vestliga bergverk äro redan genom kanaler och jernvägar satta i förbindelse med de stora vattenkommunikationerna; de nordliga blifva det snart genom Nora-Örebro-banan; och, kommer Köping-Hult-banan till stånd, blifver provinsen inom kort genomskuren af en jernvägsstamlinie. Vermland är genom sina stora vattendrag och genom de frikostiga bidrag, R. St. vid många riksdagar beviljat till smärre kanaler och jernvägar, satt i lätt förbindelse med den i söder angränsande Venern. De smala, långsträckta provinserna Dalsland och Bohuslän gränsa, den förra till Venern och den senare till Nordsjön. Östergötland omgifvet på den ena sidan af Vettern, på den andra af Östersjön, med dess djupa, flere mil i landet inträngande vikar, Slätbaken och Bråviken, är från öster till vester genomskuret af Göta kanal, och erhåller snart, genom vid denna riksdag fattade beslut, en båtled ifrån söder till norr genom de vattendrag, som ifrån Vimmerbytrakten föra ända till närheten af Linköping. Vestergötlands nordligare del omslutes af Venern och Vettern samt genomskäres af Göta kanal. Deremot erkänner jag fullkomligt, att den södra delen af sistnämda landskap är vanlottad uti ifrågavarande hänseende. Denna Vestergötlands södra del och i allmänhet hela södra delen af Sverige äro just de provinser, som alldeles sakna konstgjorda kommunikationsmedel. Derför, om kommunikationer skulle inrättas endast ur billighetssynpunkt, så lärer det vara obestridligt, att sistberörde del af landet i främsta rummet borde deraf komma i åtanke. Jag har redan vid flere föregående tillfällen yttrat min åsigt vara, att, då man icke kan göra allt på en gång, utan måste börja med hvad man anser angelägnast, bör man i första rummet vara betänkt på att sammanbinda våra inre stora vattenbäckar dels med hvarandra och dels med hafvet. Detta skulle ske genom den jernvägslinie, som jag förordar, och våra stora insjöar i midten af Sverige, hvilka redan äro genom kanaler sammanbundna med Östersjön och Nordsjön, skulle derigenom sättas i förening jemväl med den sydliga delen af förstnämda haf.

Jag har måhända varit nog vidlyftig och tröttat R. o. Ad:s tålamod, men jag har ansett min pligt ovilkorligen fordra ett öppet uttalande af alla de skäl, som förefinnas i afseende å en jernvägssträckning mellan Skåne och Vettern. Jag har icke dermed haft för afsigt att söka väcka afvoghet emot andra jernvägssträckningar, och, derest R. St. anse sig böra gifva företrädet åt en annan sträckning, skall jag underkasta mig deras beslut. Jag har fullgjort min pligt, i det jag fört talan för de landskap, som för det närvarande alldeles sakna lätta kommunikationsmedel och derför torde ega ett billigt anspråk på att underhjelpas i detta hänseende. Jag slutar med att uttrycka den önskan, att denna punkt måtte återremitteras, på det att Statsutskottet måtte få tillfälle att taga saken i förnyadt öfvervägande. Då jag hört 2:ne af konungens rådgifvare yttra stora betänkligheter emot förslaget att ställa en viss summa till K. M:ts disposition att användas till den jernvägssträckning han funne lämpligast, så är det troligt, att detta förslag icke här får någon framgång. Jag för min del hade trott, att skiljandet af den stora stridsfrågan bort och kunnat till K. M:t öfverlemnas. Jag tror, att K. M:t är den, som från sin höga ståndpunkt lättast och säkrast kan afgöra hvad rikets väl kräfver, och anser derför, att, om de båda mot hvarandra kämpande partierna lade frågan i K. M:ts händer, så kunde en hvar känna sig trygg i vissheten om att det beslut, som komme att fattas, blefve det för riket mest gagnande. Vill man hellre dela anslaget mellan de båda jernvägslinierna, så kan och bör jag icke hafva något att deremot invända. Jag slutar med att bedja de hrr, som egentligen förorda den andra jernvägssträckningen, icke missförstå mitt uppträdande, föranledt endast och

allenast af medvetandet om billigheten och rättvisan af den sak jag förfäktar. Tryggad af detta medvetande, öfverlemnar jag frågan till de båda statsmagternas afgörande och begagnar detta tillfälle för att uttrycka den förhoppning, att, sedan R. o. Ad., såsom jag förmodar, återremitterat dessa punkter och öfvergått till behandlingen af Statsutskottets betänkande N:r 274, Ståndet dervid måtte visa den opartiskhet och den välvilja att jemväl till Utskottet återförvisa det i nämda betänkande förekommande utlåtande i afseende å den skånska jernbanan, på det att Utskottet, vid hela jernvägsfrågans förnyade behandling, måtte kunna betrakta densamma i dess helhet, utan att bindas genom något af R. St. förut fattadt beslut.

IV.

Om det hvilande representationsförslagets antagande.

(den 4 dec. 1865).

Det gifves ögonblick i nationernas lif, då likgiltigheten skulle vara ett oförlåtligt fel, tystnaden en svaghet, och då hvarje god medborgare, synnerligast om han förut mera verksamt deltagit i det allmännas angelägenheter, måste uppträda för att med öppet visir uttala sin mening. Ett sådant ögonblick är det närvarande, då den utan tvifvel vigtigaste fråga, som under ett halft århundrade varit R. St:rs pröfning underställd, kommer att af eder afgöras. Äfven jag har derför, ehuru frånvarande under föregående delen af riksdagen och främmande för de bearbetningar, som från ena eller andra sidan egt rum, äfven jag har ansett mig pligtig att vid detta tillfälle infinna mig, för att med eder dela det ansvar, som afgörandet af denna fråga kommer att medföra, och jag har begärt ordet, icke för att ingå i en fullständig utveckling af detta ämne, som för eder alla, mina hrr, bör vara nogsamt bekant, utan endast för att angifva de skäl, hvarpå jag grundar mitt blifvande votum.

Mina hrr! Vi befinna oss här i den ställning, att vi obetingadt måste rösta för eller emot. Någon medelväg gifves icke, någon förändring i detta förslag kan icke vid denna riksdag tillvägabringas. Hvar och en måste derför noga pröfva, huruvida de betänkligheter, han emot förslaget hyser, äro af den beskaffenhet, att han måste förkasta detsamma, eller om de icke i mer än ett afseende uppvägas af förslagets förtjenster. Jag har så samvetsgrant sorn möjligt verkstält en dylik pröfning, och följden är, att jag kommer att rösta för förslaget.

Jag vill dermed icke hafva sagt, att jag är blind för de brister detta förslag kan innehålla, och att icke äfven jag skulle hafva önskat, att detsamma i ett eller annat hänseende hade varit annorlunda uppgjordt. Jag tror, att det skulle hafva varit nyttigt och äfven för förslagets många motståndare betryggande om den första kammaren, i stället att bildas uteslutande af landstingen och de större städerna, fått till någon del i sig inrymma ledamöter, utsedde af de högst beskattade inom landets olika delar, samt att det likaledes skulle varit fördelaktigt, om skilnaden i ledamöternas antal i första och andra kammaren icke varit så betydlig som den i förslaget bestämda: men, mina hrr, jag hemställer till eder: hade det väl varit möjligt eller ens tänkbart, uti ett förslag, så omfattande

som detta, skulle kunnat framläggas, emot hvilket man icke haft några anmärkningar att göra, synnerligast då förslaget måste vara så beskaffadt, att det egde utsigt att kunna antagas af fyra kamrar med så skiljaktig sammansättning som våra riksstånd? Och måste icke den nya riksriksdagsordningen af denna anledning antaga egenskapen af ett förmedlingsförslag? Måste icke hvarje riksstånd och hvarje dess ledamot i afgörandets stund besinna, att, så framt reformen utan allt för stora skakningar skall genomföras, blifver det en ovilkorlig pligt att icke allt för strängt hålla på egna åsigter, utan, så vidt det med fäderneslandets väl är förenligt, låta dessa vika för det allmänna bästa?

För min del anser jag en sådan eftergifvenhet vara en medborgerlig pligt, och jag har så mycket mindre kunnat tveka att lägga mina betänkligheter å sido, som det hvilande förslaget med alla dess möjliga brister likväl i min tanke innebär en långt sannare och långt rättvisare representation af det svenska folket än den riksd:s-ordning, under hvilken vi nu arbeta.

Redan 1809 års Konst. Utskott erkände ståndsfördelningens olämplighet och uttalade den grundsats, att alla svenska medborgare, utan hänseende till stånd, yrke eller hemvist, borde ega rätt att deltaga i val af riksdagsmän. Men huru har väl denna grundsats sedermera gjort sig gällande? Vid de flesta riksdagar, som efter denna tid hållits, hafva frågor om mer eller mindre genomgripande förändringar i representationssättet utgjort föremål för R. St:rs eller åtminstone deras Konst. Utskotts öfverläggningar. Dessa frågor hafva likväl icke lyckats att på detta rum tillvinna sig bifall, vare sig att de afsett ståndsfördelningens fullständiga upphäfvande eller endast en obetydlig förändring i R. o. Ad:s eget representationssätt. Derför qvarstå äfven ännu de båda öfre stånden, R. o. Ad. på fullkomligt enahanda, och preseståndet på nära nog samma ståndpunkt som för 56 år sedan; derför fortfar ännu en stor del af vårt lands mest ansedde, dugligaste och inflytelserikaste innevånare att vara förnekade allt deltagande i landets lagstiftning. Huru länge tror man väl, att ett sådant förhållande skall kunna fortfara? Orättvisan deraf gör sig för hvarje dag mer och mer gällande, Behofvet af en genomgripande representationsförändring inses numera lifligt af större delen utaf landets tänkande män. Under sådana förhållanden har Kongl. Maj:t vid sista riksdagen framlagt det förslag till nationalrepresentationens ombildning, öfver hvars öde vi nu skola besluta. Detta förslag är enkelt, lättfattligt och bygdt på nationel grund, på den, om äfven till namnet nya, dock i Sverige urgamla kommunal-institutionen; och, om förslaget innehåller brister, öfvervägas dock dessa vida af dess förtjenster, hvarför jag tror, att både fosterlandskärleken och klokheten böra mana oss att antaga detsamma.

Det är mig icke obekant, hvilket motstånd detta förslag röner från den sida af detta Hus, inom hvars leder jag under mera än 10 riksdagar räknat så många både politiska och enskilda vänner; men, då jag nu nödgas emot dem uppträda, vet jag att de liksom jag inse, att för representantens handlingssätt får det icke gifvas någon annan bevekelsegrund än hans åsigt om hvad som är sant, rätt och för fosterlandet gagnande.

En mindre nation, synnerligast då den är omgifven af mägtiga grannar, är mera än någon annan i behof af samdrägt och enighet. Det är den, som skall gifva henne kraft att emotstå yttre våld; det är den, som i farans stund skall värna hennes sjelfständighet. Det är denna samdrägt, denna enighet, denna ömsesidiga tilltro mellan folket, dess representanter och dess styrelse, som jag tror skola blifva en följd af förslagets antagande.

Men, om detta faller, hvad kommer väl då att inträffa? Utan tvifvel en lång tid af split, tvedrägt och bitterhet. Det kan icke förnekas, att en stor, kanske öfvervägande del af svenska folket lifligt fäst sig vid detta förslag, och att det önskar och hoppas dess framgång. Missräknar det sig i sin förväntan, blir följden en allmän oro, som utan tvifvel kommer att menligt inverka på hela vårt materiella framåtgående, och som, om moln uppstiga på den politiska himmelen och Europas magter väpna sig till strid, t. o. m. skulle kunna blifva vådlig för vårt oberoende och sjelfständighet.

Af dessa anledningar utbeder jag mig, att till R. o. Ad:s protokoll få förklara, att jag kommer att rösta för det hvilande förslagets antagande, icke derför att jag i allo gillar detsamma, utan derför att jag tror, att mitt fäderneslands välfärd och lugn skulle sättas på spel, om det förkastades, derför att jag tror, att R. o. Ad:s eget välförstådda intresse manar att nu, just nu, antaga detsamma, derför att jag tror, att då detta förslag, sådant det är, blifvit af Kongl. Maj:t framlagdt, är det äfven det bästa möjliga, som kan ega hopp om framgång, och slutligen derför att jag befarar, att, om detta förslag nu skjutes å sido, vi kanske inom en icke aflägsen framtid af omständigheternas magt blifva nödsakad att ansluta oss till ett annat, vida sämre och vida mindre betryggande.

EN RIKSDAGSBONDES ANTECKNINGAR.

SUPPLEMENT TILL DEN POLITISKA AFDELNINGEN I AKRELLS OCH TROILS MEMOARER [1].

LEFNADSMINNEN

AF

PEHR SAHLSTRÖM.

"Vid den ålder -- skref signaturen M. **[2]** i Ny Illustrerad Tidning 1866 -- då de flesta män antingen redan gjort sin lycka och i sådant fall omtänksamt njuta deraf, eller ock, gäckade i sina förhoppningar om lycka och framgång, redan med resignation underkastat sig att lefva ett tillbakadraget, kanske torftigt lif -- vid den ålder då arbetslusten, ofta äfven arbetskraften, börjar aftaga och de flesta hellre söka lugnet, för att njuta af ett fredligt familjelif, än kasta sig in i dagens politiska och sociala strider -- *började* Pehr Sahlströms riksdagsmannaverksamhet.

Han var då 55 år gammal.

Att han först vid en så långt framskriden ålder, efter att redan i många år ha varit känd, högt aktad och i alla sin orts kommunala angelägenheter företrädesvis anlitad, mottog det specielt för honom själsansträngande och mödosamma representantkallet, är icke det minst karakteristiska i hans skaplynne. Det är sannolikt att han först nu ansåg sig tillräckligt förberedd och nog rustad, för att inträda i riksförsamlingen.

Sahlström var autodidakt. Endast tre år hade han åtnjutit skolundervisning. Redan vid tio års ålder kom han ut i verlden, nödgades arbeta strängt för sin utkomst, i många år underkasta sig stora försakelser, och trycktes af många bekymmer innan han genom ett ihärdigt arbete lyckades förvärfva sig en oberoende ställning.

Men under hela denna tid försummade han ingen ledig stund för att förvärfva sig kunskaper. Medelst sin utomordentliga viljekraft, en snabb uppfattning, stor skarpsinnighet och ett ypperligt minne, förvärfvade han sig ett stort mått af insigter, hvilka han äfven på ålderdomen genom fortsatta studier alltjemt ökade.

För att fullständigt skildra Sahlströms omfattande riksdagsmannaverksamhet, skulle man äfven skrifva bondeståndets riksdagshistoria för en tidrymd af 18 år (1840--1858), ty i hvarje vigtig fråga, som under nämda tid behandlades i riksförsamlingen, uttalade han sin mening, alltid med stor sakkännedom och skarpsinnighet, i konseqvent frisinnad anda, och med den öppenhet som tillhörde hans sjelfständiga karakter.

Med värma och vältalighet förordade han indragningsmaktens afskaffande -- då bondeståndets majoritet intalades att bibehålla den såsom ett ganska tjenligt medel att hålla tidningspressen i styr -- den lika arfsrättens införande, börderättens upphörande, hemmansklyfnings- och jordafsöndringsrättighetens utsträckning, skatteförenklingen, närings- och handelsfriheten, det nya straffsystemets och decimalsystemets införande, nationalrepresentationens ombildning, den nya bränvinsbränningslagstiftningen, bondeståndets förstärkning med nya intelligentare krafter, beväringspligtens utvidgande -- allt frågor af hvilka de flesta i förstone mottogos med mycken ovilja i bondeståndet. Men glanspunkten i hans offentliga verksamhet intager dock hans varma intresse för folkundervisningens befrämjande.

Redan flera år förrän han invaldes i riksförsamlingen utgaf han en skrift, hvari det oafvisliga behofvet af ett väl ordnadt folkskoleväsen med stor sakkännedom utvecklades. Den ådrog sig Carl XIV Johans uppmärksamhet och landshöfdingen i Stockholms län anbefaldes att betyga Sahlström konungens "tacksamhet för en skrift som vitnade om en så upphöjd fosterlandskärlek."

Vorden riksdagsman yrkade Sahlström i en mästerligt skrifven motion att ett efter folkmängden lämpadt tillräckligt antal folkskolor skulle inrättas i alla kommuner, och att folkundervisningen skulle förklaras såsom en nationalangelägenhet af första ordningen. Men långt ifrån att denna motion rönte odeladt bifall inom bondeståndet, anfölls och hånades Sahlström bittert, företrädesvis just af dem, som för egen del bort känna olägenheterna af en försummad undervisning. Kamraterna i tröja och långrock sporde "den der herrn i frack" om han ville göra allmogens söner till skrifvarekarlar, i stället för till dugliga arbetare, och hvilka skulle bruka fosterjorden, om drängarne sutto med boken i hand? Sahlström bragtes dock ej genom dylika anfall till tystnad,

tvärtom de ökade hans energi och lifvade hans vältalighet. Han mötte sina fåkunniga motståndare med högburet hufvud och försvarade sin sak med en utomordentlig kraft; han visade huru okunnigheten och råheten voro tvillingssyskon, han erinrade om dessa hans motståndares egen låga bildningsgrad, om deras redlöshet då det gälde att i skrift uttrycka sig, om deras obekantskap med de frågor i hvilka de skulle yttra sig, och frågade om de verkligen ansågo den vara en sämre medborgare och en dålig arbetare, som *icke* behöfde gå till socknens klockare, för att få en länsmansorder uttolkad?

Vid alla följande riksdagar, som Sahlström bevistade, påyrkade han kraftigare åtgärder för folkundervisningens ordnande. Ju längre han verkade, desto större framgång rönte hans sträfvanden i denna fråga, likasom i många andra.

Vid slutet af 1856--58 årens riksdag tog han ett hjertligt farväl af sina vänner bland riksdagsmännen. "Min helsa är nu bruten -- sade han -- och jag behöfver hvila. Ingen bör såsom offentlig man öfverlefva sig sjelf, och det skulle blifva fallet med mig, om jag längre fortsatte. Arbetet kommer att fortsättas af yngre och kraftigare män och jag önskar er af hela mitt hjerta lycka och framgång. Blifven eniga att kämpa om det rätta, ty enighet gifver styrka."

Frågar man om Sahlström utöfvade stort inflytande och var uppburen inom bondeståndet -- så måste vi derpå svara: nej. Beviset derför ligger nära till hands. Vid 1844 års riksdag invaldes han till fullmäktig i riksgäldskontoret. Han befans dertill särdeles lämplig, han visade sig uppmärksam och allvarlig, men så sjelfständig att han vid den följande riksdagen -- icke återvaldes. Hans plats intogs af en annan ledamot af bondeståndet, som gjorde inga förtret, och fann sig endast besvärad då han nödgades skrifva sitt namn, hvilket arbete föreföll honom mycket olägligt. Endast två gånger och med lång mellantid var Sahlström statsrevisor, fastän han dertill genom sin stora sakkännedom var företrädesvis passande. Vid många ömtåliga tillfällen då mod och sjelfständighet fordrades, togos dessa egenskaper hos Sahlström i anspråk för ståndets räkning. Han undandrog sig aldrig de förtroenden, som ståndet lemnade honom och vid ett ganska kritiskt tillfälle vid 1840 års riksdag förde han ordet för en deputation från ståndet hos hofkansleren med sådan kraft att denne slutligen lyckönskade ståndet "att i Sahlström ega en ny Cato". Men allt detta oaktadt var Sahlström icke uppburen i ståndet. Dertill var han alltför sjelfständig. Han saknade helt och hållet den smidighet, den undfallenhet för ståndets svagheter förutom hvilka egenskaper ingen kom till inflytande der.

Sahlström var en lika utmärkt talare som stilist. I allt hvad han talade eller skref låg kraft och värma. Han hade ett vördnadsbjudande yttre och en vacker stämma. Han kunde vara förkrossande i sina repliker, och hans mod var okufligt. Äfven hans ifrigaste motståndare kunde ej sätta den minsta fläck på hans karakter, och midt under en period då korruptionen ännu florerade, kunde ingen förevita honom att han någonsin dagtingat med sin öfvertygelse.

I sitt enskilda lif var han en typ af välviljan, trofastheten och redbarheten. Hans hus var gästfritt på gammaldagsvis. Han afled efter några dagars sjukdom på Berga egendom i Södermanland den 3 november 1866, 81 år 3 månader gammal. Ännu några få dagar förrän han träffades af det slaganfall, som slutade hans lefnad, egde han oförminskad själskraft, och skref till den som tecknar dessa rader ett längre bref med vacker handstil.

Han led af en svår sjukdom, men den försvagade icke hans själsegenskaper." -- Vi lemna nu ordet åt den framstående mannen sjelf, sådan han tecknat sig i de hittills otryckta anteckningar, hvilka nu af hans anhöriga öfverlemnas åt offentligheten, och åt hvilka han sjelf bestämt titeln.

---

[1] Såsom intressanta tillägg till åtskilligt af hvad general Akrell och landshöfding von Troil yttrat om flera af våra vigtigare riksdagar samt deras resultat, införa vi här ett manuskript, hvilket väl försvarar sin plats bland minnena från Carl Johans, Oscar I:s och Carl XV:s dagar. Då förf., i likhet med Troil, var en synnerlig förespråkare för ombildningen af vårt representationsskick passar framställningen särskildt i detta sammanhang. Manuskriptet -- som nu utgifves jemt hundra år efter förf:s födelse -- är ställdt till vårt förfogande af en bland förf:s närmaste efterlefvande, hr ingeniör E. Sahlström i Arboga.

[2] P. F. Mengel.

vid ett ganska kritiskt tillfälle vid 1840 års riksdag förde han ordet för en deputation från ståndet hos hofkansleren med sådan kraft att denne slutligen lyckönskade ståndet "att i Sahlström ega en ny Cato". Men allt detta oaktadt var Sahlström icke uppburen i ståndet. Dertill var han alltför sjelfständig. Han saknade helt och hållet den smidighet, den undfallenhet för ståndets svagheter förutom hvilka egenskaper ingen kom till inflytande der.

Sahlström var en lika utmärkt talare som stilist. I allt hvad han talade eller skref låg kraft och värma. Han hade ett vördnadsbjudande yttre och en vacker stämma. Han kunde vara förkrossande i sina repliker, och hans mod var okufligt. Äfven hans ifrigaste motståndare kunde ej sätta den minsta fläck på hans karakter, och midt under en period då korruptionen ännu florerade, kunde ingen förevita honom att han någonsin dagtingat med sin öfvertygelse.

I sitt enskilda lif var han en typ af välviljan, trofastheten och redbarheten. Hans hus var gästfritt på gammaldagsvis. Han afled efter några dagars sjukdom på Berga egendom i Södermanland den 3 november 1866, 81 år 3 månader gammal. Ännu några få dagar förrän han träffades af det slaganfall, som slutade hans lefnad, egde han oförminskad själskraft, och skref till den som tecknar dessa rader ett längre bref med vacker handstil.
Han led af en svår sjukdom, men den försvagade icke hans själsegenskaper." -- Vi lemna nu ordet åt den framstående mannen sjelf, sådan han tecknat sig i de hittills otryckta anteckningar, hvilka nu af hans anhöriga öfverlemnas åt offentligheten, och åt hvilka han sjelf bestämt titeln.

En riksdagsbondes anteckningar.

I.

År 1785 den 4 augusti föddes jag i staden Borås af aktade föräldrar, handlanden Pehr Sahlström och Johanna Kindgren, 4 månader efter den förres frånfälle på sina handelsresor. Min mors betryckta ställning såsom enka med 4 barn, föranlät henne att efter några år ingå nytt äktenskap med handlanden Haqvinius Hellman, hvilken, sedan jag trenne år hållits uti skola,medtog mig vid 10 års ålder på sina handelsfärder under 5 års tid. Denna period var för min uppfostran och framtid den minst fördelaktiga, emedan jag sällan fick njuta fördelarne af en öm moders tillsyn, nästan glömde det lilla nyttiga jag inhemtat, råkade ofta i sämre sällskap och försummade omsorgen om mig sjelf. Min mors bemedling förmådde ändtligen befria mig, så att jag vid femton års ålder, genom en broders försorg, erhöll anställning uti viktualiehandel i Stockholm, hvari jag stannade 8 år, tills min husbonde oförmodadt afled och jag förlorat all håg för detta yrke. Enligt egen tidigare böjelse och på min mors tillstyrkan (min stjuffader var nu afliden) sökte jag nu förflyttning till landet och lyckades att erhålla plats såsom

gårdsskrifvare vid Sparreholm i Södermanland, som egdes af enkegrefvinnan Sprengtporten. Nu var min bana mera klar för mig, och jag använde all min förmåga för att vara nyttig, hvilket hade till följd, att jag efter 2:ne år anställdes såsom förvaltare af Långbro egendom i Wårdinge socken af Stockholms län, samma egarinna tillhörig. I denna befattning fortfor jag i 7 år, till 1818, då jag erhöll egendomen på arrende, som efter hand utsträcktes till 23 år, hvaraf större delen under h. exc. grefve Carl De Geers egotid. Hvad jag här under tiden i odlings- och bygnadsväg utförde, hör icke till ämnet, men godkändes; vigtigare var det förtroende jag lyckades förvärfva genom oförtrutet bemödande i kommunens och ortens tjenst och hvilket äfven blef afgörande för min framtid. Under denna förvaltnings- och arrendeperiod gifte jag mig första gången 1814 med Anna Margareta Lundberg från Skellefteå, som afled 1822 och efterlemnade mig en dotter, samt andra gången 1823 med Carolina Fogelström, som skänkt mig 6 söner och 1 dotter.

Genom hushållning och vinsten af en mindre spanmålshandel lyckades det mig att samla ett mindre kapital, som år 1831 användes till inköp af egendomen Berga, 1 mantal skatte-rusthåll, det jag under återstående arrendetiden bebyggde och iordningsstälde samt år 1841 tillflyttade. Lyckligare val kunde ej göras, emedan så väl beskaffenheten som läget voro särdeles goda, samt stället blifvit för mig och de mina för dess trefnad och lugn särdeles kärt och värderadt, isynnerhet sedan mina offentliga uppdrag blifvit slutade. Nu till dessa.

År 1835, då hvarken frälse- eller säteriegare afbondeståndet ännu egde valrätt eller valbarhet vid riksdagsmannaval, blef jag såsom skattejordegare utsedd till valman, men nödgades dervid foga mig efter det val, som redan af de större häraderna verkstälts, hvadan riksdagsmannauppdraget tillföll en fullkomlig odoga, sedermera i bondeståndet benämd "fårskallen", hvilket förhållande ingaf mig fullkomligt begrepp om uselheten af dylika måhända ej sällan förekommande missbruk af valrätten och icke ringa medverkat till det högre begrepp jag fattat om dess ansvarsfulla utöfning och de idéer jag efter min förmåga verkat för och sökt befordra.

Till riksdagsmannavalen hösten 1839 var jag åter elektor, och blef då, utan minsta tillgörande å min sida, vald till ombud för 2:ne härader af Södertörns domsaga, samt var således i ett nog främmande element och nära rådlös om sättet att dervid förhålla mig; likväl skickade Försynen så, att detta svåra tvifvel häfdes derigenom, att jag snart kom uti en ganska nära och förtrolig beröring med den utmärkte Hans Jansson, hvars fosterländska tänke- och handlingssätt jag förut och länge observerat. Med detta föredöme blef det mig klart hvilken väg som borde följas (och som lyckligtvis instämde med min böjelse att ställa mig på folkets sida) samt hvad mig ålåg att inhemta, för att med ordning och tydlighet i dialektiskt hänseende utföra mitt värf. Det bör här erinras att, ehuru jag sjelf vet mig vara en ganska medelmåttig talare, jag dock har en bestämd leda för det tillskrufvade, korskastade och orediga framställningssätt man ofta nog får afhöra, och som högst sällan leder till ändamålet: att klargöra och öfvertyga. Men början var mig ganska svår, ty rädsla och förlägenhet kunde ej öfvervinnas, endast småningom redde jag mig derutur, och nödgades vid denna period ofta begagna skriftliga anföranden, hvilka dock sällan göra behörigt intryck och i bondeståndet medföra misstanke om lånegods, det jag dock aldrig behöft begagna.

Denna, 1840--1841 årens, riksdag syntes mig ega det företräde framför de föregående, att mera liberala principer utvecklades, särdeles på Riddarhuset, der dessa principer lyckades göra sig gällande vid tillsättningen af utskotts-ordförander och förmådde frambringa ett representationsförslag samt motstå flera antiliberala påtryckningar. För bondeståndet utgör den englanspunkt i dess annaler, så väl för den enighet som der rådde, som för resultaten deraf. Då Hans Jansson efter en lång underhandling enständigt förnekade att emottaga talmansplatsen, råkade konungen i vrede och öfverlät åt ståndet sjelf att utse både ordinarie och vice talman, hvilket skedde med den takt och urskillning, att den förre dels ej behöfde eller ansåg sig skyldig utöfva den vanliga inflytelsen, dels genom eget godt exempel förmådde reglera somliga ledamöters mindre ordentliga lefnadsvanor, samt, biträdd af Hans Jansson m. fl. hämma de förr vanliga korruptionsförsökenTill talman utsågs riksdagsfullmäktigen från Örebro län *Anders Ericson* samt till vice talman fullmäktigen från Vermland *Per Ericson. Utg.* . Endast ett dylikt kan jag dervid erinra mig, och detta i anledning af den tillämnade men undertryckta adressen från bondeståndet, såsom svar på konungens trontal, dervid mellanlöparen, f. d. kapten Enström, sökte förmå ståndet till eftergifvenhet för en konungens bestämda önskan, men blef af Hans Jansson i flera tillkallades och min närvaro bemött med så

ampert svar, att, ehuru den inflytelseegande ståndskamraten von Zweigbergk deruti var inblandad och af bifallet hade betingat sig personlig fördel, framställningen tvärt afslogs och ej mera förnyades. Enigheten inom ståndet var så betydlig att, då rösterna för Hans Janssons klart framstälda liberala åsigt vanligen utföllo med ett antal af omkring 90, minoriteten under Strindlunds ledning sällan kunde räkna mer än 20, tills en skåning, Sone Pehrsson, sedan han vunnit sitt ändamål att blifva utsedd till direktör vid Malmö lånekontor, till den senares parti öfvergick. Detta ovanliga förhållande härledde sig ofelbart dels från det stora förtroende talmannen och Hans Jansson rättvisligen åtnjöto, dels af det större antal mera bildade representanter, som af allmogen denna gång blifvit utsedda, sannolikast af farhåga för förnyandet af de våldsåtgärder, som 1838 i Stockholm egde rum och hvilka utbredt mycken skräck i landet. Bland dessa utmärkt liberala män påminner jag mig med särdeles aktning och nöje Nils Pehrsson i Boda, Pehr Pålsson från Skåne, Norberg, Kihlblom, Dahllöf, Zetterberg, Widegren, Huss, Bruhn, Trysén, Pehr Ericsson, m. fl. Ruthberg hade då ännu icke slutit sig till motpartiet. Resultatet af denna riksdag blef för bondeståndet och allmogen gynsamt, genom en till 800,000 rdr b:ko årligen uppgåendeminskning af landets skattebördor, hvaribland passevolansafgiften, utom flera afslag å regeringens anslagsfordringar. Efter denna riksdag har det synts mig, som skulle allmogens nit och urskilning vid riksdagsmannavalen något aftagit, och jag har för det allmännas och egen del giltiga skäl att beklaga ett dylikt förhållande, som icke varit utan inflytelse på ärendenas gång; samt på bondeståndets egen ställning i det enskilda och allmänna omdömet.

Vid nu omförmälta riksdag var jag anstäld som främste ledamot af bondeståndet uti lagutskottet, men kunde der föga uträtta i anseende till min ringa kännedom af de ämnen som der behandlades. Äfven blef jag vid medlet deraf af ståndet utsedd till fullmäktig i riksgäldskontoret, hvilket uppdrag jag med nöje och belåtenhet å min sida öfvertog och utförde under loppet af 4 1/2 år, men derefter ansåg jag detsamma utan saknad böra lemnas, emedan de hvarje vecka påkommande resorna till och från Stockholm under oblida årstider vållade min helsas försämring samt den oftare ifrågakommande frånvaron från hemmet medförde ekonomiska olägenheter.

1844 års riksdag, till hvilken jag kallades genom enhälliga röster från hela domsagan, och vid hvilken jag blef anstäld såsom ståndets främste ledamot i Banko-utskottet, medförde stora förhoppningar å folkpartiets sida, men huru desamma i längden realiserades, känner en hvar, som närmare följt statsärenderna och deras gång. Äfven jag fann mig intagen af hoppet om folkfrihetens segrande framgång under en konung, hvars föregående verksamhetsförhållanden visade varma sympatier för det sanna och rätta. Ehuru jag således med många andra missräknade mig härutinnan, kan jag hvarken återtaga eller ångra de tänkesätt jag då uttryckte, emedan de sannolikt äro ganska få, hvilka icke inse att, om konung Oscar kunnat följa sin naturliga böjelse att i allo befordra sitt folks större frihet, dess ära och välstånd, så hade mycket varit annorlunda än nu för ögonen är. Aristokratien, byråkratien jemte prelatväldet sågo deras förut trygga ställning hotad, omgifningen, tidsförhållandet samt inre och yttre omständigheter förde honom inpå en bana, hvars mål från början säkerligen icke var hans sjelfvalda; dessutom bör man väl medgifva, att han skattade måhända mindre till den menskliga svagheten än mången annan storhet, och att hans välvilliga sinnelagalltid var och förblef sig likt. Mera har jag icke fog att härom orda, och detta blott för att öppet erkänna de tänkesätt, jag då hyste och sökte försvara.

Häris Jansson emottog nu utan betänklighet eller motstånd den talmansstol, som förut var honom ämnad, hvaröfver Ruthberg ej kunde dölja sin förbittring, som snart visade sig i öppna anfall mot Hans Jansson och hans politiska vänner; Ruthberg, deri understödd af Bengt Gudmundsson och David Andersson, mera försigtigt, fast ej mindre kraftigt, af Strindlund och hans gamla parti. Det kan lika litet förnekas att denna förflyttning var af ganska menlig inverkan på bondeståndet, som härigenom förlorade större delen af den motståndskraft, som i dess klokaste och främste talares personlighet låg förvarad, som att den förändrade sinnesstämningen förlamade många anmärkningar, som eljest framkommit mot inrotade missbruk och hvarjehanda ekonomiskt betryck. Medgörligheten hos ståndet var och förblef stor; och när någon allvarligare fordran framstäldes, sades den hafva emanerat från aspiranta statsekonomer och halfherrar, en benämning som de servila tidningarne, äfven under senare riksdagar, flitigt begagnat. Den enda och hufvudsakliga likstämmighet som nu förefanns, var i frågan om den lika arfsrätten, hvarvid dock Strindlund hade oförsyntheten att med endast 5 kamrater infinna sig hos

konungen, för att söka motverka densamma. Det under i fråga varande riksdag uppgjorda representationsförslaget vann icke någon framgång; men i stället framkom Bengt Gudmundsson med det af Gustaf Hjerta fabricerade, hvilket då och under påföljande riksmöten utgjort ett tvistefrö emellan fraktionerna och till ytterlighet bevisat den stela konservatismen hos bondeståndet, när verkställigheten kommit ifrågaMan erinre sig, att detta var skrifvet flere år innan det nu till lag upphöjda Kongl. representationsförslaget framkom och lyckades vinna bondeståndets enhälliga bifall.*Utg*; härvid af det ingalunda giltiga skäl, att större delen af dess ledamöter befarade, att från deras lönande eller hedrande platser blifva förträngda af mera kunniga och bildade män, med hvilka de icke kunde hoppas mäta sin egen förmåga. Denna strid om bondeståndets så kallade renhet, har regeringens och det gamlas kämpar oförtrutet underblåst, för att söndra ståndet inom sig sjelft och för att bibehållaisoleringsprincipen, hvilken icke kan hålla stånd, hvarken inför det allmänna eller enskilda sunda omdömet. Härom har jag ofta och oförbehållsamt yttrat mig, emedan både allmänheten och allmogens valmän icke böra lemnas i okunnighet om de motiv, som ej sällan inverka på ombudens handlingssätt. Den uppmärksamhet, som icke helt och hållet egnades åt kröningshögtidligheten och thy åtföljande lysande festiviteter, vändes nu till finanserna och bankens bekymmersamma ställning, till hvilkas upphjelpande åtskilliga anstalter, deribland silfvers deponerande i Hamburg, nu vidtogos, och hvilka synts medföra önskad fördel. Anslagsfordringar biföllos i mängd; reformfrågan upptog mycken tid, särdeles i bondeståndet, och likväl blefvo riksdagsförhandlingarna afslutade på vida kortare tid än vanligt.

Efter denna riksdag inkallades jag af konung Oscar i februari 1846 till ledamot af den då tillförordnade representationskomitén, hvars misslyckade arbete vållades af dess sammansättning, som utgjordes af 5 liberala samt 9 motståndare till någon verklig reform. De senare gingo ganska slugt tillväga, så att, ehuru samfälda valprincipen ändtligen kom till stånd, de öfriga bestämmelserna, särdeles angående första kammaren och det så kallade strecket mellan de medelbart och de direkt väljande, helt och hållet förderfvade alltsammans. De förra åter voro: professor Wingqvist, herr Schartau, samt förre talmännen Hans Jansson och Anders Eriksson, jemte mig. Ehuru smärtsamt än resultatet föreföll, var dock detta samarbete för mig upplysande, dels emedan jag dervid inhemtade större erfarenhet om de högre klassernas tankegång och ställning till det allmänna, dels förkofrade mina politiska insigter genom det dagliga umgänget med så värdiga och kunniga ståndskamrater.

Vid 1848 års riksdag befunnos verldshändelserna hafva tagit den riktning, att regeringen fann sig föranlåten afgifva eget representationsförslag af den 1 maj samma år, vida mera liberalt än det förutnämda och de öfriga som derefter framkommit, men hvilket endast af borgareståndet till hvilande antogs. Bondeståndet laborerade dels med det så kallade Gudmundssonska, dels med det från Örebro utgångna, utan att kunna till fullo förena sig om någotdera. Förkastandet af den kongl. propositionen utgjorde, enligt min åsigt, ett stort fel, ty om bondeståndet frånbörjan förenat sig med borgareståndet derom, så skulle den moraliska vigten häraf ofelbart om än småningom öfvergått till dem, hvarigenom reformen kunnat vinna stöd af det allmänna fosterländska intresset och det konservativa motståndet undanträngas. För egen del har jag haft många förebråelser att uthärda för mitt vidblifvande att anse det kongl. förslaget antagligt och för min öfvertygelse om svårigheten om icke omöjligheten af att få ett af mera radikal beskaffenhet inom beräknelig tid gällande, samt bestått mången strid särdeles med Bengt Gudmundsson angående fördelarne af den privatbankslagstiftning och det reformförslag han framstält, samt med Sven Heurlin, hvars råa språk och vildt prohibitiva åsigter jag t. o. m. i allmänna tidningarna, mot hans försvarare hrr Spångberg och Johansson, ansåg mig böra bekämpa.

Nu likasom vid föregående riksdag, blef Hans Janssons bibehållande på talmansplatsen för bondeståndet af lika menlig följd som förut, hvarjemte det af hans och ståndets verkliga vänner kunde märkas, att hans fysiska krafter aftagit och försämrades i den mån han söktes och värderades i de kretsar, som gjorde sig en ära och ett nöje af hans angenäma och upplysande umgänge. Ehuru min förra plats utbyttes mot en i lagutskottet, kunde jag icke undanträngas från förstärkta statsutskottet, som jag ansåg ännu vigtigare, men för öfrigt tröstade jag mig lätt öfver de obehag, som träffade mig personligen. Utom riksdagen fortgick en ytterst liflig agitation för de modifierade principer, som Stockholms Reformsällskap framställ, dervid känslan af reformens nödvändighet äfven yttrade sig i den skyndsamhet, hvarmed sällskapet sökte genom petition i ämnet förekomma det väntade

Kongl. förslaget. Denna petition, undertecknad af mer än 3,000 medborgare af alla klasser, framlemnades af sedermera biskopen Thomander, åtföljd af en talrik deputation, hvaruti äfven jag deltog, liksom i den ordförandebefattning som efter val ambulerade bland detta stora sällskaps ledamöter. Föga kan jag erinra mig öfriga förhållanden vid denna riksdag, endast att adelns och presternas närmare förening syntes ytterligare stärkt, att de slutliga resultaterna blefvo vida under det allmännas förväntan, samt att principerna för den friare handeln och näringslagstiftningen ännu icke ville till fullo erkännas.

Utsigterna vid början af 1851 års riksdag framstodo förmånga och mig föga lugnande, emedan tillbakaskridandet till det gamla förmärktes mer än förr; anslagsfordringarne tillväxte och de privilegierade ståndens öfverlägsenhet, liksom deras anspråk, syntes utsträcka sig. Hit kan hänföras det förhållande, att den liberala minoritet, som hittills på riddarhuset för det allmänna offrat både tid och talanger, numera upphörde att der infinna sig, och bland hvilka jag isynnerhet saknade hrr Hallenborg och Nils Westfält. I bondeståndet hade hr Hamilton åt regeringen förskaffat en pålitlig anhängare i den nu utnämnde talmannen, Nils Pehrsson från Kronobergs län, hvilken icke underlät att, der så ske kunde, befordra hennes önskningar och afsigter. Konstitutionsutskottet, hvaraf jag nu var ledamot, förmådde icke fullgöra sin pligt att kontrollera regeringens handlingar, mest genom svek af Ruthberg, som hänförd af gammalt agg och motsägelseanda, icke kunde förmås att i voteringarne förena sig med borgare- och bondeståndens ledamöter, hvadan dessa i de flesta fall befunno sig i minoriteten. Förstärkta statsutskottet sökte väl att i allmänhet återhålla anslagsfordringarne, men som det beklagligen är vanligt, att en eller annan ledamot deraf kan förledas att afvika från sitt stånds intresse och mening, så skedde äfven nu. Om reformförslagen ventilerades vidlyftigt utan framgång, stridigheterna mellan stånden fortsattes, och riksdagens sömnaktiga gång underlättades icke af några synbart framstående män eller resultat. På detta sätt uppfattades denna riksdags förhandlingar af många och äfven af mig, som deraf erfor en så djup smärta och afmattning, att en lång tid efter återkomsten behöfdes för återvinnande af den sinnesspänstighet, som erfordrades för att rätt bedöma förhållandet och deröfver till kommitenterna afgifva min redovisning.

Början och fortsättningen af 1854 års riksdag utvisade lyckligtvis ett bättre förhållande. Göromålen erhöllo då en vida raskare gång; ledamöterna i allmänhet syntes af inre eller yttre påtryckning vara uppmanade att bättre iakttaga sin pligt att bevaka det allmännas rätt och fördelar. Många reaktionärt eller konservativt sinnade, och deribland den nu ändtligen till talman utsedde Nils Strindlund, måste gifva vika för en vaknad tidsanda, och åt denna lemna det utrymme, som icke utan äfventyr ansågs kunna densamma förnekas. Till företeelserna under denna riksdag kan sålunda räknas: Konstit. utskottets störreverksamhet i sin väg, hvilket föranledde till anställande af Riks-rätt, fastän utan resultat, då anmärkningarne bortfuskades till försvar för de anklagade; genomförandet af skatteförenklingen, hvilken, ehuru olika bedömd, dock alltid kommer att utgöra ett säkert skydd mot det förut vanliga prejeriet och förtrycket; postreformen och införande af verkliga förbättringar i denna vigtiga gren af allmänna rörelsen; myntenhetens bestämmande och försäkrande af bankens ställning; införandet af decimalräkning och nya systemet för mått, mål och vigt; tulltaxans delvisa nedsättning, samt beslutet om jernvägars anläggning och medel till deras utförande genom erhållande af inrikes lån; allt åtgärder till förbättrande af landets ställning och bevisande ett stegradt intresse för att, i mån af våra tillgångar, åt oss förskaffa de flera reella och materiella fördelar, hvilka länge varit såsom nyttiga ansedda och eftersträfvade. Väl kan häremot såsom skuggsida framhållas det starka anlitandet af statens medel för upprätthållandet af den s. k. neutraliteten, den likväl ingen vid dåvarande förhållanden skulle vågat antasta; men svårt hade det väl blifvit för hvarje svensk att neka detta bidrag, då den förmodade faran väntades från öster, samt ganska få kunde vid den tiden förutsätta att östern skulle få svårt för att försvara sig sjelf. För egen del återkallar jag icke den mening jag offentligen yttrat, nämligen att jag hyste föga betänklighet vid en allvarlig konflikt med den östra grannen, särdeles med det biträde som då stod oss till buds; och kan jag i min enfald ej annat än fortfarande beklaga, att detta tillfälle ej begagnades för att qvittera en mera än sekelgammal skuld, hufvudsakligast tillkommen genom korruption och förräderi, och för hvilkens afbördande ingen föregående regent nekat draga sitt svärd, helst som nu möjligtvis kunnat med oss återförenas ett folk, som från oss hemtat sin religion, sin samhällsförfattning, sina lagar och sin bildning, samt varit för oss ett troget stöd, när Sveriges ära eller fara sådant påkallat. Det sätt hvarpå

utgående af en och annan million af dessa neatralitetsmedel tillvägabringades, syntes väl många vara hvarken det öppnaste eller rätta, men Bomarsunds fall och förbudet att för framtiden uppföra fästningsverk på Åland fick gälla såsom både ursäkt och ersättning. Med dessa i minnet fästade reflexioner skedde återvändandet från riksdagen, detta minne väl icke fullt belåtet med alla dessresultater, men erkännande att representanterna gjort mer än vanligt för att reparera förra fel och föra statsskeppet i lugnare hamn.

Numera hade jag, vid nära 70 år, all anledning förmoda min offentliga bana afslutad, men Försynen hade funnit godt annorlunda bestämma. Efter genomgåendet af en svår sjukdom under vintern 1856, erhöll jag under vistandet vid badorten Norrtelje domsagans kallelse, att den 15 oktober samma år å nyo uppträda, och åtlydde densamma, men fann snart att jag åtagit mig en förbindelse, den jag svårligen kunde fullgöra. Mina fysiska krafter började svika mig, minnet försvagades, och då dertill, vid pingsttiden 1857, kom den krämpa, hvaraf jag sedan lider, blef den återstående tiden för mig både lång och besvärlig. Dock har jag, i anseende till de flera egna förhållanden, denna riksdag företedde, åtskilligt deraf i ett friskare minne, det jag anser mig böra anteckna. Vid dess första början förmärktes inom bondeståndet en ovanlig rörelse och omsorg vid utskottens bildande, men på ett sätt som ej egentligen afsåg den duglighet och erfarenhet en hvar kunde ega, utan mera anhängigheten till de personer som sökte och lyckades att styra valen, och hvilken sammansättning jag benämner "kotteriet". Som jag ingen gång varit elektor härvid, emedan jag hvarken velat eller kunnat begagna de medel att ernå denna värdighet, som en länskamrat bemäktigat sig, så var jag icke i tillfälle att motarbeta företaget, utan måste låta detsamma passera. Hufvudmannen för kotteriet var den sedan så berykta Ola Månsson från Skåne, hvilken med en särdeles god talgåfva egde all den list och fyndighet som erfordrades, och med honom förenade sig Matts Pehrsson från Stockholms, Peter Jönsson från Jönköpings, Pehr Mattsson från Vesternorrlands och Medin från Kronobergs län, jemte en eller annan mera tillfälligtvis i rådslagen deltagande, hvilka styrde saken derhän, att t. ex. uti konstitutionsutskottet, der jag, liksom vid föregående riksdag, var ledamot, insattes 3:ne utan all förmåga eller erfarenhet; i statsutskottet af 9 ledamöter blott en enda med den sakkännedom och redbara vilja som erfordrades, 2:ne tvetydiga, 2:ne af kotteriets hufvudmän och de öfriga eftergifvande för de senares inflytande. Uti lagutskottet fans blott en med verklig duglighet och kännedom o. s. v. Lika olyckligt utföllo valen till förstärkta statsutskottet, der de flesta frågor isista hand och utan appell afgöras, hvarifrån flera äldre ledamöter äfvensom jag uteslötos, och många nya samt kotteriet tillgifne insattes i stället. Under så beskaffadt förhållande kom någon sparsamhet med statens medel knappast i fråga, hvarförutom många af ståndets beslut kommo att bero af kotteriets vilja. Detta hade visserligen kunnat förebyggas, om talmannen gjort sin skyldighet, men den ene af dem var ännu den af gammalt regeringen tillgifne Strindlund, och den andre af ståndet föreslagen och hittills med förtroende omfattad, Anders Andersson från Skaraborgs län och sjelf elektor, fann nu tjenligt göra en stor omsvängning och blef styrelsens man, hvilket ofta röjdes, och mest vid behandlingen af det s. k. decharge-betänkandet.

Vid detta tillfälle ansåg jag mig böra efter skedd interpellation upplysa, att den s. k. november-traktaten, hvaröfver regeringen sig glorifierade, verkligen var af vestmakterna oss påtvingad, hvilket lätt kunde utrönas af den konstitutionsutskottet meddelade korrespondensen, men hvilket förhållande ingen förut till allmännare kännedom velat meddela.

Vid riksdagens hufvud- och lifsfråga: jernvägarne, bör anmärkas, att bondeståndet vid den föregående, hufvudsakligen på min uppmaning, formligen afslagit då ifrågastäld utländsk skuldsättning och i stället till medel för utförandet anvisat bränvins-bevillningen och en del af bankovinsten; nu deremot var tonen förändrad och fåfänga de försök som gjordes att motsätta sig den utländska upplåningen. Det är dock icke ensamt denna riket ådragna skuld, hvilken ofelbart skall föranleda till nya och förökade skatter, företrädesvis betungande för jordbrukaren, som utgör min farhåga, utan lika mycket den kända men icke nog behjertade erfarenheten, att den stat, som beslutar sig till att införa statslånesystemet, aldrig kan befria sig från detsamma, utan fortsätter och förbinder framtiden till ett betalningsansvar, som slutligen kan öfverstiga dess förmåga. Och hvilken ansvarar nutiden för, att icke systemet missbrukas och användes för andra syften och ändamål, än de nu bestämda? Helt annorlunda skulle förhållandet visat sig, om landets egna medel blifvit till företaget använda; men jag har väl för

det mesta talat för döfva öron och grämer mig väl måhända ännu deröfver, då jag icke kunnat underlåta att här uttrycka denna min öfvertygelse.Anmärkningsvärdt härvid har jag äfven ansett vara, att Stockholms betydliga och förmögna handelskår icke användt dess bemödande för jernvägens tidigare utgång från hufvudstaden, hvarigenom dess handelsgebiet, i motsats till Göteborgs, mer och mer blifvit från flera sidor inskränkt.

Den andra låneoperationen, hvari ständerna nu inläto sig, var, efter mångas och min åsigt, temligen öfverflödig, äfvensom betungande genom de öfver höfvan dryga lånevilkoren. Den förlägenhet, som derigenom skulle afhjelpas, hade de öfverdådiga handelsspekulanterna sjelfva ådragit sig, och staten var icke i något hänseende förbunden att dem understödja. Det har ock redan visat sig, dels att de icke förmått fullgöra sina förbindelser inom den bestämda tiden, utan har denna blifvit förlängd och bristen ersatt af ett nytt jernvägslån, dels att den förra tillgången äfven blifvit begagnad, företrädesvis af Skånes allmoge, hvilkens ekonomiska ställning deraf svårligen kunnat förbättras, då räntan utgör 8 procent. Saken erfor ock i bondeståndet den motvilja, som den förtjenade, men Ola Månsson lyckades likväl att öfvervinna svårigheterna, efter all anledning redan beräknande den personliga fördel som för honom var att vinna.

Något mera betänksamt behandlade bondeståndet frågan om embets- och tjenstemännens m. fl. löneförhöjningar, hvilken förekom till behandling sedan anledningen, eller den dyrare tiden, till största delen förbigått, och den icke lyxartade lefnadskostnaden åter sänkt sig till den nära vanliga. Det som bondeståndet härvid ansåg rätt och billigt, kullkastades dock genom omröstning i det förut beskrifna förstärkta utskottet, samt ökade statsutgifterna med omkring två millioner rdr årligen. Vid läroverkens förökade aflöning hade bondeståndet icke något att anmärka.

Frågorna om tryckfriheten och den s. k. prinsregeringen behandlades af bondeståndet, liksom af de öfriga stånden, till behöriga afslag, samt ha sin märkliga sida endast i det hänseende, att regeringen derigenom högst oförsigtigt blottställde det anseende henne rätteligen bör tillkomma.

Striden om regentskapets öfverlåtande blef icke långvarig. Väl sökte jag ådagalägga, att detta tidiga öfverlemnande var oförenligt med 40, 41 §§ af regeringsformen, som bestämma dels 12 månaders tid, tills det visar sig huru vida konung kan från sinsjukdom återställas, dels en inskränktare maktfullkomlighet än den, som nu lemnades; men höjelsen för en kraftigare styrelse och den synbara obenägenheten för en ytterligare interims-regering förde till det resultat, som erhölls. Högst olika åsigter i detta ämne hade förut offentligen yttrats, både af konseljledamöter och andra inflytelserika personer, men nu gick frågan igenom med den lätthet, som hade ingenting dervid varit att erinra. Behandlingen deraf i konstitutionsutskottet var ock oformlig och nära nog revolterande, ty under en enda session genomdrefs ärendet, 2:ne dagar medgafvos till det vidlyftiga memorialets uppsättande och justering, samt en dag eller rättare natt till reservationers författande och afgifvande.

Frågan om religionsfriheten behandlades, som mig syntes, inom bondeståndet med nog stor lojhet. Under de allmänna sammanträdena var jag frånvarande och vid öfverläggningen inom ståndet ganska illamående, så att jag endast förmådde antyda nödvändigheten af eftertanke och ihärdighet för att få saken så afgjord, att hvarken samvetstvång eller fanatism blefve rådande. Förut hade jag yttrat mig för antagandet af en Norges nära liknande dissenterlag, samt med grefve Creutz deltagit i en deputation till konungen om en sorgfällig lösning af denna nationalangelägenhet.

Frågan om qvinnans myndighet rönte nu, liksom förra gången, ståndets bifall. Endast Lekberg från Örebro län ville hafva det tillägg, som herr Adlercreutz sedermera begagnade och framstälde, nämligen anmälan för domstol, hvilket det oefterrättliga lagutskottet antog, men bondeståndet förkastade, ehuru detsamma sedermera i förstärkt lagutskott fastställdes.

Den sedermera stånden medgifna rättighet till gemensamma öfverläggningar, närmar oss visserligen, ehuru måhända småningom, till det mål, som bör sökas; men att dessa, så länge beslut tillika ej kunna få tagas, icke bära någon synnerlig frukt, det har redan visat sig, emedan de hittills egentligen utgjort öfningstillfällen för de talträngda, och endast för vissa ämnen blifvit med benägenhet omfattade.

Af vida större vigt och inflytande är utvidgningen af städernas valrätt, hvilken bör utjemna klassfördelningen, tillfredsställa de förr uteslutna och förena intressena till gemensammaåsigter och bemödanden, samt har redan lyftat borgareståndet vid denna nu pågående riksdag till den inre styrka och det yttre anseende, att det med skäl kan anses för det första i medborgerligt afseende. Det är dock att beklaga, att regeringens ogillande af den i hufvudstaden och flerestädes önskade rösträtten per capita redan antydt ett slags ånger eller återgång, hvilken omständighet gifvit anledning till stor missbelåtenhet och sannolikt kommer att blanda galla i ståndets förhållande till regeringen.

I sammanhang härmed må jag omförmäla den enligt mitt begrepp klandervärda handling, som bondeståndet låtit, nu för andra gången, vederfaras förslaget till de hittills uteslutna jordegarnes inrymmande i detta stånd. Hufvudorsaken har jag redan angifvit vara den trångbröstade egennyttan, men beklagligt är, att fördomarne hos allmogens ombud ännu äro så stora, att de förskjuta ett biträde, som borde lemna ståndet en så betydlig tillökning i moraliskt, politiskt och intellektuelt inflytande, att detsamma, i förening med borgareståndet, kunde uppväga det reaktionära motstånd, som af de 2:ne privilegierade klasserna nu uppställes, samt upprätthålla det anseende, som den svenska odalallmogen af ålder åtnjutit. För min del har jag ansett denna bondeståndets förstärkning så nyttig och angelägen, att jag städse ifrat för densamma, samt vid denna riksdag till ståndet aflåtit ett öppet sändebref, innehållande rekommendation af detta och några andra vigtiga ämnen, hvarvid jag haft glädjen erfara den förbättring i tänkesätten att, då rösterna för förslagets antagande förra gången endast utgjorde 18, de nu ökats till 35, samt att förslaget å nyo blifvit motioneradt; hvaraf, äfvensom af det allmänt yttrade missnöjet med bondeståndets förfarande, jag vågar hoppas att det icke länge bör kunna dröja innan förändringen blifver tillvägabragt.

Hemmansklyfnings- och jordafsöndringsfrågan kunde icke, för det motstånd densamma af adel och prester rönte, vid riksdagen afgöras, men genom erfarenheten af de svåra olägenheter, som författningen af den 13 juli 1853 medfört, genom domarekårens enhälligt yttrade omdöme om dennas menliga inverkan både på rättsbegreppet och landskulturen, samt möjligtvis genom bondeståndets enskilda framställning i ämnet, har regeringen funnit sig föranlåten utfärda förordningen af den 12 november 1858,hvarigenom hemmansklyfning och i synnerhet jordafsöndring tillåtes på vilkor, som böra tillfredsställa allmogen och den medellösa klass, hvars behof af fast bosättning härigenom gynnas.

Såsom ett af de bättre tecken till verkligt framåtskridande anser jag den fullständiga brytning med prohibitivintresset, som nu inträffade, hvarmedelst de mest oundgängliga lifsförnödenheterna för de fattigare blifvit från tull befriade. Tulltaxans revision i öfrigt synes mig medfört den fördel, att loflig handel blifvit underlättad, samt lurendrejeri och tullförsnillning numera föga lönande. Detta senare resultat inom bondeståndet bör tillräknas Nils Larsson från Jemtland, förutan hvilkens sakkännedom och förmåga att reda och framställa rätta förhållandet, det näppeligen kunnat annorlunda utfalla.

Beväringsöfningarnes skedda utsträckning hade jag velat gilla, om blott det angifna ändamålet: fullkomlig krigisk skicklighet, derigenom kunde vinnas, men detta blir svårligen händelsen, om allmän målskjutning kommer att saknas, som likväl synes utgöra kärnan af en soldats duglighet. Jag har tillåtit mig att både i mitt stånd och vid de allmänna öfverläggningarne yrka den manliga skolungdomens undervisning och sedan fortsatta öfning i bruk af vapen, för att bereda den för den höga bestämmelsen: att försvara ett älskadt fosterland; men ehuru denna mening synes vara understödd af ett allmänare tänkesätt, har den ännu icke banat sig rätt till uppmärksamhet af regeringen, hvilken antyder en obenägenhet att lemna vapens allmänna bruk åt en allmoge, som aldrig gjort sig förtjent af ett dylikt misstroende, och med all sannolikhet ej heller kommer att göra det.

Af de flera komitéer, regeringen efter förra riksdagen tillförordnat, anser jag den, som behandlat vårt kommunalväsendes utbildning till något verkligt och icke skenbart, som nu är fallet, vara af den största vigt och betydenhet, dels såsom återställande urgamla men kraftfulla institutioner, dels medgifvande landets innevånare någon delaktighet och inflytelse på den ekonomiska lagstiftning, hvaraf deras rättsförhållanden, bestånd och förkofran väsentligt beror. Att decimalräkningen och nya systemet för mått, mål och vigt nu blef infördt, är af

ganska stor betydelse och kommer att lända samhället till mycken fördel.Det vill nu synas mig, som skulle jag med nog stor omständlighet behandlat denna riksdags vigtigare förhandlingar, ehuru jag föga kunnat vidröra dess inre maskineri, men det förra härleder sig från det missnöje och den ytterliga ledsnad jag erfarit öfver bondeståndets förfarande och belägenhet, då det kunnat ställa sig under ledning af några intrigörer, förspilla sitt förra anseende, samt med de 2:ne högre stånden får dela ansvaret för den misshushållning, som nu i så hög grad yppade sig och bedrefs. Min totala oförmåga att leda andra, eller att annorlunda än genom offentligt angifna skäl förmå dem att till min öfvertygelse öfvergå, må bedömas huru strängt som helst, detta förhållande har jag icke kunnat förändra. Äfven uti mina efter hvarje riksdag till kommitenterna afgifna redogörelser har detsamma blifvit erkändt, och varit för mig utan all menlig följd; tvärtom är jag förmäten nog tro, att det bidragit till deras för mig fortsatta förtroende. Derå har jag ock erhållit andra bevis, så väl genom fleras af dem framställda önskan, att jag skulle äfven för denna nu pågående riksdag åtaga mig ombudsmannaskapet, som ock genom den hedersskänk mig uti en talrik samling tilldelades den 6 oktober 1859, bestående uti en större silfverdryckeskanna, med denna för mig dyrbara inskrift: "Till Pehr Sahlström af tacksamma medborgare för tjugoårig, outtröttlig och rättskaffens riksdagsmannaverksamhet."

Med detta intyg hade jag, liksom mången annan, måhända bort lägga mig på den s. k. latbänken, men böjelse för sysselsättning har förfört mig och gör bland annat att jag ökar detta mitt sannolikt sista opus med några ytterligare anteckningar, så ur mitt enskilda som offentliga lif, ehuru utan någon bestämd ordningsföljd.

Under min tjenstetid i Stockholm kom jag på det orådet att, efter frilottning från landtvärnspligten, antaga frivillig krigstjenst eller gå till sjös, men förnuftet och min moders förbud kom lyckligtvis emellan. Snart derefter anfölls jag af den då allmänt gångbara fältfebern, och hade endast Guds försyn och en skicklig läkare att tacka för mitt återställande. För att stärka helsan erhöll jag då ett efterlängtadt tillstånd att besöka min ålderstigna mor, hvarvid jag sökte få öfvertaga ett henne tillhörigt hemman, beläget i mager ort, men af denna orsak och min oerfarenhet ijordbruket, kunde detta ej beviljas. Efter återkomsten insjuknade min husbonde hastigt och afled; hvarpå jag beslutsamt nog vidtog utvägen att för 3 månader inackordera mig hos en aktad man, arrendator af Säby egendom i Jerfälla församling, Edbom, hvilken icke allenast var belåten med det biträde, jag kunde lemna och betydligt nedsatte den kostnad, jag eljest fått vidkännas, utan äfven sedermera förblef mig en säker gynnare och vän. Jag var således icke fullt oberedd till den befattning jag vid Sparreholm antog, och som föranledde till vidare befordran. Vid den första sockenstämma jag här öfvervar efter min anställning såsom förvaltare, utbröt allmogens missnöje öfver den anbefallda utskrifningen af förstärkningsmanskapet; herrarne och presterne fingo uppbära skarpa tillvitelser, hvaraf följden blef, att 3 bofasta bönder måste med 6 månaders fängelse bota för den billiga farhåga landtvärnets behandling efterlemnat. År 1814 sändes jag i min principalinnas skuldfordringsärenden till Vestergötland och kom derunder i tillfälle att besöka de flesta af mina slägtingar. I början af 1819 afled min vördnadsvärda moder, hvarefter jag med syskon och svågrar infann mig för att öfvertaga och realisera de befintliga tillgångarne, som skedde med all möjlig sämja och hvarvid jag genom lottning erhöll den silfverkanna förfädren efterlemnat, och hvars initialer antyda det jag både på fäderne- och mödernesidan härstammar från allmogen. 1813 eller 1814 inrättades här af numera herr professor Carl Palmstedt ett jordbrukssällskap, hvarvid jag, dock under mycken förlägenhet, fungerade såsom sekreterare. Det fortfor några år under temlig verksamhet för allmogens upplysning, men upplöstes vid bemälte jordegares afflyttning från orten, sedan det till sockenmagasinet förärat sin kassa- och fröbehållning. Af sistnämnda inrättning har jag varit förvaltare från dess början 1814 med få afbrott till 1845 och derunder kommit i erfarenhet af de brister som vidlåda de flesta af magasinsreglementena, dels genom den vanligen höga räntan, dels genom afkastningens användande till kommunalutgifters bestridande, i hvilka, då de mera behållna sockenboarne sällan behöfva begagna dessa lån, utan endast de fattigare, de förra undgå att deltaga; hvadan desamma nära helt och hållet af de senare få utgöras. De kommunalbefattningar, som tid efter annan blifvit mig uppdragna, hafva varit:ledamotskap uti länets hemmansklyfnings-, nödhjelps- och taxeringskomitéer, uti egodelningsrätt, skolstyrelse, kyrkoråd, sundhetsnämnd 1834 samt sockennämnd, der jag en kortare tid varit ordförande; uppdrag att vara god man vid skiften, äfvensom kassör och tillsyningsman vid en kyrkotillbyggnad, hvilket befans vara det mest tidsödande

och besvärliga uppdraget af dem alla. Dessutom för 2:ne svåra år och med förskott af fattigmedlen besörjt en arbetsanstalt för tillverkning af garn och väf, hvilken lyckades gifva ränta å det använda kapitalet. Redan år 1838 kunde här tillvägabringas fast folkskola, hvars kassaförvaltarebefattning är den enda jag hittills kunnat bibehålla. Uti länets Brandstodsbolags direktion har jag varit ledamot från inrättningens början 1844 oafbrutet till 1858, då min sjuklighet fordrade afsägelse.

Föranlåten af önskan att under min friska och lediga tid ega full sysselsättning, har jag äfven vågat ingå på författarebanan, först genom "Beskrifning öfver Vårdinge socken, med karta, tryckt i Strengnäs 1825", i följd hvaraf jag erhöll kallelse att vara korresponderande ledamot af Kongl. Landtbruksakademien, likasom jag sedermera bekom dess större silfvermedalj för ett inlemnadt försök till bestämmandet af värdet å jord; -- derefter "Om folkundervisningen, tryckt i Stockholm 1834"; "Adress till bondeståndet och alla fosterlandets vänner, tryckt i Stockholm 1847", hvilken underställdes framlidne expeditionssekreteraren Richerts pröfning, och erhöll det videtur: "Låt den gå, fäderneslandets klocka är slagen", samt 2:ne "Försök till karakteristik öfver bondeståndets ledamöter" vid riksdagarne 1854 och 57, tryckta i Stockholm, begge anonyma och efter min åsigt användbara för bedömandet af dessa stånds ledamöters politiska och medborgerliga hållning. År 1837 hade jag inför domsagans sammankallade deputerade framställt ett af mig uppgjordt förslag till ny brandstodsordning för densamma, som möjligtvis blifvit antaget, om icke framlidne landshöfdingen Sandströmer vid ett annat sammanträde angifvit ett annat förslag, som omfattade hela länet och sålunda ansågs skola blifva vida bättre och förmånligare, som ock blef händelsen. Jag nämner detta endast derför, att jag härigenom blef mera känd inom de andra häraderna, med hvilka jag förut haft ringa eller ingen beröring, och detta sannolikt bidrog till hvad sedan inträffade.Nära före riksdagsmanna valen 1839 kallades jag till numera äfven aflidne kammarrättsrådet Nils Dufva, hvilken länge nitälskat för kommunalärendenas behöriga behandling inom orten, dervid jag tillfrågades, huru vida jag ville låta mig väljas till riksdagsman, för det fall att sådant blefve möjligt tillvägabringa. Detta var ett ämne att noga begrunda. Jag hade 2:ne egendomar, dock nära hvarandra om 5 1/4 mantal att sköta, den ena under byggnad och att snart tillflytta; min äldsta son blott 14 år och något annat biträde icke att påräkna. Efter några dagars betänketid lemnades ett jakande svar, ty begäret att blifva mera nyttig för det allmänna öfvervann alla betänkligheter, och jag blef vald såsom förut anfördt är.

Jag har glömt att förut omnämna den kraftyttring regeringen vid 1840 års riksdag visade vid genomdrifvandet af principerna för straff- och cellsystemet, oafsedt det starka motstånd, som deremot gjordes; hvaraf jag dragit den slutsats, att regeringen förmår hvad som helst, det hon med fullt allvar vill, fastän detta för representationen hvarken är förmånligt eller särdeles hedrande.

Mot slutet af samma riksdag uppmanades jag af vännen Hans Jansson till mera skärpa uti ett anförande, angående 114 § regeringsformen samt beloppet och tyngden af jordbrukets onera och derjemte innehållande ett slags skattevägran genom ifrågastäldt uteblifvande från voteringarne. Detta var bifallsvis undertecknadt af nära nog hela bondeståndet och vållade stort allarm på riddarhuset och mycket skrän af de servila tidningarne, samt gaf Minerva anledning ifrågasätta huru vida jag var författare eller det hela utgånget från herr Lars Hiertas fatabur, hvaraf äfven jag råkade taga anstöt, och derföre anmodade vice talmännen Nils Pehrsson och Pehr Ericsson att infinna sig hos herr Askelöf med protest och hänvisning till mina förutnämnda 2:ne skrifter samt till herrar Ekmark och Wallmark, från hvilkas tryckerier de utgått. Protesten infördes i Minerva och jag erhöll således full satisfaktion. Vid samma riksdag inträffade ock, att sekreteraren, advokatfiskalen Agathon Heurlin, anfölls af Ruthberg på ett sätt, att den förre fann sig föranlåten till afskedstagande, samt ersattes af lagman Cassel, en man i alla afseendenlämplig och äfven värdig att intaga en vida högre plats än denna.

Vid min andra riksdag råkade jag i strid med ordföranden i banko-utskottet för hans oriktiga förfaringsätt vid voteringar och sedlarnes antecknande, hvaraf följde, att han på riddarhuset afsade sig förtroendet att handskas med hvad han kallade "ostyriga bönder".

Likaledes vid den 3:dje, med ordföranden i lagutskottet, som förnärmade yttranderätten genom klander af hvad inom ståndet af mig blifvit emot hans beteende yttradt. Vid den 4:de var det icke endast jag, utan äfven de öfriga

i konstitutionsutskottet varande ledamöter af borgare- och bondestånden, som förargades och ledo smälek genom Ruthbergs öfvergång och svek mot kamrater, och som, hvad jag redan anfört, hade så menlig inflytelse. Vid början af den 5:te afled denne fordom kraftfulle man, utmattad af de strider, hvari han äfven nu inlät sig, men hvilka han icke förmådde fullfölja; konungen behagade lemna en icke obetydlig summa till betäckande af begrafningsomkostnaderna, hvilket veterligen förut ingen gång skett, men lär af behofvet varit påkalladt, då han, Ruthberg, med godt tillfälle af kommissioners uträttande för sin ort, likväl befunnit sig i små omständigheter, som ock verkade dertill, att ständerna åt hans enka, liksom förut åt Anders Danielssons, beviljade en pension. Under denna riksdag afled äfven Hans Jansson, hvars frånfälle den 3 februari 1854 tillkännagafs i ståndet den 11 samma månad af hans vän och själsfrände Nils Pehrsson i Boda, hvilken dervid tecknade den framfarnes egenskaper och lefnad med en känsla och sanning, som måhända få talare lyckats att bättre utveckla.

Det blef slutligen min lott och skyldighet, att under de sista dagarne af samma riksdag anmäla Nils Pehrssons eget frånfälle, som bruten af år och mödor hittills uthärdat och lemnat det mest exemplariska föredöme af odalmannaredbarhet, dygd och fosterlandskärlek.

Då jag varit lycklig nog att under min riksdagsmannabana stå i godt förhållande till mina ståndskamrater, utom en enda, samt egnat dem den aktning och det erkännande som vederbort, har jag deraf hemtat anledning att något reflektera öfver deflera yttre vedermälen af ynnest, som under senare tider blifvit utdelade.

Enligt mitt begrepp om desamma, anser jag ändamålet dermed till större delen förfeladt och utan verkan, det må nu vara hvilket som helst, ty dels förlikar sig svenska allmogen svårligen med dem, som få anledning tro sig bättre ansedda eller högre än andra sina likar, dels gifver det anledning till misstanke om anhängighet till de maktegande, hvilken nu mer än förr utvecklat sig och är i tilltagande. Men icke endast i bondeståndet och vid riksdagarne existerar detta senare förhållandet, utan vida längre; och det är kändt att minst 3:ne oförvitlige män förlorat sina platser vid innevarande riksdag (1854) sedan de från den förra hemkommit med guldpenning på bröstet. Dessutom har detta sätt att belöna så kallade förtjenster sin svaga sida deri, att det ej sällan träffar den minst värdige, ty hvilken vill eller kan väl erkänna, att t. ex. en Ola Månsson, en Petter Jönsson m. fl. gjort sig *verkligen* förtjenta häraf. Sanningsenligt må jag bekänna att efter noga pröfning jag under min tid funnit endast 3:ne, som i sannt medborgerligt afseende gjort sig deraf förtjente, och således regeringens urskiljning föga tacknämlig. För egen del har jag hvarken önskat eller erhållit något slags utmärkelse, efter mitt inkallande till ledamot af representationskomitén, utan varit till fullo nöjd med dem ståndet mig tilldelat, nämligen: fullmäktigskapet i riksgäldskontoret, 3:ne gånger ordförandebefattning i deputationer till konungen, 2:ne gånger de främsta platserna i utskott och 2:ne gånger ledamotskap i statsrevisioner. Dessa senare anser jag numera vara snart sagdt de enda tillfällen att bevaka statens rätt och fördel, dock blott i afseende på hushållningen med statens medel; ty skola de fylla hela och rätta ändamålet, så bör hela förvaltningssystemet tillika granskas och utan förbehåll angifvas, emedan derförutan är föga att förvänta af den kontroll, som med dem från början varit afsedd.

De privilegie- och undantagsförmåner, jag förut omförmält, bestå hufvudsakligen numera i adelns personliga sjelfskrifvenhet till representationskallet, men denna är dock absurd i det fall, att den möjligtvis kan komma att utöfvas af dem, som sakna både egendom, kunskaper och förtroende, hvilka qvalifikationer dock fordras för andra, åtminstone till den grad, som i viss månkan rättfärdiga detta vigtiga uppdrag; adelns egentliga egendom: säterier, ladugårdar, rå- och rörshemman m. fl. äro dock befriade från så många bidrag och servituter till det allmänna, att man må förundra sig huru desamma kunnat från början tillkomma, och gifvit mig anledning offentligen förklara: att adeln skulle se sig sjelf bäst till godo, om den offrade dessa fördelar på fäderneslandets altare och ställde sig till likhet med andra medborgare. Från den så kallade kronotionden, hvaraf militär-, civil-, ecklesiastik- och andra stater hufvudsakligast hemta deras aflöning, äro dessa egendomar alldeles befriade, och frälsehemman utgöra deraf blott en mindre betydlig del. Skall en prestgård eller andra allmänna hus, tingsställe, fattighus med flera byggas eller repareras, äro dessa egendomar äfven befriade, så att den som skall uppgöra fördelning af materialier till eller kostnader för dessa å landet så ofta förekommande fall, ej sällan stannar i förlägenhet för de många undantagen. Hvarken krono-, post- eller gästgifveriskjuts utgöra de; till och med den obetydliga aflöning fjerdingsman åtnjuter, har först i senaste tiden blifvit dem ålagd; hvadan det med rättvisa kan

sägas: att de och den betydliga folkmängd de ega, synes icke behöfva hvarken prest, domare, fattigvård eller ordningens vidmakthållare, ehuru en hvar känner motsatsen, helst sedan det förderfliga statfolkssystemet egentligen från dem utgått och så betydligen utbredt sig.

Detta förtjente väl ock ett eget kapitel, om det af mig kunde rätt framställas.

Vid riksdagen 1840--41 framstäldes af mig en beskrifning på och några botemedel mot den moraliska sjukdom samt ekonomiska förlust, som landet genom detta system alltjemt tillfogas, men några kraftigare åtgärder i denna väg hafva intill denna tid icke försports. Utom försämringen af sedligheten och uppfostringsförmågan hos ifrågavarande klass, dess försoffning, framtidslöshet och oklara begrepp om menniskorätt och värde, svårigheten att återhålla dess tillfälliga böjelse för utsväfningar och misshushållning, församlingarnas större betungande med underhållet af dem, hvilkas utslitna och förlägna ställning i allmänhet de hvarken förorsakat eller kunnat förebygga, har hvarje redlig man och bondeståndet i synnerhet att beklaga det undergräfvande af allmogens samhällighet och styrka, som härigenom sker; ty om debrukare, som blifvit utdrifna från de säterierna mer och mer underlagda hemmanen och torpen, fått desamma behålla, så hade många af deras söner kunnat ingå i den sjelfständiga bondeklassen och blifvit både goda och nyttiga medborgare, i stället att de nu af nödtvång måst blifva arbetsträlar på dessa indragna hemman. Då regeringen icke synes böjd att sätta något hinder för detta förhållande, som kallas en fri utöfning af eganderätten, befarar jag att detsamma kommer att fortfara intill dess jordegarne komma att inse den i längden inträffande verkliga förlust, som drabbar dem dels genom minskad häfd och afkastning, dels af svårigheten att erhålla arbetare på de inskränkta vilkor dessa förut måst underkasta sig, jemförelsevis till dem jernvägsarbetena och annan konkurrens nu tillvägabragt till arbetarnes billiga fördel.

Det är en icke särdeles förmånlig erfarenhet jag inhemtat om representanternas i bondeståndet afgjorda böjelse för provins- och lokala intressen, jemte fleras bristande förmåga att inse och uppfatta de mera allmänna och dessas nödvändiga inbördes sammanhang. Med den oväld och grannlagenhet ämnet kräfver, tror jag förhållandet kunna framställas sålunda: skåningar och östgötar gynna företrädesvis husbehofsbränning och hög spanmålstull. De förra ha ett mot de öfriga något olika intresse genom den låga grundskatten och andra följder af Malmö recess, hvilket dock mer och mer försvinner. Skåne har under senare tider framställt särdeles utmärkta män: Nils Månsson i Skumparp, Per Pålsson, Ola Svensson i Heinge, Nils Olsson i Öslöf m. fl.; men ock å andra sidan de mest konservativa och omöjliga, såsom Jon Jonsson, Nils Pettersson, Måns Jösseson m. fl., att icke nämna Ola Månsson och hans skånska anhängare. Östgötarne äro vanligen mycket samhälliga i åsigter, men ha först vid de senare riksdagarne presterat män af så kraftfull duglighet som t. ex. Jonas Andersson och C. A. Larsson. Smålänningarne finnas i allmänhet mycket fyndiga och förslagna, men tillika öfver all rimlighet prohibitiva, så att bland undantag i detta hänseende endast kan nämnas Måns Månsson från Kalmar län. Decimal- och nästan alla nyare system ha i dem haft sina största motståndare. För Vestergötland har jag funnit anmärkningsvärdt, att de från slättlandet vanligast varit kunniga och fördomsfria, men frånskogsbygden och den handlande trakten oftast inskränkta och ensidiga. Dock har denna stora provins framstält åtskilliga mer än vanligt utmärkta män: Anders Danielsson, Hans Jansson, Dahllöf, Anders Ericsson m. fl. Longberg var ock född i denna ort och särdeles frisinnad, innan han lät köpa sig genom utnämning till talman, det han innan sin död fick tillfälle att bittert ångra. Vermländingarne ha länge varit kända för liberala tänkesätt, blott med ett undantag för Nils Nilsson i Högåsen. Upländingarne ha icke haft några representanter af betydenhet förrän vid senare riksdagar genom Ödman och Mengel. Roslagen åter blott inskränkta hufvuden, t. ex. Insulin och Matts Pehrsson. Södermanland och Nerike ha länge haft särdeles utmärkta män: Nils Pehrsson i Boda och Kihlblom; sedermera Anders Pehrsson, Hultman och Lekberg, Sköldberg och Uhr samt förre talmannen Anders Ericsson. Dalarne deremot högst få af någon slags utmärkelse. Norrländingarne, ehuru vanligtvis af god omdömesförmåga, hafva likväl mera sällan frångått de anvisningar deras ledare: Strindlund, och i senare tider Ruthberg, dem meddelat, hvarigenom de i allmänhet befunnits på en lägre ståndpunkt, dock alltid med undantag för Nils Larsson i Tullus och Eric Ersson i Vallsta.

Att detta nu refererade förhållande snart kommer att betydligt modifieras och förändras till ett vida bättre, vill synas mig fullkomligen säkert genom de vid nu pågående riksdag uppträdande mäns kraftfulla och fördomsfria

bemödanden, åt hvilka fosterlandet har många skäl att skänka sitt bifall.

Berga i April 1860.

II.

Sedan föregående anteckningar voro nedskrifna, har jag känt mig manad att öka dem med några referat om, hvad jag ansett stå i sammanhang med den belägenhet och de omständigheter, hvaruti jag befunnit mig.

De, som med någon uppmärksamhet följt 1840 års riksdags förhandlingar, skola säkerligen medgifva, att skogsbygden och den handlande trakten oftast inskränkta och ensidiga. Dock har denna stora provins framstält åtskilliga mer än vanligt utmärkta män: Anders Danielsson, Hans Jansson, Dahllöf, Anders Ericsson m. fl. Longberg var ock född i denna ort och särdeles frisinnad, innan han lät köpa sig genom utnämning till talman, det han innan sin död fick tillfälle att bittert ångra. Vermländingarne ha länge varit kända för liberala tänkesätt, blott med ett undantag för Nils Nilsson i Högåsen. Upländingarne ha icke haft några representanter af betydenhet förrän vid senare riksdagar genom Ödman och Mengel. Roslagen åter blott inskränkta hufvuden, t. ex. Insulin och Matts Pehrsson. Södermanland och Nerike ha länge haft särdeles utmärkta män: Nils Pehrsson i Boda och Kihlblom; sedermera Anders Pehrsson, Hultman och Lekberg, Sköldberg och Uhr samt förre talmannen Anders Ericsson. Dalarne deremot högst få af någon slags utmärkelse. Norrländingarne, ehuru vanligtvis af god omdömesförmåga, hafva likväl mera sällan frångått de anvisningar deras ledare: Strindlund, och i senare tider Ruthberg, dem meddelat, hvarigenom de i allmänhet befunnits på en lägre ståndpunkt, dock alltid med undantag för Nils Larsson i Tullus och Eric Ersson i Vallsta.

Att detta nu refererade förhållande snart kommer att betydligt modifieras och förändras till ett vida bättre, vill synas mig fullkomligen säkert genom de vid nu pågående riksdag uppträdande mäns kraftfulla och fördomsfria bemödanden, åt hvilka fosterlandet har många skäl att skänka sitt bifall.

Berga i April 1860.

II.

Sedan föregående anteckningar voro nedskrifna, har jag känt mig manad att öka dem med några referat om, hvad jag ansett stå i sammanhang med den belägenhet och de omständigheter, hvaruti jag befunnit mig.

De, som med någon uppmärksamhet följt 1840 års riksdags förhandlingar, skola säkerligen medgifva, attbondeståndet befann sig i en god ställning till det allmänna tänkesättet i landet, men omständigheterna hafva förändrats, dock icke alla till ståndets fördel. Det förra var nu följden af den öfverensstämmelse och allvarliga hållning, som inom ståndet egde rum, till större delen härledd från det förtroende, som de egentliga ledarne, talmannen Anders Eriksson i Kärne och Hans Jansson rättvist tillvunne sig och kunde bibehålla. Detta röjdes äfven i det yttre, både genom den dyrbara skänk, som ståndet åt Hans Jansson förärade, och de täta inbjudningarne till aktade och ansedda borgarehus, der dessa män och de med dem liktänkande voro ofta och gerna sedda gäster, hvilket förhållande förr varit mindre vanligt. I öfrigt var det både märkligt och glädjande att erfara den olikhet i umgänges- och lefnadssättet vid våra enskilda sammankomster, som nu egde rum, jemfördt med förhållandet för få år tillbaka och det jag haft tillfälle att flera gånger observera.

Mitt första uppträdande vid denna riksdag skedde med en viss betänksamhet och nästan blyghet samt var i det hela af mindre betydenhet, dock hade jag lyckan att vid min första motion, som vidrörde statfolkssystemet och dess skadliga följder, samt den andra om behofvet af en allmännare folkbildning, erhålla ståndets enhälliga bifall och instämmande i desamma.

Detta mitt stillsamma förhållande oafsedt, blef jag nu, utan allt eget tillgörande, vald till 3:dje fullmäktig i Riksgäldskontoret och emottog denna befattning med nöje vid sidan af så erfarna kamrater som Hans Jansson och Norberg. Sammansättningen af fullmäktige var denna tid något egen och dugligheten ej alltid afsedd. Ordförande var i början landshöfdingen Rålamb och efter honom baron Jakob Cederström, de öfriga adliga ledamöterna voro herrar Bråkenhjelm och Carl Printzensköld, dessa senare af olika åsigter i de flesta ämnen. Presterna voro d:r

Wallin i Klara, Winter i Katarina och komminister Dahlgren, de båda förra af ingen slags ådagalagd kraft eller förmåga, den senare allvarlig och här sällan röjande det qvicka och spirituella, hvarför han eljest gjort sig känd. Borgare voro: borgmästaren Holm, handlanden Brink och rådman Limnelius. De förras åsigter af verkets göromål och åligganden delades fullkomligt af mina kamrater och mig, hvaremot den senare, ehuru utrustad medstadsmajors karakter och nordstjerneorden, var ett ständigt föremål för de öfrigas gyckel för hans högst ringa utvecklade begrepps- och talförmåga. Verkets tjenstemän voro kända för kunskaper och erfarenhet, så att fullmäktige kunde med all beqvämlighet sköta deras kall, helst som sammanträdena skedde blott en dag i veckan, utom vid nyåret, då allmän inventering och granskning egde rum. Honorariet utgjorde den tiden 1,000 Rdr Rgd jemte värdet af 40 skålp. vaxljus, hvilket syntes vara tillräcklig ersättning för de på stället boende, men icke öfverflödig för ledamöterna af bondeståndet, som hade skyldighet att vara närvarande minst 9 månader af året. Härpå blef dock jag icke den mest lidande, emedan jag under sommartiden kunde tillbringa 4 dagar hemma hvarje vecka samt lika länge hvarannan vecka vintertiden. Min tjenstgöring här varade 4 1/2 år eller till medlet af 1844 års riksdag, då en intrig, anstiftad af Bengt Gudmundsson, samt erfarenheten af den skadliga verkan, som de täta resorna medförde för min helsa, vållade, att jag utan missnöje skildes derifrån. Bankofullmäktiges ställning och aflöning var enahanda, blott med den skilnad, att de kunde förskaffa sig ökad inkomst genom kommissioner i låneväg, som före den tiden opåtaldt och i stort bedrefs af talman Longberg samt Erik Eriksson från Dalarne, och det med en framgång, som senare skulle anstått Ola Månsson, allenast att han icke missräknat sig om tiden, då yrket utan klander kunde utöfvas.

En händelse under denna riksdag, som jag ännu påminner mig och som förorsakade ej ringa uppmärksamhet, var den af bondeståndet nära mangrant företagna resan till Vaxholm. Efter i den lilla staden intagen middag besöktes fästningen, der vi funno den då ännu illustre och populäre statsfången från 1838 med fru och dotter inqvarterad i 2:ne små och mörka rum, eller rättare kyffen, hvaröfver en och annan af oss yttrade anmärkningar, som ansågos obehöriga, och hvarefter rörligheten hos befäl och garnison ökades derhän, att man skulle kunnat tro, det vår mening varit att befria honom. Telegrafen kom i rörelse och blef än lifligare, då en af våra kamrater företog sig att lyfta ett och annat lavetthjul ur dess nedsjunkna belägenhet och bereda det bättre plats. Missnöjet surrade omkring oss, fästningsfångarnes hvalf stängdes, och föga tror jag det fattats till vårt utjagande,om sådant utan risk kunnat verkställas. Dock återkom lugnet småningom, och vi aftågade fredligt efter ett med kraftigt hurra! beledsagadt afsked från vår fånge samt inbjödos vid återkomsten till en af stadens honoratiores, der stämningen gaf sig luft, hvarefter ångbåten mottog oss i sitt trogna sköte. Dagen derefter cirkulerade i Stockholm flera historier om denna färd och hvad dervid förefallit, och det syntes vara tvekan underkastadt, huruvida kanonhjulets flyttning eller något annat gravamen utgjort hufvudskälet till den casus belli, som en viss högmögende sades hafva ämnat mot oss proklamera, men som likväl lärer aflupit med en skrapa till landshöfdingen, hvilken denne pligtmessigt transporterat på stadsmyndigheten; men om den härunder träffat rätter man, eller om den var beräknad för det förflutna eller kommande, det är mig fullkomligt obekant. Skuggrädslan för yppandet af fästningens svaghet och dåvarande usla skick var emellertid allt för synbar och påfallande samt egnad att väcka och underhålla mycken munterhet och många infall öfver denna obetydliga tilldragelse, hvilken en och annan tillät sig att jemföra med en både nyttig och nödvändig inspektion.

En annan och mera betydelsefull händelse inträffade vid slutet af denna riksdag, då statsutskottets ordförande, grefve Horn, tillät sig att nedrifva och borttaga ett anslag till förstärkt utskottssammanträde, egentligen afsedt till votering öfver bondeståndets postulater i tvistiga beskattningsfrågor, hvilka ock genom adelns och presternas uteblifvande, tvärtemot grundlagens föreskrift, således till ståndets skada, förblefvo oafgjorda. Detta tilltag väckte ett stort och allmänt missnöje, som sträckte sig till hufvudstadens lägre klasser, hvilka natten efter riksdagens afslutande samlade sig utanför det hus, grefven bebodde, och med rop och buller störde den allmänna ordningen. En hans vän, grefve David Frölich, var dock lycklig nog att genom sitt tilltal och medlande lugna den upprörda skaran och afböja en ytterligare oordning. Ett rykte spriddes, att bondeståndets ledamöter genom uppmaningar gifvit anledning härtill, men grundlösheten deraf är jag i tillfälle att intyga, emedan jag omöjligen kunnat undgå att erhålla kännedom af en dylik anläggning, om den existerat, då min befattning ännu qvarhöll

mig på stället, äfvensom Hans Jansson och flera af ståndets upplyste och inflytelseegandemän. Ett bevis på det hårdnackade och, despotiska system, dåvarande regering följde, syntes vara, att grefve Horn kort tid derefter utnämdes till landshöfding i Stockholms län, med bosättning inom kretsen af den folkmassa, som nyligen sökt insultera och möjligen skada honom, hvilket dock icke hindrade nästföljande styrelse att för egenmäktigt förfarande och olydnad afsätta honom från detta embete, en åtgärd, som af länets invånare högeligen gillades.

Denna 1 1/2 år långa riksdag utmärkte sig för en sedan den tiden icke skedd tilldragelse, nämligen att den liberala sidan af riddarhuset lyckades tillsätta ordförande i alla utskotten, hvarigenom regeringens inflytande å desamma märkbart försvagades; men hvaraf följde, att motsidan blef mera vaksam vid den nästföljande, och att reaktionen då kunde göra betydande framsteg, hvartill den sannolikt äfven föranleddes af farhågan för ett ombytt regeringssystem.

För såvidt jag rätt minnes, var det efter denna riksdag, som jag invecklades i en polemisk tvist med prohibitivsystemets anhängare och vänner, hvartill anledning gafs mig genom en under riksdagen skedd inbjudning till en kollation, föranstaltad af representanterna för hufvudstadens handtverksklasser, hvilka önskade lysa med att genom bondeståndets biträde hafva genomdrifvit en hög tulltaxa och fortfarande införselförbud. Ordet fördes dervid af skräddaren och riksdagsmannen Spångberg, hvilken i ett svulstigt tal prisade det tidehvarf lyckligt, som egde så förträffliga lagstiftare, som nu visade sig vara händelsen, med mera af samma slag; men än värre ljöd det i mina öron, när Heurlin af bondeståndet uppträdde och på sitt ostädade språk sökte bevisa, att genom ifrågavarande lagstiftning lurendrejeriet skulle hämmas, den lagliga ordningen återställas samt handel och näringar gynnas och vinna förkofran. Jag tillfrågade Hans Jansson, som äfven var närvarande, om man icke med några ord borde söka stäfja denna oförskämdhet, men då han, för den kära fridens skull, afrådde derifrån, blef stugan oss för trång, och vi begåfvo oss genast utan afsked från sällskapet. Denna händelse, jemte den allmänt spridda kännedom man hade om de stora tullförsnillningar, som då egde rum, synnerligast öfver Karlshamn och Haparanda, föranlät mig att uti några till "Aftonbladet"insända artiklar söka gendrifva dessa prohibitivsträfvanden, hvilka, som jag vill minnas, ganska matt besvarades.

Med konsistorium i Strengnäs råkade jag något senare äfven i delo af den anledning, att detsamma sjelfmyndigt anbefalt en oriktig tillämpning af folkskolestadgan af 1842 och fördelningen af det statsbidrag, ständerna anordnat, på det sätt, att någon del deraf icke skulle tillkomma de församlingar, som egde magasinsinkomster att disponera, utan blott de, som voro i saknad deraf. Detta var för mig en alldeles omvänd slutkonst, emedan jag ansåg det på goda skäl kunna antagas, att de kommuner, som icke tillgjort något för detta ändamåls vinnande, ej kunde vara mera berättigade till allmänt understöd än de, som med uppoffringar åstadkommit dessa nyttiga inrättningar. Anmärkningen upptogs af Strengnäsbladet Samlaren icke utan häntydning på vanvördnad för den prelatensiska myndigheten, samt i en mörk och trubbig stil, hänvisande bland annat till gamla kyrkofäders auktoritet, hvaraf jag ändtligen fann det ändamålslöst att kämpa mot en mystiker, som sannolikt icke förstod den tid, hvaruti han sjelf lefde. Det bästa kom dock till sist, då på en pastorsinstallation biskopen tillfrågade min församlings kyrkoherde, hvilken utväg vore att vidtaga för att förmå mig till tystnad, hvarå denne lärer svarat, det han väl ville underrätta mig om hans högvördighets önskan, men egde för öfrigt icke något råd att för detta fall lemna.

Från urtima riksdagen 1844--45 erinrar jag mig hufvudsakligast den lifliga hyllning, som den liberala delen af representationen lika med den stora allmänheten egnade konung Oskar för de folkvänliga bemödanden, han redan ådagalagt och troddes vilja fortsätta. Den bekräftelse på 3:ne stånds beslut angående den lika arfsrätten, som nu lemnades, utgjorde, särdeles för bondeståndet, en glädjande anledning att densamma med tacksamhet erkänna. Det mindre betydliga motstånd, som inom ståndet deremot förspordes, föranlät till ett nära mangrant uppträdande, för att inför konungen upplysa om rätta förhållandet, och det syntes mig, som h. maj:t just afvaktat detta för att derefter fatta sitt beslut, som ock få dagar derefter blef allmänt kändt. Bekant är, att adeln afgaf en slags protest mot de andra ståndens beslut i frågan, och att konungen lemnat svar utiordalag, som ingalunda varit milda eller undfallande. Medborgare af alla klasser, representanter af de 3:ne stånden jemte flera adelsmän firade denna sakens utgång med en middag på stora börssalen för 400 personer, hvarvid grefve C. H. Ankarsvärd i ädla

och varma uttryck framstälde så väl qvinnans rätt som den sanna uppfattning af förhållandet, som konungen ådagalagt, samt de fördelar för samhället, som deraf borde härflyta.

Kröningshögtidligheterna upptogo betydlig tid och voro med dyrbarhet föranstaltade. Vid festen på rikssalen steg värmen till den grad, att de norra fönstren måste utslås, och det påstods, att detta klingande förorsakat flera damer olägenhet. På ridderskapet och adelns festivitet i Brunkebergs hotell fans bättre utrymme, då alla rummen i andra våningen af detta stora hus voro dertill upplåtna, hvarvid h. exc. grefve Carl De Geer, min fordne principal, var en af värdarne och mottog äfven mig ganska förbindligt. Här hade jag förmånen af att råka i ett lifligt samtal med biskop Agardh, ämnet minnes jag numera icke, men detta var den enda beröring, jag haft med denne utmärkte man. Ytterligare gafs af Stockholms borgerskap en storartad sexa i nedre börsrummet, der välfägnaden var så ymnig, att jag tidigt måste derifrån bortgå med angripet hufvud och minnet af en illa använd stund.

Detta riksmöte slutades på den ovanligt korta tiden af 10 1/2 månader, och fastän hvarken modernäringen eller folkupplysningen hade att fägna sig af brorslotten i de anslag, som beviljades, fans dock anledning för många af ombuden att jemte mig glädjas öfver de mera sunda principernas framträngande och de resultat, som deraf borde följa. Att reaktionen rustade och förstärkte sig, blef dock för hvarje uppmärksam betraktare allt mera synligt.

Mitt härefter (1846) skedda inkallande i representationskomitén har jag anledning tro vara förordadt af vännen Hans Jansson, derom af konung Oskar tillfrågad. Konungabrefvet var kontrasigneradt af hr Nordenfalk, hvars förtidiga bortgång jag vågar tillskrifva arbetets totala misslyckande. Komiténs ordförande, justitierådet Bredberg, vill jag gerna frikänna från uppsåtlig andel deri, då hans kända redbarhet och oväld bör frikänna honom från en dylik misstanke, helst som flera med migfunno honom ganska välvillig och böjd för det sanna och rätta samt brydd och ledsen, då hans åsigter gåfvos till spillo. Ett bevis för detta hans rättsinniga förfarande vill jag finna uti det lyckade försöket att här förorda och genomföra öppen omröstning med ja och nej, ett sätt för frågornas afgörande, som sannolikt förtjenar att äfven inom riksförsamlingen och dess fördelningar antagas, och hvarigenom många intriger samt konstlade tillställningar borde förebyggas. Deremot ansåg jag och anser ännu, att biskop Holmström samt herrar Henning Hamilton, Carl Åkerhielm och domprosten Knös varit de, hvilka i samråd och med berådt mod motverkat de sundare grundsatserna och tillintetgjort de förhoppningar, som den upplystare delen af nationen egt så giltig rätt att förvänta, och detta så mycket hellre, som de båda första stodo högt i konungens förtroende, egde en hög och mindre vanlig förståndsbildning jemte en uttrycksförmåga, som mera sällan står att finna. Att den utmärkt rättskaffens och fosterlandsälskande Dalaprosten P. G. Svedelius under första perioden af arbetet med döden afgick var för framgången deraf en ytterst känbar förlust. Då härtill kom det inflytande och den ledning, som justitieministern, grefve Posse, åt arbetet lemnade, kan föga undran uppstå deröfver, att detsamma skulle och borde blifva förkastligt. Bland de mera frisinnade ledamöterna nämner jag ännu en gång och med tacksamhet herrar Wingqvist och Schartau, af oss alla de modigaste kämparne för framåtskridandets och det rättas sak, isynnerhet den förre, som egde en ovanlig förmåga att med orubblig kontenans och styrka gendrifva motsidans argument och blotta deras ihålighet; men tillräckligt understöd åt dem saknades, ty ehuru ledamöterna af bondeståndet alltid befunno sig å deras sida, var dock det tillfälliga biträde, herrar Landin och Sahlin lemnade, alltför otillräckligt att bringa vågskålen åt det mera liberalt sinnade partiets sida.

Från denna bedröfliga tafla, denna ihärdiga strid för bevarandet af börds- och privilegii-intressen, öfvergår jag till en gladare. Under den ledighet, våra uppdrag lemnade, särdeles uti riksgäldskontoret och sistnämda komité, funno Hans Jansson, talman Eriksson, Norberg, jag med flere en tillflyktsort hos sedermera vice talmannen Zetterberg på Ekholmsnäs å Lidingön, ihvars trefliga hus och familj vi alltid voro välkomna och snart stälda på en fot, som föga skiljde sig från hemmets. Hans Jansson, hvilken längre än vi andra måste sakna den egna husliga härden, qvarstannade här vanligen flera dagar å rad, der han, så ofta tillfället medgaf, af oss andra uppsöktes. Dessa utfärder företogos till fots tidigt söndagsmorgnar och stäldes först till Lidingö kyrka 3/4 mil från Stockholm och voro för själ och kropp lika uppfriskände som nöjsamma och nyttiga rekreationer, då man hos Z. icke sällan träffade män af kunskaper och förtjenst, t. ex. presidenten Westerstrand, öfverdirektör Norling,

skalden von Braun, borgmästaren Ekholm jemte flera, som med värden täflade i utbyte af geniala och qvicka infällen, och hvilket för oss, medelmåttans män, var ett utmärkt nöje. Landtliga nöjen af flera slag stodo oss äfven till buds, liksom besök hos grannar; i anledning hvaraf jag kommer ihåg, hurusom vi en morgon besökte Z. och funno honom sjuk och sängliggande, då talman Eriksson genom ett vattenbad efter konstens regler och med biträde af Hans Jansson bringade värden derhän, att han samma afton kunde medfölja till Elfvik på korfkalas. Många andra tillfällen att sprida nöje och munterhet begagnades äfven, t. ex. då jag en afton sökte en vattenkarafin i nästa rum, der vännerna redan lågo till sängs, och dervid begick dådet att taga den med mig, hade dessa redan följande morgon författat en lysning efter den försvunna persedeln, så pompös och löjlig, att den länge utgjorde en lustbarhet för dem, som deraf erhöllo kännedom.

Under dylika förhållanden kunde för flera af oss klubblifvet icke vara särdeles inbjudande, men vid mindre behagliga årstider utgjorde det likväl en ingalunda förkastlig utväg. Ämnet kan måhända anses obetydligt och mindre tjenligt att framställa, men en skildring af riksdagslifvet skulle vara alltför ofullständig utan dess omnämnande. Alla aftnar, som icke upptogos af plena eller utskott, samlades större delen af ledamöterna, och tiden användes dels till samtal och tidningsläsning, dels vid spelborden, det senare flinkt och fridsamt hos de flesta. Sätt och ton hos samlingen röjde alltid känsla för sällskapslifvets fordringar, hvartill talmännens nästan ständiga närvaro äfven bidrog. Våra sekreterares, särdeles de högt aktade herrar Cassels och Westers, ofta förnyade besök voro mycket värderade och spridde trefnadoch förnöjsamhet till alla. Omkring den senare trängdes man alltid för att höra glada historier berättas, den ena mer roande än den andra. Då besök af de andra stånden inträffade eller af mera kända och aktade personer, samlades man vid toddyglasen, höll smärre tal, uttryckande ömsesidig belåtenhet samt hopp om medverkan, samt slutade med välönskningar för det allmänna. Då spelinsatsen alltid var särdeles låg, och uppbrottet efter stadgad regel skedde klockan 9, var den ordningsmannabefattning, som jag här flera gånger innehade, ganska lätt att utföra.

I sammanhang härmed må jag äfven nämna, att under statsrevisionen 1852, då riksdag ej var samlad, det lyckades sammanföra borgare- och bondeståndens ledamöter till ett aftonsällskap 2 à 3 dagar i veckan, der de trifdes utmärkt väl tillsammans, och der nöjet förhöjdes af borgmästaren Behms från Linköping egna förmåga att framställa och förlöjliga ordensvurmeriet på ett sätt, som i hvarje, äfven mindre bildad krets borde röna både bifall och uppmärksamhet.

Under representationskomiténs i 3:ne perioder fördelade sammanträden inträffade det första allmänna landtbruksmötet i Stockholm, då jag fick tillfälle göra min första personliga bekantskap med såväl herr expeditionssekreteraren Richert som professor Arrhenius, hvars vänskap och välvilja jag sedan och i många fall haft glädjen erfara. I den komité, som tillsattes för att afgifva utlåtande i den af hr Kyhlberg väckta stängselfrågan, var jag kallad till ledamot och yttrade der den åsigt af ämnet, som sedermera gjort sig gällande och blifvit lag. De egentliga motståndarne voro baron Palmstjerna, prosten Holm från Själevad samt Andreas Bengtsson från Småland, men mötets allmännare opinion syntes icke gilla deras anmärkningar. Jag vet mig aldrig hafva hört ett mera långtrådigt och hackigt föredrag än det af baron Palmstjerna denna gång.

Af 1847--48 årens riksdag har jag numera endast få och orediga minnen. Representationskomiténs förslag med dess brist på rekommendation från regeringens sida, föranledde knappast någon behandling; och det af den 1 maj sistnämda år, som af verldshändelserna framtvingades, antogs endast af borgareståndet. Jag har alltid beklagat, att så skedde, emedan det dock utgjorde en grund att påbygga till ytterligare förbättring, som nu åter fören längre tid syntes afskuren. Bevillningen, som måste utgöras i och för biträdet till Danmark, var väl för landet betungande, men den belastade likväl icke framtiden. Våra försvarskrafter erhöllo ock en måhända ganska nyttig öfning, ehuru det hela sannolikt väl förtjänte den allmänna benämningen af stora skånska lustlägret. Att resultaten af denna riksdag icke medförde några för landets konstitutionella ställning gynsamma förhållanden, det tror jag mig med säkerhet kunna antyda.

Min uppfattning af förhållandet vid 1850--51 års riksdag var ingalunda till dess förmån. Det var då den liberala fraktionen af riddarhuset upphörde att derstädes infinna sig, och derigenom lemnade reaktionen allt vidare

utrymme för dess verksamhet, som likväl gick derpå ut att efterhand förlama båda statsmakterna och bereda bestånd åt privilegii- och kastintressena. Ingenting af verklig vigt och betydelse för det allmänna kunde nu genomdrifvas, hvadan både läroverks- och tullreformer, skatteförenklingen med flera allmänna angelägenheter ej kommo till något afgörande, utan med stor liknöjdhet undanskötos. Dertill kom den oerhörda slapphet, hvarmed ärendena i allmänhet behandlades, och som hos något hvar af de tänkande kunde väcka oro och förtviflan om följderna häraf samt åstadkom hos mig en afmattning i både sinnes- och kroppskrafter, som vållade, att jag efter hemkomsten behöfde en längre tid för återvinnande af den sinnesstyrka, som för en hvar offentlig man är af så oberäkneligt värde.

En af de mera ledsamma tilldragelser, som under denna riksdag inträffade, var äfven denna: Då bränvinstillverkningsfrågan och skattebeloppet derför skulle i förstärkt statsutskott slutligen afgöras, uppfattade större delen af bondeståndet och detta utskotts ledamöter saken på det sätt, som skulle genom deras uteblifvande från voteringen detta afgörande icke allenast kunna uppskjutas utan rent af förhindras. Häraf föranleddes, att endast 9 ledamöter af ståndet infunno sig, i stället för 30 vid första och andra voteringen, men vid den tredje, då lika många uteblefvo, ansågs saken genom de andra ståndens fulltalighet rättsenligt behandlad och afgjord. Detta var dock emot tydlig grundlag och det enda exempel af detta slag, som under min riksdagstid passerat, ty då vid föregående och isynnerhet 1840 årsriksdag både adel och prester från förstärkt statsutskott uteblifvit, har man icke tilltrott sig kunna företaga votering eller skrida till slutligt afgörande. Hvad slutsats häraf må dragas för den betydenhet eller inflytande, som bondeståndet nu egde inom riksförsamlingen, öfverlemnas åt mera oväldige att afgöra; men mig syntes, som skulle förhållandet möjligen kunna komma att åberopas såsom prejudikat, hvarigenom skattebevillningsrätten kunde förflyttas i de andra ståndens händer samt för framtiden förorsaka gränslös skada och förvirring. Förblindelsen inom ståndet gick derhän, att vi, som varit närvarande, måste försvara oss mot beskyllningen att hafva vanvårdat ståndets rätt, men denna villa blef dock icke långvarig, ehuru återgången kom för sent. Enskildt hade jag skäl att beklaga, att ett par upplysta och förtroliga vänner äfven misstogo sig om rätta och lagliga förhållandet, så att de för tillfället af de mest vänliga föreställningar icke kunde bringas från sin mening.

En tid efter denna fruktlösa riksdag uppkom hos mig den tanken, att det dock kunde vara nyttigt och vägledande för allmogen och dess valmän att erfara ombudens karakter och handlingssätt under utöfningen af deras uppdrag, och att för detta ändamål framställa dem med den oväld och sanning, som det ömtåliga i ämnet ovilkorligen kräfde. Ju mera jag tänkte häröfver, ju svårare blef mig verkställigheten, så att tiden förgick, och nästa (1854) års riksdag inträffade, då omständigheterna märkbart förändrades till bondeståndets fördel. Icke destomindre umgicks jag ännu med min förra idé, som nu blef mig lättare att utföra, då ståndets hållning i det hela var vida bättre, och talmannens ledning mot mångas förmodan nära nog oklanderlig, så att ganska få personligt strängare omdömen voro af behofvet påkallade. Karakteristiken utkom således, ehuru utan min direkta åtgärd, och jag blef icke utan all tillfredsställelse deröfver, dels emedan den af landets mest lästa tidning erhöll ett ampelt godkännande, dels emedan tidningen Folkets Röst, som nagelfor och strängt klandrade försöket, kom på villospår och antog för sant och rätt, då jag framstält mig sjelf såsom en i allo misslyckad person med förslag, som efter bladets mening kvarken kunde eller borde vinna framgång. Den senare karakteristiken för 1858 års riksdag var icke ensamt mitt verk; dertill lemnadejag blott ett utkast, som derefter utvecklades af en skickligare iakttagare, till hvilken jag derför står i tacksamhetsförbindelse. Att dessa karaktersmålningar, jemte de riksdagsredogörelser, jag tid efter annan till mina komitenter afgifvit och hvilka ej kommit till någon allmännare kännedom förrän efter 1857--58 års riksdag, äfvensom det öppna sändebref, som till den sista riksdagens bondestånd blef aflåtet, likväl icke varit utan all inflytelse, sluter jag deraf, att flera af sistnämda riksdags kunnigare, liberalt sinnade och på sina pligter vaksamma ledamöter af bondeståndet, funnit sig uppmanade att för sina komitenter offentligen anmäla såväl deras egna tillgöranden och handlingssätt, riksdagens resultat i allmänhet, som äfven deras åsigter och uppfattning af den stora frågan om representationens ombildning.

Att ofvan omförmälda dåliga behandligssätt af ärendena vid 1850--51 års riksdag medförde ett stort inflytande på valen till följande riksdagen 1853--54 kan jag med så mycket större visshet antaga, som det snart bemärktes icke

allenast att allmogen valt och till riksdagen sändt flera män af utmärkt duglighet att bevaka ståndets försummade rätt, utan ock att både i detta och borgareståndet utvecklades särdeles nit och verksamhet till erhållande af bättre och helsosammare resultat, som ock delvis lyckades. Härtill bidrog väl något, ehuru besynnerligt det må förefalla, att talmansplatsen nu intogs af Strindlund, som betydligt afvek från sitt förut följda handlingssätt. Att han först nu erhöll detta vigtiga förtroende, förundrade många, som trodde sig känna både hans förmåga och långvariga sträfvande efter detsamma. Här torde alltså vara stället att yttra mitt omdöme öfver denne mindre vanlige man. Redan innan jag blef utsedd till riksdagsman och på grund af allmänt kända förhållanden, hade jag fattat en så oförmånlig tanke om Strindlunds handlingssätt i allmänhet, att jag nära nog ansåg honom vådlig för landets sanna intressen och bondeståndets isynnerhet, hvilket misstroende vid närmare bekantskap slutligen gick derhän, att jag, efter inhemtad större vana och dristighet i debatten, som oftast begärde ordet näst efter honom, emedan jag ansåg såsom säkert, att jag skulle få något förvillande, någon oriktig uppgift eller falsk slutsats att bekämpa eller vederlägga, och detta, somman vet, låter bäst göra sig på färsk gerning. Med undantag måhända för 1840 års riksdag, egde Strindlund intill denna tid en nära obestridd ledning af de flesta norrländingars röster, hvarigenom många för landet nyttiga, men för, regeringen mindre behagliga förslag kommo till korta. Erfarenheten häraf, jemte, Strindlunds afund och partiskhet mot den af mig högt värderade Hans Jansson kunde således icke förändra denna min sinnesstämning; men nu inträffade en stor förändring, äfven å min sida, och obelåtenheten försvann efterhand, då den gamle partichefen visade sig både vilja och kunna iakttaga försigtighet och oväld, tillåta hvarje mening dess fria uttryck, bibehålla platsens värdighet samt visa sig öppen, human och vänskapligt sinnad mot alla. Att han derigenom vann kamraters förtroende och gaf sitt tillbaka, blef synligt vid många tillfällen, då han tog sina förra och ifrigaste motståndare till råds i vigtiga ämnen, och jag minnes bland annat, huru han, vid en enskild rådplägning före den slutliga behandlingen af skatteförenklingsfrågan, bestämde sin åtgärd i enlighet med ståndets önskan och fördel, samt fullgjorde detta löfte. Att Strindlund, såsom belöning för på denna plats gjorda tjenster, erhållit både en stor guldmedalj och vasaorden, borde väl anses utgöra regeringens fullkomliga erkännande af desamma, om blott denna form icke vore så allmän och af så ringa betydelse i den allmänna meningen. Då han slutligen såsom elektor vid sista riksdagsmannavalet befordrat sin efterträdares utväljande, har han tydligen visat sig mindre afse sin pekuniera fördel än det lugn han sökt, och detta talar äfven till hans fördel, samt för en måhända sent vaknad känsla af hvad en man i hans ställning är skyldig sitt fosterland.

Ehuru jag i det föregående omförmält åtskilliga tilldragelser under denna, 1853--54 års riksdag, må jag dock tillägga några andra och deribland utfarterna till engelska och svensk-norska flottorna. Den förra kunde med skäl beundras både för styrkan deraf (20 ång- och 1 segelskepp, alla större) och dess talrika, modiga och raska besättning. Den berömde amiralen fick sällskapet icke skåda, emedan trängseln kring flaggskeppet icke tillät oss nalkas detsamma, hvadan man måste nöjas med högt stämda förhoppningar om kommande bragder till vårt lands fördel. Till den senare fördes vi på en ångkorvett, medamiralen in petto samt en rik köksattiralj om bord, och emottogos på en kunglig namnsdag med så väldiga salfvor, att jag hjertligen önskade dem, förstärkta med svenska kulor, använda längre österut. Här vankades tal och skålar i ymnighet, alla förespeglande denna utrustning såsom blott en början till större och mera betydliga, hväraf tillämpningen var lätt att inse medelst anspråken på de närvarande ståndsledamöternas väntade frikostighet. När man erinrar sig, att den pågående rörelsen å vår sida tidigast började med iståndsättandet af Karlstens fästning, liksom faran hotade från detta håll, och att man sedan beslöt sig för en verksam neutralitet, så blir, åtminstone för mig, oförklarligt både behofvet och användandet af de extra anslag, uppgående till omkring 8 millioner Rdr Rmt, som under denna riksdag beviljades för den s. k. neutralitetens upprätthållande. Om denna summa blifvit använd för landets inre förbättring, så hade den ofelbart medfört mera nöjaktiga resultat än de af truppernas sammandragning och den lilla flottans kringseglande i Östersjön hela sommaren, dit östra grannen hvarken kunde eller vågade sända båtar, än mindre skepp till oroande af våra farvatten. Och den med stor kostnad föranstaltade gotländska expeditionen sedan, utan behof och utan all nytta. Jag erinrar mig härvid; huru framlidne statsrådet och sjöministern Ulner, då jag en gång i enskildt ärende besökte honom, affordrade mig yttrande öfver den rotebåtsmännens öfning i marsch och svängningar, som då på Skeppsholmen förehades, och att, ehuru jag erkände min oerfarenhet och mindre

förmåga att ämnet bedöma, jag likväl ansåg denna trupps användande till lands icke kunna medföra den fördel, som åsyftades. Den ifrågavarande flottan bestod af 11 skepp, hvaraf 2:ne större, och jag kunde dervid icke undertrycka den tanke att, om vi med knappa tillgångar kunde uppställa äfven en dubbel styrka, skulle den dock vara otillräcklig i jemförelse till den, som borde mötas, samt landets utarmande blifva en säker följd. Den mycket sena återkomsten en kylig afton ådrog mig en flera dagars feberyrsel, hvarunder min hjerna hade ett svårt arbete med att sammanställa hvad jag hört om svenska flottans betydenhet, med mera. Jag såg Sveaborgs och Revals murar falla med mera; men vaknade omsider till mera moderata tankeföljder och förblef fortfarande af den åsigt, attendast en stark, väl öfvad och väl anförd skärgårdsflotta kan och bör utgöra vårt egentliga sjöförsvar.

Den långvariga striden angående skattereformen eller rättare ränteförenklingen slutades nu ändtligen genom ständernas beslut och kungl. förordningen af den 11 maj 1855. Denna minskar icke i någon mån skattejordens bördor, utan blott afjemnar dem, samt utgör en högst enkel utöfning af den klaraste rättvisa och hade här ytterligare icke behöft nämnas, om icke för att antyda det oriktiga deraf, att tillmäta friherre Palmstjerna en förtjenst af att omsider ha förmått sig till kontrasignerandet af författningen, hvars grunder han så länge och ihärdigt ogillat. Sådant beröm har han likväl erhållit, hvilket jag tillåtit mig offentligen förklara vara oförtjent, emedan det enligt mitt begrepp måste vara en ministers pligt att stå eller falla med den princip, som han envist och länge vidhållit.

Den af mig vid denna riksdag afgifna motion om tillsättande af inspektörer öfver folkskolorna förkastades af bondeståndet, ehuru jag om lämpligheten och behofvet deraf rådfört mig med den häruti mest kompetente skolman, hr rektor Siljeström, samt erhållit hans tillstyrkan. En blekingsbo, Jöns Persson, gjorde den artigheten åt vår urskilning, att han väl medgaf inrättningens nytta, dock endast i det afseendet att den beredde inspektörerne tillfällen till lustresor och gästabud på prest- och herrgårdarne. På detta sätt bedömdes då en institution, förutan hvilken jag är fullt öfvertygad, att skolan förfelar dess stora ändamål: vår allmoges och den lägre klassens sanna upplysning och moraliska förkofran. Emellertid har jag anledning hoppas den tid vara för hand och ganska nära, då detta behof skall inses och varmare behjertas.

En ledsam erfarenhet, som jag nu gjorde och som äfven rörde det allmänna, anser jag, för följdens skull, kunna omförmälas. Svartling från Östergötland, en man med ljust och redigt hufvud samt ledig talgåfva, hade vid föregående riksdag visat sig tillhöra den liberala sidan, vunnit förtroende af mig och många andra samt ofta följt och instämt i de åsigter jag hyllade. Nu ville ödet, att vice talmansplatsen, efter fleres nekande att vid Strindlunds sida intaga densamma, slutligen erbjöds åt Svartling, som genast anförtrodde mig sin tvekan med begäran om råd.Detta skedde sent en afton på Riddarholmsbron, och ehuru jag icke är vidskeplig, syntes mig hvarken stället eller mörkret lämpligt att saken nu behandla, utan trodde den böra uppskjutas till morgondagen. Då detta ej lät sig göra, emedan svar borde genast lemnas, fann jag bäst att, med den kännedom jag kunde ega om det pröfvande i befattningen, afråda från densammas antagande. Dagen derefter blef likväl Svartling utnämd, hvilket icke var att hvarken förundra eller beklaga sig öfver; men förhållandet oss emellan förändrades och blef icke till förmån för ståndet eller mig, ty då jag vid behandlingen af det s. k. dechargebetänkandet yttrade mig något fritt öfver konseljens handlingssätt och vid tillfället icke rönte hvarken motsägelse eller vederläggning, fann dock Svartling för godt, att ett par veckor derefter framkomma med en reservation mot detta mitt yttrande, författad i så bittra och häftiga uttryck, att jag tydligen insåg omöjligheten af det fordna förtroendets återställande.

1857--58 års riksdag inträdde, åtföljd af de flera obehagliga förhållanden och de stridigheter, jag förut anmärkt, särdeles inom bondeståndet; men att de politiska meningsbrytningarne skulle öfvergå till personliga och störa den vanliga samlefnaden, det var hittills okändt och vida öfver förmodan. Från äldre tider har det församlade bondeståndet haft för sed att fira den första maj med en sexa på Djurgården, och man antog, att det nu äfven borde ske. För detta ändamål lades en lista på klubbens bord till anteckning att samlas på Franska värdshuset, men denna erhöll under flera dar icke mer än 30 namn, hvaremot de öfriga ledamöterna, utan öppet tillkännagifvande derom, funno för godt att samlas å annat ställe. Talmannen Strindlund infann sig först hos vårt sällskap, men ville äfven besöka det andra, då jag, för att hämnas, föreslog att åtfölja honom, hvilket antogs af alla, då vi funno 60 till 70 kamrater instufvade uti 2:ne mindre rum i bottenvåningen af värdshuset Blå porten,

der trängseln var stor och hettan qväfvande. Ola Månsson, den främste här som annorstädes, ordade nu om nöjet och äran att finna oss alla tillsammans och om den öfverensstämmelse, som härefter skulle följa m. m., men hvilket blef mig svårt att uthärda, så att jag snart sökte fria luften och gladare ämnen för mina betraktelser, som dock ofta måste dröja vid den kompaktaställning separationen erhållit, hotande med ännu större vedervärdigheter.

Då valen till banko- och riksgäldsfullmäktige skulle vid denna riksdag företagas, önskade den mera sjelfständiga delen af ståndet att aflägsna en af de förra och i stället invälja mig. Denna önskan framfördes till mig deputationsvis af Nils Larsson från Jemtland, Jonas Andersson från Östergötland och Nils Olsson från Skåne, med anförande af de skäl, som härtill föranledde. Jag nekade länge och allvarligt, men då ändamålet ej på annat sätt troddes kunna vinnas, medgaf jag slutligen försöket med förutsägelse, att det ej skulle lyckas. Så skedde äfven, och jag anser det ännu såsom en försynens välgörande skickelse, enär jag derigenom undgick att qvarhållas på ett ställe, der tvång och vantrefnad ofelbart skulle medföra svåra följder för min redan mycket försvagade helsa, och hvarförutan jag ingalunda kunnat så utföra det vigtiga uppdraget, som både pligt och böjelse fordrat.

Vid de allmänna sammanträdena på riddarhuset var jag en temligen flitig åhörare; men yttrade mig der blott 2:ne gånger, nämligen uti jernvägs- och beväringsfrågorna. I den förra kunde jag icke underlåta att anförtro mina betänkligheter mot den utländska skuldsättningen och de för framtiden tryckande följderna deraf, samt hänvisade i stället på landets egna tillgångar, bränvinsskatten och en del af bankovinsten, äfvensom till en något rymligare tid för arbetets utförande; och i den senare egentligast för att vederlägga Petter Jönssons oblyga påstående om svenska allmogens mindre benägenhet att fullgöra denna fosterländska pligt till landets försvar, samt erhöll för detta försök ett högljudt bifall af ståndsbröderna, som lika med mig ansågo allmogens gamla ära böra räddas från så falska beskyllningar. Ehuru det, enligt min erfarenhet, icke medför särdeles svårighet att kläda tankarne i lämplig drägt inför ens eget stånd, är det icke så lätt inför en mycket talrikare, och mera upplyst församling t. ex. denna på riddarhuset, som har befogenhet att fordra både klarhet och korrekt språk af den, som der vill uppträda. För mig har det lyckats komma ifrån den naturliga förlägenheten derigenom, att jag velat följa en af våra äldre riksdagstalares mig välvilligt gifna råd att inbilla mig stå inför ensamling af liflösa väsenden och underhålla denna illusion i det allra längsta. Att detta icke hjelpt mig, kan jag således gerna erkänna, då jag sett de skarpaste ögon fästade på mig, tillkännagifvande allt annat än frånvaro af lif och omdömesförmåga; men rådet antecknas till fromma för dem, som bättre förstå att tillgodogöra sig detsamma.

Under denna riksdag hade jag tillfälle deltaga i en resa, för mig af särdeles intresse, nämligen invigningen af Örebro--Arboga-jernvägen. Jemte de för talmän, fullmäktige, statsutskottet och ståndssekreterare bestämda, voro 24 platser anordnade för bondeståndet, hvarom lottning länsvis anstäldes, och jag blef en af de vinnande. Resan företogs klockan 4 en vacker augusti- eller septembermorgon, och sällskapet med regenten och prins Oskar bland sig hade all anledning att njuta af Mälarens och dess stränders ännu betydliga skönhet. Klockan 12 skedde ankomsten till Arboga, der vagnarne genast intogos, och efter 65 minuters förlopp inträffade man i Örebro. Jag minnes ej, om det var någon af resan härledd eller tillfällig krämpa, som hindrade mig att bese den nybygda delen af staden och erfara den förbättring, som inträdt, men festen anslog och väckte min uppmärksamhet. Den var i sanning storartad och försiggick i ett stort och högt hus, öfverallt löfbetäckt, med 2:ne läktare för fruntimren och musiken, samt 2:ne bord af lika längd med huset, öfverflödigt försedda med allt hvad ögat och smaken kunde begära. Att tal och skålar här icke saknades, var naturligt, de flesta prisande bolagets förtjenster och de lofvande utsigterna för framtiden. Under detta jubel förflöto mer än 4 timmar, och vid återkomsten till Arboga hade skymningen redan inbrutit. Vid den hastiga farten kunde någon närmare kännedom af orten icke inhemtas, blott att lokalen för banan syntes gynsam och odlingen långt framskriden. Vid Frövi, der tåget en kort stund stannade, hade man en alldeles ovanligt skön utsigt öfver sjön Väringen. Vid Strengnäs möttes fartyget med sång från land och besvarades med musik och fyrverkeri, som fortfor till nära Stockholm, dit ankomsten skedde klockan 3 på morgonen. Under denna färd syntes all ståndsskilnad suspenderad, man samtalade och diskuterade utan allt tvång, och jag såg en ledamot af bondeståndet tvärt inkasta sig i ett samtal emellanprinsen-regenten och biskop

Fahlcrantz med den nätta frågan: "var det icke bra?" jag tror nästan, att han sade: "roligt, ers höghet, att den frågan gick igenom i --utskottet.". Hvad den frihet ändå måtte vara ljuf, som så kan uttrycka sig, och resignationen stor å andra sidan! Det hela torde likväl närmast kunna förliknas vid ett godt sällskapslif, der en hvar med uppmärksamhet på sig sjelf dock anser sig likberättigad; jag skulle blott önskat, att ostentationen vid festen varit något mindre; men denna utgör ju vår nations allmänna arfsynd.

Ändtligen och efter nära 1 1/2 års tid fortsatt riksmöte samt för sista gången den 13 mars 1858 bevistadt brandstods-direktionssammanträde var det mig förunnadt att till hemmet återkomma, för att der i stillhet söka återvinna lugn och krafter, samt anställa reflektioner öfver hvad jag under denna period erfarit. Dessa ha varit mig bittra nog, och jag kan icke undgå att öppet erkänna min vedervilja och mången gång ytterliga ledsnad öfver den blindhet, hvarmed mogna män kunnat ställa sig under ledning af några intrigörer och lycksökare, af hvilka en och annan på förståndets vägnar just icke varit särdeles väl utrustad, men dock velat herska öfver andras tänkesätt, och hvad mer är, deruti lyckats. Att sådant icke är utan exempel från förra tider, vet äfven jag ganska väl, men just derför och emedan svenska allmogens nuvarande ställning, dess större upplysning och moraliska belägenhet är helt annorlunda än den tiden, måste det vara af så mycket större angelägenhet, att den rätta och förnuftiga sjelfständigheten icke blir tillspillogifven, utan som en nationalskatt ansedd och bevarad. Mig är icke obekant, att jag genom detta sätt att känna, tänka och handla, kommit att af några ståndsbröder anses för ensidig och envis samt i fråga om grundsatsers vidhållande någon gång nog sträng i mina uttryck. Detta må till en viss grad medgifvas; och jag har dertill föga annat skäl att förebära, än att jag trott mig finna hos många alltför ringa både uppfattning och bedömande af de pligter ett riksdagsombud åligger och saknat den stadga i principer, som jag ansett lika angelägen. Äfven har jag af ställningen inom ståndet någon gång funnit mig uppmanad att väcka medvetandet af ståndets såväl moraliska styrka som dess politiska betydenhet, samt nyttan och behofvet att samma rättbegagna. Dock har jag icke agerat skolmästare, utan sökt att med öppna och tydliga skäl verka till den lyftning i begrepp och tänkesätt, som borde ådagalägga verklig kännedom af denna betydenhet samt till beslut att icke låta densamma gå förlorad. Ligger häruti något misstag, så må det tillskrifvas min uppfattning af svenska allmogens och i synnerhet den stora jordegande andelens utomordentliga vigt och betydenhet för vårt samhälle, för statens finanser, för dess försvar, för dess jemna framskridande i upplysning, i kultur och materielt välstånd, med ett ord, för allt hvad med statens ära och bestånd eger det närmaste sammanhang.

Såsom en lugn men intresserad åskådare har jag med uppmärksamhet sökt följa den nu slutade riksdagens företeelser, och finner mig skyldig erkänna att, hvad bondeståndet angår, dess ställning blifvit förbättrad och dess hållning i det hela vida allvarligare än vid den föregående. Det har lyckligtvis blifvit förstärkt genom flera särdeles kunniga och upplysta ledamöter från nästan alla landsorter, som icke tvekat att uttala sanningen eller felat om orsakerna till de många misstag och förvillelser, som kommit det till last. Dess förre spiritus rector har afgått; hans anhängare hafva derigenom blifvit märkbart qvästa, och ehuru de efter förmåga sökt ursaka sig och icke velat vidkännas synderna, har dock den allmännare meningen varit dem öfvermäktig och utgången bättre, än man förut kunnat hoppas. Den närmare förening och öfverensstämmelse med borgareståndet, som fosterlandsvännerna lifligen önskat och jag sökt att hos ståndet rekommendera, har väl icke i allo vunnits, hvarigenom ett och annat för allmogen vigtigt önskningsmål, t. ex. skjutsfrågan, fått en elak vändning; men man får trösta sig med, att god tid fordras för att sammanföra förut skilda intressen. Att likväl denna förening allt närmare nalkas, synes tydligt af den gemensamma begäran de båda stånden till kongl. maj:t framstält om representationens fullständiga ombildning på grunder, som befordra allmän rätt i förening med allmän säkerhet, och hvilken billiga önskan svårligen lärer kunna missförstås eller undertryckas, såvida allmänna meningen kommer till fullt uttryck härom.

Den nu på en gång och så allvarligt upplifvade känslan för behofvet af representationsreform och folkbeväpning, båda afbeskaffenhet att till vårt land kunna återföra en sansad och rättmätig folkfrihet samt tryggad sjelfständighet för framtiden, utgör i sanning en så utmärkt företeelse, att äfven den åldrige må glädjas öfver, att den ännu i hans tid inträffat. Att dessa bemödanden må bära goda frukter för våra efterkommande och för det samhälle, som hvarje redlig medborgare har all anledning att älska och högt värdera, det är en önskan och bön,

som uppstiger ur djupet af mitt hjerta. Måtte den kommande tiden oaflåtligt arbeta derå att tillvinna sig dessa frukter och dem troget fasthålla; då skall vårt fädernesland blifva hvad det fordom varit och än bör vara: enigt och starkt inom sig, ädelt och rättskaffens mot andra, samt med bibehållande af gammaldags ära och redbarhet kunna höja sig till aktning inför nationerna.

Enär jag således med en gladare blick motser framtiden samt har anledning hoppas, att den förderfliga ståndsskilnaden småningom blifver utjemnad, den sanna och äkta förtjensten hedrad, fosterlandskänslan upplifvad, folkupplysningen betryggad, allas rätt lika vårdad samt allmogens värde rätt uppskattadt, anser jag mig ock hafva fullgjort min föresats att lemna upplysning om det handlingssätt på den offentliga banan, som jag funnit nödigt att iakttaga, och hvilket jag i känslan af min svaga förmåga och ofullkomlighet ändock hoppas kan vinna något försvar inför denna och en kommande tid.

Berga i april 1861.

*